

ବେଣୋଟ ଓ ଜୈପୁଣ୍ଡ, ୧୯୧୭ ।

ଅଜ୍ଞା ।

ସୁମଧୁର

ପ୍ରକଳ୍ପିତ ମନ୍ଦିର ନମନ୍ତ୍ର ଲେଖକମାନେ ପାଇଁ ।

ବେଣ୍ଯ ଓ ଲେଖକମାନଙ୍କର ନାମ ।

୧ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର (୩୫୫), ୨ ବିଜୁନ୍ଦ୍ର (୩୫୫); ୩ ନଗଜଳ, ୪ କରୁଜ (୩୫୫),

୫ ପୁରୁଷକୋରକ (ଚନ୍ଦ୍ର), ୬ ଗୋଟିଏ ମହିପୂର (୩୫୫), ୭ ଶିବଚନ୍ଦ୍ର,

୮ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ ଦେବକ ଉପଦେଶ, ୯ ମହିବା (୩୫୫)

୧୦ କରୁଜନାଥ (୩୫୫), ୧୧ ନରପତ୍ତ ଦେବକ

ପାତ୍ରଶାଶ୍ଵର, ୧୨ ସାରବନାନା (ଚନ୍ଦ୍ର)

୧୩ ସୁର (୩୫୫), ୧୪ ଶ୍ରୀଅଧ୍ୟାତ୍ମ

ଚନ୍ଦ୍ର, ବିଜୁନ୍ଦ୍ର ଏଥିରୁ,

୧୫ ଶିବଚନ୍ଦ୍ରପଦ୍ମ,

୧୬ ଶାରପତ୍ରି

ଶ୍ରୀରାମ

ଶାଶ୍ଵର

ଶାଶ୍ଵରାନାଥ ଦାସ, ଚୋରବର୍ଷପୂର୍ଣ୍ଣ, ୩, ଲେ.

ପାତ୍ରଶାଶ୍ଵର ସେନାଠୀ, ଜଗନ୍ନାଥ ଚିତ୍ତାର୍ଥ, ୫, ୩,

ମୁଖ୍ୟମୁଖ୍ୟ ରଥ କାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତା, ଗୋପନୀୟାବ ସିଂହ, ଜଗ-

ନାଥକର୍ତ୍ତା ଦୋଷ, ନନ୍ଦକର୍ତ୍ତା ବଜ, ୭, ୬, ବୋପନୀୟ ନନ୍ଦ, ବୃଦ୍ଧମୋହନ ପଂଚାବକ
ପ୍ରତ୍ୟେ ।

ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜପତ୍ର ଦାସ,—ପ୍ରାଦିକ ।

PRINTED AND PUBLISHED BY

B. S. Das, Mukur Press, CUTTACK.

MUKUR PRESS, CUTTACK

ମାସିକ ପତ୍ର

ଚତୁର୍ଥ ଭାଗ ।

ସନ ୧୯୧୭ ।

ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜଷ୍ଠାନାଥ ଦ୍ୟାୟ କୃଷ୍ଣ

କର୍ତ୍ତା

ପଞ୍ଜାଦିତ ।

କଟକ ।

ଶ୍ଵରୁପ ପ୍ରେସରେ ମୁଦ୍ରିତ ।

୧୯୧୦ ।

ହୁଏ, ଦୃଢ଼ୀ. ଚିର୍ଥ ହର୍ଷ
ମୁକୁର ବନ୍ଦାର ପଟେକ
ର୍ଗର ମୂଳ୍ୟ ଟ ୧୫ ଟଙ୍କା ମାତ୍ର ।
ଛନ୍ଦମାନଙ୍କ ଲଗି ଟ ୧୫ଟଙ୍କା ମାତ୍ର ।
ଏହି ସଂଖେକ ପ୍ରସ୍ତବ ଥିଲା ।

ଏ ହମ୍ମେ ବୁଝି
ନଦକଣ୍ଡରେ ନନ୍ଦ
ପ୍ରଣାତ ସମ୍ମ
ଏଠାରେମେଲୋ ।

ମୁକୁର ପ୍ରସରେ ସବୁପକାର ଓଡ଼ିଆ, (ବାଙ୍ଗଲା) ବଙ୍ଗଲା,
ଦେବଜ୍ଞାଗର ଓ [English] ଇଂରଜି ପୁସ୍ତକ, ପଦ୍ଧିକା, ଚେକ, ପାଉତ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାଚୀ
ଧୂନରଚୂପେ ଶାଖା ହୁଏ । ଏଠାରେ ଉକ୍ତକୁଣ୍ଡରୀଖାରେ ନାନାବିଧ ସ୍ମୂଲପାଠ ଏବଂ ସାଧାରଣ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକମାନଙ୍କ ;
ବିଜ୍ଞାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିଥିଲା । ଏତଭିଲା ଇଂରେଜୀ ଓ ବଙ୍ଗଲା ପୁସ୍ତକମାନ ମଧ୍ୟ ଗଛିତ ଥାଏ ଯେ କେହି ମଧ୍ୟାର
ଏହି ସମିତିକୁ ଅଦେଶ ଦେଇଥାନ୍ତି ପେମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ତାଙ୍କ ପିଃ ପାର୍ଶ୍ଵଲଭାବା ଅବଳମ୍ବେ ପୁସ୍ତକମନ ପ୍ରେରତ ହୁଏ
କମିଶନ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ଅତେବଂ ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ ଏହି ଯେ, ଅପଣା ଆପଣାର ଅବଶ୍ୟକାର
ନାମ, ଗ୍ରାମ ନିକଟପ୍ରାଚୀନ ପୋଷ୍ଟଅଧିକାରୀ ଓ ଜିଲ୍ଲା ପ୍ରଦ୍ୟାନରରେ ଲେଖି ପଠାଇଲେ ପୁସ୍ତକାଦ ଅବଳମ୍ବେ ମାତ୍ର ।

ସୁଲକ୍ଷଣା ।

ବିଶ୍ୱାତ କବି ଅଭିମନ୍ୟ ସାମନ୍ତର୍ଷିହାରଙ୍କ ସୁଲକ୍ଷଣ କାବ୍ୟ 'ସୁଲକ୍ଷଣା' 'ସ' ଅବଦ୍ୟ ନିର୍ମିତ ହୁଏ ।
ଟ ୦. ୩୦ ମାତ୍ର । କଟକ ପ୍ରିଣ୍ଟିଂକମ୍ପାନୀ ଓ ମୁକୁର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରାପ୍ତବ୍ୟ ।

ଶ୍ରୀପୁଣ୍ୟ ପଳାରମୋହନ ପେନାପତି ପ୍ରଣୀତ

ପୁନମ୍ ଶିକୋଭ୍ରବ—

ଉପନ୍ୟାସ ।

ବୈଶାଖ ଓ ଜୈୟଷ୍ଠ ମୁକୁରରୁ ପୁନମ୍ବୁଦ୍ଧିତ । ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦. ୮. ୬;
ମୁକୁର ଗ୍ରାହକ ଏବଂ ଶ୍ରୀମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଟ ୦. ୧୦ ମାତ୍ର ।

ଶ୍ରୀ ମୃତ୍ୟୁ ରଥ ବାଣୀଭୂମଣ କାବ୍ୟର୍ତ୍ତର୍ଥ ପ୍ରଣୀତ

(ନାଟକ)

ଗଜପ୍ରସରଣ ଟ ୦. ୫୮; ସାଧାରଣ ଟ ୦. ୫ ମାତ୍ର ।

ବିନ୍ଦିମୋହନ
(ମନୋରମା ନାଟକ)

ମୂଲ୍ୟ ଟ

ନରଜ (ବର୍ଣ୍ଣନାମ୍ବକ କାବ୍ୟ) ମ

ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକା ।

ଶ୍ରୀରବୁ ପୁନମ୍ବୁଦ୍ଧିତ । ବିଜ୍ଞାତ କବି ପେକୁପିଆରଙ୍କର Romeo Juliet ନାମକ ନାଟକ ।

ମୁକୁର ଗାନ୍ଧିଜିମନ୍ଦିର ଅନ୍ତର୍ମାଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ପାଇଁ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ପାଇଁ ।

ସ୍ତୋପିତୀ ।

ମଧ୍ୟ ।

ବିଳାପ (ପଦ୍ୟ)	
ନାନ୍ଦ ରହସ୍ୟ	
କୁକୁଳା (ପଦ୍ୟ)	
ମେଷ ଭୋଜନ	
ମ୍ରଣେପ (ପଦ୍ୟ)	
ଅସ୍ତ୍ରାର ମିଳନ	
ଉକଳ ପାହାତ୍ୟରେ ଯଦୁମଣିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ	
ଦୁଷ୍ଟମ (ପଦ୍ୟ)	
ଏ କି ରମରଜ୍ୟ	
ଡେଥ୍-ଧାର୍ତ୍ତାତ୍ମା-ବିଗ୍ରହ	
କଟକିରେ ପାହାତ୍ୟ ସମ୍ମିଳନ	
କିନ୍ତୁ ବର ରଧାନାଥ	
କୃଷ୍ଣଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ	
ଗୋଟିଏ ମନ୍ତ୍ରିପଲ (ପଦ୍ୟ)	
ଗ୍ରୀଭୁତ ଓ ରଙ୍ଗୀ (ପଦ୍ୟ)	
ଚନ୍ଦ୍ରମୂଳ (ପଦ୍ୟ)	
ଶୂଣବନ (ପଦ୍ୟ)	
ଶୃଷ୍ଟିଶରର ଶିଳ୍ପି ୫	
ଶିବପାଗର (କିମ୍ବଦନ୍ତୀ)	
ତନ୍ଦ୍ରା (ପଦ୍ୟ)	
ତମନ (ପଦ୍ୟ)	
ଚଣ୍ଡିବ ବନ୍ଦନ (ପଦ୍ୟ)	
ଜନ୍ମ ଗିଲପିନ (ପଦ୍ୟ)	
ନିହାନାଳିଷ୍ଟତ କେତେ ଶେ ଟି ସାର	
ନାବହୁଂଧା	
ଏବଂ ତାରଉଇନ	
ଦା)	
କାଢ଼ୀ	
ଗା (ପଦ୍ୟ)	

ଶାପନ
(ପଦ୍ୟ)
ଶାପନ୍ତ୍ରୟ
(ପଦ୍ୟ)
ଶାପନ
(ପଦ୍ୟ)

ଲେଖକଙ୍କର ନାମ ।

ଶ୍ରୀପୁତ୍ର ମୃତ୍ୟୁ ରଥ ବାଣୀତୁଷଣ କାବ୍ୟଟର୍	ସୁଷ୍ଠାକ ।
„ ଜଗନ୍ନାଥ ଦିପାଠି ବି, ଏ	୪୭, ୧୩୯
„ କୃଷ୍ଣମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ	୨୨୭
„ ଗୋପାଳଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ	୧୧୧
„ ଶ୍ରୀ —	୫୭
„ ପକ୍ଷାରମୋହନ ଦେନୋପତି	୧୧୦
„ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦିପାଠି ବି, ଏ	୮୮
„ ମଦନମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ	୮୮
„ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସେନ ଶୁଷ୍ଟି	୧୩୮
„ ଗୋପାଳନ ନନ୍ଦ ଶର୍ଷା ୪୨, ୫୧, ୧୩୫, ୧୦୪, ୨୨୮	୨୨୮
„ ଶ୍ରୀ —	୧୦୯
„ ମୃତ୍ୟୁ ରଥ ବାଣୀତୁଷଣ କାବ୍ୟଟର୍	୧୩୭
„ ବିମକ୍ଷ୍ୟ ଶିଶ୍ରୀ	୧୮୪
„ ଜଗନ୍ନାଥ ଦିପାଠି ବି, ଏ	୧୦
„ ମୃତ୍ୟୁ ରଥ ବାଣୀତୁଷଣ କାବ୍ୟଟର୍	୧୧୭
„ ଶ୍ରୀ —	୧
„ ଶ୍ରୀ —	୧
„ ମୃତ୍ୟୁ ରଥ ବାଣୀତୁଷଣ କାବ୍ୟଟର୍	୧୫୭
„ ଗୋପାଳଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ବି, ଏ	୧୧୯
„ ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର	୨୩୭
„ ଦିନମୋହନ ଦଶ୍ତ୍ରୀ	୨୧୦
„ କୃଷ୍ଣମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ	୧୪୫
„ ଅଜୟଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ ବି, ଏ	୧୮୫
„ ଗୋପାଳଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ବି, ଏ	୧୧୭
„ ଦୈତ୍ୟ ପ୍ରସଦ ଦାସ ବି, ଏ ର୍ଲ	୧୦୪
„ ମୃତ୍ୟୁ ରଥ ବାଣୀତୁଷଣ କାବ୍ୟଟର୍	୧୩୯, ୧୮୮
„ ଗୋପାଳଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ବି, ଏ	୧୪୭
„ ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ ଦଶ୍ତ୍ରୀ	୨୯
„ ଶ୍ରୀ —	୧୦୭
„ କୃଷ୍ଣମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ	୨୧୧
„ ଶିବନାରାୟଣ ଲାୟକ	୨୫
„ ହରିହରାନାଥ ଦାସ	୨୫
„ ମୃତ୍ୟୁରଥ କାବ୍ୟଟର୍	୨୫
„ ମଦନମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ	୨୫
„ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ, ବି, ର୍ଲ	୨୫
„ କୃଷ୍ଣମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ	୨୫

ବିଷ୍ଣୁ ।

ପ୍ରକୃତ ଦର୍ଶନ (ପଦ୍ୟ)

ପ୍ରକୃତ ଅଧ୍ୟାୟନ

ପ୍ରକୃତ ସମୀର (ପଦ୍ୟ)

ପୁନର୍ମଣିକୋରନ

ପ୍ରାଚୀନ ତୁଳଗାଳ

ବାଲ୍ମୀରବାହ ସମ୍ବନ୍ଧରେ

ପଣ୍ଡିତ ଗାୟତ୍ରୀ ଦେଶ

ବିଜ୍ଞଳ ଓ ବଜ୍ର

ବିଧବୀ ବାଲକା (ପଦ୍ୟ)

ବିବାହରେ ଅର୍ଥ ପ୍ରସଙ୍ଗ

ବେନିସଖା (ପଦ୍ୟ)

ବୈଧବ୍ୟ ବ୍ରତ୍ରିର୍ଯ୍ୟ (ପଦ୍ୟ)

ବ୍ରତ୍ରିର୍ଯ୍ୟର ଅଂଶିକ ଚିତ୍ର

ମେରଣ (ପଦ୍ୟ)

ମନ୍ତ୍ରିକା (ପଦ୍ୟ)

ମା'ର ବାହା (ଚାଲୁ)

ମୋ ବିବାହ

ମୁଢକପ୍ରତି (ଚାଲୁ)

ମୁହୂର୍ତ୍ତ ବିବାହ

ରତ୍ନବିଳାପ (ପଦ୍ୟ)

ରେନ୍ଦ୍ରୀ କଲେଜ ଠାରୁ ବିଦ୍ୟାୟ୍ୱ (ପଦ୍ୟ)

ଶବ୍ଦଚତୁର୍ମୁଖ

ଶାରଦୀୟା ପୌର୍ଣ୍ଣମୟୀ

ଶାନ୍ତିଧାମବାସୀ (ପଦ୍ୟ)

ଶିଶୁକରେ ରଥାନାଥ (ପଦ୍ୟ)

ଶ୍ରୀମୁର୍ତ୍ତିରମହାପ୍ରତିଷ୍ଠାନ

ସ୍ଵାମିକ ତତ୍ତ୍ଵୋପଦେଶ

ଶ୍ରୀଶାମକଷ୍ଟଦେବକ୍ଷର ଉପଦେଶ

ଶ୍ରୀରାତ୍ରି (ପଦ୍ୟ)

ଶମ୍ଭଲପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତନ (ପଦ୍ୟ)

ଶାରୀରବାଲା

ସୀତା (ପଦ୍ୟ)

ସ୍ଵର୍ଗରାଜ୍ୟ (ପଦ୍ୟ)

ଶାମୀରବେକାନନ୍ଦ

୨ (ପଦ୍ୟ)

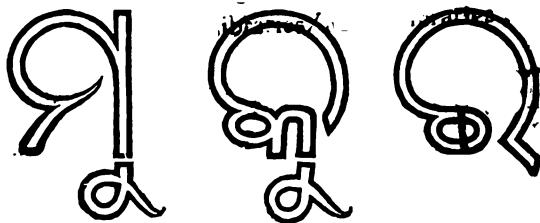
(ପଦ୍ୟ)

ଲେଖକଙ୍କର ନାମ ।

ପୃଷ୍ଠାବି ।

”	ଜଗନ୍ନାଥପିଠାଠୀ ବି, ଏ	୩୪
”	ଶରୀରୁଷଣ ରାୟ	୧୨୨
”	ଶରୀର ମୋହନ ସେନ ପତ୍ର	୩୭
”	ଫଳରମୋହନ ସେନାପତି	୧
”	ମୃତ୍ୟୁକୁଷ୍ମ ରଥ ବାଣୀରୁଷଣ କାବ୍ୟଗର୍ଥ	୧୩
”	ଜଗନ୍ନାଥପିଠାଠୀ ବି, ଏ,	୨୬
”	ଗୋପାଳଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ବି, ଏ,	୧୬୮
”	ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର	୮୫
”	ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାଶ, ବିଲ୍ଲୁ	୫୦
”	ଗୋଦାବିହାର ମିଶ୍ର ବି, ଏ,	୧୦୯
”	ଦୟାନିଧି ମିଶ୍ର	୧୦୭
”	ଦୂରହର ଦାଶ	୫୧
”	ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର	୧୨୭
”	ଗୋପାଳପ୍ରସାଦପତ୍ର	୨୬
”	ଦ୍ୱାରକାନାଥଦାସ	୨୧
”	ଶ୍ରୀଯତ୍ର	୧୬୭
”	ଜଗନ୍ନାଥପିଠାଠୀ ବି, ଏ,	୧୩୮
”	ଶାବସପଣ୍ଡା ବି, ଏ,	୮୮
”	ମୃତ୍ୟୁକୁଷ୍ମ ରଥ କାବ୍ୟଗର୍ଥ	୨୭
”	ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାଶ ବିଲ୍ଲୁ	୧୮୭
”	ପତ୍ରକୁମାର ରାୟ	୧୧, ୨୦, ୧୩୦
”	କଷ୍ଟମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ	୪୮
”	ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର	୪୯
”	”	୧୪୨
”	ବିଶ୍ଵନାଥପିଠାଠୀ	୧୫୩
”	କଷ୍ଟମୋହନ ରୂପ	୫୩
”	ନନ୍ଦକିଶୋର ବଲ ବି, ଏ,	୧୬୧
”	କଷ୍ଟମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ	୫୭, ୧୬୭
”	ଜଗନ୍ନାଥବନ୍ଧୁ ଘୋଷ	୩୯, ୮୯, ୧୩୯, ୧୮୯, ୨୩୫
”	ଜଗନ୍ନାଥ ପଣ୍ଡା	୨୭
”	”	”
”	ନନ୍ଦକିଶୋର ବଲ ବି, ଏ,	୮୦
”	ମଦନମୋହନ ପ୍ରଧାନ	୨୨୪
”	ଗୋପାଳଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ବି, ଏ,	୨୩୮

୧୯ ରାଗ ।

ବୈଶାଖ ଓ ଜ୍ଞେୟଣ୍ଠ ।

୧୯ ଟ ହୁ ସଂଖ୍ୟା ।

ଚନ୍ଦ୍ରକ୍ଷେତ୍ର ।

ନତିଶାସ୍ତ୍ର ବିଶାରଦ ଚଣକ ନନ୍ଦନ
ହେ ଶଙ୍କକଣିଗୋମଣି ବିଶ୍ଵକର ସଖା,
ନନ୍ଦକୁଳ ଦାବାନଳ ମଞ୍ଚ୍ୟ-ଚନ୍ଦନ
ଶିଖାଇ କି ନବଦାନା କଲ ରାଜ୍ୟରକ୍ଷା ।

ପୁରିର ନନ୍ଦନୃପତି ତବ କୋପ ପଳେ
ଡୁକ୍ଷିଲେ ଉକ୍ତନ୍ତ ବିଶ ସବାଶ ମରଣ
ଶୁଦ୍ଧାସୁତ ଅନୁଗତ ନନ୍ଦୁଶୁପ୍ତ ଗଲେ
ଲୟାଇଲ ରାଜନୀଶ୍ଵୀ-ହାର ବିଚକ୍ଷଣ ।

ବାଲକରୁଷଳ ନାଥେ ସେ ଭାର ବହନେ
ଜୀବି ଅସମର୍ଥ ପୁଣି ଆପଣା ମାନପେ,
ଆଣିବାକୁ ମୌର୍ଯ୍ୟବଶେ ଅମାତ୍ୟ ରକ୍ଷଣେ
ଯାନ୍ତିଲ କପଟ କେତେ କପଟ ଘେଜନେ ।

ହେଲେ ନନ୍ଦ ପ୍ରିୟ ମନ୍ତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ର-ବଶ ଶେଷେ
ଦେଖାଇଲ ସ୍ଵର୍ଗିର ବିଜୟ ବିଶେଷେ ।

ଚନ୍ଦ୍ରଶୁପ୍ତ ।

ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରଶୁପ୍ତ, ମଞ୍ଚିର୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରମା
ପୁରଣ ଭରତ ନବ ସ୍ମାଟ-କେଶରୀ,
ପ୍ରସାର ବିଶାଳ ରଜ୍ୟ ରଣେ ମଣଜଳ୍ଲା
କାପିଲ ପ୍ରୀସୀୟ ଶୂରେ, ନୋହଲେ କେ ସର ।

ମନୁଷ ମନ୍ଧ ମନ୍ଧେ ରଜଧାର ତବ
ଥିଲ କି ରାଷ୍ଟ୍ର ଅହାରୀ ସୁଶୁର, ପର୍ବ୍ର
ପ୍ରଜାସୁଖ ଦୁଖୀ ଦେଇ ସକଳ ବିଭବ
ରାଜକୋଷ ବିଭୂଷିତ ମନୀରତ୍ନମାଳେ ।

ଦେଶାଇଲ ନବାଦର୍ଶ ରାଜେୟ ରଜାତ୍ମଣି
ଦେଖି ବୈଦେଶିକେ ଯାହା ଚକଟ ସେ କାଳେ,
ଜନମି ତୁମ୍ଭ କୁଳେ ଅଶୋକ ନୂମାରି
ଦେଖାଇଲେ ନବ ପୁଣି ସ୍ମୃ-ଶେଳ-ଭ୍ରମେ ।

ଶ୍ରୀଦାସ ତବ ରରମଣି ! ବରନ ମହିମା
ଆମ ଭାରତ ଏମ୍ବେ ନୃପତିଚନ୍ଦ୍ରମା ॥

၁၃၁

ହିନ୍ଦୁ, ମୁଣଲମାନ, ଶ୍ରୀଷ୍ଠାନ ସମେତ୍ ବୋଲକଟି ନରକ
ବିଶ୍ଵାମୟ ଅବା ବିଷ୍ଣୁହୃଦୀନରକ । ଏଥରେ ନରକର ଭୀଷଣତା
ବନ୍ଦୁ ବା ନ ବନ୍ଦୁ, ବିଷ୍ଣୁ ସମୟକ୍ରମରେ ଜଳନ୍ୟ ଓ ବିଷ୍ଣୁ-
ରୂପେ ପରିଚିତ । ଅଦୃଶ୍ୟ, ଅଚ୍ଛିଶ୍ୟ, ଅଗ୍ରାହ୍ୟ ହେଉ ପଛକେ
ବିଷ୍ଣୁର ସର୍ବତ୍ତ୍ୟାଗ ଅନିବାର୍ୟ । ମାନବ ଗର୍ଭରେ ଏହାର
ଛିପୁତ୍ର, ଭାନୁ, ବିଷ୍ଣୁତ ଓ ପରିଣତ । ମାନବ ଶରୀରର
ସାଧାରତାରୁ ସାହାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଷ୍ଣୁର ରୂପ, ରମ, ଗନ୍ଧ, ଶର୍ଣ୍ଣ
ପ୍ରଭୁତର ମାମା ଶର୍ଣ୍ଣ ଜନିତ ଘେର ବା ଦୁଃଖ, କେହି ପରିହାର
କରି ନ ପାରେ । ଯେତେବେଳେ ଜୀବନ, ତେତେବେଳେ ଏହାର
ଶ୍ରୀରାଗ; ଅଥବା ଏହାର ସର୍ବରେ ନାମହଁ ଜୀବନ, ପୁଣି ଏହାର
ଶ୍ରୀରାଗ ତ୍ୟାଗର ନାମ ମୃତ୍ୟୁ । ଏଣୁ ଜୀବନ ମୃତ୍ୟୁର ସମୟା ଏହା
ଶ୍ରୀରାଗରେ ନିହିତ । ନିବାନ ଶାସ୍ତ୍ର ବୋଲକି “ପର୍ବେଷାମେବ
ଶ୍ରୀରାଗାଂ ନିଦାନ କୁପିତା ମଳା” ଅର୍ଥାତ୍ ବିଷ୍ଣୁ କୁପିତି*
ତୁହେଲେ ସମୟ ଶୋଇର ନିଦାନକୁତ ହୁଏ । ଏଣୁ ଏହି ଶରୀରରୂପ
ଜ୍ଞାନ ମନ୍ଦରର ଏକମାତ୍ର ମାଲକ ମଳ ବା ବିଷ୍ଣୁ ଅଟେ । ଏହାକୁ
ଶ୍ରୀ ଏହା ସହିତ ହଦ୍ଦରବ ରଖିଲେ ସମ୍ମହ ଉପକାର ପୁଣି ଏହାକୁ
କୁପିତ ବା ଅବମାନିତ କଲେ ଇହଙ୍କୋକରେ ସମ୍ମହ ବିଷଦେ ପୁଣି
ମୃତ୍ୟୁ ଅନିବାର୍ୟ । ଏହାର ଦର୍ଶନ, ଆସାଦନ ପ୍ରତିତିହଁ ରେଣୁ
ନିର୍ମୂଳ ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ; ଏଣୁ ଆମ୍ବାମଙ୍କ ଶର୍ଷେମ୍ବ ଡାକ୍ତର,
ଜ୍ଞାନଶର୍ମାଜମାନଙ୍କରେ ଏହାର ବଢ଼ି ଅଦ୍ୱାର ଦେଖାଯାଏ ।
ତୁପେତେବେଳେ ଦେଖୁ ଆମାଲ ଦୃଢ଼ ବନ୍ଦି ପରିଷା ସମେତ୍ ଏହା
ସମୟକୁରେ ଗର୍ଭର ନିହିତ ପ୍ଲାନେଟରେ ଧ୍ୟାନ କର ରହିଅଛନ୍ତି ପୁଣି
ଜୀବିତ ବ୍ୟକ୍ତ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଶାଦି ଦ୍ଵାରା ଇହଙ୍କୋକରେ ଘେରୁ ସାଜ୍ଜନ୍ୟ ଲାଭ କରୁ
ଅବୁ, ପେତେବେଳେ ବିଷ୍ଣୁକୁ ହେୟୁ ବା ଜୟନ୍ୟ ବୋଲି ନ
କି ଅବା ଦେଖିର ଅଲୋକନା ହେୟୁ ବା ନିନନ୍ୟ ହୋଇ
ପାରେ ।

ମୁଖେକର ଖବର ଲୋଡ଼ିଲେ ଦେଖାଯାଏ, ଅନେକ ନରକ
ପଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଖ ବ୍ୟାକାନ କରି ରହିଥିଲୁଣ୍ଡାଳି। ଶୌଭ୍ୟାତ୍ମକୁ-
ନୀତି-ବ୍ୟକ୍ତିତତ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ, – ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ

ପ୍ରାୟରେ କଥା ବାତି ପିଅଇକୁ ମଳ ବା ଦୋଷ
ଏ ଅର୍ଥ ବୀରେ ଗୁଣାତ ହେବ ନାହିଁ ।

ଦେଶର ଲୋକେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜନ୍ମ କଥା ଶୁଣି ନାହାନ୍ତି ବା ଅଣି
ପାପର ବୋଝ ନେଇ ଭୁଗ୍ରାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଥୋଇ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି,
କିମ୍ବା ଦୂର୍ଗାଧ୍ୟବିଶାଳ ଯେଉଁମାନେ ୨୦୦୦ ରଷ୍ଟ ପୂର୍ବେ ଜନି
ଯାଇ ଅଛନ୍ତି, ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ, — ଅନନ୍ତ ନରକ ବ୍ୟବସ୍ଥା
ହେଉ ଅଛନ୍ତି । ମୁଖଜଳମାନ୍ମାନେ ମୁଖଜଳମାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତତ ଅନ୍ୟ
ସମସ୍ତ ‘କାପେର’ଙ୍କୁ ଅନନ୍ତ ନରକ ପାଞ୍ଚିବା ସକାଣ ‘ନଷ୍ଟିଶୁଦ୍ଧି’
କରୁଥାନ୍ତି । ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ହନ୍ତୁ ବ୍ୟବସ୍ଥାଦାତାମାନେ, ପାପପୁଣ୍ୟ,
କର୍ମ ଅକର୍ମ, ଶୌଭିଗ୍ରୋତ, ବିଧିନିଷେଧ ପ୍ରଭୃତିର ଯେଉଁ
ବ୍ୟକ୍ତ ନିର୍ଵ୍ୟା ରଖି ଦେଇ ଅଛନ୍ତି ଓହା ଦେଖିଲେ, ସେ
ଯେତେପ୍ରକାର ଯାଗଯଙ୍କ, ଦାନଧର୍ମ, ଜିଜିପ କରୁ ଥା-
ଠାକୁର, ଦେବତା, ଗୁରୁ, ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ଯେତେ ଲାଞ୍ଚ ଲାଞ୍ଚ
ଦେଉ, ନରକ ଭୋଗରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାର ଅଣା କରିବା ଏକ-
ପ୍ରକାର ବିଜ୍ଞମନା ମାତ୍ର । ସ୍ଵୟଂ ଧର୍ମରାଜ ଯୁଧ୍ସିତରଙ୍କୁ ସ୍ଥା କିଣି
କୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦୂଡ଼ାଇବାକୁ ହୋଇଥାଏ; ଅନେକ ପରେ କା କଥା !

ମନୁଷ୍ୟମାହେହଁ ଯେ ପାପୀ ଏ କଥା ପୁଥିଗର ସର୍ବ ଶାସ୍ତ୍ରେ
ଦେଶୋଯାଏ । ଇହ ବା ପୂର୍ବଜନ୍ମକୁର୍ତ୍ତ କର୍ମ ଫଳରୁ ହେଉ,
ଅତୃଷ୍ଣ ବା ପ୍ରାକ୍ରନ୍ତିଶରୁ ହେଉ, କି ଅବା ଦ୍ୟମନାତ ମାନ୍ଦ୍ରାତ
ଜାତିର ପଢାମାତାଙ୍କ ନିଷିଦ୍ଧିଜ୍ଞନତିରୁରୁ-ଫଳ-ଦ୍ୱିଣ-ଜନ୍ମତ
ଭୂଲଭିତକାରେ ହେଉ, ସମସ୍ତେ ଯେ “ପାପୋହିଂ ପାପକର୍ମହି
ପାପାୟା ପାପମୃବାଃ,” ପୁଣି ବିଷ୍ଣୁର ଗ୍ରୂଣର ଗୋଟାଏ ନିଃ
ଗୋଟାଏ ଯେ ତାହାର ପରକାଳର ଏକମାତ୍ର ଦମ୍ଭଳ, ଏହ
ଭୂବିବାର ବିଷ୍ଣୁ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଦାର୍ଶନିକ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଦେଖିଲେ, ଏହି ଅନୁମତି କୋଣ୍ଡା
ଶଶରଟାକୁ ଧେତେ ଏହି ମାଜି ହୁଆ, ସୁନାସାନ୍ତି ଦିକାଟ
ବୁଝୁଚନନ ଲାଗାଥ, ପୁଅ ଦିଅ ଖୁଆଥ, କହୁକମ୍ବଳ ଖୋଡ଼ାଏ
(ମେ ଯେ ନ ଜାଣେ ବାକୁତ ଯୁବା) 'ମିବରେ ଯିବରେ ହୁଏ
ଦିନେ ଗୁଲ ଯିବରେ,' ପୁଣି ଏହେ ଯୌଣୀନ ଦେହଟା ୬
ଶେଷରେ କୁମିବିଦ୍ଵାସ ହେବ ଏହା ନିଷ୍ଠିତ ୧. ଶଶର ପରିଶା
ଟିଧାଡ଼ିଲେ ରଷ୍ଟ, ପୋତିଲେ କମ୍ବି ପୁଣି ପକାଇଲେ ଘାନ ଧୂ
ଜିର ବିଷ୍ଟା ମାତ୍ର । ଏହି ଅନ୍ତିଷ୍ଠ ଶଶରଟାର ଫେଣେବେ
ବିଷ୍ଟାରୁ ଉପୁତ ବିଷ୍ଟାରେ ପ୍ରିତ ଓ ଧରଣାମରେ ଶାକ ଶୁଣିଲ
ବିଷ୍ଟାରେ ପରିଣତ, ତେବେଳେ ଏହି କିଷ୍ଟାରୁଧି ଶାହିବେ

ଅହୁକାର ଧୂଣି ବିଷ୍ଟାରେ ଅନାଦର କର ନାକପୁଡ଼ିଛା ଫୁଲଙ୍କ
ଅନୁମାସିକ ବର୍ଷବିଶେଷ ଉତ୍ତାରଣ କରିବା କେବଳ ଧୂଣି, ଥିଲୁ
ହେଁ । ସେହି ଯେ ଶିଖ-ଗୁରୁଧାରୀ-ଘୁମାର-ତନ୍ତ୍ର, ଅମଳ-
କମଳବନ୍ଧୁତ-ଚାତୁରମୁଦ୍ରାଦିନ, ସେହି ଯେ ଶଙ୍କନ-ଶଙ୍କନ-
ଶଙ୍କନ-ରଙ୍ଗନ ଚପଳ-ଚତୁଳ ନୟନ, ସେହି ଯେ ବରପା-ଶେତ-
ଦିକୋଳ ଶୋଲାପରମ୍ପରକ ଶତ୍ରୁ ଯୁଦ୍ଧ, ସେହି ଯେ କୁନ୍ଦ-
କଦମ୍ବ-ବିଦ୍ଯ-ରମ୍ଭାର ଏକଥେ ସମାବେଶ, ପ୍ରିୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ‘ତର
ଉତ୍ତରେ ଦେଖ କି ନାରଖାର ରେ’ । କଳ୍ପନା ଯାହାକୁ କେତେ
ସୁନ୍ଦର, କେତେ ମଧ୍ୟ ଅବରଣରେ ହେଲ ରଶିଅଛି, ସେହି
ରୂପ ଯୌବନର ପଶର ଓଜାର ଜ୍ଞାନଚକ୍ଷୁପେଇ ଦେଖ “ତର୍ମ
ବେତି’ରୁ ପିନା କରିବାକି”; କେବଳ ବିଷ୍ଟା, ଥିଲୁ
ଆତି ବିଷ୍ଟା ।

ଏହଠାରେ ଗୋଟିଏ ଗଲୁ ମନରେ ପଡ଼ିଗଲୁ । ଏକଦା ଏକ
ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର ରଜକନ୍ୟା କୌଣସି ପରେବର ଘାଟରେ ସହକରା-
ବେଶୀତା ହୋଇ ଲଜକେଳ କରୁଁ । ହଠାତ୍ ଦେଖିଲେ ଯେ
ଅନ୍ୟ ଘାଟରେ ଏକ ସୁନ୍ଦର ସାମନ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧକ ଅନିମେଷ ଲୋତ-
ନରେ ରଜକନ୍ୟାଙ୍କୁ ଚାହୁଁ ରହିଥାଏ । ରଜକନ୍ୟା ଲଜୁତା
ହୋଇ ପ୍ଲାଟ ବିଦେଶ ଭୂଷଣ ସମ୍ମାଳିନୀ ଶୀଘ୍ର ଘାନ ସାର ଭିଅ-
ଭିତ୍ତି ଚାହିଁ ଗଲିଗଲେ । ପରଦିନ ରଜକନ୍ୟା ସ୍ଵାନକୁ ଯାଇ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତ-
ସହ ଯୁଦ୍ଧକକୁ ଚାହିଁବାର , ଅଧିକାନ୍ତ ନାନାଦି ହାବଭାବ ପ୍ରକାଶ
ନବିବାର ଦେଖିଲେ । ଏହିରୁପେ ପ୍ରତ୍ୟଧି ଯୁଦ୍ଧକର ଦେମାତରନୟ
ଯଦିଶି ଦିନକରେ ରଜକନ୍ୟା ଅଧିକାର ଜନେକ ସହକରା ହୋଇ
ସେହିଦିନ ଦିନ୍ବା ସମ୍ମାନରେ ନିଜ ପୁଷ୍ପବାହିକାକୁ ଅସିବା ।
ମନେ ଯୁଦ୍ଧକଙ୍କୁ ସଙ୍କେତ କରି ଦେଲେ । ଯୁଦ୍ଧକ ହାତରେ
ନୟମା ପାଇଲୁ ପରି ଚରତାର୍ଥ ହୋଇ ଅଭିପାର ଉପ-
ପାତ୍ରୀ ବେଶଭୂଷା ସାର ବଞ୍ଚିଲ ଚିତ୍ରରେ ସମ୍ମାନ ଦିଲମା-
ମନ ପୁଣି ସୂର୍ଯ୍ୟା ଦେବଙ୍କ ଧୀର ଗତିର ନିଯା କରିବାକୁ
ପାଇଲେ । ଏଣେ ରଜକନ୍ୟା ପୁଷ୍ପବାହିକାକୁ ଯାଇ ଏକ ଅତି
ଶ୍ରୀ ବିରେବକ ପ୍ରଭତା ପୂର୍ବକ ଦିନଯାକ ଶୁଦ୍ଧମୟରେ ମଳତ୍ୟାଗ
ରୀତି ଅଗବ ଶିର୍ଷ , ହତତୀ ପୁଣି ଚଳନ୍ତି ଶିର୍ଷ ରହୁଛି ହୋଇ
ପ୍ରୀତି ଛଣ୍ଡା କନା ପିନ୍ଧି ଶମ୍ଭାରେ ପଡ଼ି ରହିଲେ । କିନ୍ତୁ ତ୍ୟକ୍ତ
କିମ୍ବୁତୀଯାକ ନାନାଦି ସର୍ବ ଓ ରୋଧି ପାଗରେ ସଜଢା ହୋଇ
ପ୍ରୀତ ତୁର୍ମାର୍ଗରେ ଥୁଅ ହୋଇ ଥିଲୁ । ସମ୍ମାନମରେ ନାଗର-
କ ଥଣ୍ଡା ଓ ପାହସରେ ଥିଲୁ । ତହିଁ , ସଙ୍କେତମତେ ରଜକନ୍ୟାଙ୍କ

ପୁର ହାରରେ ଦୟାପ୍ତିତ । ସହିତମାନେ ଥୟି, ସାଗର ସମ୍ମାନ
ବନ୍ଧୁ ଆଦରରେ ସୁତକଙ୍କୁ ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କ ପୁର ମଧ୍ୟକୁ ଦେଖି
ଲାଲେ । ପୂର ପ୍ରତିବେଶ କଳ୍ପନାଶି ଯୁଦ୍ଧକଳେ ନାହିଁକା ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ଏକ
ଅଭ୍ୟାସପୂର୍ବ ପଦାର୍ଥର ଆବର୍ତ୍ତି ଅନୁଭବ କଲା । ଯୁଦ୍ଧକଳୁ ଦେଖି
ରାଜକନ୍ୟା ଉଷ୍ଣଦ୍ୱାରା ହାପ୍ୟ କର ଛାଣ ସୁରରେ କହିଲେ, ହେଁ
ଯୁଦ୍ଧକ, କିନ୍ତୁ ଆହୁର୍ୟ ହୃଦୟ ନାହିଁ । ତୁମେ ଅମ୍ବର ଯେଉଁ ତୁମ୍ହାର
ଲୀବଣ୍ୟରେ ମୋହିତ ହୋଇ ଅମ୍ବ ପ୍ରତି ଅଥବା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲା
ତାହା ସମ୍ପ୍ରତି ତୁମ୍ବ ପାଇଁ ମୁଁ ସଜାନ୍ତି ଶମ୍ଭାର ଚତୁର୍ବାର୍ଷରେ ରଚି
ଅଛି, ସ୍ଵଭାବରେ ସମ୍ପ୍ରତି ଦେଖି ଯାଇ ଦୟାଭ୍ରେଣ କର ପାର ।
ପ୍ରଣୟ ଲୋକୁପ ସାମନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧକ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଣୟର ପ୍ରୀତ ଉପହାର
ଶୁଣିବ ବାବି ଦେଖି ଯାଇ ଥିଲେ କିନା ଜଣା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ
ଦେହ ଦିନଠାରୁ ସେ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରେମରେ ମହି ପ୍ରେମିକ ହୋଇ
ବିଶ୍ୱାମାହାତ୍ୟ ଅନେକଙ୍କଠାରେ ପ୍ରକଟ କରିଥିଲେ, ଦେଖିର
ବିଶ୍ୱାସ୍ୟୋଗ୍ୟ ପମାଣ ମଳିତ୍ତିତି ।

ଦାର୍ଶନିକ ପ୍ରତିତିତ ଅଳ୍ପ ଓ ଅଳ୍ପମୟ ଶଶାର. ବିକାଶ ଓ
ବିକାରରେ ବିଷ୍ଣୁର ପ୍ରକାଶ ଦେଖନ୍ତି । ଉପନିଷଦରେ ସାଧକ
କହୁଥିଲୁ “ମୁଁ ଅଳ୍ପ, ମୁଁ ଅଳ୍ପ, ମୁଁ ଅଳ୍ପ, ମୁଁ ଅଳ୍ପାଦ, ମୁଁ ଅଳ୍ପାଦ,
ମୁଁ ଅଳ୍ପାଦ” (ଅଳ୍ପଭେଦି) । ସେ ଅଳ୍ପ ହେହି ଅଳ୍ପାଦ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ
କେତେବେଳେ ଅଳ୍ପ, କେତେବେଳେ ଅଳ୍ପାଦ ହେଉଥିଲୁ
ଏକଥା ଶକ୍ତି ସ୍ଵଦର ମୀମାଂସା କର ଦେଖାଉଥିଲା । ନାଇଟ୍ରୋ-
ଜେନ୍ (ଯକ୍ଷାରଜାନ) ପଦାର୍ଥା ଜାବ ଓ ଉଭ୍ୟଦ ଜଗତର
ଏକମାତ୍ର ଅଳ୍ପ ବା ପ୍ରାଣ । ବିଷ୍ଣୁରେ ଏହି ପଦାର୍ଥା ଅପ୍ରୟୋଗ୍ୟ
ଅଛି; ଏଣୁ ଉତ୍ତିଷ୍ଠମୂଳରେ କୁଢାଇ ଦେଲେ ଉଭ୍ୟଦ ଶଶାରରେ
ଏହାହିଁ ଫ୍ଲୁଲ, ଫଳ, ଶର୍ପ୍‌ରୂପେ ଅଳ୍ପର ଆକାର ଧାରଣ
କରେ । ସେହିରୂପ ଏହା ହାଣି ଶଶାରରେ ମଘ. କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।
ଉଭ୍ୟଦ ଶଶାରବାଟେ ଏହାହିଁ ପ୍ରାଣି ଶଶାରକୁ ପାଇ ରହୁ, ମାପ,
ମେଦରୂପେ ଶଶାର ବା ଅଳ୍ପାଦ ହୋଇ ବିଚରଣ କରେ । ଉତ୍ତା-
ହରଣ ସ୍ଵରୂପ—ଆଜି ଯାହା ବିଷ୍ଣୁ, କାଲି ତାହା କାଳକୁଳିଟର
ଅଳ୍ପ; ଆଜି ଯାହା କୁଳିଟ କାଲି ତାହା ପାଉଳି କଟଲେଟ୍ ବା
ଅମ୍ବ ବଡ଼ ସାହେବଙ୍କ ଅଳ୍ପ ବା ଶଶାର; ପୁଣି ଆଜି ଯାହା ଅଳ୍ପ
ବା ଶଶାର, କାଲି ତାହା ଶୃଗାଳ ଓ ହାତୁଳିଲାର ଅଳ୍ପ ଓ ବିଷ୍ଣୁ ।
ଏହାହିଁ କେବଳ ବିଷ୍ଣୁର ନାନାରୂପ ଧରଣ ବା ବିଦ୍ୟ
ଗ୍ରହଣ । ଦାର୍ଶନିକ ଜନାନ୍ତର ରହସ୍ୟ ଏହା ପାଇଁବେଳେ
ତେବେ ବିଷ୍ଣୁ ଅଗେ କି ଅଳ୍ପ ବା ଶଶାର ଅଗେ
ଆଗେ କି ରେ ଅଗେ” ପରି ମୀମାଂସିତ ହେବାକୁ

ରୂପ କରୁଥିଲେ ଦ୍ଵାଣ କଣୋଡ଼ା କିଛି ନୀତି ନୁହେ ।
 ମହାଭାରତରେ ବ୍ୟାସ ଦେବ କହୁଅଛନ୍ତି ଶକଥବ କେତେକ
 ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟ ଜାତ ଗୋ ବିଷ୍ଣୁରୁ ଜନ୍ମି ଅଛନ୍ତି । ମହାପ୍ରାୟ ହକ୍ଷୟ
 ଶୂକର ବିଷ୍ଣୁରୁ କର୍କଟାଦର ଜନ୍ମ ଦିର୍ଦ୍ଦଶ କର ଦେଇ ଅଛନ୍ତି ।
 ଆଜି ଯେଉଁ ସୁରଭିଦୟମା ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ମୃକରେ ଚତିଥିଛି,
 କାଳ ସେ ଲୋକବିଶେଷର ମୃତ ବିଷ୍ଣୁମୟ-ଶଶବରୂପେ ମହୋଦିଷ୍ଟ
 ଜରରେ ପଢ଼ିଥିଲା । ଆଜି ଯେ ମହାପାତା ବା ଅଶା ବୃଦ୍ଧାବତା କାଲ
 ସେ ତୁଳଣୀ ରାତ୍ରି ମାତା । ଏ ସମସ୍ତ ପୌରଣୀକ କଥା ହେଲେ କି
 ହେଲା ସମ୍ପର୍କ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧ ।

ଜନ କଥାର ଆଲୋଚନାରେ ଦେଖାଯାଏ କ୍ଷେତ୍ର ଅପଳଧାରୁ ।
ସେଥିରେ କେବଳ ଦୂର ଓ ସୁ ନାମକ ଯୋଡ଼ିଏ ଉପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେତେହାଙ୍କ ଦିଲେ ତାହା ଚିତ୍ରର ବିକାର ଅନୟନ କରେ ।
ନଚେତ୍ର ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବୋଲ, ସୁତନ୍ତ ବୋଲ ଏକା କଥା ।
“ମାଗର୍ତ୍ତି” ଜନତ ସୁଖ ଓ ଦୁଖ ବା ଶୀତ ଓ ଉତ୍ସବ ସବୁ ଏକା,
ଏହା ଭଣବତ୍ତ ବାକ୍ୟ । ବିଜ୍ଞାନ ବୋଲୁ ଅଛି ପୂର୍ବୋକ୍ତ ନାଇଟ୍ରୋ-
ଜେନ୍ ପଦାର୍ଥକ ବହିର୍ବାସ୍ୟ ତନ ଭାଗ ହାଇଟ୍ରୋଜେନ୍ ସହିତ
ମେଶିଲେ ଏମାନିଥ ନାମକ ବିଷ୍ଟାର ଭାବୁ ଗନ୍ଧ ଜନେ । ପୁନଃସୁ
ତାହାହଁ ଭିନ୍ନ ଦ୍ୱରବ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଦୂର ଓ ସୁ ନାମକ ଭିନ୍ନ ଗନ୍ଧ
ମାଦ । ରୂପାୟନକ ମିଶାଣ ଓ ଫେଢାଣ ଯେମୁଁ ନାଇଟ୍ରୋଜେନରୁ
ଖାଏ ଚୋଲାଂପ-ନିର୍ଯ୍ୟାସର ଜନ ପୁଣି ବାସୀ ନୁହିଲୁରୁ ସନ୍ଦର
ବିଷ୍ଟାର ଗନ୍ଧ ବାହାର କରାଯାଏ । କାର୍ବନ୍ ଓ ହାଇଟ୍ରୋଜେନ୍
ଯୋଗେ ରଣାୟନ ବଳରେ ‘ଏପିଟିଲିନ୍’ ବାହାର ହୋଇଥାଏ ।
ତାହାର ଭାବୁ ଗନ୍ଧ ଜଗତର ସମସ୍ତ ଦ୍ୱରବ୍ୟକୁ କିଣିଥାଏ । ଏହି
ଏପିଟିଲିନ୍ ଗ୍ୟାସ ଜାଳିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ପର ଅଳ୍ପିଥ ଦିଏ ଏଣୁ
ଏହାର କେ ବଢ଼ି ଧର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନହେ !

ରହସ୍ୟ ପ୍ରିୟ ଗଲାରୁ ପାହେବ ଜଡ଼ ବିଜ୍ଞାନର ଜଡ଼ତା
ଦେଖୋଇବା ପାଇଁ କଲ୍ପନା ବଳରେ ଦୂମଣ କରୁଁ ଏକ ବିଶ୍ୱ
ହୀପରେ ପଦ୍ଧତି ଏକ ଅଭ୍ୟାସ କାରଖାନା (work shop)
ଦେଖି ଥିବାର ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କର ଦୁଇ ଗୁରୁ କଥା
'ଯାରେ ହେଲେ କିନ୍ତୁ ଅପାଞ୍ଚିତ ହେବ ନାହିଁ । ସେ ନେବିଠେ

**କାମଧରେ ଗୋଟାଏ ଦୂହତ୍ କଟାନ୍ । ଦେଖିରେ ବିଷ୍ଣୁ
ତ ବହୁଅଛି । ବାଷ ଓ ବୈଦୁତିକ ଶକ୍ତି ପ୍ରାବରେ
ଆନ । ମହା ମହା ରଯାସ୍ତନିକ ପ୍ରୟତ୍ନମାନେ
ଅର୍ଦ୍ଦମେମିଟର, ବେରେମିଟର, ଘେନ ତାପର**

ପଦମାଣ କରୁଥିଲୁଗନ୍ତି; କେହି ଚଠୁମେଳ ସ୍ଵପ୍ନରେ ଅଲୋଚନ
ବିଲୋଚନ ପ୍ରତିକରେ ବ୍ୟସ ; କେହି ବା ନାନାଦି ଚିମ୍ବିନ୍ଦୁ ଜିବ
ବୋଲିଲମାନ କର୍କା-ମୁକ୍ତ କର ନାନାଦି ରସ ତାଳ ରସାୟନଙ୍କ
ମିଶନ ବିଶ୍ରବଣ ଅଦି କରୁଥିଲୁଗନ୍ତି । ବଡ଼ ଲମ୍ବ ଉପାୟଧାରୀ
ଡାକ୍ତରମାନେ ଅଇନକ ଚତାଇ, ଦାତି ଖୁଲ୍ଲାଇ ଅସ୍ତିନ୍ ଗୋଟାଇ
ସ୍ଵାଣ, ଅସାଦନ ପ୍ରତିକ ବିଧି ପରାଷା କାର୍ଯ୍ୟରେ ମତ୍ତ ରହି-
ଅଛିଲୁ । ଉଲ୍ଲ କଟାହର ବିପରୀତ ଦଗରେ ଅନେକ ମୁଖ ରହି-
ଅଛି । ସେ ଦଗକରୁ ପାଇ ଦେଖ, କୌଣସି ମୁଖ ବାଟେ ଦୂଧ,
ବିଅ, ଛେନା ବୋହି ବୋହିପତ୍ରାଥିଲୁ; କୌଣସି ମୁଖ ଦେଉ
ଗଣ୍ଯ ଗଣ୍ଯ ମଣ୍ୟ ଓ ଅଣ୍ୟ ଗଢ଼ ଆୟାଥାତ୍ମି; କୌଣସି ମୁଖରେ
ରମ ରମ ପିଠା ପଣ୍ଠ, ଚାହିଁ ବିସ୍ତର, ଛିଟ୍ଟକ ପତ୍ରାଥିଲୁ; କୌଣସି
ମୁଖ ବାଟେ ବା ସଜାନ, ଶବାୟମାନ, ଦସ କୁକୁଟ, ଶାଂତ, ମେଘ
ବାହାର ଦୌତୁଥିଲୁଗନ୍ତି । ଏ ରହସ୍ୟକନକ କଲ୍ପନା ମୂଳରେ
ଅବଶ୍ୟ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସତ୍ୟ ନିହିତ ଅଛି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଆହାର୍ୟ
ପଦାର୍ଥ ରୂପାନ୍ତରରେ ବିଷ୍ଟା, ପୁଣି ବିଷ୍ଟାର ରୂପାନ୍ତରରେ
ଆହାର୍ୟ । ଶଶରଟା କରଖାନା, ଉଦରଟା କଟାହ, ଉଦରପୁଣ୍ଟ
ଅଗ୍ନିଚାପ, ମରୁତଣକି; ନାନା ପାକ ପଞ୍ଚରୁ କରିବ ଅମ୍ବପିତ୍ର
ଅଦି ରସ ମିଶନରେ ଆହାର୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଗୁଡ଼କ ଯୋଗିକ ଅକାର
ଧାରଣ କର ରକ୍ତ, ମାସ ଓ ବିଷ୍ଟା ହେଉଥାଏ । ବିଷ୍ଟାର ବିଶ୍ରବ୍ରଂ୍ଗ
ଶରେ ତାହାର ଅଳକୁପ ପର୍ବ ଜନ୍ମ ଲାଭ କାହିଁକି ନ ହେବ ?

ସମ୍ବୋଗରେ ବୃଦ୍ଧିଶୁଣ୍ଡ ବିଘ୍ନୋଗରେ କେଖାମ । ମିଶାଇରେ
ପଞ୍ଚକୁଳ ସମସ୍ତି ବା ପୃଷ୍ଠି, ଫେଡ଼ାଣରେ ପଞ୍ଚକୁଳ ବା ପରମାଣୁ ।
୨ ଭାଗ ହାଇଟ୍ରୋଜେନ୍ ସହିତ ୧ ଛାଗ ଅନ୍ତିକେନ୍ ମିଶି କିଳ
ହେଉଥାଇ ; ପୁଣି କିଳକୁ ତାପଦ୍ଵାରା ବିଶ୍ଲେଷଣ କରି ସ୍ଫଳନାରେ
ହାଇଟ୍ରୋଜେନ୍ ଓ ଅନ୍ତିକେନ୍ କାଢି ନେବା କେଉଁ ବନ୍ଦ
କଥା ? ଦୂଘକୁ ବିଶ୍ଲେଷଣ କଲେ ଦେଖାଯାଏ ଫେରୁରେ ନାଇ-
ଟ୍ରୋଜେନ୍ ମୂଳକ ବା ଏଲ୍‌ଚୁମ୍ବେନ୍-୪ ଭାଗ, ଟେଲି ପଦାର୍ଥ ବା
ତବିଂ ଭାଗ, ହାଇଟ୍ରୋକାର୍ବନ ଅଙ୍ଗାର ବା ଶର୍କରା ଏୟାଭାଗ,
ଖଣିକ ବା ଲବଣ ଆଦି ଅଧ ଭାଗ, ପୁଣି କିଳ ଏୟାଭାଗ,
ମିଶାଇ ଦେଲେ ଦୂଧ ହେଲା ପୁଣି ଫେତାଣ କରି ଯେଉଁ ଦୂରବ୍ୟ ଇଣ୍ଡ
କାଢି ନେଇ ହୁଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ଏହି ପ୍ରକାର ଲୁହିଂ
ଦୂଘ ବଜାରକୁ ଅସିଲିଣି ପୁଣି ଦୂରେୟିତ ଶର୍କରା (Sugar
of milk) କିଣିବାକୁ ମିଳିଥାଇ । ଉକ୍ତ, ଖକୁର ବା ବିଜ-
ପାଳଙ୍ଗ ରଧ ତେଣିକି ଥାରୁ ଅଳକାତରା (Coal tar) ଦ୍ୱାରା

ସେହିତେବେଳେ ତିନି ବାହାର ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କ ରସକାରୁ ତୁପ୍ତି ପାଥକ ଦ୍ରିଷ୍ଟିଶ୍ଵରୀ ତେତେବେଳେ ବିଶ୍ୱାସୁ ଆହାର୍ୟ ବାହାର ହାତକୁ ଅଧିକା କଥା କିଛି ଅପମୂର୍ବ ବୋଧ ଦେଉ ନାହିଁ । ଫରୁମି ବୈଜ୍ଞାନିକ ବାର୍ଥେଲେ ସାହେବ ପ୍ରକାର କରି କରିଅଛନ୍ତି ଯେ ମନୁଷ୍ୟର ତାବତ୍ସ୍ୱ ଆହାର୍ୟ ଓ ବ୍ୟବହାର୍ୟ ପଦାର୍ଥ, ଜାବଦୁଃସା ବା କୃଷି ସେବନ୍ତି ନ ଅସି ଦିନେ ବିଜ୍ଞାନାଳୟ (Laboratory) ରୁ ଅମ୍ବାନା ରୟାନା ହେବା କଥାଟା କିଛି ଅପଗତ ନୁହେ । ପାରିପରେ କୃତିମ ଅଣ୍ଟା ବିକ୍ଷେପ ହେଲୁଣି । ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସିତ ଗୋପାର୍ଶ୍ଵ ଦିନେ ଯୋଗବଳରେ (ଗ୍ସାୟନିକ ଯୋଗ ନୁହେତ ?) ଏକ ନୂତନ ପୃଷ୍ଠି କରିବାକୁ ବସିଥିଲେ । ନରକଟା ଉଡ଼ାଇ ଦେବାର ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା, କେବଳ ଦେବତାଏ ଧର୍ଥଧର କର ବଣି ଦେଇଅଛନ୍ତି !

ରଙ୍ଗ, ମାଗୁଣୀ ମା, ମୋତେ ବଜ ପନ୍ଦେହ ଲାଗିଲା । ସେ ଦିନ ବର୍ଷା କାଳରେ ମୋ ଘରେ ମୋପଟଳ ଯାଇ ବାଟ ବାଟରେ ପଦାର୍ଥ ବିଶେଷ ଦେଖି ଦି ଜନ ପାନାହାର ଛାଡ଼ି କେବଳ ବ୍ୟୋମାଲ୍ ଶ୍ରୀକରେ ନାକ ତାଙ୍କ ଉଦ୍‌ବାର ଉତ୍ତାଉଥିଲା; ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ଦେହରେ ବସିଲେ ଏଫେନ୍ସ ତାହିଥିଲା । ତୁମ୍ଭର ଲୁଗି ସାବୁନ୍, ପରିପ୍ରତିମ୍, ଏପ୍ ପାଉତ୍ତର କଣି କଣି ମୁଁ ହଇରେ ହେଉ ଦିନେ ଯାଇ ଶ୍ରୀ ଅରଣ୍ୟ ବାସ କରିବାକୁ ବସିଥିଲା । ଅଜିଂ କଣ ନା ତୁମ୍ଭେ ସେହି ଦେନୋଲ୍-ନିଃଶେଷିତ, ଗୁରୁ-ଚକ୍ରକ ବିନନ୍ଦିତ ଅଙ୍ଗୁଳୀ ସାନିନରେ ମାଗୁଣୀର ତ୍ୟକ୍ତ ପଦାର୍ଥ ବିଶେଷ ଦ୍ୟାମି ହେଉଥିଛି ! ଦିନେ ବିଲୁତ ଧୋଲଇ ଉପରେ ଇଣ୍ଡା ନ ଥିଲେ ଶାଢ଼ୀ ଫୋପାତି ଦେଇଥିଲା, ଅଜି କଣନା ମେଷା ହୋଇ ମାଗୁଣୀର ମଳମୂଳ ଲାଗିଥିବା ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧି ସେଥିରେ ତୁମ୍ଭର ନିନ୍ଦମାବଦନ ପୋତ୍ର ଦେଇ ପଖାଳରେ ବସି ଯାଇଥିଲା । ଏ କଣ ହେଲା ? ମାଗୁଣୀ ଜେମା ଶ୍ରୀକ ଜନ୍ମିଲ ଦିନୁ ତୁମ୍ଭର ପେ ରୂପ, ଶୁଣ, ଧକାର, ସମ୍ମାର କିଏ ବଦଳାଇ ଦେଲା ? ବିଶ୍ୱାସେ ହତିଙ୍ଗା କରିବା ଯେ ତୁକ୍ତିର ଅପକୃତା ବା ଅଞ୍ଜନତା ଏକଥା ତୁମ୍ଭକୁ କିଏ ଶିଖାଇଲା ? ଯାହା ହେଉ, ବିଶ୍ୱାସେ ତନନ ଜନ କରିବାହିଁ ଶିକ୍ଷା ଓ ଜ୍ଞାନର ରରମ ଏକଥା ମହାଜନମାନେ ବୋଲି ଯାଇଥିଲା ପୁଣି ବୟସ ହେଲେ ମମପ୍ରେ ରୂପନ୍ତି । ମାଗୁଣୀ ମା ପରିଦିଲେ, ଭଲୁ ତୁମ୍ଭେତ ଅନେକ ବିଜ୍ଞାନ ପଢି ବିଜ୍ଞାନ ଲୋଡୁଆର୍ଥ, ବିଶ୍ୱାସ ଦର୍ଶନ ଅବ୍ୟାପ୍ରେ କିପାଇଁ ଜିହ୍ଵାରେ ରସର ସାରାର ହୁଏ, ଏକଥା ମୋତେ ତୁମ୍ଭାର ଦିଅ ।

ମୀମାସା ନ କର ପାର ବୋଇଲା ଫେରଟା ଜିହ୍ଵାର ନିମକହମେ ମାତ୍ର ।

ସେ ଧିନ ବଡ଼ ତାମସା ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଧିନେ ବରାନ୍ ପର ବଡ଼ ବହୁ ପାରି ପିନ୍ଧି ଉଚ୍ଚାର ଉଚ୍ଚାର ଦୁଆର ପରି ଲୋକଟିଏ ଦେଲି ପଡ଼ିଥିଲୁ ଯାଇଥିଲେ । ଯେଇ ଅଭିବା ବେଳେ ମାଗୁଣୀ ମା କହିଲେ, (ମୁନ ଥିଲ) ଦୁଁ ଗୋ ବଗଲା ବହୁ, ତୁମ୍ଭେ ତ ଶେଠ ବ୍ୟାକ୍ରମ ବାର ହିଅ, ଏ ତୁମ୍ଭୁମାନଙ୍କ କେଉଁ ଶତ ଯେ ଛଟାକିଏ କଳ ଯେତି ବାହିକ ଯାଇ, ଶୌତ ହେଲ, ଲୋଟା ମାକିଲ, ହାତ ଧୋଇଲ, ପର ଧା ପା ହୋଇ ଗଲାତ ? ତହୁଁ ସେ କହିଲା, ଅଭିବା ଯାଇ ଅଟା ଗୋଳି ରେଣ୍ଟ ପକାଇବି; ହାତରେ ଯାହା କିଛି ଥିବ 'ମୟଦା ବଳିଲେ ସମସ୍ତ ପାପ' ହୋଇ ଯିବ । ମାଗୁଣୀ ମା କହିଲେ, ଶେହି ହେଣ୍ଟି କଥାରେ ତୁମ୍ଭେ ଦେବତା ବ୍ୟାକ୍ରମ, ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କୁ ଶୁଆଇବ ? ଅଛାରେ ଡେଥ ମାରୁ ବୋଲି ବଗଲା ବୋହୁ ତ ଗୋଟାକ ତନିଟା ହୋଇ ଗଲେ । ହାତ ହଲୁଇ ତୁହୁ ବିଜାଇ କହିଲେ, ଏ ତୁମ୍ଭୁମାନଙ୍କର କେଉଁ ଶତ ଯେ ପଳମ୍ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲୁ ଯାଇଥିଲୁ ଆଉ ଲୁଜ ସରେ ଶାଢ଼ି ସର୍ବପାଦାରଣ ପୋଖରୀ ଆହାର ଶେତି କିମ୍ବା ପାର, ସେହି କଳ ମାଠିଥିରେ ଭର ନେଇ ନିଜେ ଖାଉଥିଲୁ ପୁଣି ଦେବତା, ବ୍ୟାକ୍ରମ, ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କୁ ପିଅଇଥିଲୁ ? ତୁମ୍ଭର ସେହି ପୋଖରୀ ପାଶି ପର ଡେଥ ଅର୍ଥାନରେ 'ପୋଖରାପାଶି' ନାମରେ ଖାତ ? ମାଗୁଣୀ ମା କହିଲେ ସେହିଟା ଦେଶାଗ୍ରହ ନ ମାନ କଣିଲେ ଲୋକ ନିଜା କରନ୍ତି । ଆଉ ଦିନେ ଅମ୍ବ ଜେମାର ଗୁରୁ ମା କହିଲେ, ବୋହୁ, ତୁମ୍ଭୁ ଏ କେଉଁ ଧରମ, ସେ ଏତେ କାଳ ବାଟରେ ଗଞ୍ଜାନ ବେଳେ ପଦାର୍ଥ ବିଶେଷକୁ ଭାଷ୍ଟ ଥିବାର ଦେଖି ହାତରେ ସୁନ୍ଦର ଅଛେଇ ଦେଇ ପେହି କଳ ମୁଣ୍ଡରେ ଦେଲ; ପୁଣି ଅଞ୍ଜଳି ର୍ଦ୍ଦି ଦେବତାଙ୍କୁ ଅର୍ପ୍ୟ ପୁଣି ପିତୁଲୋକଙ୍କୁ ତର୍ପଣ ଅର୍ପଣ କଲ ? ମାଗୁଣୀ ମା ବେବର୍ଦ୍ଧି-ର ରିଅ, ହାରବା କଥା ତାଙ୍କ ବଂଶରେ ନାହିଁ, କହିଲେ ଅମ୍ବେ "ଗୋ କ ମୁଣ୍ଡରେ ଚେବି ଗୋଦାବିଶ ପରମତମ" ମନ୍ତ୍ର ପଢି, କଳକୁ ପିଲିତ୍ର କର ନେଲୁ, ଯାହା ହେବା ଏ ସ୍ବର ଅପଣ ଦେଇ ପଶୁର୍ମୁଖ ଗୋପନ୍ୟ (Strict private) କଥା; ପାଠକେ, କାହାରିଠାରେ କିଛି ? ନାହିଁ । ଅନ୍ଦର କଥା, ଅଗ୍ନି ବୋଲ, ସମ୍ମାର, ବାଟେ ହେଉ ବିଶ୍ୱା ଯେ ମାନବ ଶରୀରକୁ ପାଦ

ଏନ୍ଦେହି ନାହିଁ । ଏକଥା ସହିତ “ଅଗ୍ରାଂ ଖର୍କ ଭୋଜନ” ଏହି ମୁଣ୍ଡିବାଳ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଦେଖିଲେ ବିଷ୍ଟା ଭୋଜନର ଡାଇରେକ୍ଟ୍ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରନ୍ଦିନୀ ଅର୍ଥ ଲୋଜିଭାକୁ ହେବ ନାହିଁ । ଏଣୁ ଖାଇ ପିଇ ମୁଁଦ ପୋଛୁ ଦେଇ ବିଷ୍ଟାର ଅପମାନ କଲେ, ସେ ମାନହାନୀ ମୋକଦମା ଦାରେ କର ପାରେ ।

ଦେଶାଗ୍ରହ ଓ ଲୋକାଗ୍ରହ ସେଇ ଅଲୋଚନା କଲେ ଦେଖା ଯାଏ ମହା ବିଲାସୀ ଖାନାନ ପର୍ଯ୍ୟାଙ୍କ ଜିହାରେ ବିଷ୍ଟା ଭୋଜ ପ୍ରାଣୀ ବିଶେଷର ରଜା ବଢ଼ି ମିଠା ଲାଗେ । ମହା ଦୃଢ଼ଭାବରେ ବିଷ୍ଟାର କୁମିର ତରକାର ସର୍ବୋତ୍ତମା ପାଏ । ଅମୂଳନଙ୍କ ତୁଳପୂର୍ବ ବାଦସା ଜାତିଙ୍କଠାରେ ବିଷ୍ଟା ଭୋଜ ପର୍ଯ୍ୟାଙ୍କ ମେଲେ କି ହେଲା ବିଷ୍ଟା ଭୋଜ ପରୀର ଅଣ୍ୟାବତୀ ‘କୋର୍ବାଲ’ର ଉପପତ୍ର । କୌଣସି ଜାତ କୁଳ୍କରକୁ ଗୁଡ଼ିଲ ଶୁଅଇ, ଜାରିତ ଯୋଡ଼ ତାହାର ପାକପୁଲୀର ପର୍ଯ୍ୟାଙ୍କ ଉପାଦେୟ ମନ୍ତ୍ର ପୁଣି କୌଣସି ଅଂଧୋର-ପାଣୀଙ୍କୁ ବିଷ୍ଟା ଖାଇବାର ଓ ମାରିବାର ଦେଖାଯାଏ ତାହା ସାଧନା କଲେ ପୁଣି ସିଦ୍ଧି ଓ ମୋଷ ଲାଗୁ ହୁଏ ! ଶୌଭିଗ୍ନୀର ଧରିଲେ ଦେଖାଯାଏ ଅନେକେ ଶୌଭିଗ୍ନେ ବହୁତାଧାର କରନ୍ତି ନାହିଁ ଆର୍ ଅମୂଳନଙ୍କ ନିର୍ଯ୍ୟ ଶିନିତ ଉଡ଼ିଅମ୍ବାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହିଁ ସାହେବଙ୍କ ଦେଖା ହେଲି ହଣ୍ଡା ଖରର କାଗଜରେ କର୍ମ ସାଧନ କର ରୂପାଳରେ ମୁହଁ ପୋଛୁ ଧରନ୍ତି । ଏହି ପରି ଦେଶ ଦେଶରେ କେତେ ଆଗ୍ରହ ଅଛି କି ଏ ତାହାର ବିଷ୍ଟାର କରୁଅଛି ? କେତେ ନୂତନଙ୍କ ଅଗ୍ରହ ବିଦେଶରୁ ଅମ୍ବାନ ହୋଇ ଅମୂଳନଙ୍କ ଦେଶାଗ୍ରହ ସହିତ ମିଶି ଅଭିନବ ସମ୍ବାଦ ଜନି ଯାଉଅଛି କି ଏ ତାହାର ଉତ୍ସବ ? ମୁଳ କଥା, ଆଗ୍ରହ ବୋଲ, ନାଗ୍ରହ ବୋଲ, ସ୍ଵର୍ଗାର ବୋଲ, ବିକାର ବୋଲ କାଳ ବଳରେ ମେତ୍ର ମହ୍ୟ ହୋଇ ଯାଏ । ଏହି ହେତୁ ଦେଖାଯାଏ, ମାହାର୍ତ୍ତିମାନେ ହଜବାଜ ହୋଇ, ପାନ କଲେ ମୁହଁର ଅତ ପ୍ରତ୍ୟେଷ୍ଟୁ ଅପଶାର ଅଫେର କର୍ମ ନିର୍ବକାର ଚିତ୍ରରେ ଜାତ ହେଉଅଛନ୍ତି ।

ଏକ ଶକ୍ତାର ବିଷ୍ଟା ଭୋଜନର କଥା ଶାନ୍ତରେ ଦେଖା-
ବୋଲନ୍ତି “ମୁହଁ ବେଳି ମଳମଳାନା”, ଅର୍ଥାତ୍ ମୁହଁ
ସ୍ଵର୍ଗାନ ବିଷ୍ଟାଭୋଜନ ତୁଳି ପୁଣି ପଞ୍ଚମା-
ତାର । ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ୟବସ୍ଥାଦାତା ସାହେବଙ୍କ
ଜୀବ ଡେଖା ଗଲ ମଦ ପିଇ ଯାଉଅଛନ୍ତି;

ଏହା କି ବିଷ୍ଟା ଭୋଜନ ନାହିଁ ? କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟରେ ଅଛି, ପର ନିନା, ପର କୁମ୍ବ । କଲେ ଅନ୍ତିମେ ତାହାର ବିଷ୍ଟା ହେବ, କରିବାକୁ ହୁଏ, କୂର୍ମ ପୁରୁଣ ବୋଲନ୍ତି “ନ ଚନ୍ଦ୍ରାଂ କିମ୍ବୁମୀରେତ
“ନକ ମୁହଁ ପୁରୁଣ ବା”—ଅର୍ଥାତ୍ ବିଷ୍ଟା ଅର୍ଥ ଲେନ୍ଗୁ ହୀମୋର
ଦର୍ଶନ କରିବା ପାପ ଅଟେ । ଝାଇ, ବାଟ, ହାଟ, ଦେବାଳୟ,
ବିଦ୍ୟାଳୟ, ଶୁଣାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଜୀବିତାଗ କରିବା ପାପ ଅଟେ ।
ପରର ଗଛିତ ଧନ, ଅମୃତକ୍ରମିତିବା ଅଙ୍ଗିତ୍ତ ପଦାର୍ଥ ଅନ୍ତିମ
ଲାପ କରିବା ବିଷ୍ଟା ଭୋଜନ ହୁଇଲା । ଏହିରୁପ ଶାନ୍ତରେ ବିଦ୍ୟ
ଅନୁଶାସନ ଦେଖା ଯାଏ । ଅମ୍ବେମାନେ ହିନ୍ଦୁ, ଏ ସମସ୍ତ ମାତ୍ର
ଚକ୍ର ଓ ମାନିବା ସକାଶ ଉପଦେଶ ଦେଇଁ । କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ
କେତେବୁର ହେଉଅଛି ? ସେ ଧନ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଭାବର ପ୍ରମଳକାହ
ପରି ସିରିଦ ଭାବର ବର୍ତ୍ତନର୍ଥର ପରିପରା କଥା ପ୍ରଣାଳେ କରି
ଅଛନ୍ତି ସେ ବୋମାଇତାରୁ କଲିକତା ସହର ବଢ଼ି ଜିଦନ୍ୟ ପୂର୍ବ
ମର୍ତ୍ତି ତୁମିର କେଳିଶାପୁରା ବାରଣୟୀଟା ଗୋଟାଏ “ବିଷ୍ଟା
ପାହାତ ।” ଏହା ଅବଶ୍ୟ ସେ ନିନା କରିବା ଦିଦେଶରେ
ଦୋଲ ନାହାନ୍ତି । ଅମ୍ବେମାନେ ଏଦେଶରେ କି ଦେଖୁ ନାହିଁ
ଘରୁ ବାହାର ଯେଉଁ ଦିଗକୁ ଲଜ୍ଜା ଗୁଲ ଯାଆ ପଦାର୍ଥ ହିଣେ
ତୁମ୍ଭ ନନ୍ଦନରେ ପଡ଼ି ପୁଣି ଗ୍ରାମେନ୍ଦ୍ରୟ ବାଟେ ଅନରକୁ ଯାଏ
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମହାପାଶୀ କର ଦେବହିଁ ଦେବ । ଏ ବିଷ୍ଟାରେ ଏହା
ଦୁନ୍ଦୁମାନେ ଦୋଣି ନୁହନ୍ତି । ସର୍ବତାର ଶିଖରଭୂତି କର୍ମନ୍ତି
ବାଟ, ଘାଟ, ବଜାର ଏମନ୍ତ କି ବଢ଼ି ଘରର ଦୂରର ମୁଁହରେ
ଶୁଣା ଏହା ପଡ଼ି ରହିଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଏକ ଜାପା
ନରେ ଏକଥା ନାହିଁ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜାପାନ ଭୂମଳକାଶ ଡାଙ୍କି
ମେରନ୍ତି ସାହେବ ବୋଲନ୍ତି—ଜାପାନ ଯାକ ସେ କୁ
ଦେଖିଅଛନ୍ତି, କି ସହର, କି ମୋଧିଦଳ, କି ଅତି ଗରିବ ରଙ୍ଗ
ତିହା ବା ପଲ୍ଲେବରର କୌଣସି ଅଳିଗଲି, ଅନ୍ତି ସକ, କୌଣସି
ଠାରେ କୁଦାନି ବିଷ୍ଟା ସହିତ ତାଙ୍କର ବେଟ ହେଲା ନାହିଁ । ଏହି
ଏବ ଜାପାନବାସୀ ଅବଶ୍ୟ ଅମ୍ବାନଙ୍କଠାରୁ ବେଶି ହିନ୍ଦୁ । ଏ
ହେତୁ ବୋଧ ହୁଏ ଅଜି ଜାପାନମାନେ ଶୈଶ୍ଵ ଜାତ ହୋଇ
ପରିଚିତ ହେବାକୁ ବସି ଅଛନ୍ତି ।

ବିଷ୍ଟାର ବ୍ୟବହାର ଭାବରେ ନାହିଁ, ଅମ୍ବେମାନ ଓ ରଙ୍ଗ
ଶ୍ରୀରାମ କେତେକ ବ୍ୟବହାର ଅଛି; ଏଣୁ ସର୍ବ ଜଗତର ଦି
ଶୁଣ ସେଠାବାସୀମାନେ ଦଖଳ କର ବସିଥିଲେ । ଦିନ୍ଦୁ ଶାନ୍ତରେ
ଦେଖୁ ମୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ପିତାମହ ବ୍ରଦ୍ରା, ଗୋକାତର ମଳମୁଦ୍ର ମେତ୍ର

ନାଶିକୁ ବସକାପ ଦିର୍ଘତ କର ଦେଉଥିଲେ । ଜାପାନ ଗାନ୍ଧାନଙ୍କ ମଳମୂଳ ଯେ ଏ କାଳକୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦଖଲ କର ନେଲେଣି ସେ କଥା ଭୁରତରେ ଜଣା ନ ଥିଲା । ଜାଣି ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ଭୁରତର୍ଭର୍ତ୍ତ ଜାପାନ, ତିଷାତା; ଜାଣି ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଜାପାନ ଅଛି ଶ୍ରେଣୀ ଓ ଜାଗତ୍ତରୁ ।

କିନ୍ତୁ ଦିନ ହେଲା ଅମ୍ବର ଜଣେ ଜାପାନ ଫେରତ୍ ଉଚ୍ଚବିନ ବନ୍ଦୁକେ ମହିତ ଜାପାନର ଆଶ୍ରମ ବ୍ୟବହାର ଦେଇ କଥା ହେଉ ଥିଲା । କଥା ପ୍ରସଂଗରେ ସେ କହିଲେ, ଜାପାନର ସମୟ ଉଚ୍ଚଟା, କେବଳ ଅମ୍ବେମାନେ ଗୋଡ଼ ଉପରେ ଭାର ଦେଇ ଛଢା ହୋଇ ଗର୍ବ, ସେମାନେ ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ କର ଗୋଡ଼ ଟେକି ବ୍ଲକ୍ଟ୍ ଭାବୁଁ, ଏତକି ପ୍ରବେଦ । ଏପରି ଶ୍ରେଣବାକ୍ୟ ଦିନେ ଜାପାନ ଅନେକ ସାହୁତାଭିମାନ ପାଖାତ୍ ଜାତିଠାରୁ ଶୁଣି ଅସୁ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଗତ ରୂପ-ଜାପାନ୍ୟକୁ ପରିଶାମ ଦେଖି ସମୟେ ଭେବଳୁ ପାର ଗଲେଣି । ବଂଶ । ୩୯ ସଂର୍ବର୍ତ୍ତ ଯେଉଁ ଜାପାନ ଗୋଡ଼ାଏ ନାଥ୍ୟ ବର୍ଷର, ଅଧିଭ୍ୟ ଦ୍ଵୀପ ଥିଲା, ଅଛି ସେହି ଜାପାନ ବଢ଼ି ମୁଣ୍ଡରୁ ପଢ଼ି ଜୟାଇ ଦେବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବାର ଦେଖି ପୃଥିବୀର ତାବତ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତ ଜାତର ଶିକ୍ଷାର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ ହୋଇଥାଏ । ଭୁରତ ବର୍ଷରୁ ମଧ୍ୟ ନାନା ବିଦ୍ୟା ହାରିଲ କରିବା ସକାଶ ଅନେକେ ଜାପାନ ଯାଉଥିଲା । ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚବିନ ଗର୍ଭମେଶ ତରଫ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରୁ ସର, ଏପ୍, ଏ, ନିକଳଧନ, କେ, ସି, ଅଇ, ଇ, ଥାର, ସି, ଏସ, ସାହେବଙ୍କୁ କେଉଁଠ କାମ (Fishery investigation) ଶିକ୍ଷା ନିମିତ୍ତେ ପଠି ପାଇଥିଲା । ସେ ଅବଧି ମାହିଦ୍ରି ବେପାର ଲିଙ୍କ କର ଶିଖି ଅଧିଅକ୍ଷରୁ; କିନ୍ତୁ ସେଠା ବିଷ୍ଟାର ବ୍ୟବହାରର ବଢ଼ି ପ୍ରଣାମ କରି ପରକାର ବାହାଦୁରଙ୍କ ଦ୍ୱାରାଭାନାରେ ଯେଉଁ ବହି ଲେଖି ରଖି ଦେବାରୁ ଘେରୁଥିଲା ।

ଜାପାନରେ ପଞ୍ଜାପି ବିରଳ । ତେଳି ମେଜ୍ଜା ସାମନ୍ୟ, ଶୋଭୁ ଗାଇ ନ ଥିଲାପର, ବିଦେଶରୁ ଆହାର୍ୟର ଅମଦାନା ଏକ ପ୍ରକାର ନାହିଁ ବୋଇଲେ ଗଲେ; ସମୟ ଜାପାନର ବର୍ଷକର ଅମଦାନା ସପ୍ତାହକର ଖୋରକକୁ ଥିଲୁଲାଶ ଅଟେ । ଅଥବା ଜାପାନବାସୀର ସ୍ଵଦେଶଜାତ ଆହାର୍ୟ ସୁନର ପେଟ ଭରି ଖାଅନ୍ତି, ପୁଣି ବିଦେଶକୁ ଅର୍ଥର୍ୟାପୁ ପରିମାଣରେ ରସାନା କରି ଧନବାନ୍ ହୁଅନ୍ତି । ସେଠାରେ ରିଶ୍ଵକ ନାହିଁ, ସମୟେ ସଷ୍ଟ୍ର, ବଳସ୍ତ୍ର, ଓ ହୃଦକାପୁ; ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ପର ମହିଅଶ୍ରଦ୍ଧା ସେଠାରେ

ଦେଖିବାକୁ ନାହିଁ ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀର କୌଣସି ରାଜ୍ୟରେ ଏଗର ଦେଖା ଶୁଣା ଯାଏ ନାହିଁ । ସେମାନେ ସମୟେ ବିଶ୍ଵ, ପୁଣି ଶେଷଜାତ ଗୁରୁତବର୍ତ୍ତ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଅନ୍ତର, ଅଥବା ସେମାନଙ୍କର ରୂପ ଜମି ଅତି ଅଲ୍ପ ପୁଣି ଲୋକପଣ୍ଡା ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ୁଥାଇ । ଗତ ଦଶବର୍ଷରେ ଶତକରୀ ୧୩୧ ବଢ଼ିଥାଇ । ଏ ସମୟ ଉଚ୍ଚକ ମୂଳରେ ଗୋଡ଼ିଏ କଥା ଅଛି ଯେ ସେମାନେ କଲ ବିଶ୍ଵ ଶୈରିରତା ରକ୍ଷା ଓ ଶାପ ଦୃକ୍ଷିର କୌଣସି ଜାପାନ ପର କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରତିର ଶାସ୍ତ୍ର ଉତ୍ସାଦନ ବିଷୟରେ ଜାପାନ ପିକହସ୍ତ । ଏଣୁ ଜାପାନରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀକରଣ ହିଂହାସନ ଅତଳ ଓ ଅତଳ । ଭୁରତ ବର୍ଷର ମେଳେ ମୁଦ୍ରିକାକୁ ଫ୍ରାଙ୍କର ଅଶ୍ୟ ଭଣ୍ଟାର ମରି ଯୁଗା ଯୁଗ ଧରି ବର୍ଷି ଶାସ୍ତ୍ର ଉତ୍ସାଦନ ନିଅନ୍ତି । ଶାସ୍ତ୍ର କରି ନିବାର ଦେଖି କଲ ଯୁଗର ଦୋଷ୍ଟ ଦେଇ ବର୍ଷି ରହନ୍ତି । ଜାପାନମାନେ ମୁଦ୍ରିକାକୁ ପ୍ରାଣୀ ଓ ଉଭ୍ୟଦ୍ୱାରା ଜାବନର ମଧ୍ୟରୁ ରଖି ସେଥିରେ ଖାଦ୍ୟ ଖାଦକ ଉତ୍ସାଦୁ ପ୍ରୋତ୍ସହ କରିଥିଲା । ସେମାନେ ବିନା ଖତରେ ଶାସ୍ତ୍ର ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ, ମାଟି ୦ ମାଟି ପଢ଼ିଥାଏ । ଏଣୁ ମୁଦ୍ରିକାଟା କେବଳ ଖତକୁ ଶାସ୍ତ୍ର-ରୂପରେ ପରବର୍ତ୍ତନ କର ଦେବାର ଯନ୍ତ୍ର ମାବି । ସେହି ଖତକୁ ଧାର ବୋଲିଯାଏ । ସେହି ଧାର ଶ୍ରେଣୀଟି କଣ ଜାଣନ୍ତି? ଏ ଦେଶରେ ଯାହା ଅଧିର, ଅଷ୍ଟଶ୍ୟ ବିଷ୍ଟା ନାମରେ ଖାତ । ଏହା ସେ ଅନ୍ତର ରୁଗ୍ନାନ୍ତର ବା ଜନାନ୍ତର ତାହା ପୂର୍ବେ ବୋଲା ଯାଇଥାଏ । ଏ ମରି ଏ ଦେଶରେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଏଣୁ ଶାସ୍ତ୍ରହାନ୍, ଦୁର୍ବିଷ୍ଟ ଓ ଅକାଳ ମୁତ୍ତ୍ୟର ଚିରପ୍ରାୟୀ ବନୋବପ୍ତ ଏହି ଦେଶରେ । କିମାଗତ ମୂଳଧନ ଭାଙ୍ଗି ଖାଇ ଗଲେ କିନ୍ତୁ କାଳ ପରେ, ଲୋହା ସିନ୍ଧୁକ ହେଲେ-କି ହେଲା, ଗାଲି ହୋଇଯାଏ । ସେମାନ୍ ରୂପେ ବିନା ଖତରେ ଯୁଗା ଯୁଗ ଧରି ଫ୍ରାଙ୍କର ନୋବାରୁ ବିଶୁଦ୍ଧ ଶଳ୍ୟଗର୍ଭ ହୋଇ ଗଲେଣି । ତେବେ ସେ କଥା ହୁଅନ୍ତି, ଗର୍ଭଗେ ଅଧେ, ମିକ୍ରିଥାଇ ସେଇଟା କେବଳ ବସୁମାତାଙ୍କର ଗ୍ରେନ୍ରୁଣୀ ପଣିଥାରେ । ପ୍ରକୃତିର ନିକଳସ କେତେକ ନାଇଟ୍ରୋ-ଜେନ୍ ମୂଳକ ପଦାର୍ଥ ନୈସଟିକ ନାନା ଉପାୟରେ ମାଟି ହାତି ଥାଣ ଉପର୍ବାହୀ ହେଉଥାଏ । ଏଥି ପାଇଁ ବୋଧ ହୃଦ ମହାକାଶ ଶେଜପିଅର ବସୁମାତାଙ୍କୁ ଗ୍ରେନ୍ରୁଣୀ ଅପବାଦ ଦେଇଥାଏ—

“The Earth a thief,
That feeds and breeds
compost
From general exreme.

ଜୀବାନମାନେ ବଡ଼ ହିରାବି ଲୋକ । ସେମାନେ ହିରାବ କରି ଦେଖିଅଛନ୍ତି, ୩ ଜଣକର ବର୍ଷକର ବିଷ୍ଟା ମାଣେ ଜମିରେ ଦେଲେ କୋଡ଼ିଏ ପଣ ପଢଳ ହୁଏ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଖତଠାରୁ ଏହା ଶୟା, ପଦକ ପ୍ରାପ୍ୟ ପୁଣି ଗୁଣରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଭରତବର୍ଷରେ ଏହାର ଅଧିକ୍ୟ ଦେଖି ଫେମାନେ ହାୟ ହାୟ କରୁଥିଲା । ପଥକମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଜାପାନର ବତ୍ତା ପଡ଼କ ପାଖରେ ବେପାରାମାନେ ଘୁମର ସୁପଳ୍ପିତ ଘୁମ କରି ଦେଇଥିଲା । କେତେ ମିନତ କରି ସେ ଘରକୁ ଡାକି ନେଇ ଯାଉଥିଲା । ସେଠାରେ ଗୁକର ଗାମଛା (?) ଧାରୁନ, ଜଳ ନେଇ ହାଇର । ବିନା ପଇଥାରେ ପଥକେ କରି ଯାଇ ଗୁଲି ଅଧୁଥିଲା । ଏ ଦେଶରେ ଧେହେତୁନାକୁ ଗଲେ ପଇଥା ଦେବାକୁ ପଡ଼େ । ଏ ଦେଶରେ ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥକୁ ଅସାର, ଚିଞ୍ଚାଳ ଜାଣି, ଘରୁ ପଇଥା ଦେଇ ବିଦ୍ୟାୟ କରସାଏ ସେ ଦେଶରେ ପଥକ ବିଦ୍ୟା ନିମନ୍ତେ କିଛି ଅଦ୍ୟ କରସାଏ । ଏଠାରେ ମୌର୍ଯ୍ୟପିଲାଟି ଦେଇ ପିଣ୍ଡ ବାଣିକ ଟ ୩ ଜାତାରୁ ଟ ୩ କା ଟେକ୍ ନେଇ ମୁଣ୍ଡେର ନିଅନ୍ତି, ସେ ଦେଶରେ କେବଳ ଟେକ୍ଟିଙ୍ ଉତ୍ତରରେ ଜଣ ପରେ ଟ ୦.୫ ହିରାବ ଦେଇ ମୂଲେର ନିଅନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ଘରେ ୧୦ ଜଣ ମନୁଷ୍ୟ ବାସ କରନ୍ତି ସେ ଘରେ ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ଅସି ବର୍ଷକୁ (10×10.5) ଟ ୨୭ କା ଦେବା କରାଇରେ ରେଜ ପାପ କରି ନେଇ ଯାଉଥିଲା । ଏଣୁ ଏହା ଶୃଷ୍ଟିର ଗୋଟିଏ ଅୟର କଥା ।

ଜାପାନରେ ଏଥର ଉତ୍ତମ ବ୍ୟବସାୟ ଗଲେ । ଏ ଦେଶରେ ଯେପରି ଶିଖ ମଧ୍ୟରେ ଶିଅ, ପ୍ରତି ବା କେବଳିନ ତେଲ ବିକା ହେଉଥିଲା ସେ ଦେଶରେ ଶେଷପର ମୁଖ ବିନ ହୋଇଥିବା ଅନ୍ତରୁ ଶିଖ ସବର ବିଜାରରେ ବିକା ହେଉଥିଲା; ପୁଣି ଅଛା ଆନନ୍ଦମାନେ ତାହା କିମ୍ବି କାନ୍ଦରେ ବସାଇ ଦେଇ ଯାଉଥିଲା । ଯେହି ଶିଖ ବାକ୍ସମ୍‌ବାନ ନୌକାରେ ବୋଣାଇ ହୋଇ ମେଧା-
ଶିଖ ଶିଖାନ୍ତୁ ଗଲି ଯାଉଥିଲା, ନିର୍ବିକଳିଆ ଚପାଏ କିମ୍ବି
ଶିଖ ଶିଖାନ୍ତୁ । ଏହାର ବେପାରର ବନ୍ଦ କଢା ଅଇନ
ଶିଖ ଶିଖ ଦେଲେ ଅଇନମତେ କଠିନ ଦର୍ଶା
ଶିଖ ବାହାର ଗଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ଏମୋନିଆ ହୋଇ
ଶିଖ ପାରପାର୍ଥ ବାହାର ଯାଏ ଏଣୁ ଯେଠା ଚପାଏ
ଶିଖ, କବାରେ ଟୁଟ୍ ପ୍ରତିତି ମିଶାଇ ରଖନ୍ତି ।
ଶିଖ ସଂପଦ୍ୟପଦ୍ୟ ମିଶାଇ ରଖିବା ରଖିଲା

ବୋଲି ପରାଇତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥରେ କୁଟା ପଦାର୍ଥ ଓ ଦେଖିବାର ଯୁକ୍ତ ପଦାର୍ଥ ମିଶାଇବା ମନା ଅଛି ।

ମାଟି ମିଶାଇବା ପ୍ରଥାକା ବିଲୁଚରେ ମଧ୍ୟ ଗଲେ । ରେବରେଣ୍ଡ ହେନିଶ ମୋଲ ନାମକ ଜଣେ ପାଦ୍ମି ପାହେବ ଏହି ହିରାବ ବାହାର କରନ୍ତି । ସେ ବୋଲନ୍ତି ମଳତ୍ୟାଗ କଲୁପରେ ଦେଖରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଏକ ପାଇଷ (ଦେବି ପା) ଶୁଣିଲା ମାଟି ଦେଇ ଦାଖି ଦେବ । ଶୁଣିଗଲେ ଉତ୍ତମ ଖତ ହେଲା । ସେହି ଶୁଣିଲା ଶତକୁ ବାରମ୍ବାର ମଳତ୍ୟାଗ ପରେ ମିଶାଇ ଶୁଣାଇଲେ ଖତଟା ଅଭ୍ୟନ୍ତ ପାରବାନ ହୁଏ । ସେ ବୋଲନ୍ତି “I have used some seven and even 8 times and yet even after so often mixed, there is no bad smell with the substance; and no one, if not told, would know what it is.” ସେ ୭ । ଏଥର ପୂର୍ବୋକ୍ତ ପ୍ରକାରରେ ମାଟି ମିଶାଇ, ଦାଖି, ଶୁଣାଇ ସୁଜି ଦେଖି ଅଛନ୍ତି, ଦେଖରେ କିଛି ନାହିଁ; ପୁଣି ଅଜଣା ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଦେଖାଇଲେ ସେ ଏକାବେଳେ କିମ୍ବି ପାରବେ ନାହିଁ । ତାହାଙ୍କ ଏହି ପଦାର୍ଥ ବିଲୁଚର ଜେଲଖାନା, ହସ୍ତିଟେଲ, ଧୂଳ, ଶୈନିଧି-ଗାର, କାରଖାନା ପ୍ରତିତିର ପାଇଖାନାମାନଙ୍କରେ ଚଢ଼ିଅଛନ୍ତି ।

ଏ ଦେଶରେ କିପକାରେ ଏହି ବସ୍ତୁ ଦିର ସଦ୍ବ୍ୟବହାର ହେବ, ଦେଶରୁ ପେନ୍ଦ୍ରିମାନେ ଘହାନ୍ତି ସେହିମାନଙ୍କଠାରେ ଏ ପ୍ରପ୍ରାବ କରୁଥିଲା । ସହରର ମିଶାଇପିଲାଟିର ଅବକ୍ଳନ୍ତି ତୁମିର (Trenching ground) ମୁଦ୍ରିକା ବଡ଼ ପାରବାନା । ସହର ତଳର ରକାଏ ଯଦି ମେହି ଜମିର ମୁଦ୍ରିକା ନେଇ ଅପଣା ଦିଲବାଦିରେ ପକାନ୍ତି ତେବେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେମାନଙ୍କୁ ନିର୍ମୟ ବର ଦେବେ ପୁଣି ବିଶ୍ୱାମାତା ଅଶୀର୍ବଦ କରିବେ ଏଥରେ କିମ୍ବିମାନ ସନ୍ନେହ ନାହିଁ; ଏକି ଜାନ ସତ୍ରାମର ଯେଉଁ କୁଣ୍ଡଳ କାଳ ପଡ଼ିଲାଗି ପୁଣି ପଡ଼ିଥୁଅଛନ୍ତି ସେ କଥା ମନରେ ଭଲ ଏହା ପାର ପଦାର୍ଥ ଅପବ୍ୟନ୍ତରୁ ବିରତ ହେବା ଉଚିତ, କେବଳ ଏଥିପାଇଁ ଏହି ପ୍ରପ୍ରାବର ଅବତାରଣା ମାତ୍ର ।

ଏବେ ପଳଶୁତ ତେଣିକି ଥାର ଏପର ଗୋଟାଏ ଜନନ୍ୟ ପ୍ରକର ପାଠରେ କିଛି ପାପ ଓ ପ୍ରାୟତ୍ତିତ ଲେଖଣ କି ନା, ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ମୁକ୍ତିମଣ୍ଡପକୁ ଧୀର୍ଯ୍ୟ ଯାଇଥିଲା । ସେଠାରୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅସ୍ଥିତ୍ୱ ଯେ

ପାଥୁକଠାରେ ଏହା ନନ୍ଦନ, କିନ୍ତୁ ପାପ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ପଶେ
ପ୍ରାୟସ୍ଥିତି ପଞ୍ଚବିଧ, ଅଛବେ ଓ କାର୍ଣ୍ଣ ପରମାଣ ଶୋବିଷ୍ଣ୍ଵ
ଜଳାଧିକରଣରେ ଶୁଦ୍ଧି । ଫୁମାଣ ଯଥା “ବିଷମ୍ୟ ବିଷମୋଷିଧ” ।

ଉଦ୍‌ବାହରଣ ଯଥା,—ଶାଶି ପିଇ ଯାଣିରେ ମୁଖ ଧୋଇଲେ ଶୁଦ୍ଧି ।
ପ୍ରାୟସ୍ଥିତି,—ସତ୍ରକଷିତ୍ତ ରଜତମୂଳ୍କ ମୁକୁର ଏକବର୍ଷରୀ
ଅଗ୍ରିମ ଦେୟ ତତ୍କଷଣାତ୍ ପ୍ରେରଣ । ଉଚ୍ଚି ।

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀରକାନାଥ ଦାସ ।

ମୀରବ ।

୧

ନରବେ ପ୍ରସରେ ଯଶେ ବିବ୍ୟ ନୈଥାତିଧାରୀ
ନରବେ ଆକାଶେ ଉଦ୍‌ଦେ ରବି-ଶିତାରୀ
ନରବେ ବଢ଼ଇ ତତ୍ତ୍ଵ-ଲତା-ମୟାଧର
ନରବ ନଶିଲ ଦୀପ ନିର୍ମୃତ୍ତି-ମନ୍ତ୍ରର ।

,

ମହାକାଳ ପାର୍ବତୀର ଅନନ୍ତ ଗରରେ
ମଣିର ସମୟୁତ୍ସ୍ତାତ ସତତ ନରବେ
ନରବେ ଜୀବତ କରେ ନନ୍ଦ ନଷ୍ଟେ ଗତ
ନରବ ନଶିଲ ଦୀପ ନିର୍ମୃତ୍ତି ଶିକ୍ଷିତ ।

ନରବେ ପ୍ରେମିକ ନେନେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ତଳ ତଳ
ନରବେ ସରସିବଶେ ହସେ ଶତଦଳ
ନରବେ ନିରାଶ ହୃଦେ ବହେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ସ୍ଵରେ ଦୁଃଖେ ପରାଣର ନାରବ ଆଶ୍ୟ ।

୨

ତେବେ କିମ୍ପି ଚତ୍ରନିଶେ ଚହଲ ଚିତ୍ରକାର
କିପାଇଁ ମାନବ କର ଏତେ ଅପର୍ବତ
ଶୃଦ୍ଧ ଅନ୍ତରିଷ୍ଟ ଶୃଦ୍ଧ ଅଂଶୋ ଅନ୍ତର
ଶୁଣି ଶିଖ ସାଧ ସଦା ନରବ ମନ୍ତ୍ରର ।

ଶ୍ରୀ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ।

ପୁନପୂର୍ଣ୍ଣିକୋରବ ।

ଆଜିକୁ ଶୁଣିଶ ବର୍ଷ ପୂର୍ବ କଥା । ବାଲେଶର କିଲ୍ଲାରୁ ଲୁଣ
ପୋକ୍ରାନ ଉଠିଲା । ଲୁଣାଦାଣ୍ଡି ଲୋକମାନଙ୍କର ସର୍ବନାଶ
ଉପସ୍ଥିତ । ବାଲେଶର କିଲ୍ଲାର ପୂର୍ବାଷ୍ଟଳ ଉତ୍ତରପୂର୍ବରେଖା
କୁଳଠାରୁ ଦସିଖାନ୍ତା ନବାକୁଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ବ୍ରଦ୍ଧ ଉପକୁଳବର୍ତ୍ତୀ
ପ୍ରାନର ନାମ ଥିଲା ଲୁଣାଦାଣ୍ଡି । ଏ ଅଷ୍ଟଳବାସୀ ଅର୍କଲକ୍ଷ୍ମାଧିକ
ଲୋକର ଜୀବନାଳ୍ପଦନ ଏକମାତ୍ର ଲବଣ ଘୋକ୍ରାନ୍ତି କେହି
ଲୁଣମାରେ, କେହି ତହିଁରେ ନାନା ପ୍ରକାର ସହାୟତା କରେ,
ଥୋକେ ବ୍ୟବସାୟୀ; ଅନେକ ସରକାର ଶ୍ରକ୍ଷମ, କେହି କିନ୍ତୁ
ନ ପାଇଲା ସେ ଗେର । ଲୁଣ ଗେର, ଗେର ପ୍ରକାର
ଅସମ୍ଭବ । ଚାଲୁଥୀ ଲୁଣ ମାର ଜମା କରିଛି ତାହା ସଂଶୋଧ
ନେବେ ସରକାର ବନ୍ଦୀ କରିବେ । ତାହାର (ଚାଲୁଥୀ) ଯୋଗ

ପାଲପରେ ଯେବେ କେହି ସେ ଲୁଣ ନେଇ ବାତ ଉଠରେ
ଗନ୍ଧାତକୁ କିଲା ଦେଇ ଶ୍ରୀରାମ କରେ ସେ ଚାହେ
ନୁହେତ ଅଥ କଣ । ସମ୍ପ୍ରକଳ ଉପାୟ ଏକାବେଳକେ ବନ ।
ତହିଁ ଉପରେ ପୁଣି ଉତ୍ସବ ବିପଦ ଉପସ୍ଥିତ, ଲୁଣ କଣି ଶାର-
ବାକୁ ହେବ । ମଧ୍ୟକଳ ସାଧାରଣ ଲୋକ ପନ୍ଥରେ ପନ ପରିବା
ସୁଲଭ ନୁହେ, ଶାଗ ପିତାପାଣି ଉରସା, ଲବଣ ମାତ୍ର ସହାୟ,
ସେହି ଲବଣ ଅଭାବ । ଅଭାବ କିମ୍ବା? ଦିଲ୍ଲିତ ଲୁଣ ଲୁଣ
ତେବେ ହାତରେ ଜମା ଅଛି । ହେଲେ ତାହାତ ତୁଙ୍ଗ ମିଳିବ
ନାହିଁ ପଇସା ଦେଇ କିରିବାକୁ ହେବ । ପଇସା କାହିଁ? ଥାର
ଗୋଟିଏ ବିପଦ ହାତ ଅନେକ ଗ୍ରାମଠାକୁ ଦୂର କୋଣ ହେବା
କୋଣ ଦୂର । ହାତକୁ ଯାଉଛି କିଏ? “ବିତ ଥଣ୍ଡି ନାହିଁ

ଏ ଲୋକ କି ବନ୍ଦୁ ଦରେ ଯାଏ ।” ସବୁ ବାଟ ବନ୍ଦ, ଉପାୟ କଣ ? ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ଜଣା ନାହିଁ । ଏଣେ ଲୁଣ ଦିନା ପ୍ରାଣ ଯାଏ । ସୁଚର୍ହା ଶେଷ ବାଟ ମେଲ । “ନଷ୍ଟସ୍ୱ କାନ୍ତା ଚତି ।” ନଷ୍ଟସ୍ୱ କିମ୍ବା ? ତୁମେ ଅମ୍ବେ ଏପରି ଲଞ୍ଛରଣ୍ୟରେ ପଡ଼ିଲେ କଣ କରନ୍ତୁ ବେଳେ ବିଶୁର କରି ଦେଖିବାର କଥା । ଲୁଣ ଦିନା ପ୍ରାଣ ଯାଏ ମିଳିବା ବାଟ ଏକ ପ୍ରକାର ବନ୍ଦ । ଏଣେ ଭଗବାନ ଦୂର ଗୁର ପାଖରେ କୋଟି ମହଣ ଲୁଣ ଢାଳି ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ଓଳପନ୍ଧାତ୍ତର ମଟ ମୁଠାଏ ଥଣି ପାଣିରେ ଗୋଲାଇ ମାର ଦେଲେ ଲୁଣ ଖୁବି ସହଜ, ଅତିଥିଲୁ ସମୟରେ ପିଲାଟିଲୁ ଯେ ସେ ଲୁଣ ମାରି ପାରେ । ମାତ୍ର ସରକାରରୁ ମନୀ ଲୁଣ ମାର ଖାଇଲେ ଶେଷରେ ଚଲଣ ହେବ । ଏଥକୁ ଲୋକମାନେ ସରକାରୀ ହୃଦୟ କେତେବୁର ମାନ ବାଟ ଗ୍ଲାମ୍ଫିଲେ କଥାଟା ସହଜରେ ସମସ୍ତେ ଛୁଟି ପାରିବେ ।

୨ୟ ପରିଚେତ ।

ଅଜି ବାଲେଖର ସଦର କବେଶ ଭାର ଜାର । ଲୁଣ ଦାଣିରେ ଲୁଣ ଗ୍ରେ ଜଗିବା ସକାଶ ପୋଲିଶ ଅମଲ ବାହେଲ ହେବେ । ଯେଉଁ ପୋଲିଶ ବସିବ ତାହାର ନାମ ନିମଜ୍ଜା ପୋଲିଶ । ପୁରୁଣା ଗୋଲିଶ ନିମଜ୍ଜା ଅମଲମାନେ ଜମାଦାରଠାରୁ ଭଲୁପେକୁର ଅର୍ଥାତ୍ କର୍ମରେ ବାହେଲ ହେବେ । ନୂଆ ବାହେଲ ହେବେ କୁଳବଳ କନନ୍ଧବଳ । ମିଶଳ କୋଠା ମଧ୍ୟରେ ଭାର ଭଜି ଦେବାରୁ ମେଳଷ୍ଟର ସାହେବ କବେଶ ବାରମାରେ ଗୋଟାଏ ଛୁଟି ଏକାଇ ବସିଥାନ୍ତି । ସାହେବଙ୍କ ତୌଳ ପରିବରେ ଦୁଇଜଣ ଅର୍ଧଲି ଛୁଟା ହୋଇ ବାରମାର ପାଟ କର ବେଶଗ୍ରେଷ କହି ଅଶ୍ରାମାନଙ୍କର ଅସ୍ତିତ୍ବ ଏବଂ କର୍ମଠାର ପରିଚୟ ଦେଉଥାବୁ । ସାହେବଙ୍କ ସମ୍ମାନ ପାଞ୍ଚ ଛ ହାତ ଦୂରରେ ପେସାର ଛମେଦୁଆରମଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ ଦରଖାସ୍ତ ଗୁଡ଼ାକ ପଢ଼ି ଯାଉଥାନ୍ତି । ଜଣ ଜଣ କରି ଉମେଦୁଆରକୁ ଡାକରା ଦେଉଥାବୁ ।

ନୀମାର ଟେକିଲୁ ସାହେବଙ୍କ ସକେତରେ ପେସାରେ ନୀମା ପି ପକାଇଲେ । ବାହେଲି କନନ୍ଧବଳ ଅଭୂମିଶିର ପୁଷ୍ପରେ ସମ୍ମାନ କରି ଚଳ ଯାଉଥାବୁ । ଯେଉଁଠା ମାରି କୁଳେ ଶୁଣିଲି ମୁଖେ ରେ ପଞ୍ଚଦୁଷ୍ଟା ଦେଇ ଗ୍ଲାମ ଯାଉଥାବୁରେ ତୋଟାଏ ତୋଟା, ଦୋମୁହାଁ ଶଣ୍ଟେ ମୁଣ୍ଟେରେ ପଞ୍ଜେ । ଅଜି ଅମୁତ ଦେଲରେ କଣ୍ଠ ଦୁଷ୍ଟରେ ପାତ ବାନିଥିଲା, ପେହି ପାଗ ବଜାଏ ରହିଲା ଅଧିକନ୍ତୁ ସରକାରରୁ ମିଳଥିବା ପାଇଁ ନ୍ଦିଟା ଲୁଲ ପାଟା

ଜଣକ କିଏ ? ଏ ଯେ ପେସାରଙ୍କ ଗୁଣିତଥୀ କଣା ବାରିକ ଭଣ୍ଟାଇ । କିନ୍ତୁ କିଛି ବିଶେଷ ଗୋଟିଏ ପରିଚୟ ଅବଶ୍ୟକ । “ହର ଦିନା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନାହିଁ” କିନ୍ତୁ ଅମ୍ବାନଙ୍କର ଏହି କର୍ମଶାଖାର ମୂଳ ପଣ୍ଡି । କଣା ପେସାରଙ୍କ ଦେଇ ଗୁଳକ । ପେସାରଙ୍କ ଦେଇ ବୋଧ କରୁଁ ମନ୍ଦଳ ଗ୍ରାମରେ, କାରଣ ଶନିବାର ସଂଗ୍ରହାଳୀ ସୋମବାର ଧକାଳ ଯାଏ ତାହାଙ୍କ ସହରଷ୍ଟ ବିଷାଦର ଦୂରରେ କୋଳଧ ଦଢ଼ି ଥାଏ । ବର୍ତ୍ତି ବିକାଳେ ଗ୍ରାମକୁ ଯିବା ଅସିବା ସକାଶେ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ଜଙ୍ଗରେ ଥିବା ଲୋତା; ପୁଣି ସେ ଜଣେ ସରକାର ଅମଲ, ବିଷାଦେ ଜଣେ ଭଣ୍ଟାଇ ଗୁଳକ ନ ରହିଲେ ଥିଲେ, ଏଥୁ ସକାଶ ନିଜ ଗ୍ରାମର ଭଣ୍ଟାର କଣ୍ଠକୁ ପାଖରେ ରଖି ଅଛନ୍ତି । କଣା ବାବୁଙ୍କ ବିଷାଦେ ପରୁ କଣ୍ଠକୁ ପାଖରେ ରଖିବା ବସାନ୍ତର ନେବା ଅଣିବା କରେ । ପେସାରଙ୍କ ଦେଖେଇରେ ଜଣେ, ପେସାରଙ୍କାରୁ ସେ ଅଳଗା କିଛି ଦିବେମା ପାଏ କି ନାହିଁ ଏକଥା କହାରିବୁ ଜଣା ନାହିଁ । କରେଇରେ ଛାମାସ ପନ୍ନା ଟଣା କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ସେ ଦରମାଟା ପାଏ । ପୁଣି ପେସାରଙ୍କ ବିଷାଦୁ ଯେଉଁ ପରୁ ମରିଲ ଯିବା ଅସିବା କରନ୍ତି କାଦାର ମାମଲ ଦ୍ଵାରା ବା କାହାର କିଛି କର୍ମ ହାତେ ସେଲେ କାହାର କାହାରଠାରୁ ବିକଷିତ ବୋଲି ଦୂର ରେଖା ହାତ ପରିବ କରେ । କରେଇଥେ ବୋଲି ଗୀର୍ଜା ଲୋକେ ତାହାକୁ ମାନନ୍ତି, ଜଣନ୍ତି । “ନରଣା” ନାପିତ ଧୂତ୍ର୍ତି । ପୁଣି କରେଶ ଯିବା ଅହିବାରେ ଅଭୂତ କିଛି ଦୁଇଟି ଫେରିଛି । ଦେଖିବାକୁ ମଧ୍ୟ ପଞ୍ଚଦୁଷ୍ଟା ଦେବ । ବୟସ ଅନୁମାନରେ ପିଶି ତରଣ ମଧ୍ୟରେ । ଲୋକ ପାଞ୍ଚଟା ବକାରରେ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପାଇ ଥାନ୍ତି । ବିଦ୍ୟା, ବପୁ, ବାକ୍ୟ, ବସ୍ତ୍ର ଓ କିରବ । କଣା ଦେଖିବାକୁ ମନିଷଟା ଦେବ, ମଣି ଦୁଇ କଥା କହି ପୋଛି ପାରେ । ସରକାରରୁ କନନ୍ଧବଳୀ ଦରମା ମାପକୁ ଟ ୨୧ କା ପୁତ୍ରରୁ ଉଣା ଅଧିକରେ ତାହାର ତିନି ଗୋଟା ବକାରରେ ଅଧିକାର ଥିଲା, ଏଥକୁ ଦରକାର ବେଳେ ଶ୍ରୀ ବିଶେଷରେ ସେ ଯଦି ଶତି ପୁଲାଇ ଲୋଟ ଗ୍ଲାମେ ତାହା ପରିବେ ଅସୁନ୍ଦର ଦିଶିବ ନାହିଁ । ଅଜିକା ଦେଖାଟା କଣାର କିଛି ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର, ନ ହାତ ବାଲିବଣି ଦେଖି ପୁତ୍ରବୁଣୀ ଖର ଖଣ୍ଡ ପିନିକୁ (ସେ ସମୟରେ ବିଲାଗ ଚାନ୍ଦିମାରକା ଧୋଇ ଦେଶକୁ ଅସି ନାହିଁ) ଦେହରେ ବିଷଳଟା ଗୋଟାଏ ତୋଟା, ଦୋମୁହାଁ ଶଣ୍ଟେ ମୁଣ୍ଟେରେ ପଞ୍ଜେ । ଅଜି ଅମୁତ ଦେଲରେ କଣ୍ଠ ଦୁଷ୍ଟରେ ପାତ ବାନିଥିଲା, ପେହି ପାଗ ବଜାଏ ରହିଲା ଅଧିକନ୍ତୁ ସରକାରରୁ ମିଳଥିବା ପାଇଁ ନ୍ଦିଟା ଲୁଲ ପାଟା

ସେ ଶ୍ରୀନ ଅଧିକାରୀ କଲା । କଣା ବାରକର ନାମ ସରକାରୀ କାଟାଇରେ ଦରଜ ହେଲା କଣାରୁମ ସି ।

ଏହିଦିନ ସକାଳେ କଣାରୁମ ସି କ୍ଷେତ୍ର ପିନ୍ଧି କାନ୍ଦରେ କନ୍ଦିଷ୍ଠାଳୀ ବେଗ୍ ଝାଲୁଇ କର୍ମ ଶ୍ରାନ୍ତୁ ବାହାରିଲେ । କର୍ମ ଶ୍ରାନ୍ତରେ ପହୁଚିବାରୁ ଘଣ୍ଟ ସଞ୍ଚ । ତାହାଙ୍କ ବିଷରେ ଗୁର ଖ୍ରୀ ଗ୍ରାମ ଦେଖି ମଧ୍ୟରେ ମନ୍ଦାମୟୁର ଗ୍ରାମଟା ସର୍ବତାରୁ ବଡ଼ । ଦେଖ ସି ମେହି ଗ୍ରାମ ମରି ଭାବିବତ ଘରେ ଫାଣ୍ଟି ଠିକ କଲେ । ତେବେଳେ ସରକାରୀ ଫାଣ୍ଟି ନ ଥିଲା ସେ ଥପେ ଭାବିବତ ଘରକୁ ଫାଣ୍ଟି ନାମକରଣ କଲେ । ସରକାରୀ କଥା, ପାଠ ପିଟାଇବାକୁ ପାଇଁ କାହାର । କଣାରୁମ ସି ମଧ୍ୟରେ ଅଛି ଗୋଟିଏ ନାମ ପାଇଲେ “ପୋଣିଶ ଜମାଦାର ।”

ମେଜଣ୍ଡର ସାହେବଙ୍କ ଗ୍ରୁ ସମୟରେ ପେସ୍ଵାର ହମରାଏ କିଣୁ ମଧ୍ୟଲ ଯିବା ଅସିବା କରିବାରୁ ଅମଲଗିରି ବାତିବାତ ତାହାକୁ କିଣ୍ଠିଯାଇଲା । ଜମାଦାରେ ଗ୍ରାମରେ ପହୁଚି ଚତୁରାବାରମାନଙ୍କୁ ତେଳକ କର ଦେଲେ । ତାକହାକରେ ଗୁର ଖ୍ରୀ ଗ୍ରାମରେ ଚହଳ ପଡ଼ି ଗଲା । ନୂଆ ହାକିମ ହାଜର, ଅଛି କି କେହି ଦରେ ରହି ପାରେ ? ମୁଖ୍ୟାୟ ଲୋକ ହାଜର ହୋଇ ଗଲେ ଦେଖାଇବାର ମଧ୍ୟରେ ପିଲା ଗୁଡ଼ାକ ବେଶି । କର ମାରକିଥିମୋନେ ତାଟି କବାଟ ଦରଥୁବା । କର ଘର ଭିତରୁ ଗୁହଁଛିଲୁ । ଜମାଦାରେ ପାଠ କର ସମସ୍ତକୁ ଅନାଇ ସରକାରୀ ହୃଦୟ ଶୁଣାଇ ଦେଲେ । ଦେଖିବ ସାର କଥା ଏହିପର ବୁଝି ଗଲା ଗୁର ଖ୍ରୀ ଗ୍ରାମରେ ସେ ମଧ୍ୟରେ ହାକିମ । କରେଣ ଉଚ୍ଚିଦାକୁ ବେଳ ଗଢ଼ିଲାଣି । ଗ୍ରାମର ବୁଢ଼ା ଦିଗବାର ଜଣେ ପାରଖା ଲୋକ । ତେର ହାକିମ ହୃଦୟ ଅମଳ କଲାଣି । ନାମ ଶଙ୍କୁ ମଳକ । ଛିଛା ହୋଇ ଗ୍ରାମ ଲୋକଙ୍କୁ ଅନାଇ କହିଲା ଅଛି ବସିଲେ କଣ ହେବ, ବେଳ ଗଢ଼ି ଗଲା, ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାକିମଙ୍କ ତର୍ତ୍ତା ହେଲା ନାହିଁ । ଦିଗବାର କଥା ଶୁଣି ଗୋଟିଏ ହୋଇ ସମସ୍ତେ ଉଠି ଗଲେ । ଅଛି ଏକ ଶ୍ରାନ୍ତରେ ନିଷି ବିଶ୍ଵର କଲେ । ଗ୍ରାମୀକ ଦେବା ହୋଇ ଗଲା, କାହା ଦେବ ଗୁଡ଼ିକ, କାହା ଘରୁ କାଠ, ଲିଣ, ବାଇଶନ ଉତ୍ସାଦ ପହୁଚି ଗଲା । ନାଥ ମହାକୁତ ଗତିତ ଗୋଟାଏ ଠେକରେ ନିଷି ଦିରୁଛା ଗାନ୍ଧି-ଦୁଧ, କିଣୁ ବିଅ ପହୁଚାଇ ଦେଲା । ଗୁର ଜଣ ପାଣ ଟୋକା ଧାଇଁ ପାଇ ଦିଲ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟାଏ ପାରି ଖାଲ ବାହି ଦେଇ ଗତେଇ, କେଙ୍ଗ, କଢ଼ି ପର ଉତ୍ସାଦ ଦୁଇ ଶ୍ରୀ କିମି ଦେଇ ଥିଲା ଅଧିକାରୀ । ପ୍ରଥମ ଦିନ ଜମାଦାରଙ୍କ ଭୋକନ ବଚିବାକୁ ଦିତି

ଅକ୍ଷାମାତ୍ର ଘଡ଼ିକ ସରକାର । ସେଦିନ ଏକାହାର । ଏହିପର ଦୁଇ ଦୀପାତ୍ମ ଦିନ ଦଶ ଦଶ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ କଟି ଗଲା; ଦିନ ସେପରି ଯାଉଛି । ଜମାଦାରଙ୍କ ଭୋକନ ବିଷୟରେ କୌଣସି ଚିନ୍ତା ଭାବନା ନାହିଁ । ପ୍ରତିଦିନ କାହିଁ ସିଦା ଗାନ୍ଧି ଅସୁରୁ । ଦୁଧ ମାଛ ବିଅର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଏଠା କିଛି ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ଧର୍ମ ବୃକ୍ଷିଷ୍ଟି ଅତିଥେଯ ନୁହେ । ଏହାର ମୂଳ କାରଣ ଦୟା କିମାଦାରଙ୍କ ମନୋରକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ । କେତେବେଳେ କଣେ ଅଛି ଗ୍ରାମ ଗୋଟାଯାକତ ଗେର । ଜମାଦାରଟା ମୁଠୋଟେ ଆଉ । ଜମାଦାରଙ୍କ ହାତ ପୋଡ଼ିବାକୁ ହୃଦ କାହିଁ ହାମର ପୁରେହତ ନରହର ପଣ୍ଡା ଦୁଇର୍ଣ୍ଣିଲ ରେଖାଇ କର ବୈଜ୍ୟାଏ ଦେଇଥି ଶ୍ରୀର ରାମ ବିବାର ହେଖାଇ ଦୌଲିଲ, ବିବା କିମ୍ବି ପୋଶ ସଙ୍କୁତି ବାସନ ମଜା ଉତ୍ସାଦ କର୍ମ କର ଦିଏ । ଦିନେ ଜମାଦାର ମଧ୍ୟରୁ ବାହୁଡ଼ି ଅଧିକାରୀ ଗୋଟି ହାତରେ ତେଳ ଟୋପାଏ ମାର ଦିଏ । ଏହିପର ଅନ୍ତର ଦୁଇ ପାତ୍ର ଦିନ କଟି ଚିନ୍ତା । ଦିନେ ଜମାଦାରେ ବସି ବିଶ୍ଵର କଲେ ଏପର ବସି ଜାଇଲେ ଚଲିବ ନାହିଁତ ସରକାରୀ କାମ ବଜାଇବାକୁ ହେବ । ଲୁଣ ଗେର ସେ ଦରେ ଦରେ ଚଲିବ । ଜମାଦାର କେତେ ଦିନ ହାମରେ ରହି ବେଶ ରୁଣ୍ଟିଲେଣି ମାଦି ଧରିବେ କିମର ? ଗ୍ରାମ ଲୋକେ ହାତୁରୁ ଦୁଇ ପଇସାର ବିଲାଟା ଲୁପ୍ତି ଲିଣ ନିଶି ଅଣି ରଖିଥିଲୁନ୍ତି, ଜମାଦାରଙ୍କ ସିଦାରେ ଧେହ ଲିଣ ଦିଅନ୍ତି । ଜମାଦାରେ ଏକଥାଏ ମଧ୍ୟ ହୁଣ୍ଟିଲେଣି । ଦିନଯାକ ଜମାଦାର ପାଖରେ ଲୋକ ଝାଟାଣ ନାହିଁ ବିକି କି ବିଦ୍ଧ ଯାଏ ପାଖରେ ରହି ଏଣୁ ତେଳ କିମି କିମି ଦୁଇର୍ଣ୍ଣି ଆଥନ୍ତି; ଅର୍ଥାତ୍ ଜମାଦାର କେତେବେଳେ କଣ କିମିଥିଲୁନ୍ତି ମଧ୍ୟେ ଉଣ୍ଡ ଥାଏନ୍ତି । ଗ୍ରାମର ଅବଧାନେ ବନମାଳୀ ଓହା ଏହୁ ବେଳେ ଦୁଇ ବିଦ୍ଧିରେ ଭାଗିତା ଦିଲେ । ଜମାଦାର ଶ୍ରୀ ହାତ ମୁଣ୍ଡ ପରିପାର କରିବାର ପାଇଁ କାହାର ପାଇଁ ପରିପାର କରିବାର ପାଇଁ କାହାର ପାଇଁ ପରିପାର କରିବାର ପାଇଁ କାହାର ପାଇଁ ପରିପାର କରିବାର ପାଇଁ । ଜମାଦାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ କିଛି ଚିନ୍ତାରେ ପହୁଚିଲେଣି ।

—୩୫—

୩୫ ପରିପାର ।

ଅଜି ଜମାଦାରଙ୍କ ମିଳାକ ଭାବ ବିରିଦ୍ଧିଲୁ । ସୁରୁ କାହାର ଶାରୀ, ସମୟରୁ ଉପରେ ଶାରୀ । ରୁଚରେ ଶୁଣି ମୁଣ୍ଡ ରୁଚରେ

ବୁଝିଲୁଗୁ କାହାର ସହିତ କିଛି କଥା ନାହିଁ । ଦିଗବାର ଶଙ୍କେ ମଳିକ ଗୁର ହାତିଆ ବାଉଁଶ ଠେଣ୍ଡାଟା କାନ୍ଦରେ ପଳାଇ ପଣ୍ଡାଚଳେ କୋଡ଼ିଏ ହାତ ଦୂରରେ ବସିଛି । ଜମାଦାରେ ଖୁବି ଖାଗ ହୋଇ ଦିଗବାରକୁ ପଣ୍ଡାଚଳେ କିରେ ? ସେ ଅର୍ଥିଲୁ ନାହିଁ ? ଦିଗବାର ଛିଡ଼ା ହୋଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହିଲା—
ହଜୁର ଏଥର ଲଗା ତା ପାଖକୁ ପାଞ୍ଚଥର ଗଲ, ଅଧିଲୁ ନାହିଁ, କହିଲା ମୁଁ କଣ ଜମାଦାର ସବୁତୁ ଉଠାଇ ତନ ପାଞ୍ଜିରୁ ଯିବି ? ଜଣା ଅଜଣା ଗ୍ରାମ ସାଥନ୍ତର ବୋଲରେ ପଡ଼ି ଯାହା କର ଯାଇଛି—ଯାଇଛି, ଅଡ଼ି ଏଣିକି ପାରିବ ନାହିଁ ।

ସଙ୍କବେଳେ ଗ୍ରାମର ମୁଖ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ଲୋକମାନେ ଭାଗବତ ଘରଠାରେ ହାଜର ହୋଇ ରାମ ବାରକ ଭଣ୍ଡାଚକୁ ଡକାଇଲେ । ରମା ହାଜର ହୋଇ ଜମାଦାରଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ଦଶ୍ଵବତ କର ହାତ ଯୋଡ଼ି ଛିଡ଼ା ହେଲା । ଗ୍ରାମର ପଥାଳ ଗୋପାଳ ଘରତେର ପଣ୍ଡାଚଳେ କିରେ ରମା ତୁ ଅଜି ଜମାଦାରଙ୍କ ବସାରେ କିଥା ହାଜର ହେଲୁ ନାହିଁ ? ରମା ଦୂରଥର ଗଲା ଖାଲିର ଦେଲୁ, ଦୂରଥର ଗୁରୁଁ ଗାରୁଁ ହେଲା, କଣ ବଢ଼ି ବଢ଼ି କର କହିଲା । ଘରେଇ ଅଭି ଥରେ ଧମକାଇ ପଣ୍ଡାଚଳେ ରେ କଣ କହୁଛି ଯଥା କର କହ ।

ରମା କହିଲା—ଅଙ୍ଗୀ ଅଜି ସକାଳେ ନରସିଂ ପୁରୁଷ ଅମ କ୍ଷାତି ଦରମାଣିକ ଅନ୍ତିମଳେ । ମୋତେ ମନା କର ଗଲେ । ଏଣିକି ଅଭି ଜମାଦାରଙ୍କ ଦକ୍ଷତ୍ତ ଉଠାଇଲେ ମୁଁ ଏକଦରଥ ହେବି । ଅଙ୍ଗୀ ଅପମାନେ ନିୟାପ କରିବୁ ଜୀବିପାଠକ କଥା ମୁଁ କି ପରମାଣିକ କଥା ହେବି ପାରେ । ସମସ୍ତେ ରୁପ ଧୂପ, କଥାଟା ପିଣ୍ଡା ନାହିଁ ମାତ୍ର ସମସ୍ତେ ଦୁଇଗଲେ ଜମାଦାରେ ଜାହିରେ ଭଣ୍ଡାର । ରମା ଜାତ ଭାଇ ସେବା କରିବାକୁ ନାହାଜ । ଜମାଦାରେ ରାତରେ କଷ୍ଟ ହେଲା ମାତ୍ର ଲୋକଟା ଗୁରୁ ସିଥାଣା କିନା, ବିଶ୍ଵର କଲେ ରମ ଉପରେ ଜୁଲମ କଲେ କଥାଟା ପିଟି ଯିବ । ତୁନିତାନି ହୋଇ ରହିଲେ । ରାତ ହେଲା, ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ସମସ୍ତେ ଘରକୁ ଗଲି ଲେ । ସେଥି ପଛେ ପଛେ ରମା ଚାଲି ଲେ ।

ଜମାଦାରଙ୍କ ସାତ ପୁରୁଷର କାମ ଅଳଣ୍ଡା ଭାତୀ । ଫେହୁରଙ୍କ
ଏଥେ କାମରେ ବାହେଲ ଥିଲେ । ଆପଣା ସଙ୍କୁଡ଼ି
କାହାରେ ନାହିଁ ? ତେବେ କଥା କଣ କି ଏଠାରେ

ମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ ଜଗି ଗୁଲିଗୀରୁ ହେବିବି । କଣ କରିବେ କାମ କଳିଗଲା ମାତ୍ର ରମା ଉପରେ ରାଗଟା ରହିଗଲା ।

୪୮ ପଣ୍ଡାଚଳେ ।

ହନ୍ତୁ ପୁରଣ କଥା ସବୁ ଜାଣନ୍ତୁ ବୋଲି କଣେ ବୁଢ଼ା ମୁଲେ-ମାନ ମୌଳିକିର କିଛି ଦେମାକ ଥିଲା । ସେ ବୋଲନ୍ତି—“ମହାଭାରତ ଅଭିର କୁଞ୍ଜ ନେହିଁ ଭରି ଭରିଯେ କି ତକ-ଶର କେବୁ । ଅଭିର ରମାଧ୍ୱନ୍ ଯୋ ହେ ‘ଭରକା ତୁଳି ଖୋରଣେ ଶବଣକା ଦୁଇଥବି ବରବାଦ ।’” ମୌଳିକ ପାହେବଙ୍କ କଥା ଯାହା ହେଉ ଅମ୍ବେମାନେ କିନ୍ତୁ ସଚରତର ଏହିଏନଳ ମୁନସ୍ତି ଦୁଇଥାରୁ ହାଇକୋଟି ଦରେଜା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭର ଭର ତକରାରେ ଅନେକ ଜୀନଦାନ ଜୀନା ଖାପ ହେବାରୁ ଦେଖୁ ଥିଲୁ । ଶୁଦ୍ଧାଦପି ଶୁଦ୍ଧ ରମ ବାରକର ମଧ୍ୟ ନିଷ୍ଠାତି ନାହିଁ । ରମାରାକର ଭ୍ୟାରୀ ମଧ୍ୟରେ ଜମାଦାରେ ଭାର ଖାପ ହୋଇ ଥିବା କଥା ଗ୍ରାମଯାକ ଜୀଣା—ତା କାନରେ ମଧ୍ୟ କଥା ପଡ଼ିଲା । ରମାକୁ ଜନ୍ମଦ କରିବା ପାଇଁ ଦିନେ ଦିଶୋଳାରେ ଜମାଦାର ପାଖରେ ହାଜର ହୋଇ ରମା । ଦର ମଧ୍ୟରେ ଗୃଗଲୁଣ ମରୁ ଥିବାର କଥା କିହିଲା । ଜମାଦାରେ ଭାର ଖୁସି, ନିଧିଟାଏ ପାର ଗଲେ । ଗୋଟାଏ କେବଳ ଯୋଡ଼ାଏ ଅମ୍ବ ଫୁଲର ଅର୍ଥାତ୍ ବଦମାଏ ସବୁ ରମା ଜବଦ୍ ହେବ ଅଭି ଏକ ନମ୍ବର ମାମଲା ଦାରର ହେବ ।

ତହିଁ ଅଭିନ ପକାଳେ ପ୍ରହରକ ବେଳେ ଜମାଦାରେ ତ୍ରେଣ ରିଡ଼ ଦିଗବାରକୁ ସଙ୍ଗରେ ଧର ରମା ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରେ ହାଜର । ଜମାଦାରେ ଠିକ ଫକାଳ ପାଇଥାଲେ । ରମା ତାହା ଦର ପାଚିରୁଲା ମହି ଅଣାରେ ଅଧ ହାଣ୍ଡିଏ ଦହପାଣ ଯେବା ଧାନିଦୀଣୀ ଚାଲିରେ ଲୁଣ ମାରିବାକୁ ପାଇଥିଲା । ଜମାଦାରେ ଏକା ବେଳକେ ଅଣା ମଧ୍ୟରେ ତାହା ଅଗରେ ହାଜର । ରମା ପାରଖୀ ଲୋକ ଜମାଦାରକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ର ସବୁ କଥା ଦୁଇ ଗଲା; ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହୋଇ ପାଣିଯାକ ନାଲ ମୁହିଁରେ ତାଳି ଦେଲୁ । ଜମାଦାରେ ଗୋଦ ଦେଖିଲୁନ୍ତି ଅଭି କଣ ? ରମା ତତ୍ତ୍ଵାନ୍ତ ଗ୍ରେୟାର, ଯେବୁଠାରେ ଲୁଣ ପାଣି ତଳା ହୋଇଥିଲା ସେହିଠାରୁ ଅଧ ହାଣ୍ଡିଏ ମାଟି ରମା ହାତରେ ପୂରି ଦାଣ୍ଡକୁ ଭିଡ଼ ଥିଲେ ।

ଜମାଦାର ହୃଦ୍ୟମରେ ଧରିବାର ରମ ତେଣା ବାନି ପକାଇଲୁ । ଦିଶାବାର ବାଁ କାନ୍ନରେ ଠେଣା ଡାହାଣ ହାତରେ ରମା ହାତ-ଚନ୍ଦ୍ରା ରମିଧର ଗ୍ରାମ ମରି ଦାଣ୍ଡରେ ଉତ୍ତିଃ ପାଣ୍ଡିକୁ ସେଣି ଗଲା । ଜମାଦାରଙ୍କ ହୃଦ୍ୟମରେ ଅଛି ତନ ଖ୍ୟାତ ଗ୍ରାମର ତନ ଜଣ ଦିଗବାର ହାଜର ହୋଇ ଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ହେଠାଳତରେ ଗେର ରମା ବନ୍ଦା ହୋଇ ଫାଣ୍ଡିରେ ସେ ଦିନକ ପଡ଼ି ରହିଲା ।

ଗ୍ରାମଯାକ ନହଳ ପଡ଼ିଲା, ସହର ଜାୟଗାରେ ଏପରି କଥାକୁ କେହି ଅନ୍ଯାନ୍ଯ ନାହିଁ ମାତ୍ର ମଧ୍ୟକଳରେ ଏହା ଗୋଟାଏ ଭର କାଣ୍ଡ । ବିଶେଷରେ ଘୋଲିଶ ଜମାଦାର ଲୁଣ ଗେରା ଧରିଲାଣି । ଗ୍ରାମ ଯାକ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ ଘେହ କଥା, ସମସ୍ତଙ୍କର ସବୁ ପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ । କାହାର ମନରେ ସୁଖ ନାହିଁ ମାତ୍ର ଗୀ ଟିଲା ଗୁଡ଼ାକର ଭର ଅନ୍ୟ, ଅବଧିନେ ଗୁଡ଼ିଶାଳୀ ଛାଡ଼ି ଯାଇଥିଲୁ । ପିଲାଗୁଡ଼ାକ ଢଳଢଳ ହୋଇ ରମାକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଭଗବତ ଦରକୁ ଧାରୀଛନ୍ତି । ଗୋଲମାଳ କଲେ ଦିଗବାର ପାଇକର ଧମକାଇ ତଢି ଦେଉଛି; ଦର୍ଶରେ ପଳାଇ ଅସି ପୂର୍ବରୀର ଧୀରେ ଧୀରେ ଭଗବତ ଦର ପାଖରେ ଜମା ହେଉଥିଲା, ହୃପର ସେମ ନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା । ମାଝ-କନ୍ଦମାନେ ଦରଧନ ଛାଡ଼ି ତୁମ ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି । ଗ୍ରାମରେ ଯୈମନ୍ତ ବଜ୍ରପାତ ହୋଇଥାଇ । ଅଜି ରମା ଧରିଲା, କାଲି କାହା କପାଳରେ କଣ ଅଛୁ କିଏ କହି ପାରେ, ଲୁଣ ମର ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦରେ । ସରକାରକୁ ବଳ କାହାର ? ସେଦିନ ଦିନ-ଓଳି ଶିଆ ପିଆଟା ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ଦରେ ସଞ୍ଚବେଳେ ହେଲା । ରମା ଦରେତ ଅରଣ୍ୟ ଅବଢ଼ା ।

ଗ୍ରାମମୁଣ୍ଡ ବରଗଛମୂଳରେ ପୁରୁଣା ପୁରୁଣା ଅଠ ଦଶ ଜଣ ଲୋକ ବିଶ୍ଵର କରିବାକୁ ବସିଗଲେ, ଅନେକ କଥା ଅନେକ ତର୍କବିତର୍କ ଦେଖିରେ ପ୍ରିର ହେଲା ଯେପରି ହେଉ ଯେତେ ଟଙ୍କା ଲୁଗୁ ରମାକୁ ଖଲ୍ଲା କରଇବାକୁ ହେବ । ସମସ୍ତଙ୍କ ପରମର୍ଶରେ ଗ୍ରାମର ପୁରେହିତ ଦୃଷ୍ଟି ବ୍ୟାହାର ନାଶମୁଣ୍ଡ ମିଶେ ନିଶ୍ଚେଲାରେ ଜମାଦାର ସଙ୍ଗରେ ସାନ୍ତୋଷ କଲେ । ଜମାଦାରେ ଓଳଗି ହେବା ଆଗରୁ ମିଶେ ଦୁଇହାତ ଅଞ୍ଚୁଲା କର କିନ୍ତୁ ନଈ ପଡ଼ି “ଅନ୍ଧଧାମା ବଳୀ ବ୍ୟାପ ହନ୍ତମାନ ବିରୀଷଣ—” ଇତ୍ୟାଦି ଶ୍ଲୋକ ପଢ଼ି ଜମାଦାରଙ୍କ ଦଶମୁଣ୍ଡ ଗୋଲେଖୀ ଧନ୍ୟାନ୍ୟ ଧରିବାର ନିଷ୍ଠମ୍ଭୁ ପ୍ରତିର ସୂଚନା କରି ଧୀରେ ଧୀରେ ପାଖରେ ବସିଲେ । ଜମାଦାରେ ପାରଣା ଲୋକ, ମିଶ୍ରଙ୍କ ଅଗମନ ଅଭିପ୍ରାୟକୁ ରୁଷ୍ଟି

ଗଲେ । ଅନ୍ୟ ଦିନେ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଦଙ୍ଗରେ ତେର କଥା କହନ୍ତି; ଅଜି ପାଇ ପିଟିବାର ନାହିଁ ତୁନି ହୋଇ ଗମ୍ଭୀରଭାବରେ ହାକିମ ଧରଣରେ ବସିଛନ୍ତି । ମିଶ୍ର କିନ୍ତୁ ତମ ବସି ଜମାଦାରଙ୍କ ତେର ପ୍ରଶଂସା କଲେ ସେ ସେ ଗୁରୁଶ୍ଵର ଗ୍ରାମରେ ହର୍ଦୀକର୍ତ୍ତ ବିଧାତା, ସମସ୍ତଙ୍କ ମାନ ମହତ ତାଙ୍କ ହାତରେ, ସେ ମାର ପାରନ୍ତି ତାଙ୍କ ପାରନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ତେର ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ଜମାଦାର ନିରବ । ମିଶ୍ରଙ୍କ ମଧ୍ୟ ମାମଳଟ କିନ୍ତୁ ଜଣା—ଦୁଇ ଗୁରୁଥର ହାଇ ମାର ଗୁରୁଥରକୁ ଅନାଇ ରମାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଦଶଟଙ୍କା ଇଶାରରେ ଶୁଣାଇଲେ । (ଆଉ ମାମଲୁ ହୋଇଥିଲେ ଜମାଦାରେ କଣ କରିଥାଥିଲେ, ଅମ୍ବେମାନେ କିନ୍ତୁ ଅନ୍ତମାନ କରିପାରୁ ମାତ୍ର ଏ ସେ ରମା କଥା—ବଦମାଏସ ଉଣା କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛି, ମହତ ଉପରେ ବଢ଼ି ।) ଜମାଦାରେ ଭରି ଖାଇ ହୋଇ ରଙ୍ଗା ଅଖିରେ ମିଶ୍ର ଅଢ଼କୁ ଅନାଇ କହିଲେ ତୁ କି ରକମ ଗୋପେର୍ ରେ ? ମୋତେ କି ଅଉ ହାକିମ ପାଇଛୁ ? ମିଶ୍ରଙ୍କ ଏକା-ବେଳକେ ବସିଗଲେ—ପରକାର ଲୋକ କେଜାଣେ କଣ କରି ପକାଇବ ରେ ବ୍ୟା । କିନ୍ତୁ ତମ ବସି ଶୁଣି ଗୋଟାଏ ନିଶ୍ଚାଯ ପକାଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠି ରଙ୍ଗଗଲେ ।

*ମ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

ପରଦିନ ଶୁଣ ପକାଇଲେ ରମା ଡାହାଣ ତେଣାରେ ରହିଲା—ବାଁକାନ୍ନରେ ଗେର ଲୁଣହାଣ୍ଡ । ଦିଗବାର ଶକ୍ତି ମଳିକ ଡାହାଣ କାନ୍ନରେ ଠେଣା, ବାଁହାତରେ ରମାବନାଦଭୂମିଶ୍ର । ଜମାଦାରେ ତେଣା କିନ୍ତୁ ପାଇରେ ପଢ଼ିଗଲେ ତାହାକୁ ଧମକାଇ କହୁଥିଲୁ ପଢ଼ି କରିଲୁ ପହିଲା କରେଶରେ ହାଜର ହେବାକୁ ପଢ଼ିବ ।

ମନ୍ଦାମୟରତାକୁ ସଦବ କରେଣ ଉଣା ଅଧ୍ୟକରେ ଧାତିକାଶ ତୁର, ମାତ୍ର ଜମାଦାରେ ଅସାମିକୁ ଧରିବାର ଉପରେ ଯୋଜାଏ ବାଜେ କରେଶରେ ପହୁଞ୍ଚିଗଲେ । ମନ ପାଇରେ ଗୋଟିଏ, କିପର ସମନ୍ତ ଅଛୁ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କୁ ଅଜଣା । ଯେବେତୁ ମୁଣ୍ଡ ବିଜ୍ଞାନଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅମ୍ବେମାନେ ନିପଟ୍—ଇତ୍ୟାଦି; ୬ ନିକ ଲୋକବାର ଦରକାର ନାହିଁ । ଜମାଦାରଙ୍କ ।

ଗୃହନିଃ ପ୍ରତ୍ୟେଷରେ ତାହାଙ୍କ ମନ୍ଦର ଗୃହନି ଫୁଲ୍ଲି ଅନୁମାନ କର ନେଇଁ । ଜମାଦାରେ କରେଶରେ ପହଞ୍ଚ ତିରା ଅତିରା ତେର ଅମଳ ଫାଏଲକୁ ନମସ୍କାର କରିଲେ । ପେସ୍ବାରଙ୍କୁ ଜୀହ୍ଵାରଟାଏ କରି ମାମଲ ଆସାମିର ହାଲ ଚାମକ ଚାମକ ପରୁ ଜଣାଇ ଦେଲେ । ମେଳଷ୍ଟର ସାହେବଙ୍କ ନିକଟରେ ରଖୋଡ଼ ପ୍ରେଣ ହେଲା । ଅୟାମୀ ନାଜରଖାନା ବାଟେ ହାଜିତକୁ ଗୃହନି ହେଲା । ବରସଦିମାଳ ନାଜିର ଖାନାରେ ଦାଗଳ ରହିଲା । ମାମଲ ତେଣେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ର ମୌଳିକଙ୍କ ଅବଦୂଳ ମିଥ୍କୁ ସମ୍ପ୍ରେଦ ହେଲା । ତାରଖ ପଡ଼ିଲା ଅସନ୍ତା ପାଞ୍ଚ ତାରଖ ଶୁକ୍ରବାର ।

୭୩ ପରିଚେତ ।

କରେଶ ବାହୁଡ଼ା ଜମାଦାରେ ଅସି ପେସ୍ବାରଙ୍କ ବିଶାରେ ରହିଲେ, ଦିବାକାର ମଧ୍ୟ ରହିଲା । ମାମଲ ତାରଖ ଆଜଳାତ ଗୃହନି । ଅଜି ଦନଟାତି ଗଲା ତାରଖ ଦନ ମାମଲ ପଢ଼ିବ, ମହିରେ ଯୋଡ଼ାଏ ଦନ—ପାଣ୍ଡିକୁ ଯାଇ ଅଧିହେବ ନାହିଁ । ଜମାଦାରେ ପେସ୍ବାରଙ୍କ ବସାରେ ଥାଆନ୍ତି । ତୁଳାଟାରେ ହେଲେ ଦିଶାଥର ତାକି ହାକିମି ବୋଲରେ ଦିଗବାରକୁ ନାନା ପରମାସ ତାର ଥାଆନ୍ତି; ଅର୍ଥାତ୍ ଜମାଦାର ତାକିଲେ ଦିଗବାର ଯେ ଅଜା ହଜୁର କହେ ତାହା ଲୋକେ ଶୁଣନ୍ତୁ ଅଉ ତାହାଙ୍କ ତାବେ ସେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି ଏହା ଧମ୍ପ୍ରେ ଜାଣନ୍ତି ।

ରହି ଥାଇଏ ଏକ ପ୍ରଦରର । ପେସ୍ବାରେ ଗମ୍ଭୀର ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ସରପମଣିଶା ମେଲର ବସିଛନ୍ତି । ଥାରେ ଗୋଟାଏ ଦିପରଖା ଉପରେ ମାଟି ଦାୟତାରେ ବଳିଭାଟା ମିଟି କର ଦିଲୁଛି । ପେସ୍ବାରଙ୍କ ଥାରେ ନଥିପାଇ କାଗଜଗୁଡ଼ାଏ ଦୁଣି ଦିଲୁଛି । ପେସ୍ବାରେ ନଥିର ଫେରପ୍ତ ଖୁବି ମନୋଯୋଗୀ ହୋଇ ତାତବାରେ ବିଶ୍ୱ । ଜମାଦାର କିଶୋରମ ସିଂ ପଣ୍ଡାରେ କାକା-ତୁଳାଟ ହୋଇ ବିଶ୍ୱନ୍ତି । ଦିବାରଟା ଓଳିତଳେ ବସି ପାନ୍ଦୁଙ୍କୁ ଘର୍ଷିଛି କେତେବେଳେ କଣ ଦୁଲୁମ ହେବ । ଅନ୍ଧାରୀ ପିଲା ଚାଲ ଲଗାଇବାରେ ବାସ୍ତବ, ଚାଲିମୁଖରେ କାର ପାନ୍ଦୁଙ୍କ, ଠିକ ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶବ୍ଦ ହେଲା,

—ହାବୋଲ—ପେସ୍ବାର ବାବୁଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ କାର ଦେଇଇ ।” ପେସ୍ବାରେ ତୁଣ୍ଡ ବାର ଦୁରୁ ଅଧିନା ଦେଉ ରିଥେ ଅଧିବା ଦେଉ କହି

ଓଳିଟାଏ କଲେ । ଗାଁର କୁଶଳ ମଙ୍ଗଳ ପଢ଼ିବିଲେ । ଅଗନ୍ତୁକ ଲୋକର ନାମ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ରଥେ, ପେସ୍ବାର ବାବୁଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନାତ ଏକା ଗାଁରେ ଦେଇ । ରଥକ ପୁଅ ତିକା ପେସ୍ବାରବାବୁଙ୍କ ରେଖେ-ଭାବୀ ଧୁଅ ଦେଖାଦେବ, ବଜାରଷ୍ଟଦା ହେବ ଅଉ ରେଜି ଜାରିଥା ଯଜମାନ, କେବେ କେବେ କିଛି ପ୍ରଦ୍ଵିର ଅଶା ମଧ୍ୟ ଥାଏ । ଏଥି ସକାଶେ ରଥେ ମାସକୁ ଥରେ ଦୂର ଥର ସହପକୁ ଥସି ଥାଆନ୍ତି । ପେସ୍ବାରଙ୍କ ସହତ କଥା ସମାସ ଉତ୍ତାରେ ରଥେ ଶୁଣି-ଅଭିକୁ ଘର୍ଷିଲେ । ଅଜି କିଛି ନୂଆ ନୂଆ ଜଣାଗଲା, ଅଗେ ପଦ୍ମହବା ମାଦ କଣା ଭୁରୁଁ ରେ ମୁଣ୍ଡିଥାଏ ମାର ଗୋଡ଼ ଖୋଇ-ବାବୁ ପାଣି ତାଳେ ଆଣି ଧାଏ ଅଜି ଉଠୁ ନାହିଁ କାଞ୍ଚି । ଅଉ ମୁଲ ନ ପାର ଡାକଟାଏ ଦେଲେ ରେ କଣା—ରେ କଣା । କିଣୁ କିଣୁ ନିରୂତ୍ତର । ବାହୁଡ଼ ମନ ନାକିତଳି ଅଳିଙ୍କେ ତାଇ ଯାଏ । କିଛି ଖାପ ବୋଲରେ ତାକିଲେ ରେ କଣା । ଉତ୍ତପ୍ତିତ ଶେଷରେ ରଥକ କ୍ରୋଧ କରିବା ଖୁବି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ । କାରଣ ରଥକ ଅବିର୍ଭବ ବିଷୟ କିଶୋର କିଷ୍କର ଅଞ୍ଚଳବିଷ ଏ କଥା ଅମ୍ବେ-ମାନେ ଦୃଢ଼ରୂପେ ବୋଲି ପାରୁଁ । ସିଙ୍ଗେ ସେ ସମ୍ପଦରେ ନାନା ଚିନ୍ତାରେ ମନ ସଯୋଗ କରିଥିଲେ । କିପରି ହିମା ବାପୋଡ଼ା ଜେଲ ଯିବ । ପାଣ୍ଡିକୁ ବାହୁଡ଼ ଯାଇ କିପରି ନୂଆ ରକମ ଜାର କରିବେ । ମରକାରରୁ କିପରି ଖୁସନାମ ମିଳିବ ଅଉ ଦୁଇ ଶରୀ ନମର ମାମଲ ଗୃହନି ଦେଲେ କିପରି ଜମାଦାର ପାଇବେ ରତ୍ୟବ ନାନା ଭାବନାରେ ମନ ଫୁଲ ଉଠୁଥିଲା । ମନୋ-ବିଜ୍ଞାନ ଦାର୍ଶନିକ ଶ୍ରୀତେ ବୋଲନ୍ତି ମନ ଗୋଟାଏ ବିଷୟ ସଲଗୁ ଥିଲେ ଅନ୍ୟ ବିଷୟ ଧରଣ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ସିଙ୍ଗକ ମନ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋଟାଏ ନୁହେ; ପୁଞ୍ଜାଏ ପାଞ୍ଚଟା ବଣ୍ଟରେ ହେଲଗ୍ନ—ଏଥକୁ ସେ ରଥକ ତାକର ଶୁଣି ପାଇଲେ ନାହିଁ ବୋଲି ତାହାଙ୍କ ଦୋଷି କର ଯାଇ ନ ପାରେ । ମାତ୍ର ବାହୁଡ଼ ବାପୁଡ଼ା ତାହା ରୁକ୍ଷିଲା ନାହିଁ । ପୁନର୍ବାର—‘ରେ କଣା—ରେ କଣା—ପାଣି ତାଳେ ଦେ ଗୋଡ଼ ଧୋଇବି । ସିଙ୍ଗ ଗମକ ପଢ଼ ରଥକୁ ଘର୍ଷିଲେ, ପୁଣି ଦିଗବାର ଦୂରରେ ନକର ପଢ଼ିଗଲା । ‘ରେ କଣା ପାଣି ତାଳେ ଦେ ଗୋଡ଼ ଧୋଇବି ।’ ଅବଶ୍ୟ ଦିଗବାର ଶୁଣିଲା, ରଥକ କ୍ରୋଧ କାରଣ ପେଇ ଦେହତୁଳା ସିଙ୍ଗକର କ୍ରୋଧ ସେହିପରି କାରଣସଙ୍କୁ ଥିଲେ । ସିଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅପାର ସ୍ଵରରେ ଜାବାବ ଦେଲେ । କିପରି ଅଶାଜୁଆ ଚାଲେଇ ହେ କିଏ ତର ସତ୍ତ୍ଵ ନାହିଁ ।

“କଣ ବୋଇଲୁ ? କଣ ବୋଇଲୁ ? ଅଖାଡୁଥୁ” — ରଥକରତ ଅଛି ଫଟିବାକୁ ବସିଲୁଣି । ପେଣ୍ଠାରେ ସବୁ ଶୁଣୁଥିଲେ, ଧାଉଁ ଅସି ଥମ ଥମ କର ଦେଲେ । ନକିତଳ ତାତ ବେଶିବେଳ ଯାଏ ରହେ ନାହିଁ । ରଥେ ଗୋଡ଼ ଧୋଇ ପେଣ୍ଠାରକ ବିଷାଳ ବିଷିଲେ । ମନଟାକୁ ଥଣ୍ଡା କରିବା ପାଇଁ ଅଣ୍ଟିରୁ ନାସଦାନଟା ବାହାର କଲେ । ପେଣ୍ଠାରକ ସହିତ କଥୋପକଥନ ଅରମ୍ଭ, ଏଣୁ ତେଣୁ କଥା ଉତ୍ତାରେ କଣ ବାଚିକର କନ୍ଧବଳୀ, ଶେଷ ଚାଲଣ ଇତ୍ୟାଦି କଥା ଶୁଣିଲେ । ରଥେ ଶୁଣି ସାର କହିଲେ—
ଓଁ ଏହୁଙ୍କ ଏତେ ?—‘ପୂଜମୁଣ୍ଡିକୋରବ ।’

୭ ମ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

ମେ ବାରକ କଲଣ ହୋଇ ଅସିବା ଦିନଠାରୁ ଗୋପାଳପୁର ପ୍ରତିତ ଶୂର ଖଣ୍ଡି ତ୍ରାମରେ ମାଛିଟି ମର ଯାଇଥିଲା । ସବୁ ପାଇଛି ବନ—କାହାର ମନରେ ସୁଖ ନାହିଁ । ଘରପିଛ ଦେବା ଉଠେଲା । ଗୋପାଳ ଦେବେଇ ଟକା ଟୁକର ଧର ଅଖା ଭଢି ବାହାରିଲେ । ସଙ୍ଗରେ ବସନ୍ତ ମାଉସୀ ପୁଅ ଭାଇ ମନ୍ଦା ବରିନ ଆଉ ଖଣ୍ଡି ଶାମଳ ଏହି ଦୁଇ କଣ । ଗୋପାଳ ଦେବେଇ ଜଣେ ମାମଳତାକାର ଲୋକ, ଶୁଣିଶ୍ଵର ଗାଁରେ ତାହାର ନାମ ଡାକ । ଅଗେ ତାହାର ତନିଶ୍ଵର ଚାହିଁ ଥିଲା । ଶୁଣିଫଳ ଜମୀ ଶୃଷ୍ଟ, ଶକତ୍ତା ଟକା ଫେର ପର ଚାର ଗଲେ । ସଦରକୁ ଯିବା ଅସିବାରେ ଅଛନ କାନ୍ଦିନ କଥା ତାହାକୁ ରିଲ କଣ ତଥାପି ସେ ରଞ୍ଜିକା ସମୟରେ ତାଙ୍କ ପରିବରେ ଶୁଣିଜଣ ମୁରକରିଲାଥ ଲୋକ ଅଥ କୋଶ ଯାଏ ଗୋଡ଼ାର ଯାଇ ନାନାପ୍ରକାର ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ବାହୁଡ଼ ଅସିବା ସମୟରେ ଅବଧାନେ ବନମାଳୀ ଓଷଣ କହିଲେ ଯାଥ ଦେବେଇ ପୁଅ ଶ୍ରୀ ମଧୁସୁଦନ ଶ୍ରୀ ମଧୁସୁଦନ କହ ଶୁଣି ଯାଥ । ମୁଁ ସେ ଦକ ଧରି ଦେଇଛି ତାହା ନ ମେଘନ ।

୮ ମ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

ଆଜି ମାମଲାର ତାରଣ । ଜେଳଖାନା ହାଜିତ ଅସାମୀ ସବୁ ଶୁଣିଶ୍ଵର ହୋଇ ଅସି ନାକର ଖାନାରେ ବର୍ଷିଷ୍ଠନ୍ତି । ଗୋପାଳ ଦେବେଇ କିଛି ଅଖା ଶୁଣି ବଳରେ ହାଜିତ ଯାଏଗା ଦୁଆର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଲା । ତାହାଣ ହାତ ଦୁଡ଼ା ଅଙ୍ଗୁଳୀ ଓ ମୁଣ୍ଡ ନାନା ରଙ୍ଗିରେ ସଞ୍ଚାଳନ କର ରମାକୁ ରଖାର କଲୁ । ରମା ହାଜିତରେ ରହି ବାବେରେଇ ଯାଇଥିଲା, ତାହାକୁ ପେଣ୍ଠାରେ ହାକିମ

ଠାରୁ ଅଣିଥିଲେ କଣ କରଥାଥିନ୍ତା କଥା ଅଜଣା । ମାହ ହିମା ମଧ୍ୟଏଳ ବଣ୍ଣାର ହେଲେ କଣ ହେବ, ପଣପଣ ଗୁଡ଼ିହାକିମନାନଙ୍କୁ ବେଠିରେ ଶିଅର କରି ମୁଣ୍ଡବାଳ ପାଚିଲୁଣି । ଦଢ଼େଇକୁ ଦେଖି ଶୁବ୍ଦ ହେମତ ବାନ୍ଧିଲୁ—ମୁଣ୍ଡ ହାତ ଦିଲୁର ଘରେଇ କଥାରେ ଜାବାବ ଦେଲା । ଦଢ଼େଇ କାମ ସାର ଚାର ଛାତା ଗୁଲି ଅସିଲୁ ଉତ୍ତାରେ ପଥରବାଲୁ କନଷ୍ଟବେଳ ଡାକି ଦେଲା ତପାତ, ତୋଟ । ଅଣ୍ଟାତ୍ ନାକର ଜାଣନ୍ତୁ ସେ ବାହାରିଥେ ମଣଙ୍କରୁ ହାଜିତ ଅସାମୀ ପାଖ ପୂରଇ ଦେଉ ନାହିଁ ।

ଦଢ଼େଇ ନାକର ଖାନାରୁ ଅସି ଉକାଳ ଅବଦୁଲ ଶୋଭନ୍ଦେଖୀ ଅସାମୀ ପଶରୁ ଉଜାଳତନାମା ଦେଲେ ।

ଦୁଅମ୍ବ ଶ୍ରେଣୀ ତେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ର ମୌଳିକ ଅବଦୁଲ ଶୋଭନ୍ଦେଖୀ ମିଳରେ ପଦିଲୁ ନମ୍ବର ଏହି ମାମଲୁ ଡାକର ହେଲା । ମୌଳିକ ସାହେବଙ୍କର କିଛି ପରିଚନ୍ୟ ଦେବାର ଅବଶ୍ୟକ । ଦିନା କାହାଙ୍କର ଅମ୍ବେମାନେ ଏହି ପରିଚନ୍ୟ ଦେଉ ନାହିଁ ଅଣମାନେ ଏକଥା ରୁହି ପାରବେ । ଅଜିକାଳି ଦରକାର ଯେତର ହାକିମ—ଶୁଣାଙ୍କୁ ବିଲେଇ ପିଲାପର ଶୂରଥିରେ ଦୁଲୁର ପାରୁଛନ୍ତି, ଥିଲା ପେପର ନ ଥିଲା । ଜଣେ ହାକିମ ଗୋଡ଼ା ଏଇ ଜିଲ୍ଲାରେ ଥିଲ ଦଶ ବରଷ ରହି ଯାଇଥିଲେ । ମୌଳିକ ଅବଦୁଲ ମିଳରେ ମୌଳିକ ବିପତ୍ତି ବୋଲି ନାମ ଡାକ । ଉଜଳ ମୁଣ୍ଡରୁ ବୋଲନ୍ତି ମୌଳିକ ବିଶିଷ୍ଟ ଦେଲେଇ ଅମ୍ବେମାନେ କିନ୍ତୁ ମୌଳିକଙ୍କ ଗୋଡ଼ା ଏ ଭାବି ଦୋଷ ବା ପୁଣ କଥା ଜାଣୁ ସେ ପାଲନା ଉପରେ ସବୁ ଦିନେ ଗୋପ୍ତା, ତାହାଙ୍କର କେମନ୍ତ ଗୋଡ଼ା ଏ ଧାରଣା ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ସେ ପୋଲିଶ ଅନେକ ପୁଲରେ ସଜାସକି କର ନିର୍ବୋଧୀ ଅସାମୀଙ୍କ ଶୁଣିଶ୍ଵର ଦିଏ, ଏହି ପାଇଁ ଶୁଣିଶ୍ଵର ମାମଲାରେ କିଛି ହିନ୍ଦେ ବାଟ ପାଇଲେ ଅସାମୀଙ୍କ ଖଲ୍ଲସ କର ଦିଅନ୍ତି ।

ହାକିମ ମିଳରେ ବସିବା ମାତ୍ର ପେଣ୍ଠାରେ ହାତ ବିହାର ନଥ ତାହାଣ ହାତରେ ଦୁଆର କଳମ ଧର ମିଳକ ଅନ୍ତରେ ପାଖରେ ପଦ୍ମନାଭରେ କାଟାଇପାଇ ହେଲା । ହାକିମରୁ ଶୁବ୍ଦ ମୁଣ୍ଡ ନୁହିର ମଲମ କର ଦେଲା ।

ହାକିମ—ମାମଲୁ ପେଣ୍ଠା କର ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠ—ହଜୁର, ପଦ୍ମଲ ନମ୍ବର ମାମଲ ନିମକି ପୋଲିଶ
ଗୁଲୁଣି । ସରକାର ତରଫ ମୁଦେଇ କନ୍ଧବଳ
କଣାରମ ସି । ମୁଦାଲୀ ରମ ବାରିକ ।

ଚପ୍ରଶି ପାଠି କର ତନଥର ଡାକି ଦେଲୁ କଣାରମ ସି
କନ୍ଧବଳ ହଜୁର ହେ ।

କଣାରମ ସି ହାକିମଙ୍କୁ କନ୍ଧବଳୀ ସଲ୍ଲମ ବଜାଇ ସାନ୍ତୀ
ବାକପ ଉଚିରେ ଛୁଡ଼ା ହେଲୁ । ନାଜରଖାନା କନ୍ଧବଳ ଅସା-
ମିକୁ ହାଜର କର ଦେଲୁ ।

ପେସ୍ତାରଙ୍କ ପଢାଇବା ମାପିକେ କଣାରମ ସି ସତ୍ୟପାଠ କର
ଇନ୍ଦରାର ଦେବାକୁ ଲୁଗିଲେ ।

ହାକିମ ମୁଦେଇର ନାମ ବାପର ନାମ ବସ୍ତୁ ଉଚିରେ ଦସ୍ତର
ମୁତ୍ତାବକ ଲେଖି ସାରିଲୁ ଉତ୍ତରେ ମୁଦେଇ ମାମଲର ସମସ୍ତ
ଛାଲ ହାକିମଙ୍କ ସତ୍ୟାଳ ମୁତ୍ତାବକ ବସ୍ତୁନ କର ଗଲା । ଜବାନ
ବନ୍ଦ ଲେଖିଯାଇ ହାକିମ ମୁଦାଲୀ ତରଫ ଉକ୍ଳଳକୁ ପରୁଣିଲେ
ଜେବୁ କରବ ?

ଉକ୍ଳଳ ପଲ୍ଲମ କର କହିଲେ ହଁ ହଜୁର ।

ସତ୍ୟାଳ ଉକ୍ଳଳ—ଆସାମୀ ଯେ ଲୁଣ ପାଣି ତାଳ ଦେଲୁ କିଏ
ଦେଖିଛୁ ?

ଜବାବ ମୁଦେଇ—ମୁଁ ଦେଖିଛୁ, ସେ ହାଣ୍ଟିରେ ପାଣି ଧୂରଇ
ବୁଲୁଣ୍ଟି—

ଉକ୍ଳଳ—ବସ ମୁଁ ଯାହା ପରିବ ଶେଷର ଜବାବ ଦିଅ
ଅଧିକ ଗୁଡ଼ାଏ ବକ ନାହିଁ । ମୁଁ ପଣ୍ଡରୁଛି ଅତି କେହି
ଦେଖିଛୁ କି ନାହିଁ ? ‘ହଁ’—କି ‘ନା’ ଏତିକି ବୋଲ ।

ଜବାବ କଟି—ନା ଆଉ କେହି ଦେଖି ନାହିଁ ।

ଉକ୍ଳଳ ସତ୍ୟାଳ—ସେ ଲୁଣ ଦହପାଣି ତାଳ ଦେଲୁ କାରି ପାଣି
ତାଳ ଦେଲୁ କାରି ?

ହାବ କଟ—ମୁଁ ଗୁରନାଟୀରୁ ନମାନ ପାଇ ଯାଇ ଧରିଛି ।

କାରି ଉକ୍ଳଳ—ଧରିଛତ ହଁ ଲୁଣପାଣି ତାଳିଲୁ ବୋଲ କିପରି
କାରି ।

କଟ—ମୁଁ ମାଟି ଗୁଣି ଦେଖିଛୁ ଲୁଣିଥ ଲୁଗିଲୁ ।

ଅର୍ତ୍ତମାନ ଥରେ ଗୁଣ ।

କିମ୍ବଦ ମାଟି ଦେଖିଛି ହାଣ୍ଟିରୁ ଉଠାଇ ଗୁଣିଲେ

ଲୁଣନୁ ଲୁଣିଥ ଲୁଗୁଣି ।

ରୁ ଦେଖି କର ଗୁଣ ।

କନ୍ଧବଳ—କିଥିର ଗୋସ୍ତା ହୋଇ ଖୁବ ଦୁଇଏ ମାହି
ପାହିରେ ପୂରଇ ଦେଲେ । ମିଳକୁ ଓଜାଇ ଯାଇ
ଥୁଥୁ କର ବାହାରେ ପିଙ୍ଗି ଦେଲେ । ମିଳକୁ ଥସି
ଉଜାଳଙ୍କୁ ଖୁବ ହେମଟରେ କହିଲେ ଦେଖ ମାଟି ଖୁବ
ଲୁଣିଥ ।

ଉକ୍ଳଳ ମୁହିଁରେ ଚୁମାଳ ଦେଇ ହସିଲେ ଥର କିଛି ପରୁଣିଲେ
ନାହିଁ ।

ମୁଦେଇ ତରଫ ସାନ୍ତୀ ଦିଗବାର ଶିଙ୍କୁ ମଳିକକର ନାମ
ଧାମ ହାକିମ ଲେଖିବା ଉତ୍ତରେ ପେସ୍ତାରେ ସତ୍ୟପାଠ
ପଡ଼ାଇଲେ ।

ସତ୍ୟାଳ—କନ୍ଧବଳ ଆସାମୀକୁ ଗ୍ରେୟାର କରିବାବେଳେ
ତୁ ପାଖରେ ଥିଲ ?

ଜବାବଶିଙ୍କୁ ମଳିକ—ହଁ ମୁଁ ପାଖରେ ଥିଲ ।

ସତ୍ୟାଳ—ଆସାମୀ ରମା ଲୁଣ ମାରିବା ପାଇଁ ହାଣ୍ଟିରେ
ଦହପାଣି ରଖିଥିଲୁ ତୁ ଜାଣୁ ?

ଜବାବ—ହଁ ମୁଁ ଜାଣେ ।

ସତ୍ୟାଳ—ଆସାମୀ ନାଳ ମୁହିଁରେ ପାଣି ତାଳ ଦେଲୁ ତୁ
ଦେଖିଛୁ ?

ଜବାବ—ଆଜ୍ଞା—ଆଜ୍ଞା—ହଁ ରମା ପାଣି ପୋଧାତି ଦେଲୁ, ସେ
ଲୁଣ ମାରେ ।

ମୁଦାଲୀ ତରଫ ଉକ୍ଳଳ ସତ୍ୟାଳ—ରମା ପାଣି ତାଳ ଦେବା-
ଦେଲେ ତୁ ପାଖରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଦେଖିବୁ କି ନା ?

ଜବାବ—ନା ମୁଁ ଦାଣ୍ଡରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଥିଲେ ଜମାଦାରେ
କହୁଥିଲେ ମୁଁ ଶୁଣିଛୁ ।

ହାକିମ କଣାରମ ସିକୁ ପରୁଣିଲେ—ତୁମୁର ଅତି କେହି ଗୁହା
ଅଛି ?

କଣାରମ କହିଲେ—ମୁଁ ସରକାର ପୋଲିଶ ନିଜେ ଥିଲିରେ
ଦେଖି ଅଛି ଅତି ମୁହା କଣ ।

ହାକିମ ଏ କଥା ଶୁଣି ମୁରକି ହସିଲେ ।
ମାମଲୀ ପ୍ରମାଣ କରେଇବା ପାଇଁ ସାନ୍ତୀ ପ୍ରଦ୍ୟୋଗ ଏ କଥା
କଣାରମଙ୍କ ଜଣା ନ ଥିଲା ।

ଏ ଉତ୍ତରେ ଆସାମୀର ଜବାବ ନିଅଗଲ ।
ଆସାମୀ ରମ ବାରକର ନାମ ଧାମ ହାକିମ ଲେଖି ନେଲା
ଉତ୍ତରେ ତାହା ବିଷୟରେ ଅଣା ଯାଇଥିବା ଅଣ୍ଟୁଯୋଗ

ପରେ ବୁଝାଇ ବିଅଗଲ ଉତ୍ତରେ ହାକିମ ପରିଚାଳେ—ତୁ ଦୋଷୀ କି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ ?

ଜବାବ—ଆସି ଆସି ରାମ ବାରକ—ମୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ ।

ହାକିମ—ତେବେ କି ସକାଶ ପୋଲିଶ ତୋତେ ଗୁଣଶ ଦେଲା ?

ଜବାବ—ଆଜ୍ଞା ମୁଁ ଜମାଦାରଙ୍କର ବେଠି ନ କରିବାରୁ ସେ

ମୋ ହାତରେ ଅଧ ହାଣ୍ଡିଏ ମାଟି ଦେଇ ବାନ ସେନ
ଅଛି ଅଛନ୍ତି

ସର୍ତ୍ତାଳ—ତୋତେ କିପର ବାନ ଅଣିଲେ ?

ଜବାବ—ଆଜ୍ଞା ମୁଁ ସରେ ଶୋଇଥିଲ ମୋ ସରେ ଯଣି ଖୁବ
ମାରିଲେ ଓ ମାର କର ବାନ ଅଣିଲେ ।

ସର୍ତ୍ତାଳ—ତୁ ଦିନବେଳେ ଶୋଇଥିନ୍ତି ।

ଜବାବ—ଆଜ୍ଞା ମୋତେ କୁର ହୋଇଥିଲା ନା ନା ମୋ ପେଟ
ଟାଣୁ ଥିଲ ମୁଁ ଶୋଇଥିଲା ।

ତୋହର ଦ୍ୱାରା ଗୁହା ଅଛି ?

ଆସାମୀ ରମବାରକ ଜବାବ ଦେବାପୂର୍ବରୁ ଉପାଳ ଚଟ୍କର
କହ ପକାଇଲେ ଆଜ୍ଞା ହଜୁର ଦୁଇଜଣ ଦ୍ୱାରା ଗୁହା ଅଛନ୍ତି ।
ଆସାମୀ ତରଫ ପ୍ରଥମ ପାଶୀ ।

ମନର ବାରକ ଡାକ ନାମ ମନ୍ଦା ବାରକର ନାମ ଧାମ ପାରମ
ଯୂଷ୍ମ କର ପେସାରେ ହଳପ ଦେଲେ ।

ସର୍ତ୍ତାଳ—ତୁ ଏ ମାମଲରେ କଣ ଜାଣୁ ?

ଜବାବ ମନର ବାରକ—ଆଜ୍ଞା ମୁଁ ଜାଣେ ରାମ ଲୁଣ ମାର
ନାହିଁ । ତାହାର ଏ ଡା ହେଉଥିଲ ସରେ ଶୋଇଥିଲା ଲୁଣ
ମାରିଲୁ କେତେବେଳେ । ମୁହାଲୀ ତରଫ ଉପାଳ ସର୍ତ୍ତାଳ—
ତୁମ୍ହି ତ୍ରାମ ଲୋକେ ଲୁଣ କେଉଁଠାରୁ ଅଣି ଖାଅ ?

ଜବାବ—ଆଜ୍ଞା ହାଟରୁ ବରେବର ବିଲେଇତି ଲୁଣ କଣିଅଣି
ଶାର୍ଥି ।

ସର୍ତ୍ତାଳ—ରାମ ହାଟରୁ ଲୁଣ କିଣେ କି ନାହିଁ ?

ଜବାବ—ବରେବର ।

ସର୍ତ୍ତାଳ—ବରେବର କଣରେ ? ଥରେ ରାମ ହାଟରୁ ଲୁଣ କଣି
ଅଣେ ତୁ ଅଣିରେ ଦେଖିଛୁ କି ନା ?

ଜବାବ—ରାମ ହାଟରୁ ବରେବର ଲୁଣ କଣି ଅଣେ ମୁଁ ଅଣିରେ
ଦେଖିଛୁ ।

ସର୍ତ୍ତାଳ—କନଶୁବଳ ରାମ ଉପରେ ରାଗି ଥିଲା କି ନା ?

ଜବାବ—ଆଜ୍ଞା ହଜୁର ବରେବର ରାମ ଜମାଦାର ଅଙ୍ଗ୍ରା ବାମନ

ନ ମାଜିବାରୁ ତା ଉପରେ ଅଜକୁ ଅଠଦିନ ତଳେ ବଡ଼
ରାଗି ଥିଲେ ତାକୁ କେଲ ଦେବାକୁ କହିଥିଲେ । ରମାକୁ
ବାନିପକ୍ଷାଇ ତେବେ ମାରିଲେ । ରମା—ବାପରେ—ମାରେ
ପାଠି କରୁଥାଏ ।

ସରକାର ତରଫ କୋଟ ରନ୍ଧେକୁ ସର୍ତ୍ତାଳ ।

ରମାକୁ କନଶୁବଳ ମାରିବା ତୁ ଦେଖିଛୁ ?

ଜବାବ—ଆଜ୍ଞା ନା ମୁଁ ଶୁଣିଛି ।

ଦୁଇର ନମର ପାଶୀ ହାଗ୍ରୁ ଶାମଳ ପ୍ରଥମ ପାଶୀ ଯାହା କହି-
ଥିଲ ଠିକ ଘେମିତ ସମୟ କଥା ବସ୍ତାନ କଲା ।

ନଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲ ଉତ୍ତରେ ଆସାମୀ ତରଫ ଉକଳ ଅବଦୁଳ
ଶୋଭନ ଖୋଜିବା କହିଥିଲେ ସେଇବେଳେ ଆଜ୍ଞାକୁ ପାର
ସାର—

ଉକଳର ବକ୍ତୃତା—

ହଜୁର ଏମାମଳ ତମାମ ହୁଠା ଓ ଫରେବ । ମୁଦେଇ କଣା ରମ
ବିଂ ଜାତରେ ଶ୍ରୀର, ଆସାମୀ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀର, ଆସାମୀ ତାହାର
ସକ୍ତି ନ ମାଜିବାରୁ ସେ (ମୁଦେଇ) ବଡ଼ ରାଗିଥିଲେ, ଆସାମୀରୁ
ଜନଦ କରିବା ଓ ହୃଦୟର କରିବା ମତଲବରେ ଏହି ମାମଳ
ରକ୍ଷନା କରିଥିଲା ।

ମୁଁ । ନଥରୁ ସଫା ପ୍ରକାଶ ମୁହାଲୀ ହାଟରୁ ଲୁଣ କଣି ଖାଏ
ସୁତେଣ୍ଠ ତାହାର ଲୁଣ ମାରିବା ଦରକାର ନ ଥିଲା ।

ମୁଁ । ତ୍ରେପାର ସମୟରେ ଆସାମୀ ବେମାର ହାଲରେରେ
ବିରାଣରେ ଶୋଇଥିଲା । ବେମାର ଲୋକ କେବେ ଲୁଣ ମାରି ନା
ପାରେ ।

ମୁଁ । ସବକାଂଶ ଦିବବାର କନଶୁବଳ ସଙ୍ଗରେ ଥିଲା ଆସାମୀ
ଲୁଣ ମାରିଥିଲେ ସେ ଦେଖି ଥାଅନ୍ତା ।

ମୁଁ । ଆସାମୀ ଯେଉଁ ବରମଦ ମାଟି ବାଖଲ କରିଥିଲା ତାହା
ମୁହାଲୀ ନାଲ ମୁହରୁ ଅଣି ଥିବା ସତ୍ୟ ଅଟେ, ସେ ମାଟି ଯେ
ଲୁଣିଆ ଲୁଣିଆ ଘେରି ଥିଲେ ଦାଣ୍ଡକୁ ବାହାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମାଟି
ବାହାର ନାଲ ଦୁଅରର-ଇତ୍ଥାଦି । ସେହି ପାଣି ପଡ଼ି ମାଟି
ଲୁଣିଆ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ଏ କଥା ସତ୍ୟ କି ମିଥ୍ୟା ମୁଦେଇ
କଣାମ ଅଭିଥରେ ମାଟି ଗୁଣ୍ଡ ଓ ଶୁଙ୍ଗ ଘେହପର ଉଗ୍ରା
ଗନ୍ଧ ଥିଲା କି ନାହିଁ ସଫା କଣା ଯିବ ।

ଉକଳ ବକ୍ତୃତା ଶୁଣି ହାକିମ ଠୋ-ଠୋ ।

ପେସ୍ତାରେ ହାକିମ ଅଭିକୁ ନିଧି ଉଦ୍‌ବାଚ କର ଶୁବ ଗୋଟିଏ ହସିଲେ ଥର ସମସ୍ତେ ମଧ୍ୟ ମୁହରେ ଲୁଗା ଦେଇ ହସିଲେ । ତଣ୍ଠି ଉତ୍ତରେ ଉଳାଳ ଛାଡ଼ା ହୋଇ ହାକିମକୁ ଅନାଇ କହିଲେ ହଜୁର ମା ବାପ ଖାନିବ ଆସାମୀ ନିହାତ ଗରବ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ ତାହାକୁ ଖଲୁଷ ଦିଆ ଯାଉ ।

ହାକିମ ଦୂର ଫର୍ଦ୍ଦ ଫଳଶ କେପ କାଗଜରେ ଏକ ଲମ୍ବା ବୟସ ଲେଖିଲେ—ଉଳାଳ ଯେଉଁ ସମସ୍ତ କାରଣ ଦର୍ଶାଇ ଥିଲେ ବୟସରେ ସେ ସମସ୍ତ କାରଣ ଉତ୍ତେଷଣ କର ଆସାମୀକୁ ଖଲୁଷ ଦେଲେ ; ଅଧିକାରୀ ଲେଖିଲେ ମୁଦେଇ କଣାହେ ସିଂ ପୋଲିଶ କର୍ମ ଅଯୋଗ୍ୟ ।

ବୟସର ଏକ ପ୍ରସ୍ତୁ ନକଳ ଶ୍ରୀମତ ମାଜିଷ୍ଟ୍ର ସାହେବଙ୍କ ହଜୁରେ ପେଣ ହେଲା । ଏ ଯାର କଣା ଶମକର କୌଳର ରଣା ପାଇବା କଠିନ ଥିଲା ମାତ୍ର ପେସ୍ତାର ହାକିମକୁ ସମଜାଇ ଦେଲେ—ହଜୁର ପୋଲିଶ ନୃଥ, ଗ୍ରାମ ଲୋକ ଏକ ଜୋଡ଼-ସମସ୍ତେ ବଦମା-ସ୍ଵର୍ଗ, ସର୍ବଦା ଲୁଣ ଗେରି କର ସରକାରଙ୍କ ଲୋକପାନ କରୁଅଛନ୍ତି, ପୋଲିଶକୁ ଡ୍ରେମିପ କଲେ ସରକାର ଲୁଣ ବରବାଦ ହୋଇ ଦେଇ । ଏହି ପୋଲିଶ କନଷ୍ଟବିଲ ଖୁବ ହୃଦୀଅର ଚଲକ, ଗ୍ରାମ ଲୋକମାନଙ୍କ ପାନରେ ଏ ମାମଳ ପାଦିତ ହେଲା ନାହିଁ, ଲଭ୍ୟାଦ; ହାଦି ମ କିଛି ଖୋଜନମାର କର କିଣ୍ଟୁ ଛଢି ଦେଲେ ।

୫ମ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

ଅମୂଳନଙ୍କ ଜମାଦାରେ ଭର ପୁରୀରେ ଆସାମୀକୁ ଧରି ମଧ୍ୟ-ହଜୁର ଅସିଥିଲେ । ମାମଲର ହାଲ ଦେଖି ତାହାଙ୍କ ଅନ୍ଧା ବସି ପାଇଶି । ସାମାନ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଏହାପରି ଅଳ୍ପ ଅନ୍ଧାରେ ଫୁଲ ଉଠିପୁ ଯେହିର ଅଳ୍ପ ହିକେ ଧକ୍କା ଖାଇଲେ ବସି ଥିଲା । କରେଶ ବାହୁଡ଼ା ଯିଙ୍ଗେ ପେସ୍ତାରଙ୍କ ବିପାଶର କୋଣରେ ଆହୁତିମେଲାଇ ଦେଇ ଲଠ କରି ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ । କାହିଁଲା କାନାରେ ସେ ରହିଲେ କିନ୍ତୁ ମୁହରେ ଦେଲେ ନାହିଁ ।

ତେ ଜମାଦାରଙ୍କ କିମ୍ବର ନିଦ ହୋଇଥିଲା ଏଥର ଠିକ ଅମ୍ବେମାନେ ପାଇ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ମୁହଁ ଅନାର ଥାଉଣ୍ଠି ଥର ପାତ୍ରିକୁ ରହିଲା ହୋଇଥିଲେ । ଅଛ୍ୟ ଦିନେ ଶାର୍ଦ୍ଦିପାତ୍ରିରେ ପନ୍ଥିତ୍ରି ମାତ୍ର ଅଜି ପନ୍ଥିବାକୁ ଶାର୍ଦ୍ଦିପାତ୍ରି କିନ୍ତୁ ବନୋବସ୍ତୁ ଦେଲୁ କିନ୍ତୁ ଜକିତି ଅନାର ଦେଲୁ ।

ସକାଳବେଳେ ଜମାଦାରେ ପାଣ୍ଟି ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ମନ ମଧ୍ୟରେ ଭାବୁଛନ୍ତି ଗାଁ ଲୋକେ ଏଣିକି ତାହାଙ୍କ ହେଠାଦର କରିବେ, କେହି ଅବା ଟାପରା କରିବ । କାହାର ମୁହଁକୁ ଲେ କର ଅନାର ନାହାନ୍ତି । ଗାଁର ମୁଖ୍ୟା ଲୋକମାନେ ପୂର୍ବ ପର ହାଜର ହୋଇ ଗୋଟାଏ ଦଶବର୍ତ୍ତ କଲେ । ଜମାଦାରଙ୍କ ଅଗମନ ଯଦିନ ସମସ୍ତକୁ ଜଣା ମାତ୍ର ଜଣା ନ ଥିବାର ଏବଂ ରତ୍ନରେ ଉଠାଯ ଥିବାର କହ ଭାବିଛି ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଏବଂ ନଞ୍ଚିଲ ହେଶା-ର ତୌଲ କର ଦେଲେ ।

ଦିନ ପାଣି ପର ବହି ଯାଉଛି । ଜମାଦାରେ ଅଗେଥିର ବେଶ ଗାଁ ମସ୍ତକୁ ବାହାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଅଗପର ଅଧିଶ ଅଧିଶ ଦୁଇ ଧନୀ ପାଥ ପାଥ ସାତ ଜଣ ପଞ୍ଜବେଳେ ଜମାଦାର ପାଖରେ ବପନ୍ତି । ଏଣୁ ତେଣୁ ତେର କଥାବାର୍ତ୍ତ ହୁଏ । ଓହେ ଦଶବର୍ତ୍ତ ଗଲେ ଶନମାନ ବୋଲା ବୋଲି ହୁଏ, ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୂର ପଙ୍କରେ ଭାବନା ଦୂର ପଙ୍କରେ ଜଗା ଜଗି । ଜମାଦାରେ ଅନେକ ଭାବ୍ୟ ଭଲିଲେଶି, କିଣ୍ଠି କଥା କିନାର କଟାଇ ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଗ୍ରାମ ଲୋକେ ନିରେଲାରେ ବସି ବିଗ୍ରହ କଲେ ରମାତ ଖଲୁଷ ହୋଇ ଅସିଲୁ ହିଁ ମାତ୍ର ଏଣିକି କଣ କରୁଯିବ ? ସରକାର ପୋଲିଶ ମାଡ଼ ବିଲିଶି ଅଛି କି ରମା ଅଛି । ରମା ମାମଲାରେ ଜିଣି କର ମଧ୍ୟ ହାର । ହିପାବରେ ଦେଖାଗଲା ରମା ମାମଲାରେ ଖରକ ଯୁବ ସବୁ ରକମରେ ଦରିଦ୍ରତା ଟଙ୍କା ଦରିଦ୍ର ଅଣା ଦୁଇପାହି, ଏଣିକି ଅଛି ମାମଲ ଟୁକ୍କିଲେ ଟଙ୍କା କାହିଁ ଅସିବ ? ଏଥର ଦେଦା ଟଙ୍କାଟା ଯେପରି ଅସିଲୁ ଦେଲୁ ତାହା ମନ ଜାଣେ । ଟଙ୍କା ବା କାହା ହାତରେ ଅଛି । ଦିନେ ଅଧିକତ ଯାଏ ଗୋପାଳ ଘରେଇ ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ଶୁବ ପରମଣ କଲେ ଶେଷକୁ ଅବଧାନ ଯେଉଁ ଭାବ୍ୟକୁ ବାହାର କଲେ ସମସ୍ତକୁ ମନ ମାନ ଗଲା । କାଳ ଖେଦ ଅବଧାନେ ଜମାଦାରଙ୍କ ପାଖରେ କଥା ପରିଚ୍ଛାରେ ନାହିଁ । ଦୁଇ ଗୁଣିକା ଏଣୁ ତେଣୁ କଥା ଭାବୁରେ ଅବଧାନେ ଗୁଣ ଥାବୁ ଅଭିକୁ ଅନାର ଦୁଇ ଗୁଣରେ ଗଲା ଶାକର

ପଞ୍ଜବିନ୍ଦ ଲୁଣି ଗଲୁଣି ଜମାଦାରେ ଭାବଦର ଦରେ ବସିଥିଲା । ଦିଗବାରଟା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ, କାହାକୁ ତାକିବାକୁ ପାଇଛି । ଓହେ—ଅବଧାନେ ଧୀର ଧୀର ହୋଇ ଦଶବର୍ତ୍ତିଲେ । ଜମାଦାରଙ୍କ ଦଶ ବରତାଏ କର ପାଖରେ ବିଲିଲେ । ଶୁବ ନିରେଲା—କେହି ପାଖରେ ନାହିଁ । ଦୁଇ ଗୁଣିକା ଏଣୁ ତେଣୁ କଥା ଭାବୁରେ ଅବଧାନେ ଗୁଣ ଥାବୁ ଅଭିକୁ ଅନାର ଦୁଇ ଗୁଣରେ ଗଲା ଶାକର

ଦେଇ ଥରେ ହାର ମାର ଏକାବେଳକେ କଥାଟା ଧକାଇଲେ ।
ଶେଷ କଥାର ସାର ମର୍ମ ଏହି—

ଜମାଦାରଙ୍କ ବଶ ଖର୍ଚ୍ଛ ଗାଁ ଲୋକେ ଚଳାଇବେ । ଏମିବାରେ
ମାସକୁ ପାନ ଖର୍ଚ୍ଛ ବୋଲି ଜୋଡାଏ ଟଙ୍କା ଦେବେ ଏବଂ ଫି
ମାସ ଏକ ନମ୍ବର ଗେଣ୍ଟା ଅସାମୀ ଧର ଦେବେ ।

ଜମାଦାରେତ କୋଟି ନିଧିଟାଏ ପାଇଗଲେ, ଏକାବେଳକେ
ବାଜି । ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ ଭାବକାରୁ ମୁକ୍ତ ହେଲେ ।

ତହିଁ ଅରଦନ ଘୃଣଣ୍ଟ ଗ୍ରାମର ମୁଖ୍ୟା ମୁଖ୍ୟା ଲୋକ ସବ୍ରା
କର ବସିଲେ, କଥା ହିତିଲା । ଜମାଦାରଙ୍କ ଖର୍ଚ୍ଛ ବିଶ୍ଵାରେ
ଘୃଣଣ୍ଟ ଗ୍ରାମକୁ ଉଠିବ । ଏହିବା ଜଣେ ପାଶ ହାତରେ କିଛି
ଲୁଣ ଦେଇ ଗେର ବୋଲି ଧରଇ ଦେବେ; (ଅବଶ୍ୟ ପାଇର
ରଜିରକବାରେ କଥା ହେବ ।) ସେ ପାଶ ଯେତେଦିନ ବନ୍ଦରେ
ରହିବ ତାହାର ପିଲା କବିଲୁ ଖର୍ଚ୍ଛ ସବୁ-ପରୁକଥା ଗ୍ରାମ ଲୋକେ
ତୁଳିଛବେ ।

ଦେଶ କାମ ଚଳିଲା—ଜମାଦାରେ ନାମ ମାତ୍ର ଗାଁ ଗ୍ରାମକୁ
ବାହାରନ୍ତି । ବରପଟ ଖେଳନ୍ତି, ଗାଁ ଦୁଲନ୍ତି ଓ ଅବଧାନଠାରୁ
ଛନ୍ତି ଶୁଣି ସୁନ୍ଦର ଭୋଜନଟାଏ ପକାନ୍ତି । ଦୁଇ ଗୁରୁ ନମ୍ବର ମାମଲୁ
ମଥ୍ର ଲେଖନ ଦେଲେଣି । ମାମଲୁ ସାପ ସାବିତ-ଆସିମାନେ
ସଜାଏ ପାଇ ଗଲେଣି ।

“ଅଧିର୍ମ ବିତ୍ତ ବରେ ବହୁତ
ଧିବାବେଳେ ଯାଏ ମୂଳ ସହିତ ।”

ଜମାଦାରେ ଅଛି ଦୁଇ ଟଙ୍କା ଦେଇଗାର କରିଥିଲେ ।

“ଗ୍ରାମ ପଣ୍ୟତ କର୍ତ୍ତାର୍ଥ୍ୟା ।” ଅନ୍ୟାୟଟା କେତେଦିନ ଛାଇବ ।
କଥାଟା ସରକାର କାନରେ ବାଜିଲା । ଏ ବରଷ ଲୁଟ୍ସାଫୋକଙ୍କ
ଦରବାରରୁ ଯେଉଁ ନିମଳ ସାଲଚମାମି ରିପୋଟ ବାହାରିଲୁ
ଘେରେ ଏହି ଠକା ଠକା ମାମଲୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଦରଜ ସ୍ଥବାର ଦେଖା
ଗଲୁ । ଜିନ୍ଧା ହାକିମମାନେ ଦେଖି କାହାଁ । ଖୁବ୍ ମୁସିଅର ହୋଇ
ଗଲେ । ଜଣା ଜଣି କଲେ ମାତ୍ର ଫଳ ନାହିଁ ।

୧୮ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

ଜିନ୍ଧା ହାକିମମାନେ ପୋଲିଶ କାର୍ଯ୍ୟାଜି ଧରିବା ପାଇଁ ଖୁବ୍
କେଷ୍ଟୁ କଲେ ମାତ୍ର କିଛି କରି ଆରିଲେ ନାହିଁ । କିମ୍ବି ବା

ପାରିବେ, ମଧ୍ୟର ଚରଜାଥାରୁ ସଦର ଶ୍ରେସ୍ତାଦାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଗେର—“ଗେରମାଉସୀଯୁଅରର, ପାହା ମିଳିଲୁ ବାଖିକୁଣ୍ଠି ଖାଇ ।”
କୌଣସି ଗୋଲମାଲ ନାହିଁ କାମ ବେଶ କଢ଼ିଛି । ଲ୍ଲିଣ ଗେର
ପାଶପୁତ୍ରାକ ବେଶ କରୁଲା ଜିବାବ ଦେଇ ଜେଲଖାନାକୁ ଯାଉ-
ଅଛନ୍ତି । ପୋଲିଶ କନ୍ସ୍ଟବଲ ଗାଁରେ ପଦର୍ମ-ଅଭିଜାତ ଲୋଜା-
କି ଲ୍ଲିଣ ଗେର କରିବେ ।

୧୯ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଅଜି ସଦର କରେଣରେ ଭରି ଗୋଟାଏ ଚହିଲ ଟ୍ରେନ୍ ।
ଅମଳ ଫରଲା ମଦକେଲ ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ ମୁହଁରେ ସେହି କଥା ।
ବରଗଛ ମୂଳ ମୁକ୍ତାର ଖାନାରେ ଥିଲୋଲନଟା କିଛି ବେଶ ।
କଥା କଥା ? ଜଣାଗଲୁ ନମଳା ମହାଲର ପୋଲିଶ କର୍ମଚାରୀ-
ମାନଙ୍କ ଠକପଣ ଧରିବା ସକାଶ ଧବରରୁ ଗୁରୁତ୍ବା ପୋକଣି
ବାହାଲ ହୋଇ ଥିଥିଲେ । କେତେକ ମାସ ହେଲୁ ଦେଶ
ବିଦଳାର ମଧ୍ୟଲରେ ବୁଲ୍ଲିଥିଲେ । ମୋଲିଶର କେତେ ଜଣ
କନ୍ସ୍ଟବଲର ଠକପଣ କରଇ ସାରି ପାରୁନ୍ତ ସହିତ
ଆସାମି କଲାଣ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ଆସିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏ କିଏ?
ଅମ୍ବ କିଣାରମ ଦିଜେ । ମାମଲୁ ଖୁବ୍ ଗୋଲିଯାଖ ଲୁଗିଲା । ଅଛନ୍ତି
ଆସିମାନଙ୍କ କଥା ମାମଲାର ଅଛନ୍ତି କଥା ଗୁଡ଼ାକ
ଲେଖିଲେ କଣ ହେବ । ଶେଷରେ ମେଜିଷ୍ଟ୍ର ପାହେବଙ୍କ
ହୁକୁମ ଶୁଣା ଗଲା ।

କନ୍ସ୍ଟବଲ କିଣାରମ ସିଙ୍ଗର କଠିନ ପରିତ୍ରେ ସହିତ ଦୁଇ
ମାସ ମିଥଦ ଆଉ କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ଜରିମାନା, ଜରିମାନା ନ
ଦେଲେ ଅଧିକ ମିଥଦ ତିନିମାତ୍ର ।

୨୦ ପରିଚ୍ଛେଦ

ମେଜିଷ୍ଟ୍ର ପାହେବଙ୍କ ହୁକୁମ ତାରିଖଠାରୁ ଆଜିକୁ ଛଣା
ପୂର୍ବ ଛ ମାସ ବିତିଲେଣି । ଶୁଣାଶୁଣିରେ କଣା ରଣ୍ଟାରୁ ଥିଲାକୁ
ଗୁରୁତ୍ବା ଥେଲୁ ଥେଲୁ ଅଥି ଗାଁଥରେ ଅଛନ୍ତି । ଏବୁ ବାହାରେ ନାହିଁ, ତା
ଲେକେ କେହି ଦେଖିବୁ ନାହିଁ । କଣା ଅଛି ଦୁଇ ଟଙ୍କା
ଆର୍ଥିଲା । ଶୁଣାର ବାପୁଡ଼ା ଶକ୍ତି ଟଙ୍କା ମୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡିଲୁ
ଦେଇ । ହେଲେ କଷି ଖାଇଲେ ସଦୁନ୍ଦ୍ର ବାଲ ନିଶ୍ଚିନ୍ତା
ଦେଖି ଖାଇ ପଢ଼ିଲୁଣି ଛେତେଦିନ ବି ।

ଇହବ ? ଧୀରେ ଦାଣ୍ଡକୁ ବାହାରିଲୁ । ଏଣିକି ଗୀଁ ନ ଖାଲେ ଥିଲା । ପେସାର ଖାପା ହୋଇ ବସାରୁ କାଢି ଦେଇଅଛନ୍ତି ହାକିମ ହୁକୁମା ଲୋକ ଖେରଟାକୁ କିପରି ପାଖରେ ପୂର୍ବରେ ? ବିଷଦ ଅକ୍ଷାର ଅସିବା ଦେଲେ ଶୁଣିଥିବୁ ମାଡ଼ି ଅସେ । ଗୀଁ ଖାଟିବା ଥାଉ ପୁରୋହିତେ ପୁରୁଣ ଫିଟାଇ ଗୀଁ ଲୋକକୁ ଶୁଣାଇ ଦେଇଛନ୍ତି—କଣା ପାଣ ନାହିଁ ହାଡ଼ ନାହିଁ ଜେଳଖାନାରେ ଛାତିଶାଖାଟକ ଭାତ ଖାଇ ଅସିଅଛି, ସେ ପଢ଼ିତ । ଅଉ ତାକୁ ଯେ କୁରିବ ନିଥି ପାଣ ଦେବ ସେ ମଧ୍ୟ ପଢ଼ିତ ; କଣାତ ସାତ ଫ୍ରାଙ୍କିରୁ ଗଲୁଣି ଦୁଃଖ କହିଲେ ନ ସରେ । ଦୁଇ ମାସ କାଳ କଣା ପୁରୋହିତ ଦୁଆରେ ଧାରଣା ଦେଇ ଶୋଇଲା—ବଂଶପାକ ପୁରୋହିତଙ୍କ ଚାରାତିଦିନେ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରି ଗନ୍ଧ ଉଡ଼ିଗଲଣି । ଦୂରୋହିତ ଦୟାକୁ ଲୋକ ଦୁଇ ମାସ ଉତ୍ତାରେ ଗୀଁ ବରତ୍ର ମୂଳରେ ସର୍ବ କରିଲୁ । ପୁରୋହିତ ପୁରୁଣ ଫିଟାଇ ଦେବପ୍ରାଣ ଦେଲେ ।

ପ୍ରାଣବ୍ୟୁତ୍ୟ-ପୁରୋହିତ ବଂଶପାକ ସକାଶ ନୂତନ ବସ୍ତି । ପରିଶ ମୂର୍ତ୍ତି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭୋଜନ ଅଭି ଦରିଣା । ଜାତିମାନଙ୍କ ଦିନବେଳେ ଭାତ ।

ପ୍ରାସୃତି ହେବା ଦିନ ପୁରୋହିତେ ସୁର୍ବରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ ଶୁଣାଇ କହିଲେ ।

ବ୍ରାହ୍ମ ଶାପରେ ଯଦୁ ବଂଶ ନାଶ ସ୍ଵର୍ଗ ବିଷ ମେଘନ କର ପାରି ନାହାନ୍ତି ।

କଣା ଯାହା କିଛି ବିଲ ବାଢ଼ ଦୁଇ ମାଣ, ଘରେ କଂଶା ଚେଲେ ଦୁଇ ଶତ୍ରୁ କରିଥିଲୁ ସରକାଶ ଜରିମାନା ଠକା ଉସୁଲ ସକାଶ ପୋଳିଶ ଜମାଦାର ସବୁ ମାଲ ନଲମ କର ଦେଖି ଗଲା, ସବୁ ଯାଇଛି, ଗୀଁ ଖାଟି ଖାଏ ।

କଣା ସାଙ୍ଗରେ କାହାର ବୋଲି ବୋଲି ହେଲେ ସେ ଟାପରା କର କହେ ।—“ପୁନମୂର୍ତ୍ତିକୋରବ ।”

ଗୋଟିଏ ମଲ୍ଲୀପୁନ୍ଦିରା

କଇବ ଦିଯାମା ଶେଷ ଧରି ଧରି ସୁବେଶ

ମନବାବେ ପୁଲକାଏ ପ୍ରେମିକ ପ୍ରାଣ ।

କୁହୁ କୁହୁ ପିକନାଦ ପ୍ରଗ୍ରହେ ପ୍ରେମ ସମ୍ମାଦ

ଅରୁଣ କମଳଗଣେ କଲା କଲାଶ ।

ଅଳ ଅଳ ଶୁଣି ଶୁଣି

ଅନୁଭବ ସେହି ଦିଗେ ଉତ୍ସୁକ ମନେ । ୧ ।

ପଞ୍ଜେ ନାହିଁ ପହରା କମ୍ପେ ମଞ୍ଚିକା ସୁନନ୍ଦା

ଲଜେ ଲୁଚି ନଳ କିଶଳୟ ଗହିଲେ ।

କିଏ ଦେଖୁଛ ଏ ଶୋଭା ସୁଜୁକେ ଧବଳ ଥାର୍ତ୍ତା

ସକଳେ ଅଛନ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦବ ଦହିଲେ ।

ବିଶାତାର ସର୍ବ ଯତନ

ସରୁଛି କର୍ମଶକଳେ ସେହି ସୁମନ । ୨ ।

କାହିଁ ତୋ ବଚନ ସୁଜୀହୋଇ ନାହିଁ ମନ

ଲିଙ୍ଗ ଭରଣ ଅବା ରସ ସେବନ ।

ସୁନ୍ଦର ଦ୍ୱାରା ଲଭ ନାହିଁ ହତେ ଜାଣ

ମୁଁ ହୋଇନ୍ତି ଯେଣୁ ଦୟାଧୂମାନ ।

ଲଭିଛିରେ ଗୁରୁ ସୁନନ୍ଦ

ପ୍ରାତିପୂର୍ବ-ନେବେ ବାରେ ତୋର ଦର୍ଶନ । ୩ ।

ଲଭିଛି ସୁଖ ଅଶେଷ

ବିଦୁରତ ରବ କ୍ଲେଶ

କୁଷୁମଲମ୍ବାମ ଦେଖି ତୋ ଶୋଭାଚୟୁ

ସଦିରେ ଧନ୍ତ୍ଵାଷ ସତେ

ସନ୍ଧାର ଏ ଜଗତେ

ତେବେ ତୋହର ଦର୍ଶକ ସ୍ତରୀ ଧର୍ମୟ ।

ପ୍ରକତର ଏ ଗୁରୁ ଛୁବି

ଦେଖିଲେ ନ ଯିବ କିଏ ଅନନ୍ଦେ ଦୁରି ? ୪ ।

ରକ୍ତ୍ୟେ ପାର ଭିକ୍ଷଣ

ଲଭ ଏ ନାତ ବଚନ

ହୋଇଲ ଦ୍ଵିଶୁଣ ଦଣୀ ତୋଠାରେ ଜାଣ,

ରକ୍ତିରରେ ନମ୍ବାର

ଯେହୁ କଲେ ଏପକାର୍

ତୋ ଗୁରୁ ଅଙ୍ଗେ ନିହିତ ସର୍ବୀୟ-ପ୍ରାଣ ।

ଦେଖୁଥିଲେ ପେଣ ପୂରବ

କହ କେବେ ଏହି ନନ୍ଦ ନର ସାଧବ ? ୫ ।

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦିପାଠୀ ।

ଶବ୍ଦତତ୍ତ୍ଵ ।

ଶିଖ । ଗୁରୁଦେବ, ମୋ ପ୍ରତ କୃତାକର ବୁଝାଇ ଦିଅନ୍ତରୁତ୍ତମ୍ଭା
କରୁଥେ ନାବ ଶତ୍ରୁଭାବ ସୁଷ୍ଠି ମୁଜନ କଲେ ।

ଶୁ । ଏହ ପ୍ରଶ୍ନଟ ଅତି କଟିଣ, ଶୁଣିରେ ଅଛି ଯେ, ସେ ସୁଷ୍ଠି
କରିବେ ଗୋଲି ମନେ କର ଶବ୍ଦର କମ୍ପନ କଲେ ।
ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନରେ ମଧ୍ୟ ଅଛି ଯେ ‘କମ୍ପନାତ୍’ ଅର୍ଥାତ୍
କମ୍ପନରୁ ଜଗତ ଜାତ ।

ଶି । କମ୍ପନରୁ କିପର ଜଗତ ଜାତ ହେଲା ହୁଏ ପାରିଲି ନାହିଁ ।

ଶୁ । ଏହା, ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ଶବ କାହାକୁ କଦମ୍ବ ଓ କିପର
ତାହା ଉପରେ ହୁଏ ତାହା ଜାଣିବା ଆବଶ୍ୟକ, ଏହ ତାଟି-
ଅରେ ମୁଁ ଅବାଚ କଲି । ଶୁଣ, ଶବ ଉପରେ ହେଲା । ଏହ
ସିତାର ତାରରେ ଅବାଚ କର । ଶୁଣ, କିପର ଶବ
ହେଉଥିବ । ସମସ୍ତେତ ଶୁଣି ଅଛି ଯେ ଦୂରରେ କୌଣସି ଶବ
ହେଲେ ଶୁଣି ପାର କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ବସ୍ତୁରୁ ଶବ ଉଥିବ ହେଲା
ତାହା ସହିତ ବୁଝି ଶବାରର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ଥିଲା ଦେଖା
ଯାଏ ନାହିଁ ; ଅଥବା ତୁମ୍ଭେ ଶବ ଶୁଣି ପାର । ଏହା କିପର
ହେଲା କହି ପାର କି ?

ଶି । ଅଞ୍ଜଳି, ନା, ଏହା ଅର୍ଥର୍ଥର ବିଷୟ ଯେ ଅମ୍ବେମାନେ
ପ୍ରତ୍ୟଥ ଏହିପର ଶୁଣି ଥାଏଁ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ କିପର ହୁଏ
ତାହା ଜାଣୁ ନାହିଁ ।

ଶୁ । ଦେଖ, ଏହି ପୁଷ୍ଟିରଣୀ ମଧ୍ୟକୁ ମୁଁ ପଥର ଶଣ୍ଡେ ପିଙ୍ଗାଛି,
କଥା ହେଲା ?

ଶି । ଶବ ହେଲା ।

ଶୁ । ଅଭି କଥା ଦେଖୁଛୁ ?

ଶି । ଶୋଟଙ୍କ ତେବେ ହେଉଥିଲା ।

ଶୁ । ହଁ, ଅଭୁରିଦେଖ, ତେବେ ଶୁଢ଼ିକ କିପର ଗୋଟିକ ପଛରେ
ଗୋଟିଏ ଯାଇ କୁଳରେ ଅବାଚ କରୁଛି । ପୁଣି ଦେଖ,
କୁଳର ଯାସ ସୁନ୍ଦା ଏହି ଜଳ ଅବାଚରେ କିପରି ହଲୁଛି ।
ଅଜ୍ଞା, ଅଭୁରି କିନ୍ତୁ ଦେଖୁଛ କହି ପାର ?

ଶି । କାହିଁ ? ଅଭିତ କିନ୍ତୁ ଦେଖି ପାରୁ ନାହିଁ ।

ଶୁ । ଅଜ୍ଞା, ଦେଖିଲାଥାର ଶଣ୍ଡେ ପଥର ପକାଉ ଅଛି । ସବୁ
ତେବେ ଶୁଢ଼ିକ କଣ ସମାନ ଭିତ ?

ଶି । ନା, ଯେଉଁଠାରେ ପଥର ଖଣ୍ଡି ପଡ଼ିଲା ସେଠାରେ ତେଉଁ
ଶୁଢ଼ିକ ଖୁବ ଉଚ୍ଚ । ଏହ ତେବେ ଶୁଢ଼ିକ ଯେତେ ଦୂରକୁ
ସାଇଅଛି ତେବେ ଶେଷ ହେଉଥିଲା ।

ଶୁ । ହଁ, ଅଭୁର ଦେଖ, ଏହ ଯୋଗର ଗ୍ରାଫରେ ତେଉଁ ଶୁଢ଼ି-
କର ଅବାଚ ଯାଇ ଲାଗୁଅଛି । ଏକଣି ପସ୍ତର ଖଣ୍ଡି ପକାଇ-
ବାକୁ କଥା କଥା ଦେଖିଲ ତାହା ସବୁ ଯଥାଯଥ ବର୍ଣ୍ଣନା
କଲ ଗଲା ?

ଶି । ପ୍ରଥମେ ଶବ ଶୁଣିଲା । ତାପରେ ତେଉଁଶୁଢ଼ିକ ଦେଖିଲା ।
ପସ୍ତର ଖଣ୍ଡି ଯେଉଁଠାରେ ପଡ଼ିଲା ସେଠାରେ ତେଉଁ ଶୁଢ଼ିକ
ବନ୍ଧୁ ଏବଂ ଏହ ତେଉଁ ଶୁଢ଼ିକ ଯେତେଦୂରକୁ ସାଇଅଛି
କେତେ...ଶେଷ ହେଉଥିଲା । ଅତି ଏହ ଯୋଗରର ସବୁ
ଜଳଯାକ କମ୍ପିଟ ହେଉଥିଲା କୁଳରେ ଥିବା ଯାସ ଶୁଢ଼ିକ
ଦିଲାଅଛି ।

ଶୁ । ଯେର ସାବଧାନ ହୋଇ ଦେଖ ଏବଂ ଶୁଣ ଏହ ପସ୍ତର ଖଣ୍ଡି
ଦୂରକୁ ପିଙ୍ଗାଛି । ଭଲ ଅଗେ ଶବ ଶୁଣିଲ ନା ପଥର
ଖଣ୍ଡି ଜଳ ରଣ କରିବାର ଦେଖିଲ ?

ଶି । ପଥର ଖଣ୍ଡି ଜଳର୍ଣ୍ଣ କରିବାର ଅଗେ ଦେଖିଲ । ତପ୍ତରେ
ଶବ ଶୁଣିଲ ।

ଶୁ । ଏହ ବିଷୟଟି ମନେ ରଖ । ଏହ କଥା ପରେ କହିବା ।
ବିଜ୍ଞାନ ଶିଖିବାକୁ ହେଲେ ଏହିରୂପ ପଶାନ୍ତ୍ରିଆ (Experiment)
ଓ ନିଶାନ୍ତ୍ରିଆ (Observation) କରିବାକୁ
ହୁଏ । ଏହିପର ଧାରାର ଯେତେ ନିଶାନ୍ତ୍ରିଆ ଶର୍କି (Observe-
ring faculty) ସେ ତେବେ ବିଜ୍ଞାନର ସୂର୍ଯ୍ୟତତ୍ତ୍ଵର
ବୁଝିବାକୁ ପାଇମ ହେବ । ବିଭିନ୍ନ ମନେ କର ଜଳରେ
ଯେପରି ମସ୍ତକ ବିଚରଣ କରେ ଅମ୍ବେମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହିପର
ବାଦୁରେ ବିଚରଣ କରୁଅଛୁଁ । ଏହି ତାଟିଆ ଓ ସିତାରଟି
ମଧ୍ୟ ବାଯୁ ମଧ୍ୟରେ ଅଛି । ଯେତେବେଳେ ତାଟିଆରେ ଓ
ସିତାରରେ ଅବାଚ କରୁଁ ସେମାନେ କମ୍ପି ଉଠନ୍ତି ଏବଂ
ଅମ୍ବେମାନେ ଶବ ଶୁଣ୍ଡି ।

ଶି । କାହିଁ ? କିପର କମ୍ପି ଉଠିଲ ଦେଖିଲ ନାହିଁତା

ଶୁ । କାହିଁକି, ବେଶକର ଥରେ ଦେଖିଲ ଶୁଣି ଖଣ୍ଡି ଉଠନ୍ତି

ଶି । ହଁ, କଟିଏ ଦେଖି ପାରୁଛି ।

ଶ୍ରୀ । ଅଛୁ, ଏହା ତାଣିଥରେ ଟିକିଏ ଜଳ ରଖି ପୁଣି ଅସାତ କର କଥଣ ଦେଖୁନ୍ତି ?

ଶ୍ରୀ । ଏଥର ଜଳରେ ଘୋଡ଼ ତେଉ ଅଛି ।

ଶ୍ରୀ । ତାହା ହେଲେ ବେଶ ତାଣିଥକୁ ଅସାତ କରିବାରୁ ଜଳ ହଲୁଅଛି । ପ୍ରଥମେ ତାଣିଆ କଣ୍ଠିତ ହେଉଅଛି । ପୁଣି ତାହାର ସଲଗ୍ନ ଜଳ କଣ୍ଠିତ ହେଉଅଛି । ଏଣିର ବୋଧ ହୁଏ କହ ପାରବ ଅମ୍ବେମାନେ କିପରି ଏହା ଦୂରପ୍ରିକ ବସ୍ତୁର ଶବ୍ଦ ଶୁଣୁଁ ।

ଶ୍ରୀ । କାହିଁକି ? ସେ ପୁଣିରଣୀର ବାସ ଶୁଢ଼ିକ ଯେପରି ହଲୁଥିଲା । ବାସଠାରୁଚ ପଥର ବହୁତ ଦୂରକୁ ଫିଙ୍ଗା ହୋଇଥିଲା ।

ଶ୍ରୀ । ହଁ, ସେହିପର ଠୀକ୍ । ଏହା ତାଣିଥରେ ଯେତେବେଳେ ଅସାତ କରିପାଏ ତେବେଳେ ଏହା ସଲଗ୍ନ ବାଟୁରେ ତରଙ୍ଗ ଉଠେ । ସେହି ବାଟୁର ତରଙ୍ଗ ଶୁଢ଼ିକ କର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ତୋଳିର ଚମକ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ପଟକ ପର ଅତି ପାତଳା ଚମକ୍ତ ପ୍ରତିପାତି କରେ । ଏହା ଚମକ୍ତ ପେତେ-ବେଳେ ଯାଇଁ କଣ୍ଠିତ ହୁଏ ଓ ସେହି କମ୍ପନ ସ୍କ୍ଵାର ଶିରି-ମାନଙ୍କୁ କଣ୍ଠିତ କର ମୁଣ୍ଡିଷ୍ଟରେ ପ୍ରଶେଶ କରେ ଓ ଅମ୍ବ-ମାନଙ୍କର ଶବ୍ଦ ଜ୍ଞାନ ହୁଏ । ଅହୁର ବେଶ ସେହି ପୁଣିରଣୀ ଜଳପର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଶର ବାଟୁରେ ତରଙ୍ଗ ହେବାରୁ ପମ୍ପେ ଶୁଣି ପାରନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀ । ଅଛୁ, ବାୟୁ ହାର ଯେ ହେବୁଥିପେ ଶବ୍ଦ ଗୁଲିତ ହୁଏ ଏହା ଶିଖିବି । ଇଥର ନାମକ ଯେ ଦୂର ପଦାର୍ଥ ଅଛି ଓ ଯାହା ହାର ଅଳେକ ଗୁଲିତ ହୁଏ ବୋଲି ଶୁଣିଛି ତାହାର କମ୍ପନ ହାର କଥଣ ଶବ୍ଦ ଗୁଲିତ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ ?

ଶ୍ରୀ । ବେଶ କଥା କହିଛା । ଇଥର ଓ ବାୟୁ ମଧ୍ୟରେ ଯଦି ପ୍ରଦେଶ କାରିବାକୁ ହୁଏ ତେବେ କୌଣସି ଅନ୍ତର ଧାର ମଧ୍ୟରେ ଚୋଟିଏ ଦୟା ରଖି ଏବଂ ତାହାର ମଧ୍ୟରେ ବାୟୁକୁ କିଷ୍ଟାଫନ ଯନ୍ତ୍ର (Air pump) ହାର ବହିର୍ଗତ କର ଯେହି ଏହା ବଜାଇଲେ ଅମ୍ବେମାନେ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ପାରୁ ନାହିଁ । ଏହାର କାରଣ ସେହି ପାଦରେ ବାୟୁ ନ ଥିବାରୁ ଦୟା ପିଟିକା ହାର ଯେଉଁ କମ୍ପନ ଜାତ ହୁଏ ତାହାର ତରଙ୍ଗ ନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀ । ସୁତରଙ୍ଗ ଅମ୍ବେମାନେ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ପାରୁ ନାହିଁ । ଶୁଣି ପୁଣିରାର ସେହି ପାଦ ମଧ୍ୟରେ ବାୟୁ ପ୍ରକଶିତ ବାହା ହେଲେ ଅମ୍ବେମାନେ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ପାରୁଁ,

ଅତି ଇଥରର ବିଷୟ ଯାହା କହୁଅଛି, ତାହା ପମ୍ପନ ନୁହେ । କାରଣ ବାୟୁ ନିଷାଣନ ଯନ୍ତ୍ର ହାର ବାୟୁର୍ବେ ପ୍ଲେଟ୍ଫର୍ମ ନିଷାଣିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଆହୁ ବାୟୁ ଅପେକ୍ଷା ପୂର୍ବତର ଇଥର କିପରି ପାଶରୁ ବହିର୍ଗତ ହେବ । ବାୟୁ ବାହାର କରି ନେଲେ ମଧ୍ୟ ଇଥର ପାଦ ମଧ୍ୟରେ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଅମ୍ବେ-ମାନେ ଶବ୍ଦଶୁଣି ପାରୁ ନାହିଁ । ଏଥରୁ ବୁଝା ଯାଉଅଛି ଯେ, ବାୟୁ ଇତ୍ତା ଶବ୍ଦ ଶୁଣା ଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଏହା ହେଉଛି ମୁଁରେ “ଶବ୍ଦବହ” ଶବ୍ଦଟି ବାୟୁଠାରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ ।

ଶ୍ରୀ । ଆଣି କହିଲେ ଯେ କମ୍ପନ ହାର ଶବ୍ଦ ହୁଏ, ଅଛା ଏହା ଯେ ରୁଅର ଶବ୍ଦ କର ଉତ୍ତି ହୁଲୁ ଅଛି, ଏହା କାହାର କମ୍ପନ ହାର ହେଉଅଛି ? ଏହା ମୁହଁରେ କଥଣ ଏପରି ଶବ୍ଦ କରୁଛି ?

ଶ୍ରୀ । ନା, ଦେଖୁନ୍ତି, ତାହାର ତେଣା ଯୋଡ଼ିକ ଜୋରରେ ପନ୍ଦନ ହେଉଅଛି । ଏହା ତେଣାର କମ୍ପନ ହାର ବାଟୁରେ ତରଙ୍ଗ ଉଠୁଥିତ ହେଉଅଛି । ଏଣି ସେ କାହୁରେ ବସିଛି ତେଣାର କମ୍ପନ ହେଉ ନାହିଁ । ସୁତରଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀ । ତେବେ ମୁହଁରେ କିପରି ଶବ୍ଦ ହୁଏ । ମୁହଁ ଭତରେ ଶବ୍ଦ ହୁଏ ନା କଣ ?

ଶ୍ରୀ । ହଁ, ପାଳା ଭିତରେ ଦ୍ଵାରା ପର ଦୂରଟି ମାଂସ ପେଣ (Vocal chord) ପନ୍ଦନ ହାର ଶବ୍ଦ ଜାତ ହୁଏ । ଭୁମେ କଥଣ ଗୀତ ଗାଇ ପାର ? ଯଦି ଜାଣି ଥାଏ ତେବେ ଶବ୍ଦ ତତ୍ତ୍ଵ କିଛି କିଛି ପାରିବ ।

ଶ୍ରୀ । ନା, ମୁଜାଣେ ନାହିଁ । ଆଣି ଅନୁଗ୍ରହ କର ଏହା ଶବ୍ଦ ବିଜନ ମୋତେ ବୁଝାର ବିଅନ୍ତୁ ।

ଶ୍ରୀ । ସାବଧାନ ହୋଇ ଏହା ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର । ଅମ୍ବେମାନ-କର ଜୀବିତ ଶାସ୍ତ୍ର ପମ୍ପନରେ ଦେବତା ଓ ପ୍ରାଚୀନ ଦୃଷ୍ଟି-ମାନଙ୍କର କିପରି ଅଭିମତ ଥିଲା ତାହା ଶୁଣ । “ନାହିଁ ତଣ୍ଟ୍ରମି ବୈକୁଣ୍ଠେ ଯୋଗିନାଁ ହୃଦୟେ ନାହିଁ । ମଦ୍ଭକ୍ତା ଯବ ଗାୟନ୍ତ୍ର ତଥ ତଣ୍ଟ୍ରମି ନାରଦ !”

(ନାରଦସହିତ ।)

“ପୂଜା କୋଟି ଶୁଣ ଧାନ୍ ଧାନାତ୍ କୋଟି ଶୁଣ ଜପନ୍ ।

କିପାତ୍ କୋଟି ଶୁଣ ଗାନ୍ ଗାନାତ୍ ପରତରଙ୍ଗ ନାହିଁ”

(ଶବ୍ଦବହିତ ।)

“ଧର୍ମାର୍ଥ କାମ ମୋକ୍ଷାମିଦ ମେବେକ ସାଧନଂ
ନାଦ ବିଦ୍ୟା ପରଲ୍ବଧ୍ୟ ସରସ୍ତ୍ୟାଃ ପ୍ରସାଦତଃ ।”

(ସଙ୍ଗୀତ ପଢାକର ।)

ଏହିରୂପ ସଙ୍ଗୀତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବହୁତ ଶ୍ଳୋକ ଅଛି । ପୂର୍ବକାଳରୁ
ଅମୂଳାନନ୍ଦର ଶବ୍ଦ ବିଜ୍ଞାନର ବିଶେଷ ଚର୍ଚା ଥିଲା । ଏମନ୍ତ କି
ତାହା ଶବ୍ଦ ବିଜ୍ଞାନର ଚରମ ସୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉପନ୍ମାତ ହୋଇଥାଏ ।
ନାରଦ ସହିତାରେ ଥାଏ—

“ନ ନାଦେନ ବିନା ଗୌତମ ନ ନାଦେନ ବିନା ମୃଦୁ
ନ ନାଦେନ ବିନା ଗ୍ରାମ ତୟନ୍ତ ନାଦାନନ୍ଦକ ଜନତ ।”
ଅର୍ଥାତ୍ ନାଦର ସାଧାରଣ ନାମ ଶବ୍ଦ, ଏହି ଶବ୍ଦଟି ସଙ୍ଗୀତର
ମୂଳରୁଥିବା ଯେତେବେଳ ସେହି ଶବ୍ଦ ନିର୍ମିତରୁପେ ଉଥିତ ହୁଏ
ତେତେବେଳେ ସଙ୍ଗୀତ (Music) ପଦ ବାଚିବ ହୁଏ ।

କିମଣି ।

ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟକୁମାର ରାୟ ।

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣ ଦେବଙ୍କର ଉପଦେଶ ।

ସାଧନ ଏବଂ ଅଧାର ।

ଯେ ହବିଷ୍ୟାନ ଉତ୍ସନ୍ନ କରେ, କିନ୍ତୁ ଉତ୍ସନ୍ନ ଲୁର କରି-
ବାକୁ ଉତ୍ସନ୍ନ କରେ ନାହିଁ, ତାହାର ହବିଷ୍ୟାନ ଗୋମାଣ ପର ।
ପୁଣି ଯେ ଗୋମାଣ ଉତ୍ସନ୍ନ କରେ, କିନ୍ତୁ ଉତ୍ସନ୍ନକୁ ଲୁର
କରିବାର କେବ୍ଳ କରେ, ତାହା ପକ୍ଷରେ ଗୋମାଣ ହବିଷ୍ୟାନ
ପର ।

ଉଚ୍ଚବତ୍ତ କୃପା ।

ହଜାର ବର୍ଷର ଅନ୍ନାର ସାର ଯେପରି ଥରେ ଗୋଟାଏ
ନିଅସିଲ କାଠି ଜାଳ ଦେଲେ ଆଲୁଅମ୍ବୁ ହୋଇପାଏ, ପେହିପର
ଝାବର ଜନ୍ମ ଜନ୍ମାନ୍ତର ପାପ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଥରେ କୃପା
ଦୃଷ୍ଟିରେ ହୁଏ ହୁଏ ।

ମନ୍ତ୍ର ପଦକିଳେ, ଯେପରୁ ମହୁର ସାର ଅଛି, ପେହି
ରାତ୍ରି ବନନ ହୋଇଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଅସାର ଯେବେଳ ବାଉଁଶ କଦଳ
ରତ୍ନ୍ୟାଧ ତ୍ରୈମାନଙ୍କର କିଛି ହୁଏ ନାହିଁ । ଉଚ୍ଚବତ୍ତ କୃପା-
ପାଇଁଲେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସାର ଅଛି, କେବଳ ସେହିମାନେ
ମୁହଁର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ମହା ସାଧୁଭାବରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଯାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ
ବିଷୟାପକ୍ତ ଅସାର ମନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କର କିଛି ହୁଏ ନାହିଁ ।

ସିଦ୍ଧ ଅବସ୍ଥା ।

ଲୁହା ଯଦି ଥରେ ଶର୍ଣ୍ଣମଣି ହୁଇଁ ସୁନା ହୋଇଯାଏ, ତାକୁ
ମାଟି ଭିତରେ ପୋଡ଼ି ରଖ, ଏବା ଗୋବର ଗଦାରେ ପକାଇ
ରଖ, ସେ ପେହି ସୁନା । ଯେ ସଙ୍ଗିଦାନମ ଲୁର କର ଅଛନ୍ତି,

ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ପେହି ପ୍ରକାର । ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଥାଆନ୍ତୁ
ଅଥବା ବନରେ ଥାଆନ୍ତୁ, ପେହିରେ ତାଙ୍କୁ ଦୋଷ ହୁଇଁ ପାରେ
ନାହିଁ ।

ଯେପରି ଲୁହାର ତରବାର ଶର୍ଣ୍ଣମଣି ଶର୍ଣ୍ଣରେ ମୁନାର ତେ-
ବାର ହୁଏ, ଆକାର ପ୍ରକାର ସେହିପରି ଆଏ, କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ
ଥର ହୁଏଇ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ନାହିଁ; ସେହିପର ଉତ୍ସନ୍ନକର
ପାଦପଦ୍ମ ଶର୍ଣ୍ଣ କଲେ ମନ୍ତ୍ର ପୁଣି କୌଣସି ଅନ୍ୟାୟ କାର୍ଯ୍ୟ କର
ନ ପାରେ ।

ଜଣେ ପରମହଂସ ଦେବଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ,—ସିଦ୍ଧ ପୁରୁଷ
ହେଲେ କିପରି ଅବସ୍ଥା ହୁଏ ?

ସେ ଉତ୍ତରରେ କହିଲେ,—

ଅନ୍ତ ବାଇଶଶ ସିଦ୍ଧ ହେଲେ ଯେପରି ନରମ ହୁଏ, ସେହି-
ପର ସିଦ୍ଧ ପୁରୁଷର ସ୍ଵଭାବ ନରମ ହୋଇଥାଏ । ତାଙ୍କର ଅନ୍ତ-
ମାନ୍ୟାକ ଗୁଲିଯାଏ ।

ସମ୍ବାଦରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ସିଦ୍ଧ ଅବସ୍ଥା ଲୁର ହୁଏ ।
ଯଥା—ସ୍ଵପ୍ନିକି, ମନ୍ତ୍ରିକି, ହତୋତ୍ସିକି, ଏବଂ ନିତ୍ୟିକି ।

ସ୍ଵପ୍ନରେ କେହି କେହି ଉଚ୍ଚ ମନ୍ତ୍ର ପାଇ ତାହା ଜଧ କର
ସିଦ୍ଧ ହୁଅନ୍ତି । ମନ୍ତ୍ରିକି,—ଦେବୁରୁକ୍ତ ପାଶରୁ ମନ୍ତ୍ର କେଇ
ସାଧନ ଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ ହୁଅନ୍ତି । ହତୋତ୍ସିକି,—ଦେବୀଗ୍ରେତୋ
କୌଣସି ମହାପୁରୁଷଙ୍କର କୃପା ଲୁର କର ସିଦ୍ଧ ହୁଅନ୍ତି ।
ନିତ୍ୟିକି,—ସେମାନଙ୍କର ପିଲୁଦିନରୁ ଧର୍ମରେ ମତ ଥା
ଯେପରି କଣାରୁ ଗଛରେ ଥରେ ଥରେ ପଳ ହୁଏ ଫୁଲ ।

ପୋଲ ତଳେ ପାଣି ସହଜରେ ଦାହାର ଯାଏ, ଜମେ ନାହିଁ । ଯେହପର ମୁକ୍ତ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଦାତକୁ ଯେ ଟକା କହନ୍ତି ଥିଲେ, ଯେ ରଖେ ନା, ତତ୍କଷଣାତ୍ ଖର୍ଚ୍ଛ ହୋଇଯାଏ । ସେମାନଙ୍କର ବିଷ୍ୱ ଦୂରି ଅବୀର ନାହିଁ ।

ଧ୍ୟାନସିଦ୍ଧ କେଉଁମାନଙ୍କୁ କୁହାଯାଏ ଜାଣ ? ଯେଉଁମାନେ ଯାନ କରିବାକୁ ବସିଲୁ ମାତେ ଭଗବାନଙ୍କର ଭାବରେ ବିଭେଦ ହୋଇ ଯାନ୍ତି । “ଧ୍ୟାନସିଦ୍ଧ ଯେଉଁ” ନର, ମୁକ୍ତି ଧନ ଥିଲେ ତାର ।”

ମୁକ୍ତ ପୁରୁଷ ସମାରରେ କିମର ଭାବରେ ଥାଏ, ଜାଣ ? ଯେପର କରିଦ୍ଵୟାପୋକ ପାଣିରେ ଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଦେହରେ ପାଣି ଲାଗେ ନାହିଁ”; ଯଦିବା ଦେହରେ ଟିକିଏ ପାଣି ଲୁଗେ, ଥରେ ଦେହ ଖାଦ୍ୟ ଖୁବି ହେବା ମାତେ ସେହିଷ୍ଣବି ସବୁ ଗୁରୁତ୍ୱରେ ।

ଶବ୍ଦର ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଅହଂଭାବ ଏକାବେଳେ ଯାଏ ନାହିଁ, କେବେହେଲେ ଥାଏ, ଚୃପର ନନ୍ଦିଆ ଗଛର ବାହୁଙ୍ଗା ଖେଳି ପଡ଼େ କିନ୍ତୁ ଦାଗଟା ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଏହି ସାମାନ୍ୟ ଅହଂଭାବ ମୁକ୍ତ-ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଆବଦ ବଣି ପାରେ ନାହିଁ ।

ଜାହାଜ ଯେଉଁଥାତେ ଯାଇ ପଛକେ କୁଣ୍ଡାସର କଣ୍ଠ ଉତ୍ତର ଦାତକୁହିଁ ଥାଏ, ଯେଥେଥାଇଁ ଜାହାଜର ଦର ଭୁଲ ହୁଏ ନାହିଁ; ମରିଷର ମନ ଯଦି ଶିଶୁଙ୍କ ଅତେ ଥାଏ, ତା ହେଲେ ତାହାର ଅଜ କିନ୍ତୁ ରୁମ୍ଫୁ ରହେ ନାହିଁ ।

ବକ୍ତମକ ପଥର ଶବ୍ଦ ବର୍ଣ୍ଣ ପାଣିରେ ପଡ଼ି ରହିଲେ ସୁନ୍ଦର ତାହାର ନିଅଁ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ତାକୁ ପାଣିରୁ ଉଠାଇ ଲୁହାରେ ଯିଟି ଦେଖୁ ମାତ୍ରକେ ନିଅଁ ବାହାରେ । ଠିକ ବିଶ୍ଵାସୀ ରକ୍ତ ହଜାର ହଜାର ଲୁହଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ିଥିଲେ ସନ୍ତା ତାହାର ବିଶ୍ଵାସ ‘ରକ୍ତ କେବେ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ’ । ଦରବର୍ତ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ପୁଣି ତେହିଷ୍ଣବି ସେ ଶିଶୁ ପ୍ରେମରେ ଉନ୍ନତି ହୁଏ ।

ବର୍ଷ ଧର୍ମ ସମକ୍ଷୟ ।

ଯେପର ଜ୍ୟୋତି ଅଳ୍ପଥ ଏକ ଶ୍ଵାନରୁ ଥେବା ସହରର ନାନା କରେ ନାନା ଭାବରେ ଲିଙ୍ଗିତ୍ତ, ସେହିପର ନାନା ଦେଶର

କାତକୁ ଧାର୍ମକ ଲୋକେ ସେହି ଏକ ଦଶବାନଙ୍କଠାରୁ

ଶତ ଉପରକୁ ଉଠିବାକୁ ହେଲେ ଦତ୍ତତା, ବାର୍ତ୍ତଣ, ବିଦି ଉଚ୍ୟାଦି ନାନା ଉପାୟରେ ଯେପର ଉଠିବାକୁ ହୁଏ, ସେହିପର ଏକ ଭିଶରଙ୍କ ପାଣୀକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଅନେକ ଉପାୟ ଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମହୀଁ ଏକ ଏକ ଉପାୟ ।

ଭିଶର ଏକ, ତାକର ଅନନ୍ତ ନାମ ଏବଂ ଅନନ୍ତ ଭାବ । ଯାହାର ଯେ ନାମରେ ଏବଂ ଯେ ଭାବରେ ତାକିବାକୁ ମନ ବଳାଏ, ସେହି ନାମରେ ଏବଂ ସେହି ଭାବରେ ତାକିଲେ ସେ ଦର୍ଶନ ଦିଅନ୍ତି ।

କର୍ମପଳ ।

ପାପ ଓ ପାରଦ କେହି କର୍ମ କର ନ ପାରେ । ଯଦି କେହି ଲୁହର ପାରଦ ଖାଏ, ତେବେ ଦନେ ହେଲେ ତା ଦେହରେ ପୁଣି ବାହାରେ । ପାପ କଲେ ମଧ୍ୟ ସେହିପର ତାହାର ପଳ କେବେ ହେଲେ ନିଷ୍ଠି ଭୋଗ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଗୋଟି ପୋକ ଯେପର ନିଜ ନାଳରେ ଯାଇ କରି ନିଜେ ବନ୍ଦ ହୁଏ, ସେହିପର ସମାଜ ଜାବ ନିଜର କର୍ମରେ ନିଜେ ବନ୍ଦ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଗୋଟିପୋକ ପ୍ରଜାପତି ହୁଏ ହେତେବେଳେ ଯର ଚିର ବାହରେ, ସେହିପର ବିବେକ ବୈରାଗ୍ୟ ହେଲେ ବନ୍ଦ-ଜାବ ମୁକ୍ତ ହୁଏ ।

ଯୁଗ ଧର୍ମ ।

ପରିମହୟ ଦେବ ସୁବେଳେ କହୁଥିଲେ; ହାତ ତାଳ ମାର ସକାଳ ସଞ୍ଚରେ ଦରିନାମ କର, ତାହା ହେଲେ ସବୁ ପାପ ତାପ ବୁଲି ଯିବ । ଯେପର ଗର୍ଭକଳେ ଠିଆ ହୋଇ ହାତ ତାଳ ମାରିଲେ ଗର୍ଭ ପଣ୍ଡିତ ଉଡ଼ି ଯାନ୍ତି, ସେହିପର ହାତ ନାଲି ମାର ଦରିନାମ କଲେ ଦେବ ଗର୍ଭକୁ ସବୁ ଅବିଦ୍ୟାତୁପୀ ପଣ୍ଡିମାନେ ଉଡ଼ି ପଳାନ୍ତି ।

ପୂର୍ବ ଯେପର ସେପର ଟିକିଏ ଜୁର ଦେବିଥିଲୁ, ସାମାନ୍ୟ ପାରନ ଉଚ୍ୟାଦିରେ ଥରେଣା ହେବିଥିଲୁ । ଏବେ ଯେପର ମେଲେରଥ ଜୁର, ତାହାକୁ ସେପର ଢିଃ ଶୁପୁର ଔଷଧ । ଥରେ ଲୋକେ ଯୋଗ ତପସ୍ୟା କରୁଥିଲେ, ଏବେ କଳିର ଜାବ, ଥନ-ମାତ ଜାବନ, ଦୂର୍ଗଳ ମନ, ଏକା ହରିନାମକୁ କେବଳ ଏକାତ୍ମ ମନରେ ଉଚିନ କଲେ ସପାର ବିଶ୍ଵାସ ନାଶ ହୁଏ ।

କାଣୁ କାଣୁ ଅବା ନ ଜାଣି ଅଥବା ଭୁଲରେ ; ସେ କୌଣସି ଭାବରେ ହେଲେ, ତାଙ୍କର ନାମ କଲୁ ମାବେ ପଳ ହେବ । କେହି ତେଳ ଲଗାଇ ଯଦି ଚାଥୋଇ ଯାଏ ତାହାର ମଧ୍ୟ ସେପର ଘାନ ହୃଦୀ, ପୁଣି ଯଦି କହାରକି ପାଣି ଉତ୍ତରକୁ ଫେଲି ଦିଆ ଯାଏ ତାହାର ମଧ୍ୟ ସେହିପର ଘାନ ହୃଦୀ-ପୁଣି କେହି ଘରେ ଶୋଭାରୁ, ତାହା ଦେହରେ ପାଣି ତାଳ ଦେଲେ ତାହାର ମଧ୍ୟ ମାନର କାର୍ଯ୍ୟ ହୃଦୀ ।

ଅମୃତ କୁଣ୍ଡରେ ସେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ହେଉ, ଥରେ ପଡ଼ି ଯାଇ ପୁରଳେ ଜୀବ ଅମର ହୃଦୀ ; କେହି ଯଦି ପ୍ରବ ପ୍ରୁତ୍ତ କର ପଡ଼େ; ସେ ମଧ୍ୟ ଅମର ହୃଦୀ, ପୁଣି କାହାରକି ଠେଲ ଯଦି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଅମର ହୃଦୀ କୁଣ୍ଡରେ ଫୋପାଡ଼ି ଦିଆ ଯାଏ, ସେ ମଧ୍ୟ ଅମର ହୃଦୀ ; ସେହିପର ରଚବାନଙ୍କର ନାମ ଯେବେ ପ୍ରକାରେ ହେଉ ଉତ୍ତରଣ କଲେ ତାହାର ପଳ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅଛି ।

ଧର୍ମ ପ୍ରଚ୍ଛର ।

ସାଧୁ ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ନିକଟଷ୍ଟ ଅଛୁଟୀୟ ଲୋକେ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଦୂରରେ ଥିବା ଲୋକମନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଦର

କରନ୍ତି, ଏହାର କାରଣ କଣ ?—ସେପର ବାଜାକରର ବାଜା, ସେମାନଙ୍କର ପାଖ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଯେ ବାଜା ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଦୂରର ଲୋକେ ଦେଖି ଅବାଳ ହୋଇ ଯାନ୍ତି ।

ବକ୍ରବାଟୁଳ ଗଛର ମଞ୍ଜି ଗଛକେଳ ନ ପଢ଼ି ଉଡ଼ି ଯାଇ ଦୂରରେ ପଡ଼େ ଏବଂ ସେଠାରେ ଗଛ ହୃଦୀ । ସେହିପର ଧର୍ମ ପ୍ରଗତିକମାନଙ୍କ ଭାବ ଦୂର ଦେଶରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ଏବଂ ଲୋକେ ଆଦର କରନ୍ତି । ମୟାଳ ତଳେ ଅନ୍ଧାର ଥାଏ, ଦୂରରେ ଅଳ୍ପଥ ପଡ଼େ । ସେହିପର ସାଧୁ ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କର ପାଖ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଦୂରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ଦୂରର ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କ ଭାବରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଯାନ୍ତି ।

ନିଜକୁ ମାରିବାକୁ ଶଳେ ଗୋଟିଏ ନନ୍ଦରୂଣୀରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହୃଦୀ ; କିନ୍ତୁ ଅପରିଜନ ମାରିବାକୁ ଶଳେ ଢାଳ୍ ତିରବାରି ପ୍ରୟୋଜନ । ସେହିପର ଲୋକ ଶିଶ୍ଵ ଦେବବାକୁ ହେଲେ ଅନେକ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ିବାକୁ ହୃଦୀ ଏବଂ ଅନେକ ତଳ ସ୍ଵର୍ଗ କରି ବୁଝାଇବାକୁ ହୃଦୀ ; କିନ୍ତୁ ନିଜର ଧର୍ମ ଲୁହ କେବଳ ଶୋଷିଏ କଥାରେ କିମ୍ବା କଲେ ହେଲା ।

ଶ୍ରୀ କଞ୍ଚକନ୍ତୁ ସେନଶ୍ରୀ ।

ମଞ୍ଜିକା ।

ନବ ବସନ୍ତ ଦୁହିତା ଗୋ ନବ ମଞ୍ଜିକା
ତୋ ମନ ମୋହନରୁପେ ମୋର ପ୍ରାଣ ବିକା ।
କେଉଁଠାରେ ଲୁହିଥିଲୁ ଏ ଧର୍ମ ବରଷ ?
ଅବା ଯାଇ ମୋହନଥିଲୁ ତୁହି ସର୍ବଦେଶ ?
ଦେଖି ଏ ମରତ ଧାମେ ଶ୍ରୀଷ୍ଟ ସମାଗମ
ପ୍ରାଣେ ଶାନ୍ତି ଦେବା ଲୁହି କି ତୋ ଅଗେନ ?
ତଳ ତଳ ଦିନୁଆଏ ଗୁମନୀ ରଜନୀ
ସୁଲୁ ସୁଲୁ ଦିନୁଆଏ ମଳସ୍ତୁମ୍ଭିନୀ
ସେକାଳେ ତୁ ହସି ହସି ନାଶି ଦୋହନୀ
ତୋ ରୂପ-ପ୍ରସର ହାଠ ଦେଇ ଥାଉ ମେଲି ।
ଦେଖି ସୁଲୁଲ ଗଗନେ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ତାରକା
ଉପହାସ କରୁ କିଗୋ ନବନୀ ରସିକା ?
ତୋ ରୂପ ସମାନ ଗୁଣ ଦେଇଛନ୍ତି ବିଦ୍ଵା

ତୋ ସୁବାସ ଥୁରୋଣିଶ ହୃଦୀ ଚିତ୍ର ଶୁଭି,
ଭାବର ମୁଁ ଛଢି ଏହି ପାପପୂର୍ଣ୍ଣ ଧର୍ମ
ଶୋଇଛି ନିନନ ବିନେ ହୋଇ ଅମ୍ବହର ।
ହୃଦୀଆଥ ମହାନନେ ରେ ବନତୋଷିଣୀ
ନ ଶୁଣିବି ଅଙ୍ଗ ତୋର ପାପ ଭର ସେନ ।
ଅମଳ ଧରଳ ତଳୁ କାଳେ ଶୁଣି ମିବ !
ତୋ ଦିବନ ଘୋରର କାନ୍ତି କାଳେ ମଭଳବ !
କିନ୍ତୁ ପାର୍ଥନା ମାତ୍ର ଚରଣେ ତୋହର
ସେକାଳେ ଏ ପାପପ୍ରାଣ ତେଜିବ ଶଶାର ।
ସେକାଳେ ମୋ ଶାୟାପାର୍ଶ୍ଵ ଗୋ ସୁରଦୁହିତା ;
ତୋ ରୂପକୁ ଦେଖାଇବୁ ହୋଇ ହର୍ଷାନ୍ତିତା ।

ଶ୍ରୀ ମୋପାଳ ପ୍ରସାଦ ସିନ୍ଦ୍ର ।

ରତ୍ନବିଳାପ

(କୁମାର ସମ୍ବନ୍ଧ, ୪୯ ସର୍ଗର ଅନୁଚାଦ)

ଲେଖ ଉଠିଲୁ ତହଁ ତର ମୁଣ୍ଡିତା
ବାମ ବିଧାତା ବଶେ କାମ ବନିତା ।
ସହ ନୁହଇ ନବ ବୈଧବ୍ୟ ଦଶା
ମରମ ଦେଦନାରେ ଅତ ବିବଶା । ୪ ।
ଉନମୀଳି ନେଥ ବେନ୍ଦ ମୋହ ଅନ୍ତରେ
ନିହଲୁ ବରରୋହା ତହଁ ଉପରେ
ଅତୃଷ୍ଟ ନୟନରେ ନିରେଣ୍ଟ ସତ
ପତକ ନ ଜାଣିଲୁ ଲୁପ୍ତମୂରତ । ୫ ।
ସତେକ ଜୀବିତେଣ ଅଛ ଜୀବନେ !
ବୋଲି ଉଠିଲୁ ରେଳେ ରତ ସଦନେ
ଦେଖିଲୁ ପତ୍ରୁପ ଅନ୍ତିମ ତଳ
ଶକ୍ତ କୋପାନଳ ଦୟା କେବଳ । ୬ ।
ଅତ ବିହଳେ ତହଁ ପୁଣି ସେ ଧନୀ
ମୟରେ ଲେଖି ଧୂଳ ଧୂସର ପ୍ରନୀ
କନାଇ ନିଜ ଦୁଖେ ବନ ପୁଲୀତ
କାନ୍ଦଲୁ ମୁକୁଳତକୁନ୍ତଳା ନିକି । ୭ ।
ଦର ହେବାକୁ ଯାର ସୁନ୍ଦର ପଣେ
ନାହିଁଟି ପଟାନ୍ତର ଏ ଦିଭିବିବନେ,
ବିଲ୍ୟାଧିକନଙ୍କ ର ଉତ୍ସମା ପାର
ସେ ଅପ୍ରଦନ ଅଜି ରଷ୍ଟ ଅସାର
ନାପାଟି ଯା ହୃଦୟ ରହିଛି ମୋର
ଧଳ ନାଶ ଜାବନ, ଏତେ କଠୋର । ୮ ।
ଛଣକେ ଶୁଦ୍ଧ ନାଥ ନଳିଲ କାହିଁ
ପ୍ରେମ ବନନ ତୋର ହେଲେ ହିଣ୍ଡାଇ,
ନରତେ ତବ ପ୍ରେମ ମଳିଲ ବୁଢ଼ି
ଥଲୁ ଏ ଦାସୀ; ବନ ଗଲେ ଦ୍ଵୀପତ୍ର
ଜଳ ବିନା ପଳକେ ଯଥା ନଳିନୀ
ତେଥନ ଅଜି ସିନା ଏ ଅଭାଗିନୀ । ୯ ।
କଳନୋହିଁ ଅପ୍ରିୟ ମୋର ଏ ଘରେ
କରନ୍ତାହିଁ ଅପ୍ରିୟ କେବେ ମୁଁ ଲବେ
ଏବେ ନ ଦିଅ କିମ୍ବା ଅକାରଣରେ
ଏ ରତ୍ନର ଦର୍ଶନ ଥିରେ । ୧୦ ।

ମୁରୁଛ କିବାସ୍ତର ନାମ ପୁଲନ-
କାଳରେ ମୋର ସେହି କାଷ୍ଟି ବନ୍ଧନ
ଅଥବା ପୁଲ ଶର ପଡ଼େ ମନରେ
ସେ ପଦ୍ମ ଶୋଭ ପାଏ ମୋ ଗର୍ବ ପରେ
ସେ ଧୂଳରୁ ପୁଲେ ଯେବେ ତାତନ
କଲେ ପ୍ରେମରେ ତରେ ବୁଜ ନୟନ । ୧୧ ।
'ମୋ ହୃଦୟ ବାସିନୀ' ବୋଲିଛି ଯାହା
ବିଜାଣୁ ଥାଥ ମିଥ୍ୟା ଜାଣିଲ ତାହା,
ନୋହଲେ ହୋଇ ଥାନ୍ତ ତୁମେ ଅନଙ୍ଗ
ଅଧିତ ଥାନ୍ତା ରତ ନ ଯାଇ ସଙ୍ଗ । ୧୨ ।
କରନ୍ତ ସୁଖେ ନବ ସ୍ଵର୍ଗ ପ୍ରବାସ
ନାହିଁ ମୋହର ଆଉ କାହିଁରେ ଆଶ
ମାତ୍ର ଏ ଜନେ ସିନା ଭୁଞ୍ଜିବେ ଦୁଖେ
ସେଣୁ ତୁମ୍ଭ ଅସ୍ତ୍ର ସବୁର ସୁଖ ।
ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ରଜନରେ ଘୋର ଅନାରେ
ନଦଶେ ପଥ ଯେବେ ପୁର ବାହାରେ
ନେ ଗର୍ଜନ ଶୁଣି ପୁର-କାମିନୀ
ତରବେ ନାଥ ତଳ ଭୁରୁଷାଳିନୀ
ସେ କାଳେ କିଏ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରିୟ ରବନ
ରେଠାଇବାକୁ ତୁମ୍ଭ ବିନା ଭାଜନ । ୧୩ ।
ପହାଏ ଯାହା ପଦେ ପଦେ ପୁଲନ
ଅରୁଣ ନୟନରେ ଧନ ପୁର୍ଣ୍ଣନ
ଏବେ ସେ ପ୍ରମଦାଙ୍କ ମଦରମଦ
ହେବ କି ତୁମ୍ଭ ବିନା ପ୍ରମୋଦପ୍ରଦ ?
ଜାଣିଲେ କଥା ଶେଷକାୟ ତୁମ୍ଭର
ମଶିଦ ଦଦୟନ୍ତ ରଜନ କର
ଅକାରଣ ଏଶିକ ଅମା ଅନ୍ତରେ
ତେଜିବ ତନୁତାକୁ ଦିଷ୍ଟେ ଦୁଖରେ । ୧୪ ।
କଳ କୋଳିଲ କୁହୂରବେ ପୁତ୍ର
ହରତାରୁଣ ଗୁରୁହନ୍ତ ଶୋଭିତ
ନବରୁତ ବକୁଳ ଏବେ କାହାର
ଅମୋଦ ବାଣ ହୋଇ ହେବ ବାହାର ? । ୧୫ ।

ବରଣି ଅଛୁ ଫୁଲ-ଧନୁର ଶୁଣେ
ସରଗେ ଯାହାଙ୍କୁ ସେ ଏବେ କରୁଣେ,
ଅଳିଏ ବିଳାପନ୍ତି କେତେ ସଙ୍ଗଠେ
ପତି ଶୋକେ ଆରୁର ଦେଖିଣ ମତେ । ୨୮ ।

ଧର ସେ ମନୋହର ରୂପକୁ ଥରେ
ମନୀଥ ପୁଣି ରତ୍ନ-ଦୂର ପଦରେ,
ସୁମଧୁର ଉଷ୍ଣି ପକ୍ଷିମେଳେ
ପଣ୍ଡିତା ପରହତ-ବନ୍ଧୁକୁ ହେଲେ । ୨୯ ।

ପାଦ ପତନେ ପାଇ ଯେଉଁ ଅଶ୍ଵେ
ମୋ ଅଙ୍ଗେ ଶେଷ୍ଟଥିଲା କଞ୍ଚ ବିଶେଷେ ।
ଏକାନ୍ତେ କାନ୍ତ ସେହି ସୁରତ ତିତେ
ସୁମର ନ ଦୂରର ଶାନ୍ତ କିଷ୍ଟରେ । ୩୦ ।

ରତ ପଣ୍ଡିତ ! ରତ-ଥିଲ ଶ୍ରାକରେ
ଯେ ଫୁଲଗର୍ବ୍ରା ନାନା ବତୁ ଫୁଲରେ,
ଶୋହେ ମୋ ଦେହେ ଆଜି ତାହା ଅନାଙ୍ଗ
ମାଦ ନ ଦିଶେ ତବ ସେ ଗୁରୁ ଅଙ୍ଗ । ୩୧ ।

କରି ଦାରୁଣ ସୁର-ଗଣଙ୍କ କର୍ମ
ନ ସରୁଣୁ ଏ ବାମ ରତଣେ ମମ
ଅରୁଣ ଲୁଷାକମ, କଲ ନିରଣ
ସାହିବାକୁ ତା ବାରେ ଅସନ୍ତ ପାଶ । ୩୨ ।

ପତଙ୍ଗ ପଦବାକ ମୁଁ ଅନୁସର
ଆଶନ୍ତ ତେବେ ଗୁରୁ ଅଙ୍ଗ ତୁମ୍ଭ,
ସାନତ ନାଥ ! ସୁର ସୁନ୍ଦର-ରନେ
ବନୀ ନୋହ ଅସିବ ଏଥି ଅନନ୍ତେ । ୩୩ ।

ହେବି ଯଦି ବା ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗିନୀ ଏବେ
ସିବ କି ଅପବାଦ ତହିଁରେ କେବେ ?
ରହିବ ତ ଅଜାନ୍ତି—‘ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ରତ
ମଦନ ବନା ସଣେ ଥିଲା ବରତ’ । ୩୪ ।

କେମନ୍ତେ କରିବ ଏ ସ୍ଵର୍ଗ-ମେନ-
କାଳେ ତୁମ୍ଭ ନାଥ, ଅନ୍ତ୍ୟ ମଣ୍ଡନ ?
ଏକାବେଳେ ଜୀବନ ସହିତେ ଅଙ୍ଗ
ଉଜିଲୁଚି ସମାନ ଦଶା ଅନଙ୍ଗ ! ୩୫ ।

ଯେବୀ ସଳଶେ ଶର ଫୁଲ ଧନୁରେ
ଅହୁଙ୍କେ ନିହ କହ ଯେବେ ମଧୁରେ,

ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁ ମଧୁକୁ ଆଡ଼ ନୟନେ
ସେହି ଶହାଣୀ ଆଜି ପଡ଼େ ମୋ-ମନେ । ୧୦ ।

କାହିଁ ଆଜ ସେ ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁ ମାଧବ,
କୁଦୁମେ ରତୁଥିଲ ଧନୁକୁ ତବ ।

କନ୍ଦିକୋପାନଲେ ସେ ଅବା ସଙ୍ଗେ
ରଜିତ ନାହିଁ ବନ୍ଧୁ ଦଶାକୁ ଅଙ୍ଗେ ? ୧୧ ।

ଶୋକାରୁଣ ରତର ବିଳାପ ବାଣୀ
ବାଣବିନ୍ଦ ପରମ୍ୟେ ହୋଇଲା ଜାଣି,
ଆଘ୍ୟବାକୁ ତହିଁ ଅସି ସହରେ
ଦେଖା ଦେଲା ବସନ୍ତ ସଖୀ ଅଗରେ । ୧୨ ।

ଦେଖି ବରୁତ୍ତକି ଅତ ଅତୁରେ
କେଳତ ବିଳପିଲା କଣ୍ଠି ଦରେ,
ଅନାଇଲେ ଅତ୍ରତେ ସ୍ଵଜନ ମୁଖ
ଉଦ୍‌ବୁଲି ଉଠେ ହୃଦ ବିଦାର ଦୂରେ । ୧୩ ।

ଭର୍ଷିଲା ଅତ ଦୁଖେ ଦୁଃଖିତା ରତ
ଦେଖ ଦେଖ ବସନ୍ତ ସଖାର ଗତ !

ଖେଳଯାଏ ପବନେ ରମ୍ପ ନିକର
କପୋତ ବର୍ଷପର ଆହା ! ଧ୍ୟର । ୧୪ ।

ଏବେହିଁ ଦିଅ ଥରେ ଦର୍ଶନ ସ୍ଵର,
ଉଦ୍‌ବକ୍ ହର୍ଷ ପର ବନ୍ଧୁ ତୁମ୍ଭର,
ସ୍ତ୍ରୀଜନେ ଚଳ, ସିନା ପୁରୁଷପ୍ରିତ
ଅଗଳ ବନ୍ଧୁଜନେ, ଅତୁ ତ ଶତ । ୧୫ ।

ଧୂରୁତ୍ୱ ଲୋକରେ ଯେହୁ ସକଳେ
ମନାରତ୍ତ ଆଜକୁ ତବ କୌଣ୍ଠଳେ,
ମୃଣାଳମୁଣ୍ଡ ଫୁଲ-ଶର ଧନୁର
ସେ ସଖା ମଧୁ ଆଜି ଉଭ ଶୁମ୍ଭର । ୧୬ ।

ବାତଅହାତ ପାପ ପରମ୍ୟେ ଯାଇ
ଆତତ ନ ଫେରନ୍ତି ମୋ ପତି କାହିଁ
ମୁଁ ଏବେ ରଜୁଅଛୁ ଦୁଖେ ବିଦଶା
ଧୂମାୟିତ ଗେ ପାପ ଦଶିର ଦଶା । ୧୭ ।

ମାର ମାରକୁ ପୁଣି ରଶି ଏ ଜାର
କରିଲୁ ବରମରା ସିନା ଦଇବ !

ଆତ୍ମ୍ୟ ପାଦପକୁ ଉଜ୍ଜିଲେ କରା
ଲୋଟ ନାହିଁ କି ତୁଳେ ତାର ବନ୍ଧିରା ।

କର ବସନ୍ତ ଏଥୁଅନ୍ତେ ଏତକି
ବାନ୍ଧବ ନୋଲି କରେ ଏ ବିନନ୍ଦିକି,
କରେ ମୁଠିଏ ଅଗ୍ନି ଦିଅ ରତକି
କଷ୍ଟରୁ ତରୁ ଯାଇ ପଢ଼ କରିକି । ୧୩୭ ।

ଚନ୍ଦ୍ରମା ଧଙ୍ଗେ ନିତ ଚନ୍ଦ୍ରକା ଯାଏ
ମେଘ ଗଲେ ବିଦ୍ୟୁତି ଅଭି କି ଥାଏ ?
ନିରତେ ପତି-ଅନୁ-ଗତା ଅଗନା
ଚେତାଏ ଏହା ଯାଇ ନାହିଁ ଚେତନା । ୧୪୦ ।

ଅଗ୍ରତେ ଶୋହେ ଅଙ୍ଗଦୟ ପତର
ମଣି ଏଥରେ ଥକି ଏହି ଶବ୍ଦର,
ରତିର ନବଶାସ୍ୟ ବିଭବସୂରେ,
ଯେହେତେ କୋମଳ ନବ ପଞ୍ଜବପୁଲେ । ୧୪୧ ।

ଫୁଲଶାସ୍ୟ ରତିର ବହୁତଥର
କରିଛି ମିଥ ତୁମ୍ଭେ ହତ ଅମ୍ବର,
କରଯୋଡ଼ ସପ୍ରତି ଜଣାଏ ରତ
ରତ ଏ ନବ ଚିତା-ଶାସ୍ୟା ଝଟିଲ । ୧୪୨ ।

ଚନ୍ଦ୍ରେ ଦଶବାତ-ବ୍ୟକ୍ତନ ଧରି
ତାହା ଯେ ହରାଯବାହ କରୁଣା କରି,
ନିଶ୍ଚର୍ଵେ ନ ଜାଣନ୍ତି ସୁଖର ଜାଣ
ରତ ବିନା ମନନ ହେ ଦରୁରାଣ ! ୧୪୩ ।

ହମ୍ମାଦି ଏ ବିଦ୍ୟକି ଦେବ ତେଣିକି
ନିରୁ ଅଞ୍ଜଳିଏ ବନ୍ଧୁ ବେତିକି
ଦିନକେ ପରଲୋକେ ମୋହ ମନ୍ତ୍ରକେ
ବନ୍ଧୁ ତୁମ୍ଭର ତାହା ଅବରକତେ । ୧୪୪ ।

ଲୋଳ ପଙ୍କକ ସଙ୍ଗେ ପବନେ ଥର
ଦୋହଳର ଯେ ନବ-ଚୂତ ମଞ୍ଜର,
ତାହାକୁ ପିଣ୍ଡ ଦିଅ ବନ୍ଧୁ ଉଦ୍ଦେଶେ
କାଣନ୍ତି ତାଙ୍କ ଶ୍ରଦ୍ଧା ତହିଁ ବିଶେଷେ । ୧୪୫ ।

ବ୍ୟନ୍ଦେ ଚନ୍ଦ୍ରେ ରତ ଦେବାକୁ ଧାସ
ଲାଭିଲୁ ଦେବବାଣୀଶ୍ଵର, ଆଶ୍ୟ,
ନିର୍ଜଳ ମରେ ଜଳ—ରଙ୍କ ଶପର

ନବ ବରଣା ଧାସ ଲାଭିଲୁପର । ୧୪୬ ।

“ଫୁଲ ଶର ଦରଣୀ, ଧର ଧୃତିକି
ଲାଭିବ ଅବିଳମ୍ବେ ତୁମ୍ଭ ପତକି,
ଶୁଣ, ହୋଇଲେ ଯେଣୁ ଶମ୍ଭର ଅର
ହର ନେବ ବହିରେ ପଚଙ୍ଗ ସର । ୧୪୭ ।

ନିଜେ ବିରହ୍ୟ ଏହି ନାମ ବିକାରେ
ବିଳାଇଥିଲେ ମନ ନିଜ ସୁନ୍ଦାରେ,
ଧକୋତି ବିକାରକୁ ବିହିଲେ ଶାସ
ଏବେ ତା ପଳ ଭୁଞ୍ଜେ କୁମୁମରୂପ । ୧୪୮ ।

ତପରେ ପରିବ୍ରାଗ ହର ଯେକାଳେ
ରମିବେ ପାର୍ବତୀରେ ସୁଖେ ସେକାଳେ,
ଆନନ୍ଦ ଉର ହୋଇ ନିକର ତନ୍ତ୍ର
ଅର୍ପିବେ ଅତିନୁକୁ ବଳେ ସୁତନ୍ତ୍ର ।” ୧୪୯ ।

ଉଦ୍ଧିଲେ ମୂର ଶାସ ଶେଷ ଏଥନ
ଯେ କୋପୀ ବ୍ରଦ୍ଧା ହୋଇ ଦସ୍ତା ପ୍ରକଣା;
ବକ୍ତୁ ଅମୁକ ବେନନ ଏକ ଅଧାରେ
ଆଏ ଅମୁକେ ଅଭି ସୁଯୋଗୀ ଠାରେ । ୧୫୦ ।

ରଖ ଏ ଅପାଵନ ଏବେ ସୁନ୍ଦର,
ଭାଗ ପ୍ରିୟମଙ୍ଗମ ହୃଦରେ ଧର,
ନଦୀର ରବ ଭାପେ ଶୁଣ୍ଣ ସରତ
ପ୍ରାଚିଟେ ହୃଦ ପୁଣି ତରଙ୍ଗମୃତ । ୧୫୧ ।

ଆକାଶେ ଥାର କୀଏ ଏମନ୍ତ ଭରି
ନାବାରିଲୁ ମରଣ ରତକି ଅସି,
ମୁରବକୁ ବସନ୍ତ ବିଶାଷ ବହ
ଅଭ୍ୟମିଲୁ ସର୍ଜିକି ଭରିଷ୍ୟ କହ । ୧୫୨ ।

ପତି-ଶୋକ-ବିଧର ସ୍ତର ସୁନ୍ଦର
ରହିଲୁ ଶାପାନ୍ତକୁ ତକାଇ ସତ ।

ପାଣ୍ଡୁର ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ଯଥା ଦିବସେ
ପ୍ରଦୋଷ ଅମେଳୁ ଅନାଇ ବସେ । ୧୫୩ ।

ଶ୍ରୀ ମୁହୂର୍ତ୍ତମ୍ ରଥ ।

ଓଡ଼ିଆ ଧାତୁ ତତ୍ତ୍ଵ ବନ୍ଦର ।

୧୦ ପିଣ୍ଡ ।

ଅପ ଦିବେ ଧର ପିଞ୍ଜିବା ତାର ମାଗ୍ୟ,
ଏ ଛରକୁ ଶଙ୍ଖଲକି ଯମବୀଜ ବେଶ—ନୀ, ପୁରୁଷ ।
ପିଲ୍ ଧାତୁର ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥ ବଧ କରିବା (ପିଲି ହିଂସାଧ୍ୟ—
ଚନ୍ଦ୍ରଃ-ପିଞ୍ଜରତ) * ଏହି ଅର୍ଥର ଅନୁକରଣରେ ନିପାତ କରିବା
ଅର୍ଥାତ୍ ରିଶିବା ଅର୍ଥରେ ଓଡ଼ିଆରେ ପିଞ୍ଜ ଧାତୁର ବ୍ୟବଦାର ।

୧୧ ପୁର ।

ଉତ୍ତି ମିବ ମୋ ନିନା ଏହର ଦୂର—ବି, ବି, ମ ।
(ପୁ ପାଳିନ୍ ପୂରଣମ୍ଭୋଇ, ପୃତିତେବେ, ଧା, ପା) ପୂରଣାର୍ଥ
ପୃଧାତୁରୁ ଏହାର ଉପର୍ତ୍ତି, ପୃ=ପୁର—ବକାରର ଉପର ହେଲା ।

ପ୍ରାକୃତରେ ପିତେକ ବକାରନ୍ତି ଧାତୁର ଅର ହୃଦ ଏବଂ
ମେଘୁଡ଼ି ଓଡ଼ିଆରେ ଚଲନ୍ତିବେଳି ଉତ୍ତିପରେ ପ୍ରାକୃତ ଧାତୁପୁଲେ
କହିଅଛୁଁ, କିଂତୁ କୁ=କର, ତୃ=ତର, କୁ=ଜର, ହୃ=ହର,
ଧୃ=ଧର, ବୃ=ବର, ଭୃ=ଭର, ମୃ=ମର, ହୃ=ହର,
ଇତ୍ୟାଦି ହେଲାପର ପୃ ଧାତୁର (ପର) ହୃଦ ନାହିଁ ।

୧୨ ପେତ ।

ଶୋଦିବ ହୃଦମେହ—ଜାତେଶ୍ୱରି
ହୃଦଜାକୁଣ୍ଡକ ତାହା ଦେଖିବାରେ ରତ୍ନ, କୋ, ତୃ, ଧ ।
ମୁନୀର୍ଥ ପୀତ୍ର ଧାତୁରୁ ଏହାର ଉପର୍ତ୍ତି । ପୀତ୍ର=ପେତ୍ର—
ରକାର ପୁଲେ ଏକାର ହେଲା । ନିଶ୍ଚିନ୍ନ ଧାତୁପୁଲେ ଏହାର
ଦ୍ରମଣ ଦେଖିବେ ।

୧୩ ପେତ୍ ।

ପେତିବା ଅର୍ଥାତ୍ 'ପେତଣ କରିବା—ଏହି ଅର୍ଥରେ ମାତ୍ର ପିଣ୍ଡ
ଧାତୁକୁ ଏହାର ପ୍ରକୃତ କହିବାକୁ ହେବ ।
ଅନେକେ ଏପୁଲେ ମୂର୍ଦନି' ଏକାର ଲେଖନ୍ତି । ସକାର ଗ୍ରହି-

* ଏଥରୁ ମାରଣାର୍ଥ ପିଞ୍ଜିବଦ ଜାତ—ଅଳମ୍ୟ, ପିଞ୍ଜ, ବିଶର, ସତୋଜଥ ନଥ ଅଂଧେ—ଇତି ଅଳ୍ପ ।

* ପ୍ରାକୃତ ଧାତୁ ପୁଲେ ଟ୍ରେଟଣାର୍ଥ ପେତ ଧାତୁର ପ୍ରକୃତ ପ୍ର ଉପର୍ଗ୍ରାହୀ ପୂର୍ବକ ଇଶ ଧାତୁ ବୋଲି ଲେଖିଅଛି, ତାହା ଧ୍ୟାନ
ଦିବାନ୍ତ କୌମୁଦୀରେ "ପ୍ରେସ" ଗୋଟିଏ ସତତ ଧାତୁରୁପେ ଗ୍ରହଣ କରି ଯାଇଅଛି ।

ପାଣିବା, ତୋଷିବା ପୁରିବା ଇତ୍ୟାଦି ପୁଲେ ଧାତୁ ସମ୍ମତ ପ୍ରାୟ କେବଳ ।

ଶକୁ ପ୍ରାକୃତାନୁଷ୍ଠାନ ଓ ସକାର ଗ୍ରହଣକୁ ସମ୍ମତାନୁଷ୍ଠାନ ବୋଲି
ବାକୁ ହେବ । ଉତ୍ସମ୍ବଦ୍ଧା ସମ୍ମ କେବଳ । *

୧୪ ପୋତ୍ । †

ପୋତ୍ ଅଛୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଦାଧ କରୁଥିଲୁ । ସନାକୁ ଧୂଠ ଦେଉଥି
ଅଛି ଅର୍ଥାତ୍ (ଆସ୍ୟତ) ପୋତୁଥିଲୁ । ଏବୁଲେ ପୁଠ ଦେବା ଓ
ପୋଡ଼ିବା ଉତ୍ସମ୍ବଦ୍ଧର ଏକାର୍ଥ ବୋଧ ହୃୟ, ଅତେବା ପୋଡ଼ି ଧାତୁ,
ଦାସ୍ତି କରଣାର୍ଥ ପନ୍ଥ ଧାତୁର ଅର୍ଥାନୁଷ୍ଠାନରେ ମୁଣ୍ଡ ହୋଇଅଛି
ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । କେହି କେହି (ପୁଣ ଦାହେ)
ଦାହାର୍ଥ ପୁଣ ଧାତୁରୁ ଜାତ ବୋଲି କହନ୍ତି, ଏଥରେ ନର୍ତ୍ତନ
ବହୁ ପରିତ ହୃୟ-ଏଣ୍ଟ ସଙ୍ଗତ ବୋଧ ହୃୟ ନାହିଁ ।

୧୫ ପୋତ୍ ।

ଏହି ଧାତୁର ଅର୍ଥ ମମ୍ବକୁ ବା ହୃତ ଚାପ ଭୁ ଗର୍ଭପୁ କାଟିବା,
ଏହାର ପ୍ରକୃତ ଜିଜ୍ଞାସାରେ ଅନେକେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଉତ୍ସମ୍ବଦ୍ଧି
କରନ୍ତି କିଂତୁ ପ୍ର ଏବଂ ଉତ୍ସ ଉତ୍ସମ୍ବଦ୍ଧରେ ପ୍ରାପ୍ତ ଧାତୁ, କୋବନ୍ତା
ଏହାର ପ୍ରକୃତରୁମେ ସମୀକ୍ଷାନ ବୋଧ ହୃୟ ।

ପ୍ର+ତ୍ର+ପ୍ରା+ (ତ) =ପ୍ରୋଥତ—ଏହାର ଏଥ
ପୋତିବା ଏହି ଶବଦ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ବର୍ଣ୍ଣ କାଳଦିମେ ପୁଣାନ୍ତି
ମୁଖ ଉତ୍ତାରଣ ବଶତଃ ଅପରୁଷ ହେବାରୁ ପୋତ ଧାତୁର ସମ୍ବଦ୍ଧ
ହୋଇଅଛି ।

୧୬ ପାତ୍ର ।

ନିମ୍ନ ନିର୍ମି ପ୍ରାନ ପାଶ ପାତିଲୁ ମନ,
ଧରିବାକୁ ଅଣିପାନ କର ମନତି । ଲୀ, ବ ।
ପାତ ଅଛୁ=ବିଷ୍ଵାର କରିଅଛି । (ପାତ ବିଷ୍ଵାର—ପଞ୍ଚ=ବି
ପ୍ରତିତଃ) ପର ଧାତୁ ଏହାର ପ୍ରକୃତ, ପର=ପାତ—ରକାରିତଃ

ତକାର ଏବଂ ଉତ୍ତାରଣଦିନେ ପୂର୍ବସ୍ଵର ଫର୍ମ ହୋଇଥିଲା । ଅନେକ ଖୁଲ୍ଲରେ ତକାରର ଚକାର ହେଉଥିବାରୁ ଏ ପୁଲେ ଚର ତ ହେଲା ।

୧୯୭ ପୋଛ ।

ପ୍ର ଉତ୍ୟମାର୍ଗପୂର୍ବକ ଉତ୍ସ୍ଵ ଧାରୁ କିମ୍ବା ପ୍ରୋଟ୍ଟନ ଶବ୍ଦରୁ ଏହାର ଉତ୍ସ୍ଵର୍ତ୍ତି ।

ପ୍ର+ଉତ୍ସ୍ଵ=ପ୍ରୋଟ୍ଟ=ପୋଛ—ସମ୍ବୁଲ ରକାର ଓ ପଞ୍ଚମ ରର୍ମର ଲୋପ ହେଲା । ଏହି ଉତ୍ୟମର ପ୍ରମାଣ “ପାହୁର” ଓ “ପଜା” ଧାତୁଙ୍କଳେ ଦେଖନ୍ତି ।

୧୯୮ ପାଞ୍ଚ ।

ଯେ ପାଞ୍ଚ ଦେଲା ଅର୍ଥାତ୍ ଛଳନାରେ ଭଣ୍ଡି ଦେଲା । ଏହାଟି ଅସତ୍ ବ୍ୟବହାରର୍ଥକ ପକ୍ଷ (ପକ୍ଷ ଧାତୁରୁ ପକ୍ଷିକା ଶବ୍ଦ ଜାତ) ଧାତୁରୁ ଉତ୍ସ୍ଵନ ହୋଇଥିଲା ।

୧୯୯ ପାଠ ।

ପାଠ ନ ଲେ ହୃଦୟ ପୃଣି ରେ ବିମ୍ବଣ୍ଣୀ—ବି, ସା

ବିମ୍ବର୍ତ୍ତ କରଣାର୍ଥ ପଥଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକଳ୍ପ । ପଟ=ପାଠ—
ସମ୍ବୁଲାଦ୍ୟବର୍ଷ ଲୋପେ ପୂର୍ବସ୍ଵର ବୃଦ୍ଧି ହେଲା, (ପଟ ବିକଳନେ—
ଏଥରୁ ପଟା କିମ୍ବା ପଟା (ସର୍ପଶା) ଦେଜାତା । (ବିମ୍ବର୍ତ୍ତ ଅର୍ଥ
ହେଲେ ଫାଟିବ ଶବ୍ଦଜାତ)

୨୦ ପିଟ୍ ।

କେହି କେହି ତକାର ସାମନ ଦେଖି ଏହାକୁ ପିଟଧାତୁଳ
କହନ୍ତି । ପିଟ ଧାତୁର ଅର୍ଥ ଅବୃତ କରିବା, ବରଣ କରିବା ଓ
ରିଧ କରିବା, (ପିଟହୃଦୟ-ପେଟିକ୍ଟ-ଚାନ୍ଦି) । ପିଟ ଧାତୁର
ଅର୍ଥ ଜାପୁର୍ଯ୍ୟତ ଅନାଦୃତ କରିବା, ଦୂର କରିବା ଓ ଦୂରକ୍ତ
କରିବା । ଅତେବ ଉତ୍ସ୍ଵ ଅର୍ଥରେ ବୈପରାତନ ଘଟୁଅଣ୍ଟି । ଏଣୁ
ଏହା ସଙ୍ଗକ ବୋଧ ହୃଦୟ ନାହିଁ ।

ଏହାର ପ୍ରକଳ୍ପକି ପିଟ ଧାତୁର କହିବା ନାହିଁ ବୋଧ ହୃଦୟ ।

ଧାତୁର ଅର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା କିମ୍ବା ହେବା (ପିଟ ବିକଳନେ—
ଦେବ କରିବା । (ପିଟ ଦେବନେ-ରେବି)

ତକାର କିମ୍ବା ତାତୁର୍ଣ୍ଣୀ—ବି, ବିମାନିଣ
ପିଟ ଧାତୁର ଅର୍ଥ ହୃଦୟ କରିବ ।

[ଖ] ଅଧିର କିପାଇଁ କଷିଷେ ପିଟାଇ—ବେ, ପ

ଏ ହୁଲେ—ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ଅର୍ଥ, ଉତ୍ୟାଦି

ପିଟ=ପିଟ—ସମ୍ବୁଲ ଅଦ୍ୟ ବର୍ଷର ଲୋପ ଓ ଉତ୍କାରର
ତକାର ହୋଇଥିଲା ।

ସମ୍ବୁଲାଦ୍ୟବର୍ଷର (ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପରବର୍ତ୍ତର ମଧ୍ୟ) ଲୋପ
ହେବା ସହିନ କଥା ।

ଉପର ତହିତ ପ୍ରକାରେ ଶବ୍ଦ ସୃଦ୍ଧିର ଅନେକ ହୁଲେ
ଉତ୍କାର ତକାର ହୁଏ ।

ଯଆ

ପୁତ୍ରଳୀ=ପିତ୍ରଳୀ, ତୁଙ୍ଗ=ଶିଙ୍ଗ, ସୁଧା—ପିଟ୍ସୁମ୍ବା=
ଶିମୁନା । ଉତ୍ୟାଦି

୧୯୧ ପ୍ରତ୍ଯେ

ଏହି ଧାତୁଟି ଢ଼ିଥରେ ବହୁ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶକ ଅଟେ ପ୍ରଥମତଃ
ପିଟ ଧାତୁରୁ ତାହାର ପ୍ରତିପାଦନ ଅର୍ଥ—(ପିଟବିକଳନେ—
ପିଟରେବିଦନେ) ବୋଧକରୁଣେ କେବଳ ଜନ୍ମ ପରେ ତଥାପି
ପ୍ରକଳ୍ପାର୍ଥର ସାମଜିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ସୁନ୍ଦର
ବ୍ୟବହାର ହୋଇ ଅସିଲା । ପିଟ=ପିଟ—ସମ୍ବୁଲାଦ୍ୟବର୍ଷର
ଲୋପ ହେଲା ।

୨୧ ଫେତ୍ତ

ଏହି ଧାତୁଟି ପ୍ରାୟଶିଳ ପିଟ ଧାତୁର ତୁଳନ୍ତି ଅଟେ । ଏହାର
ମୂଳ ପ୍ରକଳ୍ପ ପିଟ ଧାତୁ କେବଳ ପିଟ, ପିଟ ହୋଇ ପରେ
ଉତ୍କାରଣଦିନେ ପିଟରୁଣେ ପୃଥିବୀ ଧାତୁର ପାଇ ଅଛି ।

ପିଟ=ଫେତ୍ତ—ତକାରର ତକାର ଓ ତକାରର ଏକାର
ହେଲା ।

୨୧ ପୁକ୍ତାର

କେଶର ଦେଖି କର ଗ୍ରାମସିଂହ ପୁକ୍ତାର ହେଲେ ସେ ନିକି
ବନ୍ଧ ହୃଦୟ-ର, କ

ପୁକ୍ତାର ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣରେ ଏହାଟି ସୁଣ୍ଠ ହୋଇଥିଲା ।
ପୁକ୍ତାର=ତକାର—ସମ୍ବୁଲାଦ୍ୟର ଲୋପ ଓ ପୂର୍ବଦ୍ଵର ଦ୍ଵାରା
ହୋଇଥିଲା ।

୧୪ ଫେଣ

ଏହି ଧାରୁଲ ଅର୍ଥ କୃତ୍ତିବିଦକ୍ଷ ଦ୍ରବ ପଦାର୍ଥରେ ମିଶାଇ ଦୀନିକା
ଏହିଟି ଫଣ୍ଟ ଧାରୁ ଜାତ ପାଖ * ଶବଦ ଅର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ
ମୁଣ୍ଡ । ଅର୍ଥଟି ପାଖ ଶବଦକୁ ଅନୁକରଣ କରିଥିଲେ ସୁନ୍ଦର
ଅଳ୍ପରେ ମୂଳ ପ୍ରକରିତ “ଫଣ୍ଟ” ଧାରୁକୁ ମାତ୍ର ଅନୁକରଣ
କରିଥିଛି ।

ଫଣ୍ଟ=ଫେଣ—ଆକାରର ଏକାର ହୋଇଥିଛି ।

ଅନେକ ସ୍ଥଳେ ଏପର ଅକାରର ଏକାର ହୃଦୟ—ଯଥା
ଫଣ=ଫେଣ (ର୍ପଣଶା) ଶକୁଳ=ଶେଇଳ, କନ୍ଦଳ=
କେନ୍ଦ୍ରି ! ନକୁଳ=ନେଉଳ, ଶଳୀ=ଶେଳ, ଉତ୍ସବ ।

୧୫ ବକ୍

ଏହି ଧାରୁର ଅର୍ଥ ଅନର୍ଥକରୁଥୁପ ଗୁଡ଼ାଏକହବା ‘ଭାଗାନ
କୋଣରେ ଅର୍ଥୀଚା ରଖେ । ଗୁରସ୍ତ କହିଲେ ଯାହା ତା ବକେ’
(ହ, ୮) । ପ୍ରଶ୍ନ ସମୟେ କେହି କେହି ଏହାକୁ ବଚ ଧତୁଜ
କାହାନ୍ତି । ତାହା ଠିକ୍ ନୁହେ, କାଣଣ ବଚ ଧାରୁରେ ବିଶେଷ
କହିବା ଅର୍ଥ ଯଣାଯାଏ ନାହିଁ । ମରନ୍ତ ବର୍ତ୍ତ ପାଦଶାଖ ମଧ୍ୟ
ନ୍ୟାତକରୁ । ଅତେବ ବୁଝୁ ଧାରୁରୁ ଉଧୂଳ ବୋଲି କହିବା
ସମୀକ୍ଷାନ ଅଟେ ।

(ଧୂକୁ) ଭାଣଶେ-ଧା, ପା—) ଭାବେ

ଧୂକୁ=ବକ୍—ଧୂକୁ ଲୋପ ଏବଂ ଉକାର ସ୍ଥଳେ ଅକାର
ହୋଇଥିଛି, ଓଡ଼ିଆରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ସହଜ—ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉକାରର
ଅକାର—ଯଥା

ଭକ୍ଷିଷ୍ଣ=ଅର୍ଥୀ, ଶୁରୁ=ଗୁରୁ, ଗୋଧୂମ=ଗହମ,
ମୁଖର=ମଖର । ଉତ୍ସବ

୧୬ ବମ୍ବ

ବାସ୍ତବକ୍ୟ ଅପଣ ପରା କେ ଅଛି, ବଯୁଲେ ପଦାର୍ଥ ନ ତୁଟେ
କାହିଁ । ବୈଷ, ବି

ବସ୍ତୁବା=ବ୍ୟବ୍ୟ କରିବା, ବ୍ୟବ୍ୟ (ବ୍ୟବ୍ୟବ୍ୟମୁଖର୍ତ୍ତେ-ଧା ପା)
ଧାରୁରୁ ଏହାର ଉଧୂତି ।

ବ୍ୟବ୍ୟ ବସ୍ତୁ—ଏ ଛୁଲେ ସମ୍ମାନ ଯକାର ଲୋପକୁ ପାଇଅଛି
ଶବ୍ଦମୁଖିରେ ଏପର ଅନେକାଙ୍କୁଳେ ଲାଗିଛି ହୃଦୟ—ଯଥା—

ଶର୍ଵୀର୍ଯ୍ୟ—ଶର୍ଵର, ପ୍ରତ୍ୟୁଷ=ପରତ, ପଲ୍ଲକ=ପଲ୍ଲକ,
ଉତ୍ସବ

୧୭ ବର୍ଜ

ଏହାର ଅର୍ଥ ଉତ୍ସବ କରିବା, ପ୍ରକରି ବୁଜୁ ଧାରୁ (ବୁଜୁବର୍ଜନେ)

୧୮ ବର୍ତ୍ତ

ଏହି ଧାରୁର ଅର୍ଥ ସଜବରେ ରହିବା, ଏହାହି ବୁଜୁ (ବୁଜୁ-
ବର୍ତ୍ତନେ) ଧାରୁ ଅର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ ବ୍ୟବହୃତ ।

୧୯ ବଳ

(ଅସକ ହେବା ଅର୍ଥ ହେଲେ ମାତ୍ର ପ୍ରାକୁତକ)

ବଳ—(ଶ୍ରେଷ୍ଠ) ତାହାଙ୍କ ବାମ କଲୁ ପ୍ରହାର, ବଳ ବାଟୁଲିକି
ସ୍ତନାଗ୍ରତ୍ତପେ ସେ ମନୋହର । ବୈଷ, ବି

ବଳବା=ବାର୍ତ୍ତିଲାକାର କରିବା, ଏହି ଅର୍ଥରେ ବର୍ତ୍ତି—
ଶବଦ ଅର୍ଥାନ୍ତକରିବା କାତ—

ବର୍ତ୍ତିଲ=ବଳ—ସ୍ଵରସ୍ଵରତ ତ୍ର୍ଯର ଲୋପ ହୋଇଥିଛି ।

[ବର୍ତ୍ତିଲ୍କୁ ମନ ବଳେ ସାଧୁକର—ଏପର ସ୍ଥଳେ ବଳଧାତୁ
ହସ୍ତର କେବଳ, ବଳଇ=ବଳତ=ବଳତ ପ୍ରବର୍ତ୍ତରେ—
ବଳପ୍ରତିଶେଷ ପରିଚାଳନେବର]

ହସ୍ତର ସବରଣ, ସତଳନ (ବଳପରିଶରଣ) ସନରଣଦିଅର୍ଥ
ବୋଧକ ବଳ ଧାରୁର ଅର୍ଥକୁ ଅନୁକରଣ କରି ଓଡ଼ିଆରେ
ପ୍ରତ୍ୟେଶ ହେବା, ଅଣ୍ଟରୁ ହେବା ଅନ୍ତରମିବା ଉତ୍ସବ ଅର୍ଥରେ
ବଳ ଧାରୁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଛି ।

୨୦ ବଳୁ

ବଳୁଲେ ଶୁନ୍ଦରତଳୀ, ଦଶରଥ ବେନିଷୁତ, ବଳେ ତାଢିକା
ଦିନାଶି ରଖି ମୋ ଯାଗ । ବୈଷ, ବି

ଏହାହି (ଶୁଲୁ ବଳୁ ପରଭାଣେ-ଧା, ପା) ପରଭାଣାର୍ଥ ବଳୁ
ଧାରୁର ଅନୁକରିତ ଅଟେ ।

ବଳୁ=ବଳୁ—କକାରର ଗକାର ହେଲା, ଅନ୍ଯାନ୍ୟ ହୁଲେ
କର ‘ଗ’ ହେବା ପ୍ରସାରେ “ଟାଙ୍କ” ଧାରୁ ସ୍ଥଳେ ଦେଖନ୍ତୁ ।

୨୧ ବରତ

ବଧନ୍ତୁ କୋକିଳ ଅନନ୍ତକୁ ଉତ୍ତାତନେ

ବରତିଲେ ଅତ ଯହି କର ଏହି ବଳେ । ବୈଷ, ବି

* ଗୁର୍ଜୁଦ୍ରବ୍ୟ ପଳମିତା ତୁମ୍ଭରେ କରୁଗୁର୍ଜେ, ଶିଥୁନି ଶୀତ୍ୟବ୍ୟେଶ ତତ୍ତ୍ବବ୍ୟ ପାଖ ମୁଖ୍ୟରେ ।

ଇତି-ବୈଦ୍ୟକ

ଅନୁମାନ କରସାଏ କି ଏହି ଧାତୁଟି ପ୍ରେରଣାର୍ଥ ବର୍ତ୍ତ ଧାତୁର ଅନନ୍ଦେ କରି ମୋତ୍ତସବ, ଦିବସ ରଜନୀ ସମ୍ବବ-ଏକାଦଶସମ୍ବବ ।

୧୮* ବାହୁ

ଖଳାରୁ ପନ୍ଥିରୁଡ଼କ ଧାନ ବାହୁ ଖାତୁଅଛନ୍ତି—

ବାହୁ ଅଛନ୍ତି=ଇତ୍ସୁତ ପଢ଼ିଥିବା (ଧାନ୍ୟବ) ଗୋଡ଼ାର ନେଇଥିଲେ—ଏହି ଅର୍ଥ ହେଲେ (ଉତ୍ସୁକଣଶ ଅଦାନେ) ଉତ୍ସୁକ ଧାତୁ ଏହାର ପ୍ରକଳ୍ପ—ଦୟା=ବାହୁ—ଉଜାରର ବକାର, ସମ୍ବବ ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷର ଲୋପ, ଏବଂ ସମ୍ବବ ବର୍ଷର ଲୋପରୁ ପୂର୍ବସର (ଅ) ପର୍ବ ହୋଇଥାଏ ।

ଓଡ଼ିଆର (ଦୟା) ପଦ ଗଣନ ରାଜନେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରୋକ୍ତ ଉତ୍ସୁକ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ।

ଉଜାରର ବକାର ଯଥା—ନନ୍ଦନ=ନରତନ—ଇତ୍ୟାଦି ସମ୍ବବ ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷ ଲୋପର ପ୍ରମାଣ “ପଜା” ଧାତୁ ପୁନଃର ଉତ୍ସୁକ ଅଛି ॥

୧୯ ବାଘୀ

ବିଦ୍ୟାଧରୁ ନବପଞ୍ଚବମାନଙ୍କୁ ଗାଁଖି ଦେଲୁ ତାକୁ କିଛି, ବି, ତ

ଏପରି ବିଭିନ୍ନ କରଣାର୍ଥ ହେଲେ “ବଟ୍” ଧାତୁ ମୂଳବନ ଶବ୍ଦରୁ ଏହାର ଉପର୍ତ୍ତି, + (ଗଣ ବିଭାଗ ନେ-ଥା, ପା—)

ବିଭାଗ—

୧୯ ବଟ

ମନ୍ଦ ନନ୍ଦନ ହୁନ କର ପରିବୁଁ ବ୍ୟାଖ ବିଧରେବେଳୁଣି, ବ, ଚ, ମ; ବଟିବା=ବଟିବା କିମ୍ବା ଠକିବା ।

ଏହାଟି ଗେର କରିବା ଅର୍ଥ ବୋଧନ ସମ୍ବୂତ “ବଟ୍” ଧାତୁର ଅର୍ଥାନୁକରଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଅମୁକ୍ତାରଣର ଅନୁକରଣ କାର କଂଟିତ୍ ଭଜାର୍ଥରେ ବ୍ୟବହାର । ନନ୍ଦବା (ବଟ ରତ ପରିବାରଣେ) ଶୁଣାଏ କହିବା ଅର୍ଥବୋଧନ ବଟ ଧାତୁର ଅନୁକରଣରେ ଗଲିଅଛି ।

ମୁମରି

ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ ଶର୍ମା ।

କାପଣେ ଅମ୍ବକୁ ଅଦିତ—ବି, ଚ, ମ; ଏପରି ନନ୍ଦବା କରିବା ଅର୍ଥ ହେଲେ ଦେଶଜ ଧ.ତୁ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ ।

କହିବାକୁ ଏକା ଡରଇ, ବାଘୀ ମନେ ଦେଖିବ ନାହିଁ, ବୈ, ବି; ବାଘୀ=ବିଶ୍ୱର କର—ଏ ହୁଲେ
“ଧାତୁ ମୁନ୍ଦରି—

ଧୂଳି ।

ଉଚ୍ଚ ସମ୍ବାଦକ, ମୁଁ ଏହି ବୟସରେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରାଚୀନ ଭାଷାକୁ କଲି, ଅନେକ ଦେଖିଲି, ଅନେକ ଶିଖିଲି, ଅନେକ ଭୋଗିଲି, ଅନେକ ଭୋଗାଇଲି; ତଥାପି ଏ ଜୀବନର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ଦେଲା ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ଏହି ସମ୍ବାଦର ସୁଖଦୂର୍ଜମ୍ୟ ଶୃଙ୍ଖଳରେ ଅବଦ ଥିଲି, ସେତେବେଳେ ଦିଦିର ନିମନ୍ତେ, ମାନ ନିମନ୍ତେ, ଧନ ନିମନ୍ତେ, ପରବାର ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲି, ସେହି ସମ୍ବାଦରେ କେତେ ମିଥ୍ୟ, କେତେ ନିର୍ଦ୍ଦୟତା, କେତେ ଗୁରୁତ୍ୱ, କେତେ କଷଟତା, କରି ଲୋକଙ୍କ ମନରେ କେତେବୁଝି ମନସ୍ତାପ ଦେଇ, କେତେବେଳେ ତୁଳାର୍ଥ୍ୟ କରିଥାଇଛି; ସେହି ସମ୍ବାଦରେ ମନର ଭାବ ଏକପ୍ରକାର ଥିଲା, ଆଉ ବର୍ତ୍ତମାନ ବସ୍ତ୍ର ଗୁରୁତ୍ୱରେ ବନ୍ଦ. ବର୍ଣ୍ଣାଦି ଶିଖେ ନିଷେଳ ହେଉଥାଇ, ସୁତରଂ ମନର ଭାବପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ଅଛି ଏକଭାବ ଅସି ମନକୁ ଅଧିକାର କଲାଇ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାବ ମୁଁ ବିଶୀ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ସମ୍ବାଦ ଅଭି ପୂର୍ବପର ସୁଖ ଓ ଅନ୍ତର ପ୍ରଦାନ କରୁନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ସମ୍ବାଦ “ସୁଅଙ୍ଗସାର” ତୁଳ୍ଯ ପ୍ରମେୟମାନ ହେଉଥାଇ । ଏହି ତୁଳା ବସ୍ତ୍ରରେ, ଏହି ଜୀବି ଦେହରେ ଯେଉଁ ବିମଳ ଅନ୍ତର ଉପଭୋଗ କରୁଥାଇ, ତାହା ପନ୍ଥିତ ତୁଳନା କଟିଲ ସ୍ଵାର ଅନ୍ତର କାଳକୁଟପର ପ୍ରତିମ୍ୟମାନ ହୁଏ । ଜଗତ୍ ପିତା ଜଗତୀଶ୍ଵର ମନୁଷ୍ୟ, ପଣ୍ଡ, ପଣୀ କାହିଁ, ପତଙ୍ଗାଦି ପାଦାର୍ଥ ସୁଷ୍ଠୁ କର କି ହେଉଥିବା ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦୂଳାଇ ଅଛନ୍ତି ? କି କାଣଶୁଣୁ ଏହି ଅଖଣ୍ଡ ବ୍ୟକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ କୁଳଥାଇ, ଏହାର କାରଣ କିନ୍ତୁ ଭାବ ପ୍ରିୟ କର ହେଉ ନାହିଁ । ଭାବି ଏତେ କାଳ ଗତ ହେଲା, ଅଭି ଭାବ ପାରିବ ନାହିଁ । ଭାବି ଅବା ହେବ କଣ ? ସେହି ମାୟାମୟଙ୍କ ମାୟା ଅବା କିଏ ବୁଝିବ ? କେତେ କୋଟି ବର୍ଷ ଅନ୍ତର ହେଲା, ଏହି ଭୂମଣ୍ଡଳର ସୁଷ୍ଠୁ ହୋଇଥାଇ, କେତେ ଯୁଗୀଯୁତାନ୍ତର ତତ ହେଲା ଏହି ଜଗତ୍ ଏହିବୁଝି ଗଢ଼ ଥାଇ, ମାତ୍ର କେହି ଏହାର କିନ୍ତୁ ପାର ନାହାନ୍ତି । କୋଟି ମନୁଷ୍ୟ ଏହି ଜଗତକୁ ଆପୁଅଛନ୍ତି, ସୁଅଙ୍ଗ ପାଜିଲୁ ଭଲ ବାଲକ ଯୁବକ, ପ୍ରୌଢ଼ ଓ ବୃଦ୍ଧ ହେଉଥାଇନ୍ତି, ମୋର ବୋଲି ବହଳ ଶିଥୁଅଛନ୍ତି, ଦସଥୁଅଛନ୍ତି, ନାବୁଥୁଅଛନ୍ତି, କାନ୍ଦୁଥୁଅଛନ୍ତି, ଅର୍ଥ ଉପାଳ୍କିନ କରୁଥାଇନ୍ତି, ମାକ ଭପାଳ୍କିନ କରୁଥାଇନ୍ତି, ଜୀବ ଉତ୍ତାନ୍ତିନ କରୁଥାଇନ୍ତି, ପୁଣି ସବୁ ଗୁଡ଼ ଚରକାଳ ନିମନ୍ତେ ଘଲ ଯାଉ ଅଛନ୍ତି । କେଉଁଠିକା ମନୁଷ୍ୟ କେଉଁଠାରୁ ଅଇଲା,

କିଛିଦିନ ଏହି ମାୟାମୟ ଜଗତରେ ରହି କାହାକୁ ମାନ୍ଦି କାହାକୁ ତାରିଲା, କାହାର ପରସ୍ପ ଦରଶ କଲା କ'ହା ଦେଇ ମାଟି ଉଷ୍ଣମେଣ୍ଟ ଉଷ୍ଣମେଣ୍ଟ କଲା, ଅହଂକାରରେ ପ୍ଲଟ ପ୍ଲାଟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉଷ୍ଣମେଣ୍ଟ ଅପେ ତମାମୁଣ୍ଡ ବାନ୍ଦ ଚିରକ'ଳ ଏଠାରେ ରହିବ ବିଶ୍ଵା ଅହଂକାରରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମସିକରେ ପଦାବାତ କଲା; କିମ୍ବା ତାହାକୁ ଏ ଜଗତକୁ ପଠାଇଥିଲା, କଣ କରିବା ପାଇଁ ଏଠାରୁ ଅସିଥିଲା, ଏଠାରୁ ଅସି ସେ କଣ କଲା, କିମ୍ବା ତାହାର ନିମ୍ନନ୍ଦା, ସେ କଥା କିଏ କହି ପାରିବ ! ବେଦ ବୋଲ ପୁରାଣ ବୋଲ, ବାଇବଳ ବୋଲ, କୋରଣ ବୋଲ, କେହିଁ ସେହି ତ୍ରୁଟିକଥା କହି ପାରିବ ନାହିଁ । ଯୋଗୀ, କର୍ମୀ, ବୈରାଗୀ, ଜ୍ଞାନିଷ୍ଠାନ, ମୁଣ୍ଡମାନ, ଇତ୍ତାନ; ତୀଳ, ପରଣୀ, ଇଂରାଜ; କିମ୍ବା ଯେ କୌଣସି ଧର୍ମପଞ୍ଚଦାୟୀ ବା ଦେଶବାସୀ ବୋଲ, କେହି କହି ପାରିବେ ନାହିଁ କିମ୍ବା କେହି ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ସକାଶ ଦେଖାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ସେ ଏହି ଜଗତର ପ୍ରକଟିତ କାରଣ କଣ ?

ଭାବଦୟ କାଳ ଏହି ଭାବରେ ଜଗତ୍ ନିଳିଥାଇ ଓ ଚାଲୁ ଥିବ । କେହି ଏଥର କାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ କଥାମାନ ଜାଣିବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । କେହି ଗର୍ବ କର କହି ପାଇଁ ନାହିଁ ଯେ ମୁଁ ଏହାର କାରଣ କହି ପାରିବ । ଭାଇ, ପାଇଁ; ତୁମେ ସହସ୍ର ଦେବ ଅଧ୍ୟନ କର, ଶତବର୍ଷ ପୋପଙ୍କାଟେ ବାଇବେଳେ ପରିବ ବାକ୍ୟରମ୍ଭ ଶିକ୍ଷା କର, ପଞ୍ଚାଶତ ନର୍ମ ମୌଳିକଙ୍କାଟାରେ କୋରଣର ତୀର୍ଥ୍ୟାନ୍ ଗ୍ରହଣ କର, ପଞ୍ଚକଣ୍ଠ ବର୍ଷ କେନାରୋସ୍ତା ଦେଇ ଅମ୍ବଳ ସମ୍ବା ଅତିବାହିତ କର, ଦଶବର୍ଷ ବୈଶ୍ଵିକ ଗ୍ରହଣରେ ଜଗତାଗତି କର, ତୁମେ କୌଣସିରୁ ପ୍ରାଣ ପାରିବ ନାହିଁ ସେ ଏହି ଜଗତ କି ପାଦାର୍ଥ ! ତୁମେ ରର୍ମ ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଯାହା ଦେଖୁଛ ଅଙ୍ଗ ମନରେ ଯାହା ଭାବୁଛ, ପ୍ରଭୁରେ ଏ ଜଗତ ତାହା ନୁହେ । ଏହାର କାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ମାନବର ଅଗୋରର ।

ଏହି ସେ ଅନନ୍ତ କାଳ ଜଳିଥ ଉତ୍ତାଳ ତରଙ୍ଗମାଳା ବସ୍ତ୍ରାଳ କର କଳିଥାଇ, କେତେ ମନୁଷ୍ୟ ପଣ୍ଡ ପଣୀ ନାଶିଥାଇ, କେତେ ଶତ ସହସ୍ର ତାର ପ୍ରାୟଥାଇ, କେତେ ଦେଶ, ଦୀପ, ପରିବର୍ତ୍ତ ପ୍ରତିତ ଭାଗୁଥାଇ, କେତେ ଲୋକା, ଏହି ଜଳନିଧି—ଜଳି ନୁହେ । ଏହି ସେ ପରିଜୀବର ଅଧ୍ୟପତି ଚର୍ଚି ଦେଇଥାଏ ଦେଖୁଥାଇ, ଏହି ମନୁଷ୍ୟ ଆପଣା ବୁଦ୍ଧି, ବଳ, ଓ ପଣ୍ଡ

ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କରୁଥିଲୁ, ବିଜ୍ଞାନର ସୁଷ୍ଠି କର ଉପରକୁ ହରାଉ ଥିଲା, ଏହି ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ନୁହେଁତୁ । ଏହି ଯେ ମୁଦ୍ରିକାମୟ ଅଶ୍ଵେ ଜଗତ ଦେଖୁଅଛି, ଏହି ବୃଦ୍ଧିଶ୍ରୀ ଅନନ୍ତକାଳ କୁଳକ ବନ୍ଦବନ୍ତ କୁଳଥିଲୁ, ଏହି ମୁଦ୍ରିକାପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଜଗତ ନୁହେ । ଏହି ଯେ ନୂର୍ଧ୍ୟଦେବ ଅତି ପ୍ରଭ୍ୟୁଷରେ ନବରୂପରେ ଉଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପୂର୍ବ କରରେ ବିକଶିତ ହୁଅଛି, ପୁଣି ଉତ୍ତରବର୍ଷରେ ରଥାବେଶକରି ପ୍ରତିମ ଧରରେ ଅସ୍ତ୍ର ଯାନ୍ତି, ଏହି ତପନ କରଣ ବିଶିଷ୍ଟ ଜନ୍ମପଣ୍ଡିତ ନୁହେନ୍ତି । ଏହି ଯେ ଶରକ୍ତ କାଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଶାଳ ଯେଉଁ ଶଶାଳ କୋମଳ କରଣରେ ନବନା ବିରହଣୀ କମିନ୍ ଦିଳାତ ହୋଇ ପଢନ୍ତି, ଏହି ଶଶାଳ ମଧ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନଶାଖାନ୍ତାରେ ଜନ୍ମପଣ୍ଡିତ ନୁହେ । ବିଜ୍ଞାନଶାଖା ମତେ ଏଥ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଗହର, ପରଚି, ଜଳାଶୟ, ମନୁଷ୍ୟ ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳଇ, ଦେଖନାମରେ ଯାହା କିଛି ଥାର ପଢ଼ିଲେ, ସେ ସମସ୍ତ କିଛି ନୁହେ । ଅଥବା କଣ ? ଜଗତ ମଧ୍ୟରେ ଛୁମ୍ବନାମେ ଯାହା ଦେଖୁଅଛି, ଉଦ୍‌ବନ୍ଧ ତୁମ୍ଭେ ସେ ସମସ୍ତ ଏକ ଦୟାର୍ଥୀ ଯେହି ପଦାର୍ଥ କଣ ? ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେ ଯେ ସମସ୍ତ ଧୂଳି । ଅନନ୍ତ ବୃଦ୍ଧିଶ୍ରୀ ପହଞ୍ଚିବ ସମସ୍ତ ଧୂଳିମୟ !

ଏହି ଯେ ଭାବର ଶର୍ଵବୁଦ୍ଧ କାର୍ତ୍ତୁକାର୍ଯ୍ୟର ଅତୁଳନ୍ୟ ଜୀବିମହିଳ ଦେଖୁଅଛି, ଯେଉଁ ତାଜିମହିଳ କେତେ ଅର୍ଥ, କେତେ କୌଣସି, କେତେ ପରଶମ ହୁଏ ନିର୍ମିତ ହେଉଥିଲା ଜଗତର ଏକ ଅଶ୍ଵେ ଦୟାର୍ଥୀ ବୋଲି ଗଣ୍ୟ ଦେଉଥିଲା, ଏହି ତାଜିମହିଳ କେବଳ ଧୂଳିମୟ । ବର୍ତ୍ତମାନ କ୍ଷେତ୍ରେ ରୂପ ନିର୍ମନ ମନ ମୁଗ୍ଧ କରୁଥିଲା, ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହା ଧୂଳିରୂପରେ ପରଶତ ଦୟାର ଯିବା, ତେବେବେଳେ ତାଜିମହିଳର କିଛି ବର୍ତ୍ତ କିଛି ମାତ୍ର ଫଳକିରି ହେବ ନାହିଁ । ଧୂଳିର ମାନବ ଧୂଳିରେ ଜୀବ ଦେଖି ଆଉ ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟାନ୍ତର ହେବେ ନାହିଁ । ଏହି ଅସ୍ତ୍ର, ଯାଂପ, ମଙ୍କୁ ଓ ଭର୍ତ୍ତାଶିଷ୍ଟ ମାନବ ଦେହ ଦେଖୁଅଛି, ଏହା ଧୂଳିମୟ; କର୍ତ୍ତ୍ଵ, କର୍ତ୍ତ୍ଵ, ନାସିକା, ଜିହ୍ଵା, ଦ୍ୱାଳ ଓ ହସ୍ତ ପଦମାନ ସମସ୍ତ ଧୂଳିର । ତୁମ୍ଭେ ବ୍ରାହ୍ମ ହୁଅ ବା ହିନ୍ଦୁ ହୁଅ ଅନନ୍ତକାଳରେ ହୃଦୟକୁତ ହେଉ ଧୂଳିରେ ମିଶିବ । ମୁଲେମାନ ହୃଦୟ ବା ଶ୍ରୀଜ୍ଵାନ ଏବଂ କୁର୍ବର୍ତ୍ତରେ କବର ଘେନ ଧୂଳିରେ ମିଶିବ । ଯେହି ସମସ୍ତରେ କୁର୍ବା, ଶ୍ରୀ ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦାଦାମାନ ଦ୍ୱାରା ଦେଖିବ ଥିଲୁ । ଏହି ରାତ୍ରି ରହିବ ମୁହଁ ପ୍ରଥମ ଏହା ମଧ୍ୟରେ ଦେଖୁଅଛି, ଏହା ମଧ୍ୟ ପରଶର ଦେଖିବ ଶୁଣି ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ ଯେବେ ଶତ ସହସ୍ର କଣ ତୁମ୍ଭେ ଅମନ୍ତଳ ଓ ମୁହଁ ବାସନା କରନ୍ତି, ସେ ଜୀବନ ଥିବା ଅପେକ୍ଷା ଯେତେବେଳେ ପାର ଥିଲାଗା ହୋଇ ବୁଝି ଜହାର ଶାର ଗୁଡ଼ କୋଳିଲା ଖାଇ ଶୋଇ ଚାହିଁ, ତେବେ ଜଗତର ଶାନ୍ତି ହେବ । ଏପରି ନବଧମ ଜଗତରୁ ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ଯାନ୍ତି ଜଗତର ଭାବ ଯେହି ପରମାଣରେ ଭିନ୍ନ ହେବ । ଛଇ,

ଦେବମଧ୍ୟ ସେହିରୂପ ପରମାଣୁ ପମକ୍ଷି ଅଟଇ । ଯେହି ପରମାଣୁମାନ କେବଳ ଧୂଳି । ଏହି ଯେ ଜଳନିଧିର ଲହିରା ଲୁଳା ଦେଖୁଅଛି, ଏହା ମଧ୍ୟ ସେହି ଧୂଳିମୟ । କୌଣସି ପାରରେ କଳ ପୂର୍ବ କରି କିନ୍ତୁ କଳ ରଖି ବିଶ୍ଵ କଥା, କିନ୍ତୁ କଳ ଉତ୍ତର କଳ ଧୂଳିର କଳ ଧୂଳିର ପରଶତ ହେଉଥିଲା ! ସେହିପରି ଜାଣିବ ଏହି ଅଧିକ ଜଳନିଧି ଧୂଳିମୟ ଅଟଇ । ପମଦୂରେ, କାନ୍ଦିରେ, ବେଳରେ ଧୂଳି ହୋଇ ଯିବ । ଅଜି ଯେଉଁ ବଜାଠାରୁ ପକାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାନବକୁଳ ଦେଖୁଅଛି, ସେ ସମସ୍ତ ଏହି ଧୂଳିରୁ ଉପରି ଏବଂ ଶୈଶବରେ ଧୂଳିରେ ପରଶତ ହୋଇ ଶୁଣାନକୁ ସମାନ ଭାବରେ ଶୋଭା କରୁଥିବେ । ଯେତେବେଳେ ଏ ସମ୍ବାଦର ଏହି ଚାହିଁ ତତ୍ତ୍ଵ, ଦେଖିବେଳେ ତୁମ୍ଭେ ରହିବ ପରିବାରୁ ଧୂଳିର ପରିବାରୁ କିମ୍ବେ ରହିବ ନାହିଁ । ଦିନେ ତୁମ୍ଭେ ଯେ ସବୁ ଲୋପ ପାରିବ । ରାତର ତାଜା ଜମା ଧନ୍ୟ ପାଇଲା ପ୍ରାସ୍ତୁତ ଶ୍ରୀମତୀ ରହିବ ଏହି ନାହିଁ । କାଳ ପରି ନବାବ ପିରଜା-ଭାବୋଲିର ଜମତା ଓ ପ୍ରତାପ କାହାକୁ ଅବା ଅନ୍ତର, ତାଜର ଚରମ ଦଶା କି ହେଲା ! ତୁମ୍ଭେ ଅମନ୍ତଳକ ଭଲ ଅମ୍ବାନଙ୍କ ସହିତ ନର ଦେହ ଧାରଣ କର ଯେଉଁ ସ୍ଵରୂପିତା, କୁର୍ବାର୍ଯ୍ୟ, କୁମରଣୀ, କୁବ୍ୟବହାରମାନ କର ଅପଣାର ଓ ଅପର ସାଧା-ରଙ୍ଗୁ କୋଇ ଅହଂକାରରେ ଦିନତ ହୋଇ ମୁହଁ ପାଶୁ ପାଶେର ଚିହ୍ନରେ, ଏହା ସମସ୍ତେ ଦେଖି ଶୁଣି ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ ଯେବେ ଶତ ସହସ୍ର କଣ ତୁମ୍ଭେ ଅମନ୍ତଳ ଓ ମୁହଁ ବାସନା କରନ୍ତି, ସେ ଜୀବନ ଥିବା ଅପେକ୍ଷା ଯେତେବେଳେ ପାର ଥିଲାଗା ହୋଇ ବୁଝି ଜହାର ଶାର ଗୁଡ଼ କୋଳିଲା ଖାଇ ଶୋଇ ଚାହିଁ, ତେବେ ଜଗତର ଶାନ୍ତି ହେବ । ଏପରି ନବଧମ ଜଗତରୁ ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ଯାନ୍ତି ଜଗତର ଭାବ ଯେହି ପରମାଣରେ ଭିନ୍ନ ହେବ । ଛଇ,

ଏହି ଧୂଳ ଦେଖ ରୁଷ ଫୋଇ ଦିଲେ ମାହି ଓ ଧୂଳରୂପରେ
ପରିଣତ ହେବ ଏହା ଜାଣି ଶୁଣି ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠତ ଦେଖି ମଧ୍ୟ କେତନା
ହେଉ ନାହିଁ । ଧନୀ ମାନବ ! ଏହି ଯେ ମନ୍ତ୍ରର ପରରେ ମୁଁ
ଧୂଳ ଖେଳ କରୁଥିଲା, ଏହା ମଧ୍ୟ ଧୂଳର, ଏହି ପର ଗୋଟିଏ
ଖଣ୍ଡ ଉଚ୍ଚେ ଗନ୍ଧାକୁଶମ୍ବୁଦ୍ଧ କଲେ ଅତି କିଛି ମିଳିବ ନାହିଁ, ସୁର
କେବଳ ଧୂଳ ହୋଇ ଯିବ । ଏହି ଯେ କାଗଜ ଖଣ୍ଡରେ
ଧୂଳ ଖେଳ କଥା ଲେଖୁଥିଲା, ଏହାକୁ ହିନ୍ଦ କର ଯୁଷ୍ମ ଘେରୁରେ
ପରିଣତ କର ଦେଖିବ କେବଳ ଧୂଳ । ଚନ୍ଦରେବଳେ ଅତି
ମୋର ଧୂଳ ଖେଳ କଥା ମେଘରେ ଥିବ ନାହିଁ ଯେଥି ସକାଶ

କହୁଥିଲା, ଏହି ଜଗତରେ ସମସ୍ତ ଧୂଳ । ବାଲକ ବାଲିକା-
ମାନେ ଯେମର ଧୂଳ ଆସି, ବୋଲି, ଦର ତୋଳି ଧୂଳ ଖେଳ
ଖେଳନ୍ତି; ଜଗତପାତା, ଜଗପାତର ମଧ୍ୟ ସେହିପର ଧୂଳ ଲୁଳା
କରୁଥିଲା । ଏହି ଧୂଳ-ଜଗତରେ ଧୂଳର ମନ୍ତ୍ରର ପୁଣି ଏତେ
ଦର୍ଶ, ମର୍ବ, ଅଭିମାନ, ଅହୁକାର କିମ୍ବା ? ଧୂଳ ଦେହ ଯେବା
ଯେତେ ଦିନ ରହିବ, ସେହି ସ୍ଵର୍ଗାଳ ଅଜ୍ଞା ପୂରଣ କର, ଭଜନ
ଧୂଳ ଧୂଳ-ଧୂଳ ! !!

ଶ୍ରୀ ଶିବ ନାମୟମ ନାୟକ ।

ଅଜା ନାତି ଉହସ୍ୟ ।

ଅଜା—ତୁମ୍ମେ ବାଲରେ ବସି କଣ କରୁଛ ? ଅସ, ଗାଧୋଇ
ଯାଇଲେ ଦରକୁ ଯିବା ।

ନାତି—ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଜିନ୍ଦିଷ ପାଇଛି । ଏହା ଦେଖିବାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ
ଧୂରିବ । ଏହା କଣ ମୋତେ କାହା ।

ଅ—ଏ ଗୋଟିଏ ବାଲଗରଢା ।

ନା—ବାଲଗରଢା ! ଏତ ବାପିଧୋଇ ଲ୍ଲିଗାପର ସମ୍ମା ଦେଖା
ଯାଉଛି ; କାଦପର ଏଥରେ ଅରପାଣ ଜିନ୍ଦିଷ ଦେଖା
ଯାଉଛି । ଏପର ବାଲଗରଢା ମୁଁ ଦେଖି ନ ଥିଲ ।

ଅ—ବାଲଗରଢା ଅନେକ ଜାତର ଏବଂ ଅନେକ ବର୍ଷର ଅଛି ।
ତୁମ୍ମେ ଯେଉଁଟି ପାଇଛ ତାକୁ ଦାତୁଆ ହତାରରେ
କାହିଁଲେ ଅନେକ ଲୋକ ମୁହା ବୋଲି ଭାବିବେ ।

ନା—ମୁହା କଣ ?

ଅ—ମୁହା ଗୋଟିଏ ଦ୍ଵିଜୁଲ, ତର୍କ ତର୍କ ଏବଂ ଟାଣ ପଦାର୍ଥ ।
ତୁମ୍ମେ ଯେତେ ବତ ବାଲଗରଢା ପାଇଛ ଯେତେ ବତ
ଖେଳୁଥିଲା ମୁହାର ଦାମ ହଜାରୀ ଟଙ୍କା ହେବ । ଶୈଳେ ମୁହା
ମୁଦରେ ବଧେ । ବତ୍ତା ମୁହାରକା ଏକମ ଦେବତାମାନଙ୍କ
ମୁକୁଟରେ ଦିଅ ହୋଇଥାଏ । ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହା-
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମୁକୁଟରେ ଶଣ୍ଟ ବତ ମୁହା ଥିଲ । ମୁହା ଏତେ
ଟାଣ ଯେ ଏଥରେ କାଚ କଟା ଯାଏ । ଏହା ଛତା
ଏଥରେ ଅନ୍ୟ ଲିଖି ହୃଦୟ ନାହିଁ ।

ନା—ଏ ବାଲଗରଢାର ଅରପାଣ ଜିନ୍ଦିଷ କିପର ଦେଖା ଯ ଉଛି ?

ଅ—କାଚରେ କିପର ଦେଖା ଯାଏ ?

ନା—ବାଲଗରଢା କଣ ନାଚ ?

ଅ—କାଚ ନ ହେଲେ ସୁନ୍ଦା ଦୁହେଁ ଏକ ପଦାର୍ଥରେ ଉଥର ।
ବାଲକୁ ରେଲାଇଲେ କାଚ ହୃଦୟ । ବାଲଗରଢା ମଧ୍ୟ
ବାଲରେ ଉଥର ।

ନା—କାଚକୁ ମନୁଷ୍ୟ ଉଥର କରେ ; ବାଲଗରଢାକୁ କିମ୍ବା
ଉଥର କରେ ?

ଅ—ବାଲଗରଢା କେହି ଉଥର କରେ ନାହିଁ, ଏହା ନିଜେ ?
ଉଥର ହୃଦୟ ।

ନା—ନିଜେ ? ଉଥର ହୃଦୟ କିମର ?

ଅ—ତୁମ୍ମେ ଯଦି କେତେକ କୁଟୀ, ଶୁଣିଲିପତି, ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ ମାତି
ଉପରେ ରଖି ଦେବ ଦୂର ଗ୍ରନ୍ଥ ମାତା ଗଲେ ସେ ସମ୍ମା
କଣ ହେବ ?

ନା—ମାହି ହୋଇ ଯିବ ।

ଅ—ଯେହର କୁଟୀ, ପତର ପ୍ରଭୁତି ? ମାସ ପରେ ନିଜେ ? ମାତି
ହୋଇ ଯାଏ ସେପର କେତେକ ବାଲ ଅନେକ ବର୍ଷ
ପରେ ଗୋଟିଏ ବାଲଗରଢା ହୋଇ ଯାଏ ।

ନା—ଏତେ ସାନ ସାନ ବାଲ କିପର ଗୋଟିଏ ବତ ବାଲଗରଢା
ହୋଇ ଯାଏ ?

ଅ—ଏହା ବରଷେ ଦୂର ବରଷେ ହୃଦୟ ନାହିଁ । ଶିଥ, ଶିଥ
ବରଷେ ହୃଦୟ । ଯେଉଁ ପାହାଡ଼କୁ ତୁମ୍ମେ ପାରଥିଲ
ତହିଁରେ ଏପର କେତେକ ପଥର ଅଛି ଯାହା ସମ୍ମାରେ
ପଦ୍ମନାଭ ବାଲ ଥିଲ ।

ନା—ମୁଁ ଏହା ଜାଣି ନ ଥିଲ । ଥାର୍ହ, ବାଲଗରଢାକେ
କାମ ହୃଦୟ ?

ଅ—ଥରେ ଚତମା ତଥର ହୁଏ ।

ନା—କାଚରେ ଚତମା ତଥର ହୁଏ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣିଥିଲା । ବାଲ

ଗରତାରେ କିପରି ହୁଏ ?

ଅ—ଅମ୍ବ ସାଇର ବୁଢା ଅବଧାନ ଯେଉଁ ଚତମା ଦିଅନ୍ତି ତାହା କାଗରେ ତଥର । ତାହାର ଦାମ ଗୁରୁଥିଣା । ଅମ୍ବ ଦରକୁ ଯେଉଁ କପିଳ ବାବୁ ଅମ୍ବନ୍ତି ତାଙ୍କ ଚପମା ବାଲଗରତାରେ ତଥର । ତାହାର ଦାମ ଆଠ ଟଙ୍କା । ସମ୍ବ୍ରଦୀ ଆର ପାଞ୍ଚରେ ଦଶିଣ ଅମେରକା ନାମରେ ଗୋଟିଏ ମୁଲକ ଅଛି । ସେହି ମୁଲକରେ ଦ୍ରୁଜଳ୍କ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଦେଶ ଅଛି । ସେ ଦେଶରେ ଏକ ଜାତ ବାଲଗରତା ମିଳେ, ତାହା ଅତଖନ୍ତି ନିର୍ମଳ ତାହାକୁ ସାହେବମାନେ କଳରେ କାହିଁ, ଚତମା ତଥର କରନ୍ତି ।

ନା—ବାଲଗରତାରେ ଅଉ କଣ ହୁଏ ?

ଅ—ସେପର ଉପକାର ଅଉ କିଛି ହୁଏ ନାହିଁ, ତେବେ ଅନେକ

ବଗିନ୍ଦର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବାଲଗରତା ଖୁବ ବହଳରେ ଦିଲ୍ଲି ହୋଇଥାଏ । ବଢ଼ିବାଲଗରତା ବଢ଼ିକରା ହୁଏ ।

ନା—ଶାସ୍ତ୍ରରେ କାହିଁକି ବାଲଗରତା ଦିଲ୍ଲି ହୁଏ ?

ଅ—ତାହା ହେଲେ ବର୍ଷା ସମୟରେ କାତୁଆ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ନା—ବଢ଼ିକରା କଣ ?

ଅ—ତୁମେ ଦେଖିଛ କୌଣସି ଜିନିଷ ଓଜନ କଲାବେଳେ ନିକଟ ବା ଦଣ୍ଡର ଗୋଟାଏ ପଲାରେ ଜିନିଷ ଥର ପଲାରେ ଖଣ୍ଡ ଲୁହା ରଖା ଯାଏ । ସେହି ଲୁହା ଖଣ୍ଡକୁ ବଢ଼ିକରା କହନ୍ତି । ସମୟ ସମୟରେ ବଢ଼ି ବାଲଗରତା ରଖି ଓଜନ କରା ଯାଏ ।

ନା—ହଉ; ଗୁଲ ଦରକୁ ଯିବା; ତୁମେ କହିଥିଲ ପରା ତେବେ ଲୁହା ପିନ୍ଧି ରହିଲେ ଶର୍କି ହୁଏ ।

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦିପାଠୀ ।

ଶାରଦାୟାପୌର୍ଣ୍ଣମାସୀ ।

ପୁନି ନରଦ-ଦୋଳେ

ପୁନି ଶାରଦ-ଶରୀ ଖେଳେ ପୁନି ଗରନେ ।

ପୁନି ପୂର୍ଣ୍ଣମା-ନଶି,

ପୁନି ଅବମା ଆଜି ପୁନି ଦିଗ-ଗରଣେ । ୧ ।

ପୁନି ବିକୋର ଉଦ୍‌ଦେଶେ,

ପୁନି ସୁମା ପୁନି ଧରେ ପୁନି ନମ୍ବନେ ।

ପୁନି ସରପୀ ଜଳ,

ପୁନି ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ମାଳ ନାଚେ ପୁନି ଡୁଣଣେ । ୨ ।

ପୁନି ବିଠପୀ-ଗଳେ

ପୁନି ମାଳତୀ ଦୋଳେ

ପୁନି ଶିଶିର-ମୋତ ପୁନି ତୃଣ-ଅଧନେ ।

ପୁନି ସେ ଜୋଧା-କୁଞ୍ଜ,

ପୁନି ଶେଷାଳୀ ପୁଞ୍ଜ,

ପୁନି କାଣ-କେବାର ପୁନି ଧୂଧା-ପ୍ଲାବନେ । ୩ ।

ପୁନି ପର୍ଦତ ମାଳା,

ପୁନି ନିର୍ବା-ବାଳା,

ପୁନି ଲତକା ଗୁଲୁ ପୁନି ବନ-ଉଦ୍‌ବ୍ୟାନେ ।

ପୁନି କୁମାରେସ୍ତବେ

ପୁନି କୁମାର-ସର୍ବେ

—ପୁନି ପରଶୁ ଫୁରେ ପୁନି ଗୀତ ସୁକାନେ । ୪ ।

ପୁନି ହୃଦୟ ବେନି

ପୁନି ପ୍ରଣୟ ଦେନି,

—ପୁନି ଅଧର ସୁତ ବିନମ୍ବ-କୁମନେ;

ପୁନି ସେ ନେତ୍ର-ତାର

—ପୁନି ପୀମୁଖ-ରେ

—ପୁନି ସେ ଶବ୍ଦ-ପ୍ରତ୍ୟେକୁ ପୁନି ଦର୍ଶଣେ । * । *

ଶ୍ରୀ କଷ୍ମେଷାହନ ପଟ୍ଟନାୟକ

—ମୁହଁ ପଦମ ପୁରୁଷ ଓ ପ୍ରକଟକ ଉଦେଶ କେ ହେଲାଥିଲା ।

ଶାନ୍ତି ଅଷ୍ଟାଳୟ ।

କରୁଣା ଶ୍ରୀହୃଦୟକେଣ ପଣ୍ଡା କବିରଙ୍ଗନ, କୁମାରଠୋଲି, ଠାରୁପଡ଼ା, କଲିକତା ।

୧ । କୁଞ୍ଜୁମାଦି ବଠିକା—ଉପଦଂଶ ବା ଗରମି ରୋଗର ଏକଳ ଅବହ୍ଲାଗେ ଏହା ଉପଦଂଶ ଉପଯୋଗୀ । ଯେପରି ପ୍ରକାର ରୋଗ ହେଉ ନା କାହିଁକି ଏହି ବଠିକା ସେବନରେ ଅଞ୍ଚ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଆଗ୍ରହୀ ହେବ । ଯେ ବିଷ ପୁରୁଷର ସବ୍ ଫଶ ବିଷମୟ କରେ, ସେ ବିଷ ସ୍ଥାନୋକର ଜ୍ଵାଳା ଓ ସବ୍ ଫଶ ଦୂଷିତ କରେ ଏକ ଯେ ବିଷ ଉପଦଂଶକ୍ରମାନଙ୍କର ଶୋତନୀୟ ପରିଶାମ ଉପରୁତ୍ତ କରେ ସେହି ଉପଦଂଶ (ଗରମି) ରୋଗନାଶପକ୍ଷରେ “କୁଞ୍ଜୁମାଦ ବଠିକା”ନ କ୍ଷମତା ଅଭ୍ୟଳନୀୟ, ଦୂର ତଳି ଦନ ମଧ୍ୟରେ ଏହାର ଅତ୍ୟଶ୍ଚର୍ଚି କ୍ଷମତା ପରଦୂଷି ହେବ । କହୁଥାର ବ୍ୟବହାର କଲେ ଫସ୍ତ, ପଦ ଓ ଫଶରର ସମୟ ବିକୃତ ଚିତ୍ତ ଦୂର ହୋଇଦେବ ପୂର୍ବକାନ୍ତିଆରଣ କରେ ।

ଏକମାତ୍ର ସେବନୋପଯୋଗୀ ଉଷ୍ଣଥର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୩ , କା ।

୨ । କାମିନୀ କଲ୍ୟାଣ—ଶ୍ରୀର, କକ୍ର ବା ନୀଳ ଯେ ପ୍ରକାର ପ୍ରଦର ହେଉ ଏହା ସେବନରେ ଅଛିରେ ଦୂରାହୂତ ହେବ । ଯେବୁ ସ୍ଥାନୋକର ଦୂରକାଳେ ଅସହ୍ୟ ଯାତନା ହେବ, ଅୟକ ବା ଅଞ୍ଚ ପ୍ରାକ ହେବ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଦୂର ନିଯୁପିତରୁପେ ହେବ ତୋହିଁ, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଯୁଣନ୍ତ୍ୟା, ଯୁଣନ୍ତ୍ୟା, ହସ୍ତ ପଦ ବ୍ୟଥା, କୁରଭାବ ପ୍ରଭାବ ଉପରୁବ ଅଛି, ବା ଯେଉଁ ସବୁ ସ୍ଥାନୋକର ଦୂରକାଳୀନ ବେଦନା (ବାଧକ) ଓ ପ୍ରଦର ରୋଗ ହେବି, ବନ୍ଧୁଭାବ ଅବହ୍ଲାଗେ ଉପରୁତ୍ତ ହୋଇଥାଇନ୍ତି ଦେମାନେ ଏହି ଉଷ୍ଣଥ ବ୍ୟବହାର କଲେ ପୁନଃ ଗର୍ଭଧାରଣରେ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହେବେ ।

ଏକ କ୍ରୋଟା ଉଷ୍ଣଥର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ , କା ।

୩ । ମାନତା କୁସୁମାକର—ନୂତନ ଓ ପୁରାତନ ଏକଳ ପ୍ରକାର ପ୍ରମେହ ଓ ଗନେରଥ ରୋଗର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାର ପ୍ରମେହ ପରିଷିତ ମହୋଷ୍ଟ୍ୟ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମୂସତ୍ୟାଗ ସମୟରେ ଅସହ୍ୟ ଯଶଶା ହେବ, ବା ମୂସପିଣ୍ଡିଲ ପୂର୍ବ କକ୍ର ବିଂ ଶୁନ୍ତ୍ୟକୁ ସେମାନେ ଏହି ଉଷ୍ଣଥ ସେବନରେ ଦୂର ଅସ୍ରୋଗ୍ୟ ହେବେ । ନୂତନ ପ୍ରମେହରେ ଏକ ଦନ ବ୍ୟବହାରରେ କୁଳା ଯଶଶା ଦୂର ହେବ, ଏକ ସପ୍ତାହରେ ସମୟ ଉପରୁବ ଦୂରାହୂତ ହେବ ; ପୁରାତନ ରୋଗରେ କହି ଦିନ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହେବ ।

ଏକ ଶିରାର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧ , କା ।

୪ । ନୟନସୁଧା—ଏହି ଉଷ୍ଣଥ ନେତ୍ର ପକ୍ଷରେ ପରମ ହିତକର । ଅଖିଶ୍ରୀ, ଅଗିରୁ ପାଣି ଗଡ଼ିବା, ଅନ୍ତି ସବ୍ଦବା ଧୂଳ ବା ବାଲୁ ପଡ଼ିବା ପରି ରଙ୍ଗିତ ହେବା, ଚଷ୍ଟ ଲାଲ ହେବା ଏବଂ ଏହି ସବୁ ଉପସର୍ଗ ହେବୁ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିର ଅଳ୍ପତା ତା କଣ୍ଠୁ, ତିରି, ପଙ୍କି, ଅଦ୍ବୁଦ ଅୟମାର ଓ ଗନ୍ଧ୍ୟକତା ପ୍ରଭାବ (ଅନ୍ତାରକଣା) ଗ୍ରେଷ ଏହି ଉଷ୍ଣଥ ବ୍ୟବହାରରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାବ୍ୟକ୍ରମରେ ଅନ୍ତକାର ପ୍ରାପ୍ତ ସର୍ବଦିର ଦୂର ହେବ । ଏହା ନିଯୁପିତରୁପେ ବ୍ୟବହାର କଲେ ଚକ୍ର ପ୍ରବନ୍ଧ ରମେ ଏହି କୌଣସି ପ୍ରକାର ନେତ୍ରଗ୍ରେ ଅନ୍ତମଶର ରୟ ରହେ ନାହିଁ । ଏକ ତିବା ଉଷ୍ଣଥର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧ , କା ।

୫ । ସାରସ୍ପତି ଘୃତ—କଣ୍ଠର ବର୍ଷିକ, ସ୍ତ୍ରୀତବର୍ଷିକ, ବଳକାର୍ଯ୍ୟ ଓ ପୁଣ୍ଡିତନକ । ଏହି ଘୃତ ବଳକାର୍ଯ୍ୟ କୁଣ୍ଡି ଏକ ମେଥାର ପୁଣ୍ଡିତାନ୍ତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପଯୋଗୀ । ଅଞ୍ଚ ମେଥାର ପକ୍ଷରେ ଏହା ଦିଶେଷ ହିତକର । ଅତରକୁ ଅନ୍ତପନ ଯୋଗୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀତ ଶକ୍ତିର ନ୍ତାତ୍ତ୍ଵ ଏକ ଫଶରର ଦ୍ୱାରା ନିମଣଃ କ୍ଷୟ ହେବାରୁ ଆର ତାତ୍ତ୍ଵ ଦୌରାନ୍ତରେ ସ୍ତ୍ରୀତ କୁଣ୍ଡିତାନ୍ତରେ ଅନ୍ତପନ ହେବ ।

ଏକ ଶିରି ଦୂରକ ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧ , କା । ପାଞ୍ଚ ଓ ଛା, ପି, ଟ ୦ । / ।

ଆମ୍ ନିକଟରେ ଅପ୍ରୁଦ୍ଧେଦୋକ୍ତ ସକଳ ପ୍ରକାର ଉଷ୍ଣଥ ପୁଣ୍ଡି, ତୈଲ, ରତ୍ନ ସଦଦା ଦିନିଦ୍ୟାର୍ଥେ ପସ୍ତ ଥାଏ କୌଣସି ଗେଗର ବ୍ୟବହାର ପାଇ ନେବାକୁ ହେଲେ ଦୂର ପରିଷିଥ ଟିକଟସି ପଦ ଦେଲେ ବିଜାନ୍ତିରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ।

ଆଦିଆୟର୍ବେଦୀୟ ଔଷଧାଳୟ ।

କୁରୁକ୍ଷଣ ଶ୍ରୀଯାରଚାପ୍ରମାଦ କବରଙ୍ଗନ, ବାଲୁବଜାର, ପୋଠେ.ଅ୩ ଇନ୍ଦ୍ରନାଥତତ୍ତ୍ଵକ, କଟକ ।

ଅଳ୍ପରୁ ଅଛିବିନ୍ଦୁ ବର୍ତ୍ତ ହେବ ଆହିର ଏହି ଔଷଧାଳୟ ହୋଇ ଓଦ୍ଧାର ବିବଜଳୀ ଶିଖାଳୟର ଅନ୍ଦର ସବ ପ୍ରଥମ ଢଳ ହେବିଲୁ । ଏହାର ଅଳ୍ପରୁ ଆଶ୍ରମ ଏ ଦୂର । ମୋତମଳର କେଣମାନେ କଟର୍ନ' ନେଇବ ନବରତ ପର୍ବତ ଲେଖିଲେ ରଃ ପି: ତାକ ଯେବେ ମହାଦେବଙ୍କ ସହି ଆଶ୍ରମ ପଠିବା ନାହିଁ । ପ୍ରଥାରତ ହେବାର କୌଣସି ଆଶ୍ରମ ନାମ, ଶ୍ରାମ, ପୋଷାପିଷ, କିଳ ହେବି ହେବେ ଲେଖି ହେବି ।

ପ୍ରମେହ ସ୍ମୃତୀ—ଶନୋରିଆ ବା ପ୍ରମେହ ରେଗର ଏପରି ଏବା ଫଳପ୍ରଦ ଆଶ୍ରମ ଆଉ ହାତ୍ । ଏ '୪ ଶାରେ ପ୍ରଥମର ଜ୍ଞାଲା ଯର୍ଷାଦା ଧାରାରତ ହୁଏ । ମୂର ନାଲିରୁ ମୂଳପତ୍ରା, ଲଗାରେ ହଳଦିଆ ବା ଏପେବ ଗୋଗ ଲାତିବା, ସୁତା ପରି ପଡ଼ିବା, ସତ୍ତି' ବିଜ୍ଞା ହୃଦିକା ପ୍ରଭାବ କଞ୍ଚକର ଅବଶ୍ଵାରେ ଆଶ୍ରମ ଉପକାର ହୁଏ । 'ଏକ ଶିଶିର ମୂଳି ହେବି କା ।

କୁରିଶାକ୍ରି—ସମ୍ବ୍ରଦ୍ଧି—ବୈନିକୁ ପରାମା କର ଦେଖା ହାତାଥାଟ । ମୂରନ, ପୁରୁତନ, କଷ, ଦାନ, କୁଆ ବା ଗାଳ, ମଧ୍ୟକେରିଆ ଓ ବାତକୁର ପ୍ରଭାବ ପ୍ରାୟ ଏ ଚାର ଶା ମଧ୍ୟରେ ଆଗେଗ୍ୟ ହୁଏ; ଏବ ଏବ ପ୍ରାପରେ ଶୀନା ମକୁର, ଆମଗୁର ରଲ ହୁଏ । କୁରିଶାକ୍ରି ଗାଲ ବା ତାକୁର ଓ ବୈଦିକର ବହୁବଳିଯାରେ ଯେ କୁର ରଲ ହୁଏ ନାହିଁ ବେ କୁର ମଧ୍ୟ ଏହାହାର ଆଗେଗମ ହୁଏ । ଏହା ରକ୍ତ, ବଳ ଓ କ୍ଷୁଧାବର୍ଦ୍ଧକ ଏବ କୋଷପରିଷାରକ । ଏହା ଡାକ ହୋଇ ହେବାର ବିଷାକ୍ତି ହେବାର ବିଷାକ୍ତି ହେବାର ବିଷାକ୍ତି ।

ବୃଦ୍ଧ ଅର୍ଦ୍ଧଗନ୍ଧା ରସାୟନ—ଅର୍ଦ୍ଧକୁ ହୀଦେବାସ, ସ୍ଵପ୍ନଦାଶ, ହସ୍ତମେଥୁନ ବା ପ୍ରମେହାର ବେଗ-ଦାସ ଯେଉଁମନଙ୍କର ଶୁନ୍ଦରତଳ, ଚନ୍ଦ୍ରପୃଷ୍ଠିଥଳ, ଧାରୁଦୌବଳ, ହୀଲୋକ ଦର୍ଶନ ବା ଧର୍ମନାମେ ଜାର୍ଯ୍ୟ ମୂଳନ, ଧୂଜଗଞ୍ଜ ପ୍ରଭାବ ଶୁଣି ବିକୁର ହୋଇ ଦମକୁ ଦନ ଦେହ ଶୁଷ୍କ, ଦୂରଳ ଓ ବିରତ୍ତ ମେଉଥିବୁ ଦେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହି ଆଶ୍ରମ ଅମୃତ ତୁଳିଲ । ସବଦ୍ୟ ଘେଗ କିବାରଣ କର ଦେହ ଶୁଷ୍କ, ବଳଶୁଷ୍କ ଓ ଜେଜମ୍ବୀ କରିବାକୁ ଏହା ଅବ୍ୟାୟ ଅଟେ । ଏହା ଅତିମ୍ଭୁତ ଶୁଣାକ୍ରି ଓ ବୃଦ୍ଧିବର୍ଦ୍ଧକ ଏବ କୋଷ ପରିଷାରକ ଓ କ୍ଷୁଧାବର୍ଦ୍ଧକ । ଏହା ସୁଷ୍ଠୁ ଓ ତୁଗୁ ସକଳ ଅବଶ୍ଵାରେ ସେବନୀୟ । ଏକ ଶିଶିର ମୂଳି ହେବି ।

ଅମୃତାଦିକଷାୟ—ଏହା ଦେବନ କଲେ ପାଇବ ବିଷ, ଗର୍ଭ ବିଷ ବା କୁର, ଅଳଞ୍ଚ ପ୍ରଭାବ କାରଣରେ ଦେନର ଗର୍ଭ ପୁଷ୍ଟି ହୋଇ ବାତ, କୁଣ୍ଡିଆ, ବାହୁ, ବିଥ, ବିଲାହା, ବାଣୀ ଓ ଗର୍ଭ ବା ପ୍ରଭାବ ନାମାବିଧ କଷତ ଅଗେଗ୍ୟ ମୋର ଦେନରେ ନୂତନ ବିଶୁଦ୍ଧ ଗର୍ଭ କାରଣ ହୁଏ ଏବ ବଳଶୁଷ୍କ, କ୍ଷୁଧା କୁର ହୁଏ । ସବପ୍ରକାର ରକ୍ତ ଦେଷ୍ଟର ଅବ୍ୟାୟ ଦେଖିଯୁ ଧାଳସା । ଏକ ଶିଶିର ମୂଳି ହେବି । ଏକ ଶିଶିର ମୂଳି ହେବି ।

ମହାଶକ୍ତି—ନାଲିଯା, ପଳିଯା, ରଗନର, ବିଷ୍ଣୁାଙ୍କ ଓ ସୁନର ବା, ମୁଣ୍ଡ ଓ ନାକର ବା, କୁଣ୍ଡିଆ କାହୁ ଓ କଷତର ବା ଓ ପାଇଦାଦ ବିଷଜନିତ ବା ଓ ବହୁମୁଦ୍ର ଗେଗର ବା ପ୍ରଭାବ ଯାବଜ୍ଞାଯ ପୁରୁଣା ବିଶୁଦ୍ଧକାଳର କଷ୍ଟ ଦାଖ ବା ଅଶ୍ଵତିବର୍ଷା ବିଶ୍ଵତେବେ ନିର୍ଦ୍ଦୀଷ କୁଗେ ଅଗେଗ୍ୟ ହୁଏ । ପୂଜିହେବା ପୂଜରେ ସବଦ୍ୟ ବିର୍ଦ୍ଦିଷ ସୁଷ୍ଠୁ ବ୍ରତ, ବାସି, ବିଲାହା ଏ କୌଣସି ହୋଇବେ ଗର୍ଭ କାନ୍ତି ପୁଲିଲେ ବା ଅରଣ୍ୟ ବିହା, ହୃଦୀକା, ଦ୍ଵାଲୀ ଦେଲେ ଏବ ଆଶ୍ରମ ମାଲିଶଦାର ଦ୍ୱୟ ଯଦ୍ବନ୍ଦୀ ନିର୍ବନ୍ଦୀ ହୁଏ । ଏହାର ଶୁଣ ବର୍ତ୍ତନାପାତ । ଏହା ମୂଳି ହେବି ।

ମହାମାନନ୍ଦ ମୋଦକ ଓ ମହାକାମେଣ୍ଟର ମୋଦକ—ଅଗ୍ନିଦେହ, ଅଳଞ୍ଚ, ଦ୍ରିଷ୍ଟି, ଦ୍ରିଷ୍ଟି ଓ ମହୋଷିଷ । ଏକ ସେତୁର ମୂଳି ହେବି ।

ଶିର୍କର—ଦ୍ଵାରା ଦ୍ଵାରା ହେବା ଯାଇଏହୁ ଦେଲେନ (ଶାତକର), ଅରଣ୍ୟ, ଅନ୍ତର୍ମାନ, ଅନ୍ତର୍ମାନ

ଆଦିଆୟୁର୍ବେଦୀପୁ ଶିଷ୍ଠାଳପୁ ।

କ୍ଷେତ୍ର ଶ୍ରୀଯାରଦାପୁରୀ କବିତାଙ୍କଳ, ବାଲୁବଜାର, ମୋଢ଼.ଅତି ରହିନୀଚଉକ, କଠିକ ।

ଶୁଣୁ କାହାର କଟି ଦେଇ ଥାଏନ ଏହି ଉତ୍ତରାଳୟ ଫାର୍ମିଟ ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାର ବିଦେଶୀ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟ ଦର ଦେଇଅଛି । ଏହି ଆଲ୍ୟର ଉତ୍ତରାଳୟ ଅନ୍ତରିମ ଓ ଗୁରୁ । ମୋରପାଲର ଦେଖିଲାମନେ କଠିନ, କେତେ କିମରାଣ ସହିତ ଦେ ଲେଖିଲେ ରାଃ ପି: ଜାକ ଯେବେ ସମ୍ମାନିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତା ସହିତ ଉତ୍ତରାଳୟ ପଠାଇ । ତୁମାର ହେବାର ବୌଦ୍ଧ ଅଧ୍ୟକ୍ଷା ନାହିଁ । ପାହବକର ନାହିଁ, ପାଞ୍ଚ, ପୋଞ୍ଚାର୍ପିତ, କିମ ଟଙ୍କି ଦେଇଲେ କେବେ ।

ପ୍ରମେନ୍ଦ୍ର ସୁଧା—ବନୋରଥ ବା ପ୍ରମେନ୍ଦ୍ର ଗୋଗର ଏପରି ଦିବୀ ଫଳପ୍ରଦ କ୍ଷିଣି ଆଉ 'ହା' । ଏ 'ହା'ରେ ପ୍ରୟୁକ୍ତି ଜ୍ଞାଲା ଯଶ୍ଵରୀ ଦିବାରିତ ହୁଏ । ମୁଁ ନାଲିକୁ ମୂଳପତ୍ରରୀ, ଲଗାରେ ଖଳଦିଆ ବା ଦେଇଦିବା ଜ୍ଞାପୀବା, ସୁତା ପରି ପଡ଼ିବା, ସତଃ ବିଜ୍ଞା ହୃଦୀକା ପ୍ରଭାବ କିଞ୍ଚିତର ଅବିଷ୍ଟାରେ ଆଶ୍ରମ ଉପକାର ହୁଏ । 'ଏକି ଜ୍ଞାପୀ ଫଳ ହେଲା କିମ୍ବା ।

କୁରିଶାନ୍ତି—ସନ୍ଦର୍ଭ କେବଳିକୁ ଏଣାହା କରି ଦେଖା ହାଇଅଛି । ନୂତନ, ପୁରୁତନ, କଷ୍ଟ, ଦାନ, କୁଆଂ ବା
ଧାରା, ମୁଖ୍ୟମୁଖ୍ୟ ଓ ବାତକୁ ପ୍ରଭାତ ପ୍ରାୟ ଏ ଚାନ୍ଦା ମନ୍ଦରେ ଥାବେଗଣ୍ୟ ହୁଏ; ଏବଂ ଏବଂ ଦ୍ୱାନରେ ମୀନା
ହୁଏ, ଅମ୍ବଗୁଲା ଭଲ ହୁଏ । କୁରିଶାନ୍ତି ଶାର ବା ଡାକୁର ଓ ବୈଦିକେର ବନ୍ଦତକାହାରେ ଯେ କୁରି ଭଲ ହୁଏ
ହେବେ କୁରି ମନ୍ଦ ଏନାହାର ଆବେଗ ହୁଏ । ଏହା ରକ୍ତ, ବଳ ଓ କୁଥାବର୍କି ଏବଂ କୋଣ୍ଡପରିଷାରକ
କିମ୍ବା ଟୋଳ/; ବଢ଼ି ଡରା ଟୋୟ ।

ବୃଦ୍ଧ ଅଞ୍ଚଳକୁ ରସାୟନ—ଅଛି କୁ ହୀଏହବାସ, ସୁପୁଦୋଷ, ହେସୁନ୍ତେଥୁନ ବା ପ୍ରମେହାଦ ବେଗ-
ଯେଉଁ ମ.ନଙ୍କର ଶୁଦ୍ଧିରଳ, ଛନ୍ଦୁପୁଣିଥିଲ, ଧାରୁଦୌରାଳ୍କ, ହୀଲେଜ ଦର୍ଶନ ବା ଖର୍ଷମାଦେ ବାର୍ଯ୍ୟ ଶୁଳନ,
ପ୍ରଭତ ଶୁଦ୍ଧ ବକ୍ତର ମୋର ଦିନକୁ ଦିନ ଦେହ ଶୁଷ୍ଟ, ଦୂରଳ ଓ ଦିବଣ୍ଡି ନେଉଅଛୁ ଦେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହ
ଅପୁତ୍ର ତୁଳ୍ୟ । ସବୁଥି ବେଗ ନିବାରଣ କର ଦେହ ପୁଷ୍ଟ, ବଳସ୍ତ ଓ ଜେଜେମୁ କରିବାକୁ ଏହା ଅବ୍ୟା-
ହା ଅତିନ୍ଦ୍ରିୟ ସ୍ଵର୍ଗାନ୍ତି ଓ ଶୁଣିବର୍କି ଏବଂ କୋଷୁ ପରିଷାରକ ଓ କ୍ଷୁଣ୍ଣବର୍କି । ଏହା ପୁଷ୍ଟ ଓ ତୁଳ୍ୟ
ବେଗରେ ସେବନୀୟ । ଏକ ଶିଶିର ମଳ୍ଲେ ୩୧

ଅମ୍ବତାଦିକଣ୍ଠାୟ— ୧୯୦୫ ବେଳେ କଲେ ପାଇଦ ବିଷ, ଗର୍ଭ ବିଷ ବା ଜୁଗ, ଏକଷି ପ୍ରଭୃତି କାହାରୁ
ରକ୍ତ ପୂର୍ବିତ ଦୋହର ବାତ, ଶୁଣିଆ, ବାହୁ, ବଥ, ଶିଳକ୍ଷୀ, ବାନୀ ଓ ଗର୍ଭ ଘା ପ୍ରଭୃତି ନାନାବିଧ କଣ
ହୋଇ ଦେଖିବେ ନୂତନ ବିଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତ କାତ ହୁଏ ଏକ ବଳକାରୀ, କ୍ଷୁଧା କୃଷି ହୁଏ । ସବୁପ୍ରକାର ରକ୍ତ
ଅବ୍ୟର୍ଦ୍ଧ ଦେଖିବୁ ଧାଳସା । ଏକ ଶିଶିର ମୂଲ୍ୟ ୩୧୫; ୨ ଶିଶିର ମୂଲ୍ୟ ୩୫ ଟଙ୍କା ।

ଶହାରିକ୍—ନାଳିଆ, ପନ୍ଦା, ଗଗନର, ବିଷ୍ଣୁଓକ ଓ ସୁନେର ଘା, ମୁନ୍ଦ ଓ ନାକର ଘା, କୁଣ୍ଡିଆ କାନ୍ଦ
ଆ ଓ ପାତାଦ ବିଷକଟିତ ଘା ଓ ବିଜୁମୁଖ ଗେଗର ଘା ପ୍ରକଟ ଯାବନ୍ଧୁର ପୁତୁଶା ବଢ଼କାଳର କଷ୍ଟ ଧାର
ନାଥା ବ୍ୟତରେବେ ଲାଦର୍ଦ୍ଦିଷ ଛୁଟେ ଅଞ୍ଚକାଳରେ ଅଗୋଗା ହୁଏ । ପୁଜୁହେବା ପୂର୍ବରେ ସବୁଦ୍ଵଧ ବଧି
ଦୁଃଖ, ଦାୟା, ଗିର୍ଜା ଦା ଦୌର୍ଗବି ହାନିରେ ଗଞ୍ଜ ଜନେ ପୁଲଲେ ଦା ଅଗନ୍ୟ ବିନ୍ଧା, ଝଣ୍ଠିକା, ଦ୍ଵାଲା
ଲେ ଏବ ଅନ୍ଧ ମାଳିଗନ୍ଧାଗ୍ର ଦେଖ ଦେଖିବା ନିର୍ମାତର ହୁଏ ଏହି ନିଲେଇଯାଏ । ଏହାର ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନାଲ୍ପାଇ ।

ମଦନାନ୍ଦ ମୋଦକ ଓ ମହାକାମେଣ୍ଟର ମୋଦକ—ପଟ୍ଟିଚନ୍ଦ୍ର, ପଞ୍ଜାବ, ଟ୍ରେସୀ ଓ
ମହୋତ୍ସବ । ଏହିବେଳେ ମନ୍ଦିର ଉପରେ ।

ଶ

ଶ

ଶ

୪୰ ଭାଗ ।

ଆଷାଢ଼ ଓ ଶ୍ରାବଣ, ୧୯୨୭ ।

୩, ୪୰ ସଂଖ୍ୟା

ପ୍ରବନ୍ଧବୁଦ୍ଧ ମତାମତ ନିମନ୍ତେ ଲେଖକମାନେ ଦାସୀ ।

ବହୁ ଓ ଲେଖକଗଙ୍କର ନାମ ।

- ୧ ଶାନ୍ତି ଧାସୀ, ୨ ବିବାହରେ ଅଥ୍ ପ୍ରମାଣ, ୩ ସ୍ଵାମୀ ବବେଳା ଜନ, ୪ ଅଶ୍ରେଷ,
- * ଅଜବଳାସ, ୫ ବାଲ୍ୟବାହୀନୀ, ୬ ମା'ର ବାହା, ୮ ଚର୍ବିନୀ, ୯ ଶବଦକୁ,
- ୧୦ ନରପତିହେବକ ତାମ୍ରଶାସନ, ୧୧ ବନ୍ଦବା ବାଲକା,
- ୧୨ ଉତ୍ସାଃ, ୧୩ ସାଗରବାଲା, ୧୪ ଶ୍ରୀଅ-
- ଧାରୁତଧାରୁ, ୧୫ ପଦତ୍ର
- ପ୍ରେସ, ୧୬ ପ୍ରକାଶ-
- ସମୀର ।
- ଶ୍ରୀପାତ୍ର
- ୧ ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ନିହାଗାନ୍,
- ୨ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ, ୩ ଏଲ, ୪, ୧୦ ମୃଦୁଳୀ
- ରଥ ବାଣୀରୂପଣ, ୫ ଜଗନ୍ନାଥ ପିପାଠୀ, ୬, ୭ ଦାରିକାନାଥ
- ଗାସ, ୮ ବୋବୁଲାନନ୍ଦ ପଣ୍ଡା, ୯ ସତ୍ୟବୁନ୍ଦର ରମ୍ୟ, ୧୧ ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର,
- ୧୨ ମଦନମୋହନ ପଢ୍ମାନୁବୁ, ୧୩ ଜଗନ୍ନାଥବିହର ଦୋଷ, ୧୪ ଗୋପନାଥ
- ନନ୍ଦ ଶର୍ମୀ, ୧୫ କୃଷ୍ଣମୋହନ ପଢ୍ମାନୁବୁ, ୧୬ ବବୁନମୋହନ ସେନାପତି ।

ଶ୍ରୀ ବିଜ୍ଞାନୀ ଦାସ,—ପ୍ଲାଟିକ

Printed and published by B. S. Das.

ନୂତନ ଚିକିତ୍ସାପତ୍ର

ଚିକିତ୍ସାରତ୍ନ ।

(ଆକାର ହୃଦୟ—ପୃଷ୍ଠା ୧୨୭ ଶା)

ଏପର ଗ୍ରହ ବଜାଳା ବା ଉତ୍ତରାଖଣ୍ଡରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ତାକୁର କବିରଜଙ୍କର
ସାହାଯ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତ ସରେ ବସି ସକଳ ରୋଗ ଚିକିତ୍ସା
କରାଯାଇ ପାରେ । ଖୁବ୍ ସ୍କଲର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧୯ଙ୍କା ମାତ୍ର ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶୁଦ୍ଧ ସରେ ଖ୍ରେଲେଖାଏଁ ରଖିବା
ଉଚିତ ।

ମୁକୁରପ୍ରେସ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁସ୍ତକଦୋକାନ ଓ
କବିରଜ ଗ୍ରା ସାରଦାପ୍ରସାଦ କବିରଞ୍ଜନ, ବାଲୁବଜାର,
କଟକଙ୍କ ନକଟରେ ମିଳିବ ।

ସ୍କୁଲଶାରୀ—(ଅନ୍ତିମନ୍ୟ ପାମନ୍ୟ ସିହାର) ଖୋଲାଛନ ।

ମଥଦ୍ୟ ନିଯମର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ୩/

ପୂନର୍ମୂଳିକୋରବ —

(ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ।)

ମୁକୁରରୁ ପୁନର୍ମୁଦ୍ରିତ । ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ୭୭

ମୁକୁର ପ୍ରାହକ ଏବଂ ଶ୍ଵରମାନଙ୍କ ନିମ୍ନିତ୍ର ଟ ୦ ୧୭ ମାତ୍ର ।

ଡ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକା । Romeo-Juliet

ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ୮ ମାତ୍ର । ମୁକୁରର ପ୍ରାହକମାନଙ୍କ ନିମ୍ନନ୍ତ୍ର ଟ ୦ ୧୦ ।

ନିୟମାବଳୀ ।

୧ । ମୁକୁର—ପ୍ରାମାସର ପ୍ରଥମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନିଯମରୂପେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେବ ।

୨ । ମୁକୁର—ଠାମ ବାଟିକ ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧ ୮ ଟଙ୍କା; ଶର୍ମମାନଙ୍କ ନିମ୍ନନ୍ତ୍ର ଟ ୧ ୯ ଟଙ୍କା । ପ୍ରଦେଶ ସମ୍ବନ୍ଧର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ୮; କେହି ନିଯମରେ ଅତ୍ର ମୂଲ୍ୟ ପଠାଇବେ ।

ପ୍ରାମାସର ବା ଇକଟ ନ ପଠାଇଲେ ଉତ୍ତର ଦିଅସିବ ନାହିଁ । କେହି
ପରିହର୍ତ୍ତ କରେ ଅଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠାବ ଅନ୍ତରାଳ ଲେଖିବେ,
ପ୍ରତିକା ହସ୍ତର ନ ହେଲେ ଅଣେମାନେ ଦାସି ଲୋହୁଁ ।

ବିଜ୍ଞାପନ ଛାପାଇବାର ଖର୍ଚ୍ଚ ।

ନମ୍ବରିତରୂପେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିବ, ସଥା—

ଏକ ଥର ଗାର୍ଡ ।	ଏକବର୍ଷିଟାର୍ ।
ଅର୍ପନ୍ସର ...	... ଟ ୧ ୯
ଏକବର୍ଷର ...	... ଟ ୨ ୮
ପୁର୍ଣ୍ଣ ଏକ ପୃଷ୍ଠାରୁ ...	... ଟ ୩ ୯

ବିଜ୍ଞାପନ ମୂଲ୍ୟ ବିଜ୍ଞାପନ ସହିତ ପଠାଇବାର ହେବ । ଅତ୍ରମ ମୂଲ୍ୟ ନ
ପଠାଇଲେ ଶପା କରାଯିବ ନାହିଁ ।

ଆଦର୍ଶ ଘିନ୍ଦା ।

ନ ୨୦୫ ମୂର, କର୍ଣ୍ଣିଓପ୍ପାଲେସ୍ ପ୍ଲଟ୍, କଲିକତା ।

ବରତବର୍ଷର ସମସ୍ତ ପ୍ରଦଶିକାମାନଙ୍କରେ ସର୍ବକୋର
ପୁରସ୍କାର ଗୋ ୧୧ ଟଙ୍କା (ମେତଳ) ମିଳିଥିଲା ।

ବିଲାପର ସମ୍ମୁଦ୍ର ସମକଷ ଅଥବା ସ୍କୁଲର
ମୂଲ୍ୟରେ କିମ୍ବାମାନ ଦେଇଥାଉଁ ।

ଛୁର ।

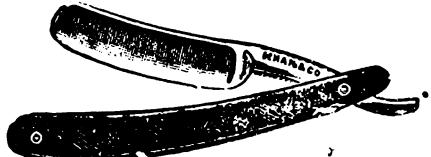
ଏକପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ଦୁଇପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାମାପ୍ରକାର ବେଗୁର
ତାରତମ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧୦ (ବ୍ୟାପାରି) ଠାରୁ ଟ ୧,
ଦୁଇଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ରଙ୍ଗ ଓ ପରିମାଣ ଛୁର—କର୍ମାନ ସିଲରର ବେଗୁ ଟ ୧
ରୂପାର ବେଗୁ ଟ ୧ ୨ ୫

କର୍ରାଙ୍କ ।

ଟ ୧୦ (ବ୍ୟାପାରି) ଠାରୁ ଟ ୧ ୫ ଦେବଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

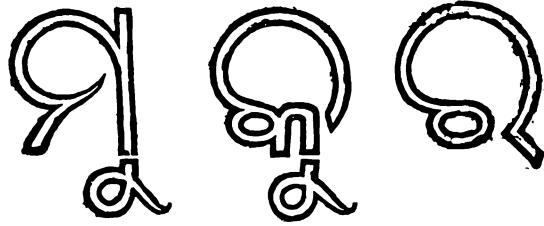

କୁର ।

ହଲୋ ପ୍ରାରଥ୍ୟ—ଟ ୧୨ ରଙ୍ଗଟଙ୍କା ଠାରୁ ଟ ୧୯ ଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ପାଥାରଶ କୁର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ୫୫ ମାତ୍ର ।

ପ୍ରାପ୍ତିର ପ୍ଲାନ,
ମୁକୁର ଅର୍ପନ୍,
ଚୌଥୁରୀକାରୀ,
ଏହି

ଟ ୧ ୮୦ ଏବଂ ଟ ୧ ୨୦ ମାତ୍ରର ରଙ୍ଗଟଙ୍କା ।

୪୩ ଭାଗ ।

ଆଶାନ୍ତି ଓ ଶ୍ରାବଣ ।

୩୩ ଓ ୪୩ ସଂଖ୍ୟା ।

ଶାନ୍ତିଧାମବାସୀ ।

ସା'ରେ ଯା'ତୁ ପ୍ରାଣ-ବିହଙ୍ଗ ଦିଗଦିଗନ୍ତ ପାରେ,
 ଶାନ୍ତି-ଧାମ, ଚିନ୍ମୟ, ସେହି ପୃଣ୍ୟ ପ୍ରଦେଶେ ବାରେ ।
 ତିରକାଳ ତୁହି ସ୍ଵପ୍ନ ରହିଛୁ ସ୍ଵତ୍ତ କିରଣ-ଧାର,
 ଯା'ରେ ଯା'ତୁ ପ୍ରାଣ-ବିହଙ୍ଗ ଅନନ୍ତେ କର ଲମ୍ବ ।
 ପାପ, ତାପ, ଦୁଃଖ, ଶୋକ, ହିଂସା, ଦ୍ରୋଘ, କାମ,
 ମୃତ୍ୟୁ, ବୈଷଣ, କଞ୍ଚ-ଭୋଗ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜହ ଧାର;
 କେତେକାଳ ଅଉ ରହିଥିବୁ ପଡ଼ି ଅଶ୍ରୟ କର କାରା ?
 ଯା'ରେ ଯା'ତୁ ବର୍ଷାତ୍ମି ଶହିଁ ଅମୃତ-ମୟୀ ଧାର ।
 ବହୁତ ଧନରୁ ସପ୍ତ ରେ ତୁହି ଗୁପ୍ତ ତୋଷର ଗାନ,
 ଯମୀର ସଙ୍ଗେ ରଙ୍ଗେ ରଙ୍ଗେ ମୁକ୍ତ କର ଦେ ତାନ ।
 ମଳୟ ଶର୍ଣ୍ଣ ହର୍ଷ ହର୍ଷେ ମୁକୁଲିତ ଚରୁଣି,
 ପ୍ରକୃତ ଦେବୀ ହର୍ଷେ ବିଭେବ କୁସମ ସାଜେ ଯାଜି, .
 ପୁତ୍ର-ବାହିନୀ ମନ୍ଦାକିନୀ ବହୁତ୍ତ ଧୀରେ ଧୀରେ,
 ଯା'ରେ ଯା ତୁ ପ୍ରାଣ-ବିହଙ୍ଗ ଯା'ରେ ତାହାର ତରେ ।
 ଭୀଷମ ମରୁରେ ତୀରମ ମଧ୍ୟେ ପିତୃତ୍ତ ଅନଳ ରଖି,
 ରଜିତ ରହିଁ ନିହାର ବିନ୍ଦୁ,
 ନୃତ୍ୟ କାଶ ଅଚଳ ରିତୁ,
 ନୃତ ପିଯୁଷ ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ,
 କାନ୍ଦୁ ତରଙ୍ଗେ ରଙ୍ଗେ ଯା'ରେ ଯା'ତୁ ଭସି
 (ଥରେ) ଶାନ୍ତିଧାମବାସୀ !
 ଶ୍ରା ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାଦ ।

ବିବାହରେ ଅର୍ଥ ପୁସ୍ତକ ।

(ପର୍ବାନ୍ତବୃଦ୍ଧି ।)

ଜୀବ କରୁଣା ବା କୁଳଶୂଳ—

“ଜାତି” “କୁଳ” ଏ ସବୁ ଶବ୍ଦର ଗୌରବ ନିମ୍ନଲିଖିତ ମାଜରେ ଯେତେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସମାଜରେ ତେତେ ନୁହେ । ପ୍ରତି କଥାରେ ଛିନ୍ନର ପଦେ ଅଶକ୍ତ—ଜାତିବିଧି ! କିନ୍ତୁ ଆଜି କାଲ ସାହିତ୍ୟରେ ଜାତି ଶବ୍ଦ ଯେ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ଏ “ଜାତି” ର ଅର୍ଥ ତହିଁରୁ ପୂର୍ବକ । ଆଜି କାଲ ଜାତି ବ୍ୟାପକ ଏବଂ ବୌମିକ ; ସାଙ୍ଗର୍ଷ ବା ସାଙ୍ଗଦାୟିକ ନୁହେ—ଯେପରି ଭାରତଜାତି, ଅର୍ଥାତ୍ କୁଳ ଧର୍ମ ବର୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଧରଣରେ ଯେଉଁମାନେ ଭାରତ ଭୂମିରେ ବାସ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଜାତି ଶବ୍ଦର ପ୍ରାଚୀନ ଅର୍ଥ ଅନ୍ୟାରେ ଏହା ବର୍ଣ୍ଣ-ବିଶେଷକୁ ଦୁଃଖ ଯେପରି ବ୍ରାହ୍ମଣ ବ୍ରଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟ ଲଜ୍ଜାଦି । ପୁଣି ହମେ ଅହୁର ସର୍କାର ସେବକୁ ଅସିଲେ ଏହି ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ସହସ୍ର ଉପକାତ ଅନୁଜାତ ଅଭିଜାତ ଦେଖିବାକୁ ମିଳନ୍ତି । ଏକ ବ୍ରାହ୍ମଜାତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶାଖା ଦ୍ଵାରା ଶ୍ରେଣୀ ଉପଶ୍ରେଣୀରେ ଭରକୁ ହୋଇ ଅବଶେଷରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିବାର ଗୋଟିଏ ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵ ଜାତିରୁପେ ଦଶ୍ୟମାନ ! ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଏହାର । ଜାତିର ଏହି ପ୍ରାଚୀନ ଅର୍ଥବାଧ ଗୌରବ ଉପାକ୍ଷର୍ଣ୍ଣନ ନିମନ୍ତେ ଉକ୍ତିମୁଁ ଭାରତର୍ଷମାନେ ଅନେକଷ୍ଟକେ ବିବାହରେ ବହୁଅର୍ଥ ବ୍ୟାପ୍ତ କରିଥାନ୍ତି ।

ବିବାହରେ ଉଦୟ ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟରୁ ଯେ କୌଣସି ପକ୍ଷ ଜାତି
ଗୋରବ ନିମନ୍ତେ ଅର୍ଥ ଦାବ କର ପାରନ୍ତି କାରଣ ଯେଉଁ
ପକ୍ଷ ଆପଣାକୁ ଉଚ୍ଚ ଜାତି ବା କୁଳର ଦୋଲ ମନେ କରନ୍ତି
ଏବଂ ଯାହାଙ୍କ ସହିତ କୁଳ ଗୋରବ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅପର ପକ୍ଷ
ହୀନ ପ୍ରାପନ କରିବାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ ଯେ ଉଚ୍ଚ ଗୋରବର
ଶୈଖଯାମ୍ଭ ନ ଗୋଲିବେ କାହିଁକି ? ବିଶେଷତଃ ଯେଉଁ
ଶ୍ରମାଳରେ କୁଳଗୋରବରୁଁ ବୈବାହିକ ପ୍ରମଙ୍ଗରେ ଉଧନ
ଅଥମ ଏମନ୍ତ କି ଅନେକ ଛଳେ କେବଳମାନ ବିଗ୍ରହ
ଦୋକଥାଏ ସେଥିରେ କୁଳୀନମାନଙ୍କର ଅହଂକାର
ଏବଂ ଗରମା ଅତିରିକ୍ତ ଭାବରେ ଦୃଷ୍ଟି ନ ପାଇବ

ଚନ୍ଦ୍ରାଶୀଳ ସମାଜନ୍ତିକା କହିଅଛନ୍ତି

“କଣ୍ଠାବରଦ୍ଧତେ ରୂପଂ ମାତାବିର୍ତ୍ତଂ ପିତାଶ୍ଵରଂ
ବାଙ୍ମବାଟ କଳ ମିଛନ୍ତି ମିଥୁନମିତରେ ଜନାଇ” ।

ବିବାହ ବରକଣ୍ଠା ଉତ୍ସବ ପଣେ ଜୀବନନ୍ୟାପୀ ମୂଳ୍ୟ ।
ଦମ୍ପତ୍ରେ ଅଜୀବନ ସୁଖ ଦୂଃଖ ଏଥି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।
ସୁତ୍ରଙ୍ଗ ଫେମାନଙ୍କ ତୁଟି ଅଭିଲାଷ ଅଭିବ ଓ ଅଞ୍ଜିକାର
ସର୍ବାଦୌ ଥିଲେବନ୍ୟ ଏବଂ ଗ୍ରହଣୀୟ ଏହି ନତି ଅନୁଷେଣ
କର ପାଖାତ୍ୟ ମୂଳକରେ କୋଟିଶିପ ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠବରଣବିଧି
ପ୍ରତିକିଳିତ ଥାଏ । ଅମୂଳନଙ୍କ ସମାଜରେ ବରକଣ୍ଠାମାନଙ୍କର
ସେପରି ସ୍ଥାନକ୍ଷେତ୍ର ନାହିଁ । ଅମୂଳନଙ୍କ ଦେଶରେ ଏହି ଅନ୍ୟ
ବୟସରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଅଞ୍ଜାନାବସ୍ଥାରେ ବାଲକ ବାଲକା—
ମାନଙ୍କର ବିବାହ ହୋଇଥାଏ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ପାଖାତ୍ୟ
ସ୍ଥାନକ୍ଷେତ୍ର ପୁଣ୍ୟହଣୀୟ ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠସ୍ଵର ନୁହେ । ପୂର୍ବକାଳରେ
ସୁତ୍ରକ ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଅପେକ୍ଷାକୁଳ ଅଧିକ ବୟସରେ ବିବାହ
ଦେଉଥିବାରୁ ସେଷ୍ଟାବରଣବିଧି ପ୍ରକଳିତ ଥିଲା । ଯୌବନର
ପୂର୍ବ, ପ୍ରାମ୍ୟ ଅଥବା ଦୂର୍ପ୍ରେ ଯୌବନ ସମୟରେ ସକା ବିଚ୍ଛର
ଶକ୍ତିର ପକ୍ଷତା ଜନ୍ମିନ ଥାଏ; ତୁତବିଷ୍ୟତ ଚିନ୍ତା କରିବାର
ମେତା ପ୍ରାମ୍ୟ ନ ଥାଏ । ଉତ୍ସବ ଉତ୍ସବର ବଶବନ୍ଧୀ ହୋଇ
ପରିଣାମ ଚିନ୍ତା ନ କର ବାହ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥକାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଲୋଭନରେ
ହଠାତ୍ ପଢ଼ିଯିବା ବରକଣ୍ଠାଙ୍କ ପଣେ ସହଜ । ତେଣୁ
ନିର୍ବାଚନ କିମ୍ବା ପିତାଭ୍ରତା ପ୍ରତ୍ଯତି ଗୁରୁଜିନମାନଙ୍କ ଉପରେ
ନଥ୍ୟ ରହିବା ଉଚିତ । ଅମୂଳନଙ୍କ ସମାଜରେ ତାହାର୍ଥୀ
ହେଉଥାଏ—ବଡ଼ ସୁଖର ବିଷ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ପିତା
ମାତା କି କିମ୍ବା ମରେ ଏହି ନିର୍ବାଚନ କିମ୍ବା ସମ୍ମାନ କରିନ୍ତି?
ରୂପପ୍ରତି ଘେତେ ଦୁଷ୍ଟି ନାହିଁ, ଗୁଣ ନ ଥିଲେ କିଛି ହାନି
ନାହିଁ, ବିଭି ଥିଲେ ଭଲ; କିନ୍ତୁ ତାହା ଲୁଚିତ କୁଳ
ହରିବାକାଳ ହେବ ନାହିଁ ।

“ପରୁ ଯାଉ ମହତ ଥାଉ, ମହତ ଗଲେ ନ ମିଳେ ଅଛି” । ବାସ୍ତବିକ ଏ ଅଛି ସାରାର୍ଜ ଉତ୍ତରୀ, ପୂର୍ବ ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳ ଅଦର୍ଶ । କିନ୍ତୁ ପୁରୁତନ ନିର୍ଜୀବ ପତତ ସମାଜରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ସାରାର୍ଜ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ ଲୋକସାଧାରଣ ଯେପରି ଭାବାନ୍ତରରେ ଦୁଃଖୀନ୍ତି ଏ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘକ ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତ ।

ଜନସାଧାରଣ ସେହିପର କରୁଛି ଭାବରେ ଦୂଷି ବ୍ୟବହାର
କରିଥାନ୍ତି । ଯଥାର୍ଥ ମହିତ୍ୱ ମାନବ ଜନକର ପର୍ବାତିକୁଷ୍ଠ
ଦସ୍ତି ଏହା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଦେବରୁ ଅତିକୁ ଉଠାଏ ; ମନୁଷ୍ୟର
ଜନସୃଷ୍ଟିରେ କି ବିଶେଷକୁ ଓ ଅଧିକାର ପଣ୍ଡି ଦେଖାଏ ।
କିନ୍ତୁ ପ୍ରକରତ ମହିତ୍ୱ ଓ ସାଧାରଣ ବେଧ୍ୟ ମହିତ ମଧ୍ୟରେ
ଆକାଶ ପାତାଳ ପ୍ରଦେଶ । ସର୍ବଜ୍ଞାନ୍ତ ହୋଇ ସୁନ୍ଦା ବିବାହ
ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟନ୍ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସାମାଜିକ ଉତ୍ସବ ଉପଲବ୍ଧେ
ମମାରେହରେ ବନ୍ଦ ଅର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି କରିବାଦ୍ୱାରା ଯେ ଲୋକିକାଳ
ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମିଳେ ତାହା ମହିତ ! ଅଥବା ଚୂପଣ୍ଡି ପ୍ରତ୍ୱତି
ପ୍ରତି ଲେଶ ଦୁଷ୍ଟି ନ ଦେଇ ବନ୍ଦ ଅର୍ଥବ୍ୟକ୍ତିରେ ଅଣା
ଅପେକ୍ଷା ଉଚ୍ଚକୁଳରେ ବନ୍ଦୁତା କରିବାଦ୍ୱାରା ଯେ ପ୍ରତିର୍ଦ୍ଦିନ
ଲୁହ ହୁଏ ତାହା—ମହିତ ! ଉତ୍ୟାଧି ॥ କିନ୍ତୁ ଅହା ଏ
ଭଳ ମହିତ ପ୍ରକରତ ଦିନ ମହିତ୍ୱ କି ? ଅର୍ଥର କି ଅନ୍ତରମନ୍ୟ
ଦିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ! ମହିତ୍ୱ ଅର୍କନ କର, ସରଙ୍ଗଣ କର, ମହିତ୍ୱ
କଦାପି ଉପେଣ୍ଣିଯୁ ନୁହେ । କାପ୍ରବିକ ଧନ ବଢ଼ି ନୁହେ
ରୂପ ବଢ଼ି ନୁହେ, ପଦ ବଢ଼ି ନୁହେ ; ମହିତ୍ୱ ପର୍ବୋପର ।
ମହିତ୍ୱ ଉଥାର୍କନ ଓ ସରଙ୍ଗଣ ନିମନ୍ତେ ଏହମସ୍ତ ଯଥ ତ୍ୟାଗ
କରିବା ପ୍ରମୋଜନ ହୁଏ ତାହାହେଲେ ଅକାଟରେ ତ୍ୟାଗ
କରିବା ଉଚ୍ଚିତ ଏବଂ ମହିତ୍ୱ ନିମନ୍ତେ ଏ ସକଳ ତ୍ୟାଗ
କରିବାହୁଁ ମନୁଷ୍ୟର ମହିତ୍ୱର ପରିଚୟ ।

କୁନ୍ତୁ କହିଲୁ ଦେଖି ଶ୍ରାଵନର ବିବଳ୍ଲିତ ହୃଦୟ ଶିଥିର
ରୋଗାନ୍ତ ପଞ୍ଚ ବର୍ଷବର୍ଷସ୍ଥ ଦର୍ଶି କୃଷ୍ଣକାମ୍ଯ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ
କେବଳ ତାଙ୍କ କୁଳୀନତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅର୍ଥଦାନବ୍ୟାଙ୍ଗ ଜାମାତ୍
ପଦରେ ବିରଣ କରିବାରେ କିଛି ମହତ୍ତ୍ଵ ଅଛି କି ? ମହତ୍ତ୍ଵ
ଶବକୁ ଜନସାଧାରଣ ପ୍ରାମ୍ୟ କୁଳୀନତାର ନାମାନ୍ତର ସ୍ଵରୂପ
ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି । ଏପରି ବୁଝିବାର ମଧ୍ୟ କାରଣ ଅଛି ।
ଯାହା ପ୍ରକଳ୍ପ ମହତ୍ତ୍ଵ ତାହାର ଉପରେ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ଢେଣୀ
ବିଭାଗ । “ଗୃହବର୍ଷ୍ୟମ୍ ମୟୁସୁଷ୍ଠଂ ଗୁଣକର୍ମ ବିଭାଗଃ” ।
ଗୁଣ କର୍ମ ଅନୁସାରେ ବ୍ୟାକ୍ରମ ଯଦିପ୍ରାଦ ଗୃହବର୍ଷ ବିଭାଗ
ହୋଇଥାଏ । ହିନ୍ଦୁମାନେ ଅଧିକାଳରୁ ଜ୍ଞାନ ଓ ଧର୍ମକୁ
ପ୍ରଥମ ଉତ୍ସବାନ ଦେଇ ଅସି ଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁମନେ ଧର୍ମ
ଓ ଜ୍ଞାନରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସମାଜରେ ସେହିମ ନେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ଶିର୍ଷ
ସ୍ଥାନାୟ । ଶୌର୍ଯ୍ୟ ନର୍ଯ୍ୟ ଯମା ତ୍ୟାଗାଦ ଯାତ୍ରାଗୁଣ ଦ୍ଵିତୀୟ
ସ୍ଥାନରୁ ଇତ୍ୟାଦି । ପୁଣି କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦେଶଶ୍ରେଣୀର ବନ୍ଧୁ-

ଦିଶେଷ ଉକ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ସାହାରକ ଗୁରୁମାନଙ୍କର ଉତ୍କଳ୍ୟ ସାଧନ କରି ନିଜ ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରେ ଅଧିକ ଗୌରବ ଓ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲାଭ କରିଥାନ୍ତି । ଏହା ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ଅଦିମ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗ ଦିଖାନ । କିନ୍ତୁ ପରତ୍ତୀ କାଳରେ ଏହି ନିର୍ମମ ଅନ୍ୟତ୍ଵ ରହି ନ ଥିଲା । ରାଜାନୂତ୍ରିତ ବନ୍ଦୁ ପରମାଣରେ ଏହା ସାମାଜିକ ଉତ୍ସବ ଅବଳତର ନିଯ୍ୟମକ ହୋଇଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ବିଚିନ୍ତା, ସୁଶ୍ରିତ ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ରାଜାଙ୍କ ସମୟରେ ଗୁଣକର୍ମବାବୁ ସମାଜର ବ୍ୟକ୍ତି ଫିଲେର ପଦ ଓ ସାମାଜିକ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ତୋଷାମଦକାରୀ ନିରଣ୍ୟ ପାର୍ଶ୍ଵରଙ୍ଗେ କୌଣସି ବିଶେଷ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାରୀ ନ ହୋଇ ସୁବ୍ରାତା ରାଜାନୂତ୍ରିତବଶତଃ ସମାଜରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଥିବା ବିଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ବର୍ଷ ଓ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗ ପ୍ରଥମେ ଗୁଣାନ୍ୟାସୀ ହୋଇଥିଲେଛେ କାଳରେ ତାହା ଅନେକ ହୁଲେ ବିକ୍ରି ଓ ବିପରାଗ ଭାବ ଧାରଣ କରି ଅତ୍ର ଦନ୍ତେହ ନାହିଁ । ଏବଂ ଦୂରତନ ନିର୍ଜୀବ ସମାଜରେ ସାଧାରଣତଃ ଯେତର ଅନ୍ୟରେ ସାର ନଷ୍ଟ ହୋଇ କେବଳ ବାହ୍ୟ ଅବରତ ମାତ୍ର ଧନ୍ତି ରହୁ ଥାଏ ଏବଂ ଲୋକ ସାଧାରଣ ଘେରୁ ବାହ୍ୟ ଆବରଣକୁ ସମାଜର ଶକ୍ତି ଓ ସର୍ବଧି ବୋଲି ମନେ କରି ଉତ୍ସବରେ ସର୍ବତୋଭାବରେ ଅଷ୍ଟକ୍ରମ ହୋଇଥାନ୍ତି ହିନ୍ଦୁଧିମାଜରେ ଥିଲା ଘେରୁ ପର ଅବଶ୍ୟକ ଦିଅଥିଲା । ଦୁର୍ଗେ ଯେ ପରବାର ଉତ୍ସବରେ ବୋଲି ସମାଜରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠି ପାଇଥିଲେ ; ଅଜି ଶତଶତବିଂଦୀ ଥିଲେ ହୋଇଥିଲା । ଯେହି ପରବାରର ଉତ୍ସବରେକାହା ବିଂଶାହରେ ମନେ—ଧର୍ମ ନାହିଁ କର୍ମ ନାହିଁ ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ଧ୍ୟାନ ନାହିଁ—କେବଳ ପୂର୍ବ ପୃତୁମାନଙ୍କ ଗୌରବ ବଳରେ ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ୱାରଣ ବରହିତ ଘୋର କଦାଚିତ୍ତ ପାଣ୍ଡତ୍ୟ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ସମାଜରେ ଅପ୍ରତିହତଭାବେ ପୂର୍ବ ମହାତ୍ମା ଭେଦକରି ଅୟନ୍ତକିନ୍ତି । ସମାଜ ସଜ୍ଜକ ଥାର ବର୍ଷ ଶ୍ରେଣୀ ବିଷ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ଏପର କାଦାୟେ ଘଟନା ନାହିଁ । ଏହାନ୍ତାର ସମାଜର ଲୋକ ସାଧାରଣ ସାମାଜିକ ଗୌରବ ଲୁହ ବିଷ୍ଵରେ ଉଦ୍ବାଧିନ ଏବଂ ନିଷେଷ ହେବା ସାହାରକ । ତୁମେ ଯେତେ ଇଚ୍ଛା ତେତେ ଜ୍ଞାନ ଉପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କର, ଅନ୍ତରସ ଧର୍ମନୁଷ୍ଠାନରେ ପ୍ରକାର ହୃଦୟ, ଅସାଧରଣ ତଥାଗ କର, ଅତୁଳ ଗୌର୍ବୀୟ ଦ୍ୱାରା ଦେଖନ୍ତୁ

ମୁଣ୍ଡି ଅଦ୍ୟରୁ ସମାଜରେ ତୁମ୍ଭ ପଦ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ମହାନ୍ତି ଓ ଗୌରବର ପୀମା ଧଳାଯ ଲୋହ କଳବାର ଆବଶ ! “ଉଦୟତ ପଦ ଉନ୍ନୁ ପର୍ମିମେ ଦରଶାଗେ, ନ ଚଳନ୍ତି” ତବ ପ୍ରାନଂ କର୍ମଣା ବା ଗୁଣେନ ! ଅଉ ସହସ୍ର ଗେଷାବାର ଉନ୍ନତର କୌଣସି ଥଣା ନାହିଁ ଏହା ଭାବିଲେ ଓ ଦେଖିଲେ ଜନସାଧାରଣ ସାମାଜିକ ଉନ୍ନତ ପଣେ କାହିଁକି ପ୍ରୟାସ କରିବେ ?

ସାହାହେଉ ବଂଶର ମହାନ୍ତି ବଂଶଧରମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । କୌଣସି ବଂଶର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷ କେବେ ଅପଣା ଗୁଣ କର୍ମ ବଳରେ ମହାନ୍ତି ଲୁଗ କରିଥିଲେ ବୋଲି ଯେ ଅଜି ଶତାବ୍ଦୀ ବର୍ଷ ପରେ ତାଙ୍କର ଅଗୋଗ୍ୟ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ସେହି ମହାତ୍ମର ଫଳଭୋଗୀ ହେବେ ଏହା ଯୁକ୍ତି ପଢ଼ିବ ବୋଧ ହେଉ ନାହିଁ । କାରଣ ମହାନ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ, ଏହା କୁଳଗତ ନୁହେ । ମହାତ୍ମା କୁଳଗତ ବୋଲି ମନେ କରି ବିରାପର୍ବ ବା କନ୍ୟାପନ୍ଥ ବିବାହରେ କେବଳ କୁଳୀନତା ପ୍ରତି ଏତେ ବ୍ୟାକୁଳ ଓ ସାକାର ହେବେ ଏବଂ ତହିଁ ନିମନ୍ତେ ଅବସ୍ଥାତରକ ଅର୍ଥରେ କରିବେ ଏହା ଅଜବ ଅର୍ଥରେ ଏବଂ ଅନ୍ତେପର ବିଷୟ ।

କୁଳୀନତା ଶ୍ଳାଘ୍ୟ, କୁଳୀନତା ପ୍ରକୃତ ମହାନ୍ତି—କାରଣ କୁଳୀନତା ପଦପୁଣି ଓ ପତ୍ରିଯୁକ୍ତ ଫଳ । ଏହା ହିନ୍ଦୁର ପ୍ରାଣ, ଏହା ହିନ୍ଦୁର ଅହଂକାର । ତେବେ ପଣ୍ୟ ବସ୍ତୁପର ଏହା କିମ୍ବ ବିଦ୍ୟୁ ଶୋଭନ୍ୟ କି ? ଅର୍ଥବାର ଯେ ମହାତ୍ମର କିମ୍ବ ବିଦ୍ୟୁ ହୁଏ ଯେ ମହାତ୍ମ କି ହିନ୍ଦୁର ଉପ୍ପକୁ ମହାତ୍ମ ? ଯେ ମହାତ୍ମ କି କୌଣସି ଉନ୍ନତ ସମାଜର ଅହଂକାରର ବସ୍ତୁ ହୋଇପାରେ ? ଅର୍ଥବାର କୁଳୀନତାର କିମ୍ବ ବିଦ୍ୟୁ ହେଲେ କୁଳୀନତାର ଗୌରବ କେଉଁଠାରେ ? ସେଉଁମାନେ ଅର୍ଥଶାଳୀ ସେମାନେ ଅଉ କୁଳୀନତାର ସମାଜ କରିବେ କାହିଁକି ? ଧର୍ମପୁଣି ଓ ପତ୍ରିଯୁକ୍ତ ପ୍ରଭାବ ଧନବାର ପରିଚୂତ ନ ହେବ କାହିଁକି ? ସେଉଁମାନେ କୁଳକୁ ସର୍ବସ୍ଵ ବୋଲି ମନେ କରିନ୍ତି ଅର୍ଥ ଲୋଭରେ ତାହା ଛାଡ଼ିଲେ ତାଙ୍କର ଆଉ କିମ୍ବ ରହିଲା କଣ ? ସୁତରାଂ କୁଳାତ୍ମାନମାନଙ୍କ ପଣେ ଗୌରବ ବିଦ୍ୟୁ କଦାପି ଶୋଭନ୍ୟ ନୁହେ ।

ଏହିରେ ଯେଉଁମାନେ ଧନ ବଳରେ କୁଳୀନତା କିମ୍ବ ସେମାନେ ବିଶ୍ଵମୂଳି । ସେମାନେ ଯଥାର୍ଥରେ

କୁଳୀନତା କିମ୍ବ କରନ୍ତି କି ? କୁଳୀନତା ତ ଏନେକ ଦିନରୁ ଯାଇଛି ; ଯେଉଁ ଦନ କୁଳରୁ ଧର୍ମ କର୍ମ ଜ୍ଞାନ ଗୁଣ ସମସ୍ତ ଲୋପ ପାଇଥାଏ କୁଳୀନତା ସେହି ଦିନରୁ ବିନଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ । କର୍ପର କିଶୁଅଛନ୍ତି ବୋଲି ମନେ କରି ସେମାନେ ବାସ୍ତବରେ ଜର୍ମ ଲାଟଦଷ୍ଟ ଜ୍ଞାନମାନ କନାଶ୍ରୀମାନ କିଶୁନ୍ତି । ପୁଣି ଏହି କୁଳକ୍ରେତାମାନଙ୍କର ସର୍ବଦା ମନେ ରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ହିନ୍ଦୁର କୁଳୀନତା ଓ ମହାତ୍ମାମୁକ ବଳରେ ଉପାର୍କିତ । ଅର୍ଥବଳରେ ସେମାନେ ତାହା କଦାପି ଲୁଗ କରି ନ ପାରନ୍ତି । ଅର୍ଥଶଯ୍ମ ହେଲେ “ଶୀଣେ ପୁଣେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଲୋକେ ବସନ୍ତ” ।

କେହି କହନ୍ତି ଏକବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଏତେ ଉଚନ୍ତବ ଶ୍ରେଣୀ ଯୋଗାନ ଜାଗାୟ ଏକବାପରେ ଅନୁଭାୟ ହେଉଥିଲା ପୁଲେ କୁଳ ଶଳ୍କ ହାର ଯଦି ସେ ସକଳର ସମୀକରଣ ହୁଏ ତାହାହେଲେ କୁଳ ଶଳ୍କ ପ୍ରଥା ଅନୁସରଣୀୟ ନୁହେ କାହିଁକି ? ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ବବେଚନାରେ ଏହାହାର ସମୀକରଣ ସାଧତ ହେଉ ନାହିଁ ବରଂ ଦୃଢ଼ଭୂଷଣ ପ୍ରମାଣିତ ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ହେଉ ଅଛି । ଅର୍ଥ ପ୍ରାପ୍ତିହାର ଅପଣା କୁଳ ଗୌରବର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷମ ପାଇ ଅର୍ଥଗ୍ରାହୀ କୁଳୀନପଣ୍ଡକ ବଷ ବିଷାରିତ । ସେ କୁଳ ଦେତାଙ୍କ ତାଙ୍କର କୁଳ ନିମ୍ନତାଯୋଗୁ ରହିବିନ ଅବଜ୍ଞନେତରେ ଦେଖନ୍ତି ଏବଂ ନିମ୍ନଗାମୀ ହେବାରୁ ନିକର ସମଶ୍ରେଣୀୟ ଅଭଳ୍ପ ଜ୍ଞାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ଅବମାନନ୍ତ ପାଆନ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ରବିହିନୀ ଦ୍ୱାରାବରେ ମୂଳ କଳନ୍ତର ସହିତ ନିମ୍ନପୁଣ୍ୟ କୁଳ ଦେତାଙ୍କ ଉପରେ ତହିଁର ପ୍ରତିଶୋଧ ନିଅନ୍ତି । ପୁଣି କୁଳ ଦେତା ଧନକ ନିଜେ ଉଚିତର ଯୋଗାନକୁ ଉନ୍ନିତ ହୋଇଥିବାର ମନେ କରି ଆପଣାର ସମଶ୍ରେଣୀୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଧାରଣଙ୍କ ପ୍ରତି କିପରି ବ୍ୟବହାର କରିବାର କଥା ତାହା କାହାରକୁ ରୁଷାଇବାକୁ ହେବ ନାହିଁ । ଦାତ, ପ୍ରତିଦାତ ଜଗତର ନିଯୁମ । ସାମାଜିକ ପ୍ରକିମ୍ବାରେ ତହିଁର ଅନ୍ୟଥା ହୋଇ ନ ପାରେ । କୁଳ ଶଳ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏକବେଳେକେ ରହିଛି ନ ହେଲେ ସାମାଜିକ ସମତା କଦାପି ସାଧତ ହେବ ନାହିଁ କିମ୍ବ ସମାଜରେ ନକଜନିନ ଓ ନିବାନ ଅକାତ୍ମା କଦାପି ସବ୍ରତ ହେବ ନାହିଁ । କୁଳୀନ ସନ୍ତୁନମାନେ ଅଯଥା ଅଚ୍ଛାନ ତ୍ୟାଗ କରିବେ ଏବଂ ସାଧାରଣ ଅପାଦରେ ଅଯଥା ଗୌରବ ଅର୍ଥରେ କରିବାକୁ ଶିଖିବେ, ତାହାହେଲେ ସମାଜର ସକ୍ଷିତା

ବଢ଼ିବ ଏବଂ ସମାଜିକ ଅଳ୍ପାତ୍ମା ଭଇ ଅର୍ଦ୍ଧ ଅତିକୁ ପ୍ରଧାରିତ ହେବ । ସମାଜିକ ସମତା ସାଧନ ସଙ୍ଗେ ଜାତୀୟ ଉଲ୍ଲତିର ପଥ ପରିଷ୍ଠାତ ହେବ । ଅତିଏବ ଯେ କୌଣସି ଅଳ୍ପାତ୍ମା ବିବେଚନା କର ଦେଖିଲେ ବିବାହରେ କୁଳର ତତ୍ତ୍ଵର ନିମ୍ନତା ନିବରନ ଅର୍ଥ ଅଦାନ ପ୍ରଦାନ ପ୍ରଥା ଯୁକ୍ତି ସଙ୍ଗର ବା ଶାସ୍ତ୍ରମିକ ବୋଲି ବୋଧ ହେଉ ନାହିଁ ।

କୁଳ ଯେ ବିବାହରେ ବିବେଚ୍ୟ ବିଷୟ ନାହେ, ତାହା ଅମ୍ଭେଦିକାନେ କହୁ ନାହିଁ । ବରଂ ବଂଶ ମର୍ଯ୍ୟଦା ବା କୁଳ ଚୌରବ ପ୍ରତ ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ବ୍ୟସ କହି ଅଛନ୍ତି ।

“ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିବାହାର୍ଥୀ ଅନନ୍ଦ୍ୟାନ୍ତ୍ୟ ମୃଦ୍ଦାବ୍ୟ
ଅର୍ଦେଶାଦୁଷ୍ଟବିଦଶୋଥ୍ୟାଂ ଅଶୁଳ୍କାଦାନ ଦୂଷିତାଂ ।”

ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ କନ୍ଦ୍ୟା ଅନୁଭବ ବଂଶରେ ଜନ୍ମ ପ୍ରହଣ କରିଥିଲୁ, ଯାହାର କୌଣସି ରେଣ ନାହିଁ, ଯାହା ବଂଶ ଦର୍ଶକଙ୍କ ଓ ନିଷଳଙ୍କ ଏବଂ ଯାହା ବଂଶରେ କେବେ କେହି ବିବାହରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଶୁଳ୍କ ପ୍ରହଣ କର ନାହିଁ ବିବାହ

ନିମ୍ନେ ସେହିପର କନ୍ଦ୍ୟର ପ୍ରତିକ୍ଷା କରିବ । ବାସ୍ତବିକ ଯେଉଁ ପରିବାରରେ ଶୁଳ୍କନିୟମରେ, ଅତିଥି ସତ୍କାର, ପରିଶେଷ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ, ପଢ଼ିବାର୍ଥରେ ଅଦର, ଜ୍ଞାନର ଚର୍ଚା, ଯମା ଶୌକ ତ୍ୟାଗାଦର ଅନୁଭାବ ଦିଶ୍ୟ ହେଉଥିଲୁ ସେ ପରିବାରରେ କନ୍ଦ୍ୟା ଦେବା ବା ବୈପରିବାରରୁ କନ୍ଦ୍ୟା ଅଶିବା ପରମ ଯେଉଁଚାହେ ବିଷୟ । ୧୯୭ ମେନ୍ ଦ୍ୱାରା ଭଇ ପାରିବାରକ ଅର୍ଦ୍ଧ ଓ ସୁଖନ୍ୟ ପରବାରକ ଜାବିନ ଏକ ଶୁଳ୍କରୁ ଦିମେ ଅପର ଶୁଳ୍କରୁ ବିପ୍ରାବିତ ହେବ ଏବଂ ସମାଜର ଅଶେଷ କଲ୍ପାଣ ସାଧକ ହେବ । ୧୯୭ ଉଦେଶ୍ୟରେ ବିବାହରେ କୁଳ ନିର୍ବାଚନ ହେବା ଉଚିତ ଏବଂ ଏତୁପ କୁଳ ଯେ ଅର୍ଥ ଦ୍ୱାରା କିମ୍ବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ନ ପାରେ ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ଦ୍ୱାରା ଅମ୍ଭାର ଅମ୍ଭାର ଅମ୍ଭାର ମିଳିନ । ୧୯୭ ମରଦ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ମିଳିନରେ ଅର୍ଥର ସ୍ଵର ରଖି ଦାଖିଟ୍ୟ ଜାବିନକୁ କୁଳିତ କରିବା ସମାଜିକ ଶିଳ୍ପା ଓ ଅକଳ୍ପାଣ ଭବ ଅର୍ଥ କିଛି ନୁହେ । ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ସମାଜର ନେତ୍ରୀ ପ୍ରାଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମନଙ୍କର ଏକାନ୍ତ ଅବଧାନ ପ୍ରାର୍ଥନ୍ୟ ।

ଶ୍ରୀ ଶୋଧବିନ୍ଦୁ ଦାଶ ।

ସ୍ଵାମୀବିବେକାନନ୍ଦ ।

ଓ

‘ଦରଦୁ ନର୍ପଣ’ ପେବା ॥*

“The poor, the down-trodden, the ignorant—let them be your God”
Swami Vivekananda.

ପ୍ରବଳ—ପ୍ରଭଞ୍ଜନ୍ୟକୁ—ଡ଼ାଳିଲ—ତରଙ୍ଗମାଳି—ସମାଜିର୍ଦ୍ଧ
ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣବନରେ—ଭାଷମାନ—ଏକମାତ୍ର—ନାବିକ—ପରଶ୍ରଳିତ
ପୋତ ଶ୍ରୀକରେ କେବଳ ଜଣେ ଯାହିଁକୁ ନିର୍ବିକ ତତ୍ତ୍ଵରେ
ବସିଥିବାର ଦେଖି ମନରେ ଯେଉଁ ଭବ ଜାତ ହୁଏ, ଆଜି
ବହୁ କୋଳାହଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୀଷଣତରଙ୍ଗମାକୁଳିତ ସପ୍ରାରଷାଗର
ବନ୍ଧରେ ଭୟମାନ ମମକୁଣ୍ଠପରଶ୍ରଳିତ ଧର୍ମପୋତଶ୍ରୀଙ୍କରେ
ସେହି ପୁରୁଷ ପ୍ରଧାନ ବିତକାନମଙ୍କୁ ନିଃଶକ୍ତ ହୁଦରେ

* “କାବେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦୟାଦେହରେ ସାହସିକ-କନ୍ତୁତ ଦୟା ମନ୍ୟମହେ, ବ୍ୟାଂ ନ ଦୟାମହେ, ଥୟ ଦୟାଯେ ମହେ । ନାନ୍ଦିଗାନ୍ ଦୂରଗମାନ୍ ।

ଦ୍ୱାରା ଲମ୍ବୁ-ନବାସିନୀ ନବବନ୍ଧୁ ଯେହର ନିଜ ମାତାପାତା

ପକ୍ଷରୁଣ ବଦନ ଓ ମିଶ୍ରାଳାପ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅଛୁଷ୍ଟ ହୋଇ ପଥ ହାଗା ନଜର ମନୋଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରେ, ସେହି ପର ଭାବର ମାତାଙ୍କର ସକ୍ରତୁ ବଦନ ଏବଂ ମିଶ୍ରାଳାପ ପ୍ରତି ଅଛୁଷ୍ଟ ହୋଇ ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ସ୍ଵରୂପ ଚିକାଗୋ ସହରରୁ ଭାବରୁଣ୍ଟିରୁ ଲେଖୁଅଛନ୍ତି “ମନେ ରଖିବ-ଦିନଦିନ କୁଡ଼ିଯୁ-ରେହଁ ଅମ୍ବାନଙ୍କର ଜାତ୍ୟ ଜାତନ । କିନ୍ତୁ ହାୟ ! କେବୁ ଏମାନଙ୍କ ସକାଶେ କିନ୍ତୁ କର ନାହାନ୍ତି । ଅମ୍ବାନଙ୍କର ଅଧ୍ୟନକ ସ୍ୱାରକମାନେ ବିଧବୀ ବିବାହ ସେଇ ବିଶେଷ ବ୍ୟକ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ସମସ୍ତ ସ୍ୱାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୋର ସହାନ୍ତୁ ତୁର ଅଛି, କିନ୍ତୁ ବିଧବୀମାନଙ୍କର ସ୍ଵାମୀ ସଙ୍ଗ୍ୟ ଉପରେ କୌଣସି ଜାତର ଅତୁଷ୍ଟ ନିର୍ଭର କରେ ନାହିଁ, ଜାତର ଅତୁଷ୍ଟ ନିର୍ଭର କରେ ନିନ୍ଦାଧାରେଣଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ପ୍ରତିରୋଧ । ସେମାନଙ୍କୁ ଉନ୍ନତ କର ପାର ? ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାରକି ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପ୍ରକୃତ ନଷ୍ଟ ନ କର ସେମାନଙ୍କୁ ଅଧିକାରୀ ଗୋଡ଼ରେ ଅପେ ଠିଆ ହେବା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ପାର ? ତୁମ୍ଭେମାନେ କି ସାମ୍ୟ, ସ୍ଵାଧୀନତା, କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଉତ୍ସାହରେ ଘୋର ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ ଏବଂ ଧର୍ମ ଓ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକତାରେ ଘୋର ହତ୍ଯା ହୋଇ ପାର ? ଏହାହଁ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଅମ୍ବାନେହଁ ଏହା କରିବା । ତୁମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏହା କରିବା ସକାଶେ ଅସିଥାନ୍ତି । ନିଜଠାରେ ବିଶ୍ଵାସ ରଖ । ପ୍ରବଳ ବିଶ୍ଵାସହଁ ବଡ଼ ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଅଗ୍ରପର ହୃଥ, ଅଗ୍ରପର ହୃଥ, ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗରିବ ପଦବଳତ ସହାନୂତୁ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହାହଁ ଅମ୍ବାନଙ୍କର ମୂଳମହ । ଅଗ୍ରପର ହୃଥ କାର୍ଯ୍ୟ ହୃଦୟ ବାଲକବୃଦ୍ଧି * ।” ତାହାଙ୍କର ଏହି କଥା ଶୁଣିଲେ ମନେ ହୃଥ, ପ୍ରୋତସ୍ତରେ ଘନାର୍ତ୍ତରେ ପଢ଼ିତ ମୁଖ୍ୟ ଜାଟ ଯେପରି ଶରୀଏ କାଷ୍ଟାବଳମୟ କର ଅପଣାର ପ୍ରାଣ ଭରି କରେ, ସେହିପରି ଦାର୍ଢ୍ୟ-ପ୍ରୋତସ୍ତରେ ଘନାର୍ତ୍ତରେ ପଢ଼ିତ ମୁଖ୍ୟ ନିଃସହାୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବିବେକାନନ୍ଦବୂପ କାଷ୍ଟାଗ୍ରୟ କରି ଅପଣାର ପ୍ରାଣ ରଖି ବିଧାନରେ ଏବେ କାନ୍ତି ସଗେଷ୍ଟ ଭାବରୁଣ୍ଟି ।

ଭାବର ଚିକାଗୋ ସହରରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ କରୁ କରୁ ସ୍ଵଦେଶର ଅବସ୍ଥାର ଚିହ୍ନ ତାହାଙ୍କର ନନ୍ଦନ ସମୀପରେ ନୃତ୍ୟ

କରିବାକୁ ଲୁଚିଲୁ, ତଦନକୁର ନଜର କିନ୍ତେକ ଭରତୟ ଶିଖ ନିକଟକୁ ଲେଖୁଅଛନ୍ତି “(ବ୍ରିଜ୍ୟ) ଦିନଦ୍ଵୀ ଲେଜେ ! ଯଦି କାହାର ଅମ୍ବ ଦେଖିବେ ମାତ୍ରକୁରେ ଜନ୍ମ ହୃଥ, ତା'ର ଅଭ ଅଶା ଭରଣୀ ନାହିଁ-ସେ ଗଲେ । କାହିଁକି ଦେ ବାବୁ ? କି ଅତ୍ୟାଗ୍ରର ! ଏ ଦେଶର ସମସ୍ତ ଅଶା ଅଛି, ଭରଣୀ ଅଛି, Opportunities (ସୁଧିଧ) ଅଛି । ଅଜି ଯେ ଗର୍ଭବ, କାଲ ସେ ଧନ ହେବ, ବିଧାନ ହେବ, ଜଗତ୍ମାନ୍ୟ ହେବ । ଅଉ ସମସ୍ତେ ଦିନଦ୍ଵୀର ସହସ୍ରତରେ ବ୍ୟପ୍ତ । ହାରହାଶ ଭାବର ଭାବର ମାସିକ ଅୟ ଟ ୨ କା । ସମସ୍ତେ ଚିତ୍କାର କରୁଅଛନ୍ତି ‘ଅମ୍ବେମାନେ ବଜ ଶାବଦ’ କିନ୍ତୁ ଭାବରେ ଦିନଦ୍ଵୀର ସହାୟତା କରିବା ପାଇଁ କେତୁ । ସାରା ଅଛି ? କେତେକଣ ଲୋକର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଅନ୍ତା ନିମିତ୍ତ ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦେ ? ହେ ଭଗବାନ ଅମ୍ବେମାନେ କି ମଣିଷ ! ସେହି ଯେ ପଶୁବର୍ତ୍ତ ହାତି, ତୋମ ତୁମ୍ଭେର କର ଭାବରେ ; ସେମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତ ନିମିତ୍ତ ତୁମ୍ଭେମାନେ କଣ କରିଅଛୁ, ସେମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ଗ୍ରାହେ ଅନ ଦେବା ପାଇଁ କିଅଣ କରି— ଅଉ କହିପାର ? ତୁମ୍ଭେମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ହୁଅଁ ନାହିଁ, ତୁମ୍ଭେ କର, ଆମ୍ବେମାନେ କି ମଣିଷ ? ସେହି ଯେ ତୁମ୍ଭେମାନଙ୍କର ହଜାର ହଜାର ସାଧୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୁଲୁଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଏହି ଅଧିଷ୍ଠତତ ଦିନଦ୍ଵୀ ପଦବଳତ ଗରିବମାନଙ୍କ ସକାଶେ କଅଣ କରିଅଛନ୍ତି ? ଖାଲି କହୁଅଛନ୍ତି ହୁଅଁ ନା, ମୋତେ ହୁଅଁ ନା । ଏପରି ସନାତନ ଧର୍ମକୁ କଣ କରି ପକାଇ ଅଛନ୍ତି ! ଏବେ ଧର୍ମ କାହିଁ ? କେବଳ ବୁଦ୍ଧମାର୍ଗ-ମେତେ ହୁଅଁ ନା, ହୁଅଁ ନା ।

ମୁଁ ଏ ଦେଶକୁ ଅଧିଷ୍ଠତ, ଦେଶ ଦେଶିବାକୁ ନୁହେ, ତାମ୍ୟ ଦେଶିବାକୁ ନୁହେ, ନାମ କରିବାକୁ ନୁହେ, ଏହି ଦିନଦ୍ଵୀମାନଙ୍କ ସକାଶେ ଉପାୟ ଦେଶିବା ନିମିତ୍ତେ । ସେ ଉପାୟ କଣ ପରେ ଜାଣି ପାରିବ-ସକ ଭଗବାନ ସହାୟ ହୁଅଛନ୍ତି ।”

ଏବେ ସେ ଉପାୟ ଅବସ୍ଥାର ହୋଇଅଛି । କାର୍ଯ୍ୟ ଗୁଲି ଅଛି । ସାର୍ଥତାଣୀ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରୟୋଗନ । ତାହାହେଲେ ଅନ୍ତବଳମେ ଭାବରେ ଦିନଦ୍ଵୀ-ଦୂରଶା ଅଧିନାତ୍ର ହେବା ଅଭ୍ୟନ୍ତରକ ନୁହେ ।

କି ଉପାୟରେ ଭରତ ଯୁଦ୍ଧକମ୍ପୁଳୀ 'ଦର୍ଶ ନାର୍ଯ୍ୟ' ଖେବାରେ ଅପଣାର ପ୍ରାଣ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବେ, କି ଉପାୟରେ ମେମାନଙ୍କର ଥିବାଦିମୟକ ଦର୍ଶମାନଙ୍କ ସକାଶେ ନିରଜୀର ପରିମୂଳିତ ହେବ, କି ଉପାୟରେ ଭରତର ଅଭାଳକୃତ୍ବ-ବନ୍ଦତା ବିଧବାର ଅଞ୍ଚୁ ମୋନନ ଏବଂ ଶୁଧାର୍ତ୍ତର ଅନ୍ତର୍ଷପ୍ତ୍ରାନ ନିରିତ ବନ୍ଦ ପରିଚାର ଦେବେ, କି ଉପାୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭୁଦୟ ଅପଣାର ଅନ୍ତର କିମ୍ବଦିନ ସେହି ପଥପ୍ରାନ୍ତେ ପତିତ ଅନନ୍ତନକ୍ତିଷ୍ଠିତ 'ଦର୍ଶ ନାର୍ଯ୍ୟ' ପୂଜୋପରିର ଅଣ୍ଟେତୁତ କରିବେ, ଏହି ଶିନ୍ତା ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କୁ ଆକୁଳିତ କରି ପକାଇଲା । ଭରତମ୍ପ ଯୁଦ୍ଧକମାନଙ୍କୁ ନିଜର ସେହି ପ୍ରେମମୟ ପ୍ରାଣରେ ଅନୁପ୍ରତିତ କରିବା ଲୁଚି କହୁ ଅଛନ୍ତି "ହେ ଯୁଦ୍ଧକଷ୍ଟଦିନ ! ଦର୍ଶେ ଅଳ୍ପ ଓ ଅତ୍ୟାବର ନିରୀଦିତ ମନ୍ତ୍ର୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତୁମ୍ମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦୁ, ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦୁ କାନ୍ଦୁ ଭୁଦୟ ବୁଦ୍ଧି ହେଉ, ମର୍ତ୍ତିଷ୍ଠ ଦୂର୍ଭ୍ୟମନ ହେଉ, ତୁମ୍ମାନଙ୍କର ପାନଳ ହେବାର ଉପରିମ ହେଉ । ତେବେ ଯାଇ ଭଗବାନଙ୍କର ପାଦଦୟରେ ତୁମ୍ମାନଙ୍କର ଅନୁରର ବେଦନା ଜଣାଅ । ଯେତେବେଳେ ତାହାଙ୍କ ନିକଟରୁ ଶିଳ୍ପ ଓ ସାହାୟ ଅସିବି-ଶିଳ୍ପିବଣ୍ୟ ଉତ୍ସାହ-ଅନ୍ତରୁ ଶତ୍ରୁ-ଅସିବ ।" ଏହିପରୁ ଭୁଦୟ-ଶିଳ୍ପୀ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ କାନରେ ପଡ଼ିଲେ ମନେ ହୃଦ—ସତ ଦିଧାନାଶ ସ୍ଵାମୀ ବିରହରେ ପାଶଳି ହୋଇ ଯେଉଁ କେଣେ ଅନୁରବ କରେ, ସେହିପ୍ରଥାପୂର୍ବ ପିତାମତ ଅକପଟହାସ୍ୟ ରେଣ୍ଟାରଙ୍ଗିତଥିନନ ପୁଣ ବିରହରେ ଶିପ୍ର ପ୍ରାୟ ହୋଇ ଯେଉଁ ମର୍ମପିତା ଅନୁରବ କରନ୍ତି, ଏକଥ ସଲାପ ସ୍ରସ୍ତି ସମ୍ବାଧ-ଧୋପ ଏନିଷ୍ଟ ବନ୍ଦୁତା ସୂର୍ଯ୍ୟରେ ଆବଦ ବନ୍ଦୁ ହୃଦୟକ ମଧ୍ୟରୁ ଜେକର ବିଜ୍ଞେତରେ ଅନ୍ୟଟି ଯେପରି ମର୍ମବେଦନା ଅନୁରବ କରେ, ଯେତ ଦୁଃ୍ଖ ନିରାପ୍ତ ମାନବ ନିରିତ ବ୍ୟାକୁଳିତ-ପ୍ରାଣ ସ୍ଵାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ସେହିପରି ମର୍ମବେଦନା ଅନୁରବ କରୁଥିଲେ ।

ଅନୁଶାସରେ ଧ୍ୟବତା ଯେପରି ମହିତ୍ରମ ସ୍ଥାନାଧିକାର କରି ଦର୍ଶକର ଦୃଷ୍ଟି ଅକର୍ଷଣ କରେ, ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କର ହୃଦୟ-ଅନୁଶାସରେ କୁଣ୍ଡାପୀଦିତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟାପନ ଭାବନାରୂପ ଧ୍ୟବତା ଉଚ୍ଚତମେ ସ୍ଥାନାଧିକାର କରି ତତ୍ତ୍ଵଦର୍ଶମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଅକର୍ଷଣ କରୁଥିଲୁ । ଏହି ସବୁ ଦେଖି ଶୁଣି କି-ଏ ଧର୍ମଶ୍ରୀ କରିବ ଯେ ଗୋଟିଏ କଦଳବୂଷ ରୋପଣ କଲେ

ଯେପରି ପୁହାମାନ ତାହାର ଅନୁଗମନ କରି ପ୍ରଥମ ବୃଷ୍ଟିର ଅପ୍ରକଟରେ ସିନ୍ଧା ରୋପଣକାଷାକୁ ପଳଦାନରୁ ନିରାଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେହିପରି ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କର ଅପ୍ରକଟାବତ୍ତାରେ ସୁଜ୍ଞା ତାହାଙ୍କର ଶିର୍ଷ, ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ଦେଶବାସିମାନେ ଦର୍ଶଦ ସେବାରୂପ ପଳଦାନରୁ ଭରତମାତାଙ୍କୁ ବହୁତ କରିବେ ନାହିଁ ? ଦର୍ଶମାନଙ୍କର ଅନୁଷ୍ଠାନିକୁଳପ୍ରୟୁସ୍ମୀ ବ୍ୟଥତ-ଭୁଦୟ ବିବେକାନନ୍ଦ ତାହାଙ୍କର ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଶିର୍ଷମାନଙ୍କୁ ଲେଖି-ଅଛନ୍ତି "ଅନ୍ତ-ଅନ୍ତ ! କୁହ କଣ ? ଯେ ଭଗବାନ ମୋତେ ଏଠାରେ ଅନ୍ତ ଦେଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେ ମୋତେ ସ୍ଵର୍ଗରେ ଅନ୍ତରୁ ସୁଖରେ ରଖିବେ, ମୁଁ ଏହା ବିଶ୍ୱାସ କରେ ନାହିଁ, ଭରତକୁ ଉଠାଇବାକୁ ହେବ, ଶାରୀମାନଙ୍କୁ ଖୁଅଇବାକୁ ହେବ !"

ଯେତେବେଳେ ଶିକାଗୋର ଧର୍ମମହାମେଲାର ବ୍ୟାକ ହୋଇଗଲା, ଯେତେବେଳେ ସେ ଶ୍ରଦ୍ଧାତଳକୁ ବକ୍ତ୍ଵା ଦେବା ଦିନକୁ ଆହୁତି ହେବାକୁ ଲୁଣିଲେ, ଯେତେବେଳେ ପାଶାତ ଅଞ୍ଚଳ ସନାତନ ହନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ମାହାୟ ମୁଖ୍ୟପ୍ରାଣରେ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଲୁଣିଲୁ, ମହାମେଲାର ଦଶମଦିନ 'ଦର୍ଶ ପୌତିଳି' ସମ୍ବରେ ବକ୍ତ୍ଵା କରିବାକୁ ଯାଇ ଉପର୍ତ୍ତି ଶ୍ରୋଦୃତଦକ୍ଷକୁ ବୁଝାଇ କହିଲେ "ହେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣମାନ ଦୂନ ! ତୁମ୍ମେମାନେ ଶ୍ରୋଦୃତିକମାନଙ୍କ ଅମ୍ବାକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ଧେମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ଧର୍ମପ୍ରଶ୍ନରକ ପ୍ରେରଣରେ ବ୍ୟପ୍ତ । କିନ୍ତୁ, କୁହ ତ ଅନାହାର ହସ୍ତରୁ ସେମାନଙ୍କର ଶରୀର ଉଦ୍ଧାର ଦିନକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଯତ୍ନ କର ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଭରତରେ ରମ୍ୟକର ଦୁର୍ବିଷ୍ଵଳେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଦିନ୍ଦୁ ନରନାଶ ହୃଦୟରେ ମୁତ୍ତ୍ର ମୁଖରେ ପଡ଼ନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ହେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣମାନ ଗଣ ! ତୁମ୍ମେମାନେ ସେ ବିଷୟରେ କୌଣସି ମନ୍ୟାଗେ କର ନାହିଁ । ତୁମ୍ମେମାନେ ସମୁଦ୍ରାୟ ଭରତରେ ଧର୍ମମନ୍ଦିର ମର୍ମାଶ କରିବା ସକାଶେ ବ୍ୟପ୍ତ, କିନ୍ତୁ ଭରତର ନିକଟର ଧର୍ମ ପ୍ରକାର ପରିମାଣରେ ଅଛି, ସେମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେବଳମାତ୍ର ଅନ୍ତ ନିମିତ୍ତ ଲୁଣାୟିତ ହୋଇ ଘରୁଥିଲାନ୍ତି । ସେମାନେ ଅନ୍ତ ମଗନ୍ତିକାନ୍ତି, ଅମ୍ବେମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତରଣ୍ଟ ଦେଉଥାଇଁ । ଶୁଧାର୍ତ୍ତ ଲେକମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମକଥା କରିବା ଦ୍ୱା ଦେମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଦୂଷାଇନା ତେବ୍ରା କରିବା ବିଜମ୍ବନା ମାତ୍ର । * * * । ମୁଁ

ଗ୍ରାମଜ୍ଞାଦନସ୍ଥାନ ସ୍ଵଦେଶୀଯୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତୁମ୍ମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ଭଣା ମାଗିବାକୁ ଅସିଥିଛି, କିନ୍ତୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟାନ ଧଳ୍ୟରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟାନ ମୃତ୍ୟୁଲୀ ନିକଟରେ ପୌତ୍ରିଳିକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପାହାଯାଏ ଲୁର କରିବା ଯେ କି ଦୂରୁତ୍ୱ ବ୍ୟାପର ତାହା ଦିଶେରୁପୈ ଉଚ୍ଚଲବ୍ୟ କରୁଥିଛୁ” । *

ଯାହାହେଉ, କାଣୀରେ ଅଦର୍ଶ ସେବାଶ୍ରମ (Benares Home of service) ସ୍ଥାପିତ ହେବା ଦ୍ୱାରା ତାହାଙ୍କର ଶୁଭକାର୍ତ୍ତା ବସ୍ତୁତ ପରମାଣରେ ଫଳବତ୍ତ ହେଲା । ସେଥିରେ ମୋକ୍ଷଲୁଚେତ୍ତ ଜରଜର୍ତ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଅଣ୍ଟମ୍ବୁଦ୍ଧାନ ବିଧବା, ପରିଜନ ପରିଚ୍ୟକ୍ର ଅନେକନ୍ୟାପାୟ ମାନବ ମୃତ୍ୟୁଲୀ ଜାତ ଧର୍ମନାର୍ଥି—ଶେଷରେ ଅଣ୍ଟମ୍ବୁ ପାଇଲେ ଏବଂ ଏ ଅବ୍ୟ ପାଇଥିଲୁ । ଏହି ଶେବାତ୍ମମଙ୍କ ପରଦର୍ଶନ କର ମିଳ ଗୋଖେଲ, ବାରୁ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ କାନ୍ଦ୍ରୀ, ଓ ବାରୁ ରମେଶନନ୍ଦ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରମୁଖ ଦେଶ ପୂଜ୍ୟ ମହାହାମାନେ ଏହାର ଭୂର ଭୂର ପ୍ରଣାମୀ କରିଥିଲୁ । ଏବଂ ଏହିପର ଅଣ୍ଟମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହିତରେ ଦେଶଗାସିମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହାନ୍ତି ହେବା ନିମନ୍ତେ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲୁ । ଉତ୍ସାହିତର ସେବାଶ୍ରମ ଅନୁକ୍ରଣରେ ହରଫାର ଅନ୍ତର୍ଗତ କନଶଳ ସେବାଶ୍ରମ, କଳିକତାର ଅନ୍ତାଥବନ୍ଧୁ ପମିତ, ମୁଣ୍ଡିଦାବାଦର ଅନୋଆଶ୍ରମ, ବୁନ୍ଦାବନ ସେବାଶ୍ରମ, କଟକରେ

ଦୁର୍ଘଣାଗ୍ରସ୍ତ ଅଷହାୟ ମାନବ ଏବଂ ପରିନେତ୍ରେ ଅନୋଥବାଳକ ମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଧର୍ମକ୍ଷେତ୍ର କୁଠିର + ରତ୍ୟାଦ ଦରତ୍ର ଦୁଃଖନ୍ଧାକରଣେପଯୋଗୀ ଅଗ୍ରମଧ ପ୍ରାପିତ ହୋଇଥିଲୁ ଏବଂ ଦେଉଥିଛି । ଦେଶର ରାଜ୍ୟ ମହାରାଜା ଏବଂ ଧର୍ମମାନେ ଆପଣ ଆପଣର ବଦାନ୍ୟତାର ସାର୍ଥ ଅନୁଶୀଳନ କର ଏହି ଅଣ୍ଟମ ଗୁଡ଼ିକ ଧନ୍ୟ କରିଲୁ, ଏବଂ ଥିପେ ଧନ୍ୟ ହେଉଲୁ, ଏହାହିଁ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ବିମତ ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ପାଠକ ପାଠିକାହୁନ ! ମୁକୁର ପୂର୍ବ ସଂଖ୍ୟାରେ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ କୋମଳ ହୃଦୟବତ୍ରର ପରିଚ୍ୟ ପାଇ ଅଛିନ୍ତି । ପୂର୍ବ ସଂଖ୍ୟାରେ କହିଥିଲୁ ଶାବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ରମକୃଷ୍ଣ-ଦେବଙ୍କର ମୁକୁର କହିଲେ ଅଭ୍ୟକ୍ରି ହେବ ନାହିଁ । ଏହି ‘ଦର୍ଶନ ନାର୍ତ୍ତ୍ୱା ସେବା’ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ କରୁଥିପେ ରମକୃଷ୍ଣ-ଦେବଙ୍କର ଶ୍ଵର୍ଗ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରତିଫଳତ ହୋଇ ଥିଲା, ତାହା ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ଘଟଣା ଦ୍ୱାରା ରୁହି ପାରିବେ । ଧନେ ରମକୃଷ୍ଣଦେବ ମା କାଳୀଙ୍କର ପ୍ରସାଦ ସେବା କରି ନିଜର ପ୍ରତ୍ୟୋଗ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବିଶ୍ଵାମ କରୁ ଅଛିନ୍ତି । ଦିନିଶେ-ଘରରେ କାଳୀଙ୍କ ମନ୍ଦରରେ ପ୍ରତ୍ୟହ ଅତିଥି ସେବା ହୁଏ । ଉତ୍ସାହିତ ଅତିଥମାନଙ୍କର ପ୍ରସାଦ ସେବା ଶେଷରେ ଔରି କେତେବୁଡ଼ିଏ ଛୁଦୁର୍ଦ୍ରି ଦରତ୍ର ଅଧି ‘ମୁଠୀଏ ଥିଲ ଦିଅ,

* You Christians, who are so fond of sending out missionaries to save the souls of the heathens, why do you not try to save their bodies from starvation? In India, during the terrible famines, hundreds and thousands of Hindus died from hunger, yet you, Christians did nothing. You erect churches all through India, but the crying evil in the East is not religion,—they have religion enough and more than they need—but it is bread that these suffering millions of burning India cry out for with parched throats. They ask us for bread, but we give them stones. It is an insult to a starving people to offer them religion; it is an insult to a starving man to teach him the doctrines of the Metaphysics. *** I came here to seek aid for my impoverished people, but I fully realised how difficult it was to get help for heathens from Christians in a Christian land.

ସାହୁମ୍ୟ ପାଠକାର ଠିକଣା—ଶାମି ବୁଝାନି, ପ୍ରେସ୍ ଚାର୍ଟ୍‌ରେ, ରାଜ୍ୟମ୍ବିତିଶାଖ, ୧୦, ହେଲୁତ ମେୟ ୨୫ ଅ (ବ୍ୟାଙ୍ଗ) ।

ଶାମି ପାଠକାର ପମ୍ପ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସାଦ କେତେଲ ବିଦ୍ୟୁତ ନିର୍ବିତ୍ତ କରିଛୁ ।

ମୁଠାଏ ଅନ୍ତର ଦିଅ' ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରିବାକୁ ଲୁଚିଲେ ।
ପ୍ରହାସମାନେ ଚିତ୍କାରର ଫଳ ସ୍ଥିର ଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦୟ
ଭାବରେ ପ୍ରହାର କରିବାକୁ ଲୁଚିଲେ । <କେ ଷ୍ଟୋର ଜ୍ଞାଳି,
ତୁହିଁରେ ପୁଣି ପ୍ରହାରର ଜ୍ଞାଳି ! କ୍ଲେଶରକି ସହ୍ୟ କର
ନ ପାର ଦରିଦ୍ରମାନେ ଉତ୍ତେଷରରେ ଦ୍ରଦନ କରିବାକୁ
ଲୁଚିଲୁ, ସେ ଦ୍ରଦନ ଧୂନ ରମଳୁରୁଦେବକର କର୍ଣ୍ଣରେ
ପଡ଼ି ତାହାଙ୍କର କୋମଳ ପ୍ରାଣକୁ ଦ୍ଵାରା ଦୂର କର ପକାଇଲା ।
ବାଲକ ସ୍ଵର୍ଗବସ୍ତୁର ଦିମଳୁର ତତ୍ତ୍ଵଶାତ୍ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ମା
କାଳୀଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ କହିବାକୁ ଲୁଚିଲେ
“ମା, ତୁତ ଅନିପୂର୍ଣ୍ଣ ମା, ତୋ ସ୍ବାରରେ ଗଣ୍ଠିଏ ଅନ
ସକାଶେ କେହିତ ନିରାଶ ହୁଏ ଲାହଁ ମା, ତେବେ କାହଁକି
ଏ ଗରବମାନଙ୍କୁ <ତେ ମାତ୍ର ଖୁଅଦ୍ଵାରା ମା !!” ଠାକୁର-
ଙ୍କର ଏହିପରି କାଗର ଦ୍ରଦନ ଶୁଣି ଦେବାଳୟର କନ୍ତ୍ର
ରଜ୍ଜୁ ମଧ୍ୟର ମୋହନ ଦଉଡ଼ି ଅସି ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ
ଛମା ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ପ୍ରକୃତ ଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କୁ ଉଦରପୂର୍ଣ୍ଣ
ଆହାର ଦିଅଲୁ ଏହି ମଥୁର ବାବୁ ସେହି ଦିନଠାରୁ
ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ ଓ ଦେବାଳୟର ସମସ୍ତ କର୍ମଗୁରୁମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା
ତୁରିଲେ ଯେ କମ୍ବଲୁରୁଦେବକର ଜୀବିତଶାରେ ସମୟ-

ପାଦ କର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତେ ଉଦ୍‌ଦୟ ପୂର୍ବ ଭୋଜନ ପାଇ
ପାରିବେ । ଦେବାଳ୍ୟରୁ ଅନାହାରରେ କେହି ଫେର ଯିବେ
ନାହିଁ । ଅଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ତର ପ୍ରଥା ନୃତ୍ୟାଧିକ ପରମାଣରେ
ଦ୍ୱଦ୍ୟମାନ ରହିଥାଏ ।

ହମକୁଷିଦେବଙ୍କର ଏହିରୂପ ପ୍ରେମସ୍ୱର ହୃଦୟର ଉତ୍ସାହ
ଯେ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ, ଯାହାଙ୍କର ଜୀବନ-
ବ୍ୟାପୀ ପରିଶ୍ରମରେ ଏହି ଉତ୍ସାହପ୍ରେତ ପୁଞ୍ଚିବର ଗୁରୁଥିତକୁ
ବୋହିଗଲୁ ଏବଂ ଯାଉଥିବା, ଯାହାଙ୍କର ‘ଦିଦ୍ବୀ ନାଗାନ୍ଧୀ’
ସେବା ସମକ୍ଷରେ ଲେଖିବାକୁ ଯାଇ ଲେଖନ ଅପଣାର
ଶ୍ରୀଶଳେଖନ ଗୁଲନରେ ଅର୍ପିମର୍ଥ; ସେହି ପୁରୁଷଙ୍କର
ପ୍ରେମରଥାପୁତ୍ର ସ୍ଥାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ରଚିତ ‘ଧାର
ପ୍ରତି’ ନାମକ କବିତାରୁ ଚରଣସ୍ତବ ଉପହାର ଦେଇ ମୋର
ପ୍ରବନ୍ଧର ଉପର୍ଦ୍ଧାର କରିବ ।

“বহুরূপে সমুখে তোমার,
সীবে প্রেম করে যেই জন,
ছাড়ি কোথা, যুজিছ দ্বিশ্বর,
মেই জন সেবিছে দ্বিশ্বর।”

ଓ' শান্তি, শান্তি, শান্তি।
গী—

ଆକ୍ଷେପ ।

ମୁହଁ ସାରା ନିଶି ତୋତେ ଜଣି ବିଥାଏଁ
 ମୋ' କତକି ବାରେ ଅଛୁ ନା,
 ମୁହଁ କରୁଣେ କାତରେ କରଇଁ କାକୁତ
 କଥାଇଁ ଗାରେ ଭାଷୁ ନା ।
 ମୁହଁ ଭୁଲି ଭୁଲି ତୋ'ର ବଦନ କମଳ
 ନବ ନାହିଁ ମୋର ନମ୍ବନେ,
 ତୁହି ଚିନ୍ତାପ୍ରାନ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଥାଉ
 - ସନ୍ତୋଷ-ସୁଧାତ-ଶ୍ଵରନେ ।
 ମୁହଁ ତୋହି ଲାଗି ପଦା କାହି କାହି କାହି
 ଶଖିଲାଣି ଲେଖ ବାରି,

ତୁହି	ଜ୍ଞାନ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦିନେ ଢାଳିଲୁ ନାହିଁ ଲେ ତୋହର କରୁଣା ଧରି ।
ମୁହିଁ	ଦିବାନିଶି ତୋବେ ଖୋଲି ଚାଲିଆଁ ଜାଗ୍ରତେ, ଶୃଙ୍ଗେ, ସ୍ଵପନେ,
ତୁହି	ଛିଯා-ବାଜି ପ୍ରମ୍ଭେ ଉଡ଼ି ଚାଲିଆଉ ଲୁଚି ଲୁଚି ସଦା ଗୋପନେ ।
ମୁହିଁ	'ତୋ ବିରହ-ଧୂମେ ହୋଇବ କଲନ୍ତି' ଏହାହି ମୋ ମୁଗ୍ଧ ବାହନୀ,
ତୁହି	ଏ ସଖ୍ରୂ ମୋ'ତେ କରଇ ହସତ ଅତି ମୋ' କଢିକି ଅମ୍ବନା ।

ଅଜବିଳାପ । *

ବିତକ୍ଷୀ ବିଶ୍ଵାର ସମାନ ଦଶା
 ତଙ୍କୁ ଗେତନା ନାଶେ ଅଜ ସହସା
 ଧରଣୀ ତଙ୍କୁ ଘୋଲ ସଞ୍ଜୀକ କରେ
 ନେଲେ କୋଳକୁ ପ୍ରେମ ଭୋଲ ଥବରେ । ୪
 କଷାର ଅକେ ଛଣେ ଅଜନ୍ମମଣି
 ମରଣେ ବିବରଣା ନିଜସରଣୀ
 ଦଶିଲେ ନିଶିଖେ ଶଶି ସମାନ
 ମଳନ ମୃଗଲେଖା ଯୋଗରେ ମାନ । ୫
 ବିଳପିଲେ ବିକଳେ ଧୃତ ହରର
 ବେଳ ନୟନ ଦଳେ ନର ବୁହାର
 ତାପ ବହୁରେ ଲୋହ ଚରଳ ଶବ
 ଏ ରତ୍ନ ମାୟ ଦେବ କାହିଁ ସହବ ? ୬
 କୋମଳ ଫୁଲ ଯେବେ ଲୁଗି ଅଙ୍ଗରେ
 ହରିଲ ପିଣ୍ଡ ଅଜି ପରାଣ ଗରେ ।
 ନ ଦେବ ତେବେ କିଏ ଆଉ ଭୁବନେ
 ଫଥାତାର ସାଧନ ପ୍ରାଣହରଣେ । ୭
 ଅଥବା କୋମଳକୁ କୋମଳେ କାଳ
 ସମାରେ ମାରିବାକୁ କରେ କଟାଳ,
 ସ୍କୁମୁଖ ନଳିନୀ ହିମ ପଢନେ
 ତଙ୍କେ ବିଳୟ ଯେଣୁ ଆସେ ମୋ ମନେ । ୮.
 ଏ ମାଳ ଯେବେ ପିଣ୍ଡ ପରାଣ ହରେ
 କିମ୍ବା ନ ମାରେ ମୋତେ ରହ ବନ୍ଧରେ
 ଦଇବ ବଶେ ବିଷ କାହିଁ ଅମୃତ
 ଅମୃତ ଅବା ବିଷ, ଏହି ଅଭୂତ । ୯
 ଅଥବା ପ୍ରକାପତ ମୋ ଭାଗ୍ୟ ଦୋଷେ
 କଳ୍ପିଲେ ବଜ୍ରଚୂପେ ଏହାକୁ ରେଷେ
 ନ ପଡ଼ି ତତ୍ତ୍ଵ ଯେଣୁ ଚିର ଅଗ୍ରିତା
 ଲଜା ତାହାର ହେଲୁ ଧର ଲିପିତା । ୧୦
 କରିଲେ ଯେତେ ଦୋଷ ଏ ଦାସ ଜନ
 କରି ନାହିଁ ମାନକି ! ମନ ବହନ
 ଦେବେ ନିଯାର୍ଦ୍ଦ ଅଜି ବିନା ଦୋଷରେ
 ନ ଦୂର ସତ ! ପ୍ରତିବରନ ଥରେ । ୧୧

କଷାର ଅକେ ମର୍ଦ୍ଦ ବଣାନ୍ତକୁ ।

ନିଷେ ଜାଣିଛ ମନେ ପୁଣ ଶାଳନ !
 ଶଠ କପଟପ୍ରେସ୍ଟ୍ ବୋଲ ଭାବନ !
 ଯେବୁଟି ନ ବିଶ୍ଵର ମୋତେ ସୁଭର୍ଣ୍ଣବେ
 ନ ଅସିବାକୁ ଫେର, ଗଲ ସ୍ଵରଗେ । ୧୨
 ଅନୁଗମନ କଲୁ ପ୍ରିୟାକୁ ପେବେ
 ଏ ଦରଧ ପ୍ରାଣ କିମ୍ବା ଫେରଲ ବେବେ,
 ତାହା ବହୁନେ ରେବେ ସହ ଅଧିଶୀ
 କରମ ଧଳେ ଏହି ଯୋର ଯାତନା । ୧୩
 ରତ୍ନଶମ ଜନନ ବରମ ଜଳ
 ବହେ ଏ କଣି ତବ ମୁଖ କମଳ
 କିମ୍ବା ମଣକେ ତୁମ୍ଭେ ଲୁଚିଲ କାହିଁ
 ଧକ ମାନବ ଦେହ, ପ୍ରିର ତା ନାହିଁ । ୧୪
 ବିଶ୍ଵର ନାହିଁ ବନେ ଅପିୟ ମନେ
 କିମ୍ବା ତେଜିଲ ଅଜି ଚନ୍ଦ୍ରବଦନେ !
 ନାମେ କେବଳ ମୁହଁ ଧରଣି ପତି
 ପ୍ରେମେ ତୁମ୍ଭରଠାରେ ସିନା ମୋ ରତି । ୧୫
 ଫୁଲ ବେଣୀ ମଞ୍ଜୁଳ ନଳକୁନ୍ତଳ
 ଚଳାଇଣ ମୃଦୁଲେ ହୃଦ ଶୀତଳ
 କରଇ କରରେବୁ ! ମାରୁତ, ସତେ !
 ‘ଜୀବନେ ବାହୁଦ୍ଧବ’ ଲୁଚୁତ୍ତ ମନେ । ୧୬
 ନାଶ ଏ ବିଷାଦକୁ ଯୋଷା ରତନ
 ତେତନା ଯୋଗେ ମୋର ହୃଦୁ ବହନ
 ନିଶି ଅମୃତକାଶେ ଓଷଧିଲତା
 ହୃମ ଗିର ଗୁହାରୁ ଅନ୍ନାର ଯଥା । ୧୭
 ଏ ବତ ଦୁଃଖ ତଳେ ବୁଝୁ କୁନ୍ତଳ ।
 ମୃକ କିମ୍ବାର ତବ ମୁଖ ମଣ୍ଡଳ
 ନଶା ସ୍ଵର୍ଗ କମଳ ପରାଏ ସହ !
 ନ ଥାଏ ଗର୍ଭ ଭିଜେ ଗର୍ଭନ ଯହିଁ । ୧୯
 ବେଚେ ଶଣୀକ ଜାଣ ପୁଣି ଶରବତ
 ଆମ୍ବଳ ଚନ୍ଦ୍ରପାଣେ ଚନ୍ଦ୍ର ସୁନ୍ଦରା
 ତେଣୁ ସେ ବେଳ ସିନା ବରହ-ଧର
 ଗଲ ଏକାନ୍ତ ଯେବେ, କିମ୍ବା ନଦହ । ୨୦

ପଞ୍ଚବ ଶେଷେ ମୃଦୁ ଅଙ୍ଗ ଲତକା
ତାଳିଲେ କୋମଳାଙ୍ଗି ! ପଡ଼ଇ ପିଳା
ସେ ଅଜି ସହବହି ସହ ! କେବନ
କହ ଏହି ଦାରୁଣ ଚିତାରେହଣ । ଏହା
କିମେଖଳା ତବ ରତ୍ନଙ୍ଗିନୀ
ଦେଖି ତୁମ୍ଭର ଧରା ଧରଣୀମ୍ଭିନୀ
ଗତ ବିଲାସ ନାଶେ ସ୍ଵନରହତ,
ମୃତ କି ? ଅବା ଶୋକ ତୁମ୍ଭ ସହତ । ୨୭ ।
ମଧ୍ୟର କଳବାଣୀ କଳ କଣ୍ଠୀରେ
ମଦାଳସ ଗମନ କଳହଂଧୀରେ
ହରଣୀଠାରେ ପୁଣି ଲୋଳଗୁହାଙ୍ଗୀ
ମୃଦୁ ବାତରୁତ ଲତାରେ ଠାରି । ୨୮ ।
ଏ ଯେଉଁ ଗୁଣମାନ ନିହାତ ସହ !
ସୁରଲୋକ ଉତ୍ସୁକା ହୋଇଣ ତହିଁ
ତୁମ୍ଭର ବିରହେ ସେ ନୁହନ୍ତି ଭଲ
ତୁମ୍ଭଦୟ ବେଦନାକୁ ସେ ସିନା ଲଳ ? ୨୯ ।
ବିଗୁରଥଳ ପରା ହେବ ଦଖଳ
ପ୍ରସୂତୁ ସଙ୍ଗେ ସହ-କାର, ସୁଦତ !
ନ ଧାର୍ଯ୍ୟ ତାକ ଶୁଭ ବିବାହ ବିଧ
ଲେ ବିବୁଧ୍ୟରେ ଏ କି ଅବିଧ ? ୩୦ ।
ଏହି ଅଶୋକ ତବ ମନେ ପରା
ହେବ ଅତିରେ ଗୁରୁ କୁଷମ ରଶ,
ଅଳକେ ଫୁଲ ଝର୍ବା ହୃଥନ୍ତା ଯାହା
'ଶ୍ରାବଧୂଳ' କେମନ୍ତେ କରବ ତାହା । ୩୧ ।
ତୁମ୍ଭ ନୂର ନାଦ ପୂରତ ପଦ-
ଯାତେ ଯେ ପାଦପର ଘଟେ ଦୋହଦ ।
ଧନ୍ୟ ଦୁର୍ଲଭ ସେହି ପଦ ତାତନ
ମୃଦୁ ଶଶୋକ କରେ ଅଶ୍ରୁ ମୋନେ
ବିକଟିତ କୁର୍ମପଦନ ଛଳେ
ଶୋକରେ ଲୁଶୋଦର ! ଆଜି ତୁମ୍ଭଲେ । ୩୨ ।

ତବଘ୍ୟାସ ସମାନ ସୁନ୍ଦରିନ୍ଦ୍ର
ବକୁଳ ଫୁଲେ ଶୁଭୁ-ଥଳ କେମନ୍ତ
ନ ପଢ଼ୁଁ ସେ ବିଲାସ-ମେଖଳା-ଚଢ଼ି
ପଡ଼ିଲ ଏ କି ଶତ ! କିନ୍ତୁ ରକଣ୍ଠି ! ୩୩ ।
ସୁଖେ ଦୁଖେ ସମାନ ଏ ସଖିରଣ
ପ୍ରତପ ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରାୟ ପୁଦ୍ର ରତନ
ଅଭିନୟବ ତୁମ୍ଭଠାରେ ମୋ ପୁଣ
ଏହାଙ୍କୁ ତେଜିବା କି ନୁହେ ଦାରୁଣ ? ୩୪ ।
ଆଜି ନିଃସୃତ ଧୃତ, ରତ୍ନ ବିରତ,
ଏ ବତ୍ର ମୁତ୍ତୁଧବତ ଗୀତ ବିଶେ
ଅଶୋବନ, ଭୂଷଣ ଧ.ରଣ ମୋର
ଶୟନ, ତୁମ୍ଭବିନା କି ଶନ୍ୟ ଦୋର । ୩୫ ।
ଗୃହେ ଗୃହଣୀ, ପ୍ରିୟ-ଙ୍ଗୀ ବିଜନେ
ବର୍ଗରକାଳେ ମନ୍ତ୍ରୀ ମୋର ଶୋଭନେ !
ଲକ୍ଷତ କଳାବନ୍ଧେ ମନ ହାବିନି !
ଥଳ ମୋହର ପୁଣି ଅନ୍ତେ-ବାହିନୀ ।
ନିଦାରୁଣ ଏ କାଳ ତୁମ୍ଭକୁ ହରି
ଦର ନାହିଁ କିଅବା କହ ସୁନ୍ଦର ! ୩୬ ।
ପିଇ ମଦରେଣଣି ! ମୋର ବଦନେ
ସ୍ବାଦୁ ମଦର ସଦା ସରସ ମନେ
ପିଇବ ପର ଲୋକେ କେତେ ଏଣିକ
ଅଶ୍ରୁ ଜଳଦୂଷିତ ଜଳାଞ୍ଚଳିକ । ୩୭ ।
ଥଳେ ବୀର୍ଯ୍ୟ ଆଳ ନୁହଇ ସଙ୍ଗୀ
ତୁମ୍ଭର ସଙ୍ଗ ବନା ଜାଣ ସୁମୁଖି !
ନ ଭୁଲେ ମନ ମୋର ଅନ୍ୟ ଭୁଲରେ
କେବଳ ତୁମ୍ଭ କଥା, ସାର ସାରେ । ୩୮ ।
ତରୁଣୀ ରୁଣ ଶୁଣି କୋଶଳ ପତ
ବିଳପନ୍ତେ କରୁଣେ, ତରୁବ୍ରତମ
ଶାଶ୍ଵାନରତ କୀର କରଣ ଛଳେ
ବୋଲା ହୋଇଲେ କିବା ଲୋତକ ଜଳେ ।

ଶ୍ରୀ ମୁତୁଧିନ୍ୟ ରଥ

ବାଲ୍ୟ ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପଣ୍ଡିତ ଶାସ୍ତ୍ରି ଦେବ ।

କଳିତ ମାସ ତା ୧୮ ରଖ ଦିନ କଲିକତା ନଗରରେ ଗୋଟିଏ ଜନାଳାର୍ଥ ସର୍ବରେ ଜନନୀୟର ବନିଚା-ଆଶ୍ରମର ପଣ୍ଡିତ ଶାସ୍ତ୍ରି ଦେବ ଗୋଟିଏ ପାର୍ଵ ବକ୍ତୁତା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସେହି ବକ୍ତୁତାରେ ସେ କହିଥିଲେ ମନୁଷ୍ୟର ଭଲ ଭଲ ଅବସ୍ଥାରେ ସେତେ ଶୁଭ ବିଧାନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ବିବାହ ସେଥିମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ । ଶାସ୍ତ୍ରାନୁସାସୀ ମନୁଷ୍ୟ ଜାବନ ଗୃହେଟି ଅବସ୍ଥାରେ ବିଭକ୍ତ ; ବ୍ରଦ୍ରିତର୍ଯ୍ୟ, ଶାର୍ଷତ୍ତ୍ୱ, ବାନପ୍ରସ୍ତ୍ର ଏବଂ ସନ୍ଧ୍ୟାସ । ପୂର୍ବକାଳରେ ଶ୍ରୀମାନଙ୍କ ନିମିତ୍ତ ବ୍ରଦ୍ରିତର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରମ ମୁକ୍ତ ଥିଲା । ମଧ୍ୟ ଏହା ଶିଶ୍ରାର ସମୟ । ଏହି ସମୟ ଅଜତ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟ ସଂସାରରେ ପ୍ରବେଶ କରି ପାରେ । ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ଧୀ, ଚପ୍ରରେ ଶ୍ରୀ ଏବଂ ତାହା ପାରେ ଶ୍ରୀ ଶିଷ୍ୟ ଚିନ୍ତା କରିବ । ଜ୍ଞାନ ଲୀର ଲୁଗି ଯେତେକାଳ ଅବଶ୍ୟକ ତାହାକୁ ବ୍ରଦ୍ରିତର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରମ କହନ୍ତି । ମାତ୍ର ଅଜି କାଳ କେହି ସେ ବିଷୟ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖୁ ନାହାନ୍ତି । ଯଦି ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାକୁ ଅବହେଳା କରସାଏ ତାହାହେଲେ ଶେଷ ଜାବନରେ କଦମ୍ବ କୃତିହ ଲୀର କରି ଯାଇ ନ ପାରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭରତାଶୀମାନଙ୍କର ଶାର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟଜାବନ ଏକମାତ୍ର ଭାବନା । ବାଲ୍ୟ କାଳରୁ ମୁତ୍ତ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜାବନ । ଉଦାହରଣ ସ୍ମର୍ଯ୍ୟ ସେ କହିଥିଲେ ବିବାହର ଅଭିନ୍ଦର ଦେଖାଇବା ଲୁଗି ଅନେକ ସମୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୈଖ ବାଲକ ବାଲକାମାନଙ୍କୁ ପରିଶ୍ରୟ ସୂର୍ଯ୍ୟରେ ଆବଶ୍ୟକ କରସାଏ । ଏହି ବାଲକ ବାଲକାମାନେ ପ୍ରକୃତ ଯୁବତ ଓ ଯୁବତୀ ପଦବାର୍ଥୀ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ପରିବାର ପୋଷଣ ନିମିତ୍ତ ସଂସାରରେ ଘର୍ଜିବ ଖୋଜନ୍ତି । ପୁରୁଷ ସେମାନଙ୍କ ପଣ୍ଡରେ ପ୍ରଥମେ ଶ୍ରୀ, ଚପ୍ରରେ ଶ୍ରୀ ଏବଂ ତାହା ପରେ ଯଦି ସମୟ ଥାଏ ତାହାହେଲେ ଧୀ ବିଷୟ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଏହା ଭାବର୍ଯ୍ୟ ସମାଜ ପଣ୍ଡରେ ପରିତୋପର ବିଷୟ । ପୂର୍ବକାଳରେ ବାଲକାମାନଙ୍କର ଶିରୀ ସମୟ ଅତିତି ହେଲେ, ଯେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରି ପରିପକ୍ଷ ହୁଏ, ସେମାନେ ସ୍ଵର୍ଗମର ପ୍ରଥା ହାରାନ୍ତି । ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ପ୍ରତି

୧୫ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଶ୍ରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ୧୭ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ରଦ୍ରିତର୍ଯ୍ୟାବସ୍ଥା । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ବିବାହ ପିଲ୍ ଖେଳ ପର ହୋଇଥିଲା । ପିଲ୍ଲମାନେ ସ୍ତ୍ରୀ ବା ଶ୍ରୀ ନିର୍ବାଚନ କରିବା ହୁରେ ଥାଉ, ସେମାନେ ବିବାହର ଅର୍ଥ ବୁଝିବା ପୂର୍ବରୁ ବିବାହର ହୁଅନ୍ତି ବର୍ତ୍ତମାନ ପିତା ମାତାମାନଙ୍କ ଉପରେ ସନ୍ତ୍ରାନମାନଙ୍କର ଶ୍ରୀ ବା ସ୍ତ୍ରୀ ନିର୍ବାଚନ ଭାର ଅର୍ପିଛି । ଯେଉଁ ଯେଉଁ ପୁଲରେ ଏହା କୋବଳ ମଧ୍ୟମଙ୍କ ହାର ପୁଲର ହୁଏ ତାହା ଅଛୁଟ ଶୋଚନୟ ।

ମୁଢଳମାନମାନଙ୍କର <ଦେଶ ଜୟ ସନ୍ନେଷ> ବାଲ୍ୟ ବିବାହ ପ୍ରଥା <ଦେଶରେ ପ୍ରତିକିତ ହେଲା । ମାତ୍ର ସେ ସମୟରେ ଯେଉଁ କାରଣ ସବୁ ଥିଲା ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାବନା ଶାସନରେ ସେ ସବୁ କିଛି ନାହିଁ । ପଣ୍ଡିତ ଅନ୍ତର କହିଥିଲେ ସମ୍ପର୍ଥା ପର ରତ୍ନମେଘ ଏହି ପ୍ରଥାଟିକୁ ରହିବ କରି ଦେଲେ ରଲ ହୁଅନ୍ତା । ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ରାନୁସାରେ ବର କନ୍ଧା ଉଦୟ ବିବାହ ସମୟରେ କେତେକ ସପଥ କରନ୍ତି ଯାହା ସେମାନଙ୍କର ପାଲିବା ଉଚିତ । ମାତ୍ର ଅଜି କାଳ ସେମାନେ <ତେ କୋମଳ ବୟାହରେ ବିବାହ ହୁଅନ୍ତି ଯେ ସେମାନଙ୍କ ପଣ୍ଡରେ ସେ ସପଥର ଅର୍ଥ ବୁଝିବା ଅପରିବ, ଏବଂ ଉଦୟ ପନ୍ଥର ପୁରୋହିତ ସେମାନଙ୍କ ଲୁଗି ସପଥ କରନ୍ତି ; -ସନ୍ତାର୍ଥ ସେହି ସପଥଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିପାଳିତ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ବାଲ୍ୟ ବିବାହ ଦେବିକା ଅତିଏବ ମାନସିକ ଅବନନ୍ଦର ପ୍ରଧାନ କାରଣ । ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟ ଏହା ଅକାଳ ମୁତ୍ତ୍ୟ ପ୍ରଧାନ କାରଣ ସୁତରଂ ବାଲ୍ୟ ବୈଧବ୍ୟଲୁଗି ଏହି ପ୍ରଥା ଦାୟୀ ଅଟେ ।

ପରିଶେଷରେ ପଣ୍ଡିତ ଏହି ପ୍ରଥାକୁ ଯମାକରୁ ରହିବ କରିବା ଲୁଗି ସମୟକୁ କହିଥିଲେ । ଏହି କଥା ନ ହେଲେ ଓ ଏହି କଥା ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଶର ଉନ୍ନତି ଅଣା କରି ଯାଇ ନ ପାରେ । ସମାଜକୁ ଏହି ଦୃଢ଼ବନ୍ଦ ଅବନନ୍ଦର କାରଣକୁ ଉପାର୍ଥିତ ନ କଲେ ଦେଶ ଉନ୍ନତର ଉତ୍ତରପାନରେ ଅବତୁଳ ହୋଇ ନ ପାରେ ।

ଶ୍ରୀ କିନ୍ତୁନାଥ ନିଧାରୀ ।

ମା'ର ବାହା ।

(ଗଣ୍ଡ ।)

୬

ମନୋରଥର ଚକ ।

“ମାୟାଧର ବାବୁ, ଅଉ କେତେ ଦିନ କନ୍ୟାକୁ ଅରଣ୍ୟରେ ରଖିଛି? ଆସନ୍ତା ମନୁଷୀରକୁ ଜେମାକୁ ପନ୍ଥ ଛାଡ଼ି ଶୋହଳ ପଣ୍ଡିତ, ଲୋକେ ବାହୁବୀରେ । କେବଳ ଅପଣଙ୍କ କଥାରେ ସିନା ମୁଁ ସବୁ ଛାଡ଼ି ନିମ୍ନ ହୋଇ ବସିଥାଏ ।”

“ରୁଣ୍ଡିଲଟିକି ସବାନନ୍ଦ ବାବୁ, ମୁଁକଣ ମନା କରୁଛି । ଅମ୍ବର ବଂଶୀଧର ବାବୁ ଏହି ମାସେ ହେଲା ବି, ଏ, ପରାମା ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଦେଖାଯାଉ, ଆଗ ପାପଟା ହାତଲ୍ ହୋଇ ଯାଉ; ତେଣିକି ଅପଣଙ୍କ ହାତରେ ଛାଡ଼ି ଦେବ । ଅପଣ ସାହେବଙ୍କୁ ଧର୍ଯ୍ୟଧର କରି ଖଣ୍ଡିଏ ତେପୁଣି କର୍ମରେ ଭରନ୍ତି କରି ଦେବେ । ଅପଣକ ମୁରବା ଅଛନ୍ତି, ଏତେ ବ୍ୟପ୍ତ କିମ୍ବା? କାଣ୍ଡିତ, ଅଳ୍ପ ବସ୍ତୁରେ କାହା ହେଲେ ପିଲା ଅଉ କଣ ପାଠରେ ମନ ଦେଉଛି ?”

ସବାନନ୍ଦ । କହୁଛି କି, ତେଣିକି କନ୍ୟାର ଯୋଡ଼ା ବସ୍ତୁ ପଢ଼ିବି; ଏହି ଅଷାତି ମାପରେ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ରଥଯାଦା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ବିବାହ କର୍ମଟା ସମାଧା କରିଦେଲେ ବଜ ବିଲ ହୁଅନ୍ତା, ଶୁଭ କର୍ମରେ ବିଲମ୍ବ କିମ୍ବା?

ମାୟାଧର । ହୁତ, ଅପଣ ସେହି ବେଳକୁ ଅସିବେ; ବଂଶୀଧରଙ୍କର ବି ଥାଠେ ଦଶେ ଅସିବାର କଥା ଅଛି । କର୍ମଟା କଣ ରହିଯିବ? ରୁଣ୍ଡିଲଟିକି, ଅମ୍ବେମାନେ ସିନା ମିଛ ମାୟାରେ ଧନ ହେଉଛେ, କର୍ମ କଣ ରହିଛି? ବିଧାତାର ନିର୍ବନ୍ଧ ପରା?

ଦିନକଟର ଗର୍ଭାଖରଣ ରଞ୍ଜିତ ରଜ କରେଶରେ କନକ ପୁରାର ତତ୍ତ୍ଵିଳଦାର ସବାନନ୍ଦ ଦାସ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ପୁରୀ ମୁନ୍ଦରୀ ସେରସ୍ତାଦାର ବାବୁ ମାୟାଧର ପଟ୍ଟନାୟକ ଦୁଇଜଣ ପୂର୍ବଲକ୍ଷିତମତେ କଥାବାର୍ତ୍ତ ହେଉଥିଲେ । ସବାନନ୍ଦ ଦାସେ ବଢ଼ି ବିନ୍ଧ୍ୟୀ, ବୈଷ୍ଣବ ପୁଣି ଏତ ମହିତ ବଂଶଜାତ ବୋଲି କରଣ ମଣ୍ଡ୍ରଳୀରେ ଖାତ । ତାହାଙ୍କ ଦୂର ଉତ୍ତରୀ ଗୋକୁଳ ପୁରର ବଜ ଗୋପାଇଁଙ୍କ ରେ ବିବାହ ହୋଇଥାଏ । ଧରେ ରଥ, ଦୋଳ, ଫୁଲଣ, ଚମନ ପାଇଁ ପର୍ବତ ‘ନାଟମାନକୁ ଦେଇପର’ ଲାଗି ରହିଥିଲା । ଏହି ମମ୍ମ ପର୍ଦରେ କଷ୍ଟଦୂରର

ଗତିପାଶର * । ଏ ଖଣ୍ଡ ଗ୍ରାମର ଲୋକଙ୍କ ଘରେ ଶାତ ଦିନ ତୁଳି ଜଳେ ନାହିଁ । ଘରେ ସଦାବୃତ ରହିଛି; ନାନ ଦେଶରୁ ସାଧୁ, ସନ୍ଧ୍ୟାରୀ, ଅଭ୍ୟାଗତ, ବୈଷ୍ଣବ ଅସି କଷ୍ଟପୁରରେ ନିତ୍ୟ ମହିତବ ଲଗାଇ ବସିଥାଏନ୍ତି । କଷ୍ଟପୁର ତାଲୁକ ଖଣ୍ଡ ସବାନନ୍ଦ ଦାସଙ୍କ ମୌର୍ଯ୍ୟ ଜୀବାଧା; ସେଥିରେ ଶାନ୍ତି ଗୃଷ୍ମ । ଏ ସିବାଏ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ, ମାହିଲ, ଶରଦା, ମକଦମୀ ଇତ୍ୟାଦି ହକିମ୍ବୁଦ୍ଧ ଅଛି । ସଦାନନ୍ଦଙ୍କ ସାନ ଭାଇ ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ ବାବୁ ସମସ୍ତ ଦେଖା ଶୁଣା କରିଛନ୍ତି । ଘରେ ଅନ୍ତରସ୍ତ୍ର ଅଭାବ ନାହିଁ । ବଢ଼ି ବୁନିଆଧା ଘର, ମାଉୟ ମହିଲା, ମହିଲାର ମାଉୟ, ମାଉୟର ମହିଲା, ମହିଲାରୀଭୂଷିତ-ରଜଜୀବ-ମାସୁ ଏହିରୂପେ ଘରେ କୁଟୁମ୍ବ ଅଭାବ ନାହିଁ । ଭାଇ ଗୃହଟା ଓ ଲୁଗା ଖଣ୍ଡଙ୍କ ପାଇଁ ଅଉ କୁଥିବେ ଯିବେ? ସମସ୍ତେ ଏକାଠି ମହୁବିଷାରେ ମହୁମାଛି ପର, ଚାନ୍ଦ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ପୁଣି ଓଲିକେ ୧୫୦ ପଢ଼ର ଧୂଷ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ଗୋକୁଳାନନ୍ଦଙ୍କ ଦୂର ଭାରିଯା-ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମା ନିଷକ୍ତାନ । ବଂଶରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଭାର୍ଯ୍ୟା ଗ୍ରହଣ କଲାରୁ ଖଜନାଥେ ତାହାଙ୍କୁ ଯୋଡ଼ିଏ ପୁଅ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି; ସେମାନେ ସଦାନନ୍ଦଙ୍କ କନକପୁର ବିଷାରେ ଥାଇ, ପଢ଼ା ଶୁଣା କରୁଅଛନ୍ତି । ସଦାନନ୍ଦଙ୍କ ସନ୍ଧ୍ୟାନ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ମାତ୍ର କନ୍ୟା ଶାରଦାମଣି, ପନ୍ଥର ପାର ହୋଇ ଶୋହଳଙ୍କୁ ଗୋତ୍ର ବଚାଇ ଥାଏ । ବାଲ୍ୟ ଓ ପୌନିକର ଉତ୍ତାରିହା ମଝରେ ପଡ଼ି, ଶାରଦାର ଅଳ୍ପ ଏକ ଅପୂର୍ବ ରମଣୀୟ ଶ୍ରାଧାରଣ କରିଥାଏ । ତାହାର ବିବାହ କଥା, ଅଳି ବିରାମ ହେଲା, ମାୟାଧର ବାବୁଙ୍କ ସହିତ ହେଉଥିଲା । ମେଣ୍ଟ କଥାଠା, ପାଠକେ, ଉପରେ ଶୁଣି ଅଛନ୍ତି ।

ଶାରଦାମଣି ଦେଖିବାକୁ ସାନ୍ଧ୍ୟା ଦେବ କନ୍ୟା; ବିଶେଷରେ ସେତେବେଳେ ନିଲାଥ ଶାତୀ ଖଣ୍ଡ କର୍ମକାର ପିକ୍, ଶୁଭ୍ରଦେବ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ବାଗପାତଙ୍କ ସାଷାତରେ ଭାଟାର ପିଟାଇ ଶକର ଭାଷ୍ଣ ଉପରେ ଗୋପାମୀଙ୍କ ଟିକାର ମନ୍ଦିର ବ୍ୟାନା କରୁଥାଏ, ତେତେବେଳେ ଜେମାକୁ ଧାରା ଦଶାପାଣି ଶାରଦା ବୋଲି ଦୁମ ହୁଏ । ଶାରଦା କର୍ମକାର ପିକ୍ଟା ହେଲେ କି ହେଲା ତାହାକର ଏକେକ ହେଲା

ପିଲୁ । ଗ୍ରାମର ସାନ୍ ହିଥ ଓ ବହୁମାନେ ଶାରଦାକୁ ମା ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଜେମା ଏକ ଚୌପାତୀ ପିଟାର ଦେଉଥାନ୍ତି; ପ୍ରତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାତିକାଳରୁ ମା' ମା' ଶବରେ ଚୌପାତୀ କଷ୍ଟଥାଏ । ବୋଲ, ରଥ, ଜେମାର ଜନ୍ମଦିନ ପ୍ରତିକରେ ସମସ୍ତେ ଖଣ୍ଡିଏ ଲାଲ ରଙ୍ଗର ଶାଢ଼ୀ ପାଇ ଥାନ୍ତି । ସେହି ଲାଲ ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ଜେମାର ଗୃହ୍ୟାଙ୍କରେ ଯୋହି ପିଟାର ବସି ଥାନ୍ତି, ତେତେବେଳେ ଜେମାକୁ ଶାରଦାକାଶର ନିଷ୍ଠାବେଷିତ ଚନ୍ଦ୍ରମାପର ଦଶେ ।

ସଦାନନ୍ଦ ବାବୁ ଏଣିକି ଅଛି ସରକାରୀ କର୍ମରେ ବଢ଼ି ମନ ଦେଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ଯେଉଁ ଦିନୁ ଶ୍ରାବ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀକାର୍ଦନଙ୍କ ପୂଜ୍ୟା ସ୍ଵହସ୍ତେ ଗ୍ରହଣ କଲେ ସେହି ଦିନୁ ସଦାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କୁ ଅଛି କିନ୍ତୁ ବିଷୟ କର୍ମରେ ଲିପ୍ତ ଥିବାର ଦେଖା ଯାଏ ନାହିଁ, ଏହି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଜନାର୍ଦନ ମୃତ୍ୟୁକୁ ଏକ ଛୁଟୁ ଉତ୍ତିଷ୍ଠାପନ ଅଛି । ଦିନେ ବୃଦ୍ଧରେ କୁଳ ପୁରୋହିତ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ବାଚଷତଙ୍କ ସର-କୁଳୀ ହେବାରୁ, ସେ ଶ୍ରାବ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀକାର୍ଦନଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡୁଳୀ ପହତ ବୁଝୁ ଉଠାଇ କେଇ, ବାହାରକୁ ଅସି, ଡାକ ଛଡ଼ି କହିଲେ, ଖବରଦାରୁ, କେହି ଅଗ୍ନି ପାଖକୁ ଯାଅ ନା । ତାହାକୁ ବ୍ୟସରେ କେହି ନିହାଇବାକୁ ଗଲେ ନାହିଁ; କଣକେ ବ୍ୟାହା ସମସ୍ତ ଖାଇ ର୍ବସୁ କବି ଦେଲେ; ବାଚଷତ ଦୂରରୁ ତୁତ୍ତା ହୋଇ ସମସ୍ତ ଦେଖିଲେ । ତୁମ୍ଭେ ଉତ୍ସର୍ଗଧାସରେ ଦୌଡ଼ିଏ ସଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ଘୂର ମଧ୍ୟକୁ ପଢ଼ି ଗଲେ । ସେଠାରେ ସଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଆଜି, ଖଣ୍ଡୁଳୀଟି କାଢ଼ି କହିଲେ, “ଧର !” ସଦାନନ୍ଦ କମିତି ହସ୍ତରେ ଧର କେଲେ । ବାଚଷତ କହିଲେ “ଦେଖ, ସେ ଦିନ ଜମ ଅସି ଦ୍ରୁଷ୍ଟିଙ୍କୁ ଦେଖି ଗଲେ; ଆଜି ବ୍ୟାହା ଅସି ମୋ ହୁଏଇ ଖଣ୍ଡି ଗର୍ଭାତ୍ କଲେ । ଏବେ ଦେବତାଏ କୁଠ କଲେଣି, ମୋତେ ଏଠାରେ ରଖି ଦେବତବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଦୂରାବନ ଯାଇ ଥାନ୍ତି, ଖାଲ ଯୋଡ଼ିଏ ବନନ ମୋତେ ଏ ସମ୍ପାଦନରେ ଛନ୍ଦ ରଖିଥିଲୁ । ଗୋଟିଏ ଏହି ଲକ୍ଷ୍ମୀକାର୍ଦନ ଆଉ ଗୋଟିଏ ତୁମ୍ଭର କନ୍ୟା ଶାରଦା । ଅଜି ତୁମ୍ଭ ହାତରେ ପ୍ରଥମ୍ଭୀ ଦେଲୁ; ନିଜେ ସ୍ଵହସ୍ତେ ସେବା କରିବ; କାହାର ହାତରେ ସେବାର ଭାବ ଦେବବାକୁ କରିବ”

କହି କହିଲେ—“ମୁଁ ଯେ ଶୁଦ୍ଧ, ବାହୁଣର ଦେବ-କ୍ଷମି ମୋ ହାତରେ କିପରି ହେବ ?” ବାଚଷତ ଅଞ୍ଜି

ତରାଟି କର କହିଲେ, “ଜନାର୍ଦନଙ୍କ ଜାତ କଣରେ’ ଶ୍ରୀକାଳ ? ପରବୁନ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଜାତ ନାହିଁ, ପୁଣି ସେ ଯେଉଁ ଜଗତର ନାଥ ସେ ଜାତରେ ଜାତ ନାହିଁ । ମୋ ଅଞ୍ଜା, ତୁ ପୂଜା କରିବୁ,—ସ୍ଵହସ୍ତେ ପୂଜିବୁ ?”

ସଦାନନ୍ଦ ଅଞ୍ଜି ଲାଲ ରଙ୍ଗ ପଡ଼ିଲା, ବିଜୁଲି ମାରିଲା ପର ସର୍ବାଙ୍ଗରେ ଗୋଟିଏ ଲହଡା ଖେଳଗଲା । କିନ୍ତୁ ନନ୍ଦିନୀ ପରେ ଅମ୍ବ ସମ୍ବରଣ କରି କହିଲେ, “ଜେମା କଥା କଣ କହୁଥିଲେ ?”

ବାଚଷତ କହିଲେ—“ହଁ, ପୁରୁଷାନୁନ୍ତମେ ତୁମ୍ଭ ଏବର କୁଳ ପୁରୋହିତ କର ଅବିଅଛି; ବାକି ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର କାମ ମୁକରିବ । ମୁଁ ସ୍ଵହସ୍ତେ ଜେମାର ହାତ ନେଇ ସୁପାଦ ହାତରେ ଛନ୍ଦ ଦେଇ, ମୋର ଶେଷ ଆଣୀର୍ବାଦ କର ଗଲି ଯିବ । ଏ କର୍ମଟା ମୁଁ କାହାର ହାତକୁ ଛଢ଼ି ଦେବ ନାହିଁ ।”

ସଦାନନ୍ଦ ପଶୁରିଲେ—“ସୁପାଦ କାହିଁ ?”

ବାଚଷତ ଖଣ୍ଡୁଳୀରେ ଥିବା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଜନାର୍ଦନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗୁଳୀ ଦିର୍ବେଶ କର “ଜୟ ଜଗନ୍ମଣ ହରେ” ଗୀତ ଗାଇଁ, ଚୌପାତୀରେ ଯାଇ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସଦାନନ୍ଦ ମନେ କହିଲେ, ରଲ୍, କର୍ମଟାତ ଆଗ ସବୁ, ତେଣକି ଦେଖିବ, କିଏ ଯାଉଛି କିଏ ରହୁଛି ।

,

ରଥର ଛକ ।

ମାୟାଧର ପଟ୍ଟନାୟକ ମୁନ୍ଦ୍ରପୀ ସେରସ୍ତାଦାର,-ଦେଓୟା-ନର ଦେଖ୍ୟାନ; ସକାଳ ଉଠି ବୁଝାର ଗୁଡ଼ଗୁଡ଼ିରେ ବୁଝାର ନଳ ମୁଖନଳ ଲଗାଇ, ଗୁଡ଼ ଗୁଡ଼ କର ଗୁଡ଼ାଶୁଟାଣୁ ଅଛନ୍ତି । ଅଦୁରେ ପଟ୍ଟନାୟକାଣୀ ପାନ ଚୋବାଇ ଅଛନ୍ତି । ସଂଖ୍ୟରେ ଜେୟନ୍ତ ପୁନ୍ତ ବଂଶୀଧର ବସି କଷ୍ଟଥାନ୍ତି, “ମୁଁ ଥରକା ଗୁକର କରିବ ନାହିଁ, କଲିକତାରେ ରହ ବି, କେଲ୍ ପଢ଼ିବି ।” ମାୟାଧର ବାବୁ କହିଲେ, “ବାବୁ ହେ ବସ୍ତ୍ୟାତ ୧୩ ବର୍ଷ ହେଲୁ; ଏହି ବେଳୁଁ ଗୁକରାରେ ନ ପଣିଲେ ତେଣିକି ସରକାର ଗୁକର ମିଳିବ ନାହିଁ ପର ? ପଟ୍ଟନାୟକାଣୀ କହିଲେ, “ସୁଅତେ ଇଚ୍ଛା ପଠାଅ, ଅଣ ହାତ ନ ଛନ୍ଦ ମୁଁ କଣ ବାବୁଙ୍କୁ କୋଡ଼ିଥାତେ ଛନ୍ଦ ଦେଉଛି । କଲିକତାରେ କରିବି ପର ବେଶ୍ଟିଆ ପୁଅକୁ ମେଣ୍ଟୁ କର, ବାକି ରଖନ୍ତି ?” ମାୟାଧର ବାବୁ ହୃଦୀ ନଳଟା ପାଟିରେ

ପୂର୍ବର ସଙ୍ଗେରେ ଟାଣି ଦେଇ, ଯାଏଲେ ଧୁଁ ଆ ଉତ୍କଳ
କହିଲେ “ହାତ ଛନାରେ ପରବାପୁ କଣ ? କଥା ପଦକେ
ଦୁଆରେ ହାତ ଅଣି ଛୁଟା କର ଦେବି ।” ପଞ୍ଚନାୟକାଣୀ
କହିଲେ “ମୁଁ କହ ରଖିଛି, ଯେ ମୋ ପୃଥିକୁ ସୁନାର
ଦୁଆର କଳମ ଦେବ, ମୁଁ ତାହାର ଘରେ କର୍ମ କରିବ,
କିନ୍ତୁ ବାନ୍ଧ ବିଶ୍ଵର କରିବ ନାହିଁ ।” ପଞ୍ଚନାୟକ କହିଲେ—
“ହୁଁ, ଖାଲି ଦୁଆର କଳମରେ କଣ ଦୁଃଖ ଯିବ ? ବାବୁର
ଗର୍ଭାନଠେରୁ ଅଳିତକ ଯେତେ ପରସା ପାଇଲିବି ତାହାର
ଗୋଟିଏ କଟକଣା ନ କରି—”

ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଦାମା ଗୁକରଟା ଅସି ଖବର ଦେଲା,—
ସଦାକଳ ତହିଁଲଦାର ଅସି ବାହାରେ ଛାଡ଼ା ହୋଇଥାଏନ୍ତି,
ତତ୍ତରକୁ ଅସିବା ପାଇଁ କହୁ ଅଛନ୍ତି । ମାସ୍ୟାଧର ସପ୍ତ
ଉଠି ଫୁକା ସରକାର ଦେଇ, ଖଣ୍ଡିଏ ରଙ୍ଗଜି ଗେନେଟ
ଟାଣି ନେଇ କହିଲେ, “ଯା ବାବୁଙ୍କୁ ଅସିବାକୁ କହ ।”
ପଢ଼ନାୟକାଣୀ ଅଭି ହୋଇ କାନ ତେର ରହିଲେ;
ବଂଶୀଧର ଉଠି ଛାଡ଼ା ହେଲା ।

ସଦାନନ୍ଦବାରୁ ତିତରକୁ ଅସିଲାକ୍ଷଣି ମାୟାଧରବାରୁ
ଉଠି ପଡ଼ି “ଅସିବା ହୃଥନ୍ତୁ, ଅସିବା ହୃଥନ୍ତୁ, ତହାସୀଳଦିର
ବାରୁ, ଅବଧାନ, ଅବଧାନ” କହି ବଢ଼ି ମର୍ଯ୍ୟାଦା କରି
ବସାଇଲେ; ବଂଶୀଧରକୁ ଡାକି କହିଲେ “ବାବୁ ହେ
ଓଳଟି ହୃଥ, ଅମ କରଣ ମଣ୍ଡଳୀ ମଧ୍ୟରେ, ଏ ଅଷ୍ଟଳିରେ
ଏହି ମହାଶୟ ଓ ମାତରବ ଲୋକ ଅଉ କେହି ନାହାନ୍ତି ।
ବିଶେଷରେ ସଦାନନ୍ଦ ବାବୁ ପରମ ବୈଷ୍ଣବ, ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ
ଆଜି ମୋର ସ୍ଵପ୍ନର ବୋଲିବାକୁ ହେବ ।” ଏହିପୂର୍ବ
ସମ୍ବାଧଶାନ୍ତେ ଧଦାନନ୍ଦ ବାବୁ ତାଙ୍କ କହିଲେ “ମାୟାଧର
ବାବୁ ତୁସିର ଦୁଇପ୍ରାଣୀଯାକ ଏଠାରେ ଅଛ, ମୋର ଗୋଟିଏ
ମାଗୁଣୀ ଆଜକୁ ତନିବର୍ଣ୍ଣ ହେଲା କରି ଆୟୁଷ୍ଟି । ତୁସିର ତନ
ପୁଅ ଅଛନ୍ତି, ମୋର ନାହିଁ; ଏହି (ବଂଶୀଧର ପ୍ରତି ହାତ
ବିଚାର) ପୁଅଟି ମୋତେ ଦିଅ, ମୁଣ୍ଡିଙ୍ ଦେଇ ପୁଅ କରିବା ।”
ବଂଶୀଧର ଚାଲିଗଲେ ।

ମାୟାଧିର । ଆଉ ଉଳମ୍ବ କିଛି ନାହିଁ, ଦେଖା ହେଲାକ୍ଷଣି
ତୁମ୍ଭର ଶାନ୍ତି ସେହି କଥା, ବିଲ୍ଲ, ମୁକି କେବେ ମନା
କରିଛି ?

ସଦାନନ୍ଦ । ଦେଖ ଅଜି ବାହେ କାଳୁ ନେହୋପ୍ରବ ଅଜ

ଦିନ ନାହିଁ । ଆପଣମାନେ ଅନୁମତି ଦେଉନ୍ତି, ମୁଁ ଅଭିକା
ଧୂଆଶ ଥାଣି ବଂଶୀଧରକୁ ଧରି ନେଇ ଯିବ ।

ମାୟାଧର । ବୁଦ୍ଧିଲେଖିକି ପଠନାୟକେ, ମୁକହୃତ କି ମୁ-ମୁ,
ସଦାନନ୍ଦ । (ଶ୍ରୀମା ହୋଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି) ଆଉ ‘ମୁ ମୁ’
‘ତୁ ତୁ’ ଶବ୍ଦ, ମୋତେ ବେଳ ହେଉଥି, ତେଣେ ମତିଛିବ
ମାର୍ଗସ୍ଥିର ।

ମାୟାଧର । ହଉ, ନେଇପାଆ ବାରୁ; ମୋତେ କଣ
କଥା କହିବାକୁ ଦେଉଛନ୍ତି ! (ଶ୍ରୀରୂ ଗୋଟିଏ ଅଞ୍ଚଳ ଶକ
ଶୁଭ୍ରଲୁ, ‘ସୁନାର ଦୁଆତ କଳମ’) । ହେଲୁ, ଏବେ ବସ ବସ
ବେଳ ଉଛୁର ହେଲାଣି; ଏହିଠାରେ ଗୁରିଟା ହେଲେ
ତୁମ୍ଭରେ ଦେଇ ପିତୃଙ୍କ ଶାନ୍ତି କର ଯାଆନ୍ ।

ସବାନନ୍ଦ । ଆଉ ପିତ୍ରକା ଅଛି ଯେ ଶାନ୍ତି କରିବା । ଆଧିକା
ଜାଣନ୍ତି, ଗ୍ରା ଗ୍ରା ଲୁଣ୍ଠା ଜନାର୍ଦନଙ୍କୁ ତୁଳସୀ ନ ଦେଇ ମୁଁ
ଜିଲ୍ ପ୍ରଭଗ କରେ ନାହିଁ, ପେଥରେ ପିତ୍ରକା ତେଣିକି ଆଉ,
ଏ ପ୍ରାଣଟା ଯାଉ ଅବା ରହୁ ।

ଏହି କଥା କହି ଉଠି ପଡ଼ି, ସଦାନନ୍ଦବାବୁ ଦୂର ପଦରେ
ଘୁମନବଜାରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ସେଠାରୁ ଖାତା ବଢ଼ିଲବାଟି ଅଧି
ସୁହିମ୍ବେ କଣି ପାଇଲି ବେହେରାର ବିଦେଶୀପ୍ରେ କଲେ ।
ଦାସ୍ତାକ ମଞ୍ଚରେ ବଂଶୀଧର ବାବୁଙ୍କ ପାଇଲି ବିଦାୟ ହୋଇ
ବାହାର ଗଲା ।

ମାୟାଧର ବାବୁ ପୁନରୟ ହୃକା ଅଶ୍ଵାଇ, ଅଖିରୁଜି, ଟାଙ୍କୁ
ଟାଣ୍କୁ, ମନେ ମନେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ—ଲୋକଟା ବାତୁଳ
ନା କଣ ? ଖାଲି ପୂଜା, ପାଠ, ସନ୍ଦ୍ରତି, ମରୁଷ୍ଵର କରି କରି
ବିଷୟ ବାଡ଼ି ଯାହା ଥିଲା ସ୍ଵରୂ ପାରିବାକୁ ବସିଲୁଣି ।
ଗୁରୁ ଖଣ୍ଡି ତ ଅଛି କଲା ପରି ଦିଶୁ ନାହିଁ । ଗୁଡ଼ାଏ
ବୃଦ୍ଧାଣ୍ଟ-ଘଡ଼ିଆ, ନଣ୍ଣା କୌରାଗୀଏ ମିଳି ଉଚ୍ଚଟାକୁ ଲଣ୍ଡ଼ିବଣ୍ଡି
କରି ଦେବାକୁ ବସିଛନ୍ତି । ଏତେ ଧର୍ମ କଲେ କି
କର୍ମ ଚଲେ ?

ଏମନ୍ତ ପମୟରେ ପଞ୍ଜାମ୍ବକାଣୀ ବାହାର କହିଲେ,—
“କଣ ବହି ବକର ବକର କରୁଛ ? କଥା ପଇଲେ ପାଇଁରୁ ତ
ଉଷାଠାଏ ବାହାରେ ନାହିଁ, ଖାଲି ‘ମାରପ ଅଟରେ ପାଇକ
କାହାଣୀ’ ଶିଖିଛି । ବେଳ ଉଛୁର ହେଲାଣି, କତେବାକି କିମ୍ବ
ପରା ? ଗାଧୋଇ ଯାଏ ।”

ମାୟାଧର ଚରତର ହୋଇ କର୍ମ ଧାର, କ୍ଷ

ଛାଟିଏ ଖୋସି କଚେଶକୁ ବାହାରିଲେ । ପଟ୍ଟନାୟକାଣୀ ଅସି ପାନ ଢାଗାଟା ଦର୍ଜୀ କହିଲେ,—“ମୋର ଗୋଟିଏ କଥାରେ ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି । ଶୁଣିଲ ବାହା ଲଗ୍ନଟା ପଡ଼ିଛି, ଯଦି ବାରୁକୁ ଧର ବାହା କର ଦିଏ ?”

ମୟୁଧର । ଏ କଣ ମାହାଳିଆ ପଡ଼ିଛି, ବାହା କର ଦେବ । କିଛି ଦବା ନବା କଥା ନାହିଁ, ଗଣା ପୋଇ ନାହିଁ, ଦିନ ଧର୍ଯ୍ୟାର ନାହିଁ, ଖାଲି ବାହାର । ମୁଁ କଣ ପୁଅ ଧାଉନ୍ତି ଅଣିଛି ?

ପଟ୍ଟନାୟକାଣୀ । ମୋ ମନକୁ ଏକା କିପରି ଲାଗୁଛି । ଦିବାନନ୍ଦ ବାରୁ ପାମାନ୍ୟ ନୁହନ୍ତି ।

ମାୟା । (ନିସ୍ତରେ ହାତ ଢୁଲାଇ) ହଁ, ମୁଁ କେତେ କେତେ ବଳା ବାଜୁଡ଼ା ହାକିମ ହୁକୁମା ଦେଖିଛି, ଏ ପୁଥୀଟାରେ ମୋତେ କିଏ ନ ଜାଣେ ?

ଏହା କହି ମୟୁଧର ବାରୁ କଚେଶକୁ ବାହାର ଗଲେ । ସେଠରେ ପୁଣେନ୍ଦ୍ର ବାରୁ ନକଳନବିସ୍ ଅସି କହିଲେ,—ବାହାରଟା କଣ ଘରେ ଘରେ, ଲୁଗ୍ଙଙ୍ଗ କରିବେଉଛି, ଅମ୍ବେମାନେ କଣ ଗଣ୍ଯାଏ ମୁଠିକୁ ସର ନହଁ ? ଫରିନାଥ ପେସ୍ବାର ଅସି କହିଲେ, ଲୁଚେଇ ପୁଅର ବାହାର ଦେଲେ କଣ ଅମ୍ବେମାନେ ଛାଡ଼ୁଛି ? ସାଧୁ ବାରୁ ମହାପିଷ୍ଠ ଅସି କହିଲେ,—ରଲ ସେବ୍ସାର ବାରୁ, ଅମ୍ବେମାନେ ତୁମ ସମସ୍ତେ ପର ହୋଇଗଲୁଁ, ଯେ କଥା ଧନ୍ତକୁ ବି ସର ନାହିଁ ? ଗୋରକ୍ଷନ କାନ୍ତୁଗୋର ଅସି କହିଲେ,—ପୁଅକୁ କି କଣ୍ଯା ମନ୍ତ୍ର ନ ଥିଲ, ନଶ୍ତ୍ର ବୈଷ୍ଣଵବାଟା ଘରେ ବନ୍ଦ କଲ, ମୋତେ କହିଥିଲେ କେତେ ବାଜକନ୍ୟା ଆଣି ଛାଇଲ ଦେଇଥାନ୍ତି । ରଥୁଅ ପଞ୍ଜାବଲ ପଞ୍ଜା ଛାନ୍ତୁ ଲାହିଲା,—ସାଥରେ ବିଭା ସରଳେ କଣ ଖେଟି ଶୋଭାପାଏ ? ହୁକୁମ କର, କିଛି ଶୁଣିଲା ଓବା ହୋଇଯାଉ ।

ସେବ୍ସାର ଗମ ଖାଇ ବନ୍ଦିଥିଲେ । ଝଟି ଉଠି, ଛିଟ୍ଟ ନ କହି, ମୁନ୍ଦେଷ୍ଟ ବାରୁକୁ ଯାଇ କଣ କହିଲେ । ମୁନ୍ଦେଷ୍ଟ ବାରୁ, ସବୁ ଶୁଣି ମାମଲା ଅଦାଳତ୍ୟୀମା (Civil Jurisdiction) ମଧ୍ୟକୁ ଅସି ନାହିଁ ବୋଲି କହି, ଅନ୍ୟରେନ୍ଦ୍ରେଷ୍ଟେବା କଣବାକୁ ଉଠିଦେଶ ଦେଲେ । ପୋଲିସ୍ ମାର୍କ୍ସିଟୀ ଯିବାରୁ ପୋଲିସ୍ ଦାରୋଗା ପରିଦେଶେ—“ମୁଁର ଦେଇପାଇଦାର କହିଲେ,—“କି ବୁଝୁ ପରିଚୂଛି ?

ପିଲାଟା, ୧୯ କ ୧୦ ହେବ, ଜ୍ଞାନ ଧାରୀ କିଛି ହୋଇ ନାହିଁ ।” ତହୁଁ ଦାରୋଗାବାରୁ କହିଲେ—“ମାମଲାଟା ପୋଲିସ୍ର ଶୁଣିଯୋଗ୍ୟ ନୁହେ, ତୁମେ ଓକିଲ ମୋକ୍ତାରକୁ ପରିବାରେ ସେ କହିଲେ,—ତ୍ରେମାନ ଅବସ୍ଥାରେ କିଛି ମାମଲା ତଳିବ ନାହିଁ ।

ସେବ୍ସାର,—ଅଧିନ ମେଜନଟିନ୍ ସାହେବଙ୍କ ଦିନୁ ଲ (Hindu law) ପଢିଛନ୍ତି କି ? ସେଥିରେ କିଛି ନଜିର ନାହିଁ ?

ଓକିଲ—ନାହିଁ ।

ସେ—ମେଇନ୍, ଗୋଲାପ ଶାସ୍ତି ?

ଉ—କିଛି ନାହିଁ ।

ସେ—କଷ୍ଟ କମଳ, ଶ୍ୟାମ, ତରଣ ?

ଉ—ଶାଧେ କଷ୍ଟ ।

ସେ—ଆଜୀ, ରିଲ୍ ମେରେଲ୍ ଏକ୍ଟ (Civil marriage Act) ?

ଉ—ପେଟା ଏଠାରେ ଖାଇବ ନାହିଁ,

ସେ—ରଲ୍, ଏଲ ଅର୍ କନ୍ଷେଖ୍ ଲିଲ୍ (Age of consent bill) ?

ଉ—ପେଟା—କଣ୍ୟାପଣ, ବରପଣ ନୁହେଁ ।

ସେ—ରଲ୍, ବ୍ୟବହାର ମୁୟକ ଦେଖିଛନ୍ତି ?

ଉ—ଏଣ ଅଚଳ, ନିର୍ବାକ ।

କାନ୍ତାରମେ ମୋକ୍ତାର ପଢ଼ିବୁ ବାହାର ପଡ଼ି କହିଲେ, ବକିମ ବାରୁଙ୍କ ପେଟ୍ରିମୋନିଲ୍ ମେନେଲ୍ କୋଡ଼ (Matrimonial Penal code) ଦେଖ, ସେଥିରେ କିଛି ନଜିର ଥିଲେ ଥାଇ ପାରେ ।”

ଉ—ପେଟା ବାରୁ ଲାଭବ୍ରେଣ୍ଟ (Bar Library) ର ବହିର୍ଭୂତ ।

ସେ—ମୁଁ ଜାଣେ, ସେତେବେଳେ ଛଣ୍ଡିଯା କାନ୍ତିନ୍ଦେଲ୍ (India Council) ରେ ଓଡ଼ିଆ ମେନ୍ଦର ନାହିଁ, ତେତେବେଳେ ଏସର କଥା ଅଛନ୍ତରେ କାହିଁ ଥିଲ । ତହୁଁ, କାହାରକୁ କିଛି ନ କହି, ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋଡ଼ି, ଶଣ୍ଟି ଟାଇବି, ଦୁଇକଣ ପଠାଣ ଟାଇବା ସାଥେ ଦେଇ କହିଲେ “ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପାତ୍ର, ତଳି ଯାଇ, ଦୌଡ଼ି ଯାଇ,

ବଂଶୀଧର ବାବୁଙ୍କୁ ଦେଇ ତାଙ୍କ ବସିଲାଠାରୁ ଉଠାଇ ଦେଇ
ଅସ ।”

ଗୋବର୍କନ ବାବୁ କହିଲେ, “ବେଳ-ତ ଚଢିବାକୁ ବସି-
ଲାଣି, ଆଉ ବିଜୁରେ କି ବାକି ଥିବ ?”

ସେଇପ୍ରାଦାର—ହେଲେ କଣ, ମୁ କନ୍ୟାକୁ ଦରକୁ
ନେଉଛି ? ଅମ ଶରକରେ ଏପରି କେତେ କନିଆ ବାପ
ଦରେ ପଚୁଛନ୍ତି ?

୩

ରଥର ବୁଲ ।

ଅଜି ଆଖାଡ଼ ମାସର ସାତ ଦିନ, କାଲି ନେଗେଷ୍ଟର,
ପରଦିନ ରଥ । ଶୁଭଜ ଲୋକେ କଷ୍ଟସୁରରେ ରୁଣ୍ଟ ହେଉଥି-
ଛନ୍ତି । ବାଜାବାଲୀ, ଲାଲାବାଲୀ, ପାଲୀଆ, କ୍ଷାର୍ତ୍ତନାଆ,
ନାଟୁଆ, ମନ୍ଦୁଶାଆ, ଦପା । ଅସି ସଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଦେଉଛୁତିରେ
ମୁହିଁମାର ଯାଉଥିଲୁ । ବାଟ, ଘାଟ ପଦା ଲାଗିଥିଲା ; ତାବ
ଠାବକେ ନହବରଣାନା ବକ୍ଷା ଯାଉଥିଲା, ନିଶାଣ ମଶାଲ
ଖୁମାନ ପେତା ହେଉଥିଲା । ରଥରେ ପିତୁଳୀ ସକଳା
ଯାଉଥିଲା, ଘରେ ଖୋଟି ଦିଆ ଯାଉଥିଲା ; ସଦାନନ୍ଦ ବାବୁ
କାଲିରୁଁ କନକପୂର ଯାଉଥିଲା । ସେଠାରୁ ନୂଆ ରଙ୍ଗ
ମଶାଲ, ବାଣ, ବାଜା ଦେଇ ଆବାର କଥା । ବେଳ ୧୦
ଧର୍ତ୍ତ ଗଢ଼ ଗଲା, କାହିଁ ସାଥନ୍ତେ ପହଞ୍ଚିଲେ ନାହିଁ ; ସମସ୍ତେ
ଶୃତକ ପର ଶୃତି ରହୁଛନ୍ତି ।

ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଦୂରରୁ “ହୁଁ ମେର ଭାଇରେ, ଜବର
କରିରେ” ଶବ୍ଦକ ଶୁଣିଲା । ଅନେକେ ବାଟକୁ ଧାଇଁ ନାଲେ ।
ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ ଓରପ୍ ଗୋକୁଳୀ ବାବୁ ବାହାର ଅସି ଦେହୁ-
ତୀରେ ଛାଡ଼ା ହେଲେ । ଶମ୍ଭୁଶିଂ ପାମ୍ବୁକ ଅଗେଇ ଅସି,
ବନ୍ଧମ ରଖି ଦୃଶ୍ୟବରତାଏ ପକାଇ, କହିଲା, ସାଥନ୍ତେ ଅଶୁ-
ଛନ୍ତି, ଜେମାଙ୍କ ଲାଟି ସାଙ୍ଗରେ ବର ଥାଇଛନ୍ତି । ଜେମାର ବର
କଥା ଶୁଣି ଭାର ଚୋଟାଏ ଚହନ ପଡ଼ି ଗଲା । “ବର ଥାଇଛୁ,
ବର ଥାଇଛୁ” ବୋଲି ପିଲାଏ ଉର୍ବରାସରେ ଦୌଡ଼ି ଯାଇ,
ସୁଥର ଧର, ଶର୍କରାତି ପିଟାଇ, ଥାଗେ ବରକୁ ଦେଖି
ଗଲେ ।

ଫେଲ୍‌ଫେଲ୍, ଠେଲ୍‌ଠେଲ୍, ହଟାହଟି ମଧ୍ୟରେ ବେହେର-
ମାନେ ଦେଖୁଣ୍ଟିରେ ଛଣ୍ଟ ସୁଥର ରହି ଦେଲେ । ସଦାନନ୍ଦ
ବାବୁ ସୁଥର ରହିଲୁ ବାହାର, ଅଗ୍ରେ ବଂଶୀଧର ବାବୁଙ୍କ

ହାତ ଧର ଓଜାଇ ନେଇ “ବାପା ଆମ, ଏ ପରୁ ତୁମ୍ଭି
ପରବାଢ଼ି, ପ୍ରଜା ପାଠକ” ବୋଲି ଦେଖାଇ ଦେଲେ ।
ଗୋକୁଳୀ ବାବୁ ଅଣି ବଂଶୀଧରଙ୍କ ରଣନୀ ଦନଶ୍ୟାମ ବାବୁଙ୍କୁ
ଉତ୍ତର ନେଲେ । କରୁଥି ସୁଅଶ୍ରାରେ ଦେଇବା ସାନ୍ତ୍ଵା ନାଏବ
ଥିଲେ । ବାବୁଟି କିନ୍ତୁ ଅଶୁଆ, ଆଗ ଡାହାଣ ହାତଟି ବାହାର
କଲେ । ଜଣେ ବେହେର ହାତ ଧର ଟାଣିବାକୁ ଲାଗିଲା ।
ତହିଁ ଦୂର ଗୋଟି ଓପୁଣ୍ଟି ବାହାରିଲା । ଦୂରକଣ ବେହେର
ଗୋଟି ଧର ଟାଣିଲୁ ସୁଅଶ୍ରା ଖ୍ରେଜ ଲିଙ୍କି ହୋଇ ଥେଲା,
ସାଥନ୍ତୁଙ୍କ ଶରାରଗ ମଧ୍ୟମଟା ସୁଅଶ୍ରା ମୁହିଁରେ ଅଟକ ଗଲା ।
“ହୀଁ, ହୀଁ, ହୀଁ, ସାଥନ୍ତେ, କରେଇ ଶୁଆ, ଉତ୍ତରକୁ ମୁଣ୍ଡ
ନିଅ” ବୋଲି ଆଉ ଜଣେ ବେହେର ତତ୍କାର କରି
ଉଠିଲା । ଅତପର ସମସ୍ତେ ମିଳ ଗୋଟାଥାନ୍ତି ଧରୁଥର କରି
ସାଥନ୍ତୁଙ୍କ ବାହାର କଲେ । ଗୋଟାଯାକ ଝାଲରେ ଜରିବି
ହୋଇ, ସାଥନ୍ତେ ବାହାର ଧାଇଁବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କରେଇ ଦଲାନରେ ଶାନ୍ତି, ସତରଙ୍ଗ, ଗୀରଦା, ତକିଆ
ପଡ଼ିଗଲା, ସମସ୍ତେ ଯାଇ ବିରାଣରେ ବସିଲେ । ବାଜା, ନାହ-
ବିତ ମହୁର ବାଜି ଉଠିଲା, ତାଳ ହାକ ପଡ଼ିଗଲା । ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ
ଚାଁ ଚାଁକୁ ଝାବର ଉଠିଗଲା “ମା'ର ବାହା”, ଶାରଦା ମଣିର
ବର ଅସିଥିଲା । ପିଙ୍ଗା ଧାଢ଼ ଲାଗିଲା ପର କାହିଁ କରୁଟି
ଚୋକା ଚୋକି, ରେଣ୍ଟିଆ ଭୁଅଣ୍ଟାଣ୍ଟା, ଚାତା ରୁହୀ-ରୁହୀ ପିଲା
କାଶେଇ କାନ୍ଦେଇ, ଦାଣ୍ଟରେ ଶୂନ୍ୟ ଅସିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
ଉଥି ଉତ୍ତର ଥିଲେ ପାଖେ, ଜଳାକବାଟି ବାଟେ ଛାକ
ଶକରେ, କେତେ ରମଣୀ ଅସି ବର ଉପରେ ପଡ଼ି ବରକୁ
‘ବାଉରା’ କରି ଦେବାକୁ ବସିଲେ, “କାଳ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ
ନେତ୍ରବ୍ସରରେ ବବାହ, ଅଜି ମଜାନ” କହି ଏଦାନମ୍ବ
ବାବୁ ଉଠି ଯାଇ ଗଳାଜଳ ମର୍ମ କର ଠାକୁରଙ୍କୁ ଛୁଟିଥି
ଦେବା ପାଇଁ ଠାକୁର ବରେ ପଣି ଗଲେ । ଗୋକୁଳୀ ବାବୁ
ଜେଥାତିଥ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ପଣ୍ଡିତ, ସାଥନ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି
ବିଧ ବିଧାନରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଲେ ।

ଥୋକାଏ ଜେମାଙ୍କ ଶୁଣ ଶୁଣି ଅସି ‘ମା'ର ବର କାହିଁ.
'ମା'ର ବର କାହିଁ, ବୋଲି ଭାର ଗୋଲମାଳ କରିବା
ଲାଗିଲେ । ଫପଟ ସି ପାମ୍ବୁକ ଉଠି ପଡ଼ି ବଂଶୀଧର ବାବୁ
ଅଗ୍ରକୁ ହାତ କରିବାକୁ ଦେଇଲୁ, ଟଙ୍କା

ହେଲା ନାହିଁ ; ସେମାନେ କହିଲେ, “କାହିଁକି ଯେ ତ ଜଣେ
ବାରୁ ସାଥନ୍ତି !”

କେଣେ ଅନ୍ୟପୂର ମଧ୍ୟରେ ଦନ୍ତ ଶଙ୍ଖ ହୃଳାହୃଳୀ
ପଡ଼ିଗଲା । ଦେଶଗୁର, କୁଳଗୁର, ଶାଷ୍ଟାଗୁର ସମସ୍ତଙ୍କୁ
ବଳ ଦ୍ଵୀଅର୍ଥର ଗୁଲିବାକୁ ଲୁଚିଲା । ରଇଜର ଢିକି, କୁଳ,
ପାତ୍ରିଆ, ଦୂର, ଧାନ, ତଳ, ଖେତ, ହଳଦା, ଗୁଆ, ପଇଡ଼,
ନହିଁଆ, ଶୁଆକାଟ, କନ୍କଳପାତ ଇତ୍ୟାଦି ଅଣକୋଟି
ଚିକର ପରମାସ ପଡ଼ିଗଲା । ଅଛହ ସ୍ମୀମାନେ ଯାଇ ଜେମାକୁ
ଶୁନରେ ଟେକି ଥଣ୍ଡି ବରଣ କର ଗନ୍ଧହଳଦାରେ ସମସ୍ତେ
ବୋଲ ହୋଇ, ଶିତ୍କଳ ଟୋଖଣ ଆଠରେ ରୂଣ୍ଡ ହେଲେ ।
ଦଶ୍ତକ ପୋଖଣ ଜଳଯାକ ଟନ୍ହହଳଦାରେ ଦହ କର
ଦେଲେ । ପେଠାରୁ ଥଣ୍ଡେ ଜେମାର ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀକ ପଢ଼ିଜ
ପହେଁ ସ୍ମୀ ଲୋକଙ୍କ ଧାଡ଼ ଶଙ୍ଖ ହୃଳାହୃଳୀ ଦେଇ ଫେରି
ଅସିଲେ । ସମସ୍ତେ ନବ ବସ୍ତି ପିନ୍ଧି, ଅଳତା, ଚନ୍ଦନ, ଚାଆ,
ପୂର୍ବମାଳ, ପିନ୍ଧି କନ୍ଧାକୁ ସଜାଇଲେ ; ଶିଖାର ବୁଢ଼ୀମାନେ
ଅସି କନ୍ଧାର ଗର୍ବ ପୂର୍ବମାଳରେ ବାନ୍ଧ ଦେଇ ହଳଦାଥ
ପାଠ ପିନ୍ଧାର ନାନା ଅଳକାରରେ ତୁଣ୍ଡିତ କର ଦେଲେ ।
ମର୍ମିଳିଧୂନରେ ଆକାଶ ପୂରିଗଲା । ତୁଣ୍ଡି ଜେମାର ଧାନ୍
ପୁଅନ୍ତିଆମାନେ ବସିଗଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କର ନାଥ ପାଠ, କନ୍ଦନ-
ପାଠୀ, ପୂର୍ବମାଳ, ଜେମା ସମସ୍ତରେ ମିଶ୍ରାନ ପରଶୁଅଛନ୍ତି ;
ଶାରଦାମଣି ଅଜି ସାମାର ଅନ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣ ସାକିଛନ୍ତି ।

କରେଣ ଘରେ ବର୍ତ୍ତ ଚହିଲ ପଢ଼ିଯାଇ ଥିଛି । ନୂତନ
ପ୍ରକାଶ, ଶୈଳ, ହରତ୍ରା, ଶ୍ରୀପାଳ ଥାଦାଥାଦ୍ୟ କରଣୀୟ
ପଦାର୍ଥମାନ ଥାଲୀରେ ସଜାତା ହୋଇ ବର ସନ୍ଦର୍ଭରେ
ଥୁଆ ହୋଇଅଛି । ‘ବରମେର’ ହେଲେ କି ହେଲା, ଏ
ଏ ଶେଷରେ ଦିପଶାତ ଦେଖାଗଲା । ବରଂ ସମସ୍ତେ ଗେରଇକ
ଫର ବସିଅଛନ୍ତି, ବର ବି, ଏ, ଧାସ କରିଅଛନ୍ତି ଫର ?
ବସି ବସି, ହନ୍ତୁ ବିବାହ, ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ବିବାହ, ବାଲୁ ବିବାହ
କୁଳ ବିବାହ, ମୂଳବିବାହ ପ୍ରତିକରେ ନାନାଧି ନଟଣ୍ଡାଟୀ
ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିବାହର ‘ଇତ୍ତଳ୍ୟଶାନ’ ବୁଝାଉଅଛନ୍ତି ।

ପିତାଙ୍କ ଅନୁମତି ବ୍ୟତିତ ସେ ବିବାହ କରିବେ
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯେ ହଟ ଧର ଦସିଲେ । ଏମନ୍ତ ସମସ୍ତରେ
ବିବାହ ପିଅଦା ଛାତରକୁ ପଣି ଅସି ବର
ଏ ପଣି ଦେଇ । ଯନ୍ତେ ପଢ଼ି ବର ଉଠି ତୁଣ୍ଡା

ହେଲେ,—ପିଅଦା ଦୁଇଁ “ହଟୋ ହଟୋ” କହି ବରର
ହାତ ଧର ଟାଣି ବାହାରକୁ ସେବ ଗଲେ । ତୁଣ୍ଡି ଏକଦମ
କନ୍ଦମାଳ କହିଲା । କମ୍ବ ମିଂ କହିଲା, “ଏ କଣ ଶମନ ନା ତ୍ୟାରଣ୍ଯ ?” ମିଂ ମିଂ
ତୁଣ୍ଡା ହୋଇ, ବାହା ହଲ୍ଲାଇ କହିଲା “ହୁକୁମ ହୃଦେତ
ଏହାପଣ ପିଅଦା ଦୁଇକ ବେଳ ମୋଡ଼ ଶୂନ୍ୟରେ ବରକୁ
ଟେକି ଅଣିବି ।” ଗୋକୁଳୀ ବାରୁକ ପାଞ୍ଚରେ ଭଣ୍ଣା ନାହିଁ;
କାହାରକୁ କିଣ୍ଠି ନ କହି, ହଟ ଉଠି, ସଦାନନ୍ଦ ଉଇକାନ୍ତାକୁ
ଗ୍ଲାନିଗଲେ । ସଦାନନ୍ଦ ବାରୁ ଠାକୁର ଦରେ, କାହାର
ପ୍ରଦେଶର ଅଦେଶ ନାହିଁ । ଘେଠାରୁ ଦୁଇପଦରେ
ଦେହୁତୀକୁ ଅସିଲେ; କିମ୍ ଭାବ, ଫେର ଠାକୁର ଦର
ପାଖକୁ ଧାଇଁ ଗଲେ । ଘେଠାରୁ ଫେର ଦେହୁତୀକୁ,
ଦେହୁତୀକୁ ଫେର ଠାକୁର ଘରକୁ, ଠାକୁର ଘର ଦେହୁତୀ
ଦେହୁତୀକୁ ଠାକୁର ଘର, ଏହାରୂପ ଦଶ ପଦର ଥର କର
ଥକି ବସି ପଡ଼ିଲେ । ୧୦ । ୭ ଜଣ ମୁଖିଆ ସାଥନ୍ତି ବର
ପହେଁ ଧାଇଁଥିଲେ; ଫେର ଅସି କହିଲେ, ନା, ଅଉ
ନେତ୍ରଟାଇ ଦେବ ନାହିଁ, ନରପାର ହୋଇ ଗ୍ଲାନିଗଲେ ।
ମୂହୂର୍ତ୍ତକେ ବାଜା ମହୁରା, ଶଙ୍ଖ ହୃଳାହୃଳୀ, ଡାକ ହାକି
ସମସ୍ତ ବୁପ ହୋଇଗଲା । ହଟ ତୋପାନ ଅନ୍ତେ ଧରଣୀ
ପର ସମସ୍ତ ସ୍ତର, ସମସ୍ତଙ୍କ ଜିହା ଜଢ଼ିତ ଧୀତିତ !

କରେଣ ଘରେ ବର୍ତ୍ତ ଚହିଲ ପଢ଼ିଯାଇ ଥିଲେ । ସ୍ମୀ, ପୁରୁଷ, ଛୁଆ ପିଲ ସମସ୍ତେ ଥମି
ଫେର ଗଲେ । ଗୋକୁଳୀ ବାରୁ ଅସି ସମସ୍ତ କହି, ମଣ୍ଡରେ
ହାତ ଦେଇ ବସି ପଢ଼ିଲେ କନ୍ଧାର ମଙ୍ଗନ ହୋଇ
ଯାଇଅଛି, ବର ବାହୁଡ଼ ଯାଇଅଛନ୍ତି,—ଶ୍ରୀ ସ୍ଵାମୀନନ୍ଦଙ୍କ
ମଣ୍ଡରେ ବଜ୍ରକୁଷ ପଡ଼ିଗଲା, ଅଖିରୁ ଅଗ୍ନିପିମ ଅଶ୍ରୁ ନାହିଁ
ପଡ଼ିଲା । କାହାରକୁ କିଣ୍ଠି ନ କହି, ସଦାନନ୍ଦ ପୁନରବୟ
ଠାକୁର ଦରେ ପଣି ଯାଇ କବାଟ ବନ୍ଦ କଲେ । ଅନ୍ୟପୂର
ମଧ୍ୟ ଅଷ୍ଟକ ଦ୍ୱାଦଶ ଶୂନ୍ୟଙ୍କ ଶୂନ୍ୟଙ୍କ । ହାମ୍ବରେ ବିଧାତା, କାହିଁ
ହାସ୍ୟର ଦୁଷ୍ଟିକାଳ, କାହିଁ ଦ୍ୱାଦଶ ରେଣ୍ଟ ; ଏହାମାନ
ଅଶାର କୋଳାହଳ, ଏହିମାର୍ ନେଇଶ୍ୟର ହଳାହଳ ;
ହେଇ ପୂର୍ଣ୍ଣମାର ଗନ୍ଧମହାତା, ହେଇ ଅମେନଶାର ଦନ୍ତକାଳ !
ଏପର ବିଜ୍ଞାନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମଧ୍ୟରେ ତୋ ମନରେ କେଉଁ
ଶୂନ୍ୟ ବିଧାନ ବିନାକୁ ଅଛି, ହୃଦୟମତ ମାନବ ଲେମନ୍ ଦୂଷିନ !

ମାନବ ରଦନାର ଶବ୍ଦପ୍ରସାରଣୀ-ଶକ୍ତି ଅତ ଅଭ୍ୟୁତ୍ । ଯଜ୍ଞାକ ମଧ୍ୟରେ କଥାଟା ଦିଦ୍ୟୁତ୍ ଚତରେ ବହୁଦୂର ଦୂରବ୍ୟରକୁ ଗୁଣିଲା । ପୁଣି ମିହ ଶବ୍ଦ ନାନାଦ ଜିହାର ଅମୃତ ବା ଗରଳ ଲୁଗି ତଳ ତାଳ ହୋଇଗଲା । କେହି କହିଲେ ବେଦାରୁ ବର ବାହୁଡ଼ ଗଲେ, କେହି ବୋଇଲେ ବାଦୁରେଗଣ୍ଠିଷ୍ଟ ଦେଖି ତଡ଼ି ଦେଲେ । କେହି କହିଲେ ବର ଶଙ୍କର ଜାତ, ତାଙ୍କ ରଜାରେ ଚପାଏବୁ କର୍ମ କରନ୍ତି, କେହି ବୋଇଲେ କନ୍ୟାଏର କୁଳରେ ଭାଷା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲାଉ ଥିଲେ, ଏବେ କାହିଁରେ ରହିଲେ । କେହି କହିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରମାରେ କଳଙ୍କ ଲୁଗିଲା, କେହି ବୋଇଲେ ଶଶାଙ୍କ ନାମଟା ସାର୍ଥକ ହେଲା ।

୪

ରଥରେ ମନିକେନ ବାହା ।

ଆଜି ନେଦୋସ୍ତ୍ରି, ରଥରେ ନେତ ବନ୍ଦା ଯିବ । ସଦା-ନନ୍ଦ ବାବୁ ଠାକୁର ଏବୁ ବାହାର ପରିଗରଲେ “ବାଚନ୍ତ ଅଛିଲେ ?” ଗୋକୁଳୀ ବାବୁ କହିଲେ “ନା ଅସି ନାହାନ୍ତି, ଅନ୍ତରୁ ଏ ଦିନ ହେଲା, ପୁଣିଗୁ-ବାଢ଼ ପାଖରେ କି ମଠ ସଜାଉ ଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଶୁଣିବାରେ ନାହାନ୍ତି; ଆଜିରେ ଅସିବେ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ।”

ବେଳଓଳି ମଣିଥରେ ସବୁ ବସିଥାଇଛି । କର୍ତ୍ତବ ଗ୍ରାମର କରଣ ସାଥନ୍ତ୍ରମାନେ ଏକାଠି ରୁଣ୍ଟ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଛତର ପାଠକର ବତ ମୁଖୀଆ, ଭଲଭଲ, ପରମାଣ୍ଵିକ, ର୍ଦ୍ଧାର, ବେହେମାନେ ଯଥା ଯୋଗ୍ୟ ଶ୍ରନ୍ଦରେ ବସିଥାନ୍ତି । ନାନା ବାକ-ବାତଣ୍ଟରେ ସବୁ କମ୍ପିଥାଇ । ଅତ୍ୱରେ ଜଣକାତେ ଜ୍ୟୋତିଷ ବସି, ଗୋପ୍ତାଏ ପଦ ନେଇ ରାଣ୍ଟରକ୍ତ ପକାଇ; ଗଡ଼ ବସୁଅଛନ୍ତି; ନାନାଦ ଶ୍ରୀକ ପୁଣି ପତ୍ରାଥାନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ପାର୍ଶ୍ଵରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଣ୍ଡିତ ବସି, ଶ୍ରୀପାଠ କରୁଅଛନ୍ତି, ଖୋମରେ ଅଭୁତ ଦେଉଅଛନ୍ତି; ହରିରଙ୍ଗରେ ଦଶଦିଗ ଅମୋଦତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ସଦାନନ୍ଦ ବାବୁ ଅସି ଭୂମିଷ୍ଠ ଦଶରତ କର, ଗଲବଧରେ କର ଯେଉଁ, ଏକ ପାର୍ଶ୍ଵର ଦଶାୟମାନ ହୋଇ କହିଲେ, “କି ଅନୁମତି ହେଉଅଛି ?”

ଛେନ ଶିମ୍ବକରଣ ପ୍ରଦର୍ଶନ ଲୋକ, କହିଲେ “କିନ୍ତୁ ତିନ୍ଦା କରନା, ଧର୍ମ ଅଛି, କନ୍ତୁ ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ତଳ ଅଛନ୍ତି, ଅମ୍ବମାନେ

ଅଛି । ଅମେ ପୀତରେ ପାଦର ଅଭିବ ନାହିଁ; ତାହୁଁ ବନ୍ଦ ତାହୁଁ ବତ ଘର ଅଛନ୍ତି, କହିବତ ଦୁଆରେ ହାତ ଆଣି ବାନ ଦେବା । ଏହି ସାତ ଖଣ୍ଡ ପଦ କନ୍ୟାର ଦଶମେଳକୁ ଅଧି ଅଛି; ଯାହାକୁ ଉତ୍ତା କର, ଆଜିରେ ବିଭା ଦିଅ ।”

ସଦାନନ୍ଦ—ହୁଁ ଆଜିରେ ବିଭା ଦେବ, ଅନୁମତ ପାଇଲ । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ କଥା, ମୁଁ ସେ ପୂର୍ବେ ବାକ୍ୟଦାନ ଦେଇଥିଲ, ଦଶ କନ୍ୟାକୁ ଅନ୍ୟ ବପରେ ସମ୍ମଦାନ କଲି ପାରିବାଟି କି ? ଖାଲ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ବାଚନ୍ତକୁ ଗୁହଁଛି, ସେ ମୋର କୁଳ ପୁରୋହିତ, କେମାର ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଗୁରୁ; ସେ ଯାହା କହିବେ ମୁତ୍ତାହାର୍ତ୍ତ କରିବ ।

ବାଚନ୍ତଙ୍କ ନାମ ଶୁଣିଲା କଣ୍ଠ ସମସ୍ତେ କରିଯୋଡ଼ କପୋଳରେ ଲଗାଇ, “ଆହା ମହାୟବୂଣ, ରବିକୁଳ ଶୁଭ ବଣିଷ୍ଟ; ଅନ୍ତରୁ ତାହାଙ୍କ ଅଞ୍ଜା କିଏ ଲାଗିବ ?”

ହଳଧର ପୁରୁଣ ପଣ୍ଡା କହିଲେ—“ଆମ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏରେ ବରପୂର୍ବା କଢ଼ିଥାଇ, ବ୍ରାହ୍ମଣେତରକୁ ପର୍ବତେ କିଏ ? ପରଶର ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ସମସ୍ତ ଚଲାଇ ଦେଇ ଯାଇଥାନ୍ତି । ମନ୍ତ୍ର କିଷ୍ଟରେ ପ୍ରାଚ୍ୟତିର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଲେଖୁଅଛନ୍ତି ସତ, କିନ୍ତୁ “କଳୋ ପାରାଣରାଃ ସ୍ମୃତାଃ” । ଉଲ ହେଲା, ବାଚନ୍ତ ଗୋପାଇଁ ଅସିଲେ ସବୁ ମିହି ଯିବ, ବେଦକ, ବେଦହୁଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଦେହତୀରୁ ‘ଜୟ ଜଗନ୍ନାଶ ହରେ’ ଧୂନ ଶୁଭିଲ । “ଠାକୁରେ ଅସୁରନ୍ତି” ବୋଲି ଗୋକୁଳୀ ବାବୁ ଧାଇଁ ଗଲେ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ବାଚନ୍ତ ପଚୁଷଳ କଣ୍ଠ ସମସ୍ତେ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ଦଶବତ୍ର କଲେ; ବାଚନ୍ତ ଦୂର ହସ୍ତ ଟେକି ଯଥା ବିଦ୍ଵତ ଅଶୀର୍ବାଦ କଲେ । ସଦାନନ୍ଦ ଯାଇ ଗୋତଧୂଳ ମୃଣରେ ଦେଇ, ତରଣ ଧର ବନ୍ଦି ରହିଲେ, ଦୂର ଅଜିରୁ ଧାର ବୋହବାକୁ ଲୁଗିଲା ।

ବାଚନ୍ତ—ଉଠ, ଉଠ, ବାପ ସଦାନନ୍ଦ, ଏତେ ନରକମ କିମ୍ବା ? ଶାରଦାମଣିଶିନୀ ତୁମ୍ଭର ହିଅ, ମୋର ଯେ ମା’ ହୁଏ, ମୁଁ ଧୂ ଶୁଣିଛି, ରହିଛି ।

ସଦାନନ୍ଦ—ହେ ଅନୁର୍ଯ୍ୟାମି, ଆଜି ‘ମା’ର ବାହା ।

ବାଚନ୍ତ—ବାହା ନୁହେରେ, ବାହାନା; ମହାପ୍ରତ୍ୟୁଷ ନାମ କେତନ ବାନାର ବାହାନା ।

ସଦାନନ୍ଦ—କିନ୍ତୁ ଦୂର ପାରୁ ନାହିଁ ।

ବା—ସହାର ଶେଷରୂପ ଶ୍ରୀ ଶେଷରେ ମୀନକେତନର ବାନା
ଉଡ଼ିଛି, ରଥର ଅଭିନୟ ହେଉଛି, ଦେଖୁ ନାହିଁ ?

ସ—କିମନ୍ତ କହୁଇଲୁ ?

ବା—ଜୀବନଚନ୍ଦ୍ର ପିଟାଇ ଅଗେ ମନୋରଥରେ ଫଳିବାନନ୍ଦ
ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ବସାଥ, ଦିଗୁଣ ରଜୁରେ ଓ ବଥ ଟଣା ଦେଉ,
ଅଗେ ନନ୍ଦିଗୋପ ଅନନ୍ତ ଘୋଷଣା କରୁ । ପଢଇ
ପାବନ ବାନା ଉଡ଼ିବ, ଅଜି ନେତ ବନା ଯିବ, ଡତ ।

ଏହା କହୁ ବାରଷତ ସଦାନନ୍ଦଙ୍କୁ ଧର ଅନ୍ତର୍ପୁର ମଧ୍ୟକୁ
ଘର ଗଲେ । ବାଟରେ ଶାରଦାମଣି ଅହି ଗୋଟି ଧର ପ୍ରଶି-
ପାତ କଲେ । ବାରଷତ କେମାଙ୍କ ହାତ ଧର ଉଠାଇ
କୋଡ଼ରେ ନେଇ ଠାକୁର ଘରେ ପଣି ଗଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟା
ଆରତର ସତ ସମ୍ମା ବାଜିବାକୁ ଲୁଗିଲା ।

ହିମେ ଦନ୍ୟା ଅରତ ଭୋଗରାଗ ସରଚାଲୁ । ଠାକୁର ଘରେ
କନ୍ୟା, କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତା, ପୁରୋହିତ, ଉପବିଷ୍ଟ, ବର କାହାନ୍ତି ?
ଅର୍କର୍ତ୍ତା ବିତଗଲୁ, କେହି ହଲିବାର ନାହାନ୍ତି; ତନିହେଁ
ପୁରୀ, ଗମ୍ଭୀର, ନିର୍ବାକ । ବାହାରେ ସମସ୍ତେ ନଥନ ହୋଇ
ଉଠିଲେ । ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଶାରଦାମଣି ହାତ ଯୋଡ଼ି
କହିଲେ, “ବାପା, ମୁ କେଉଁ ଦୋଷ କରି, ମୋତେ ପର
ହାତରେ ବାନ୍ଧି ଦେବାକୁ ବସିଥିଲୁ ହୁଏ ?” ସଦାନନ୍ଦ ଆଉ ସମ୍ବାନ୍ଧ
ପାରିଲେ ନାହିଁ, ରତ୍ନ ଛାଡ଼ି ପିଲାଙ୍କପର କାନ୍ଦ ପକାଇଲେ ।
ଶାରଦାମଣିଙ୍କୁ ଗୁର୍ହି ଦେଖିଲେ, ସେଠାରେ ଶାରଦା ନାହିଁ
ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ ହୋଇଲା ! ବାରଷତ ଉଠି ପଡ଼ି କନ୍ୟାର ହାତ ଧର
ଉଠାଇ କହିଲେ, ସଦାନନ୍ଦ “ସଦାନନ୍ଦ ଶୁଣୁଳୀ ଉଠାଅ” ।
ତହୁଁ ତନିହେଁ ଯାଇ ବେଶ ଉଠରେ ବର୍ଷି ଗଲେ । ବାରଷତ
ନହିଁଲେ, “ସଦାନନ୍ଦ, ଲଗୁ ଉପସ୍ଥିତ, କନ୍ୟା ସମ୍ବଦାନ
ହୁଏ”, ସଦାନନ୍ଦ କନ୍ଦନ କରୁଁ । ପଞ୍ଚରଳେ “ପାଦ ?” ବାର-
ଷତାଙ୍କି ପଡ଼ି ଦୁଇ ଦର୍ଶ ବାହା ଟେକି କହିଲେ, ସମସ୍ତେ
ଦିଶ, ଅରଣ୍ୟରେ ଯେତେ ବୃକ୍ଷ କଟା ଯାଏ ସମସ୍ତରୁଁ ମନୁଷ୍ୟ
କାହିଁ ଯୋଡ଼ି ରଷ୍ଟ କରି ଦିଏ, କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଦୁଇତାରେ

ଦେବମୂର୍ତ୍ତି ଗଠିତ ହୁଏ । ପୁଣ୍ୟ ବରିତ୍ତରେ ଅନେକ ପୁଣ୍ୟ ପୁଣ୍ୟ,
ଅତି ଅଳ୍ପ ମାତ୍ର ଦେବତାଙ୍କ ମୁଦ୍ରକରେ ଶୋଭା ପାଏ । ବସମାତା
ଗର୍ଭରେ ଅନେକ ମଣି ଜନ୍ମେ, କିନ୍ତୁ କୌଣସିମୁଦ୍ରିଷ୍ଟ ଶ୍ରୀ
ଜନାର୍ଦନଙ୍କ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବ୍ୟାଗତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଠାରେ ଶାରେ
ନାହିଁ । ମୋ ଶାରଦାମଣି, କୌଣସିମୁଦ୍ରିଷ୍ଟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଜନାର୍ଦନଙ୍କ
କଣ୍ଠ ଛାଡ଼ି କାହାର ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଅସମ୍ଭବ ।

ଏହା କହି ବାରଷତ ଶୁଣୁଳୀ ଦେଖାଇ ଦେଲେ ।
ସଦାନନ୍ଦ କଣ୍ଠିତ ହସ୍ତରେ ଶୁଣୁଳୀରୁ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଜନାର୍ଦନଙ୍କୁ
ଉଠାଇ କନ୍ୟାହସ୍ତରେ ରଖି ଦେଲେ । ବାରଷତ ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି
ଶୁଣୁଳୀରୁ ତୁଳନୀମାଳ କେଇ କନ୍ୟା ହାତରେ ଛାଇ ଦେଲେ;
ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଜନାର୍ଦନଙ୍କ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗରୁ ଚନ୍ଦନ ନେଇ
କନ୍ୟାର ସୀମନ୍ତରେ ଲଗାଇ ଦେଇ ଠାକୁରଙ୍କ ପୁଲମାଳ
କନ୍ୟା ଗଲାରେ ଲଗାଇ ଦେଲେ । ତହୁଁ ଅନ୍ତର୍ଗୁର ମଧ୍ୟରେ
ଶିଶୁ ହୃଦ୍ଦାହୃଦୀଳ ପଡ଼ିଗଲୁ । ତେଣେ ବାହାରେ ଘାଡ଼ ସମ୍ମା
ବାଜା ମହୁର ବାଜି ଉଠେଲୁ, ରଥରେ ନେତ ବନା ଉଡ଼ାଇ
ଅନନ୍ତ ଘୋଷଣା କରୁଁ ଗୁଲିବାକୁ ଲୁଗିଲେ ।

ତହୁଁ ଅରଦନ ଅଗେ ନନ୍ଦିଗୋପ ରଥ ଘରିଲେ,
ପଣ୍ଡାତ୍ କାଳ ଚନ୍ଦ୍ରପର, ରମଣୀ ମଣ୍ଡଳୀ ବେଷ୍ଟିତା ହୋଇ
ଶାରଦାମଣିଶ ଲକ୍ଷ୍ମୀଜନାର୍ଦନଙ୍କ ଶୁଣୁଳୀ କୋଡ଼ରେ ନେଇ
କର୍ମ ରଜୁରେ ଟଣା ହୋଇ, ପଢଇ ପାବନ ବାନା ଉଡ଼ାଇ
ଅନନ୍ତ ଘୋଷଣା କରୁଁ ଗୁଲିବାକୁ ଲୁଗିଲେ ।

ବେନି ରଥ ଯାଇ ଗୁଣ୍ଠିଗୁ ବାଢ଼ିରେ ବିଜେ କଲେ ।
ବଣଧନାନ୍ତେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରଥ ବାହୁଡ଼ିଲେ କିନ୍ତୁ ଦ୍ଵୀପୟୁଷ
ଅତି ବାହୁଡ଼ିଲେ ନାହିଁ; ଗୁଣ୍ଠିଗୁବାଢ଼ି ସଲଗୁ ଶାରଦା
ମଠରେ ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ଅକ୍ଷୟମଙ୍ଗଳା ହୋଇଗଲା । ଏହିରୁଣେ
“ମା’ର ବାହାରର” ସାର ପୁରୋହିତ ବିଦା ହୋଇ
ଷବ୍ଦାବନ ଘରିଲା ।

କାଳଗ୍ରାମରେ ସବୁ ଗଲେଣି, ଶାରଦା ମଠି ‘ମାତା ମଠ’
ନାମରେ କୁଷ୍ମଗୁରତାରେ ପଢ଼ିତ ପାବନ ବାନା ଉଡ଼ାଇ
ଅଛି ।

ଶ୍ରୀ ହୃଦ୍ୟକାନ୍ଦ ଥିଲା !

ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ।

କି ଷୋଟେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ; କଳ ଅଗମନ
ପଂଜେ ସେନ ହେତୁନ୍ଥ, ମାମନ୍ତ, ସ୍ଵଜନ ।
ଏ ଧର୍ମ ଧାରେ କି ହେବ ଅଧିକତ?
ପରଣୀ ପାନ୍ତନ—ଦ୍ରୁତେ ହୋଇ ବୁଝ ।
କଳା ଧଳା ମେଘ—ମାଳା ବେଳା ବେଳା
ଦିଚାନ୍ତେ ଦିଗାନ୍ତେ କରୁଛନ୍ତି ଖେଳା ।
କି ଅବା ସେ ତୁମ୍ଭ ଗଜ ବାଜି ରଜି
ଶୁନେଥ ବାତ ପଥେ ଅଛୁନ୍ତି ବିରଜି ।
ଧାର୍ମ ସାର ହୋଇ ସବୁ ସବୁ ମେଘ
ଧାର୍ମ ପାଦରୁନ୍ତି ଅତ ବେଗ ବେଗ ।
ମୋ ମନେ ଆସଇ, ସେ ତୁମ୍ଭ ପଦାତ
ହେଲେ ଜିବିଲେ ସେ ପ୍ରୀତିମ ଅରୁତ ।
ଦିଦି ଦିଦି ଦିଦି ନତକ ତତକ
ଦାଳୁଛି ତୁମ୍ଭର ବିଜୟ ଟମକ ।
ଶୁଣି ରଣ ଜୟ କମାଣ ଧମକ
ଉଠେ ପଡ଼େ ଶତ କରେ ଦକଦକ ।
ଚପଳା ଚପଳେ ଦର୍ଶକନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେ
ମୋ ମତକୁ ଲୋହେ, ଲୋକ ମତକୁ ଯେ ।
ମୋ ମନେ ହେଉଛି ତୁମ୍ଭ ଯୋହ୍ନ୍ତି ଦଳ—
କରେ କରବାଳ ମେମକେ ନଷ୍ଟଳ ।
କରବାଳ ମୁନ ବାଜି ଥରେ ଥରେ
ଫୁଟି ଯାଉଥିଲୁ ମଞ୍ଚ ମଞ୍ଚଧରେ ।
ଶେଣ ନଦୀ ନାଲ ଛଳେକ ରୁଧର
ଯାଉଥିଲୁ ବହୁ ଲଦି ବେନ ଭର ।
ରହୁ ରହୁ ଶେଣାହେ ବିହାୟେ ପଥେ
ବିରହ୍ମ ମାନସ ମନ୍ତ୍ରେ ମନମଥେ ।
ତୁମ୍ଭ ଅର୍ଥରୁକା ଅର୍ଥେ ଧର୍ମ-ଶଣୀ
ନରଣ ମାଳକ ଧର ଅଛି ଟାଣି ।
ଶୁଳ୍କପଂଶ ବକ ଯାଉଛନ୍ତି ଉଡ଼ି
ପ୍ରାସାଦ ବୁଲେ କି ଦେବାଳୀ ଦିନ୍ଦିନୀ ।

ତୁମ୍ଭ ଜୟ ଧଳ—ବୃକ୍ଷ ସୂତ୍ରା ତାଗେ
ଦିଦି ପଢ଼ୁଥିଲୁ ପ୍ରାୟେ ମନେ ଲୁଗେ ।
ଶ୍ୟାମ ଦୂର୍ବାଦଳ ଆହାକି ମଞ୍ଚିଲ
ପର୍ବତ ଶୋଭରୁଣି କରିଥିଲୁ ଠଳ ।
ପ୍ରକୃତ ରୂପସୀ କରକି ଯତନ;
ବିଶ୍ଵାର ଦେଇଛି ଶ୍ୟାମ ଆସରଣ ।
ତୁମ୍ଭ ତୋଷାମୋଦ ଲୁଣି ହେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ !
ନାଟ୍ୟକାର ଚଣ ଶୁଣ ଥିଲେ ଦିନ ।
ଧୂଯୋଗ ପାଇସେ ଅସିଲେଖି ଧାର୍ମ
ହରବେ ତୁମ୍ଭର ଚତୁ, ଗୀତ ଗାଇ ।
ନାଟକ ନାୟକ ଡାହୁକ କି ରଙ୍ଗେ,
ଛଟକ ଦେଖାଇ, ମିଳ ପ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ;
ପ୍ରେମ ଅଭିନୟ କରେ କେତେ ସାଜେ
ଜବନିକା ଟେକ ଅବୁଧି ବିଧାଜେ ।
ଧୂଧା ମିଶା ସେହି ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ସ୍ଵର
ତୋଳ, ଟେକି ରଙ୍ଗେ ଶିଖଣ୍ଡ ସୁନ୍ଦର,
କେଜୀବିନ୍ଦୁ ନର୍ତ୍ତକୀ ଆହା କି ପୁଲକେ
କରୁଛନ୍ତି ନୃତ୍ୟ ବିବିଧ ଛଟକେ ।
ହଳଦି ଜଙ୍ଗର କର କଲେବର
ମଣ୍ଡଳୀ ନାନାଏ ବନ୍ଦ ହରବର
ତୁମ୍ଭ ଶୁଭରୁପ ଦେଇ ହୃଦୟକି
ମନୋ ଗର୍ବେ ଯେ ଯେ ଯାଉଛନ୍ତି ଫୁଲ ।
ମୁଖ ତୋଳ ଦେଖି ନ ପାରନ୍ତି ରବି,
ଦଶୁ ନାହିଁ ସେହି ତୟ ହେମରବ ।
ତୁମ୍ଭ ଦୃଷ୍ଟିରୂପ ଶର ଦରସନ
ସହି ନ ପାରକି ଲୁଚଲେ ତପନ ?
ଜାଣିଲୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ! ତୁମ୍ଭ ବନ୍ଦପଣ,
ଜଳ ଯୁଦ୍ଧେ ତୁମ୍ଭେ ବନ୍ଦ ବିଚକ୍ଷଣ ।
ଦୁଖୀ ସୁଜି ଦେଖି କରବ ବିଶ୍ଵାର
ରେଣେ ଚିହ୍ନ ଯଥା ରେଣେ ଉପାଳ ନ, ଗ; ମ; କୋ

ନାଶମାୟା ରବି ଦୂଷି ନ ପାରକି,
ଶ୍ଵେତ କୁହୁକେ ଏ ଧରି ରଣୀକି;
ଅସହଣୀ କରି ଅସହ୍ୟ ଯାତନା—
ଦେଉଥିଲେ, ପାର ନ ଥିଲୁ କଳନା ।
ରବି କରେ ଧରି ଯାଉଥିଲା ପାଠ
ଏବେ ଦଶିଲାଣି କେଡ଼େ ପରପାଠ ।

ତୁମ୍ଭୁ ଲଭ ସେ ହୋଇଲୁ ଶୀତଳ,
ଅବର ଶୀତଳ ହେଲେ ଉଷିବଳ,
ଶୀତଳ ହୋଇଲେ ଗୃତକ ନିଚୟ
ନିନ୍ଦା ହେ ଦୂର୍ଦୀନ ! କୂଳେ ମୋ ଛୁଦୟ ।

ଶ୍ରୀ ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ ପଣ୍ଡ୍ୟ ।

ଶ୍ରୀ ବ୍ରତ ତତ୍ତ୍ଵ ।

(ସୁନ୍ଦରି ।)

ଶିଖ—ମହାଶୟା, ସ୍ଵର କାହାକୁ କହନ୍ତି ?

ଶ୍ରୀ—ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ସମସ୍ତ କହୁଛି; ବ୍ୟପୁରୁଥ ନାହିଁ ।
ନାଦରୁ ସ୍ଵର ହୁଏ । ଏହି ସ୍ଵରକୁ ପ୍ରତିଲିପି ଭାଷାରେ
'ପୁର' କହନ୍ତି, ଯେପରି ଅ, ଆ, କ, ଖ ଇତ୍ୟାଦି ୫୩
ବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ଵାରା ଅମୂଳନକର ଭାବଶୁଦ୍ଧିକ ବ୍ୟକ୍ତ କରୁ ଓ
୯ ଗୋଟି ଅକ ଦ୍ଵାରା ସମସ୍ତ ଗଣନା କର ଥାଉଁ ସେହି-
ପର ୭ ଗୋଟି ସ୍ଵର ଦ୍ଵାରା ଅମ୍ବେମାନେ ଗୀତ କାର୍ଯ୍ୟ
ସମାଧାନ କରୁଁ । ଏହି ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଵରର ନାମ ସଥା—
ଷତଜ, (ର) ରଷର, ଗାନ୍ଧାର, ମଧ୍ୟମ, ପଞ୍ଚମ, ଧୈବତ,
ଓ ନିଷାଦ । ସୁରିଧା ନିମନ୍ତେ ଏମାନଙ୍କର ଅଦ୍ୟ ଅନ୍ତର
ସଥା—ସ, ର, ଗ, ମ, ପ, ଧ, ଓ ନ ଅମ୍ବେ-
ମାନେ ଗ୍ରହଣ କରି ଥାଉଁ । ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ରକାରଗଣ
କହନ୍ତି ଯେ ପ୍ରକୃତିର ଜ୍ଞାନ୍ୟରୁ ଏହି ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଵର ଗୃହିତ
ହୋଇଥାଏ । ଯେପରି ମୟୁରଠାରୁ ଷତଜ, ଦୃଷ୍ଟରଠାରୁ
ରଷର, ଶୁଣଳଠାରୁ ଗାନ୍ଧାର, ଶୁଣଳଠାରୁ ମଧ୍ୟମ,
କୋନଳଠାରୁ ପଞ୍ଚମ, ଦୋଷକଠାରୁ ଧୈବତ ଓ
ହସ୍ତିଠାରୁ ନିଷାଦ ସ୍ଵର ଗୃହିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଶି—ତାହା ହେଲେ ଅପଣ କଣ କହୁନ୍ତି ଯେ ଅମ୍ବେମାନେ
ଯେ କୌଣସି ଶବ୍ଦ କରୁ ଧନ୍ତକେ, ଯେପରି, କାନ୍ଦ,
ହସ, ଚତକାର, କଥାବନ୍ଦ୍ର ଇତ୍ୟାଦି, ଏହି ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ
ସ୍ଵର ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ସ୍ଵର ହେଲେ ଉତ୍ତାରିତ ହେବ ।

ଶ୍ରୀ—ହୁଁ
ସ୍ଵର ମଧ୍ୟରେ ସେ ସମସ୍ତ ଉତ୍ତାରିତ
'ପନ୍ଦରେ ଭାବନାକୁ ଗାଲେ ଅନ୍ତରେ'
ସମସ୍ତ ଏହି ସାତୋଟି ସ୍ଵର

ଦ୍ଵାରା କଦମ୍ବି ଉତ୍ତାରିତ ହୋଇ ପାରବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ
ଏହା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ବୈଜ୍ଞାନିକ ନିୟମ
ଅଛି । ପୂର୍ବରୁ କହିଛି ଘୁମନ ହେଲେ ଶବ୍ଦ ହେବ ।
ଦେଖ ଏହି ସିତାରର ତାରଟି କିପରି ଭାବରେ ଅଛି ।

ଶି—ତାହାର ଦୁଇ ପ୍ରାନ୍ତରୁଗ ଖୁବି ଦୃଢ଼ ଭାବରେ
ଦକ୍ଷା ହୋଇଥାଏ । ଏବଂ ମଧ୍ୟରୁଗଟି ଶୂନ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ
କରୁଥାଏ ।

ଶ୍ରୀ—ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁ ଏହି ତାରରେ ଅନ୍ତାତ କରୁଥାଏ ।
ଆଖିକର ଏହି ସରଟିକୁ ସାବଧାନ ହୋଇ ମନେ ରଖି
ବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଏହି ତାରଟିର କାନ
ମୋଡୁଲ୍ଲ । ଆଖି ଦେଖିଲ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାରଟି କିପରି
ଭିଡ଼ ଗଲା ।

ଶି—ହୁଁ, ଏକଣି ଖୁବି ରିଡ଼ ଯାଇଛି ।

ଶ୍ରୀ—ହେଇ ଆପାତ କଲି । ଶୁଣ, ପୂର୍ବ ଶବ୍ଦ ପର କଣ
ଶବ୍ଦ ହେଉଛି ?

ଶି—ନାହିଁ, ଏହା ପୂର୍ବ ସ୍ଵରଠାରୁ ରିନ ।

ଶ୍ରୀ—ଏହିପରି ଭିନ୍ନ ହେବାର କାରଣ, ବିଭିନ୍ନ କିମ୍ବନର
ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥାତ୍ ତାରଟି ଯେତେବେଳେ ବେଶି ତିଲ
ଥିଲ ତେତେବେଳେ ଯେତେବୁଦ୍ଧିଏ କିମ୍ବନ ହେଉ
ଥିଲ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାରଟିକୁ କାନ ମୋଡ଼ ଭିଡ଼ିବାରୁ
ତେତକି କିମ୍ବନ ହେଉ ନାହିଁ । ଏକଣି ତାହାଠାରୁ
ବେଶି କିମ୍ବନ ହେଉଥାଏ ।

ଶି—ବୁଝି ପାରିଲୁ ନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀ—ମନେ କର ତାରଟି ଯେତେବେଳେ ତିଲ ଥିଲ

ତେତେବେଳେ ପ୍ରତି ସେକ୍ଟରେ ୨୦ ବାର କଞ୍ଚିତ ହେଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମନ ଉତ୍ତିବାରୁ ପ୍ରତି ସେକ୍ଟରେ ୩୦ ବାର କମ୍ପନ ହେଉଥିଲା । ସୁତବାଂ ଅମ୍ବୋମାନେ ଭଲ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ପାରୁଥିଲୁ ।

ଶି—ତାହା ହେଲେ ବୋଧ ହୁଏ ଏହି ଯେ ଭଲ ୨୩ ସ୍ଵର ବିଜ୍ଞାଗ ହୋଇଥିଲା ତାହା କମ୍ପନର ସଂଖ୍ୟାର ତାରତମ୍ୟ ଯେଣି ହୋଇଥିଲା ।

ଶୁ—ହୁଁ, ତାହାରୁ ସତ୍ୟ, ପରାମା ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିରକରି ହୋଇ ଥିଲୁ ଯେ ଏହି ସପ୍ତ ସ୍ଵରର କମ୍ପନର ଅପେକ୍ଷିକ ସଂଖ୍ୟା (Relative number of vibration) ଅଛି ।

ପି—ଅପେକ୍ଷିକ ସଂଖ୍ୟା କଣ କୁଣ୍ଡି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଶୁ—ଏହି କଥା କିମ୍ବା କୁଣ୍ଡିବା ଉଚିତ । ଅମ୍ବୋମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ଜ୍ଞାନଟି ଏହିରୂପ ଅପେକ୍ଷିକ ଜ୍ଞାନ । ଅମ୍ବୋମାନଙ୍କର କୌଣସି ବିଷୟର ସ୍ଥାଧୀନ ବା ନିରପେକ୍ଷ ଜ୍ଞାନ (absolute knowledge) ହୁଏ ନାହିଁ । ମନେକର ତୁମ୍ଭେ ଗାଡ଼ିରେ ବସିଛି । ତୁମ୍ଭେ କପର ଜାଣ୍ଛି ଯେ ତାହା କଢ଼ିଛି ?

ଶି—କପର କି, ମୁଁ ଚାରିପାଶରେ ଥିବା ଗଛ ପର ଇତ୍ୟାଦି ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କଠାରୁ ହିମଶଃ ପୁଷ୍ଟ ପାରୁଥିଲା ।

ଶୁ—ହୁଁ—ଏହି ପ୍ଲାନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ତୁମ୍ଭେ ଜାଣି ପାରୁଥିଲା । ତାହାହେଲେ ଦେଖ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର—ଗଛ ପର ଇତ୍ୟାଦି—ଉପରେ ତୁମ୍ଭେ ଜ୍ଞାନ ନିର୍ଭର କରିଥିଲା । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜଣେ ଲେଖିଥିଲୁ ତାହାର ଭାବ ଯଥା,— ଯେପରି “ଶ୍ରୀର କୌଣସି ମୂଳ ନାହିଁ”, କୌଣସି ଶ୍ରୀମନ୍ଦୀକ ଯଦି ଜଣେ ଜମିଦାରଙ୍କ ବିବାହ କରେ ତାହାକୁ କହୁଁ ‘ଜମିଦାର ଶ୍ରୀ’ ଲୋକେ ତାହାକୁ ପ୍ରଣାମ କରୁଥିଲୁ, ନହୁଁ ଦାସ ଦାସିଦ୍ଵାରା ସେ ପରବେଶିତା, ଯେଉଁଠାକୁ ଯାଏ ମାନ୍ୟର ସୀମା ନାହିଁ ଇତ୍ୟାଦି; କିନ୍ତୁ ଯଦି ସେହି ଶ୍ରୀ କୌଣସି ୨୦ । ୩୯ଙ୍କା ବେତନ ଭୋଗୀ କରିବିଲୁ ବିବାହ କରେ ତାହା ହେଲେ ତାହାର ସ୍ଥାମୀର ବେତନ ସହିତ ତାହାର ସମ୍ବନ୍ଧ କମ୍ପନ ଶ୍ରୀ-ଅଭ୍ୟାସ ପେପର ମାନ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭୁ ଟ ୩୦୦ ଲା ବେତନ ଭୋଗୀ ମନ୍ତ୍ରପରା ଶ୍ରୀର ମାନଠାରୁ କରିବି ଶ୍ରୀକର ମାନ ଉଣା ।

ତାହାହେଲେ ଦେଖ ଦ୍ୱୀକର ମାନ୍ୟ ‘ଅମ୍ବୋମାନ’ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଥାଧୀନ ବା ନିରପେକ୍ଷ (absolute) ମୂଳ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ମୂଳ (local value) ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲା ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧର ତାରତମ୍ୟ ପୁଣି ଅର୍ଥ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲା । କେହି ବେଶି ସମ୍ବନ୍ଧ ପାଇଲେ ବା କେହି କମ ସମ୍ବନ୍ଧ ପାଇଲେ ତୁଳନା ଦ୍ୱାରା ମୂଳ ଅନ୍ୟ ବା ବେଶି ହେଲା, ତାହାକୁ ଅପେକ୍ଷିକ ମୂଳ (Relative value) କହୁଁ । ସେହିରୂପ ଶୂନ୍ୟର (୦) ନିଜର କୌଣସି ନିରପେକ୍ଷ ବା ସ୍ଥାଧୀନ (absolute) ମୂଳ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ସଂଖ୍ୟାର ଡାହାଣ ପାଇଲେ ତାହାର ମୂଳ ବଢ଼ିଯାଏ । ଯେପରି ୧୦, ୧୦, ୩୦, ଇତ୍ୟାଦି, ୧୦ ଠାରୁ ୨୦ ବତ୍ର ୨୦, ଠାରୁ ୩୦ ବତ୍ର ଅର୍ଥାତ୍ ୧୦ ସହିତ ଯେତେବେଳେ ୨୦ ବା ୩୦ ର ତୁଳନା କରୁଁ ତେତେବେଳେ ସେମାନେ ବତ୍ର । ଏକଣ ବୋଧ ହୁଏ ବେଶ କୁଣ୍ଡି ପାରୁଛି, ଅସଲ କଥା ବଢ଼ିବ ଦୂରରେ ରହିଗଲାଣି । ଦେଖ ମୁଁ ଏହି ସପ୍ତସ୍ଵର ଶୁଣିକ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଅପେକ୍ଷିକ କମ୍ପନ ସଂଖ୍ୟା ଲେଖୁଥିଲା ।

୪, ୬, ୮, ମ, ପ, ଧ, ନ
୨୪, ୨୭, ୩୦, ୩୧, ୩୭, ୪୦, ୪୫,

ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତି ସେକ୍ଟରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଯଦି ୨୪ ଥର କମ୍ପନ ହୁଏ ଏବଂ ସେହି କମ୍ପନ ଯୋଗୁଁ ଯେ ଶବ୍ଦ ଉଥିତ ହୁଏ, ତାହାକୁ ‘୪’ କହୁଁ, ତାହାହେଲେ ସେହି ବସ୍ତୁ ଯଦି ପ୍ରତି ସେକ୍ଟରେ ୨୭ ଥର କମ୍ପନ ହୁଏ ସେହି କମ୍ପନୋଥିତ ଶବ୍ଦକୁ ‘୭’ କହୁଁ ଏହିରୂପ ୩୦ ଥର ହେଲେ ‘୮’, ୩୭ ଥର ହେଲେ ‘୮’ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଶି—ଅଛି, ଯଦି ସେହି ବସ୍ତୁ ୨୫ ଥର କମ୍ପନ ହୁଏ ତାହାହେଲେ ତାହାକୁ କଣ କୁହାଯାଏ ?

ଶୁ—ହୁଁ, ତାହା ହେବା ସମ୍ବନ୍ଧ ବୋଲି ଅଭ୍ୟାସ କରିବା କରିବା ହୋଇଥିଲା । ତାହାହେଲେ ଏହିରୂପ ହେବ ।

‘୪’; କୋମଳ ‘୮’, ନ; କୋମଳ ନ, ଗ; ମ; କୋମଳ ପ, ପ; କୋମଳ ଧ, ଧ; କୋମଳ ନ, ନ ।

ଅର୍ଥାତ୍ କୋମଳ ‘ର’ କୋମଳ ‘ଗ’ ଇତ୍ୟାଦିର ମାନେ ଶୁଣି ର, ଗ ଇତ୍ୟାଦିର ପ୍ରତି ସେକେଣ୍ଟରେ ଯେତେ କଷନ ହୃଦୀ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ସଂଖ୍ୟାରେ କମ । ଏହିରୁପ କରିବା ଯୋଗୁଁ ଶୀତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ ସ୍ଵରିଧା ହୋଇଥାଏ ଓ ଖ, କୋମଳ ‘ର’ କିମ୍ବା କୋମଳ ‘ର’ ଓ ର ମଧ୍ୟରେ ଯେ ପ୍ରବେଦ ହୋଇଗଲା ତାହା ସାଧାରଣ ଲେକେ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ସପ୍ତସ୍ଵର ଏବଂ ପଞ୍ଚ କୋମଳର କଷନର ଯେଉଁ ଅନ୍ତର୍ପାତ୍ର (rates) ରହିଥିଲା ତାହା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଆସ୍ର୍ୟ ଦିଶ୍ୱ ଅଛି । ଏହି ସପ୍ତସ୍ଵର ଗୋଟିଏ ସିଦ୍ଧି ପର । ଅର୍ଥାତ୍ ସିଦ୍ଧିର ଫଳ ଯୋଗେ ଯେପରି ଉପରକୁ ଉଠୁଁ ସେହିପର ଗୋଟିଏ ସ୍ଵର ପରେ ଅଛି ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଵରକୁ (High pitch) ଉଠୁଁ । ଦେଖ ମୁଁ ଏହି ସ୍ଵର ଶୁଣିକ ସିଦ୍ଧିପର ସଜାତ୍ତ୍ଵ ଏବଂ ତାହା ଧାରେ ତାହାର କଷନ ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଦେଇଛି । ଥରେ ବୁଝା ଯାଉଥିଲୁ ଯେ ‘ଶ’ ଠାରୁ ‘ର’ ଉଚ୍ଚ ଏବଂ ର ଠାରୁ ‘ଗ’ ଉଚ୍ଚ ଇତ୍ୟାଦି କ୍ରମେ ‘ନ’ ସରୁଠାରୁ ଉଚ୍ଚତମ? କିନ୍ତୁ ‘ନ’ ଉପରକୁ ମଧ୍ୟ ଯାଇପାରେ । ମନେକର ‘ଶ’ ରେ ଯଦି ପ୍ରତି ସେକେଣ୍ଟରେ ୨୪ ଥର କଷନ ହୃଦୀ ତାହା-
ନ ୧୯ ହେଲେ ‘ନ’ ର ଉପରକୁ ଯେଉଁ ସ୍ଵରଟି ହେବ
୪ ୨୦ ତାହାର କଷନ ସେକେଣ୍ଟରେ ଶାଥର ହୃଦୀ
୧ ୨୧ ଅର୍ଥାତ୍ ନିମ୍ନସ୍ଵର ‘ଶ’ ର ବୁଝଣ କଷନ
ମ ୨୨ ହୃଦୀ, ତାହାକୁ ମଧ୍ୟ ‘ଶ’ କହନ୍ତି । ସେହିପର
ଗ ୨୩ ଏହି ନୂତନ ‘ଶ’ ର ବ ଗ ଇତ୍ୟାଦି ଅଛନ୍ତି ।
ର ୨୪ ଏମାନଙ୍କର କଷନ ସଂଖ୍ୟା ପୂର୍ବ କଥତ ଷ,
୪ ୨୫. ର, ଗ ଇତ୍ୟାଦିର କଷନ ସଂଖ୍ୟାର ବୁଝଣ ।
ଏଥର ଦେଖ ସିଦ୍ଧିଟି ବଜ ହେଉଛି ।
ଅମ୍ବେମନେ ଉଚ୍ଚ କରି ସିଦ୍ଧିଟିକୁ ଅନ୍ତର ବଜ କରି ପାରୁଁ ।
୨ ଟୁଣ୍ଡ ୩ ଟୁଣ୍ଡ, ୪ ଗୁଣ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଶ—ଅଛି କୋମଳସ୍ଵର ଶୁଣିକ କୁଆତେ ଟେଲେ ?
ପୁ—କୋମଳ ସ୍ଵର ଶୁଣିକ ଯେଉଁଠାରେ
ଯାହାର ରହିବାର ପ୍ଲାନ ସେହିଠାରେ
ସେମାନେ ଅଛନ୍ତି । ସିଦ୍ଧି ଯେତେ ଲୟା
ହେଉଛି ସେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ କଷନ
ସଂଖ୍ୟା ଗୁଣ ଗୁଣ ହେଉଛି ଦେଖ
ଏହି ଶାନ୍ତିକୁ ମୁହି କିପରି ଅଛନ୍ତି ।

ନ ୨୫	ଶ—ତାହା କିପରି ହେବ ? ଅପଣ କହି—
୪ ୨୦	ଅଛନ୍ତି ଯେ ସ୍ଵର ବିଭିନ୍ନତାର କାରଣ
୧ ୨୧	ସେମାନଙ୍କର, କଷନର ସଂଖ୍ୟାର
ମ ୨୨	ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । <ଠାରେ
ଗ ୨୩	ପ୍ରଥମ ୨ ଟି ସ୍ଵର କଷନ ଓ
ର ୨୪	ପରଦର୍ତ୍ତୀ ସାତଟି ସ୍ଵର କଷନଠାରୁ
୪ ୨୫	ଭାଲେ ।

ତାହା ବୁଝିଲା ହୋଇଥାଏ । ପୁଣି କାହିଁକି ସେମାନଙ୍କୁ (ବୁଝିଲା ସରମାନଙ୍କୁ) ଷ, ର, ଗ, ମ । ଇତ୍ୟାଦି କହିବୁଁ ।

ଶ—ଏହି ହେଉଛି ଆସ୍ର୍ୟ । ଯଦିନ ବୁଝିଲିଛି ହେଉଥିଲା ତଥାପି ସ୍ଵର ଶୁଣିବାକୁ ଏକପ୍ରକାର ଅର୍ଥାତ୍ ବୁଝଣ କଲାଉଥାରେ ଯେଉଁ ‘ଷ’ ହୃଦୀ ତାହା ପୂର୍ବ ‘ଷ’ ପର ଶବ୍ଦିତ ହୁଏ । କୌଣସି ପ୍ରବେଦ ବୁଣ୍ଡ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଏହିପର ଏକ ‘ଷ’ ଠାରୁ ପରଦର୍ତ୍ତୀ ‘ଷ’ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେ ଯିଦି ତାହାକୁ ଗ୍ରାମ କହନ୍ତି । ଏହିପର ବହୁତ ‘ଗ୍ରାମ’ ହୋଇପାରେ । ପରାମା ବ୍ରାହ୍ମ ପ୍ରି ହୋଇଥାଏ ଯେ ଯଦି କୌଣସି ବସ୍ତୁର ପ୍ରତି ସେକେଣ୍ଟରେ ୨୭ ଥର କଷନଠାରୁ କମ ହୃଦୀ ତାହାହେଲେ ଅମ୍ବେମାନେ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ପାରୁ ନାହିଁ । ଏହି କଷନର ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଶୁଣିଏ ଗ୍ରାମ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ସଙ୍ଗୀତ ନିମିତ୍ତ ଦୂର ତିନ ଗ୍ରାମର ଅଧିକ ମନ୍ଦ୍ୟ କଣ୍ଠରେ ଉତ୍ତରାତି ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ସେହି ହେଉଥିଲୁ ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ତିନିଗୋଟି ଗ୍ରାମ ଅଛି ଯଥା ;—
ଉଦ୍‌ବ୍ରାହ୍ମ, ମୁଦାରା ଓ ତାରା । ଅମ୍ବେମାନଙ୍କର ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ର ବଢ଼ି କଠିନ । ଏ ବିଷୟରେଅଛି ବେଶି କହିଲେ ତୁମେ ବୁଝି ପାରନ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେ ୨ ଟି ସ୍ଵର ଓ ୨ ଟି ଅର୍କବସ୍ତର କଥା କହିଲି ଏଥରେ ପ୍ରକୃତ ପରିମା ସମସ୍ତ ଗ୍ରାମ ରଚିଣୀ ପ୍ରକାଶକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ନ ପାରେ ସେହି ହେଉଥିଲୁ ଅର୍ପଣାପିମାନେ ସର୍ବଧୂନା ॥
ଗୋଟି ସ୍ଵର ଘେରି ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ କରିଥିଲେ । ଏହି ଗ୍ରାମର ନାମ ‘ଶୌତିକ ଗ୍ରାମ’ ।

ଶ୍ରୀ ମନୀଶ !

ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟକୁମାର ଗୁଣ ।

ବିଧବା ବାଲିକା ।

* ଏ ଶୁଦ୍ଧ-ବାପନୀ-ପତ୍ନୀ-କାଳେ ଶିଶୁମେଲେ
କିଏ ଏ କୋମଳବାଲା ? ତପସ୍ତିମା ବେଶେ
ଅନନ୍ତେ କହୁଛି ଦୀତା, କନ୍ଦାଇ ଧରଣୀ ।
ହସୁଛି ମଧୁରେ, ଆହା ! ହସଇ ପେଷନ,
ମୁର୍ମୁର୍ମୁ-ଶୟା-ଶୟିତି-ଶିଶୁ ଥରେ ଥରେ,
ପାଶେ ଦୁଃଖୀନ, ପିତାମାତାଙ୍କୁ କନ୍ଦାଇ ;
ଆବା ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଅସ୍ତ୍ରମନ ପୂର୍ବେ କମଳିନୀ
ହସଇ ଯଥା, ନ ଜାଣି “ହେବ ଅସ୍ତ୍ରମତ
ଶା କମଳିନୀ-ବନ୍ଦୁ-ରବି ଅତିରେ ଅର୍ପିବେ”
ଶିରେ ରୂପ କେଶପାଶ, ମାନ ଶୁକ୍ଳବାସ,
ଜଢ଼ାଇଛି ମାନ ଅଙ୍ଗେ, ଜଢ଼ାଇ ଯେଷନ
ନିର୍ମଳ ମୁଦ୍ରର ରସ ବିଲେପିତ ଅଙ୍ଗେ
ବଲୁଳ ବସନ-ଦୂଷି ତାମସ ନୟନେ ।
କାହିଁକି ଲେ ମନ ! ତୋର ରଙ୍ଗ ପଦ ପ୍ରାନ୍ତେ
ରଙ୍ଗି ନାହିଁ ଅଳକ୍ରତ ? କାହିଁକି ନୂପୁର
ବାଜୁ ନାହିଁ ତୋ ଚରଣେ ରୂପରୂପ ନାଦେ ?
ଶୁଣି ଯେ ଶବଦ ତୋର ପାଳିତ ପକ୍ଷିଣୀ
ଅନ୍ଧକାରେ ଯାଏ ପଛେ ପଦ ଲକ୍ଷି ତୋର ।
କାହିଁକି ତୋ କଟୀତଟେ ରଜତ କଞ୍ଜିଣୀ
ବାଜୁ ନାହିଁ ସ୍ଵର୍ଗୀୟନେ, ମୋହ ପାନ୍ତ ମନ ?
ବନାରଷୀ ହୃଦୟ-ଯାହା ଗୁରୁ ଅଙ୍ଗସ୍ତ୍ରୀ
କରୁଥିଲୁ ଗୁରୁତର କିନ୍ତୁ ଦନ ତଳେ,
କି ଦୋଷେ ହୋଇଛି ତାହା ସ୍ଥାନ ଭୁଷି ଅଜି ?
କାହିଁ ସେ ମୌକିକମାଳା ରତନ-ଶତିତ,
ନ୍ତ୍ର ଦେବେନ୍ଦ୍ର ଶୁଭାଣୀ ପୌଳମୀର ଗଲଦେଶେ
ପାରିଲାତ ମାଳା ଯଥା ଶୋଭୁଥିଲୁ ଯାହା
ତବ ଗଲେ, ବଶୋଦେଶ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ଲି କିରଣେ ?
† ନାହିଁତ ସେ ଅବତର ଅଜି କର୍ଷ ଯୁଗେ,
ନାୟମଣି, ତଳପୁଷ୍ପ ସମ ନାପା ପୁଟେ ।

କାହିଁ ସେ ସିନ୍ଦ୍ର ବିନ୍ଦୁ ମୁଖ ତାମରଷେ ?
ଦେଖି ଯାହା ଭାବୁଥିଲେ ଦର୍ଶକ ମଣ୍ଡଳୀ
“ ଥର ପ୍ରେମବଶେ ରବି ନଭୋଦେଶ ଶିତ୍ତ
ଲଗୁହେଲୁ ଅସି କବା ପଦ୍ମିନୀର ଅଙ୍ଗେ,”
କୃଷ୍ଣାଞ୍ଜଳ ଟୋପେ—ଯାହା ରଜି ତଥପରେ,
ରବିପାଶେ ଦେଖାଇଲୁ ତମିରରହଟା;
କିମ୍ବା ଏକ ସରସିଜ-ଗଣ୍ୟ ଏକ କାଳେ
ପଙ୍କଜ-ବାନବ-ରବି-ଭୁନବ-ଚମ୍ପନ ।
ନାହିଁ ନେତ୍ର-ପ୍ରାନ୍ତେ ଅଜି କଙ୍କାଳ ଲର ରେଖା,
ଛଣ୍ଡ ଯାଇଛିକି ସେହି ଗୁରୁଗୁଣ ଆହା !
କାମ ଧନ୍ଦୁରୁପୀ ଗୁରୁତୁରୁ ଯୁଗଳରୁ ।
ସେ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ମଥାମଣି ଭାବୁଥିଲୁ ଯାହା
ନିଶାନ୍ତେ ପ୍ରାଚୀ ଅଳକେ କାବ୍ୟ ତାର ସମ
ନାହିଁ ତାହା, ନାହିଁ କଷ୍ଟ କେଶଗୁଛେ ଅଜି
ମନ୍ଦିକାର ମାଳା, ଯହି ଅଳ ଦଲେଦଲେ
ଉଡ଼ି ଅସି ଗନ୍ଧାମୋଦ କରୁଥିଲେ ପ୍ରାଣ;
ଶୋଭୁଥିଲୁ ଯାହା ଶୁଭ୍ର ନିର୍ବର ସହଶ
କୋମଳ ତୃଣ-ଅଛନ୍ତି-ଶାୟମଳ ଶାଦଳେ ।
ସାଜିଛନ୍ତି ଅଜି ତୋର ସଜ୍ଜିନୀ ସରବେ
ଏହି ସବୁ ସାଜେ, ମୟ୍ୟା କର ଅଳକ୍ଷ୍ମୀ
ପିନ୍ଧିଲୁ କେ କୃଷ୍ଣଶାଟୀ, କେ ରକ୍ତ, କେ ପାତା,
ଥୋପି ପଞ୍ଚଅଛି କୁର ଚରଣୁ ଅଳତା ।
ବାଜଇ ନୂପୁର କାର ମଞ୍ଜୁ ଚରଣରେ ।
ସ୍ଵର୍ଗ ସାରସନ କାର କଣ୍ଠୀ ତଟେ ରଜେ ।
ଲମ୍ବିତ ସବୁର ଗଲେ ରହ-ହାରଯୁ ।
କଙ୍କାଳ ସିନ୍ଦ୍ର ବିନ୍ଦୁ ଏକୋପର ଅନ
ରଜଇ ସବୁର ଭଲେ, ଅଳକେ ଗୋ ! ପୁଣି
ଶୋରେ ସର୍ପ ମଥାମଣି, କୁନ୍ତଳ କଳାପେ
ବିବିଧ ସୁରାନ-ପୁଷ୍ପ-ଦାମ ପାଏ ଶୋଭା,

* ବସନ୍ତ-କାଳୀଳ ସମ୍ବନ୍ଧ ସମୟରେ ଲଖିତ ।

† ଗୋବେମୀ—ଗତି

‡ ଏଠାରେ ରବି ପହତ ବାଲିକାର ମୁଖ ଉପମୟ; ମୃଦୁପତି ନୁହେ ।

† ଅବତର-ଶିରେରୁଣ ।

ମଳୟ ସମୀର ଯାର ନାହିଁ କିବା ଚନ୍ଦ—
ଧନକାର ! ! ହରେ ବାସ ଗେର ପର ଅସି
ନ ଦୁଇଁ ମୁଁ ମୂତ୍ର କିପ୍ପା ଏତେ ତୁ ଦୁଃଖିନା ।
ଜନକତ ଅଟେ ତୋର ଧନସତ ସମ ।

* ରଖିଛି ଜନନୀ ତୋର ମଞ୍ଜୁ ମଞ୍ଜୁଷାରେ
କେତେ ରହ ଅଳକାର, କେତେ କେତେ ପାଠ,
କି ଦୋଷେ କରିଛୁ ଅଜି ସେ ସବୁ ବର୍ଜନ ?
ଅଟୁ କିବା ମୂର୍ତ୍ତିମଣ ତିମଧ୍ୟା ଗୋ ତୁହି ?
ବୃତ୍ତନା କଠୋର ବୃତ୍ତେ ଶିବପ୍ରାପ୍ତି ଅଶେ ।
ନାହିଁ ନାହିଁ ଦୁଃଖିନା ତୁ ଦୁରହୁଷବଶେ
ଜନମି ଉକୁଳ ବିପ୍ର ପୁହେ କୁଷଣରେ,
ବୈଧବ୍ୟ ତରାରେ ବସି ଯାଉଥୁ ରସି
ଦୁଃଖାର୍ତ୍ତରେ, ରବଧୁଣେ ଦେଇ ଜଳାଙ୍ଗଳି ।
ନସାର୍ଗେ ଅଛୁ, ଯେଣୁ ପଦ୍ମହ ତୁ ନାହିଁ
ପାଂଗର ଗର୍ଭରେ, ତେଣୁ ନ ଦେଇଣ ଦେଖା
† ଯାଉଛନ୍ତି ପାଶେ ଦୁଃଖ ଯାଦୋଗଣ;
ଅନ୍ତମିବେ ଯେବେ ତରା ମିଳିବ ସାଗରେ ।
ହେ ବିଧାତଃ ! ଏ କୋମଳ ବାଲିକା କି ହେବ
ଗୁର୍ବୀ ପାତ୍ରିବ୍ରତ୍ୟ ବୃତ୍ତ ଶିଖାଇବା ପାଇଁ
‡ ଗୁର୍ବୀଧୂର ବହି ଶିଶେ, ଏ ରବ ମରୁରେ ?
§ ଏ ଅଦର୍ଶ ଦେଖିବେ କି ମୁଖ ପତବ୍ରତା ?
ଆଉଁ କବି ଗୁରୁଙ୍କର ବିମଳ ଅଦର୍ଶ,
ହିମାୟଣ-ମହାଭାରତର ମହାକୋଷେ ।
ବିଦ୍ୟ ! ତବ ସୁଷ୍ଠି ଯାହା ଶୁଭର ଉଦେଶେ,
ସେ ପୁଣି ଅଶୁଭ ସାଥେ ଭାଗ୍ୟ ଅନୁଯାରେ ।
ତହଲେ ବିବାହିତା କନ୍ୟା ହୃଦୟ ଭ୍ରତେବତ୍ତା,
କିନ୍ତୁ ଆହା ! ଏ ଦୁଃଖିନା ହରଇଛୁ ସିନା
ରଥ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଅଜି ତୋର ଅଭିଥୁ ସଙ୍ଗୀ ।
ପୌଦିନର ମୁଷ୍ଟି ସିନା ମୁଖ ପାଇଁ ଧବେ,
ସେ ଯୋବନ ଅଭିଗ୍ୟାର ହେବ ଦୁଃଖ ହେବୁ ।
କେତେ କେତେ ନିରଦର୍ଶନ ଦେଖୁଛୁ ଏପରି
ଏ ଦ୍ଵବେ ସୁଖର ବିଦ୍ୟ ଦୁଃଖ ଦୁଃଖକର ।

ପୁରୁଷ ପଦକ, ଯାହା ଶୋଭା ବୃଦ୍ଧି ଅଶେ
ବରଥାଏ ନର, ତାହା ଜୟ ଦସ୍ତେ ପୁଣି
ସମର୍ପଳ ପ୍ରାଣ ତାର ନିର୍ଜନ ପଥରେ ।
କେତେ କୁତୁହଳେ ଧନ ସମ୍ପଦରେ ତାର୍ଜି
ବୈଧବ୍ୟ ବୃତ୍ତନା ବୃଦ୍ଧ ପିତାମହୀ ପାଇଁ
ତୁଳୟୀର ମାଳା, ଆହା ! ଶେହ ହେବ ଦିନେ
ସମୁଲ ତାର କଠୋର ବ୍ରୁତାଗ୍ରର ବେଳେ ।
ରବନ ନିର୍ବାଣ ଅର୍ଥେ ସହିତ ପ୍ରସ୍ତର
ଏହପର ସିନା ଲଗେ ସମ୍ପଦିତା ପାଇଁ
କବର ନିର୍ବାଣ କାଳେ, ଅବର ଇନ୍ଦ୍ରନ
ଭୋଜ୍ୟ ପାକ ଅର୍ଥେ ଯାହା ସମ ଥାଏ ନର—
ଶବ-ଦାହ ଅର୍ଥେ ତାର ହୃଦୟ ନିଯୋଜିତ ।
କେମନ୍ତେ କୋମଳ ବପୁଷ୍ଟ ସହବଟି ଆହା !
ସାମ୍ବନ୍ଧନ ଘୋର କରେ ପଡ଼େ ଯେ ଖାର୍ଜିଲ
ଏକାଦଶୀ-କାର୍ତ୍ତିକାଦ-ବ୍ରୁତାଗ୍ର-କ୍ଲେଶ ।
ହୃଦୟ କି ଭାଜନ କେବେ ଚକ୍ରକ ଲତିକା
ସହବାକୁ ଦମ୍ଭୋଲୀର ପ୍ରଗଣ୍ୟ ଆୟାତ ?
୩ ଚୂଷ୍ଟ ହୃଦୟ ସେ ପ୍ରହାରେ ତୁଙ୍ଗସାନ୍ତମାନ,
ହେ ବିଶେ ! ଅପିଲ ଯେବେ ପଭାଜନେ ଅଶି
ଶୁଭୁତ୍ତର, ଦିଅ ତାକୁ ଶକ୍ତି ବହିବାକୁ;
॥ ଦେଇଛତ ଫୁଲଶରେ ଅସୀମ ଶକ୍ତି
ବଣିଭୂତ କରିବାକୁ ଦିପୁର ନିମେଷେ ।
ବାଲୁ ଚପଳତା ଛନ୍ଦ ବାଲିକା ହସ୍ତରେ
ବୈଧବ୍ୟବ୍ରତ ପ୍ରଗନ୍ଧ ଭାର ଯେବେ ଦେଲ ;
ଦିଅ ତାକୁ ଦିଅ କଷ୍ଟ, ଦେଇଥିଲ ଯାହା
ସୁନ୍ଦର ନନ୍ଦନ ଧୂବେ, ଦେଖୁତାର ଯୋଗେ
କି ବୋଲେ ହେଲାଗି ଲଦା ତା ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ;
ଦେଖି ପାରୁ ନାହିଁ ଆହା ବାଲୁ କଷ୍ଟ ଯୋଗେ !
ହେଉ ସାବଧାନ ଆଉଁ ବେଳ, କରି ବଣ
ଦୁଷ୍ୟ ବିପୁଳାଶ ରିପୁପ୍ରକ୍ଷେ, ଧାରିବାକୁ—
ସଧ ଅସି ଯେତେବେଳେ ଯୋଟିବ ଯୋବିନୁ,
ଗୋକାଳେ ଯେ ଅନ୍ତମିବେ କାଳଶବ୍ଦରୂପେ ।

ଅସିଲୁଗି ମାଡ଼ି ଏବେ ଗାଡ଼ି ଅନ୍ଧକାର
ଦେଖି ଏ ଦୁଃଖିନା ଦଶା ମନୋଦୁଖ ବର୍ଣ୍ଣ
ହାରିଲ କି ? ତମଃପାଶେ ହେ ଦେବ ରାସ୍ତର !
ନ୍ଦିଲ କି ତେଣୁ ଉପ୍ରେ ଜଳଧର ଜଳେ ?
(୧) ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ-ସୂନେ କର ଏ ଦୁଃଖିନା ସମ ।
ଘରୁଥିଲୁ କିମ୍ବା ଖେଦେ ନଷ୍ଟିଶାଶା ବଧୁ !
ଖରୁଥାପ, ସମୀରଣ ଛଳେ, ଦେଖିତୋଳେ
(୨) ମର୍ମ ଦାତନା ଏ ଶର୍ଵନାଶିନୀ ଘଟଣା ?
କିନ୍ତୁ, ଖେଦଧାପ କିମ୍ବା ହୋଇଛି ଶୀତଳ
ଦୂରଫେଲୁ ଲଜ୍ଜାବଶେ ବାୟୁର ସେ ତାପ,
ଅନା ଅନାଥାର ତାପ-ଶୁଭତା ନିରେଶି ।

କର କି ମନ୍ଦିର ଦୁଃଖେ ହେ ତରୁନିକର !
ସନସନ ସୁନ୍ଦରିଲେ ଭାଷି ପରଶ୍ରେ ,
“ କି-ଏ ଦେଲୁ ଦୁଃଖିନାକୁ ଏ ଦୋର କଷଣ ? ”
ନତ ହୋଇ ହେ ଗୁରୁକ ! ନାରିକେଳ କାନେ
କହୁଛ କି ? ” ପିତା ଅଟେ ଏ ଦୁଃଖର ହେତୁ ;
ଯେଣୁ ସେ ବସାଇ ଏକ ଦିଦରୁ ବୋଇତେ
ଉସାଇଲୁ କନ୍ୟାରହ ରୀମ ରବାର୍ତ୍ତବେ ” ।
ମତ୍ରକ ହଲାଇ ତହୁଁ ତୁମେ ନାରିକେଳ
ଉଡ଼ିଲେ , “ ପତି ସିନା ଏହାର କଇର ;
(୩) ଲୋଡ଼ ସେ ନ ଥିଲେ ରବୋପାନ୍ତେ ରବସୁଖ
ଜଣକର ହୁଲେ କିମ୍ବା ମରନ୍ତେ ହିଲୋଳ ” ।
ହୋଧେ କମ୍ପମାନ ହୋଇ ତୁମେ ରମ୍ବା ତରୁ
କହିଲ , “ ସମାଜ ବିନା ଅନ ନୋହେ ଦୋଷୀ ,
କି କୁଣ୍ଡ ଦୁଅନ୍ତା, ଯେବେ ସମାଜ ଶୁଙ୍ଗଳ
ହୋଇଥାନ୍ତା ଲବେ ଢିଲୁ ଦୁଃଖିନର ପ୍ରତି ” ?
ପର ଅବରଣ ତହୁଁ ମୁକୁଳ ମଞ୍ଚି—
ପ୍ରକାଶକୁଳକେ ବିହରି ତୁମେ ସହକାର !
କହିଲ , “ ଅଦୃଷ୍ଟ ଅଟେ ସର୍ବ ପରାଟକ ,
ଅଦୃଷ୍ଟ ବଶେ ଏ ମୁକୁଳେ ଜନିଲାକୁ ବାଲା
କହିଲ ଏ କଷ୍ଟ ସିନା, ଅନ କିମ୍ବା ଦୋଷୀ ” ?
କି କହୁଁ !! କହିଲ ତୁମେ ପକୋଧେ ବକୁଳ !

(୧) —ଶୁନ୍ଦରୀ—ଶୁନ୍ଦରୀ ।

(୨) —ଶୁନ୍ଦରୀ—ଶୁନ୍ଦରୀ ।

(୩) —ଶୁନ୍ଦରୀ—ଶୁନ୍ଦରୀ ।

“ କି କହୁଁ ଅଦୃଷ୍ଟବାପା ମୁକୁଳ ସହକାର,
କହାକୁ କହୁଁ ଅଦୃଷ୍ଟ ବୁଝି କରେ ନାହୁଁ ?
କର୍ମବାର ଯାହା କରେ ସେହତ ଅଦୃଷ୍ଟ ।
ଶତ ଶତ ବାଲା ଅଜି ଏ ଦୁଃଖେ ଦୁଃଖିନୀ,
ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଦୃଷ୍ଟ କି ଏକ ଶୁଷ୍ଟେ ଗଡ଼ା ”
କହୁଁ କହୁଁ କଞ୍ଚମାନ ହେଲ ଥରଥରେ
ପଡ଼ିଲ ତୁଳକେ ଝଢ଼ି ପୁଷ୍ଟ ଅଭରଣ
ଗୋଟାଇ ଯା ନେଉଛନ୍ତି ଶିଶୁ କୌତୁକେ ।
ଦେଖ, ତାକୁ ମନା କର ଅହେ ତତୁବର !
କାହିଁକି ଦୁଃଖିନୀ ଅନ ଶିଶୁଙ୍କର ସଙ୍ଗେ
ଗୋଟାଉଛି ପୂଲ, କିଏ ଦେବ ତା ମସ୍ତକେ,
ପଳାଉଛୁ କିରେ ଉଡ଼ି ହଳଦିବସନ୍ତ,
ମୁନ ଅଙ୍ଗ ଅଭାଗ୍ୟର ଦେଖି ବୃଷ ମୂଳେ,
ବଢ଼ିବ କାଳେ ତା ଦୁଃଖାନଳ, ଦେଖି ତୋର
ହରିଦ୍ଵା ଲେପିତ ତନୁ ଅତି ମନୋହର !
କିମ୍ବା ଦୂଷଣଜଙ୍କର କୋପ ଦେଖି ଉପେ
ପଳାଇଲୁ, ଅବା ସନ୍ଧାନମ ଯୋଗୁ ନାହେ ?
ହେଲେଶି ଉଦ୍‌ବ୍ୟତ ଏବେ ଶିଶୁଙ୍କର ଘରେ
ଫେରିବାକୁ, ସୁର ପିତାମାତାଙ୍କ ଅର୍ଥେର୍ୟ ;
ହେଲୁଣି ଅନାର ଯେଣୁ କ୍ରମେ ଗାତର ର ।
ମାତ୍ର ସେହି ସୁର ସୁଖେ ଅନାଥ କୁମାର
ଫେରୁଥିଲୁ ଗୁରୁ କିମ୍ବା ତାକୁ ପାତ୍ର ତାର ?
(୪) ବସି ଜଳାଶୟ କୁଳେ ଲୋ କୋକଗୁହଣି !
ସମଦଶାଧକା ଦେଖି ତାକୁକୁ କି ତାକୁ
ନାଶିରୁ ହୁଦୟ କୁଳା ଅଳପି ତା ପଙ୍ଗେ
କିନ୍ତୁ ତାକିରୁ କି ହେଲେ ନଶାଅବସାନ ?
ତାକିରୁକି ? କହ, ଯେବେ ବନ୍ଧରେ ଲଭିଣ
(୫) କିନ୍ତୁ ପ୍ରଭତେ ଭଙ୍ଗି ବିଷଳତା ଖଣ୍ଡ
ଯାଥ ଗୋ ମା ! ଫେର ଘରେ ନ ଭୁଲ ତୁ ଅଭ୍ୟାସିଣି
ପ୍ରକାଶ ସମ୍ମାନ ତାକ ଏ ରବେ କାହାର !
ନାହିଁ ଯେଣୁ କେହି, ହେବ ତୋ ଦୁଃଖେ ଦୁଃଖିନୀ,
ସୁଖ ଥିଲେ ସିନା ସର୍ବେ ଲୋହୁ ଥାନ୍ତେ ଅଂଶ ।

(୩) —ରବୋଗାନ୍ତେ—ପରାପର ଘେଷ କରେ ।

(୪) ଦସଲତା ଖଣ୍ଡ—ପଠୁନାତା ।

ବୁଦ୍ଧି ତୋ ସୁଖ ରେଲା ଅତଳ ସାଗରେ,
* ନୃତ୍ୟ ପଲ୍ଲକ ଶକ୍ତ ଉତ୍ତ୍ରେଲବା ଆଶା ।
ହୋଇଛି ଯେ ମହାଧର ପଷ ବଜେ ଛିଲ,
ରକ୍ଷିତ୍ତ କି ଆଶା ? ଆର ଉତ୍ତବ ଆକାଶେ ।
ଅୟି ଶୋଭା ଦେବା ! ତବ ପଦେ ଏ ପ୍ରାର୍ଥନା
ନ କର ଗୋ ! କ୍ରୀଡ଼ା ଆଉ ଏ ନାରସ ସରେ,
ଲାଭଣ୍ୟ ତରଙ୍ଗେ ବସି ଝଲ ଧୀରେ ଧୀରେ
ଶତ ଆଶା ସରେଜିନି ! ଜନ୍ମିବାକୁ ଅଭି
ଏ ଶୁଷ୍ଠ କାଯାରେ, ଯେଣୁ ନ ପଡ଼ିବ ଏଥି
ରବିକର, ନ ଚନ୍ଦ୍ରିକ ସରେଗେ ଦ୍ରୁମର
ହେ କହନ୍ତି ! ତୁମ୍ଭ ତେ ହୋଇ ମୂର୍ଢିମନ
ନ କରୁ ଏ ପଦେ ଆଶା ; ରଖ ନିଜାୟତେ ।
ହେ ମାନନିତ୍ୟ ! ସଦା ଲୁଚି ରହ ଜଳେ,

ରଖ ତୁମ୍ଭ ଗାନ୍ଧିଷ୍ଠା ଗୋପନେ ଲୁଗୁର ;
ପଣ୍ଡିତ କାଳେ ଅସି ଦୁଃଖିନୀ ନୟନେ
ତ ଦେଖି ଯା ସ୍ଵକ୍ଷୟ କୌଣସିବେତୁ ଭାବ ମନେ
ଅନ୍ତମିବ ଅଙ୍ଗ ରାଜେ ସର୍ବରେ ଫଳକ୍ଷଣ,
ଅମୋଦ ଶାୟକ ତବ ହେ ଶମ୍ଭର ଫର !
ଶମ୍ଭର, ନ ହାଣ ଚରଦୁଃଖିନୀ ଉପରେ,
ହେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପତି ବିଶ୍ଵ ! ଅଗନିର ଚାତି
ଅନାଥର ନାଥ ତୁମ୍ଭେ ଅବନ୍ଧିର ବନ୍ଧୁ
ନିଃସ୍ଵର ସର୍ବର୍ଷ ନିଃସମୂଳର ସମୂଳ
ଏ ବିନାତି, ପଦେ ପୁନଃ ଦିଅ ପ୍ରାନ ଲବେ
ପୁକୁମାରା କୁମାରକୁ ଅଭୟଦରଣେ ।

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର ।

ଉତ୍ତମିଷ ।

(ମୋ ଜାବନ ସମସ୍ୟା) ।

ନବାନ ତାପସ ମୁହିଁ ନବାନ ସନ୍ଧ୍ୟାଷା,
ଶୁଭ ନାହିଁ ଶୁଦ୍ଧଦ୍ୱାଦେ ଦେବଭବ ରାଶି
ତତିଶା, ଦେବିରାଣ୍ୟ, ଶମ, ଦମ ସ୍ଵର୍ଗସ୍ଥା
ହର ପାର ନାହିଁ ମୋର ପରାଶର ଶ୍ରଦ୍ଧା ।
ଅନନ୍ତ ଅନନ୍ତେ ସତ ରହିଥିଲୁହିଁ;
ଅନନ୍ତୁର ସୁଦୁଳଶା ପ୍ରାଣେ ଲଭି ନାହିଁ ।
ଉଦ୍‌ବାର ଆକାଶେ ସ୍ତର ରହିଛି ନୟନ ;
ଉଦ୍‌ବାରତା ଭୁଞ୍ଜି ନାହିଁ ଏ ମୋର ଜାବନ ।
ଜାଲିଛି ଅନଳକୁଣ୍ଡ, ଦେଉଛି ଅନ୍ତତ,
ଅଜିନ ଅସନେ ବସି କରୁଥିଲୁ ପ୍ରତି ;

ପରିଦ ଶାୟଦୀ ପ୍ରୋତ୍ସହିତ ଶୁଣେ ନିରନ୍ତର
ସମ୍ଭର ନାହିଁ ସେ ଭାବ ସମସ୍ତ ଅନ୍ତର ।
ତରଳ ତରଳ ମନ, ତରଳ ବସ୍ତୁ,
ନାହିଁ ସେ ସାର୍ଥୀୟ, ଶକ୍ତି, ସମୟ, ପାହସ ।
ମଧ୍ୟର ମୁରଳୀ ସରେ ମୋହନ ମନ୍ତ୍ର ।
ନ ବାକୁ ମୋ ପ୍ରାଣେ ଆଉ ନ ଦର୍ଶନ ମନ୍ତ୍ର ।
ଏ ବୟସେ ଏ ବେଶରେ କିପୀ ଏ ମୂରତି
ଦେଖାଇ କୌଣସିଲେ ହୃଦ ଦିଅ ହେ କରନ୍ତି !
ନ ଲୋତେ ମୋ ପ୍ରାଣ ତାହା, ନ ଲୋତେ ତୁମୋ ମନ,
ଦୂରେ—ବହୁଦୂରେ ଅଛି ମୋ ଉତ୍ସୁକ ଧନ ।

ଶ୍ରୀ ମଦନମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ ।

ସାଗରବାଳା ।

(୧)

ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲକେନ୍ଦ୍ର ଶାଜାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତରେ ଶଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ସର୍ବଦା ବ୍ୟକ୍ତ ସଲେଖିତା ଶାଜାଙ୍କୁ ବିଷ୍ଟ ତ ହେଲେ ନାହିଁ । ପାପିଶ୍ଚ ଅଣ୍ଣିଆକ୍ଷ୍ମେ ପେରକୁଷଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କିଂ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲୁ ତର୍ହି ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଲକ୍ଷ ରଖିଥିଲେ । ଅଣ୍ଣିଆକ୍ଷ୍ମେ ମଧ୍ୟ ପେରକୁଷଙ୍କର ପଳାୟନ ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଅଧିକ କୁପିତ ହେଲା । ପାପିର ଚିତ୍ର ସର୍ବଦା ସନ୍ଧାନ ହୋଇଥାଏ । ଅଣ୍ଣିଆକ୍ଷ୍ମେ ଭାବରେ ପେରକୁଷଙ୍କ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବେ ଘେରୁ, ସ୍ଥାନରେ ତାହାର ଦୂର୍ନାମ ଉଠିନା କରିବେ । ସୁତରାଂ ଏପରି ଶହୁରୁ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ହେଉ ଶୀଘ୍ର ବିନାଶ କରିବା ଉଚିତ । ଏହା ଭାବ ପେରକୁଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଶୁଣୁରର ନିୟମ କଲେ । ହେଲକେନ୍ଦ୍ର ତାହା ଅବଗତ ହୋଇ ପେରକୁଷଙ୍କ ପଦ ଦ୍ୱାରା ସବଳ ବିଷ୍ଟ ଜଣାଇଲେ ଏବଂ ଅଧିକ ଦିନ ଥାରସ୍ତ ବାସ ଯେ ପେରକୁଷଙ୍କ ପଣେ ଦିରାପଦ ନୁହେ ତାହା ମଧ୍ୟ ପଦରେ ଲେଖିଥିଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ପଦ ପାଇ ପେରକୁଷଥାରସ୍ତ ପରିଚ୍ୟାଗ କରି ପୁନର୍ଭାର ଜଳ ଯାହା କଲେ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ବିପଦ ଆସେ ଚତୁର୍ଦ୍ଵିତୀୟ ଅସି ଉପସ୍ଥିତ ହୃଦୟ । ପେରକୁଷଙ୍କର ପୋଡ଼ ଆରମ୍ଭ ତ୍ୟାଗ କରି ଅଛୁଟ ଦୂର ମାଦ ଯାଇଥାରୁ ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ପ୍ରବଳ ଧତ୍ତ ଦୃଷ୍ଟି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ରୀଷଣ ଉଚଜ୍ଞାବାତରେ ପୋଡ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଗଲା ଏବଂ ପେରକୁଷ ବନ୍ଦତର ଆଉ ସମସ୍ତେ ଜଳିଯି ସମାଧ ଲାଭ କଲେ । ପେରକୁଷ ଉଚଜ୍ଞ ବିଚାରିତ ହୋଇ ଏକ ଅପରିଚିତ ସ୍ଥାନରେ ଯାଇଁ ଲୁଗିଲେ ।

ସମ୍ବନ୍ଧ କୁଳରେ ବସି ପେରକୁଷ ଅପଣାର ଦୂର୍ଭାର ବିଷ୍ଟ ଭାବୁ ଅଛନ୍ତି ଏମନ୍ତ ସମୟରେ କେତେକ ଜଣ ଧୀବର ଜାଲ ଦେଇ ସେଠାରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ଏବଂ ପରିପ୍ରକଳ ମଧ୍ୟରେ ନାନା ପ୍ରକାର ରହସ୍ୟ କରିବାକୁ ଲୁଗିଲେ । ଜଣେ କହିଲା “ଆଜ୍ଞା ଭାଇ ମାଝ ଶୁଭାକ ଜଳ ମଧ୍ୟରେ କିପରି ଦୂରଦ୍ଵାରୀ” ଆଉ ଜଣେ କହିଲା “କାହିଁକି, ମନୁଷ୍ୟ ଗୁଡ଼ାକ ଶୁଳ୍କ ଉପରେ ଯେପରି ବୁଦ୍ଧି । ବଢ଼ ଶୁଦ୍ଧ ଧାନ ଶୁଦ୍ଧାକୁ ଗିଲି ପକାନ୍ତି । ମୋହ ବିବେନନ୍ଦାରେ ଜଳର ମଜର କୁମ୍ଭର ପ୍ରତିତ, ଶ୍ଲାଙ୍କର ଧନ କୃଷଣ ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ଶ୍ଲାଙ୍କର ମଜର

କୁମ୍ଭରମାନେ କିନ୍ତୁ ବାକି ରଖିବୁ ନାହିଁ—ମନୁଷ୍ୟ ଦୂରେ ଥାଉ ଯୁଦ୍ଧ, ପଞ୍ଜି ଓ ଦେବାଳୟ ସନ୍ତା ଗ୍ରାସ କରନ୍ତି ।” ସରଳ ହୃଦୟ ଧୀବରମାନଙ୍କର ନାତ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଥାମାନ ଶୁଣି ପେରକୁଷ ମନେ ସେମାନଙ୍କର ଅନେକ ପ୍ରଣାମୀ କଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ କହିଲେ “ହେ ଧୀବର, ତୁମେ ଧନ୍ୟ ! ତୁମ୍ଭର ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତି” ଧୀବରମାନେ ପେରକୁଷଙ୍କ ତଦବସ୍ତାରେ ଦେଖି ବିଷ୍ଟ ହେଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ପରିବଳ “ତୁମେ କିଏ ? ଏଠାକୁ ବା କିପରି ଅଣିଲ ?” ପେରକୁଷ କାତର ଭାବରେ ଉତ୍ତର କଲେ “ଭାଇ, ମୁଁ, ଜଳ ଓ ବାୟୁର କୀତନକ ହୋଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ମୁଁ କେବେ ଭିନ୍ନ କରି ନ ଥିଲେ ସନ୍ତା ଅଜି ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଏହି ଭିନ୍ନ ମାନୁଷଙ୍କି, କିପା କରି ମୋତେ ଅଶ୍ରୁଦାନ କର ।”

୧୮—ଧୀ । ବନ୍ଧୁ, ତୁମେ ଭିନ୍ନ କରି ଜାଣ ନାହିଁ ଏବେଶରେ ଭିନ୍ନମାନେ ଭିନ୍ନ ଦ୍ୱାରା ଯାଦା ଅର୍ଜନ କରନ୍ତି ଅମ୍ଭେ ଦିନକାକ ପରିଶ୍ରମ କରି ତାହା ପାଇ ନାହିଁ ।

୨୫—ଧୀ । ତୁମେ ଜାଲ ନିଷେପ କରି ଜାଣ ?
ପେର । ତାହା ମଧ୍ୟ କେବେ କରି ନାହିଁ ।

୨୫—ଧୀ । ତାହା ହେଲେ ନିଷ୍ଠା ଅନାହାରରେ ତୁମ୍ଭ ମୃତ୍ୟୁ ଏଟିବ । କାରଣ ବର୍ତ୍ତମାନେ ଏପରି ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥାଏ ଯେ ଚେଷ୍ଟା ନ କଲେ ତୁମ୍ଭକୁ କିନ୍ତୁ ମିଳିବ ନାହିଁ ।

ପେର । ବନ୍ଧୁ, ଶୀତରେ ମୋହର ଶିଥାର ଜନ୍ମବକ୍ତ ହୋଇଥାଏ, କେବଳ ବାକିଶକ୍ତି ଭିନ୍ନ ମୋହର ଅଭି ଜାବନ ନାହିଁ । ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସବ ତୁମ୍ଭମାନେ ଅସମ୍ଭବ ହୃଦୟ ତାହା ହେଲେ ମୋହର ଶେଷ ଭିନ୍ନ ଏହି କି ମୋହର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ମୋତେ ସମାଧୀନ କରିବ ।

ପେରକୁଷଙ୍କର କାତର ଉପସ୍ଥିତ ଶୁଣି ଧୀବରମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଦୟା ଜାତ ହେଲା । ଜଣେ କହିଲା “ଆହା, କାହିଁକି ମରିବି—ଭିନ୍ନର ତାହା ନ କରନ୍ତି ।” ଏହା କହି କଜର ତାବାବାସ ଶୁଣି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରି କହିଲା “ଏହା ପରିଧାକ ଦ୍ୱାରା

ଅମୂଳାନଙ୍କ ପଣେ ଥମୁ ଶୁଦ୍ଧକୁ ଗ୍ଲାଲ । ସେଠାରେ ସ୍ଵତ୍ତନରେ ଆହାରକ କରବ ।” ପେରକ୍ଷିସ ଧୀବରମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଧୀବରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇଜଣା ମସ୍ତ୍ୟ ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧମୁଖରେ ଗଲେ ଏବଂ ଜଣେ ପେରକ୍ଷିସଙ୍କ ନିକଟରେ ବସି ତାଙ୍କର ତତ୍ତ୍ଵ ବିନୋଦନାର୍ଥ ନାନା ପ୍ରକାର କଥୋପକଥନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । କେତେକ କଥାରେ ଧୀରର ପେରକ୍ଷିସଙ୍କ ପଚାରିଲା “ତୁମେ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଅଛୁ ଜାଣ କି ?” ପେରକ୍ଷିସ କହିଲେ “ଟିକରୁପେ ଜାଣେ ନାହିଁ ।”

ଧୀ । ଏ ଦେଶର ନାମ ପେଖାପଲ୍ୟ ଏବଂ ଅମୂଳାନଙ୍କର ଶଜାଙ୍କର ନାମ ସାଇମନାଇଡ଼୍ସ୍ ।

ପେ । ଯାହାଙ୍କୁ ସାଧୁ ସାଇମନାଇଡ଼୍ସ୍ କହନ୍ତି ।

ଧୀ । ହଁ, ଶାନ୍ତିମୟ ରାଜକୁ ଏବଂ ସନ୍ଧାନନ ଯୋଗୁଁ ସେ “ସାଧୁ” ଦ୍ୱାରା ପାଇବାର ଯୋଗନ ଅଟନ୍ତି ।

ପେ । ଯେଉଁ ରାଜା ସନ୍ଧାନନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାମାନଙ୍କଠାରୁ ଯାଧୁ ଅନ୍ୟା ଲାଭ କର ପାରନ୍ତି ସେ ରାଜା ଧନ୍ୟ । ଏମ୍ପାନ୍ତି ତାଙ୍କର ପ୍ରାସାଦ କେତେହୁର ହେବ ?

ଧୀ । ହର୍ତ୍ତ ଦବସର ପଥ ହେବ । ରାଜାଙ୍କର ଏକ ପରମା ଧୂମରା କନ୍ୟା ଅଛନ୍ତି । ଆଗାମୀ କିମ୍ବତାଙ୍କର ଜିନ୍ଦିନ ଥିଲେ । ଏତଦ୍ବୁଦ୍ଧି ଉପଳକ୍ଷେ ରାଜପ୍ରାସାଦରେ ମହା ମହୋତ୍ସବ ହେବ । ଏବଂ ନାନା ଦେଶାଗତ ରାଜା ଓ ରାଜକୁମାରମାନେ ଜୃଦିମ ମନ୍ତ୍ରମୁକ୍ତ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କୀତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବେ । ସେ ଜୟ ହେବ ସେହି ରାଜ କନ୍ଧାକୁ ଲାଭ କରିବ ।

ପେ । ମୋହର ବାପନାନ୍ତରୁପ ଯଥ୍ ଅଦୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଥାନ୍ତା ତାହା ହେଲେ ମୁମଧ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଜଣ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ।

ଧୀ । ଯାହା ଉଚିବାର ଥିବ ଉଚିବି-ଥରେ ଚେଷ୍ଟା କରିବାରେ କିନ୍ତୁ ବାଧା ନାହିଁ ।

ଅନ୍ୟ ଧୀବର ଦ୍ୱାରା ସମ୍ବୁଦ୍ଧରେ ଜାଲ ନିଷେପ କର ଗୋଟିଏ କୁଣ୍ଡି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପାଇଲେ ଏବଂ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ଦୃହତ ମାଛ କାଳମହି ପେରକ୍ଷିସଙ୍କ ନିକଟରେ ଅର୍ଥ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଜାଲ ଶୋଲିବାରେ ଦେଖା ଗଲା ଯେ ଯାହାକୁ ମାଛ ଭାବ ଥିଲେ ତାହା ଗୋଟିଏ ପୁରୁତନ ବର୍ମି । ବର୍ମିଟ ପେରକ୍ଷିସଙ୍କର । ପୂର୍ବେ ତାହା ତାହାଙ୍କ ପିତାଙ୍କର ଥିଲା । ଏବଂ ସେ ମୁତ୍ତି ସମ୍ବୁଦ୍ଧରେ ପେରକ୍ଷିସଙ୍କ ବର୍ମିଟାନ କର ତାହା ଅତି ସାବଧାନରେ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ କହ ଯାଇଥିଲେ । ତଦବଧ ପେରକ୍ଷିସ ବର୍ମିକୁ ରକ୍ଷା କରିବୁପରି ସବୁବେଳେ ଧାରଣ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ରୀଣା ତରଙ୍ଗାଆଟରେ ତାହା ତାଙ୍କ ଦେହରୁ ବିଛିଲ ହୋଇ ଜଳମଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲା ।

ବର୍ମି ଦେଖି ପେରକ୍ଷିସ ମହାନନ୍ଦତ ହେଲେ । ଧୀବରମାନେ ପେରକ୍ଷିସଙ୍କ ଅନେକତ ହେବାର ଦେଖି ତଥିର କାରଣ ପଞ୍ଚରଙ୍ଗେ ପେରକ୍ଷିସ ଅମୃତର ଗୋପନ କରି କହିଲେ “ହେ ବନ୍ଦୁମାନେ, ଏ ବର୍ମି ମୋତେ ଦାନ କର । ଏଥରେ ଥିବା ଏକ ତତ୍ତ୍ଵରୁ ଜଣା ଯାଏ ଯେ ଏହା ଏକ ରାଜାଙ୍କର ଥିଲା । ସେ ରାଜା ମୋତେ ବିଶେଷ ଘେରୁ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସେହିର ତତ୍ତ୍ଵରୁପ ମୁଁ ଏହି ବର୍ମିଟ ଧାରଣ କରିବ ।” ଅନ୍ତରୁ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତରେଥ କରୁଥାନ୍ତି ମୋତେ ତୁମ୍ଭର ରାଜାଙ୍କ ଭବନକୁ ଦେନ ଗ୍ଲାଲ । ସେଠାରେ ଏହି ଫ୍ଲେବ ସାହାଯ୍ୟରେ ଥରେ ଅଦୃଷ୍ଟ ପରାଣା କରିବ । ଯଦି ମୋହର ଭ୍ରାଣ ତତ୍ତ୍ଵର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ ତାହାହେଲେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଭୂଷଣ ପରଶୋଧ କରିବ ନଚଚି ଅଜାନନ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଭଣି ହୋଇ ରହିବ ।”

ଧୀବରମାନେ ଯେ ପେରକ୍ଷିସଙ୍କ କେବଳ ବର୍ମିଟ ଦେଲେ ତାହା ନୁହେ । ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଅଣ୍ଟ ଓ ଉପମ୍ବୁକ୍ତ ପରିଷଦାଦି ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ପେରକ୍ଷିସ ଉତ୍ତର ପରିଷଦ ପରିଧାନ କରି ଅଣ୍ଟରେଷନ ପୂର୍ବକ ସାଇମନାଇଡ଼୍ସଙ୍କ ପ୍ରାସାଦାଭୟମରେ ଯାଏବା କଲେ ।

ସାଇମନାଇଡ଼୍ସଙ୍କର କନ୍ୟାର ନାମ ଥାରିଯ୍ୟ ଥାରିଯ୍ୟ ଯେପରି ତୁମ୍ଭର ପରାଣା ସାଇମନାଇଡ଼୍ସଙ୍କ ପ୍ରାସାଦରେ ଉପରୁତ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ପେରକ୍ଷିସ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଅଦୃଷ୍ଟ ପରାଣା କରିବା ମାନସରେ ସେମାନଙ୍କ ପଣେ ଯୋଗଦାନ କଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଅଛୁ ପରିମଳ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କଲେ ନାହିଁ । ସାଇମନାଇତ୍ତିଷ୍ଠ ତାଙ୍କର ପରିଚୟ ପରିବାରେ କହିଲେ “ମୁଁ ଜଣେ ଟାମ୍ଭାର ବାସି ନଶିକ-ସନ୍ଦୂର ପଥ ଦେଇ ଦେଶ ଭୂମିରେ ଯାଉଥିଲି । ଜାହାଜ ଜଳ-ମର୍ମ ଦେବାରୁ ତରଙ୍ଗ ବିତାଢ଼ିତ ହୋଇ ଏ ରଜ୍ୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥାଏ ।” ଯଥା ସମୟରେ ଶୀଘ୍ର ଅର୍ଥ ହେଲା । ପେରକ୍ଷିଷ ଅର୍ପଣ୍ୟ କୀତା କୌଣ୍ଟଲମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କର ସମୟ ନରତେଜୁ ପରାଜିତ କଲେ । ତାଙ୍କର ଘୋର୍ୟ, ର୍ୟୁର୍ୟ ଓ ମୁକ୍ତ ନୈପୁଣ୍ୟ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ବିଷ୍ଟିତ

ହେଲେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନରପତିମାନେ ପରାଜିତ ହୋଇ ସୁଜା ତାଙ୍କର ପ୍ରଶାସା କରିବାକୁ ଲୁଗିଲେ । ଥୟିମ୍ବା ପିତାଙ୍କର ଅନୁମତ ଅନୁଯାରେ ପେରକ୍ଷିଷ ଗଲାରେ ବପମାଳା ପ୍ରଦାନ କଲେ । ସେହି ଦିନ ମହାସମାବେଶରେ ପେରକ୍ଷିଷ ସଙ୍ଗେ ଥୟିମ୍ବାର ବିବାହ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ବିବାହ ପରେ ପେରକ୍ଷିଷ ସାଇମନାଇତ୍ତିଷ୍ଠ ପ୍ରାସାଦରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବାକୁ ଲୁଗିଲେ—

ଫିମଣ୍ୟ ।

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥବନ୍ଦର ଘୋଷ ।

ଓଡ଼ିଆ-ଧାଉତୁ-ବିଗ୍ରହ ।

୧୮ ବାନ୍ଧ

ବାନ୍ଧିବା = ବନ୍ଧନ ବରବା (ବେଶ୍ ବନ୍ଧନେ) ବନ୍ଧ ଧାଉତୁ ଏହାର ଉପ୍ରକାର—ଦନ୍ତ = ବାନ୍ଧ—ଉତ୍ତାରଣସୀଳବ୍ୟରୁ ପୂର୍ବ ସ୍ଵର ଦାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ।

୧୯ ବାର

“ଶୁଣି ମୋହ ଭାଣା ବଳା ଶକ୍ତି ଯୋଗା ଚରଣ ଧରି ଦ୍ୱାରାବିରାମ” ବି, ଚି, ମ; ଏପରି ନିବାରିବା ଅର୍ଥ ହେଲେ ବାରଣାର୍ଥ ବୁ ଧାତୁ କିମ୍ବା ବାରଣ ଶଦରୁ ଏହାର ଉପୁତ୍ତିଃ ବୁ = ବର = ବାର ।

୧୯୦ ବାହୁ

“କଷ୍ଟ କହନ୍ତି କୋପରେ, ଦାତୁକ ବାହା ଧାତିକାରେ” ଦ, ସ୍ବ; ଏହାର ଅର୍ଥ (ରଥାଦ) ଚଲାଇବା, ବହ ଧ ତୁ ଏହାର ପ୍ରକାରିତି ।

୧୯୧ ବାହୁତ୍

କେଳି ସଦନ୍ତୁ ବାହୁତ୍ ପଥହୁତ୍ ଅସିବାବେଳେ ସୁକେଣୀ ଲୀ, ବ

ଏହୁ ଧାତୁତ୍ ବ୍ୟାବର୍ତ୍ତ କିମ୍ବା ବ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ (ବି+ଥା+ତୁ+ତୁ) ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣରେ ସୁଷ୍ଠୁ ହୋଇଥାଏ । ଏଥରେ ବର୍ତ୍ତମାନଙ୍କର ଅନେକ ପରବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଥାଏ ।

ପଥମତି ପ୍ରାକୁତାନୁସାରେ “ବ୍ୟାବର୍ତ୍ତ” ଶବ୍ଦ ଉତ୍ତାରଣରେ ଏହାହି ହୁଏ ଯେ “ବାରତ୍” କିମ୍ବା ବାହୁତ୍ ଓ ବାହୁତ୍ (ତୁ) । ଏହକ୍ରମେ ବ୍ୟାବର୍ତ୍ତ ଶବ୍ଦ ସମୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠରେ, ପଢ଼ି ଉଠି ପରିତ୍ତିଦ୍ୱାରା ଉନାହିଁ ହୋଇ ଓଡ଼ିଅରେ ବାହୁତ୍ ହୋଇଥାଏ । ବ୍ୟାବର୍ତ୍ତ = ବାହୁତ୍—ଏ ହୁଲେ ବକାରର ହିକାର; ସ୍ଵୁଲ୍ ବର୍ତ୍ତ ଲେପ ସହେ ଅଧିକ ଯକାରର ଉକାରର ଯୋଗ ଏବଂ ‘ତୁ’ର ଟ, ତଥାର ‘ଟ’ର ‘ଡ’ ହୋଇଥାଏ । ଏ ସବୁ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ସୁଷ୍ଠୁରେ ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା—

(କ) ବକାରର ହିକାର—ଯଥା—ପ୍ରତେବଣୀ = ପହଣୀ, ପାବଜ୍ଞା = ପାହନ, ପ୍ରବାଳ = ପହଳା ସ୍ଵୁଲ୍ ଯକାରର ଲୋପ ଯଥା—

(ଖ) ବ୍ୟଥା = ବ୍ୟଥା, ବ୍ୟାଗ୍ର = ବାଗ୍ର, ଶଳ୍ଲ = ଛେଳ, ବ୍ୟମ୍ = ବ୍ୟମ୍ ଇତ୍ୟାଦି ।

(ଗ) “ତୁ” ଟ—ଯଥା—କେବର୍ତ୍ତ—କେଉଠ, ବର୍ତ୍ତିଲ —ବାହୁଲ, ଅଲ୍ଲବର୍ତ୍ତ = ଅଲ୍ଲଇ ଇତ୍ୟାଦି ।

(ଘ) ମୁଦ୍ରା = ମୁଗୁର, ଉତ୍ତରାୟ = ଉତ୍ତରାୟ—ପର କେତେକ ପ୍ଲଟେ ଅଧିକ ବର୍ତ୍ତ ଉକାରର ଯୋଗ ହୁଏ ।

(ଘ) ଟ ର ଡ—ଯଥା—(“ଟୋଡ଼ି” —ବିଟପ = ବିତବୋ, ନଟ = ନତୋ—ଇତି ବର୍ତୁତ)

* ନାୟ ବାର ବାର ନୋହିଲ ତହିଁ ଦକ୍ଷିଣ ଯାଏ । ଲ, ବ, ଏପରି ଜାତିବା ଅର୍ଥ ହେଲେ ଦେଶକ ବୋଲିଯିବ ।

+ ହଟ ଦେଶାରଥତ୍ତ ନଟ ତହିଁ । ଚର୍ଚ ବନ ଶଳାକାରେ ତୋଳ ବାହୁ । ତୋଳବାହୁ—ଏ ପ୍ଲଟେ ଦେଶକ କେହି କେହି ବାହୁ ଧାରୁ କେବେଳେ ହେଲେ ପରେବ ହେଲେ ନ ଥିବାରୁ „ବାହୁ, ପରବର୍ତ୍ତରେ “ବାହୁ” ଲେଖା ସରଥିଲୁ

ଏହି ପ୍ରାକ୍ତନ ସୂଦାନ୍ତୁୟାରେ ଓଡ଼ିଆରେ ବିଶେଷତଃ ଧାରୁ ପ୍ରକରଣରେ ଟକାରର ଡିକାର ହୁଏ ।

୧୯୭ ବିଜୋତ୍

ଦିକୋଡ଼ି କାଟିଲେ ଶର୍ଷର, ବୋଲିଲେ ଲବଣ ବେଶର ମା, ପୁରୁଣ

ବିକୋତିବା = ବିଶେଷ କର୍ତ୍ତନ କରିବା

ବି ଉପସର୍ଗ ପୂର୍ବକ (କୃତ୍ କର୍ତ୍ତନେ) କର୍ତ୍ତନାର୍ଥ କୃତ୍
ଧାରୁରୁ ଏହାର ଉସ୍ତ୍ରି, ବିତ୍ତକୃତ = ବିକାର—ବିକାର
ପୁଲେ ଓକାର ହୋଇଥିଲା । ଅନେକ ପୁଲେ ବିକାରର
ଉକାର ହେଉଥିବାରୁ ଏ ପୁଲେ ପ୍ରଥମେ ବ ର ଉ ହୋଇ
ପରେ ଉଚାରଣ ସୁଲଭତା ଯୋଗେ ଓକାର ହୋଇଥିଲା ।

୧୯୩ ବିଷ୍ଣୁ (୩)

ଦିଲ୍ଲିଆଛି—ବିସ୍ତର କରୁଥାଇ ଅର୍ଥାତ୍ ଶୟାମ ଅସ୍ତର
କରୁଥାଇ । ବି ଉପର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ବକ ସ୍ଵା ଧାତୁ (ବିସ୍ତାର) ର
ଏହାର ଉପର୍ଯ୍ୟ—

ବି+ସ୍ତ୍ରୀ+ଅ=ବିସ୍ତ୍ରୀଅ=ବିଶ୍ଵାର—ସ୍ତ୍ରୀ ଛା ହେଲା,
ଓନ୍ଦୁଷ ସ୍ତ୍ରୀର ଛାର ଯଥା—

ଅସ୍ତ୍ରୀ = ଅଛି, ଏସ୍ତ୍ରୀ = ତରକ୍ଷ, ବିସ୍ତରଣ = ବିକଳା
କଲ୍ୟାନି ।

୧୯୪ କିତ୍ତ

ଏହାର ଅର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତନ ଗୁଳନ କରିବା (ବାଜିଧୂମି= ଦିଷ୍ଟକ ବା ଦିଷ୍ଟାଥି) (ବାଜବ୍ୟକ୍ତନେ) ବାଜ ଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକାରିତି ।

ବିଜୀ = ବିଷ୍ଟ—ଏ ପୁଣେ ଜକାରି ତକାର ପଥମ
ଚନ୍ଦ୍ରଶମ୍ଭବ ରହି ଥିଲୁ ଏବଂ ଟିକିଏ ଲୟୁ ଉତ୍ତାରଣାର୍ଥ ଫର୍ଦ୍ଦ-
ଟିକାର ହସ୍ତ ଘୋଇଥାଏ ।

ଅନ୍ୟଥି ତ ର ଜ—ଯଥା—ଜଗଳ = ରଗଲୁ, ଜାହିକା
 = କୁହି, ଯୋଜନ = ଯୋଚିବା' ବଃଜନ = ବିଶତା
 ଛିତ୍ତିବାଦ । ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷାଜମର ପ୍ରମାଣ ଅଣ୍ଟୋଅ ଧାତୁଙ୍କଳେ
 ଡିଜିଟାଲ୍ ।

୧୯୬ ବିଷ୍ଣୁ

ବିଶ୍ଵ ହୋଇଗଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ବିସ୍ତୁତ ହୋଇ ଗଲେ ।
ଖେଦବାଜ ନିଜ ହୃଦ କେଦାରେ ବିଷ୍ଟିଲୁରେ କ, ସ୍ତ୍ରୀ, ନାମ୍ବୁ ।
ବି ଉପସର୍ଗ ପର୍ବକ ସ୍ତ୍ରୀ ଧାତୁର ଏହାର ଉଧୂତି

ବିପୁଳ = ବିଷ—ଏ ପୁଲେ ସ୍ଵର ସହିତ (ବ ସହିତ)
 ପ୍ରକାରର ଛକାର ଓ ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷର ଅଗେମ ହୋଇଥାଏନ୍ତି ।
 ପ୍ରକାରର ଛକାର ଦେବା ପ୍ରମାଣ ବିଶ୍ଵାସ ଧାରୁ ପୁଲେ ଏବଂ
 ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷର ପ୍ରମାଣ ଅଷ୍ଟୋଅ ଧାରୁ ପୁଲେ ଦେଖନ୍ତି ।

୧୯୭ ବିତ୍ତ

ଏନେକ ସମୟ ବିତ ଲୋ—ବିତଲୋ = ଯାପିତ ହେଲା,
ଏହିହିଁ ଯାପିତ ଶଦର ଅନ୍ତରଣରେ ଅପ୍ରକଟିକି ନିଷ୍ଠମରେ
ଓଡ଼ିଆରେ ସଞ୍ଚ ହୋଇଥିଲା ।

ଯାପିତ = ବିତ—ପକାଇର ବକାଇ ଏବଂ ଯକାଇର
ଲୋପ ଘଟିଥିଲା । ଅନ୍ୟକ ପରବ—ଯଥା—କଷୋତ =
କାବତା, ପ୍ରତିତ = ବନ୍ଧୁତ, ଭ୍ରମପଦ = ଭ୍ରମବ, ଯକାଇ
ଲୋପର ପ୍ରମାଣ “ଉଦେ” ଧାତ୍ର ମୁଳେ ଉଚ୍ଚ ଅଛି ।

୧୯୭ ବିଶ୍ୱାସ କିମ୍ବା ବିଶ୍ୱାସ

(କ) ବାଟେ ସେ ବନରେ ଫଡ଼ି ଥିଲୁ ଧର୍ଯ୍ୟ ଶିଳ୍ପୀ,
ବିଶୋଭଁ ମମରତଣ ଲାଗି ଅବଳା।

ନିଶ୍ଚାର୍ତ୍ତ = ବିଶ୍ଵାମ କରୁଁ—ଏପରି ବିଶ୍ଵାମ କରଣାର୍ଥକ
ହେଲେ ବି ଉପସର୍ଗ ପୂର୍ବକ “ଶମ” ଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକଳ୍ପ ।

ବିଶ୍ଵମ = ବିଶୋଅ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରକାରର ଲୋପ ଏବଂ
ଅକାରର ଓକାର ହୋଇ ଥିଛି । (ଅନ୍ୟ ମକାରର ଅକାର
ହେଲା) ଅନ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରକାରର ଲୋପ ହେବା ପ୍ରମାଣ
“ପହଳ” ଧାରୁ ସ୍ତଳେ ଦେଖନ୍ତୁ । ଅକାରର ଓକାର
ହେବା ପ୍ରମାଣ “ଗେବା” ଧାରୁ ସ୍ତଳେ ଦେଖନ୍ତୁ ।

ବିଶୋଇଲ୍ = ସୃଷ୍ଟିକଳ୍ ଏପର ସୃଷ୍ଟିର୍ଥକ ହେଲେ ବି
ଉପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୂରକ ସୁନ୍ଦର ଧ୍ୱନି ଏହାର ଉପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୋଲି
କହିବାକ ହେବ ।

ବିନ୍ଦୁଶ୍ଵେତ=ବିଶୋଅ—ଏ ପୁଲେ ସମ୍ପଦ ଅନ୍ତର୍ଭବର୍ତ୍ତ (ପକାର) ରାଜ୍ୟର ଏବଂ ରକାରର ଓକାର ହୋଇ ଥିଲୁ—ଶ୍ଵେତ=ଅ ଅନ୍ତର୍ଭବ ସମ୍ପଦ ଅନ୍ତର୍ଭବ ପର୍ଦ୍ଦର ଲୋପ ଯଥା ଅଳଗୁ=ଅଳଗା, କୁର=କୁର, ପାର୍ଶ୍ଵ=ପାଶ ଉଚ୍ଛବୀଦି । ବି ଉପର୍ଦ୍ଦର ପୂର୍ବକ କୃତ ଧାତୁର ରକାର, ବିକୋତ ଧାତୁ ପୁଲେ ଓକାର ହେଲା ପର ଏ ପୁଲେ ର ର “ତେ” ହୋଇ ଥିଲା ।

(ଗ) ବିଶୋର୍ମ ଅନ୍ତର୍ଭବ, ଯଦ୍ଵି କୋଦଣ୍ଯ ଧାରା, ପ୍ରଗଣ୍ଧି କୋଳକୁ ଅଦର—ବୈ, ବି, ବିଶୋର୍ମ=ପ୍ରବେଶ୍ମୁ । ଏପରି ପ୍ରବେଶାର୍ଥ ହେଲେ ବିଶ୍ଵ ଧର୍ତ୍ତ ଏହାର ପ୍ରକୃତ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ ।

ବିଶ୍ଵ=ବିଶୋ (ଅ)—ଏ ପୁଲେ ଉଚ୍ଚରଣର୍ଥମେ ଓକାରର ଯୋଗ ହୋଇଥିଲା ।

୧୫— ବିଶୋର ଓ ବିଶର ।

“ବିନ୍ଦୁଶ୍ଵେତ ଲଭ ମୁନି ବିଭୂତ, ସପତଷ୍ଠର ବିଶୋର ଦିଅନ୍ତ୍ର” । ଲୁ, ବି । “ବିହାୟେ ଲାଙ୍ଘ୍ୟ ଉତ୍ସାହକୁ ନ ବିଷେରେ”—ବୈ, ବି, ନିରଂଶରେ=ନିର୍ବୟାରେ—ବି ଉପର୍ଦ୍ଦର ପୂର୍ବକ ମୁଣ୍ଡ ଧାତୁ (ଶ୍ଵେତ) ରୁ ଅପର୍ବଣ ଯୋଗେ ଏହାର ଉପ୍ତତି—ବିନ୍ଦୁଶ୍ଵେତ ଅଥ (ଶ୍ଵେତ)=ବିଶମର=ବିଶର—ଏ ପୁଲେ ମକାରର ଅପର୍ବଣ ହୋଇଥିଲା । ପରେ ଉଚ୍ଚରଣ ସୂଳରତା ଯୋଗେ ଅକାରର ପୁଲେ ଓକାର ହେବାରୁ ବିଶୋର ହୋଇଥିଲା ।

୧୬— ବିଭଳ ଓ ବିଭେଳ ।

ବିଭେଳିଲେ । ବିଭାତ ଶେଳେ ଯଥା ପୁଲେ । ବୈ, ବି, ବି ଉପର୍ଦ୍ଦର ପୂର୍ବକ ହଳ (ବିଭଳ) ଧାତୁରୁ ଏହାର ଉପ୍ତତି । ବିନ୍ଦୁଶ୍ଵେତ=ବିଭଳ—ଏ ପୁଲେ ସମ୍ପଦ ଅଧ୍ୟେ ବିକାରର ଲୋପ ହେବାର ପ୍ରମାଣ ‘ପହଳ’ ଧାତୁଠାରେ ଦେଖନ୍ତି—ଅନ୍ତର୍ଭବ ହକାରର ଭକାର—ଯଥା—ଜିହ୍ଵା=ଜିହ୍ଵା, ବ୍ୟବଧାର=ବ୍ୟବଧାର ଉଚ୍ଛବୀଦି ।

କାଳନିମେ ଉଚ୍ଚରଣ ଘୋଲର୍ଯ୍ୟ ଅକାରପୁଲେ ଓକାର ହେବାରୁ ବିଭେଳ ହେଲା ।

୧୭— ବିହଳ ।

କଂଠ କଣଣ ବିହଳିଙ୍ଗ ପ୍ରାତେ ତା ଜାଗି—ବି, ବି, ମ, ଶିହଳ=ଶିହିତକଳ—ବି ଉପର୍ଦ୍ଦର ସମ୍ପଦ ‘ଧା’ ଧାତୁରୁ ଏହାର ଉପ୍ତତି—ବି+ଧା=ବିହଳ—

ଅନ୍ତର୍ଭବ ଧର ହ—ଯଥା—ଗୋଧୁମ-ଗହମ, ଦଧ=ଦହି ବିଧ ବିଧ—ଉଚ୍ଛବୀଦି ।

୧୮— ବୁଣ ।

(କ) କାମକ ପ୍ରେମବଳ ଦେଇଥିଲୁ ରୁଣି—ବି, ବି, ମ, ଏହି ଅର୍ଥରେ (ଭୁବପ ମଳଃଶନେ—ଧା, ପା) ଭୁବପ ଧାତୁ ଏହାର ପ୍ରକୃତ । ଭୁବପ=ବୁଣ, କୁବ=ବୁ; ପ=ଶ ।

(ଖ) “କାଳ ରୁଣୁଁ ରୁଣୁଁ କୁଲୁଁ ନୋଲିଆଣି ଦିଅନ୍ତି ହର୍ଷେ ଉତ୍ତର” ପାର୍ବତୀ । ଏହି ଅର୍ଥ ହେଲେ (ବେଶତଳ ସନ୍ଧାନେ) ବେଶ ଧାତୁ ଏହାର ପ୍ରକୃତ ।

ବେଶ=ବୁଣ—ସାନ୍ତୁନାସିକହରୁ ପ୍ରାୟ ତୁଳିବର୍ତ୍ତ ହେଇ ଥିବାରୁ ‘ତେ’ କାର ‘ଶ’ କାର ହେଇଥିଲୁ ‘ବୈ’ ର ଏକାର ପୁଲେ ଉଚ୍ଚରଣ ହୋଇଥିଲା । ଶବ୍ଦବ୍ୟୁଷିରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ହୁଏ । କୁହେଳ=କୁହୁଡ଼ି, ନିଃଶ୍ଵେତ=ନିଶ୍ଵେତୀ, ଉଚ୍ଛବୀଦି ।

୧୯— କୈ କିବା ବିଞ୍ଚେ ।

“ଜିଉତୁକ ଦେଲୁ ଗାଇ, ଗାଇବେଇ ଥିଲୁ ମାଇ” ହା, ତ “ନଗତବ୍ୟାପି ପ୍ରଜନକାନ୍ତ୍ୟନଶାଦନେଶୁ—ଧା—ପା” ଗା ଧାତୁର ଏକ ଅର୍ଥ ଗର୍ଭ ଗ୍ରହଣ ବା ପ୍ରଜନନ ଅର୍ଥାତ୍ ଜନ୍ମ କରିବା । ଗର୍ଭଧାରଣାର୍ଥକ ଏହି ଗା ଧାତୁରୁ ଉତ୍ତରଧୀରେ ବୈ ଧାତୁର ଉପ୍ତତି ।

ଗା=ବୈ (ପରେ ଉଚ୍ଚରଣ ସୌଲିର୍ଯ୍ୟ ବିଞ୍ଚେ ହେଇ ଥିଲା) ଏ ପୁଲେ ଉଚ୍ଚରଣ ଏକାର ହେଲା । ଏହାର ପ୍ରମାଣ ନିରେଣ ଧାତୁପୁଲେ ଉଚ୍ଚ ଥିଲା ।

୨୦— ବେଢ଼ ।

“ଏବେ ବେଢ଼ଥିଲୁ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରାଚୀର”—ନ, କେ :

(ବେଶ୍ବ ବେଶ୍ବନେ) ବେଶ୍ବ ଧାତୁ ଏହାର ପ୍ରକୃତ । ବେଶ୍ବ—ବେଢ଼—‘ଶ୍ଵ’ର ପକାର ହେଲା ଏବଂ ଟକାରର ଭକାର ହୋଇଥିଲା ।

ଶବ୍ଦ ମୃଷ୍ଟିରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଉତ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ—ଯଥା ଉତ୍ତରକ=ଉତ୍ତା, ଉତ୍ତର=ଉତ୍ତ । ଉଚ୍ଛବୀଦି

ଶାତୀ=ଶାତୀ, ବେଶ୍ବନ=ବେଶ୍ବନ ! ଉଚ୍ଛବୀଦି

୨୧— ବୋଧୁ ।

ବିଷ୍ଣୁନେବିକି ରୁପେ ବିଷ୍ଣୁରେ ବୋଧୁଣ୍ଠିରୁ

ପୋ.. ୧.

ଏ ଧାତୁର ଅର୍ଥ, ବୋଧ ହେଲିପରି କହିବା ଓ ମନକୁ
ପ୍ରିଯ କରିବା (ବୁଝି ବୋଧନେ) ବୋଧନାର୍ଥ ବୁଝି
ଧାତୁର ଏହାର ଉପରି ।

୧୦୯ ବୋଲ

“ତା ପଦ ଧୂଳିକି ମୋର ମଞ୍ଜଳିକି ଦେବକେ ବୋଲିକ
ଦସ୍ତା କରୁ”

ବୋଲିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଲେପାଦିରେ ଶହରକୁ ଅଛାଦିବା
ତାହା ହେଲେ ବୋଧ ହୁଏ ଏହି ଧାରୁଣ ଅଛାଦନାର୍ଥ
ଖଳ (ବଳ ସବରଣେ) ଧାରୁର ଅର୍ଥାନ୍ତରଣରେ ସୃଷ୍ଟି
ହୋଇଥିଲା ।

ବଳ୍କ = ବୋଲ୍କ—ଅକାର ସ୍ଥଳେ ଓକାର ହେଲା ।
ଏହାର ପ୍ରମାଣ “ଶ୍ରେବା” ଧାରୁ ସ୍ଥଳେ ଉଚ୍ଚ ଅଛି ।*

୨୦୭ ଭିଅ ବା ରେ (ଅ)

ଉଥିଲୁ ନାନା ବର୍ଣ୍ଣ ମହୋପ୍ରବ ନ, କେ ।
 (ଉଥିଶ = ବିଧାନ) ବି ଉପର୍ଦ୍ଦ ପୂର୍ବକ ଧା ଧାରୁ
 ଏହାର ପ୍ରକାଶ ।

ବିଧା = ଭାଷା—ତୁଳି ବର୍ଣ୍ଣହରୁ ବକାରର ଭକାର ଲେଖ ।

ଧା = ଅ—ପ୍ରାକୃତାନ୍ୟାରେ ଧକାରର ଲୋପ ଏବଂ
ଆକାରର ଅକାର ହେଲା ।

ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ମୁଣ୍ଡରେ ମୟ ଅନେକ ସ୍ତରରେ ଆକାଶର
ଅକାର ହୁଏ ଯଥା—ଅମଳକ = ଅର୍ଚକା, ଉପାମକ =
ଦୂଷନ, ଅଶକ = ଠଣା, ଅଷାର = ଅସର । ରତ୍ନାଦିଗ୍ରାମ

୨୦୭ ଭାଗ୍ୟ ଓ ଭାଙ୍ଗ

(କ) “କରୁଛି ଗୁମାନ କୁଳଶୟମାନ ହୋଇଥିଲେ ମାନ ପ୍ରଷ୍ଟି ଦେବି”

* ପାଇଁର ଅଭ୍ୟାସକେ କୁହ ଥିଲା କି ପାଇଁର କୁହ ଧାରାର କର୍ଷି ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦୂଢ଼ ଥାଏ ହୋଇଥିବ । କିମ୍ବୁ ମଜନାର୍ ଦୂଳ ଧାରି କହିବା
(କିମ୍ବୁ ମଜନାର୍) ଉଦୟୋଗ ସମ୍ବନ୍ଧ, ଦୂଳ = ଶତ—ଲ କାହିଁର କାହାର ଦେଲା ।

ଏହି ଦୁଇପଥ ଏ ରଜନ, ତୁ ସ୍ଵା ସାକ୍ଷିଲେ ମୁହଁଜନ । ଏ, ସୁ, ଏବେବତ । ଏଠର ପଳାୟନ ଅଥିହେଲେ ପ୍ରାଚୀଦରମ୍ଭ (ଶ୍ରୀ ରତ୍ନ) ଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକୃତି ।

କିମ୍ବା ମନେ ମନେ ଭାବୁର୍ଥାନ୍ତି—ଏହାର ପଳେ ଭବ ଥାବୁ ରୁ ଧାରୁ ପ୍ରକାଶକ—ହେଉ ଗ୍ରାମ କେବଳ ।

(ଖ) ନହୁଳମାଳି ରଞ୍ଜି ଯେ । ବନ୍ଦନା ଓଡ଼ିଆ ଶଙ୍ଖ କୋଲ
ପାହାକୁ କେ ତାହା ପାରିବ ରଞ୍ଜି ଯେ ବୈ, ବି
(ରନ୍ଧନରଙ୍ଗନେ) ଲଙ୍ଘନାର୍ଥ ରନ୍ଧନ ଧାର୍ତ୍ତରୁ ଏ ଉଭୟର
ଉପର୍ତ୍ତି ।

ଭନ୍ଜ = ଭଙ୍ଗ—ଏ ପୁଣେ ଜକାରର ଗନ୍ଧାର ଓ
ଆକାରର ଆକାର ହୋଇଥିଲା ।

ତିନ୍ଦଳ = ଭାଙ୍ଗି—ଏ ପୁଣେ ଅକାରର ଅକାର କେବଳ ହୋଇଥିଲା ।

୨୮- ଭାବ

(ক) কৃষ্ণক ওজ ভাজিব অবশ্য শ্রমকর” বি, চি, ম
এপর উচ্চার্থ হেলে (ভন্জ উঙ্গনে) বন্ধন ধারু
এহাৰ প্ৰকৃতি। ভন্জ = ভজন—পদ্ধতি বৰ্ত লেওপে পূর্ব
পুৱ দীৰ্ঘেখেল।

(୯) “କିକାରଣେ ରାବଣ ନ ଭଜି । ତୋର ମାଂପକୁ
ଖାଇବ ଭଜି,” ବି, ରାବାୟଣ,

ଏପରି ଭୃଷ୍ଣ କରିବା ଅର୍ଥ ହେଲେ (ଭୁଜି ଭର୍ଜନେ) ଭର୍ଜ-
ନାର୍ଥ ଭୁଜି ଧାତ ପ୍ରକରିତ ବୋଲି କମ୍ପିବାକୁ ହେବ ।

ଭୁନ୍ଦ = ଭୁନ୍ଦ—ଏହୁଳେ ରକାରର ଆକାର ହେଲା,
ଅନ୍ୟଥି ରକାରର ଆକାର ଯଥା—ମୃତ୍ତିକା = ମାଟି ନୃତ୍ୟ
= ନାଟ୍କ ପ୍ରତିଭାଦି

୨୦୯ ଭୁଲ୍ଲି ୧

“ନିଳାପଂ ସ୍କଣ୍ଡ ତୁଙ୍କିବାକୁ ଘରେ ଇଛା ଯେବେ କର
ଯବନ ଦୂର” କବିତାବଳି ।

ଭୁଲ୍କିବା = ଭୋଲ କରିବା (ଭୁଲ ପାଳା ଉଥରହାରଯୋଧ
—ଧା ପା) ଭୁଲ ଧାତ ଏହାର ପ୍ରକରିତି ।

ଡ୍ରାଇଭିଂ = ଡ୍ରାଇଭିଂ—ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷର ଅଗମ ହୋଇଥିଲା,

ଏହି ଧାତୁ ପ୍ରକରଣରେ ଆନେକ ପ୍ଲଟେ ପଞ୍ଚମ ବର୍ତ୍ତର
ଆମ କୁହା ଯାଉଥିଲା, ଏହି କମ ସ୍ଵର୍ଗରୁ ଅନୁଭବ ;
ସ୍ଵର୍ଗରେ କିମ୍ବା ରୂପରେ ବହୁ ପ୍ଲଟେ ଏପର ପଞ୍ଚମ ବର୍ତ୍ତର
ଆମ ହୁଏ—ସଥା

ଧାତୁ	ରୂପ
ଶୁଦ୍ଧ	ଶୁଦ୍ଧେ, ଶୁଦ୍ଧାଥେ, ଶୁଦ୍ଧି
ଭୁଜୀ	ଭୁଜିତଃ, ଭୁଜିନ୍ତି
ବୁଟୀ	ବୁଝିତଃ, ବୁଝିନ୍ତି, ବୁଝନ୍ତି
	ଭବ୍ୟାଦି, ଭବ୍ୟାଦି
	୧୦ ଭୁକ୍

ଏ ଧାତୁର ଅର୍ଥ ବୃଦ୍ଧଶବ୍ଦ କରିବା କିମା ଭାବୁବା । ପୂର୍ବୋକ୍ତ
(ୟୁକ୍ତଭାଷଣ) ବୃଦ୍ଧାତୁ, ଏହାର ପ୍ରକତି, ବୁକ୍ = ଭୁକ୍
ପ୍ରାମ୍ଭଣଃ ତୁଳିବର୍ତ୍ତିବୁ ବକାରର ବକାର ହେଲା ।

୧୧ ଭୁକ୍

“ବିଭୂତିକ ଭୁକ୍ ଥିଲେ ବହୁତ ଦୂଷଣେ, ବଢ଼ିକୁଲେ ଜନମି
ଶବ୍ଦର କି କାମଣେ,” ବେବି, ବି,

ଏହାର ପ୍ରକତି “ଭୁକ୍” ଧାତୁ, ମାତ୍ର ଧାତୁ ଅପେକ୍ଷା
(ଭୁକ୍ ଧାତୁର) ଫିୟାପଦର ସମୟକ ଅନୁକରଣରେ ଏହି
ଧାତୁଟି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ।

ଭୁକ୍ ତ୍ରୈ—ଏଥେବୁ ଭୁକ୍ ଧାତୁର ସୃଷ୍ଟି ।

୧୨ ଦେବ

ଏହାର ଅର୍ଥ, ଜଣିବା । “ଉଦ୍‌ବ କୁଣ୍ଡର ସମ୍ବାଦ ।

ସୁନନ ଜନେ ଶୁଣି ଦେବ”—ଏ, ସ୍ଥି, ଭାଗବତ । ଭିଦ୍
ଧାତୁର ଅର୍ଥାନୁକରଣରେ କିମ୍ବା ଭିନ୍ନାର୍ଥ ସ୍ଥିକାରପୂର୍ବକ
ଏହାଟି ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥିଲା ।

ପବିତ୍ର ପ୍ରେମ ।

ପ୍ରେମ ଜାଣେ କି ଦିନ ରତ । *
ତିର ଅନ୍ଧ ବୋଲି ତାର ଖ୍ୟାତ । ବୋଷ ॥
ଜାତି ବା ଅଜାତି ପାଦ ବା ଅପାଦ
ରଳ-ମଦ ଦିଶେ ମୋହ-ନେବେ ମାତ୍ର,
ମୋହ ଲିର ଗଲେ ସେହି ଧରେ ଦିବ୍ୟ ଭତ । ୧ ॥
ଅନନ୍ତ ଅବ୍ୟକ୍ତ ବିମଳ ସରଳ
ଦଳ-କଳ ରଳ ନହେ ତଳ ତଳ,
ବାରେ ଉପୁରିଲେ ସେତ ଜନେ ଜନେ ସାଥ । ୨ ॥

* (“ମ୍ୟାକାଳ ନ ମୁଖକାର”—ଘରର)

୧୩ ମଣ

“ଏମନ ମଣଇ । ପ୍ରସନ୍ନ ସମ ଅନନ୍ତ ଶଣଇ” । ପ୍ରେ, ସ୍ଥ, ନି ।
(ମନୁ ଅବବୋଧନେ) କିମା (ମନଙ୍କନେ) ଜ୍ଞାନାର୍ଥ ମନ
ଧାତୁ, ଏହାର ପ୍ରକତି । ମନ = ମଣ—ପ୍ରାକ୍ତନାନୂସାରେ
ନକାରର ଶକାର ହେଲା । ନୋର୍ଣ୍ଣ ସର୍ବଧି—ଇତି ବରଚୁବି ।

୧୪ ମାଖ

ଏହି ଧାତୁର ଅର୍ଥ ବୋଲିବା କିମା ଲେଟିବା, “ମୁଖରେ
ସେ କଳା ପାଦୀସ ଦେଇ ମାଖି ; ଗହଁଲେ ରଙ୍ଗ କର ତରାଟି
ଦୂର ଥାବି,” କ୍ଷ, ସି, ଭାରତ । ଏହାର ପ୍ରକତ ଲେପନାର୍ଥକ
ମନ ଧାତୁ—ମନ୍ତ୍ର = ମାଖ—ଶକାରର ଶକାର ଏବଂ ଫ୍ଯାକ୍
ଅଧିଷ୍ଠ ରକାର ଲୋପ ସହେ ପୂର୍ବର ଦାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା ।

ଅନ୍ୟଥ ଶକାରର ଶକାର—ସଥା—ଶାର = ଶିର, ଲକ୍ଷ
= ଲଖ, ଶାର = ଶାର, ଶୂର—ଶୂର । ଭିଷା = ଭିଷ ।
ଭବ୍ୟାଦି । ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଅଧିଷ୍ଠ ରକାର ଲୋପର ପ୍ରମାଣ “ପହଳ”
ଧାତୁପ୍ଲଟେ ତିକ୍ତ ଅଛି ।

୧୫ ମାତ୍ର

ମାତ୍ରଛି ଫୁଲ କାଣ୍ଡରେ ଗୋ । ଚଣ୍ଡ ହୋଇ ଦେଖ ବିଶ୍ୱାସ
କହୁଛି ମଧୁର ନାହିଁ ତୁଣ୍ଡରେ ଗୋ । ବି, ଚି, ମ ।

ଏହି ଧାତୁଟି ମଦ-ଧାତୁ କିମା ଜନ୍ମନିତ ମତ୍ରଶବ୍ଦର ଅନୁ-
କରଣରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା—ମଦ = ମାତ୍ର—ଦକାରର ଚି
ଓ ଉତ୍ତରଣନ୍ତମେ ପୂର୍ବର ଦାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଛି ।

୧୬ ମାର

(ମୁହିଁସାମ୍ବା) ହିଂସାର୍ଥ ମୃ ଧାତୁର ଅର୍ଥାନୁକରଣରେ
ଏହାଟି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ମୃ ମାର ।

କ୍ରମଣଃ

ହେଲେ ହେଲେ ନାହିଁ ଦୁଃଖ-ସୁଖ ଭେଦ,
ନିସ୍ତାମେ ନ କଳେ ମିଳନ-ବିଶ୍ଵେଦ,

ଚିତ୍ରେ ଚିତ୍ରେ ମିଶାମିଶି ବିନା ଛାତି-ଛାତ । ୩ ॥

ପ୍ରେମମୟ ସିତ ପ୍ରେମିକ-ନିର୍ବିତ,
ପ୍ରେମେ କୋଟି ପ୍ରାଣ ଦଳିତ-ପାଳିତ,
ସେହି ମହା ପ୍ରେମେ ଅଙ୍ଗି ଉଠୁ ପ୍ରାଣ ମାତ୍ର । ୪ ॥

ଶାକଶ୍ରମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ ।

ପ୍ରଭାତ ସମୀର ।

ପ୍ରଭାତ ସମୀରେ
 ଥତ ଧୀରେ ଧୀରେ
 ଦୁନ୍ତରେ କୁସୁମ ନାଚଇ,
 ପାଗର ବିରେ ଲହରୀ ହିଂଶୋଳେ
 ଫୁଲଟିଏ ଅବା ଭୟର ।
 ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଦର୍ଶନେ
 ଭୁବନ ମନେ
 ଭାବସିନ୍ଧୁ ବେଳା ଲଘଇ,
 ତାଳେ ତାଳେ ପୁଣି ଅଷ୍ଟଖ୍ୟ ତରଇ
 ରଙ୍ଗେ ରଙ୍ଗେ ନାଚି ଉଠଇ ।
 ନବ କିଶୋଳୟ
 କୋମଳ ହୃଦୟ
 ଶବ୍ଦ ନିଦ ଦେଇ ଜାଣଇ ?
 ଥତ ମୁଦୁ ମୁଦୁ ଅଞ୍ଚଳ ସଙ୍କେତେ
 ପଥକେ ପାଶକୁ ଡାକଇ ।
 ଅଷ୍ଟନ୍ତେ ପଥକ
 ଖୋଇ ସେ ଲଜ୍ଜିତ
 ମୁଖ ଅବନତ କରଇ,
 ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଳ୍ପୟେ ନବ ବଧୁ ପର
 ନକଟେ ଭାଷା ନ ଝୁରଇ ।
 ଗଲେ ଦୂରେ ପୁଣି
 ସଙ୍କେତ—ମାର୍ଗି
 ପାଶେ ଅହିବାକୁ କରଇ,

ମନର ଆନନ୍ଦେ କର ସେ କୌତୁକ
 ହସଇ, ଖେଳଇ; ନାଚଇ ।
 ଫୁଲ ଫୁଲ ରଜି
 ନାଳା ପାଜେ ପାଜି
 ଦିଶ ଘୋରତ କରଇ,
 ସେ ବାସ ଅସ୍ତ୍ରାଣେ ଦୁଣ୍ଡ ଦୁଣ୍ଡ ରବେ
 ମଧୁ ଅଶ୍ରୁ ଅଳି ଅପର ।
 ନିର୍ମଳ ସରସେ
 କମଳ ହରଶେ
 ଫୁଲି, କି ପୁନ୍ଦର ଦିଶର,
 ନରର ସଙ୍ଗୀତ ଢାଳେ ଅନ୍ଧରତ
 ଧୀରେ ଦୋଳ ଦୋଳ ନାଚେ
 ପରର କମଳ
 ମର ମର ସ୍ଵନ
 ଅଷ୍ଟଖ୍ୟ ମଧୁର ଶୁଭର
 ବନ୍ଧୁ ସଙ୍ଗେ ଅବା କି ଗୁରୁ ଭାଷାରେ
 ନଜି ହୃଦ କଥା କହଇ ।
 ପ୍ରଭାତ ସମୀରେ
 ଥତ ଧୀରେ ଧୀରେ
 ଦୁନ୍ତରେ କୁସୁମ ନାଚଇ,
 ପାଗର ବିରେ ଲହରୀ ହିଂଶୋଳେ
 ଫୁଲଟିଏ ଅବା ଭୟର ।
 ଶ୍ରୀ ବିରଜ ମୋହନ ସେନାପତି ।

ଶାମକୃଷ୍ଣ ବାଳକ ଭକ୍ଷୁକ ସଞ୍ଚୁଦାୟର ସଂକଷିପ୍ତ ମାସିକ ବିବରଣୀ ।

ଚରଚ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ଷ ହେଲା କଟକରେ “ଶାମକୃଷ୍ଣ ବାଳକ ଭକ୍ଷୁ ସଞ୍ଚୁଦାୟ” ପ୍ରକଷିତ ହୋଇଥାଏ । ନରେବାହିମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ମୁଳରେ ଧ୍ୟାନମୂର୍ତ୍ତି ସର୍ବମାନେ ୧୯୯ ସାଲର ଫେବୃଆରୀ ମାସ ପରୁଲାଭୁବନକାରସ୍ତ୍ର “ଶାମକୃଷ୍ଣ କୁଠୀର”ରେ ନିଃମାୟ ପଠନେଛୁ ଛନ୍ଦମାନଙ୍କୁ ରଜି ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲୁନ୍ତି । ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କର ଅବେଳି ନମିତ୍ର ଏହଠାରେ ଅନୁବନ୍ଧାଦର ସମ୍ପଦ ଦେଇବା ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା ।

୧୯୯୫ ସାଲର ଅଷ୍ଟଖ୍ୟ ମାସ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜମା ଟ ୨୦ । ୨୦୧୯୯୬ ସାଲ ଫେବୃଆରୀ ମାସର ଅଷ୍ଟ ଟ ୨୦ ୦୮ ୩—୧୯୯୬ ଫଲର ଫେବୃଆରୀ ମାସର ବ୍ୟୟ ଟ ୨୭ !/୮୮୮୮ = ମୋଟ ଜମା ଟ ୨୮ ୦୮ ୦୧ ।

ଏହାପରି ମହିତ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କୁ ସହାନୁଭୂତି ଏକାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ । ସାହାଯ୍ୟର ପରିମାଣ ସେତେ ଫଳ ଦେଉ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଇବା ସାଧରେ ଗ୍ରହଣ କରିଯିବ । ସମ୍ବାଦକ ତିକଣାରେ ସାହାଯ୍ୟ ଦ୍ରେଶ କରିବାକୁ ହେବ । ଉଚ୍ଚ ।

ବିଶେଷ,

ଶାମକୃଷ୍ଣ କୁଠୀର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଟ ୨୮ ୦୮ ୦୧ । ସମ୍ବାଦକ, ଶାମକୃଷ୍ଣ ବାଳକ ଭକ୍ଷୁ ସଞ୍ଚୁଦାୟ । ମାହେବ୍ୟାଦା ବିଜ୍ଞାଚାରୀ, - କଟକ ।

ମୁଦୁ—୧୯୯୬ ।

କଟକ । ୩—୧୦—୫ ।

Printed by B. S. Das at U.C. Mukerji Press, Cuttack, 1969.

ଶାନ୍ତି ଓଷଧାଳୟ ।

କବି ଯଜ୍ଞ ଶାନ୍ତିପାଠକେଣ ପାତ୍ରା କବିରଙ୍ଗନ, କୁମାରଠୋଲି, ଠାକୁରପଡ଼ା, କଲିକତା ।

୧ । କୁଞ୍ଜୁମାଦି ବଠିକା—ଉପଦଂଶ ବା ଗରମେ ରୋଗର ଦକଳ ଅବହ୍ଵାରେ ଏହା ଦିଶେଷ ଉପଯୋଗୀ । ଯେପରି ପ୍ରକୃତର ରୋଗ ହେଉ ନା କାହିଁକି ଏହି ବଠିକା, ସେବନରେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ନିଃସ୍ଥ ଅର୍ପଣ୍ୟ ହେବ । ଯେ ବିଷ ପୁରୁଷର ସର୍ବ ଶରୀର ବିଷମୟ କରେ, ସେ ବିଷ ସ୍ଥାନେକର ଜରସ୍ତୁ ଓ ସର୍ବ ଶରୀର ଦୂଷିତ କରେ ଏବ ସେ ବିଷ ରବିଷ୍ୟତ୍ତ ନନ୍ଦନରମାନଙ୍କର ଶୋତନୀୟ ପରିଶାମ ଉପରୁତେ କରେ ସେହି ଉପଦଂଶ (ଗରମି) ରୋଗନାଶ ପକ୍ଷରେ “କୁଞ୍ଜୁମାଦ ବଠିକା”ଲ କ୍ଷମତା ଅନୁଲନୀୟ, ଦୁଇ ତଳି ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଏହାର ଅତ୍ୟାଶ୍ରୟ କ୍ଷମତା ପରିଦୃଷ୍ଟ ହେବ । କହିବନ ବ୍ୟବହାର କଲେ ହସ୍ତ, ପଦ ଓ ଶରୀରର ସମସ୍ତ ଦ୍ଵାରା ଚିନ୍ତା ଦ୍ୱାରା ନିଃସ୍ଥ ହେବ ।

ଏକମାସ ସେବନୋପଯୋଗୀ ଔଷଧର ମୂଲ୍ୟ ୩ ୦ ଟଙ୍କା ।

୨ । କାମନୀ କଲ୍ୟାଣ—ଶ୍ରୀଗ, ଗର୍ଜ ବା ନୀଳ ଯେ ପ୍ରକାର ପ୍ରଦର ହେଉ ଏହା ସେବନରେ ଅଛିରେ ଦୂରାହୁତ ହେବ । ଯେବେବୁ ସ୍ଥାନେକର ରତ୍ନକାଳେ ଅସହ୍ୟ ଯାତନା ହେବ, ଅୟକ ବା ଅଳ୍ପ ଦ୍ୱାରା ହେବ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଗରୁ ନିଃୟତିରୁପେ ହେବ ନାହିଁ, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମୁଣ୍ଡବ୍ୟଥା, ମୁଣ୍ଡବୁଲ, ହସ୍ତ ପଦ ବ୍ୟଥା, କୁରଗବ ପ୍ରଭୃତି ଉପଦ୍ରବ ଅଛି, ବା ଯେଉଁ ସବୁ ସ୍ଥାନେକ ରତ୍ନକାଳୀନ ବେଦନା (ବାଧକ) ଓ ପ୍ରଦର ରୋଗ ଭୋଗି, ବନ୍ୟାହୁ ଅବହ୍ଵାରେ ଉପରୁତେ ହୋଇଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ଏହି ଔଷଧ ବ୍ୟବହାର କଲେ ପୁନଃ ଗର୍ଜ ଧାରଣରେ ସମର୍ଥ ହେବେ ।

ଏକ କୌଣ୍ଡା ଔଷଧର ମୂଲ୍ୟ ୩ ୦ ଟଙ୍କା ।

୩ । ମାନ୍ଦତୀ କୁସୁମାକର—ନୂତନ ଓ ପୁରୁତନ ସକଳ ପ୍ରକାର ପ୍ରମେହ ଓ ଗନେରଥ ରୋଗର ବିଦ୍ୟ ଫ୍ରାନ୍ତପ୍ରଦ ପରାପର ମହୋଷ୍ଠ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମୂଷକତ୍ୟାଗ ସମୟରେ ଅସହ୍ୟ ଯହଣା ନାହିଁ, ବା ମୂଷପିହଳ ପୂଜ ଗର୍ଜ ବା ଶୁଦ୍ଧସ୍ଵକୁ ସେମାନେ ଏହି ଔଷଧ ସେବନରେ ସବୁ ଅର୍ପଣ୍ୟ ହେବେ । ନୂତନ ପ୍ରମେହରେ ଏକ ଦିନ ବ୍ୟବହାରରେ କୁଳା ଯହଣା ଦୂର ହେବ, ଏକ ସପ୍ତାହରେ ସମସ୍ତ ଉପଦ୍ରବ ଦୂରାହୁତ ହେବ ପୁରୁତନ ରୋଗରେ କହି ବେଳେ ଦିନ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହେବ ।

ଏକ ଶାଶୀର ମୂଲ୍ୟ ୧ ୦ ଟଙ୍କା ।

୪ । ନୟନସୁଧା—ଏହି ଔଷଧ ନେତ୍ର ପକ୍ଷରେ ପରମ ହତକର । ଅଶ୍ରୁ, ଅଶ୍ରୁ ପାଣି ଗଡ଼ିବା, ଅଶ୍ରୁ ସର୍ବଦା ଧୂଳ ବା ବାଲ ପଡ଼ିବା ପରି ରଙ୍ଗତି ହେବା, ଚକ୍ଷୁ ଲାଲ ହେବା ଏବ ଏହି ସବୁ ଉପସର୍ଗ ହେବୁ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିର ଅଳ୍ପତା ତା କଣ୍ଠ, ତିରି, ପଟଳ, ଅନ୍ଦୁଦ ଅୟମାଂଶ ଓ ଗ୍ରହ୍ୟକତା ପ୍ରଭୃତି (ଅନ୍ତରକଣା) ଗ୍ରେଷ ଏହି ଔଷଧ ବ୍ୟବହାରରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାଦୟରେ ଅନ୍ତକାର ପ୍ରାୟ ସରଫର ଦୂର ହେବ । ଏହା ନିଃୟତିରୁପେ ବ୍ୟବହାର କଲେ ଚକ୍ଷୁ ପ୍ରସନ୍ନ ରହେ ଏବ କୌଣ୍ଡା ପ୍ରକାର ନେତ୍ରଗ୍ରେ ଅନ୍ତମଣର ରଷ୍ଟ ରହେ ନାହିଁ । ଏକ ତିବା ଔଷଧର ମୂଲ୍ୟ ୧ ୦ ଟଙ୍କା ।

୫ । ସାରସ୍ତ ଘୃତ—କଣ୍ଠସୁର ବର୍କି, ସ୍ତୁତିବର୍କି, ବଲକାର୍ଯ୍ୟ ଓ ପୁଣ୍ଡିତନକ । ଏହି ଘୃତ ବଲକାର୍ଯ୍ୟ କୁହି ଏକ ମେଖାର ପୁଣ୍ଡି ସାଧନରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପଯୋଗୀ । ଅଳ୍ପ ମେଖାର ପକ୍ଷରେ ଏହା ଦିଶେଷ ହତକର । ଅତରକୁ ଅଧ୍ୟତ୍ମ ଯୋଗୁଁ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସ୍ତୁତ ଶକ୍ତି ହୃତ୍ୟ ଏବ ଶରୀରର ଦ୍ରମଣଃ କ୍ଷୟ ହେଉଥାଇ ଆଉ ତିବି ଦୌଳକ୍ଷୟ, ମୁଢି ରୁଷ୍ଣ, ଶିରପୁଣ୍ଡିନାଦ ବ୍ୟବସର୍ଗ ଉପରୁତେ ହୋଇଥାଇ ଏ ଦୂତ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଦିଶେଷ ଫଳପ୍ରଦ ।

ଏକ ଶିଶୁ ଦୂତର ମୂଲ୍ୟ ୧ ୦ ଟଙ୍କା । ପାଇଁ ୨ ଟଙ୍କା, ପି, ୧ ୦ । / ।

ଆମ୍ବ ନିକଟରେ ଅଦୂଷେଦୋକୁ ସକଳ ପ୍ରକାର ଔଷଧ ଦୂଜା, ତୈଳ, ରଷ୍ଟୁ ଦ୍ରମଦା ବନ୍ଧିଦ୍ୟାର୍ଥେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥାଏ ତୌଣେଷି ଗେଗର ବ୍ୟବହାର ପଦ ନେବାକୁ ହେଲେ ଦୂର ପରିଷିଥ ଟିକଟସହ ପଦ ଦେଲେ ବିନାମୂଲ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର ହେବାରେ ।

ଆଦିଆୟୁର୍ବେଦୀପୁ ଓଷଧାଳୟ ।

କବିତା ଶ୍ରୀମାରଦ୍ଧପୁଷ୍ପ କବିରଞ୍ଜନ, ବାଲୁବଜାର, ପୋଠ ଅଧିକାରୀ, କଟକ

ଆଜି ପତ୍ରଶା କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଥିଲା ଅନ୍ଧର ଏହି ଆନ୍ଦାଳୟ ଫାରିତ ହୋଇ ଶେଷାର କବିତାକୁ ଆନ୍ଦାଳୟର ଅଭିବ ସବ ପ୍ରଥମ ଦୂର ହୋଇଅଛି । ଏହି ଆନ୍ଦାଳୟର ଆନ୍ଦାଳ ଅକ୍ଷୁଟିମ ଓ ସ୍କୁଲର । ମୋରସଲର ସେଗମାନେ କଠିନ, ଘୋର କନରାଣ ସହିତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେଖିଲେ ବିଃ ପିଃ ତାପ ଯୋଗେ ନରର ଦୂରସବ୍ୟା ସହିତ ଆନ୍ଦାଳ ପଠାଇ । ପ୍ରତାରତ ହେବାର କୌଣସି ଆଶକ୍ତା ନାହିଁ । ପାହକଙ୍କର ନାନୀ, ଗ୍ରାମ, ପୋଷଣପିଷ, ଶିଳ୍ପ ପ୍ରକରେ ଲେଖି ପଠାଇବା ।

ପ୍ରମେହ ସୁଧ୍ରୀ—ଗନୋରା ବା ପ୍ରମେହ ରୋଗର ଏପରି ୯୬୪ ଫଳପ୍ରଦ ଅଷ୍ଟ ଅର ନାହିଁ । ଏ ୧୪ ଶ୍ଵାରେ ପ୍ରସ୍ତରକ କ୍ଲାକା ଯଶ୍ଚରା ନିବାରତ ହୁଏ । ମୂର୍ଖ ନାଲିକୁ ପୂଜ୍ୟତିବା, ଲଗାରେ ହଳଦିଆ ବା ଧ୍ୟେଦ
ଦାତା ଲାଗିବା, ସୁତା ପରି ପଡ଼ିବା, ସତ୍ତା ଛନ୍ଦିବା ପରିତେ କଞ୍ଚକର ଅବସ୍ଥାରେ ଆଶ୍ରମ୍ୟ ଉପକାର ହୁଏ । ଏକ
ଛିଣ୍ଣିର ମଳ୍ୟ ଟ ୨ ଟଙ୍କା ।

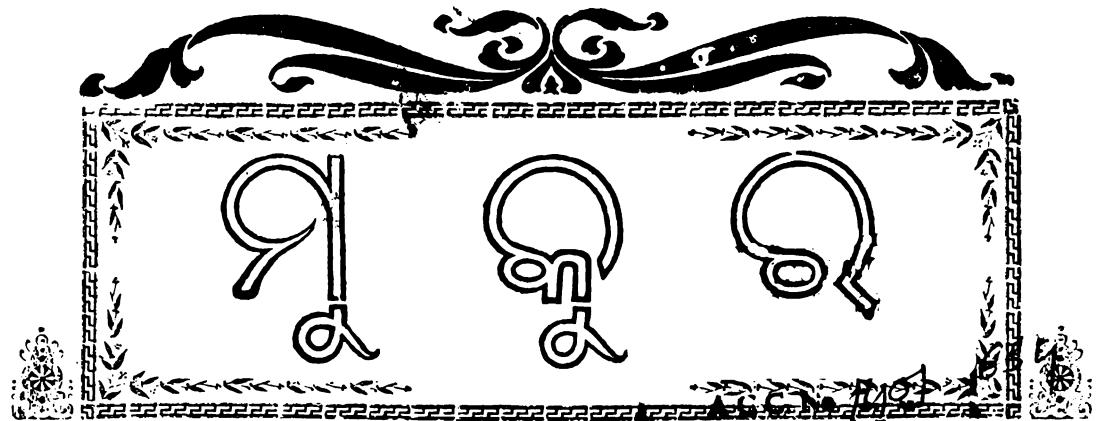
ଜୁରଣ୍ଣାନ୍ତି—ସହସ୍ର' ଗେନିକୁ ପଣାଶା କରି ଦେଖା ଯାଇଅଛି । ନୃତ୍ୟ, ପୁରୁତ୍ୟ, କିମ୍ବ, ଦାହ, ଏକୁଆ ବା ପାଳ, ମଧ୍ୟାଲେରିଆ ଓ ବାଡ଼ିକୁ ପ୍ରଭାତ ପ୍ରାୟ ରୁ ଶ୍ଵାସ ମନ୍ତ୍ରରେ ଆଗେଗା ହୁଏ; ଏବଂ ଏକ ସପ୍ତାହରେ ପୀତା ଯକୁଟୀ, ଅମଗୁଲ୍ଲ ରଲ ହୁଏ । କୁରନ୍ମାରନ ଖାଇ ବା ତାକୁଚ ଓ ବୈଦ୍ୟକ ବହୁତିକିମ୍ବାରେ ଯେ ତୁର ରଲ ହୁଏ ନାହିଁ ସେ କୁର ମନ୍ତ୍ର ଏହାହାର ଆଗେଗା ହୁଏ । ଏହା ରକ୍ତ, ବଳ ଓ ଶୁଧାବର୍ଦ୍ଧି ଏବଂ କୋଷପଲିଷ୍ଟାରକ । ସାନ ଡିବା ୩୦/; ବଢି ଡିବା ୩୦୫ ।

ବୃଦ୍ଧ ଅଞ୍ଚଳକୁ ରଷାୟନ—ଅଚରିକୁ ସୀପହାସ, ସୁପୁରୋଷ, ହସ୍ତମେଥୁନ ବା ପ୍ରମେହାଦ ମେଗ-
ହାର ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଶୁଦ୍ଧିତରଳ, ଛେତ୍ରଶିଖଳ, ଧାରୁଦୌର୍ଯ୍ୟଳ୍କ, ସ୍ଥିଲୋକ ଦର୍ଶନ ବା ଶ୍ରଦ୍ଧାମାଦେ କାର୍ଯ୍ୟ ଫୁଲନ,
ଧୂରକ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରଭାତ ଶୁଦ୍ଧି କବୁଳିତ ହୋଇ ଦିନକୁ ଦିନ ଦେହ ଶୁଦ୍ଧ, ଦୁଃଖ ଓ ଦ୍ଵରଣ୍ଣ ହେଉଥିବୁ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହି
ଅଷ୍ଟା ଅନୁଭବ ରୁଲିଯିବା ପରିବାରଙ୍କ କର ଦେହ ପୁଣ୍ଡି, ବଳଷ୍ଠ ଓ ତେଜ୍ଜୟୀ କରିବାକୁ ଏହା ଅବ୍ୟା-
ପତେ । ଏହା ଅଭିନ୍ଦନ ସ୍ଵରଗଶକ୍ତି ଓ ଶୁଦ୍ଧିବର୍ଦ୍ଧକ ଏବଂ କୋଣ୍ଠ ପରିଷାରକ ଓ ଶୁଦ୍ଧାବର୍ଦ୍ଧକ । ଏହା ଶୁଦ୍ଧ ଓ ଶୁଦ୍ଧ
ସକଳ ଅବସ୍ଥାରେ ସେବନୀୟ । ଏକ ଶିଶୁର ମଲ୍ଲୁ ଟେଣ୍ଟ

ଅମ୍ବୁତାଦିକଷାୟ— ଏହା ସେବନ କଲେ ଧାରଦ ବିଷ, ଗର୍ଭ ବିଷ ବା ଛାଇ, ଅଜଣି ପ୍ରଭାତ କାରଣରୁ ଦେହର ରକ୍ତ ପୂଣିତ ହୋଇ ବାଢି, କୁଣ୍ଡିଥ, କାହୁ, ବଥ, ଗିଲାଈ, ବାଯୀ ଓ ଗର୍ଭ ବା ପ୍ରଭାତ ନାନାବିଧ କ୍ଷତି ଆଗ୍ରାଗ୍ୟ ହୋଇ ଦେହରେ ନୂତନ ବିଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତ ଜାତ ହୁଏ ଏବଂ ବଳିବାୟ, କ୍ଷୁଧା ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ । ସବୁପ୍ରକାର ରକ୍ତ ଦୋଷର ଅବ୍ୟକ୍ତି ଦେଖାଯୁ ଆଲ୍ସା । ଏକ ଶିଶିର ମୂଲ୍ୟ ୩୧୫; ଦୁଇ ଶିଶିର ମୂଲ୍ୟ ୬୩୫ ।

ମହାଶକ୍ତି—ନାଲିଆ, ପରୁଆ, ଗମନର, ବିଶ୍ୱାସକ ଓ ପ୍ରଦେଶ ଦୀର୍ଘ ମୁହଁ ଓ ନାକର ଘା, କୁଣ୍ଡିଆ କାନୁ
ଓ ବିଶ୍ୱର ଘା ଓ ପାରଦାଦ ବିଷକଥାତ ଘା ଓ ବହୁମୂଳ ଚେଗର ଘା ପ୍ରଦେଶ ଆଜଣାପୁ ପୁରୁଣା ବହୁକାଳର କଞ୍ଚ ଧାଖ
ଘା ଅଧିକବିହା ବ୍ୟକ୍ତିରେକେ ନିର୍ଦ୍ଦୀପ ରୂପେ ଅଛିକାଳରେ ଅଗେଗ୍ରୟ ହୁଏ । ପୁରୁଣବେବା ପ୍ରଦେଶରେ ସବ୍ବବ୍ୟ ବିଥ,
ଶରୀରକ ପୃଷ୍ଠବୁଦ୍ଧ, ବାତା, କିଳଟି ଘା କୌଣସି ଶ୍ଵାନରେ ରକ୍ତ ଜନି ଫୁଲଲେ ଘା ଅତିଶୟ ଧିନା, ଛୁଟିକା, କ୍ଲାଲା
ପ୍ରତି ହେଲେ ଏହି ଅଧିକ ମାଲିଶଦାତ୍ ଦିଦି ଯନ୍ତ୍ରଣା କିନ୍ତୁର ହୁଏ ଏକଂ ନିଳେଜ୍ଜନ୍ମୟ । ଏହାର ଗୁଣ ଉତ୍ସମାଧାତ ।

ଏ ମଦମାନଙ୍କ ଶୋଦକ ଓ ମହାବାମେଣ୍ଡୁର ମୋଦକ—ଘୁମାନ୍ତ, ଅଞ୍ଚଳ, ୧୯୬୧ ଶ୍ରୀମଦ୍ଵାରା ଲେଖିଛନ୍ତି ।

ଚର୍ଚା ।

ଭାବୁ ଓ ଆଶ୍ରିତ, ୧୯୮୭

୨୩୪ ପ୍ରକାଶକ

ପ୍ରବନ୍ଧବୁଦ୍ଧି ମାନ୍ୟ କିମ୍ବା ଲେଖକମାନେ ଦାସୀ ।

ବନ୍ଦୁ ଓ ଲେଖକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ, । with the assistance
ପ୍ରସକତ ଦେଖିବା, । ଦୂର୍ଦ୍ଵେଶୀତି ଜ୍ଞାନ ହଳକାରୀ ଏବଂ ଭାଷାକାରୀ Under the
* ଅନ୍ତିମ ରୋକି, ୨ ପ୍ରତିବ୍ୟବ୍ସରୀ କ୍ଷମିତା ଏବଂ ପ୍ରତିବ୍ୟବ୍ସରୀ କ୍ଷମିତା Assistance
ପାଠ୍ୟଗାଥା, ୮ ଉଚ୍ଚଲୋକରେ ପାଠ୍ୟଗାଥା ପାଠ୍ୟଗାଥା
୧୫ ମରଣ, ୧୦ ସାରବନ୍ଧୀକାରୀ ଏବଂ କାମକାରୀ work in Public
ହେସ୍ଥ, ୧୧ ବେଳଜୀପିଆର୍କ୍ସ୍ସିକ୍ସ୍ / ପ୍ରିମ୍ପ୍, Libraries in the Year
୧୪ ପ୍ରକଳ୍ପ ଦର୍ଶନ, ୧୫ ଉଚ୍ଚଲୋକରୁ
ତନ୍ମୁଦରତ୍ତ, ୧୬ ଟିପ୍ପଣୀ ଏ
୧୭ ବ୍ୟାକାଥା :

ଶାପୁତ୍ର

‘କୁମୋହନ ପାନାର୍କ,’ ଶାନ୍ତି ଦେ,

କରେଣ୍ଟ୍ ରୁପସାବ ଦାସ କ୍ଷ, ଲେ, ୪ ଗୋପବିହାରୀ

ମ୍ରିତ୍ୟୁ, ୫ ଲୋପାଳକରେଣ ପଃନୀଯୁକ୍ତ, ବ, ଏ, ଟ, ଡ, ୧୯

ମୁଦ୍ରକୁରଥ ବାଣୀକୃତି କାବ୍ୟଚିଠି, ପ. ୧୧, ୧୩, ୧୫ ଜନେଶ

ଶତାବ୍ଦୀ ୮, ୯, ୧୦ ବିଜ୍ଞାଥ ମନ୍ଦିର, ୧୦ କଟକ୍ ଆଖିର ଦୋଷ, ୧

ସଦ୍ୟକାହାର ଚାନ୍ଦ. ୧୫ ତେପିକାଥିଲେ ହଣ୍ଡି. ଓ ୧୬ ଲକ୍ଷୀକାଳେ ଦକ୍ଷିଣ୍ଡି ।

Printed and published by B. S. Das,

DRAUKUR PRESS. CUTTACK

ନୂତନ ଚିକିତ୍ସାପତ୍ର

ଚିକିତ୍ସାପତ୍ର ।

(ଅକାର ବୃଦ୍ଧି—ପୁ ୧୭ ଟଙ୍କା)

ଏହା ଗୁରୁ ବଜାଳା ବା ଉଡ଼ିଆଗରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଡାକ୍ତର କବିରଜଙ୍କର ମାତ୍ରାପତ୍ର ଖ୍ୟାତ ଘରେ ବସି ସକଳ ହୋଇ ଚିକିତ୍ସା କହିପାଇ ପାରେ । ଖାଦ୍ୟକର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧୫ଟା ମାତ୍ର । ପତ୍ରେକି ଗୁଣ୍ଠା ଘରେ ଖାଦ୍ୟ ଲେଖାଏଁ ରଖିବା ଉଚିତ ।

ମୁକୁରପ୍ରେସ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମୁଦ୍ରକଦୋକାନ ଓ କବିରଜ ଶ୍ରୀ ସାରଦାପ୍ରସାଦ କବିରଙ୍ଗନ, ବାଲୁବଜାର, କଟକକ ନିକଟରେ ମିଳିବ ।

ସୁଲିଷଣା—(ଅଭିନ୍ନ ସାମନ୍ତ ସିହାର କର) ପ୍ରୋକ୍ଷମ ।
ସ୍ଵାଧ୍ୟ କହୁମ୍ବା । ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ୮

ଦୂନମୃଷିକୋଡ଼ିବ ।

(ଉଦୟାନ ।)

ମୁକୁରରୁ ପୁନର୍ମୁଦ୍ରିତ । ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ୦୭ ।

ମୁକୁର ପାଇକ ଏବଂ ଛାପମାନଙ୍କ ମିମିତ୍ତ ଟ ୦ ୧୩ ମାତ୍ର ।

ଡ୍ରେମକ ପ୍ରେମିକା । (Romeo-Juliet)

ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ୧ ମାତ୍ର । ମୁକୁରର ତାହିକମନଙ୍କ ମମନ୍ତ୍ରେ ଟ ୦ ୧

ନିୟମାବଳୀ ।

୧। ମୁକୁର—ପ୍ରାମାସର ପ୍ରଥମ ସତ୍ରାହରେ ନିୟମିତ୍ତପେ ପ୍ରଦିତ ହେବ ।

୨। ମୁକୁର—ଅଭିମ ବାରିବ ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧ ୮ ଟଙ୍କା; ଛାପମାନଙ୍କ ନମନ୍ତ୍ର ଟ ୨ ୫ ଟଙ୍କା । ପ୍ରତ୍ୟାକ ସମ୍ମାର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ୮; ବେହ ନମନ୍ତ୍ର ଟ ୦ ୫ ମୂଲ୍ୟ ପଠାଇବେ ।

୩। ମା ଟକଟ ନ ପଠାଇଲେ ତତ୍ତର ହଅସୀକ ଲାହିଁ । କେହ କଲେ ଅଛିହିପୁରୁଷ ଆମାନଙ୍କୁ ବେଶିବେ, କେହିଲେ ଅଛିମାରେ ପାରି ହୋଇବି ।

ମୁକୁରରେ ବିଜ୍ଞାପନ ଛାଇରବାର ଖାତା

କମ୍ପ୍ୟୁଟରରୁ ଖାର୍ଡ୍ ହୋଇଥିଲି, ଯଥା,—

ଏକ ଥର ପାର୍ଟ୍ ।

ଏବର୍ବନ୍ ପାର୍ଟ୍ ।

ଟ ୧୦ ।

ଅଭିଷ୍ଟପଦ୍ଧତି ... ଟ ୧ ୮

ଏକପଦ୍ଧତି ... ଟ ୧ ୮

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ... ଟ ୧ ୮

ଟ ୧୦ ।

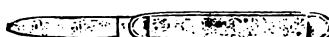
ବଜାରର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଧାର ସହି ପଠାଇବାରୁ ହେବ । ଅମ୍ବନ୍ ନାମରେ ଶିଥା କରେବିବ ନାହିଁ ।

ଆଦର୍ଶ ଧିଲ୍ ।

ନ ୧୦ ୧ ମୁର, କଟ୍ଟିଓୟାଲେସ ପ୍ଲଟ୍, କଲକତା ।

ଭାରତବର୍ଷର ସମସ୍ତ ପ୍ରଦାନମାନଙ୍କରେ ସର୍ଜେଲ
ପୁରସ୍କାର ଗୋ ୫ ୩ (ମେଡଲ) ଟିଲିଆଟ୍ରୁ ।

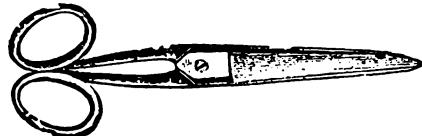
ବଲାପାର ସମ୍ମୁଦ୍ର ମେଜକଟ ଅଥବା ମୂଲ୍ୟ
ମୂଲ୍ୟରେ ଜାନ୍ମିଯମାନ ଦେଉଥାଏ ।

ଛୁଟ ।

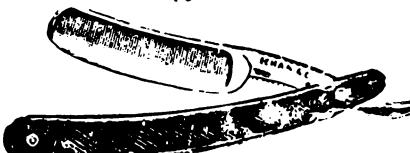
ଏକପଦ୍ଧତି ଓ ଦୁଇପଦ୍ଧତି ନାନାପ୍ରକାର ବେଳେ
ତାରତମ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟରେ ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧୦ (ଲ୍ଲାଇଅଣା) ଠାରୁ ଟ ୧,
ଦୁଇଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ଭାଙ୍ଗ ଉପରେ ଛୁଟ—କର୍ମାନ ସିଲଗର ବେଳୁ ଟ ୧୦
ଲ୍ଲାଇଅଣ ବେଳୁ ଟ ୧୦ ।

କର୍ମାନ ।

ଟ ୧୦ (ଲ୍ଲାଇଅଣା) ଠାରୁ ଟ ୧୦ ଦେବତଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ଟଙ୍କା ।

ହିଲେ ପାଇସ—ଟ ୧୦ କଟ୍ଟିକା ଠାରୁ ଟ ୧୦ କାଂକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।
ଦାଖାରଣ ମୁଲ୍ୟ ଟ ୦ ୦୫ ମାତ୍ର ।

ପ୍ରାଚୀ ହିଲ୍,
ମୁକୁର ଅପ୍ରେସ, ବୈଧୁତିକାର୍,

କାଂକା

ଟ ୦ ୦୫ ଟ ୦ ୦୫, କଟକାର କଟକ ।

ମୁଖ୍ୟ

୪୯ ଭାଗ ।

ଉତ୍ତର ଓ ଆଶ୍ଚିନ୍ନ, ୧୯୯୭ ।

*ମ ଓ ହଷ୍ଟ ସଙ୍ଗା ।

‘ସମ୍ବଲପୁର-ପର୍ଯ୍ୟଠନ ।’

“ଦୂତାରଜା” (୧)

ଦିନତ ମୂର ଭବେ ଛଢା ‘ଦୂତା ରଜା’;
ଶାମଳ କାନଳ ରଜି କମ୍ବଳ ପର୍ବତ
ବିଜତ୍ତ ଶାହ ଯାକ ତାଳି ଅପ୍ରିମଜ୍ଜା,
କାର୍ତ୍ତିକ-ଶିଶିର ତହିଁ ପ୍ରବେଶ ନ ପାଏ;
ପ୍ରଭୃତ-ପମୀର ଲଜି କଣ୍ଠେ ବା ଶଥର,
ଫର-ଫର ଉଡ଼େ ତହିଁ ପର୍ତ୍ତ-ଆବରଣ,
ଶୀତାତ୍ତ୍ଵ ଦୂଦେ ଥାହା କମଣଃ ସ୍ପିର
କରଇ ସପ୍ତିତେ ଥସି ଅଚୂଣ-କିରଣ;
କେତେକାଳ କିଏ ଜାଣେ, କିମନ୍ତ ମନାସି
ଯୋଗରତ ଦୂତା ରଜା ଏକାନ୍ତେ ନିରେଲେ,
ମୃତ୍ତିକ ରଜ ମୁକୁଟ ଗଗନ-ପରଶି—
ଅନୁତ ଶିବମନ୍ଦର ଦୂରୁ ତିର ଭେଲେ ।
ପ୍ରାତଃ-ସନ୍ଧା ବାଷ-ରଥ ହୁକ୍କାରେ ସମୁଖେ—
ନାହିଁଟି ଦୂରେପ, ରଜା ମନୁ ଧାନ-ସୁଖେ ।

‘ପ୍ରାଚୀନ-ଦୂର୍ଗ’ (୨)

ଦିକଳ ବିଷଣୁ ମୂର୍ଖି— ନଗ୍ନ-ଦଣ୍ଡ-କାମ୍ପ
ଷେ-କାଳର ଦୂର୍ଗ ଏକ ଏକା ନଦୀ କୁଳେ,
ରଜା, ରଜ୍ୟ, ଧନ, ମାନ, ଅମୃତଶୋଧାୟ,—
ସର୍ବସ ହରଇ ଥାବା ଶୁରଇ ଅକୁଳେ ।
ଅବହେଲେ କାଳ, ତର ଯାନ୍ତି ପଦ ଛାର୍ଦ୍ଦ,
ମନଶୋରେ ହତତ୍ତବ୍ୟ ଗୁର୍ହେ ନଦୀ ପ୍ରତି,
ତର-ସଣୀ ମହାନଦୀ ବିନିତା ହୋଇ
କୁଳ କୁଳ ଭ୍ରଷ୍ଟ ଥବା ଦ୍ଵାଲେ ତା ମତ ।
କଣେ-କଣେ କାଳଦିମେ ହୃଏଟି ଶୟୁତ—
ଯେଣେ ଗଲୁ ଜାତି ରଜି, ଯିବ ଶେଷ-କେତ;
ଅବଶେଷେ ସଣୀ-କୋଳେ ଶୟା ସୁରତ
ଲୋହିଣ ଦେବ ସେ ସିନା ଅମୃ-ବିଷଳ୍ଲନ !.
ସେହି ଚନ୍ଦ୍ର, ସେହି ବାନ୍ଧୁ,— ଉତ୍ଥାନେ ଯେତନ,
ଅଜି ମଧ୍ୟ ସେହି ଭାବେ ଦେଖାନ୍ତି ପତନ !!!

ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣମେଷନ ପଟ୍ଟନାୟକ ।

(୧) ସମ୍ବଲପୁରରେ ‘ଦୂତାରଜା’ ନାମକ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରୀ (ପ୍ରାତ୍ୟ ୨୦୦ ପୃଷ୍ଠ ୭୭) ପରବର୍ତ୍ତ ଥାଇ, ଶିଶର ବେଶରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ଶିବ ନନ୍ଦର “ହୃଷ୍ଟିକୁଳରେ ଦୂତାରଜା” ଏବଂ ତଳୁ ଉପରବାବ ସେଠାର ମୁଦର ପୋରାନ ଶ୍ରେଣୀ ନିର୍ମିତ ରହିଥିଲା ।

(୨) ସନ୍ଦର୍ଭ ମହାନଦୀ କୁଳରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ଦୂର୍ଗ ରହିଥିଲା ।

ସୁବତୀ ବିବାହ ।

‘ବହ’ ଧାରୁରୁ ବିବାହ ଶବ୍ଦର ସୁଣି । ବିବାହ ହାରୁ ଶୋଟିଏ ଭାର ବହନ କରିବାକୁ ହୁଏ । ସୁତରାଂ ଏହ ଭାର ବହନର ନାମ ବିବାହ । ପରିଣୟ ମା ଧାରୁରୁ ଉପଲ । ମା-ପ୍ରାୟ ହେବା, ଅନ୍ୟନ କରିବା । ସୁତରାଂ ପରିଣୟର ଅର୍ଥ ସ୍ତ୍ରୀ ଗ୍ରହଣ କରିବା । ବିବାହ ଗ୍ରହଣ ଯଥା-ବ୍ରାହ୍ମ, ଅର୍ଷ, ପ୍ରାକାପତ୍ୟ, ଦେବ, ଅସ୍ତ୍ର, ଗାନ୍ଧର୍ବ, ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ପୌଣାଚ । ଏହ ଜଗତରେ ବିବାହ ପ୍ରଥା ଆବହମାନ କାଳରୁ ଜଳି ଅସୁଅଛି, କିନ୍ତୁ ଦେଶ କାଳ ପାଦ ରେଦରେ ବିଭିନ୍ନ ରାତର ବିବାହ ବିଧ ସମ୍ବନ୍ଧ କରି ଯାଇଥାଏ, ଯଥା ବ୍ରାହ୍ମ, ଦେବ, ଗାନ୍ଧର୍ବ ରତ୍ୟାଦ । ସମାଜ ଯେତେବୁର ଉନ୍ନତି ପଥରେ ଅଗ୍ରପର ହୁଏ, ସର୍ବତାର ଯେତେ ଉଚ୍ଚ ଘୋଷାନରେ ଅଗ୍ରହଣ କରେ, ଏହ ବିବାହ ବନ୍ଧନର ପରିଦତ୍ତ ଯେତେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଉପଲବ୍ଧ କରେ । ଏହ ସଂଖ୍ୟାବିର୍କାହ ସକାଶେ ପୁରୁଷର ଯେଉଁ ରୂପେ ସ୍ତ୍ରୀ ଗ୍ରହଣ ଆବଶ୍ୟକ, ସ୍ତ୍ରୀର ମଧ୍ୟ ସେହି ପରିମାଣରେ ପୁରୁଷ ଗ୍ରହଣ କରିବା ନିତ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ । ବିବାହ ହାର ପୁରୁଷ ସ୍ତ୍ରୀର ଭାର ଗ୍ରହଣ କରେ ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷର ଭାର ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ସୁତରାଂ ଦଖତ ମଧ୍ୟରେ ସହବାସ, ସହାନ୍ତ ଭୂତ, ସହଧର୍ମତରଣ ଓ ସହଲର୍ମକ୍ଷାକାରିତା, ଏବଂ ସହମନ ଓ ଏକପତ ପଢ଼ିବୁବୁଚ ଧର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନିଷ୍ଠମ ବିଦ୍ୟମାନ ଥାଏ । ଜଗତରେ ମନୁଷ୍ୟ ଓ ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଯେତେପ୍ରକାର ସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଅଛି ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ପରିଣୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ଘନିଷ୍ଠିତମ ଏବଂ ପରିଷକମ, ଯେହେତୁ ଦଖତ ମଧ୍ୟରେ ଏକର ସହଯୋଗିତା ଅଭାବରେ ଅନ୍ୟର ଅକର୍ତ୍ତଵ୍ୟତା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୁଏ । ଏକର ଅମନୋଯୋଗିତାରେ ଅନ୍ୟର ଉତ୍ସାହ ଶିଥିଲ ହୋଇପଡ଼େ । ପରିଣୟ ସାହାଯ୍ୟ ଅଭାବରେ ଯେତେବେଳେ କୌଣସି କର୍ମଦ୍ଵୀପ ସବୁରୁପେ ଦର୍ଶାହିତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ, ବିରୁଦ୍ଧଭାବରେ ହେଲେ ଜୀବନ ଯାହା ନିର୍ବାସରେ କି ଅନୁଭ୍ୟ ପାଇପାରେ ତାହା ତନ୍ଦ୍ରଶିଳ ଦ୍ୱାରା ମାତ୍ରେ ସହଜରେ ବୁଝି ପାରିବେ । ସୁତରାଂ ଦଖତ ମଧ୍ୟରେ ସକଳାଂଶରେ ମୋନତା ରଖିବା ବାହୁନ୍ୟ ।

କାଶେ କିମ୍ବତ ଅଛୁ ଯେ ବିବାଦ ଓ ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧ କର୍ମିତା ଉଚ୍ଚତ । ଅତିଏବ ଦଖତ ମଧ୍ୟରେ

ସମବ୍ୟସ୍ତତା, ସମଗ୍ରିଶା, ସମଗ୍ରାବ ଏବଂ ସମାନ ଅବସ୍ଥା ରହିବା ଏକାନ୍ତ ବାହୁନ୍ୟ । ଅର୍ଥାତ୍ ଦଖତ ମଧ୍ୟରେ ପରିପର ଅନ୍ତରୁପ ବସ୍ତ୍ର ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ଅବସ୍ଥା ରହିବା ଉଚ୍ଚତ ।

ପୁଣି ଏହ ଜଗତ-ବିଶାଳ କର୍ମ ମେହରେ ଯେ କୌଣସି ସାମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଜ୍ଞାନପୂର୍ବକ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଜ୍ଞାନବ୍ୟାନକର୍ମ ମତ୍ରଜିତର ସାନ୍ଦର୍ଭତଃତ ଅଟେ । ଜ୍ଞାନବ୍ୟାନକର୍ମର ଫଳାଫଳ ସକାଶେ କର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ଦାୟୀ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଣି ଉଦ୍ବାସୀନ ଭାବରେ ନତ୍ରୁବା ଅନ୍ୟର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନା ବା ଉତ୍ତରେଜନାରେ କର୍ମ କରିବ କୁ ହେଲେ କର୍ମର ମହାୟ ଓ ଦୟାମ୍ଭିକ ଯଥା ପରିମାଣରେ କର୍ମ-କର୍ତ୍ତା ଉପଲବ୍ଧ କର ପାର ନ ଥାନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ଯେ କୌଣସି ସାମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସକାଶେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟତା ଓ ଦୟାମ୍ଭିକ ଜ୍ଞାନ ଅବଶ୍ୟକ, ଏହ ଦୟାମ୍ଭିକାର୍ଯ୍ୟ ଦାଖଲି ସକାଶେ ଜ୍ଞାନପୂର୍ବକତା କେତେବୁର ଆବଶ୍ୟକ, ତାହା ତନ୍ଦ୍ରଶିଳ ଦ୍ୱାରା ମାତ୍ରେ ସହଜରେ ଅନୁମାନ କର ପାରିବେ । ଏହ କର୍ତ୍ତବ୍ୟକ୍ଷଳନ ଓ ଏହ ଦୟାମ୍ଭିକାନୟକାମନ, ସମ୍ବନ୍ଧ ଶିକ୍ଷା, ଏବଂ ସଙ୍କାଳପରିଷକ । ବସ୍ତ୍ରପ୍ରାୟ ନ ହେଲେ ଘଣ୍ଟଙ୍କ ଏବଂ ସତଃଶିକ୍ଷା ପ୍ରାୟ ନ ହେଲେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟତା ଓ ଦୟାମ୍ଭିକ ସମୁଚ୍ଚିତ ଜ୍ଞାନ ଜନେ ନାହିଁ । ଅତିଏବ ଦାରପରିପ୍ରତି ବା ପତବରଣ ସକାଶେ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷେ ବସ୍ତ୍ରପ୍ରାୟ ଶିକ୍ଷା, ସମୁଚ୍ଚିତ ସତଃଶିକ୍ଷା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ।

ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପକ୍ଷେ ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ କଠୋର ବ୍ରାହ୍ମକର୍ଯ୍ୟ ଅବଳମ୍ବନ କରିବା ଅପରିହାୟ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଟେ । ବ୍ରାହ୍ମକର୍ଯ୍ୟରୁ ଦାଖଲିତ୍ୟର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଅନୁକୂଳ ଅବସ୍ଥା । ଏହ ବ୍ରାହ୍ମକର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଶଶାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ସାଙ୍ଗ୍ୟ ସାଧନ ସିଙ୍ଗେ, ମନର ଶୂନ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧର ହୃଦୟ ହୁଏ । ଏହ ଶାଶାରକ ସୁପ୍ରୀତା ଓ ମନୋନିବସ୍ତୁତା ଶିକ୍ଷାର ଅନୁକୂଳ ଏବଂ ଅପରିହାୟ୍ୟ ଉପକରଣ । ଶାଶାରେ ଅସ୍ତ୍ରବିଧି ବ୍ରାହ୍ମକର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ଅଛି । ଯଥା-ସ୍ତ୍ରୀ ସମନ୍ବନ୍ଧରେ ତନ୍ଦ୍ରଶିଳ ହେବା, ସ୍ତ୍ରୀ ଶୁଣ ଶର୍ମନାରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେବା, ସ୍ତ୍ରୀ ସହିତ ହୀଡ଼ାରୁ ଶାନ୍ତ ରହିବା, କାମ ସତ୍ର ଉଚ୍ଚରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍ଚିତ ଦୃଷ୍ଟି ନିଷେଧ ନ କରିବା, ଏକାନ୍ତ ଶୁଣିବାରେ ସ୍ତ୍ରୀ ସହିତ ଅଳ୍ପ ନ କରିବା, ।

ଏବଂ ମୀଳ ଶର୍ଣ୍ଣ ନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି । ଏହି ନିମ୍ନମ ପାଳନ ପୂର୍ବକ ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହୁଏ । ଏହି ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ ହାରୁ ଲଳକର୍ଯ୍ୟର ସରକ୍ଷଣ ଓ ପରବୃଦ୍ଧି ହୁଏ, ଅଙ୍ଗୋଣୀୟର ଏବଂ ଜ୍ୟୋତିଷ ବିକାଶିତ ହୁଏ, ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଜାତ ହୁଏ, ମନୋଯୋଗ ଏବଂ ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତତା ସାଧକ ହୁଏ, କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦକ୍ଷତା ଜନେ, ଏବଂ ଅୟୁ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ । ରମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତରୁ ଜଣା ଯାଏ ଯେ ବର ହନ୍ମାନ ଏବଂ ବ୍ୟୋମୁକ୍ତ ରୀଣ୍ଣ ଅଭ୍ୟତ ଏବଂ ଅଳୋକିକ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କର ଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ମେନଙ୍କର ଅଜୀବନ ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟ । ଏହି ଅଜୀବନ ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟ ବଳରୁ ବାର ହନ୍ମାନ ପ୍ରଭକ ଥଦେଶ ପାଳନ କର ପାଗର ପାରହୋଇ ଲଙ୍କାଗଢ଼ ଧ୍ୟାପ କରିଥିଲେ । ପୁଣି ମହାମ୍ବା ରୀଣ୍ଣ ପାଣ୍ଡିତ ସେନାକୁ ପରାଜିତ କରି ପାରିଥିଲେ । ପ୍ରଭୁ ଶକ୍ତିଶଳ୍ପ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଉଚ୍ଛାବିତ କରି ନିଜର ବଚନ ପାଳନ କରିଥିଲେ । ପୁଣି ସର୍ବାଙ୍ଗ ଶରବିକ ହେଲେହେଁ ଅଶାଦ୍ଵ ପୀଡ଼ିତ ବା ସବ୍ୟ ନ ଥିଲେ । ପରାକାଳରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଗାର୍ହପ୍ରତ୍ୟୁଷ୍ମ ପୂର୍ବରୁ ଏହି ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟପାଳନ କରୁଥିଲେ । ବାଲ୍ମୀକି ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟପାଳନ କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଯେହେତୁ ଏହି ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟହୁ ମନୁଷ୍ୟର ଶିକ୍ଷା ଶକ୍ତି ଏବଂ ଚରଣର ତ୍ରତ୍ତି ସ୍ଵରୂପ ଅଟେ, ସମେପରେ କହିଗାକୁ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟତାର ମୂଳୟତା ଅଟେ । ପୁରାକାଳରେ ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଦିଦ୍ୟଶିକ୍ଷା ଏକାକୀଳ ଥିଲା । ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟହୁ ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ଥିଲା ବୋଲି କହିଲେ ଚଲେ, ଏହି ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପାଳନ ହେଉ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାବର ଦନକୁ ଦନ ଉନ୍ନତ ଲାଗ କରୁଥିଲା । କାଳଦିମେ ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟର ଶୈଥିଲୁ ଓ ଅଭାବ ସଙ୍ଗେ ଉନ୍ନତ ଭାବର ଅଧୋଗତ ପ୍ରାସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ପୂର୍ବକାଳେ ପୁରୁଷ ୧୪ ବର୍ଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ୨୭ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ କରୁଥିଲେ, ୫୦ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୁଣି ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟ ଦେଖା ଯାଇ ଥ ଏ । କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଭଗ୍ୟ ବଶତଃ ୧୦ ଓ ୮ ବର୍ଷର ବାଳକ ବାଳକାମାନେ ବିବାହସ୍ଥିତରେ ଅବଦ ରଖାଯାନ୍ତି । ଏହି ବାଲ୍ମୀକି ବିବାହ ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟର କି ଦୋର ଅନ୍ତର୍ମୟ ପଟାଉ ଅଛି ତାହା ସହଜ-ଅନୁମେୟ ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟ ଅଭାବରେ ପ୍ରକୃତ ଦିଦ୍ୟଶିକ୍ଷା ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ, ଯେହେତୁ ମୁକ୍ତନ ଯେବୁଁ

ମନ୍ତର ବିନଳନ ଅବଶ୍ୟକ ହୋଇ ଉଠେ, ମନୋନିଷିଷ୍ଟତା ଏବଂ ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତତା ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ପୁଣି ବାର୍ଯ୍ୟ ଅପଦୟ ହେଉ ଶଶ୍ଵର ସବଳ ରହ ପାରେ ନାହିଁ, ସାମାନ୍ୟ ପରତ୍ରମରେ କିନ୍ତୁ ଓ ଅବସନ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼େ ପ୍ରକୃତ ସ୍ଵରୀୟ ଦାଙ୍ଗତ୍ୟ ଧୂଳ ଭୋଗରୁ ବସ୍ତତ ହୁଏ ଏବଂ ଚାହୁଁଥାଏମ କର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକାନ୍ତ ଅପାରଗ ହୁଏ । ସୁରେଣ୍ଟ ବାଲ୍ମୀକି ବିବାହ ଯେବେ ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟ ଅଭାବରୁ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସାଧାରଣତଃ ବିଦ୍ୟା-ବିଜ୍ଞାନ, ଶିଖବଳ, ନିଷ୍ପତ୍ତି, କାର୍ଯ୍ୟ-ଅନ୍ତମ ଏବଂ ଅଳ୍ପାୟୁ ହୁଅନ୍ତି ।

କେହି କେହି କହିଥାନ୍ତି ଯେ ବାଲ୍ମୀକିନ୍ତୁ ବିବାହଚଳି-ଗଲେହେଁ ବାଲକ ବାଳକାମାନଙ୍କର ତତ୍କାଳୀନ ସମ୍ବିଳନ ନ ଥାଏ, ଯେହେତୁ ପୁରୁଷ ପକ୍ଷେ ପ୍ରାୟ ୧୦ ବର୍ଷ ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷେ ପ୍ରାୟ ୧୫ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କର ବନ୍ଦାପନା ବିଧାନ ପ୍ରକିଳ ରଖାଯାଏ, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଏହି ବିଚର ଭ୍ରମିତ । ବାଲକ ହେଉ ବା ବାଳକା ହେଉ, ସେମାନଙ୍କ ବିବାହ ପରେ ସେମାନଙ୍କର ମନ୍ତର ଯୋର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦିତି ଥାଏ । ଦାଙ୍ଗତ୍ୟ-ପ୍ରେମାଶା ମନରେ ଜାଗ୍ରତ ହେବାକୁ ଲାଗେ, ଭେଗଦିଳ ପିତାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତି କନେ, ଭାବ, ସହବାସିନୀର ବାରମ୍ବାର ଦର୍ଶନ ଓ ସର୍ଜନରେ ଆଶାଦିଷ୍ଟମନ ଦ୍ରୁବ୍ୟତ ହୋଇ ଥାଏ । ସୁତରଂ ବାଲ୍ମୀକିବାହ ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟର ପରମତମାତ୍ର ବିବାହ ପରେ ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବା କିନ୍ତୁ ମାତ୍ର ଏହା ମଧ୍ୟ କୁହା ଯାଇଥାଏ ଯେ ପୂର୍ବକାଳର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦିତି ଅଛି ଅଜିକାଳ-ଲୋକେ ଅଳ୍ପାୟୁ ହୁଅନ୍ତି, ଏବଂ ଅଳ୍ପ ବସ୍ତୁରେ ବୟସପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି, ଏହେତୁ, ସେମାନଙ୍କ ୨୭ ଏବଂ ୨୮ ବର୍ଷରେ ବିବାହ ଦେବାକୁ ହୁଏ, ଏହା ଯଥାର୍ଥ, କିନ୍ତୁ ଏହାର କାରଣ ନିର୍ଦେଶ କରିବାକୁ ହେବ । ଅଜି ପ୍ରକଳ୍ପ ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟ ଅଭାବରୁ ଅମ୍ବେ-ମାନେ ଶିକ୍ଷାବିଜ୍ଞାନ ବିଳକ୍ଷମ୍ୟବିଜ୍ଞାନ ନାତ୍ରୁତ ଗ୍ରୂପ୍ ଏବଂ ପରିଶେଷରେ ଅଳ୍ପାୟୁ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ । ନିମ୍ନମିତ ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟ ରକ୍ଷା କଲେ ଆମ୍ବେମାନେ ମଧ୍ୟ କାଳ କିମେ ବର ହନ୍ମାନ ଓ ପରମ ଜ୍ଞାନ ରୀଣ୍ଣଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉନ୍ନତ ଲାଗ କର ପାରିବା । ଅଜି ହଠାତ୍ ବିବାହ ବସ୍ତୁ ବ୍ୟସ ବୃଦ୍ଧି କରି ଦେଲେ ଲୋକେ ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟ ପରତାଗ କରି ବ୍ୟବର୍ତ୍ତନକୁ ହୋଇ ପଢ଼ି ନ ପାରନ୍ତି କି ? ଏହି ଅନ୍ୟେ କାହା ଯାଇପାରେ । ଏହାର ଉତ୍ତରରେ କୁହାଯଇ ପାରେ ଯେ ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟ ପକ୍ଷକୁ

ସ୍ଵର୍ଗ ଏବଂ ସତ୍ତ୍ଵିଷା ଅବଶ୍ୟକ । ସହାରୀ ସତ୍ତ୍ଵିଷା ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମନର୍ୟ ପରଶର ସହାୟତା କରନ୍ତି । ଅତେବ ସତ୍ତ୍ଵିଷା ଓ ସ୍ଵର୍ଗ ହାର ବ୍ରହ୍ମନର୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ । ପୁଣି ଏହି ବ୍ରହ୍ମନର୍ୟ ପାଳନ ସକାଶେ ବାଲ୍ମିକିବାହ ରହିବ କରିବାକୁ ହେବ ।

ବାଲ୍ମିକିବାହ ସପକ୍ଷରେ କୁହା ଯାଇଥାଏ ଯେ ଏଥିଦ୍ଵାରା ବାଲ୍ମିକି ଦିନୁ ଭାବ ଦିକ୍ଷତର ପରଶର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରେମ ଦିନକୁ ଦିନ ବର୍ତ୍ତିତ ହେଉ ଥାଏ । ଏହି ବିବାହ-କାଳୀନ ଅଙ୍କୁରିତ ପ୍ରେମକତା ଦିନକୁ ଦିନ ବର୍ତ୍ତି ଦାଖିତକ ମିଳନ ବେଳକୁ ପୂର୍ବ ମାଗା ପ୍ରାୟ ହୋଇଥାଏ । ପରଶର ଅନୁଚ୍ଛନ୍ନ ଓ ପରଶର ସହାନୁଭୂତି ହେତୁ ମିଳନର ମୂଳ ବର୍ତ୍ତି ଥାଏ, ପରଶର ମଧ୍ୟରେ ଦୂରତା ପ୍ରେମରଙ୍ଗୁ କୁ ଦ୍ରମଣଃ ଅଧିକ ଶକ୍ତି କର ଦେଉଥାଏ । ତେବେ ଯଦି ଏହି ଦାଖିତ-ସ୍ନେହାକୁ ଦ୍ରମଣଃ ବିଶାଳ ଦୁଃଖରେ ପରଶର ହୋଇ ହୃଦୟର ଦାଖିତକ ପ୍ରକୃତ ମିଳନ ପୂର୍ବରୁ ମୂଳୋଘାଟିତ ହୋଇଯାଏ ଏହି ମୂଳ ଏତେ ଦୂର ଏବଂ ଏତେ ରୌର ବ୍ୟପି ଥାଏ ଯେ ମୂଳୋଘାଟନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରେହଷେର ଉତ୍ସବ ଶକ୍ତି ରହିବ ହୋଇ ତତ୍ତ୍ଵ ଏକ ମରୁଭୂମିରେ ପରଶର ହୃଦୟ । ପୁଣି ଏହି ପ୍ରେମରଙ୍ଗୁ ଶକ୍ତିଭାବରେ ଠଣ୍ଡା ହେଲେ ଯଦି ଛିନ୍ନ ହୋଇ ଯାଏ ତେବେ ଉତ୍ସବ ପ୍ରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି ପଢି ପଢି ଦୂରଳଶାୟୀ ହୋଇ ଅବଶ୍ୟ ଜୀବନରେ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ବୋଧ ହୃଦୟ ଏହି ଭାବନାହିଁ ତିର ବୈଧବ୍ୟର ଏକ ପ୍ରଥାନ କାରଣ ହୋଇ ପାରେ ଯେତେବେଳେ ରହ ଜୀବନର ଶିଷ୍ଟା ଓ ସଙ୍ଗ ପ୍ରଭାବରୁ ଜନ୍ମ ଜନ୍ମାନ୍ତରିଣୀଙ୍କିର୍ତ୍ତ ପୂର୍ବ ବାପନା ଦୂରଭୂତ ହୋଇଥାଏ ତେବେ ଏହି ବାଲ୍ମିକୀୟା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦାଖିତମେସମନ୍ତର ଏତେବୁନ୍ଦେ ବିଶିଷ୍ଟ ହେବ ଯେ ତାହାର ମୂଳୋଘାଟନ ନ ହେଲେ ତିରହୃଦୟରୁ ପଢି ପଢି ପୁନରପି ଦାଖିତ୍ୟ ପ୍ରେହଷର ରେ ବିରତଣ କରିବାକୁ ଅଜୀବନ ଅର୍ଥମ ହେବେ, ଏହା ସମ୍ବନ୍ଧ ନୁହେ, ବରଂ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ବାଲ୍ମିକିବାହ ଅନୁଚୂପ ବାଳକୋଟିତ ପ୍ରତିବାଦ ମାତା ।

ଯୌବନାବ୍ୟାରେ ଲୋକ ଅବାଧ ଓ ଉଦ୍ଧତ ପକ୍ଷର ହୋଇ ଦିଲେ । ଯୌବନ ମଦରେ ପ୍ରମତ୍ତ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧକ ଓ କୁଳମାନେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ରୁଣ୍ଟାମ ରୁଣ୍ଟି ପାର ନ ଥାନ୍ତି, ଏ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହିତକ୍ଷେତ୍ରରେ ଭୁଲି ଯାଇଥାନ୍ତି, ସତରଂ

ଏମାନେ ଅପଣା ଜୀବନ ଯାହାର ଉପଯୁକ୍ତ ଯଜୀୟରୂପ ସ୍ଵାମୀ ବା ସହଧର୍ମିଣୀ ନିର୍ବାଚନ କରି ପାର ନ ଥାନ୍ତି । ଅତେବ ପିତା ମାତା, ବାଲକ ବାଲିକାମାନଙ୍କୁ ବିବାହ ଦେଇଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବାଲ୍ମିକିବାହ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଦୁଃଖ ପ୍ରାମର ଦୟେଷ୍ଟ ପଦବ୍ୟ ମିଳ ପାରେ ନାହିଁ । ବାଲ୍ମିକିବାହ ପମ୍ବୁ ଏହି ବାଲ୍ମିକିବାହ ପମ୍ବୁ ଏହି ସମୟରେ ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ଵଭାବ-ସ୍ଵଲ୍ପ ଶୁଣ ନିର୍ବାଚନ ଅନୁଚୂପରୂପ ଅଳ୍ପିତ ଭାବରେ ମାନବ ଦୂଦୟରେ ବିଦ୍ୟମନ ଥାଏ । ଶିଷ୍ଟା ଓ ଦେଖ ପ୍ରଭାବରୁ ତାହା ଦ୍ରମଣଃ ବିକାଶ ପ୍ରାୟ ହୃଦୟ, ମାନ୍ଦ୍ରିତ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତିତ ହୃଦୟ, ନତୁବା କଳିକିତ ହୋଇ ଦୂଷିତ ହୋଇ ଦିଲେ । ଅତେବ ଯୌବନମଦରେ ଅନ୍ତିଭୂତ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧକ ଯୁଗମେନେ ଯେତୁପଥ ଶୁଣ ପ୍ରହଣ କର ପାର ନ ଥାନ୍ତି ଦୂପ ପିତାମାତାମାନେ ମଧ୍ୟ ବାଲକ ବାଲିକାମାନଙ୍କର ଅପ୍ରକାଶିତ ଏବଂ ଅପରିପଦ୍ମ ସ୍ଵଭାବ ଓ ଶୁଣର ପରିଚୟ ପାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଶିଷ୍ଟରଙ୍କ ରଜ୍ୟରେ ବିବାହ କିମନକୁ ପ୍ରକାଶି-ଦୟନ ବୋଲି କୁହା ଯାଇ ଥାଏ । ଏଥିରେ ମନୁଷ୍ୟର କୌଣସି କର୍ତ୍ତ୍ତବ୍ୟ ନ ଥାଏ । ଯଦିର ଏହି ବିବାହ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉତ୍ସବରୁ ଅଟେ ପୁଣି ମାନବ ଜୀବ ବହୁଭୂତ ଓ ମାନବ ଶକ୍ତ୍ୟତିରୁ ଅଟେ, ତେବେ ପିତା ମାତା ବା ଅଭିଭାବକମାନଙ୍କ ହାତରେ ଅତି କଣ ରହିଲା ? ଶିଷ୍ଟରଙ୍କ ଅଦେଶକମେ ପିତା ମାତା ଯେଉଁ ନିର୍ବାଚନ କରିବେ ଯୁଦ୍ଧକ ଯୁଗମେନେ ନିଜେ ନିଜେ ତାହା କର ପାରିବେ । ପୁଣି ବିବାହ ଦେବା ଭାବ ପିତା ମାତାଙ୍କ ହସ୍ତରୁ ଥିବାରୁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ ସମୟରେ ଉତ୍ସବରୁ ଅପବ୍ୟବହାର କର ଥାନ୍ତି । ଧନ ଲୋଭରେ ପିତାମାତା ଅପଣା କୋମଳା ସରଳା କନ୍ୟାକୁ ବିଦ୍ୟେଷ୍ଟକର କୋଳରେ ବିଦ୍ୟୁ କରି ଦେଇଥାନ୍ତି । ଯୁଦ୍ଧକ ଯୁଗମାନେ ଯୌବନାବ୍ୟାରେ ହେଇଥିଲେହେଁ ଏହା ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ କଣ ଜିନିକ ନିର୍ବାଚନ କରିଥାନ୍ତେ କି ? ଏହି ବାଲ୍ମିକି ବିବାହ ପରିଚାରିତ ଥିବାରୁ ଦେଶରେ ଦ୍ୱାରିଦ୍ର୍ୟର ମାତା ବର୍ତ୍ତୁ ଅଛି । ମନୁଷ୍ୟମନେ ଅପଣାର ଉପକାରୀ ମନିକ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ ନ ରଖି ବିଦ୍ୟୁ ବିଦ୍ୟୁ ସାଧେଷ ଗୁହସ୍ତାନରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି । ବାଲକ ବାଲିକାମାନେ ବିବାହ କରିବା ହୃଦୟ ଉତ୍ସବରୁ ଅର୍ଥୋପାର୍କନରେ ଏକାନ୍ତ ଅଧାରିତ ହୋଇପଡ଼ିନ୍ତି, କେବଳ ଜିନ ସଙ୍ଗେ ଦୃଢ଼ି କରନ୍ତି ମାତା । ଜିନ ସମ୍ବ୍ୟର ଦୃଢ଼ି

ଅନୁପାତରେ ଜୀବନୋଧ୍ୟ ଉତ୍ତରାବନର ଅଗ୍ରବନ୍ଦୀ ଦାରୁଦ୍ଧିନ । ବାଲୁ ବିବାହ ସିନ୍ଧୁ ସମାଜରେ ଶିଖା ସଂଖ୍ୟା ବୃକ୍ଷ କରୁଥିଲା । ବାଲୁ ଏବଂ ବୃକ୍ଷାବସ୍ଥାରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ମରଣ ସଂଖ୍ୟା ଦେଖି । କିଶୋରବସ୍ତାରେ ଜୀବନାଶ ଅପେକ୍ଷାକୁତ ନ୍ୟୂନ । ବାଲୁ ବିବାହ ପ୍ରତିକଳିତ ନ ଥିଲେ ବାଲୁ ବିଧବା ଅଦ୍ଵୀତୀ ନ ଥାନ୍ତେ । ସ୍ଵତର୍ଭାବ ମୋଟ ବିଧବା ସଂଖ୍ୟା ଅବଶ୍ୟ ନ୍ୟୂନ ରହିଲା । ଯେଉଁ ସମାଜରେ ବାଲୁ ବିବାହ ପ୍ରତିକଳିତ ନାହିଁ ସେହି ସମାଜରେ ବିଧବା ସଂଖ୍ୟା ଅପେକ୍ଷାକୁତ କମ୍ ଦେଖା ଯାଏ । ସମ୍ବନ୍ଧ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ତ୍ରୀନେ ସ୍ତ୍ରୀନେ ଥିଲା ଅବିବାହିତା ଦେଖା ଯାନ୍ତି । ଅଜୀବନ ବିଧବା ରହିବା ଅପେକ୍ଷା ଅଜୀବନ ଅବିବାହିତା ରହିବା ଟ୍ରେମ୍‌ସ୍ଟର ନୁହେ କି? ବାଲୁ ବିଧବାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅପେକ୍ଷାକୁତ ବହୁ ପରିମାଣରେ ବ୍ୟର୍ଗର ପରିଲିଙ୍ଗର ହୋଇଥାଏ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ କିଛି କାଳ ପଞ୍ଜ ସହବାସ କରି ବିଧବା ହୋଇଥାନ୍ତି, ସେମନେ କାଳେ-ସନ୍ଦାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କର ପୁରୁଷ ସହବାସରୁ ବିରଳ ଲୀର କରଥାନ୍ତି । ଯେହେତୁ ସହବାସ ସୁଖସାଦନ ପରେ ତହିଁରୁ ଏକ ପ୍ରକାର ବିରକ୍ତ ବା ବୈରିଗ୍ୟ ଜାତ ହେବାର ସମ୍ବନ୍ଧନା । ସ୍ଵତର୍ଭାବ ବାଲୁବିଧବା ଅପେକ୍ଷା ପଢ଼ୁଥିଲା ଗୁହ୍ଣୀ କାଳେ ବିଧବା ହେଲେ ସେ ସହଜରେ ବ୍ୟକ୍ତିରେ ବ୍ୟକ୍ତିରେ ବ୍ୟକ୍ତିରେ ରକ୍ଷା କର ପାରେ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ସହବାସ ପ୍ରସ୍ତର କାମ ବାସନା କାହାରକୁ ଶିଖାଇ ଦେବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ । ନବଜୀତ କି ଅନ୍ତି ସର୍ଵରେ ଦ୍ରୁବ୍ୟୁତ ହୁଏ ନାହିଁ? ଭାଇ ଭାଉଙ୍କ ଓ ବ୍ୟାପ ମାଙ୍କର ସର୍ବୋତ୍ତମା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦେଖି ଶୁଣି କେଉଁ ବାଳ ବିଧବା ନବସୁବତ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କର ରହ ପାରେ? ଏହି ପାପ ପ୍ରଲୋଭନ ମଧ୍ୟରେ ତାହାର ବ୍ୟକ୍ତିରେ ରକ୍ଷା କରିବା ବିଭିନ୍ନନା ମାତ୍ର । ଯେଉଁମାନେ ବିଧବା ବିବାହର ବିରେଧୀ, ଯେଉଁମାନେ ବିଧବାର ବ୍ୟକ୍ତିରେ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଗୁହ୍ଣାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ସମାଜରେ ଯୁବତୀ ବିବାହର ପ୍ରସ୍ତର ଦେବା ଉଚିତ ।

ବାଲୁ ବିବାହ ବାଲକ ବାଲକା ମାନଙ୍କର ବିଧ୍ୟା ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଥମ ଅନୁଭୟ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଶାଶ୍ଵତ ଦୌର୍ବଳ୍ୟର ପଥେଷ୍ଟ କାରଣ ଏହି ବିଷୟ ଏଥେ ପୂର୍ବେ ଉଛିଲେ କହେଯାଇ ଅଛି, ତଥାପି ଏହି ଭାବର ପ୍ରଥମ ଓ ପ୍ରବଳତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକରଣ ଦ୍ୱାରା ପୁନର୍ଭୁଲେଖନ ପିଷ୍ଟିପେଣ୍ଟାରେ

ବୋଧ ହେବ ନାହିଁ । ବାଲୁ ବିବାହ ହେଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିରେ ନଷ୍ଟ ହୁଏ । ବ୍ୟକ୍ତିରେ ନଷ୍ଟ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶିକ୍ଷାପଥ ମଧ୍ୟ ଦୂର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼େ । ଅନେକ ବାଲକ ବାଲକା ବାଲୁ ବିବାହ ହେଉ ବିଧ୍ୟା ଶିକ୍ଷାରୁ ଏକାବେଳେକେ ବହୁ ହେଉ ଥାନ୍ତି, ଏହାର ସହସ୍ର ଜୀବନକୁ ଉତ୍ତରାବଶ କରି ସମସ୍ତରେ ବିଧ୍ୟାନ, ଅଣିଷ୍ଟିତ ଗୁହୁ ସାମିମାନେ ବିଧ୍ୟା ବିଶ୍ୱାନ ହୋଇ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିଲା ପରିବାର ପାର ନ ଥାନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଥମାବସ୍ତାରେ ବ୍ୟକ୍ତିରେ ପାଳନ କରି ନ ଥାନ୍ତି, ସେମାନେ କବାନ ସ୍ତ୍ରୀଷିତ ହୋଇ ପାର ନ ଥାନ୍ତି । ବ୍ୟକ୍ତିରେ ଶିକ୍ଷାରୀ ଶିକ୍ଷାରୀମାନେ ବିଧ୍ୟାଯାମର ଏବଂ ବି, ଏ, ଏମ୍, ଏ, ଉତ୍ତରାଖରେ ଦୂର୍ବଳ ହେଲେହେଁ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରକଳ୍ପ ଲୀଗ୍ରୂ ବହୁ ହେଉ ଥାନ୍ତି । ବାଲୁବିବାହ ଓ ତାନାଶଙ୍କିକ ବିଷୟ— ବାସନା ଶିକ୍ଷାରୀର ମନକୁ ଅତି ଏକାଗ୍ର ରଖି ଦିଏ ନାହିଁ; ଶିଖା ପ୍ରଣାଳୀରେ ବିରକ୍ତ କର ଏକାନ୍ତ ଦୂର୍ବଳ କରି ଦେଇ ଥାଏ । ଏହି ମାନସିକ ଦୌର୍ବଳ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରତିକୁଳ । ପୁଣି ଅଣିଷ୍ଟିତ ଓ ବିଧ୍ୟା ବିଶ୍ୱାନତା ମନୁଷ୍ୟତା ନଷ୍ଟ କରିଥାଏ । ସ୍ଵତର୍ଭାବ ବାଲୁ ବିବାହ ଶିକ୍ଷା ସଙ୍ଗେ ମନୁଷ୍ୟତାର ପ୍ରତିରୋଧ ।

ବାଲୁ ବିବାହ ଶାଶ୍ଵତ ଦୌର୍ବଳ୍ୟ ସାଧନ କରିଥାଏ । ବିଧବି ଦିନାବିଧ ବାଲକ-ବାଲକାଙ୍କ ମନରେ ଦାଙ୍ଗତି ସୁଖସାଦନ ଦୃଷ୍ଟି କାଗ୍ରତ ରହେ । ଏହି ଅବମ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ସଥି ସମୟ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ଅବକାଶ ଦେଇ ନ ଥାଏ । ଅନେକ ଅସନ୍ନ ଯୌବନ ଅପରିପଦ ଯୁବକ-ପ୍ରତିମୋନଙ୍କୁ ଦାଙ୍ଗତ ସହବାୟ କରିବାକୁ ବାଧ ହେବାକୁ ହୁଏ, ପୁଣି ଏମାନଙ୍କର ଅକାଳରେ ଘୋର ବିଳାହିତରେ ପ୍ରତିରୁ ଜଲେ । ଏହି ଦୂର୍ବଳ, ଲୀନପ୍ରଭା, କିଶୋର ଦମ୍ଭତି ଅପଣା ଭାବ ଜୀବନକୁ ଦୃଷ୍ଟାବଧ କରିବା ପଙ୍କେ ଭାବ ବଂଶଶରମାନଙ୍କୁ ଦୂର୍ବଳ ଏବଂ ଅର୍କର୍ମଣ କର ପଢ଼ି ଯାଅନ୍ତି । “ସଥି ବାଜା ପ୍ରଥାକୁରଙ୍ଗ” ବୋଲି ପ୍ରକଳ୍ପ ପିକ କଥା ଅଛି । ଅପରିପଦ ବାଜ ବପନରେ ଦୃଷ୍ଟିପୁଣ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ । ଦୂର୍ବଳ ଏବଂ ଚୁଣକାୟ ପିଲାମାତା ଯେ ଦୂର୍ବଳ ଏବଂ ଚୁଣ ଦନ୍ତାନ ଜାଇ କରିବେ, ଏହା ପ୍ରକଳ୍ପର ସାଧାରଣ ନିୟମ । ଏହି ନିୟମର ବ୍ୟକ୍ତିକମ କରି ବାଲୁବିବାହ ଯେ ସମାଜରେ ଯୁଗ୍ମଳ ପ୍ରକଳ୍ପ କରିବ ଏହା ବିଭିନ୍ନନା ମାତ୍ର ।

ଅତି ଗୋଟିଏ କଥା—ବାଲ୍ମୀକି ବିବାହ ହୀରୁ ବରକନ୍ୟା ରା ପତପତ୍ରୀ ନିର୍ବାଚନରେ ବ୍ୟାଧାତ ଜନ୍ମି ଥାଏ । କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ନିର୍ବାଚନ ଏବଂ ନିର୍ବନ୍ଧ କରି ଦେବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ବୟସ ନିରକ୍ଷନ ଅନେକ ପିତାମାତା ଓ ଅଭିଭବକମାନେ ଉପସ୍ଥିତ ବର କନ୍ୟାର ଅଳ୍ପକ୍ଷନ କରିବାକୁ ଯେଉଁଥେଷ୍ଟ ସମୟ ପାଇ ନ ଥାନ୍ତି । ପୁଣି ଅବଶେଷରେ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ପାଦପାଦୀ ଠିକ କରି ଦେଇ ପୁଣି କନ୍ୟାର ବିବାହ କରି ଦେଇଥାନ୍ତି । “ଦେଲ୍ଲ ନାଶ ହେଲ୍ଲ ପାରି ।” ଏହି ନିଯମାନ୍ତ୍ରମୋଦନରେ ଅପଣାକୁ ଦୟିତ୍ବରୁ ନିଷ୍ଠତ ମଣିଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପରିଶାମରେ ଉପସ୍ଥିତ ପାଦପାଦୀଙ୍କ ନିଯୋଗ ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ ଦେଖି ପଞ୍ଚାତ୍ରାପ ଭୋଗ କରିଥାନ୍ତି । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଯୁବତୀ ବିବାହ ବିଧ ପ୍ରକଳିତ ଅଛି, ସେମାନେ ଏହି ବୟସ ନିରକ୍ଷନରେ ପଡ଼ି ବ୍ୟପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ, ଉତ୍ତାନୁସାରେ ଯଥା ସମୟରେ ଅବଶ୍ୟକ ଅଳ୍ପକ୍ଷନିର୍ଭବ ପାଦପାଦୀ ନିର୍ବାଚନ କରି ନେଇ ଥାନ୍ତି ।

ପୂର୍ବେ କୁହା ଯାଇଥିଲୁ, ବାଲ୍ମୀକି ବିବାହ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଶ ବାଲ୍ମୀକିର ଯୋଗାତ ମାତା । ଦାଖିତ୍ୟର ଦୟିତ୍ବ ବାଲକ ବାଲକମାନେ ଦୂଷି ନ ଥାନ୍ତି, ଏବଂ ଦୂଷିବାକୁ ଏକାନ୍ତ ଅପାରଣ । ଏହି ଜାବବ ଯାଦାରେ ଅପଣାର ସଙ୍ଗୀ ଓ ସହବାସୀ ନିଯୋଗରେ ଏମନଙ୍କର କୌଣସି ହସ୍ତ ନ ଥାଏ । ଉତ୍ତରକିରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଦ ଅଛି “ଯେ ଯାହାର ପାଇଁ କିନ୍ତୁ ଦୂଷି ସବୁର ପାଇଁ” ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ହେଉ ଜ୍ଞାନ-ପୂର୍ବକ ନିଜେ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ଯେପରି କରି ପାରେ ଅନ୍ୟ କେହି ତାହା ସକାଶେ ଯେପରି କରି ନ ପାରେ । ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଦୂଷିତମନେ ନିଜ ସକାଶେ ଯେପରି ପଢ଼ି ଓ ପର୍ହି ନିର୍ବାଚନ କରି ପାରିବେ, ପିତା ବା ଉତ୍ସୁର ତାହା କରି ନ ପାରନ୍ତି । ପୂର୍ବୋତ୍ତର ଅଷ୍ଟବିଧ ବିବାହରୁ ପ୍ରତିପାଦିତ ହେଉଥିଲୁ ଯେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ବରଣ ପ୍ରଥାନ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଏବଂ ଆବହମାନ ଜ୍ଞାଲରୁ ଲୋକ ପ୍ରକଳିତ । ପୂର୍ବେ ଏହି ଅପତ୍ରି କରି ଯାଇଥିଲୁ କେହି ଯୁଦ୍ଧକ ସ୍ଵର୍ଗମାନେ ସମୟ ଓ ଅବସ୍ଥାର ବଣୀତୁଚୁଇ ନିଜର ଭାବ ମଙ୍ଗଳ ଦୂଷି ପାରି ନ ଥାନ୍ତି, ସୁତ୍ରଙ୍କ ଅଭିଭବକମାନଙ୍କର ଉପଦେଶାନୁସାରେ ଚଳିବାକୁ

କିନ୍ତୁ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ବରଣ-ବିବାହରେ ମଧ୍ୟ ପିତାମାତା ଓ କାନ୍ଦକର ଉପଦେଶ ତ୍ରିହଶ କରିବାକୁ ହୁଏ ।

ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ତରୁବ ଏବଂ ଅଭିଭବତା ଗୁରୁତ ହୁଏ, ଏମନ୍ତ କି ପିତାମାତାଙ୍କ ବିରେଧରେ ବିବାହ କରିପାଇ ନ ଥାଏ । ଅଜି ଅମ୍ବାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଜାତରେ ଯୁବତୀ ବିବାହ ପ୍ରକଳିତ ଅଛି, ସେହି ଜାତରେ ଯଥା କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ବୈଶ୍ୟ-ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧକ ଓ ସ୍ଵର୍ଗମାନେ ନିର୍ବାଚନ ଷମତା ପାଇ ଥିଲେହେଁ ବିବାହ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଅଭିଭବକମାନଙ୍କର କରୁଥାଗରଣ କରି ନ ଥାନ୍ତି । ବରଂ ନିର୍ବାଚନରେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ହେଉ ଅପଣାର ସ୍ଥାନିନ ବିଗ୍ରହ ସହିତ ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କର ଉପଦେଶ ମିଶିତ ହେଲେ ମଣି-କାଞ୍ଚନ ଯୋଗର ଶୋଭା ପାଏ ।

ଅତି ଏକ ବିଷୟ, ଏହା ସାମାନ୍ୟ ହେଲେହେଁ ଏହି ପ୍ରାନରେ ଏହା ଆଲୋଚନା ହେବା ଉଚିତ । ବାଲ୍ମୀକି ବିବାହ ପ୍ରକଳନ ହେଉଥିଲୁ ଦୂର ଥର ବିବାହ କରିବାକୁ ପଡ଼ି ଥାଏ । ଯଦିର ଦାଖିତ୍ୟ ମିଳନ ପୂର୍ବରୁ ପୁରୁଷ ପର୍ହି ଦୃଷ୍ଟି ଦୂଷି ନାହିଁ ଦୂଷିତା ବିଧା ହୁଏ ତେବେ ଧନର ବୃଥା ବ୍ୟସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନାସ୍ତ୍ର ଜାତ ହୁଏ । ଶ୍ରୀଶ୍ଵର କାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟସ ବାହୁଲ୍ୟ ହେଉ ଅନେକ କୁଟୁମ୍ବ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭେଗ କରିଥାନ୍ତି । ବ୍ୟସ ସଙ୍କୋତ ହୁବିରେ ଏହି ବୃଥା ଅଭିମର ରହିଛି ।

ବାଲ୍ମୀକି ବିବାହହୀରୁ ନିଶ୍ଚେଷତଃ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଯଥା ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରାପ୍ତିରୁ ବନ୍ଧୁତ ହୋଇ ଥାନ୍ତି । ବାଲକ ଓ ବାଲକା-ମାନେ ପିତା ମାତାଙ୍କଠାରୁ ଯାହା ଶିକ୍ଷା କରି ପାରିଥାନ୍ତି ଅନ୍ୟ କାହାରଠାରୁ ସେହି ଶିକ୍ଷା ପାରି ନ ଥାନ୍ତି । ବାଲ୍ମୀକି ବିବାହ ହେଉ ଅସନ ଯେବୀକାନା ଦୂଷିତାକୁ ଘର୍ଜାନକ୍ସୁରୁ ପଠାଇ ଦେବାକୁ ହୁଏ । ସୁତ୍ରଙ୍କ ସେ ପିତାମଧ୍ୟରେ ବେଶି-କାଳ ରହି ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ପୁଣି ଘର୍ଜାନକ୍ସୁରୁ ଅପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କଠାରୁ ଶିକ୍ଷା ତ୍ରିହଶ କରିବାକୁ ସଙ୍କୁଚିତ ହୁଏ । ଯୁବତୀ ବିବାହ ପ୍ରକଳିତ ଥିବା ସ୍ଥଳେ ଏହି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ କିମ୍ବା ପରିମାଣରେ ଦୂଷିତୁତ ହୋଇ ଥାଏ, ସେହେତୁ ଦୂଷିତାକୁ ଅପେକ୍ଷାକୁଚ ବେଶି ସମୟ ପିତାମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଅନେକ ଗୁରୁଦୟ ଓ ଗୁରୁଶିଳ୍ପୀ ସହଦୟ ପ୍ରାପ୍ତି ଅଶାରେ, ବନ୍ଦୁ ହାତିଖାନ୍ତି ଦୂଷିତାରେ ପୁଣି ଜ୍ଞାତମାନଙ୍କୁ ଭୋକି ଦେଇ ଖ୍ୟାତ ପାଇବା ଅଭିଲାଷରେ ଅପଣା ଦୂଷିତାମାନଙ୍କୁ ବାଲ୍ମୀକି ଦିନ୍ତୁ ଶୀଘ୍ର ବିବାହ

ଦେଇଥାନ୍ତି ଏମାନଙ୍କର ଏହି ଅଶୀଳା ଜାତ ହୁଏ ଯେ ଯଦିତ
ଏହି କ୍ଷଣ ଉଗ୍ର ସଂଘରରେ ଏମାନେ ଅକାଳ ମୁହଁ
ଲଭିବେ, ତେବେ ହିଅର ବିଭାବର ସମ୍ଭାବ ଆଉ ଦେଖି
ପାରିବେ ନାହିଁ । ପିତାମନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ସ୍ଵାର୍ଥ ପିଶାଚର
ପ୍ରଲୋଭନରେ ପଡ଼ି ଅପଣାର ପ୍ରିୟବତୀ ଦୁହିତାର ଭାବ ଜୀବନ
ଶିଷ୍ମନ୍ୟ କର ଦେବାକୁ କୁଣ୍ଡିତ ହୃଥିନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସୁତପା ବିବାହର୍ଦ୍ଦୟ ପ୍ରକୃତସିଦ୍ଧି । ଏହି ପ୍ରଥା ଅବଦମାନ
କାଳରୁ ଜନତରେ ପ୍ରକଳିତ ହୋଇ ଅସୁଅଛି । ଭରତର
ଆଉ ଜନତରୁ ବାହାର ନୁହେ । ଭରତରେ ମଧ୍ୟ ଦ୍ଵିଜମାନଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧଶ ବିବାହ ସାର ପ୍ରତଳିତ ହୁଲା । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର
ଶ୍ରୀତି, ପୁତ୍ର ଓ ଦୂରଶ ଏହି ବିବାହର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦେଇଅଛି ।
ଭରତର ପୂର୍ବ ଇତିହାସ ବନ୍ଦରେ ଏହାର ଲକ୍ଷ ଲୁଳକୁ
ଉଦାହରଣ ବିଦ୍ୟମନ ଅଛି ।

ମନ୍ତ୍ର—ଅଳଂକାର ନାଦପଣ୍ଡ ପୈଦିଥିବ କନ୍ୟା ସ୍ଥୟଂବର ।

ମାତୃକଂଭୂଦୂତର ବା ପ୍ରେୟନାସ୍ୟାଦ ଯବିତଂ ହରେତ ।
ପିନେନ ଦଦ୍ୟାକୁଳୁଂ ତୁ କନ୍ୟା ମୁତ୍ତମଗଂ ହରନ୍ ।

ସାହି ସ୍ଵାମ୍ୟା ଦତ୍ତକାମେ ଦୃତ୍ତନାଂ ପ୍ରତରେଖନାତ ।

ଚତୁର୍ବର୍ଗ ଚନ୍ଦ୍ରମଣି—ବେଦାନ୍ୟାଧୀତ ବିଧନା ସମାଦୁତ୍ତେ

ପୁତ୍ର ବୃତ୍ତଃ

ସମାନା ମୁଦୁହେତ କନ୍ୟା ଯଶଶୀଲବଯୋଗୁଣେ ।

କାମମରଣାତ୍ମି ଦ୍ୱେଦ ଗୁହେ କନ୍ୟାର୍ତ୍ତମନ୍ତ୍ରପି

ନରେ ବୈନାଂ ପ୍ରସତ୍ତେତ୍ର ଶୁଣିଲୁନାୟ କର୍ମିତର ।

ମହା ନିର୍ବାଣତତ୍ତ୍ଵ—ଅଞ୍ଜଳି ପଢ଼ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ମଞ୍ଜଳି ପଢ଼
ସେବନ ।

ନୋଦାହସ୍ୟେତ୍ ପିତା କନ୍ୟା ମଞ୍ଜଳ ଧର୍ମଶାସନଂ ।

ଭିଷମ୍ୟ—କୁମାର ବର୍ତ୍ତମାନ କୌଣସି କୌଣସିବର୍ତ୍ତମାନ୍ୟପାର୍ଯ୍ୟତ ପଢ଼ଂ

ବିନେତ ତୁଳଙ୍କଂ ।

ମନ୍ତ୍ର—ବର୍ତ୍ତମୟ ମୁଧାର୍ଥୀର କନ୍ୟା କୁର୍ଯ୍ୟତ୍ତ ସ୍ଥୟଂବରଂ

କୌଣସିବର୍ତ୍ତମ୍ୟ ପାର୍ଯ୍ୟତ କୁମାର୍ୟତୁମଗ ସତ ।

ଉଦ୍‌ଦ୍‌ଦ୍ଵାରା କାଳାଦେତ୍ୟାତ୍ ବିନେତ ସଦୃଶଂ ପଢ଼ ।

ଶୌତମ—ଶୀନ୍ଦ୍ରତ୍ତ ନଗତିୟ ସ୍ଥୟ ଯଜନ୍ୟତେ

ମହା ନିର୍ବାଣତତ୍ତ୍ଵ—ଚତୁରଦ୍ୟବନ୍ଧ ସୁତାନ ଲାଲପ୍ରେତ୍ରାତ୍ମି

ସେତ୍ର ପିତା

ତତ୍ତ୍ଵ ଫୋତଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୁଣାଳ ବିଦ୍ୟାଶ ଶିଷ୍ମପ୍ରେତ୍ ।

ବିଂଶାବିକାନଥକାନ୍ ସୁତାନ ପ୍ରେଷଦ୍ୱେଦ ଗୁହକର୍ମସୁ
କନ୍ୟା ପ୍ରେବିଂ ପାଲମୟୀ ଶିଶ୍ରମୀୟ ତ ଯତ୍ତତ୍ତ୍ଵ
ଦେସ୍ତା ବରସ୍ତ ଦ୍ୱୁଷେ ଧନ ରହୁମନ୍ତୁତା ।

ଶୁତ୍ର ପୁତ୍ର ପୁରୁଷମାନଙ୍କରୁ ପ୍ରମାଣ ସଙ୍ଗ୍ରହ କରିବାକୁ ହେଲେ
ଏହା ସବୁ ଏକ ପ୍ରକାଣ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥ ହୋଇ ପଢ଼ିବ ।

ତଥାପି ଆଜି ଅନ୍ଧ ଭରତ କୌଣସି ଏକ କାଳୀନେକ ଦେଶ
ବ୍ୟାପୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଅନ୍ଧର ରହି ସନାତନ ଏବଂ ପ୍ରକୃତସିଦ୍ଧି
ନିୟମର ଅଭିନମ କରୁଥାନ୍ତି । ବୋଧ ହୁଏ ଭରତର ମୁହଁଲ-
ମାନ କାଳୀନ ଅଭ୍ୟାସର ଆଜାରେ ଶାନ୍ତିପ୍ରେସ୍ ବ୍ୟାକ୍ରମ ଜାତ
ସୁବିଧା କନ୍ୟାମାନଙ୍କ ରଶଣାବେଳଣ କର ନ ପାର ସେମାନଙ୍କ
ବାଲ ଦିନୁ ବିବାହ ଦେଇ ଅନ୍ୟ ପ୍ରରୂଷମାନଙ୍କ ତତ୍ତ୍ଵ-
ବିଧନରେ ଶୁଣି ବେଲେ । ତତ୍କାଳୀନ ରହି ଓ ପଣ୍ଡିତମାନେ
ସୁବିଧା ବିବାହ ନିଷେଧ କର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଲେଖି ଗଲେ । କିନ୍ତୁ
ବୋଧ ହୁଏ ଶଦିଶ୍ଵମାନେ ବଳଶାଳୀ ସ୍ଥବା ହେତୁ ପୂର୍ବ ପ୍ରଥା
ଅସୁନ୍ଦର ରକ୍ଷା କର ପାଇଅଛନ୍ତି । ପୁଣି ଆଜି କାଳ ସୁନାର,
କୁମ୍ବଟି, ବଣ୍ୟ ଓ ବମାଳ କରଣ ପ୍ରତିତ କେତେ ଗୋଟି
ଜାତ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ଥାନ୍ୟ ବ୍ୟାକ୍ରମମାନଙ୍କ ଅନୁକରଣରେ ଆପଣା
ଜାତରେ ବାଲବିବାଦ ପ୍ରତଳିତ କର ଅସୁଅଛନ୍ତି ।

ଯଦିନ ସୁଷ୍ଠୁର କୌଣସି ପ୍ରାରମ୍ଭ ଥାଏ । ତେବେ ଉତ୍ତର
ପ୍ରାରମ୍ଭ ଦବୀବନ୍ଧ ଲୋକ ସାଧାରଣର ସରକା ସକାଶେ
ବିଧବ୍ୟବସ୍ଥାର ପ୍ରଣୟନ ଅନବରତ ଲୁଚିଅଛି, ପୁଣି ପ୍ରତଳିତ ।
ଶୁତ୍ର ନାତ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଦେଶ କାଳ ପାବାନ୍ୟାୟ
ପରବର୍ତ୍ତନ, ପରବର୍ତ୍ତନ ଏବଂ ପରମାର୍କନ ତଳ ଅସୁଅଛି ।
ଏହା ଜାଗି ଶୁଣି ଦେଖି ରଶଣଶୀଲ ମନରେ ଚେତନ୍ୟ
ଉଦୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହି ଚେତନ୍ୟ ଉଦୟ ନ ହେବାନ୍ତି
ଜଗତର ଏକ ନିୟମ । ଅଭ୍ୟାସ ପ୍ରାବଲ୍ୟ ଏତେ ଦେଖି ଯେ
ଏହା ଶାସ୍ତ୍ର, ସ୍ଵର୍ଗ, ଅନୁଭୂତି ଓ ବିଜେକକରୁ ଅବଜ୍ଞା କରିଥାଏ ।
ଜଳ ବିଶ୍ଵାନ ଅଭ୍ୟାସ ହେତୁ ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପ୍ରତି ଅଭ୍ୟାସ
ରହ ପାରେ ନାହିଁ । ଦିଅଁ ଗତୁ ଗତୁ ମାଜକୁ ହୁଏ । ଏହି
ଅଭ୍ୟାସ ହେତୁ ପ୍ରାଣବାୟ ସାଧନ ଯୋଗ ସ୍ବରୂପ ଯେଉଁ
ପ୍ରାଣବାୟ ପ୍ରାଣଶୀଲୀ ସ୍ଥିର ଅଜି ଭାବୀ ନାୟିକା ଶର୍ଣ୍ଣରେ
ପରିଷର ହୋଇଅଛି । ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ସକାଶ ପ୍ରାୟ ୧୫ ବର୍ଷ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଶ ଦେଶାନ୍ତର ଭୂମି କର ପୂର୍ବାଶ୍ରମ ନିବାସ
ପୂର୍ବକ ଯେଉଁ କଠୋର ବ୍ୟାକ୍ରମ ଅବଲମ୍ବନ କର

ଆଏ ଅଜି ତାହା ଅର୍ଦ୍ଦ ସମ୍ମା କାଳ ବ୍ୟାପୀ ଉପନୟନ
କାଳିନ ଗାଁ ମୁଣ୍ଡ ରେଣୁଣୀରେ ପରିଶର ହୋଇ ଥିଲା ।
ସୈନ୍ୟ ସମ୍ରବଦ୍ଧାହାର ପୁରୁଷର ଦେଶ ଦେଶାନ୍ତର 'ଦିଶ-
ବିଜୟ' ଅଜି 'ଗନ୍ଧା ପରିଥ' ଓ 'ପାତଳିଥ' ପରିବେଶିତ
ଅନ୍ୟାନ୍ୟରୁ ବୈଠକଶାନୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଜେ ହେବାରେ
ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହୋଇ ଥିଲା । ଏହି ଶୁଭପରିଶୟ କାଳିନ
ନବବନ୍ଧୁତଙ୍କର ମଧ୍ୟଶର୍ମୀ ଅଜି ବାଜୁ ଫୀଡ଼ାରେ ପରିଶର
ହୋଇ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଜଗତରେ
କୌଣସି ଅଶ୍ଵର ବା ବ୍ୟାପ୍ତି ଚରଣସ୍ଥାନୀ ରହେ ନାହିଁ, କାଳ
କ୍ଷମେ ପ୍ରକୃତର ନିୟମ ବଳେ ରଖିଛି ହେବ, ସାମାଜିକ
ପୋଷକତା ଓ ସହାନୂତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କରି ଦିନେ
ସମାଜରେ ଅଳ୍ପିତ ଭାବରେ ବଳେ ଅଧିପତ୍ୟ କରିବ । ଅଜି
ରକ୍ଷଣଶୀଳ ପଣ୍ଡିତମାନେ ସଭକର ପ୍ଲିଇ କଲେଣି ଯେ
ବାଲକମାନଙ୍କୁ ୧୧ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବବାହିତା ରଖିବାକୁ
ହେବ । ୨ ବା ୩ ବର୍ଷରୁ ୧୧ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିବାହ ବିଷ୍ଣୁଭୂବି
କରିଥିବା, ହାର ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ଶନେଃ, ମୁଖପଦବୀରେ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ୟବାର ପ୍ରତିପାଦିତ ହୁଏ । ଶାନ୍ତିରକ୍ଷାପୂର୍ବକ
ମୂଳ ସଂସ୍କାର କରିବାକୁ ହେଲେ ଶନେଃ ପଞ୍ଚା ଅବଳମ୍ବନ
କରିବାକୁ ହୁଏ କିନ୍ତୁ ରେପ୍ରୋକଲିତ ଯୁବତୀ ବିବାହ କରି

ରହିଛି କରିବା ସକାଣେ ଯେପରି ରଜନେତିକ ବିଷ୍ଣୁବ ଓ
ପାନୀଙ୍କ ଦୌର୍ଘ୍ୟର ଅବଶ୍ୟକତା ହୋଇଥିଲା ସେହିପରି
ଅଜି ବାଜୁ-ବାହୁ ଦୁଆର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସକାଣେ ରଜକାମ୍ଭ
ଅନୁକୂଳ ପୂର୍ବକ ତୁମୁଳ ସାମାଜିକ ଅନୋକନ ଅବଶ୍ୟକ ।
ଅମ୍ବାନଙ୍କର ସମାଜ ଅମ୍ବାନଙ୍କର ବ୍ୟାହର ପଣ୍ଡିତ ଓ
ପୁରୋହିତମାନଙ୍କ ହାତରେ ଥିଲା । ସର୍ବପାଧାରଣଙ୍କ କଥା
ତେଣେ ଥାଉ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପାଦିତ ରଜନ୍ୟବୁନ ମଧ୍ୟ ଅଜି
ପୌରେହତ୍ୟ ଅତ୍ୟାଗ୍ରରେ ପ୍ରତୀତିତ । ସମାଜର ସ୍ତ୍ରୀ
ସାଧାରଣ ପୌରେହତ୍ୟ କୌଣସିକ କାର୍ଯ୍ୟ କେବ ଏବଂ
ରଜନ୍ୟବୁନ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ଦୀତା ପିତୁଳୀ ।
ଚିର୍ବ୍ୟାସ ଓ ପ୍ରବଳ ପ୍ରପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ ସମାଜ ଦୁର୍ବଳ ଓ
ସାହସମ୍ମାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ମୁସିମେୟ ଅଧୁନିକ ଶିଳ୍ପର
ନେତାମାନଙ୍କ କଥାରେ ସର୍ବପାଧାରଣ ଆସ୍ତା । ରଖନ୍ତି ନାହିଁ
କେବଳ ବ୍ୟାହର ପଣ୍ଡିତ ଓ ପୁରୋହିତଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ
ଉପରେ ଏକାନ୍ତ ନିର୍ଭର କରି ଥିଲା । ଅତିଏବ ଏହି ବିବାହ
ସଂସ୍କାର କାର୍ଯ୍ୟ କେବରେ ପଣ୍ଡିତ ଓ ପୁରୋହିତମାନଙ୍କୁ ଲୋକ
ସାଧାରଣଙ୍କ ଅବଳମ୍ବନ ସକାଣେ ଅଦର୍ଶ ଦେଖାଇବାକୁ ହେବ ।

ଶାବ୍ଦୀ ପଣ୍ଡିତ ।

ଜୀବ ଛିଠି ସା ।

ଜୀବଛିଠି ଧର୍ମ କି ଅଧିର୍ଷ, ପୁଣ୍ୟ କି ପାପ, ଏହି
ବିଷ୍ଣୁ ଚିନ୍ତା କର ମୋର ଚିତ୍ତରରୁ ସମୟରେ ବିଶେଷ
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଥିବାରୁ ତତ୍ତ୍ଵମନେ କିନ୍ତୁ ଲେଖିବାକୁ
ମନ ବଳାଇଥିଲା । ଏହା ଅନୁଧାବନ କରିବା ପୂର୍ବେ ଧର୍ମ
କଣ, ଅଧିର୍ଷ କଣ, ସାମାନ୍ୟର ବିଶ୍ୱର କର ଦେଖିବା
ଉଚିତ । ଧର୍ମ ଓ ପୁଣ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଏକାର୍ଥ ବୋଧକ, ଏବଂ
ଅଧିର୍ଷ ଓ ପାପ ବିପରୀତାର୍ଥ ବୋଧକ । ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର-
ମନକରେ ଧର୍ମ ଓ ଅଧିର୍ଷ ଶବ୍ଦର ବିବିଧ ଅର୍ଥ ଉଲ୍ଲେଖ କରା
ଯଇଥିଲା । ଧର୍ମ—ଅଧିର୍ଷା, ଉଚିତ ମେଦିନୀ ।

“ଅହୁଂସା ଲଙ୍ଘଣେ ଧର୍ମୋ, ଦ୍ଵିଷ୍ଟା ଦ୍ଵିଧର୍ମଲଙ୍ଘଣା” ।—
ଅହୁ ମହାତ୍ମାର ମନ୍ଦିର । “ଦେବ ପ୍ରତିହିତୋ ଧର୍ମୋ, ଦ୍ଵିଧର୍ମପୁଦ୍ବି-
ଦ୍ଵି”—ଉଚିତ ଶବ୍ଦ ଭାବରେ ଉଚିତ । “ନିହିତକିୟାପାଧ୍ୟେ

ଧର୍ମଃ ପୁଣ୍ୟ ଗୁଣେ ମତଃ । ପ୍ରତିଷ୍ଠିତକିୟାପାଧ୍ୟେ ସ
ଗୁଣୋଧର୍ମ ଉଚିତରେ”,— ଉଚିତ ଧର୍ମପିକା । ଏହି ସମୟ
ସଙ୍କରୁ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ମେଦିନୀ ଓ ମହାତ୍ମାର ମତରେ
କେବଳ ଅନ୍ଧିଷ୍ଠାର ନାମ ଧର୍ମ । ଯଦି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି
ଅଜାବନ କୌଣସି ଜୀବ ବିଧ ନ କର ନୌର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରବଞ୍ଚନା,
ମିଥ୍ୟା ଅଥ ଦୃଢ଼ି ଅବଳମ୍ବନବୁର୍ବକ ନାୟିକଭାବେ ଜୀବକା
ନିର୍ବାହ କରେ ତାହାକୁ ଧାର୍ମିକ ବୋଲ୍ୟିବ କି ? ଏପରି
ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରଙ୍କ ଅନ୍ତିକୁ ସୀକାର ନ କର ଓ ପ୍ରାଣୀ ବିଧ ନ
କର ଯଥେତ୍ରା ଜୀବନ ଯାପନ କଲେ ବୋଧନ୍ତୁଏ କେବଳ
ତାହାକୁ ଧାର୍ମିକ ବୋଲ୍ୟିବେ ନାହିଁ । ମେଦିନୀ ଓ ମହାତ୍ମାର
ମତରେ ଧର୍ମ ଶବ୍ଦର ସଙ୍କା ଯଥାର୍ଥ ବୋଲ୍ୟ ବୋଧ ହେଉ
ନାହିଁ । ଭାଗବତ ମତରେ ଦେବ ପ୍ରତିହିତ କାର୍ଯ୍ୟର ନାମ

ଧର୍ମ, ଚତ୍ରପଥର କାର୍ଯ୍ୟର ନାମ ଅଧର୍ମ । ଏଠାରେ ବେଦ ପ୍ରଶିହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କଣ, ତାହା ସମ୍ମ ଗୋଲୁ ଯାଇ ନାହିଁ । ସମ୍ଭବ ବେଦରେ ଯେଉଁ ସମ୍ପ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ ବିଦ୍ୱତ୍ତ ହୋଇଥିଲା, ତତ୍ସମସ୍ତହିଁ ଯଦି ଧର୍ମ, ଅନଳ, ଅନଳ ଓ ନଦନଦୀର ମୁବାଦି ଯଦି ଧର୍ମ ହୁଏ, ତାହାହେଲେ କହିବାର କିଛି ନାହିଁ । ବେଦରେ ଅନେକ ବିଷୟ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଅଛି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟ ଯଦି ଧର୍ମ ହୁଏ, ତାହାହେଲେ ଥାର ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ବ୍ୟତତ ଅନ୍ୟ ତନ ଜାତ ପକ୍ଷରେ ବେଦାଧ୍ୟନ ନିଷେଧ । ଯେଉଁମାନେ ବେଦାଧ୍ୟନ କରି ବେଦ ପ୍ରଶିହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ସେହିମାନେ [ବ୍ରାହ୍ମଣ] କେବଳ ଧାସିକ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ [ଶୁଦ୍ଧାଦି] ସମ୍ପ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ଅଧାରିକ, ପାପୀ, ନାରକୀ । ନରକ ସେ କେଡ଼େ ହୁଅର ତାହାର ଭୟତ୍ତା ନାହିଁ । ନରକରେ ଥାର ପ୍ରଶିଷ୍ଟା ଅଛି କି ନା ପନ୍ଦେହ । ୨ୟ ଶ୍ରେଣୀ ରେଲଗାଡ଼ରେ ପ୍ରାନ ନ ହେଲେ ଯେପରି ସେହି ଶ୍ରେଣୀର ଯାଦୀଙ୍କୁ ୧୯ ଶ୍ରେଣୀ ଗାଡ଼ରେ ପୂର୍ବର ଦିଅୟାଏ; ବୋଧହୁଏ ସେହିପରି ବେଦାନରଙ୍ଗି [ଶବ୍ଦିଯୁ ବୈଶ୍ୟ ଶୂଦ୍ର] ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନରକରେ ପ୍ରାନାଭାବ ହେଲେ ସ୍ଵର୍ଗରେ ପୂର୍ବର ଦିଅୟିବ । ଧର୍ମପାଦିକା ମତରେ ବିଦ୍ୱତ୍କିମ୍ବା ସାଧନର ନାମ ଧର୍ମ । କେଉଁଗୁଡ଼ିକ ବିହତ ଓ କେଉଁଗୁଡ଼ିକ ଅବିହିତ କିମ୍ବା, ତାହା ପ୍ରକାଶ କରି ଯାଇ ନ ଥିବାରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷରେ ପ୍ରବେଦ ହୁଅ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଅତଶ୍ୟ କଟିନ ଓ ଅନ୍ମର । ଧର୍ମ ଶବ୍ଦର ଏମିଧି ସଙ୍କରେ ଚିତ୍ରର ଚାନ୍ଦ୍ର ନ ହୋଇ ବରଷ ବିଶେଷ ପନ୍ଦେହ ଜାତ ହୁଏ । ଅହଂକା ଯଦି ପରମ ଧର୍ମ ହୁଏ, ତେବେ ଯଙ୍କରେ ପଶୁବନ୍ଧ ବା କିପରି ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଶାୟ ? ଦ୍ଵିଧ ମତର କିପରି ଆକାଶ, ଦୁଃଖାୟାର ନାହିଁ । ଯଙ୍କରେ ପଶୁବନ୍ଧ କରିବାର ଉଦେଶ୍ୟ ବୋଧ ହୁଏ ଥାର କିଛି ନୁହେ କେବଳ ଯଙ୍କରେ ପଶୁବନ୍ଧ କରି ତାହାର ମାଧ୍ୟ ବିଷୟ କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା । ଦାର୍ଢିକାନ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ମତରେ ଏକମାତ୍ର ମୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ଉଦ୍ଧରକ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ସ୍ଥିକାର ଓ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଶାଖାହିଁ ଧର୍ମ । ଇଂଲଞ୍ଚର ସର୍ବତ୍ରଧାନ ଦାର୍ଢିକାନ ପଣ୍ଡିତ ଡାକ୍ତର ମାର୍ଟିନୋ ସାହେବ ଏହି ପ୍ରକାର ଧର୍ମ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଲାଗିଥିଲା, ଯଥା,—

"Understanding by 'religion' belief in an ever—living God, that is, of a

Divine Mind and will ruling the universe and holding Moral relations with mankind."

ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ଅମର ଉଦ୍ଧରକ ପ୍ରତି ବିଶାଖାହିଁ ଧର୍ମ । ଯେଉଁ ଉଦ୍ଧର ନିଶ୍ଚିଲ ଜଗତ ଯୁଷ୍ମି କରିଥିଲା, ଏବଂ ଶାସନ କରୁଥିଲା ଏବଂ ମାନବଜାତ ସହିତ ନେତ୍ରିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆବଶ୍ୟକ, ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୃଢ଼ ବିଶାଖ ଓ ରତ୍ନ କରିବାହିଁ ଧର୍ମ । ଏହି ସଙ୍କରେ ବୋଧହୁଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ମାନ ପାରେ । ଦୁନ୍ତୁ, ମୁସଳମାନ ଓ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାନ ପ୍ରଦ୍ଵାତ ପ୍ରଧାନ ॥ ଜାତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନାନା ଧରମାତ୍ର ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ଉକ୍ତ ଶାସନମାନ ବିଶେଷ ମନୋଯୋଗ ଓ ତନ୍ମାପୂର୍ବକ ଅଧ୍ୟନ କରିଥିଲା, କେବଳ ସେହି ତନ୍ମାପୂର୍ବକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଧର୍ମ ଓ ପୁଣ୍ୟ, ଅଧର୍ମ ଓ ପାପ ଶବ୍ଦର ପ୍ରକାର ଧରମାତ୍ର କରିଥିବାର ସମ୍ବନ୍ଧ ବୋଧ ହୁଏ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପନ୍ଥରେ ଏହା କେବଳ ନାମମାତ୍ର ଶବ୍ଦ ଓ ବାଳକାଳୋଚିତ ଅଭ୍ୟାସକଳିତ ବାନନିବ ବାବିହାର ମାତ୍ର । ଯଦିତ ଜାତିଶେଷରେ ବା ଦେଶବିଶେଷରେ ନାନାପ୍ରକାର ଧର୍ମ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ପ୍ରକଳିତରେ ଧର୍ମ ଏକ, କେବଳ ସାମଜିକ ଶାତ ନାତ, ଆଗ୍ରହ ବ୍ୟବହାର ଓ ପନ୍ନାମାନ ବିଭିନ୍ନ । ଭାଷାବେଦରେ ଏକମାତ୍ର ଉଦ୍ଧର ନାନା ନାମରେ ଥାରିଥିବ; ଯିହୋବା, ଯୋଦ୍ଧ, ଲତ୍ତ, ଗତ, ଉଦ୍ଧର, ଅନ୍ନ ଉତ୍ସାହ । ଯେପରି ପଥକମାନେ ରିଲ ରିଲ ପଥରେ ଗମନ କର ଏକ ନଗରରେ ଉପପ୍ରତି ହୁଅନ୍ତି, ଯେପରି ଅନ୍ୟାୟ ନଦନମା ସମ୍ବନ୍ଧ ନାନା ପଥରେ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ଏକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପତିତ ହେବାର ବିଭିନ୍ନ ମତ ଓ ପଥ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର ଯାଇଥିଲା । କାହାର ମତ—ପଥ ସରଳ ବା କାହାର ବିକଳ, ଏତିକି ପ୍ରବେଦ; କିନ୍ତୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏକ । ଯାହା ଧର୍ମ, ତାହା ସର୍ବର୍ତ୍ତ ଧର୍ମ; ଯାହା ପାପ ତାହା ସର୍ବର୍ତ୍ତ ପାପ । କୌଣସି ଦେଶରେ ସତ୍ୟ ଦୁଃଖ ବା ପାପ ମଧ୍ୟରେ ଗଣ୍ୟ ନୁହେ । କୌଣସି ଜାତ ମିଥ୍ୟାକୁ ପ୍ରଶ୍ନ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ ବା ଉଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଧର୍ମଧର୍ମର ବିଶ୍ୱର ଏହି ପ୍ରବନ୍ନର ମୁଖ୍ୟ ଉଦେଶ୍ୟ ନୁହେ । ଜୀବଦ୍ଵାରା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି ଲେଖିବାକୁ ପାଇ-

ଧର୍ମାଧର୍ମର ଅତ ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରଭୟ ମାତ୍ର ଦିଆମଳୀ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୃଷ୍ଟିର ନିଯମ ଅନୁଯାବନ ବରା ଯାଉ । ପ୍ରକତିପ୍ରକତ ଦୂଷିତିପାତ କଲେ (ଧର୍ମରଙ୍କ ଅନ୍ତିମ ସ୍ଥିତି କରି) ଯତ୍ତ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଯେଉଁ ଯମସ୍ତୁ ମାଣୀ ଓ ଉଭିଦର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଛି, ତତ୍ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ଆହାର ସ୍ଵରୂପ । ମନୁ ମଧ୍ୟ ଜାହାଙ୍କ ସ୍ଵରୂପର ମ ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ଗ୍ରଂ ଅଷ୍ଟବିଂଶ ଶ୍ଲୋକରେ ଏହାର ତତ୍ତ୍ଵ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ କରିଥିଲୁଣ୍ଡି ;

“ପ୍ରାଣସ୍ୟାନ୍ତମିଦିଃ ସର୍ବଂ ପ୍ରଜାପତିରକଳ୍ପୁତ୍ ।

ପ୍ରାବର୍ଣ୍ଣ ଜଙ୍ଗମଟିଷ୍ଠିବ ସବଂ ପ୍ରାଣସ୍ୟ ଭ୍ରତନମ୍” ॥

ଅର୍ଥ—ଜଗତରେ ସେ କିଛି ପଦାର୍ଥ ଅଛି, ସେ
ପଞ୍ଚଦାୟ ପ୍ରକାପତି, ଜୀବର ଅନୁଷ୍ଠାପ ସୂର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲୁଣ୍ଡି;
ଅତିଏ ସ୍ଵାବର—ଜଙ୍ଗମ ଉଦୟହୃଦୀ ଜୀବର ଭୋକନ । ପୁଣି

“ରାଣୀମନ୍ଦିରର ଦଂଷ୍ଟି ଶାମପ୍ରେଦଂଷ୍ଟି ଶାମ ।

ଅହସ୍ତାଷ ପହସ୍ତାନାଂ ଶୁରଣାତ୍ମେବ ରୀରବଃ” । ୨୯ ।

“ନାହିଁ ଦୁଃଖ୍ୟଦିନାବ୍ୟାକ୍ ପ୍ରାଣିନୋହନ୍ୟହନ୍ୟପି ।

ଧାର୍ତ୍ତିକ ସ୍ଵପ୍ନାହ୍ୟାଦାଷ ପ୍ରାଣିନୋଇନ୍ଦ୍ରା ଏବଂ ର ” । ୩୦ ।

ଅର୍ଥ—ଅଚର ତୃଶାଦିଷ୍ଟାବର—ଚରଣଶୀଳ ପଶୁପତ୍ରୀଏହି
ଜଙ୍ଗମର ଉଷ୍ଣ; ଦନ୍ତଶାଳୀ ପ୍ରାଣୀ ଦନ୍ତଷ୍ଟାନ ପ୍ରାଣୀକୁ ଉଷ୍ଣତା
କରେ; ଉତ୍ସମ୍ବନ୍ଧ ମହୀୟ ହସ୍ତବିନିଷ୍ଠ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର
ଉଷ୍ଣ; ଏବଂ ଭୀରୁ ଜୀବଣ ଚରକାଳ ବୀରମାନଙ୍କର
ଅନ୍ତଃ। ଅହାରବୁଦ୍ଧିରେ ଉଷ୍ଣ ଜୀବକୁ ପ୍ରତ୍ୟହି ଉଷ୍ଣତା କଲେ
ଭୋକ୍ତାର କୌଣସି ପାପ ହୁଏ ନାହିଁ, କାରଣ ଏକମାତ୍ର
ବିଧାତା କୌଣସି, ଜୀବକୁ ଉଷ୍ଣ ଓ କୌଣସି ଜୀବକୁ
ଭେଦାତ୍ମନ୍ତପେ ସୃଷ୍ଟି କରଥିଲାନ୍ତି । ପୃଥିବୀରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖା-
ଯାଏ ଯେ, ଶିଦ୍ଧ ଜୀବ ଉପରେ ଦୃଢ଼ତ ଜୀବ, ଦୃଢ଼ତ
ଉପରେ ଦୃଢ଼ତର, ଓ ଦୃଢ଼ତର ଉପରେ ଦୃଢ଼ତମ ଜୀବ
ଅହାର୍ଵୀର୍ଥ ନିର୍ଭର କରନ୍ତି । ଯଥା; ମହାଲତା (ଜୀଅଁ)କୁ
ଦେକ୍ହ, ଦେକ୍ହକୁ ମର୍ତ୍ତ୍ଵ, ହର୍ଷକୁ ପନ୍ଥି, ପନ୍ଥିକୁ ମନୁଷ୍ୟ,
ମନୁଷ୍ୟକୁ ବ୍ୟାପ୍ତ, ସିହାଦି ଉଷ୍ଣତା କର ପ୍ରାଣ ଧାରଣ କରନ୍ତି ।
ପୁଣି କୌଣସି ପ୍ରାଣୀ ମୁଢ଼ ହେଲେ ସେହି ମୁଢ଼ ଶରୀରକୁ
ଅନ୍ୟନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀ ଉଷ୍ଣତା କରନ୍ତି । ଏହି ନିୟମରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ
ପ୍ରାଣୀ ଅନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀ ଉଷ୍ଣରେ ନିର୍ଭର କରେ । ସୁତେବଂ ଜୀବ-
ଜୀବ ପ୍ରକାର ନିୟମ ।

ପ୍ରକାଶ ନୟମ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣୟାତ୍ମିକ ଜୀବଜନ୍ମ ଓ ଚର୍ଚାତ୍ମଣାଦି ଉତ୍ସାଦନର
ଏକ ପ୍ରଧାନତମ କାରଣ । ଦେଖାଯାଏ ଗ୍ରୀଷ୍ମ କଟିବନ୍ଧ
ଅର୍ଥାତ୍ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ପ୍ରଧାନ ଦେଶରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଜୀବ-
ଜନ୍ମ ଓ ଫଳମୂଳ ଚର୍ଚାତ୍ମଣାଦି କାତି ହୁଏ; ସମକଟିବନ୍ଧରେ
ତଦପେକ୍ଷା ଅଛୁ ଓ ଶୀତ କଟିବନ୍ଧରେ ଅତି ସାମନ୍ୟ ।
ଗ୍ରୀନିଲାଣ୍ୟ ପ୍ରତ୍ଯତି ଶୀତ ପ୍ରଧାନ ବିଷ୍ଣାବୁଦ୍ଧ ଦେଶରେ ସ୍ଥାବର
ଜଙ୍ଗମାଦିର ପରିମାଣ ଅତିଶ୍ୟ ଅଛୁ । ଶାକସବଜି ପ୍ରାୟ
ଜନେ ନାହିଁ । ସେ ସମସ୍ତ ପ୍ରଦେଶରେ ମାନବ ଜାତି ମଧ୍ୟ
ଅତ୍ୟଳୁ ସଂଖ୍ୟକ । ସେମାନେ କେବଳ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ ଓ
ରହିସୁକ ପ୍ରତ୍ଯତି ଜୀବ ଉଷ୍ଣଶ କର ପ୍ରାଣ ଧାରଣ କରନ୍ତି ।
କାଟପତଙ୍ଗ, ପଶୁ, ପଣ୍ଡି, ମଧ୍ୟଥାଦ ସ୍ତଳଗର, ଜଳଗର
ଓ ଉତ୍ସବର ପ୍ରାଣୀ ଜୀବ୍ୟ । ଅଣ୍ଣେମାନ ପ୍ରତ୍ଯତି ହୀପର
ମାନବ ଜାତି ପୂର୍ବେ ଅସର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅଣ୍ଣିତ ଅବସ୍ଥାରେ
ମନୁଷ୍ୟକୁ ରୟ କରୁଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୃଥିବୀର ପ୍ରାୟ
ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଶିକ୍ଷା ବିଷ୍ଟାର ହେବାରୁ ତାହା ବିଦୁତିର
ହୋଇଥାଏ ।

ମାନବ ଜାତ ସେଉଁ ପରିମାଣରେ ସବ୍ୟତା ଓ ଶିଳ୍ପ-
ସୋଧାଳନରେ ଉକ୍ତାତ ହେଉଥିଲା, ସେହି ପରିମାଣରେ
ସେମାନଙ୍କର ରୁଦ୍ଧ ବିବେକ ଅବ୍ଦ ମାଞ୍ଚିତ ଓ ପାଶବୁ ଚରିତ
ଦୂରାଜତ ହେଉଥିଲା । ଜୀବଜଗତରେ ମାନବ ଜାତରୁ
ପର୍ବ ପ୍ରଧାନ ଓ ସର୍ବ ଶୈଖ୍ଯ । ପୃଥିବୀର ଉକ୍ତତ ସାଧନ
କେବଳ ମାନବ ଜାତ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ରୁଦ୍ଧ-
ବିବେକ-ଜୀବ-ଦୃଷ୍ଟିର ପରିମାଣାନ୍ତ୍ୟାୟୀ ମନୁଷ୍ୟ ଶୈଖ୍ଯ
ଲାଭ କରେ । ମନୁଷ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜୀବ ମଧ୍ୟରେ ଏକ
ବିଶେଷ ହେବ ଦୃଷ୍ଟିଗୋତ୍ର ହୁଏ,—ତାହା ଦୟା । ଦୟା
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜୀବରେ ବିଶେଷ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ ।
ଦୟା କେବଳ ମାନବ ଜାତର ଏକ ବିଶେଷ ମନୋଗତ
ଭାବ ମାତ୍ର; (Sentiment) ତିନ୍ତା ଲେବଳ ମନୁଷ୍ୟର ଧନ,
ତିନ୍ତା କରିବା ଶକ୍ତି କେବଳ ମନୁଷ୍ୟର । ସେ ଭାବେ ଅନ୍ୟ
ପ୍ରାଣୀ ପର ସେ ନିଜେ ଏକ ପ୍ରାଣୀ, ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ଏକ
ଭଗବାନ ସୁଷ୍ଠୁ କରିଥିଲା, ପ୍ରାଣୀର୍ଥୀ ସୁଷ୍ଠୁର ପ୍ରାଣ, ମନୁଷ୍ୟ
ଶୈଖ୍ଯ, । ଯେତେବେଳେ ପୃଥିବୀରେ ଭଗବାନ ଜୀବ ବ୍ୟତେ,
ଆହାର୍ୟ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ସୁଷ୍ଠୁ କରିଥିଲା,
ଯଦ୍ବାରା ମନୁଷ୍ୟ ଉତ୍ସମ୍ଭୁତେ ଜୀବକା ନିର୍ବାହ କର ପାରେ,

ଜୀବନ ଯାପନ ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ଅଭ୍ୟବ ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ପ୍ରଧାନ ଦେଶରେ ମାସ ରକ୍ଷଣ ଅସ୍ଵାପ୍ୟକର । ଏପରି ପୁଲେ ଜୀବ ବଧ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ସୁତରଂ ଜୀବହୃଦୟା ଅନୁତ୍ତତ । ଏହି ଭାବ କେବଳ ବିବିଧ ଶାସ୍ତ୍ର ଶାକସବଳି ବହୁଳ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ପ୍ରଧାନ ଦେଶର ମାନବମାନଙ୍କ ମନରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଉତ୍ତ୍ରେକ ହୁଏ । ଯାହା ଏଠାରେ ଅନୁତ୍ତତ, ତାହା ସର୍ବତ୍ର ଅନୁତ୍ତତ ହେବା ଉଚିତ । ଶୀତ ପ୍ରଧାନ ଦେଶରେ ଶାକସବଳି ଶୟାଦ ପ୍ରକୁର ପରମାଣରେ ଜାଗ ହେଉ ନ ଥିବାରୁ ସେ ଦେଶର ଲୋକେ ମାସାଶନ କରିବାରୁ ବାଧ ଓ ତାହା ମଧ୍ୟ ସେ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଵାପ୍ୟକର ଓ ଉତ୍ସକନକ ।

ଶାସ୍ତ୍ରାନ୍ତପାରେ କେତେକ ଜୀବର ମାସ ଦେଖି— କାଳ ପାଦ ବିବେଚନାରେ ମାନବ ଜୀବର ସ୍ଵାପ୍ୟକର ଓ କେତେକ ଜୀବର ମାସ ଅସ୍ଵାପ୍ୟକର । ଅସ୍ଵାପ୍ୟକର ଜୀବର ମାସ ରକ୍ଷଣ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନିଷେଧ କରା ଯାଇଥିଲୁ । ଅନ୍ୟନାୟ ଜୀବ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯଜ୍ଞାର୍ଥ ମାସ ରକ୍ଷଣ ଦେବବିଧାନ, ଦେବୋଦେଶ ବିନା ବୁଥା ପଣ୍ଡ ହନନ ନିଷେଧ, ମନୁକ ମତରେ ଯଜ୍ଞାର୍ଥ ପଣ୍ଡ ବଧକଲେ ପାପ ହୁଏ ନାହିଁ ।

“ମଧୁପର୍କେ ନ ଯଜ୍ଞେ ତ ପିତୃଦେବତ କର୍ମଶି ।

ଆନ୍ତେବ ପଶବୋହିଃୟା ନାନ୍ୟବେତ୍ୟବନ୍ଦନ୍ତୁ ।”

ମନୁ ବୋଲନ୍ତି ମଧୁପର୍କ, ଯଜ୍ଞ, ପିତୃ ଓ ଦେବକାର୍ଯ୍ୟ ନିମିତ୍ତ ପଣ୍ଡ ହୁଏ କରିବାର, ଏବମିଧୀ ପଣ୍ଡବିଧ ଅଛିଃୟା ବୋଲି ଗଣ୍ଠ । ଯଦି ମଧୁପର୍କ, ଯଜ୍ଞ, ପିତୃ ଓ ଦେବକାର୍ଯ୍ୟ ନିମିତ୍ତ ପଣ୍ଡବିଧ ଶ୍ରେୟଃ ହୁଏ, ତେବେ ନିଜର ଶଶର ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ପୁଷ୍ପାଦ ନିମିତ୍ତ କି ସକାଳେ ତାହା ନିଷିଦ୍ଧ ? ଯଦି ନିଜର ପିତା ଓ ଦେବ-ତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପଣ୍ଡବିଧ ହୁଏ, ତେବେ ନିଜ ପାଇଁ ଦେବାର ଦୋଷ କୃତ ? ମୃତ ପିତା ନିମନ୍ତେ ପଣ୍ଡବିଧ ଶ୍ରେୟଃ, କିନ୍ତୁ ନିଜ ପାଇଁ ନୁହେ । ଯଦି କୌଣସି ଦେବତା ଥାନ୍ତି, ତାହାଙ୍କ ନିମିତ୍ତ ବା କିପରି ଜୀବହୃଦୟା ଦହାଇ ପାରେ ? ଏହାର କୌଣସି ବିଶେଷ କାରଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରୁଥାଇ ନାହିଁ । ଅୟ-ଦେବଦଶାସ୍ତ୍ରମତେ ଜୀବହୃଦୟା ନିଷେଧ କାହିଁ । ଶଶର ରକ୍ଷା ନିମିତ୍ତ ଶ୍ରୀଷ୍ଟ ପ୍ରସ୍ତରାର୍ଥେ ବିବିଧ ପ୍ରାଣିବିଧ ବିଧବଦ ହୋଇଥିଲା । ଜୀବନାର୍ଥ୍ୟମତେ ତେବେରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାର ଜୀବ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଉତ୍ୱମରୂପେ ଶଶର ରକ୍ଷା କର ପାଇଲେ

ପର୍ବ ପ୍ରକାର ମଙ୍ଗଳ । ତେବେ ବୁଥାରେ ବିନା କାରଣରେ ପ୍ରାଣିବିଧ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେ । ପୁଣି ମନୁ ଏକ ସ୍ଥାନରେ କହିଅଛନ୍ତି ।—

“ନ ମାସ ରକ୍ଷଣେ ଦୋଷୋ ନ ମଦେଖ ନ ଚ ମେଥୁନେ । ପ୍ରତ୍ଯେତେଷା ତୁତାନାଂ ନିର୍ବ୍ରତ୍ରୀ ମହାପଳା ॥”

ଅର୍ଥାତ୍ ବୈଧ ମାସରକ୍ଷଣ, ବୈଧ ମଦ୍ୟପାନ, ଅଥବା ବୈଧ ମେଥୁନରେ ଦୋଷ ନାହିଁ ; ରକ୍ଷଣ—ପାନ—ମେଥୁନାଦି ବିଷୟରେ ଜୀବର ସ୍ଵର୍ଗବତଃ ପ୍ରତ୍ୱତି ଥାଏ, କିନ୍ତୁ ଏହି ସମୟ ବିଷୟରୁ ନିର୍ବ୍ରତ ହେବା ମହାପୁଣ୍ୟକନକ । ଏଥିରୁ ହୃଦୟ ପ୍ରମାଣ ହେଉଥିଲୁ ସେ ହିନ୍ଦୁର୍ଧର୍ମ ଓ ହିନ୍ଦୁ-ଆୟୁର ପକ୍ଷତର ପ୍ରଥାନ ଶାସ୍ତ୍ରକର୍ତ୍ତା ମନୁଙ୍କ ମତରେ ଜୀବହୃଦୟା ନିଷିଦ୍ଧ ନୁହେ । ଶଶର ରକ୍ଷାର୍ଥେ ଉତ୍ସକାରି ପ୍ରାଣୀର ହନନ ଶ୍ରେୟ । ଅମ୍ବେମାନେ ପ୍ରତି-ଦିନ ଜୀବ ବା ଅଜୀବରେ ଶତ କାଟ, ପତଙ୍ଗ ମହ୍ୟାଦ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରାଣୀ ବଧ କରୁଥିଲୁ । ଯେଉଁ ଜଳ ପ୍ରତ୍ୟେ ପାନ କରୁଥିଲୁ ତହିଁରେ ଥିବା ସହସ୍ର ଶୁଦ୍ଧ ଜୀବ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କର କୁଣ୍ଡିଷ୍ଟ ହେଉଥିଲା । ଶାକସବଳିରେ ଥିବା ଶତ କାଟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେ ରକ୍ଷଣ କରୁଥିଲୁ । ଏଥିରେ ଯଦି ମଧ୍ୟ ନ ହୁଏ, ତେବେ ତଦପେଣ୍ଡା ବୁଦ୍ଧତର ଜୀବ ବଧରେ ପାପ ହେବ କିପରି ? ଏହା ଶୁଦ୍ଧ ଜୀବର ଅଗମ୍ୟ । ଯାହା ପାପ, ତାହା ସର୍ବପୁଲେ ପାପ ।

ଅସ୍ତ୍ରଦେଶ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ପ୍ରଧାନ ଅଟେ । ଏହି ଦେଶରେ ଦୁର୍ଧ, ଦୃଢ଼, ବହୁବିଧ ଶିଥ ଓ ଫଳମୂଳ ପ୍ରକୁର ପରିମାଣରେ ଉପ୍ରଦିତ ହୁଏ; ଶଶର ରକ୍ଷାର୍ଥ ଅଧିକ ଉତ୍ସର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ପ୍ରାଣି-ମାସ ବ୍ୟଙ୍ଗତ ଅନ୍ୟନାୟ ଆହାର୍ୟ ପଦାର୍ଥ ହ୍ରାସ ଅମ୍ବେମାନେ ରତ୍ନରୂପେ ଶଶର ରକ୍ଷା କର ପାରୁ । ଜୀବମାସ ଏହି ଦେଶରେ ବିଶେଷ ଉତ୍ସକନକ, ସୁତରଂ ଅହୁତକାରକ । ସେଥି ପାଇଁ ପଲାଣ୍ଟ ତୁଳ୍ଳ କେତେକ ଉତ୍ସକନକ ମାସ ବ୍ୟଙ୍ଗ ଶାସ୍ତ୍ରକାରମାନେ ନିଷେଧ କରୁଥିଲା । ମାସାଶନଜୀବନତ ଅନୁପକାର ମଧ୍ୟ ପୁଲବିଶେଷରେ ପରିଲାଭିତ ହୁଏ । ଯେଉଁମାନେ ଗୋବିଧ କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଶଶର କୁଣ୍ଡିଷ୍ଟ କୁଣ୍ଡା ଓ ଶେରାଫାନ୍ତ ଖେବାର ଦେଖାଯାଏ ।

ପ୍ରଥାନ ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର ବାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତ ଅମୂଳ ପାଠ କଲେ ଯେଷୁ ଦେଖା ଯାଏ ସ୍ଵର୍ଗ ଗ୍ରାହମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଶାକସ୍ତ୍ର ଜୀବ-ହିଂସା ନିଶ୍ଚେଷ ନ କର ବରଷ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଜୀବ ବଧ କରି-ଅଛନ୍ତି, ଏବଂ ସ୍ଵର୍ଗ ଶାକସ୍ତ୍ର ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ପାରଷ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଶାମଦ-ଭରବଦ୍ଵାରୀତାରେ ମଧ୍ୟ ହୃଦୟ ପ୍ରାଣୀ କଥା ତେଣିକି ଆଉ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମାନବ ଜୀବି ବଧ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅଜ୍ଞାନଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲୁଛନ୍ତି । ମହାଭାରତରେ ସହସ୍ର ଜୀବ ବଧ କରିଯାଇ ଥିବାର ଉଦ୍ଦେଶ ଅଛି । ଦେବ ଦେବାଙ୍କ ଜୀବବଳୀ ଦେବାର ମଧ୍ୟ ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରରେ ବିଧାନ ଅଛି । ବଳୀ ପ୍ରଦାନ କର ଭାବୁ ମାସ ପିଞ୍ଜି ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନାହିଁ । ବରଷ ଭରଣ କରି-ନାର ନିସ୍ତମ ବିଧବର ହୋଇଥିଲା ।

ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମରେ ଅହଂକାର ପରମଧର୍ମ । କିନ୍ତୁ ଉକ୍ତ ଧର୍ମ-ବିଲ୍ମିମାନେ ବହୁ କାଠବିଶିଷ୍ଟ କଳ ପାନ କରନ୍ତି, କାଠ ପତଙ୍ଗାଦି ନଷ୍ଟ କରନ୍ତି । ଜୀବାନମାନେ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମବିଲମ୍ବୀ ହେଲେହେ ପାର୍ବତୀ ସମ୍ବ୍ରଦ୍ଧ ପ୍ରଚୁର ପ୍ରାଣିଶରେ ମଧ୍ୟ ଧରି ବିଦ୍ୟୁ କରିବାମରେ ବହୁ ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କରନ୍ତି । ମଧ୍ୟ ଯେମାନଙ୍କର ଏକ ପ୍ରଦାନ ବ୍ୟବସ୍ଥା । ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦୁଇଗୁରୁ ଶ୍ରେ ତ୍ରୈ ପଦିଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ଭାବରଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ରିକୁ ସ୍ଵିକାର କାହିଁରେ ଦେଖିଲ ନାହିଁ । ତାହା ଅସ୍ତ୍ରିକାର କଲେ, ଅହଂକାର ବା କି ଧରି? ଧରି ବା କଣ? ଧରିର କି ପ୍ରସ୍ତୁତିନା? ଅନେକେ ବୋଲନ୍ତି ମଧ୍ୟ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ଶଣ୍ୟ ନୁହେ । କିନ୍ତୁ ଅମ୍ବର ମତରେ ମାତ୍ରର ନାମ “ପିଣିଠଂ ତ୍ରୈଷ ମ.ସ. ଫଳକଂ କ୍ରବ୍ୟପମିଷଂ” ଏତେଗୁଡ଼ିକ ମାସର ନାମ । ପଢ଼ିବରେ ନିମ୍ନମାନ୍ୟରେ ଜୀବ ହିଂସା ଅବୈଧ ନୁହେ । ଏପରି ଛଳେ ଜୀବ ହିଂସାକୁ କିପରି ପାପ ବୋଲୁ

ଯିବ? ଶାହ୍ମରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଜୀବର ମାସ ଉଷ୍ୟ ଓ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଜୀବର ମାସ ଅର୍ଦ୍ଧ ବୋଲ କଥିତ ହୋଇ ଅଛି । ମୁଗର୍ବ ରଘୁମାନଙ୍କର ଧାନାସନ । ଶଣ୍ଗର ମାସ ତର୍ପଣ-ଶାବାଦ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବ୍ହୃତ ହୁଏ । ଜୀବହିଂସା ନ କଲେ ଗର୍ବ ମାସାଦ କିପରି କରିଗଲ ହେବ? ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ କାଳୀ, ଦୂରୀ ଓ ଗ୍ରାମଦେବମୋନଙ୍କଠାରେ ପଶୁଚଳୀ ଶାସ୍ତ୍ରମରେ ପ୍ରଦାନ କରା ଯାଉଥିଲୁ ଓ ଉକ୍ତ ମାସ ଉଷ୍ୟି ହେଉଥିଲା । ତହିଁରେ ପାପ ସଂକାତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏପରି ଛଳେ ଶଶର ଉପକାରୀରେ ପ୍ରାଣିବିଧ ପାପ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୋଇ ନ ପାରେ । ସର୍ବଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ପୁଣ୍ୟ ଓ ପାପ ବୋଲି ତର୍କ ଛଳେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେ ସମୁଦ୍ରାୟ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିନା କରନ୍ତି, ଅଧିକ ବା ପାପ ବୋଲି ତର୍କ କରନ୍ତି । ଏହିପରି କର୍ମରେ ବଣିଭୂତ ହୋଇ ଲୋକେ ଅନେକ କଥା ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି, କେତେକ କର୍ମକୁ ପୁଣ୍ୟ ଓ କେତେକ କର୍ମକୁ ପାପ ବୋଲି ଜ୍ଞାନତଃ ବା ଅଜ୍ଞାନତଃ ମନେ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପାପ ପୁଣ୍ୟର ପ୍ରକାରାର୍ଥ ଅଧିକାଂଶ ବ୍ୟକ୍ତି ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ପ୍ରକଳ୍ପ ଅନେକ ପାଠକଙ୍କର ତୁମ ବ୍ୟଥିତ କର ପାରେ, କିନ୍ତୁ ସେଥିପାଇଁ ନାଗ୍ରହ । ଯମା କଲେ ପାଧୁତାପ୍ରକାଶ ହେବ ।

ବେଳି ସଂଖ୍ୟା ।

ନବିଡ଼ କାନନେ   ପୁଣ୍ୟ ତୋଗୋବନ
 ନିତ୍ୟ ଶାନ୍ତି ଲ୍ଲାକାୟିତ,
 ପ୍ରକୃତ ବେଶଙ୍କ   ହୀତାଳମୁରୁପେ
 ନାନା ଶୋଭା ଚିତ୍ତିତ ;
 ପବିତ୍ର ଭାପସ   ଯଜ୍ଞ ହୋମ ଧ୍ୱମେ
 କୃଷ୍ଣକାୟ ତରୁ ତାଳେ,
 ନାନା ବିହଙ୍ଗମେ   ଗାଆନ୍ତି ମଧୁର,
 ପିକ ତା ସୁତାଳ ତାଳେ ;
 କୁଷମ ଚିହ୍ନଟେ,   ସମୀର ପରଶେ
 ପଞ୍ଚବ ମୁଦେ ନାଚଇ,
 କେଉଁ ଭୂରେଶୁ   କଳ କଳ ତାଳେ
 ତାଳେ ଅଧିକ ବଧି ;
 ମୁନ ସଙ୍ଗେ ସିଦ୍ଧି,   ସର୍ଵ ଦେବ ସଙ୍ଗେ
 ଶେଳେ ହୃଥର ମୋହିତ ;
 ଦୁଃଖ ବେଦପାଠେ   ବନ ଦିବାନଶି
 ଦେଉଥାଏ ନିନାଦିତ ।
 ସେ ତପକାଳନେ   ନିତ୍ୟ ଶନ୍ତିମୟ
 ପୁଣ୍ୟ ପଞ୍ଚବ କୁଠୀର,
 ଯହିଁ ନିବସନ୍ତି   ପବିତ୍ର ତପଶ୍ଚି
 ପଣ୍ଡିତ, ତେଜସ୍ଵୀ, ଧୀର ।
 ତର୍ହେଲୁ ବେତି   ଅନନ୍ତେ ରହନ୍ତି
 ସୁନା ଶିଷ୍ୟ ଶତ ଶତ,
 ମଧୁ ବେଦପାଠେ   ଯାହାକ ହୃଥନ୍ତି
 ସ୍ଵରଗେ ଦେବେ ଉଷ୍ଣତ ।
 ଏତେ ଶିଷ୍ୟ ମଧ୍ୟ   ଦୃଦ୍ର ଶିଷ୍ୟ ବେନ
 କରୁଥାନ୍ତି ତହିଁ ପଢା,
 ଏକ ମନ, ଏକ   ପରଶ ତାଳର
 ଏକ ଦୁରୋଧ ଯେତେ ଗଢା ;
 ଏକ ପୁଣ୍ୟ ଧାଟେ   ସ୍ନାନ ସଂଖ୍ୟା ସାର
 ଏକହିଁ କୁଠୀରେ   ଭୋଜନ ଶର୍ଦ୍ଦନ
 ଲବେହେଁ ନ ଥାଏ ରେଦ ;

ଏକ କୁଠା ତୁମେ   ହୀଡ଼ନ୍ତି ବେନେ,
 ପଞ୍ଜନ୍ତି ଏକ ଥଠବା ;
 ନିକଟ ତାଳୀଙ୍କ   ତୁର ପରେ ଯାଇ
 ଦେଖନ୍ତି ପ୍ରଦୋଷ ଛବି ;
 ଏକ ପୁହେ ଏକ   ଉଚ୍ଚନ୍ତି ପ୍ରପାପେ
 ପଢ଼ନ୍ତି ବେନ ଏକଫେ ;
 ପୂର୍ଣ୍ଣମା ନିଶ୍ଚିଥେ   ଉଷ୍ଣତେ ଉଚ୍ଚଯେ
 ଅନାନ୍ତି ଗରାନ ପଟେ ;
 ଜାବନ ଅନ୍ଧନ୍ତୁ   ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୁନନ
 ଏକ ଅରେୟ ସ୍ତରୀ କହେ ;
 ଏକ ଆୟା ଅବା   କୌତୁକେ ବିଧାତା
 ନିହାଳୁ ପୃଥକ ଦେହେ ।
 ଏହରୁପେ ମଧୁ   ସରଚୀନ୍ତ ପ୍ରେମେ
 ବଧର କେତେ ବିତଳୀ,
 ଦିନ ପରେ ଦିନ   ମାସ ପରେ ମାସ
 ଉଲେ ଜଣା ନ ପଡ଼ିଲା ।
 କମେ ବେନ ମଧ୍ୟେ   ଏକହି ସଂଖ୍ୟାର
 ସାଙ୍ଗ ଦେଲୁ ଅଧ୍ୟନ୍ତ,
 ଶୁଭ୍ରକ ପୃଷ୍ଠା   ମେଲୁଣି ଧେନି ସେ
 ଶିବ ଅପଣା ଭବନ ।
 ସଂଖା ଗୁଲିମିବ   ଏ ତାର ସଂଖ୍ୟା
 ଦହେ ଅନ୍ୟ ସଂଖା ମନ,
 ମଳନ ତା ମୁଖ,   ନିଷ୍ପେକ ତା ନେବ
 ବିଷାଦେ ନ ରୁଚେ ଅନ,
 ବିଷାଦେ ସଂଖାଟି   ଗୁହ ଏକ କୋଣେ
 ଭାର ପ୍ରିୟତମ   ରହିଛ ଗୁହଁ,
 ତାର ପ୍ରିୟତମ   ସଂଖା ଯିବାବେଳେ
 ମେଲୁଣି ମାଗିବା ପାଇଁ ;
 ଏହରୁପେ ଧର୍ବ   ଲିତା ପରେ ଲିତା,
 ଦଣ୍ଡ ଗଡ଼ ଗଲା ବିତ,
 ସଂଖା ଧେ କୁଠୀରେ   ନ ଥାଏନ୍ତେ ସଂଖା—
 ପରଶ ଜଳିଲୁ ଅତି ;

ଶୋକେ ଷେଷ ଦିତି   ନିରେଖିଲୁ ଯାଇ
କୀଡ଼ା ଭୁମେ, ଘାନ ଘାଟେ,
ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଷ୍ଠୁର   ସ୍ଥଳେ ଉଗ୍ରଥଣ
ଚଳିଲୁ ତହିଲେ ତଟେ ;
ପାନ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୋଭା,   ଜଳ କଳରବେ
ଜଳ ଉଠିଲୁ ପରଣ,
ଖଣ୍ଡା ତାର ନାହିଁ   ସେ କପର ଏକା
ଭୈଗିବ ଏ ହବିମାନ ?
ପଦ ସନସନେ   ନିର୍ଦ୍ଦୟ କୋକିଳେ
ମୁଗ ବ୍ୟାସ୍ତ୍ରେ ଥର ଥର
ପରୁରେ ଉଦ୍‌ବେଗେ   ତା ସଖାର କଥା,
ନ ଦିଏ କେହି ଉତ୍ତର ;
ହୃଦୟ ଜ୍ଞାଳାରେ   ତାପସ ଅଶ୍ରମେ
ଫେର ସଖା ଗାନ୍ଧୀ କଣେ,
ଏକ ଏକ ଶ୍ରୀ   ପରୁରିଲୁ ସଖା—
କଥା ସହପାଠି ଗଣେ ;
ସେ ଦିଗେ ଅନାଏ,   ଯେଉଁ ଦିଗେ ଭାଷେ,
ନେଇଶେୟ କୁଡ଼େ ପରଣ ;
ତାର ପ୍ରାଣ ସଖା   ଯାଇଛି ନ କହ
ତୋବିବ ତାକୁ କି ଅନ ।
ଏହି ବୁଝେ ବୁଝା   ନାନା ଦିଗେ ଗୋକି
ବସନ୍ତେ କୁଠୀର କୋଣେ
ପଖାର ବିଜ୍ଞେବେ   ଶୋକେ ତା ନନ୍ଦିନୀ
ଲୋତକ ହରିଲୁ କଣେ ।
ହରି ଥିଲୁ ସଖା   ତା ପ୍ରାଣ ସୋଦର
କଲୁ ତାକୁ ଅବହେଳା,
କପଟ ବନ୍ଧନେ   ଥିଲୁ ଏତେ ଦିନେ
ଏବେ ନିଜ ରହା ନେଇଁ ।
.ନିଶ୍ଚେ ସେ ଦେଖିଲୁ   ଦେଇ ନାହିଁ ସଖା
ହେଲାରେ ବନ୍ଦୁତା ସାର,
ଦେବାୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା   ତବୁ ଏହିବାକୁ
ଯାଇଛି ସିନା ବାହାର ।
ଶେଷ ବିଜାଦେ   ଶୋକାକୁଳ ସଖା
ଯୋହିଲୁ ନନ୍ଦିନୀ ନିର,

ଚନ୍ଦ୍ର ବଚନେ   ଉଷ୍ଣ ଜଳ ହାସ୍ୟ
ମିଶାଇ ଭାଷିଲୁ ଗିର ।
“ଶାର ସଯୋଗ   ନୁହଇ ପ୍ରସ୍ତୁ,
ଶାର ସଙ୍ଗେ ଲିଭର ,
ପ୍ରଣୟ ଶାଶ୍ଵତ   ସେ କି କେବେ ରହି
ଧୂର ଦେହେ ପାରଇ ?
ଏକ ପ୍ରାଣ, ଏକ   ଆସା ବେଦିକର
ପୃଥକ ଶାରେ ଥିଲୁ,
ଏବେ ସିନା ମାତ୍ର   ଦେହ ରିଳ, ଲବେ
ପ୍ରଣୟ ସେ କି ଛଞ୍ଜିଲୁ ?
ହୋଇପାରେ ସଖା   ଏ ଗୁରୁ ରବେ
ନ ହେବ ସାମାଜ ଦିନେ,
ତୁମ୍ଭ ପ୍ରାଣ ଲିଭି   ପାରେ ଦୂର ଦର୍ଶନ୍
ମୋର ଏ କୁଠୀର ଲୋଗେ ;
ଥାପି ସ୍ଵରଗେ   ହର ପଦ ପାଶେ
ମିଳନ ହେବ ନିଷ୍ଠ୍ୟ,
ଧେହ ଚାବେ ଭାଇ   ସପ୍ତେହେ ଅଳଜି
ଦେବ ପବିତ୍ର ପ୍ରଣୟ ।
ସଇର ଯୋଦର   ପସାର ପାଗରେ
ତୋପାନ ଯହିଁ ଗୀଣି,
ଗୁଲୁଥିବ ମୁଦ୍ରି   ଜାବନ ତରଣୀ
ପାବଧାନେ ପ୍ରତିକଣ ।
ତୁମ୍ଭ ସଖେ ସଖା   ମୋର ନିଜ ସୁଖ,
ଶେଷରେ ପ୍ରାର୍ଥନା ଏହି—
ଶାନ୍ତି ସଖେ ରହି,   କହ ଭାଲୁ ଭଳ
ନେହୁ ନର ଗଲା ବହି ।
କାଣିଦ୍ଵାରା   ଅକ୍ଷୁଦ୍ଧିମ ପ୍ରେମ
ଦୁଷ୍ଟିଲୁ ଯହିଁ ବିଷାଦ,
ପ୍ରାଣର ଯୋଦର   ପାଶେ ନାହିଁ ବେ
ପରଶେ ବଡ଼ ବିବାଦ ।
ଏକା ଘାନ ସାର   ଏକା ବେଦ ପଟେ,
ଏକାକୀ ଯାଏ କୁମଣେ,
ଏକାକୀ କୁଠୀରେ   ଭୋଜନ ଶମ୍ଭନ,
ଏକା ଲୁଗେ ଅଧିନ୍ଦନେ,

ନାହିଁ ସଙ୍ଗ ପାଶେ
ମନଭବ ବିଦିମୟ,
ବୃଦ୍ଧତର୍ୟ ବୃତ୍ତେ
କହିବ ହୋଇ ଅଥୟ;

କରିବ ଯା ସଙ୍ଗେ
ତଳେ ଦୃଢ଼ୀ ହେଲେ

କର୍ମ ପାଇ କର୍ମ
କାହିଁରେ ନ ଲାଗେ ମନ,
ସଙ୍ଗ ସଙ୍ଗ ବିନ୍ଦୁ
ବିଷାଦେ ଗଲା ଜାବନ ।

ଶ୍ରୀ ଗୋଦାବିଶ୍ଵଶ ମିଶ୍ର ।

ଆମିତ୍ର ଭୋଜନ ।

ଭିଷର ପ୍ରାଣିକଗତ ସୁଷ୍ଟି କରିବାର ଅଭିକାଷ କରି
ପ୍ରଥମେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାବ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରୁବ୍ୟର
ଅଯୋଜନ କଲେ ; ଏବଂ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ସୁଷ୍ଟ ହେଲା ପରେ
ପ୍ରାଣିକଟ ସୁଷ୍ଟି କଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣୀର ଚାହ୍ୟ ଅବସ୍ଥା-
ସମ୍ବନ୍ଧ ଓ ଅବ୍ୟକ୍ରମ ଯନ୍ତ୍ରମାନ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରତିହ,
ଭିଷଣ, ଜାର୍ଣ୍ଣ ଓ ଶୋଷଣ କରିବାର ଉପଯୋଗୀ ହେବା
ନିମିତ୍ତ ମଧ୍ୟ ନିର୍ମିତ ଫେଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାବ ତଦନ୍ତ୍ୟାସ୍ତି
ସ୍ଵ ସ୍ଵ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇ ଜାବନ ଧାରଣ କଲେ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାବର ଖାଦ୍ୟବିଷ୍ୟ ଆଲୋଚନା କରିବା ଏ
ପ୍ରକଳ୍ପର ଭୁଦେଶ ନୁହେ । ଭିଷର ମନ୍ତ୍ର୍ୟ ନିମିତ୍ତ କି ଖାଦ୍ୟ
ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଅଛନ୍ତି, ସେ ବିଷ୍ୟରେ ପଦେ ଅଧେ ଲେଖିବା
ଏ ପ୍ରକଳ୍ପର ଲକ୍ଷ୍ୟ ।

ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରଥାନଙ୍କଟ ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭିନ୍ନ; ଯଥା,
ଅମିଷ ଓ ନିରମିଷ । ମାନବ-ପାକଯତ୍ର ଏହି ଦୁଇ ଜାଗାୟ
ଖାଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ କି ଖାଦ୍ୟର ଉପଯୋଗୀ ତାହା ଦେଖାଯାଉ ।
ସିଂହ, ବିଦ୍ୟୁତ୍ପରିଚି ଘାପଦ, ସର୍ପ ଓ ବେକପ୍ରତିକ ସରାପୁପ,
କେତେକ ଜାଗାୟ ପକ୍ଷୀ ଓ ମସ୍ତକ ସଙ୍କୁର୍ତ୍ତ ଅମିଷଛେଜୀ; ଏବଂ
ମୂର, ବରହ, ଗୋ ଓ ମର୍କଟ ପ୍ରତିକ ସଙ୍କୁର୍ତ୍ତ ନିରମିଷାଣୀ ।
ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ନିୟମର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିମ ଦେଖା
ଯାଏ ନାହିଁ, ସେମାନେ କୌଣସି ପମ୍ପରେ ମିଶ୍ର ଖାଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ
ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ଦୁଇ ଜାଗାୟ ମଧ୍ୟରେ ଅମ୍ବେମାନେ
କେଉଁ ଶ୍ରେଣୀ ଭୁକ୍ତ ତାହା ନିର୍ତ୍ତୟ କରିବାକୁ ତାଳେ, ଅମ୍ବେ-
ମାନଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ଅବ୍ୟବ ଓ ପାକଯତ୍ର ଉପରେକୁ କେଉଁ
ଶ୍ରେଣୀ ସଙ୍ଗେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅଛି ତାହା ଜାରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।
ନିରମିଷାଣୀ ମଧ୍ୟରେ ଅମ୍ବେମାନେ ମାଙ୍କର ଓ ଅଙ୍ଗାରାଦିଟାଳା
ଜାଗାୟ ବିନ ମନ୍ତ୍ର୍ୟର ଖୁବ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ । ସେମାନଙ୍କର ବନ୍ଦୁ

ବିନ୍ୟାସ, ପାକଯତ୍ର ଓ ଅନ୍ତରାଳ ଅମ୍ବେମକଠାରୁ ବିଶେଷ
ପ୍ରଥମ ନୁହେ, ଅଧ୍ୟନିକ ପ୍ରଧାନ ଶଶବତ୍ରିତ୍ତବିର୍ତ୍ତ ଓ ପ୍ରାଣ-
ବିଜ୍ଞାନବେହା କୁରୁଷ୍ଵର (Cuvier), ଉଲ୍‌ଲିଅମ୍ ଲରେନ୍
ଏୟୁ, ଆର, ଏସ୍ (William Lawrence F. R. S.),
ଡିକ୍ରାର ଏୟୁ, ଏ, ପାଉଚେଟ୍ (Dr. F. A. Pouchet),
ପର ଗଲ୍ଫ୍ ବେଲ, ଏୟୁ, ଆର, ଏସ୍, (Professor
Sir Charles Bell, F. R. S.), ଅଧ୍ୟାପକ ସର ରାତ୍ରିତ୍
ଓଲ୍ୟ (Professor Sir Richard Owen),
ଅଧ୍ୟାପକ ଜେ ହାଓ୍ର୍ୟାର୍ଡ ମୁର୍ର (Professor J. Howard
Moore) ଏବଂ ଜନ୍ମରେ, ଏୟୁ, ଆର, ଏସ୍ (Professor
John Ray, F. R. S.) ପ୍ରତିକ ମନାଣୀମାନେ ନିଷ୍ଠ୍ୟ
କରିଅଛନ୍ତି ଯେ, ମନ୍ତ୍ର୍ୟର ନୈସଟିକ ଖାଦ୍ୟ ଫଳ, ମୂଳ ଓ
ବିଭିନ୍ନ ଶାକପରଜି; ମସ୍ତକ ମାଂଶ ତାହାର ପ୍ରାକୃତିକ ଖାଦ୍ୟ
ନୁହେ । ଏ ବିଷ୍ୟର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଉପଳବ୍ୟ ନିମିତ୍ତ ଅଧ୍ୟାପକ
ବାରେନ୍ କୁରୁଭରଙ୍ଗ୍ର The Animal kingdom
ଓ ଅଧ୍ୟାପକ ଗଲ୍ଫ୍ ବେଲଙ୍କ୍ର Anatomy, Physiology
and Diseases of the Teeth ନାମକ
ପୁସ୍ତକ ଅନୁସନ୍ଧେୟ ।

ଅମ୍ବେମଙ୍କର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନେ ଯେ ଫଳମୂଳକର୍ତ୍ତା
ଥିଲେ, ଏଥରେ ସମେହ ନାହିଁ; କାରଣ ଅମ୍ବେମଙ୍କର
ପ୍ରାଣିନିତମ ରକ୍ଷିମାନେ ବିନନ ଫଳମୂଳ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କିଛି
ଖାଇ ନ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଏହି ପ୍ରାକୃତିକ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇ
ସେତେ ପାର୍ଶ୍ଵଜାଗା ହୋଇଥିଲେ, ଅଧ୍ୟନିକ ପର୍ଯ୍ୟତାଦ୍ୱାରା
କୃତିମ ଖାଦ୍ୟଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଲେଜି ତେତେ ପାର୍ଶ୍ଵଜାଗା
ହେବାର କ୍ଷୁଦ୍ର ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ସାଂକ୍ଷିକ ରକ୍ଷଣଦ୍ୱାରା
ସେମାନଙ୍କର ମାନସିକ ଓ ନେତୃତବ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ସେତେ-

ଉଲତ ହୋଇଥିଲୁ, ତାହାର ଜାନ୍ମମାନ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସେମାନଙ୍କର ଶିଖାନ ଓ ଦର୍ଶନ ।

ଯଦି ଅମୂଳାନଙ୍କର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନେ ଫଳମୂଳ ଭୋଜନ ଥିଲେ, ତେବେ ଅମିଷ ଭୋଜନ କିପରି ମାନବ ସମାଜରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ହେଲା ? ବୋଧ ହେଏ, ଏକ ସମୟରେ ମାନବ ସମ୍ବାସ ଦୂରୀଶ୍ଵରତ ଦେବଦୂରୀପାକ ଯୋଗୁଁ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନବିକ ଖାଦ୍ୟ ପାଇ ନ ଥିବାରୁ ବାଧ ହୋଇ ପ୍ରାଣ ରଖା ନମିତ୍ର ପଶୁ ମାସ ଖାଇଥିବେ । ଯେପରି କି ଅଜିକାଲି ଦୟକର ଦୂରୀଶ୍ଵର ସମୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟମାଂସ ଖାଇବାର ଶୁଣା ଯାଏ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଦୂରୀଶ୍ଵର ଅବସାନାନନ୍ଦର ଅମିଷ ପରତ୍ୟାଗ ନ କରି, ନ୍ୟୁନାଧକ ପରିମାଣରେ ବ୍ୟବହାର କରିଥିବେ । ତଢ୍କାରୁ କୌଣସି ସାନ୍ଧାର ମନ୍ତ୍ର ସାଧୁତ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ତାହା ଖାଦ୍ୟ ମଞ୍ଚରେ ଅବାଧକମେ ପ୍ରତିକଳିତ ହୋଇଥିବ ।

ଥରେ ମାତ୍ର, ରସନା କୌଣସି କୁଣ୍ଡାଦଖର ଶାଦୁ ଉପଳବିଦ୍ୱ କଲେ, ତାହାର ଭାବିଷ୍ୟତ ଜାଣି ପାରୁଥିଲେ ସୁନ୍ଦର ସହଜରେ ତାହା ପରତ୍ୟାଗ କରି ପାରେ ନାହିଁ । କେତେ ଲୋକ ସ୍ଵରାପାନ ଓ ଅଛିଫେନ ସେବନର ପରିଣାମ ଜାଣି ପାରିଲେ ସୁନ୍ଦର ପରିଣାମ କରିଥାନ୍ତି ? ଥରେ ପାପର କବଳରେ ପଡ଼ିଲେ ଯେପରି ସେଥିରୁ ନିଷ୍ଠାତ ପାଇବା ସହଜ ସାଧ ନାହିଁ, ଯେପରି କୌଣସି ଦୂରୀଶ୍ଵର ସାଦରେ ଥରେ ଖାଇଲେ ତାକୁ ଶିତବା ସହଜ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ କଥା ଶିତ ଦିଅନ୍ତି ; ବାପ ଥରେ ମନୁଷ୍ୟ ଖାଇଲେ ତାର ମୃତ୍ୟୁ ନ ହେବା ଯାଏ ମନୁଷ୍ୟଭିତ୍ତି ଟୁକ୍ତ କେବେ ଶିତେ ନାହିଁ । ସେହିପରି ମନୁଷ୍ୟ ଥରେ ଅମିଷ ଖାଇ, ତାକୁ ପରତ୍ୟାଗ କରି ପାରି ନାହିଁ । ଏହା ସେହି ଅମିଷ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ମାନବ ଜାତର ଦୂର୍ବଳ ପ୍ରକଳିତ ନିର୍ଦ୍ଦର୍ଶନ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ଅମିଷ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ମାନବ ଜାତର ସେ ଯେ ଯେତେ ହୋଇଥିଛି ସେଥି ସକାଶେ ସେମାନେ ଦ୍ଵାର୍ତ୍ତ ଦାୟୀ । “ଓଷଧାର୍ଥେ ସୁରାଂ ପିବେବୁ” ବୋଲି, ଶେଷ ନିବାରାନନ୍ଦର ମଦନ ପାନ କଲେ ତାହା ଯେପରି ଦୋଷାବହ, ସେହିପରି ରସନାତୁଁ ନିମିତ୍ତ, ଯଦି ଅନ୍ଧଗ୍ରେ ନଶିତ ପ୍ରାଣୀ ବିଧ କରିଯାଏ ତେବେ ତାହା ତଦ୍ବନ୍ଦୀ ଦ୍ୱାରଣୀୟ । ଏହିପରି ମନୁଷ୍ୟ ମଞ୍ଚରେ ଅମିଷ ଖାଦ୍ୟ ଉଚିତ ହେବାର ଅନୁମିତ ହେଏ ।

ଆମ୍ବାନଙ୍କର ଏହି ଧାରଣା ଥିଲା ଯେ, ଅମିଷ ଭୋଜନ ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ବଳବାନ ଓ ବାର୍ଷିକା ହେବ । କିନ୍ତୁ ତାହା ଦ୍ୱାର୍ତ୍ତ ଭାବିତମୂଳକ ଶୋଲ ମାଂଘରେଜି ବହୁଳ ପାଶାତ୍ୟ ଦେଶମତି ପଣ୍ଡିତମାନେ ନାନା ପଶୁକାର ପର ପ୍ରତିଧଳ କରିଥାନ୍ତି । Dr. Josiah Old fiel, D. C. L., M. A., M. R. S. C., L. R. C. P., Senior Physician, Lady Margaret Hospital Bromely (ଡକ୍ଟର ଜୋଷିଆ ଓଲ୍ଡଫିଲ୍, ଡି, ସି, ଏଲ୍) Herald of Golden Age ନାମକ ପ୍ରସାଦରେ କହିଥାନ୍ତି, “Flesh is an unnatural food and therefore tend to create functional disturbance. As it is taken in modern civilisation it is affected with terrible diseases, as cancer, consumption, fever, and in testinal worms etc., to an enormous extent. There is little need for wonder that flesh eating is one of the most serious causes of diseases that carry off ninety-nine out of every hundred people that are born.” (ଅର୍ଥାତ୍ ମାସ ଏକ ଅସାଧୁବିକ ଖାଦ୍ୟ । ଏଣ୍ଟକର ଅର୍ଥନ୍ତରେ ସହମାନଙ୍କରେ ବିଶ୍ଵାସିତା ନାତ କରେ । ଅଧୁନକ ସର୍ବ୍ୟତା ଏହା ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି କରି ଅଛନ୍ତି ଯେ, ଏହା ଦ୍ୱାରା କାନ୍ସର (ଏକପ୍ରକାର ଫୋଟକ), ପଣ୍ଡା, କୁର ଓ ଅନ୍ତିକ କାଠ ଜାତ ହୁଅଥିଲୁ । ଯେଉଁ ରୋଗମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଜି କାଲି ଶତକତା ୧୯ ଲୋକ ବିନଷ୍ଟ ହେଉଥାନ୍ତି, ମାଂଧ୍ୟାଶନ ସେହି ସେହି ରୋଗମାନଙ୍କର ରୟାବବ୍ରତ କାରଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ । ଲଣ୍ଠନର ସାଲରେମ୍ବନ ଅମି ଅରଧାନେଲ୍ (Salvation Army Orphanage)ର ତଥାବଧାରିକା ମିସ ମେରିଯୁନ୍ (Miss Marian) ଏହି ନିର୍ବାରଣ କରିଥାନ୍ତି ଯେ, ବାଲକ ବାଲିକାମାନେ । ମାଂଘରେଜି ହେଲେ ରୂପ ଓ ଦୂର୍ବଳ ଦେଖାଯାନ୍ତି ; କିନ୍ତୁ ଫଳମୂଳ ଓ ଶାକପରିବାଳି ଖାଦ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମାତ୍ରକେ ସେମାନଙ୍କର ସାପ୍ତ ପୁନର୍ବନ୍ଦ ହେଏ । ଅନ୍ଧାର ରକ୍ଷଣ (ଏକପ୍ରକାର ଶାମ୍ବକା ଜାତ୍ୟେ ସାମ୍ବନ୍ଦ୍ରିକ ଜାତ) କିମ୍ବକୁରର କାରଣ ବୋଲି ଉତ୍ସର୍ଜନରେ ସ୍ତର ଶକ୍ତି ହୋଇଥାଏ । ପାଶ ନଗରର ଖାଦ୍ୟକାମା ଡଳ୍କୁର ରନ୍ଦିଲ୍ (Dr. Verniel)

ଏହି ସିକାନ୍ତରେ ଉପନଶ୍ଚତ ହାରଅଛନ୍ତି ଯେ, ପ୍ରତିଦଳ
ମଧ୍ୟ ଖାଇଲେ କ୍ୟାନାନ୍ୟର ଉତ୍ସଳ ହୁଏ, ତକ୍କର ରୟ
(Dr. Ross) ମଧ୍ୟ ଶୂନ୍ଯରମାଧ୍ୟ କ୍ୟାନାନ୍ୟର ପ୍ରଧାନ
କାରଣ ବେଳି ନିଷ୍ଟୁ କରଅଛନ୍ତି । ଜନ୍ମିନ ତରମାନ୍
ରସାୟନବିତ୍ତ ପ୍ରିର କରଅଛନ୍ତି ଯେ, ମାଧ୍ୟ ବ୍ୟୋମ ଦ୍ୱାରା
ଡୋମେନ୍ ବି ଟକ୍କିନ୍ (Ptomaine or Toxin)
ନାମର ବିଷ ଉତ୍ସାଦତ ହୁଏ । ପାଣୀ ନଗରର ସ୍ଥାନରେ
ଗାସିର ଇନ୍ଦ୍ରିୟିତିର ଡାକ୍ତରଙ୍କର ମତ ପୂର୍ବୋତ୍ତରୁ
ସିକାନ୍ତରୁ କୌଣସି କମେ ପୁଥକ୍ ନୁହେ । ଯେ କହିଅଛନ୍ତି
ଯେଉଁମନେ ମାଧ୍ୟାଶୀ, ଟକ୍କିନ୍ (Toxin) ସେମାନଙ୍କ
ଦେହରେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଲାଗେ । ସ୍କ୍ରିଲ୍ ବିଦ୍ୟାଲୟର
ଅଧ୍ୟାପକ ଅରିଙ୍ଗ୍ ଫିର୍ (Professor Irving
Fisher) ପରିମାଣ କରିବୁ ର କରଅଛନ୍ତି ଯେ, ନିରମିଷ
ଭୋଜନଙ୍କର ବିଶେଷ କଷ୍ଟପହନନ୍ମ ଏବଂ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ
ଶିଶୁର ପରିଶ୍ରମ କଲେ ସମ୍ଭ୍ଵରାନ୍ତି ହେବାର ଦେଖା
ଯାନ୍ତି ଏବଂ ମଞ୍ଜିନୀତୀଳୀ ପ୍ରତିତରେ ସେମାନଙ୍କର ଜୟ ନିଷ୍ଠିତ
ମିଷ୍ଟିର ଇତିଷ୍ଠେସ୍ ମିଲେସ୍ (Mr. Eustace Miles)
ମହେନ୍ଦ୍ରମୟ, How to keep young ନାମକ ପ୍ରବନ୍ଧରେ
ଉଚ୍ଚେଷ୍ଣ କରଅଛନ୍ତି ଯେ, ଯେଉଁମନେ ଅମିଷ ଖାଦ୍ୟ
ପୁରତ୍ୟାଗ କର, ତତ୍ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଅଳ୍ୟନ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ
ବ୍ୟବହାର କରଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଯୌନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତର,
ସେମାନଙ୍କର ରକ୍ତ ସ୍ତଳୁତର ଅମ୍ଲାକୁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର
ଧମନୀ ଅପେକ୍ଷାକୁ ଅଳ୍ପ କଟିନ । ମଧ୍ୟ ଗାଇଲେ
ଉତ୍ତରିକ୍ ଏହି (Uric acid) ଅଧିକ ପରିମାଣରେ
ଶରୀରରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୁଁ, ଉକ୍ତ ଉତ୍ତରିକ ଅମ୍ଲାଧକ୍,
ଅଞ୍ଜଣ୍ଟ, ଶିରଃପୀତୀ, କାଣ ପ୍ରତିତ ଦେଗର ମୌଳିକ
କାରଣ; ଏବଂ ଏହା ଅତିରକ୍ତ ପରିମାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେଲେ
ସମୟ ମାଧ୍ୟ ଓ ରକ୍ତ ବିଷାକ୍ତ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ମସ୍ତିଷ୍ଠର
ରକ୍ତ ପଞ୍ଚାଳନରେ ବିଶେଷ ବିଧା ଜାନେ । ଏହି ପୂର୍ବୋତ୍ତରୁ
ଖାଦ୍ୟନାମା ପାଖାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମନଙ୍କର ମତ ଅମିଷର
ଅନୁପକରିତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯଥେଷ୍ଟ କହିଲେ ତାଳେ ।
କେତେକ ପ୍ରତିକାବ୍ୟ ଏହି ପୂର୍ବୋତ୍ତର ମିମାଂସାର ଯ ଥାର୍ଟ୍ୟ
ସୀନର କର ସ୍ଵ ସ୍ଵ ଖାଦ୍ୟର ସମସ୍ତାର କରଅଛନ୍ତି ଏବଂ
କୃତ୍ୟାନ୍ତରୁ ।

ଅମୂଳାନଙ୍କର ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋଳ ବସିମାନେ ମଘ ଅମିଷ
ଖାଦ୍ୟର ଅନୁପକାରତା ଜାଣି ପାର ମହ୍ୟ ଓ ମାଂସ ଭୋଜନର
ସମ୍ମର୍ତ୍ତ ବିରେଣ୍ଟି ଥିଲେ । ଅମିଷ କଥା ପୂରେ ଥାଏ,
ଘେମାନେ ଅଗ୍ନିପତ୍ର ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରାକୃତିକ ଖାଦ୍ୟ ବୋଲି
ସୀକାର କରିବାରେ ମଧ୍ୟ ପଣ୍ଡାୟୁଦ ହେଉଥିଲେ । ଯାହା
ପ୍ରଭୃତ ପତ୍ର, ସେହି ରୟାଳ ଫଳ, ମୂଳ ଓ ପଦିର ଘେମାନେ
ପୂର୍ଣ୍ଣ ପକ୍ଷପାତା । ସେହି ଖାଦ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମ ଘେମାନେ ଯେତେ
ଦାର୍ଢିଜୀବନ ଲୁହ କରିଥିଲେ, ଅଧ୍ୟନକ କୁଦିମ ମିଶ୍ରାନ,
ଉଦ୍ବୋଗୀୟ ପୁତ୍ରଙ୍କ, ମସ୍ତ ବୃଥ୍ ଓ କଟ୍ଟିନ୍, ଏବଂ ମହୁର
ଖୋଲ ଖଇ ଘେର ଦାର୍ଦାୟୁ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।
ଚରଂ ତାହା ଅକାଳ ମୁହୂର ଏକ ପ୍ରଧାନ କାରଣ ।
ଅମୂଳାନଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଭେଦରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବେଣୀ ପାଇଁ ଅମିଷ
ଖାଦ୍ୟ ନିଷେଧ କରି ଯାଇଥିଛି, ମନୁ ପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟ ମହ୍ୟ ଓ
ମାଂସର ଅପକାରତା ଜାଣି ପାର, ସ୍ଵ ସ ସହିତାରେ ନିରମିଷ
ଖାଦ୍ୟର ପ୍ରାଧନ୍ୟ ଲିପିବକ୍ଷ କର ଯାଇଅଛନ୍ତି । ମହାର ମନୁ,
ତତ୍ତ୍ଵର ସହିତାର ମେ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଲେଖିଥିଲୁଣ୍ଠି —

“ଯୋ ଯସ୍ୟ ମାଂସମନ୍ୟୁତ ସ ଚନ୍ଦାଂସାଦ ଉଚ୍ଚେତ ।
ମହ୍ୟାଦ ସଙ୍କଳାନାମପ୍ରସ୍ତାନସ୍ୟାନ୍ତିନ୍ ବିବର୍କ୍ତିଷ୍ଟୁତ । ୧୫ ।
ନ ରକ୍ଷେତ ଯୋ ମାଂସ ବିଧଂ ଦ୍ଵାରା ପିଣ୍ଡନବତ୍ ।
ସ ଲୋକେ ପ୍ରିୟତାଂ ଯାତ ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ୍ମକ ନ ପୀତ୍ୟତେ । ୧୬ ।
ଫଳମୂଳାଶନେର୍ଷେଷ୍ଟେମ୍ବୁନ୍ୟନାନାଶ ଭୋଜନେହେ ।
ନ ତତ୍ ଫଳମବାୟେତ ଯନ୍ମାୟ ପରିବର୍କ୍ତନାତ୍ । ୧୭ ।

ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନ ପ୍ରଣେତା କଣାଦମୁକ୍ତ ଅଜ୍ଞାନନ ଫଳ
ମୂଳାଶନ ଥିଲେ । ତତ୍ତ୍ଵାର ସେ ଦାର୍ଢିଜୀବ ଓ ମେଧାବୀ ହୋଇ
ଜଣିଲ ଦାର୍ଢିନିକ ପ୍ରଶ୍ନାନଙ୍କର ସମାଧାନ କର ଯାଏଅଛନ୍ତି ।
ଏହିପର ମିତଶତ ପ୍ରାନ୍ୟ ବସିମାନଙ୍କର ଉଦ୍ବାଦରଣ ଦିଆ ଯାଇ
ପାରେ । ପ୍ରଶ୍ନାତସତା ଉଚ୍ଚତ ଚୌରିବ ରାମମୁଣ୍ଡି ନାଏତ୍ତୁ
ମହାଶୟ ପେଣ୍ଟି ଅମାଲିଷିକ ଦୈତ୍ୟକ ବଳଦ୍ଵାରା ପ୍ରାତ୍ୟ ଓ
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ବାସିମାନଙ୍କ ବିସ୍ମୟାନ୍ତିତ କରୁଅଛନ୍ତି, ତାହା ହବି-
ପ୍ରୟାନ୍ତ ମୂରି । ଏହି ପୂର୍ବୋକ୍ତ ବିଷୟମାନଙ୍କରୁ ନିର୍ମିନ୍
ଭୋଜନର୍ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ପେ ସମ୍ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲୁ ଏଥେ
ଧନେହ ନାହିଁ ।

ତଥାପି, ଅଧୁନାକ ମାଂଗ ଛେତ୍ର ସର୍ବମାନଙ୍କର ସନ୍ଦେହ
କ୍ଷେତ୍ରରୁପେ ଦୃଶ୍ୟକରଣାର୍ଥେ ଅଛି ପଦେ ଅଧେ ଲେଖିବା
ଅବଶ୍ୟକ ।

ଅମ୍ବୁଜକଙ୍କର ମାଘପେଶୀର ପ୍ରଧାନ ଉପାଦାନ ସବନ୍ତାର-
ଯାନ । ମନୁଷ୍ୟ ପଦ୍ଧତି ପ୍ରେଣିଗତ ସୂକ୍ଷ୍ମ ତତ୍ତ୍ଵଗୁଡ଼ିକ ନୟ
କରୁଥିଲା । ଏହି ପତନ୍ତ୍ରର କରିବା ପାଇଁ ନାଇଟ୍ରୋଜେନ୍
ବଞ୍ଚିଲ ଖାଦ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା । ଇଂରଜିରେ ତାକୁ ପ୍ରୋଟିଡ୍
(Prolid) କହନ୍ତି । ତାହା, ପ୍ରଧାନତଃ ମାଘ, ତମ, ମୁନ
ଏ ଫର୍ମିଟ୍ରିଟ୍ରିଟ ହାନରେ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ଥାଏ । ଏବଂ
ଦୂରଧରେ କେସିନ ନାମକ [Casein] ଏବଂ ଅଛାରେ
ମୁହଁନ ନାମକ [Glutione] ପେଟି ପ୍ରୋଟିଡ୍ ଥାଏ ତାହାର
ମାତ୍ରା ଅପେକ୍ଷାକୁ ଅଳ୍ପ । ବିଶେଷତଃ, ଦୂରଧରେ ସେ
ମାତ୍ରାରେ ପ୍ରୋଟିଡ୍ ମିଳେ, ଯେଉଁ ମାତ୍ରା ମନୁଷ୍ୟର
ଖାଦ୍ୟରେ ଅବଶ୍ୟକ ବୋଲି ନାହିଁ ହେଉଥାଏ, ଗଢ଼ିଲରେ
ପ୍ରୋଟିଡ୍ ନିଟାକ୍ର କମ । ଯେଥେ ପାଇଁ ଭାତଶିଆ ଲୋକମାନ-
ଙ୍କର ତାତ୍କାଳୀନ ଅବଶ୍ୟକ । ଉଲ୍ଲବ୍ଧ ଅଭିବ ଅମ୍ବିନ୍ଡ୍ରାଜ୍
ପୁରୁଣ ନ କର ସ୍ଵର୍ଗନରେ କୌଣସି ଭାଲିପ୍ରାର ଦୂର କରି
ଯ ଉପାରେ ।

ଦୟମିତ ଶିମ୍ବାଳ ସୁବକ୍ରିତ ଉତ୍ତଦନ ୧୦ ଗ୍ରାମ୍ ବା ୨୦
ଅଛନ୍ତି ଯକ୍ଷମାର ଯାନ ଏବଂ ୧୨୦ ଗ୍ରାମ୍ ବା ୨୦ ଅଛନ୍ତି
ପଞ୍ଚାର ପରିଶେଖକ । ଅଙ୍ଗାର ପ୍ରଚ୍ଛର ପରିମାଣରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠଯାର,
ଶିର୍ଷ ଓ ଦୃଢ଼ କିମ୍ବା ତତ୍ତ୍ଵରେ ମିଳିଲ । କେବଳ ଯକ୍ଷମାର
ଯାନ ହାତର ଯକ୍ଷମାରଯାନ ଦ୍ଵାରା କୌଣସି ଖଦ୍ୟ ୨୦
ଅଛନ୍ତି ଯକ୍ଷମାର ପରିଶେଖକୁ ଯେ.ଗାଉଜା ଲେ ଶାର୍ବବା
ପରିଶେଖି ।

ଯଦିହାର ଯାନ ଉଲ୍‌କେ ପ୍ରକାଶ କୁଆକ୍ରୁଣିତ ହେବିଥାଏ
ହେଲେ । ମହିରେ ଜାମୀ, ନାଇଟ୍‌ରୁଟ୍‌ ପାନ ଡ୍ରୁଗ୍‌ସିଟ୍‌
ପ୍ରକାଶ ହେବିଥାଏ ଆଏ । ଫେର୍‌ବୁ ଅଳ୍‌କାଶ ଉତ୍‌କାଶ
କାହାରୁ କେବଳ ଏହିର କରନ୍ତୁ, କେବଳ ହିଂଦୀଜାମ୍‌ବୁ
କୁଆକ୍ରୁଣିକ ଦାନୁଷ୍ଠାନକୁ ଯବାକାର ଧାନ ଅନ୍ଦରଣି କରନ୍ତୁ ।
କାହାର କେତେ ଧାନାଟିଆନକୁ ନେଇ ପୋହିବି ହୁଏଇ
ଶିଖିନିତି ବ୍ୟବ୍‌ କରିଛି । କୋହିକ୍‌ ହାମ୍‌, ହାମ୍‌

ପଳ କିମ୍ବା ମୂଳରେ ଛେତ ଥାଏ । ଜୀବମାନେ ପଳପଦ
ଦୁଇତରୁ ଯତନାରୟ ନ ଗୁଣଶ କର ସ୍ଵ ସ୍ଵ ମଂଷଶେଷୀ ପାଠନ
ଓ ତାହାର କ୍ଷତପୃଷ୍ଠା କରନ୍ତି । ଏହିପରି ଯତନାରପାନ
ପରିଶେଷରେ ଅମି ପ୍ରାଣିମାଙ୍କରମାଣସ ଓ ରକ୍ତର ଏକ
ହୃଦାନ ଉଧାଦାନରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଏହିକୁ ଏହା ପ୍ରକୃତ
ଦୂର୍ବ୍ୟ ଯାଉଥିଲୁ ଯେ, ପ୍ରାଣିଗତର ସବକାରୟାନ ଖାଦ୍ୟ
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖାଦ୍ୟାଧିକରଣ ପରି ଉତ୍ତିଦିଜଗତ ସାନ୍ଧାର
ଭାବରେ ଯୋଗାଏ, ତାହାଦେଲେ, ଗୋ, ମୂର, ଶର ଓ
ମୟୁଷ୍ୟପ୍ରତିକରି ବିନାଶ କରି ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଯତନାରପାନକ
ଖାଦ୍ୟ ଅହାରଣ କରିବା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସ୍ଵର୍ଗିସ୍ତର
ନୁହେ । ତାହା ମାନବର ନୃଶାଣ୍ୟ ପ୍ରକୃତର ତେଣୁ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ
କିନ୍ତୁ ନୁହେ । ପଞ୍ଚାନ୍ତରେ ମୟ, ଏହା ଜୀବକ ଖାଦ୍ୟ
ତାହାର ନୈତିକ ଅବଳିତର ଏକ ମୌଳିକ କାରଣ ।

ପୂର୍ବାନ୍ତ କିଞ୍ଚିଧ ଅବଶ୍ୟକର ହାତୁ ସବନ୍ତାର୍ଥକ
ପଦାର୍ଥ ମମରୁ କିଏ ମାନବ ପାକସ୍ତର ଦିଶେଷ ଉଣ୍ଡଗୋଟୀ
ତାହା ଦେଖିବା ଆବଶ୍ୟକ । ନାଇଟ୍ରୋ ବା ନାଇଟ୍ରୋଇଟ୍
ପ୍ରତିକ ଅସାନକର ଅଦୌ ଛପ୍ଯୋଟି ନୁହେ, ତେବେ
ପଞ୍ଜମୁନ୍ତର ସବନ୍ତାର୍ଥନ ବା ମାଂଗଟି ସବନ୍ତାର୍ଥନ
ମମରୁ କିଏ ଅମନକର ସ୍ଵପ୍ନ ତଥ ?

ଅମ୍ବିନ କୌଣସି ଜାନ ବଧ ନ କଲେ ମଧ୍ୟ ପାଇଁ
ନାହିଁ । ଜାଗର ଶିଖିଦୁଇନଠାରୁ ବନ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନୂନ
ପଛରେ ଦୂର ତଥା ଘାରୁ କମ ସମ୍ଭାବନାହିଁ । ମଧ୍ୟ-
ଶୈଶ୍ଵରିକ ନିଜୀବ ବେଳୀ ମାତ୍ରେ ପଢ଼ିବାରୁ ଥିଲୁ
ଦିରେ । ଶେଷରେ ସାରିକୋଳାଙ୍କୁ ଏହିତ ନାମକ
ଏକପ୍ରକାର ଫ୍ଲେ ଜାତ ଦ୍ୱାରା ଏହି ପରନ କାର୍ଯ୍ୟରେ
ସାହିତ୍ୟ କରେ ; ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ବିଭିନ୍ନ ରୂପାନ୍ତିକ ପରି-
ବର୍ଣ୍ଣନ ମଧ୍ୟ ପରିଚିତ ଦ୍ୱାରା ମାନ୍ୟତା ପାଇଥାର୍ଥକୁ
ନିମଣି ଦିଲ୍ଲିତ କରି ଦିଲେ । ଏହିପରି ଦୁଇ ମାତ୍ର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ
ହାରି ଅମ୍ବନଙ୍କ ଦେହରେ ଯେ ଉତ୍ସମ୍ଭବ କାତି ହେଉଛି
ନ ଥିବ, ଏକଥା କିଏ ନାହିଁ କବି ପାରେ ? ପର୍ଯ୍ୟୁ, ଫୁଲିପ୍ରତିକିରି
ମଧ୍ୟ ସଂକଳନ ଦେଖେ ନ ଆଏ । ବିରାଧ ହେଠାକ୍ତାନ୍ତେ ଜାନର
ମଧ୍ୟ ଉତ୍ସମ୍ଭବ ଯେହି ଦେହ ଅମ୍ବନଙ୍କ ଦେହରେ
ସର୍ବମିତି ହେବା ଖୁବି ମୟୁ । ଶେଷର ମାତ୍ର ଭୋକନ-
ହାରି ଅନେକ ବିଦ୍ୱାର ଅଣେକା ଅଛି । କେବିତାର ଅମ୍ବ-

ମାନଙ୍କର ଦନ୍ତବିନନ୍ଦାସ ଓ ଦୁଇଲ ପାକଯତ୍ର ଦେଖିଲେ ଜଣା
ଯାଏ ଯେ, ତାହା ମାତ୍ର ପାକୋପଯୋଗୀ ନୁହେ । ଯଦି
ଅମ୍ବୋନେ ମଧ୍ୟକୁ ଉତ୍ତିମ ଉପାୟରେ ଦିକ୍ କର ଗଲାଧଃ-
କରଣ କରୁ ନ ଥାନ୍ତି, ତେବେ ତାହା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ
ଜର୍ଣ୍ଣ ହେଉ ନ ଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ମଧ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଶାଖଦମାନେ ଅଧିକ
ମଧ୍ୟ ଓ ଅତ୍ୱି ଅନାୟାସରେ ଜର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି । ଉପର ସେମାନ-
ଙ୍କର ପାକଯତ୍ର ପ୍ରତିକୁ ସେଥି ନିମିତ୍ତ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରିଥିବାର
ଏଥିରୁ ସମ୍ଭବ ଜଣାଯାଏ ।

କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷ ଫଳମୂଳ ସହଜରେ ଜର୍ଣ୍ଣ କର
ପାରେ । ତାହାର ଦନ୍ତବିନନ୍ଦାସ ଦେଖିଲେ ବୁଝାଯାଏ ଯେ,
ତାହା ଫଳମୂଳରେ ଜାବମାନଙ୍କ ପଞ୍ଚ ହଞ୍ଚୁର୍ଷ ସମାନ ।
ଏଥିରୁ ଏହା ସ୍ଵର୍ଗ କରିଯାଇ ପାରେ ଯେ, ଉତ୍ତିଦ ନହିଁତ
ଯବନ୍ଧାରୀଯାନ ଗ୍ରହଣ କରିବା ନିମିତ୍ତ ମାନବର ପାକଯତ୍ର
ଅନ୍ତରେ । ସତରିଂ ଫଳମୂଳ ଶାକସରଜି ଖାଇଲେ, ଯେ
ତେବେ ଅନାୟାସରେ ଯେ ପାକଯତ୍ରଦ୍ୱାରା ଜର୍ଣ୍ଣ ହେବ
ଏଥରେ ସମେହ ନାହିଁ ।

ଅନ୍ତରେ ସମ୍ମାନ ଯେତେ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନୁଭୂତାବରେ
ରହିବ, ତେତେବେଳ ମାନବର ଅୟୁ । ସୁରକ୍ଷାଂ ସେମାନଙ୍କୁ
ମହଜପାଦ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଇ ସୁରକ୍ଷାବରେ ରଖା କରିବା ବିଧେୟ ।
ଦେଖ ନିମିତ୍ତ ମନୁଷ୍ୟରେ ନିର୍ମିଷ ଜୀବ୍ୟ ବଧିବହାର କର
ସେମାନଙ୍କୁ ଅଯଥା ପରିମାତ୍ର ମୁକ୍ତିଦେବା ବରକାର । ଖ୍ୟାତ-
ନାମା ହକ୍କିଲ ସାହେବ (T. H. Huxley, L. L. D.
F. R. S.) ମରହାଦୟ କହିଅଛନ୍ତି, "Unproductive
labour is as much to be avoided in physiological as in political economy;
and it is quite possible that an animal fed with perfectly proteid matter should
die of starvation; the loss of power in
various operations required for its
assimilation overbalancing the gain;

or the time occupied in their performance being too great to permit waste to be repaired with sufficient rapidity."

(ଆର୍ଥିକ ରଜନେତିକ ମିତରମ୍ବୁଡ଼ାରେ ଯେତାର ଅକାରଣ ପରିମ୍ବ ପରିତ୍ୟାକ୍ୟ, ଶାଖାରକ ମିତରମ୍ବୁଡ଼ାରେ ମଧ୍ୟ ତୁରୁପ । ଏହା ଖୁବ ମୂଳ୍ୟ ଯେ, କୌଣସି ଜୀବପୂର୍ବ ଯବନ୍ଧାରୀଯାନ ବନ୍ଧୁଲ ଜୀବ୍ୟ (ମାତ୍ର ପ୍ରତିତି) ଖାଇ ସନ୍ତା ଖାଦ୍ୟାଭାବରୁ ମୁତ୍ତୁମୁତ୍ତରେ ପଡ଼ି ପାରେ; ଏହାର ଜର୍ଣ୍ଣ ଓ ଶୋଷଣ କିନ୍ତୁ ନିମିତ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶାଖାବିକା ଶିକ୍ଷିତ ଯେ
ମଧ୍ୟ ପାଥକ ହୁଏ, ତାହା ଲୁହାରୁ ମଳି ପଢ଼େ; କିମ୍ବା
ସେମାନଙ୍କୁ ଜର୍ଣ୍ଣ ଓ ଶୋଷଣ କରିବାରେ ଏତେ ସମୟ
ଲାଗେ ଯେ, ଦେହକ ଅବଜ୍ଞାନ ପେତେ ଶିଶୁ ଅବଶ୍ୟକ,
ତେତେ ଶିଶୁ ଶାଖାବରୁ ବହିଷ୍ଟ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ ।
ସୁରକ୍ଷା ମଧ୍ୟ କହିଅଛନ୍ତି ଯେ, ଅମ୍ବୋନେ ଶାଖାର ଏକ
ଶାକଟର ଅନୁରୂପ । ଶାକଟ ଯେତାର ସମକ୍ରମ ରୋଗରେ ଗୁଲିତ
ହେଲେ ପାର୍ବକାଳ ପ୍ଲାୟ୍‌ମୁତ୍ତେ ହୁଏ, ସେହିପରି ମାନବର ବାହ୍ୟ ଓ
ଅବ୍ୟନ୍ତର ଅବ୍ୟବ ଓ ସନ୍ତମାନେ ସହଜର୍ଥା କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ
ଅମୂଳ୍ୟକ୍ଷାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଅତିବେ ନିର୍ମିଷ ପେ ଅମୂଳ୍ୟ ଖଦ୍ୟ
ଏଥରେ ସମେଦ ନାହିଁ ।

ମାନବ ଯେଉଁ ନେତିକ ଶତ୍ରୁ ପ୍ରାଣରେ ପ୍ରାଣ କରାଇରେ
ଶିର୍ଷପ୍ଲାନ ଅଧକାର କରିଅଛି, ସେଥିରୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଖେ
କଲେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ମେହ ଦେବୋମ ଭିତ୍ତିରେ
କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ପ୍ରାଣିହିଁ ଔନ୍ଦୋମାଦନ କରେ ନାହିଁ ।
ତାହାର ଏହି ଦୃଷ୍ଟି ଅଦେଶ ଯେ, ବରଂ ପ୍ରାଣତୋର ବାହ୍ୟ-
ମୟ ବିଥି ଜାବନ ରଖା ପାଇଁ ଲୋହିପା କୌଣସି
ପ୍ରକାରେ କରଣୀୟ ନୁହେ । ମାନବ ଧ୍ୟାନରେ ଯେ କୃତ୍ୟ-
ବାଦ କରିଅଛାମାନେ କ୍ରୂରତାକରି ହେବାର ଦେଖାଯାନ୍ତି ।
ଅତିବେ ଶାଖାବିକ, ମାନସିକ ଓ ନେତିକ ଶତ୍ରୁର ଦୂର୍ଭବକାଶ
ଦର୍ଶନ ଲୁହ କିମିତ୍ତ ସମ୍ମିଳନ କରୁଥିଲୁହ ।

ଶ୍ରୀ ଗୋପାଲ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ।

ଗ୍ରୀବନ୍ଦୁତ ଓ ଶଙ୍କୀ । *

ଦୁ— ଶଙ୍କି ! ଏ ଭାବତତୁମେ ଲାଗୁଛି କିପରି ?

ଶଙ୍କୀ— ନିଜାନ୍ତ ଅପରଚିତ, ସପ୍ତବୃଷ୍ଟ-ଧର—

ପରୟେ କୁହେଳୀମୟ, ପଦ ପୃଷ୍ଠ ଫଳ

ତତ୍ତ୍ଵନତା ମିର ବନ ପରୁ ଅବଦିତ ;

କୁଣ୍ଡପିତ ଦେଖି ନାହିଁ ଏହାର ସାହୁଣ୍ଡ୍ୟ ?

ତତ୍ତ୍ଵ ବଳ ଏ ସକଳ ଅଧିବାସୀ ପୁଣି ;

ତାଙ୍କର ବଦନତୁଷା ଅଗ୍ରର ସଞ୍ଚାର

ପରୁ ଦଶେ ନବ ନବ, ବନ ଯାଏ ମୋର

ଯେହେ ଅପୂର୍ବ ନାଟକ ଅଭିନୟ ଦେଖି—

ନିଜ ଏହି ଅବଦିତ ବସ୍ତୁ ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ

ଖୋଜୁନ୍ତି ମୁଁ ପରଚିତ, ଏକମାତ୍ର ତବ-

ଆଲାପେ ସୁଖିନୀ ଷଣେ, ତେଣୁ ଅମନ୍ତରଣ

କରିଛି କରିବ ଷମା;—

ଦୁ— କିନ୍ତୁ ତେ ସମାଜି !

ଅଧିକରେ ସୁଖୀ ମୁହିଁ ତବ କଥାଳାପେ,

ତହିଁ ପୁଣି ଷମା ଭିକ୍ଷା ! ବଉ ଅସୁଧର

ନ କର ଲଜ୍ଜିତ ଥର ଏହା ମୁଖେ ଧର !

ଶ— ତା' ଦେଲେ ମୋହର ଧର ବାକୁଳ କି ତୁମ୍ଭେ ?

ଦୁ— କହିଲେ ଯା ସତ୍ୟ ତାହା ମୁହିଁ ମଧ୍ୟ ତଥା

ଅନ୍ତରଷମାଜେ ପଡ଼ି ଥିଲ ଅଗେ ରୀତ,

ଏକଣି ନାହିଁ ସେ ଭାବ, ଦୂର ଦେଶେ ଥାଇ

କି ହେବ ଭାବିଲେ ଥର ଜନ୍ମତୁମ୍ଭ ସୁଖ !

ଥର ଥିଲୁ ସୁଖ, ଦେବ ! ପ୍ରବାସି-ଜୀବନେ,

ତଥେପି ଏ ନବ ରଜ୍ୟେ ଦେଖେ କେବେ କେବେ

ପ୍ରିୟ ବସ୍ତୁର ସାହୁଣ୍ଡ, ଦର୍ଶନେ ଯାହାର

ସେ ବିସ୍ମୟ ସୁଖ ଷଣେ ଜାଗଇ ଅନ୍ତରେ

ସ୍ଵପ୍ନ ପରୟେ ମୋର ;—

ଶ— କି ସାହୁଣ୍ଡ ପେ ?

ପ୍ରିୟ ମାତୃତୁମ୍ଭ କି ?

ଦୁ— ଯଥାର୍ଥରେ ରଙ୍ଗି !

ଦେଖିଛି ମାତୃତୁମ୍ଭର ମଧ୍ୟର ମୂରତି
ଏ ଦେଶେ, ତାମ୍ଭ ନରେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ପର ।

ଶ— ଏ ପରୁ କଲୁନା ତବ, ନରୁବା କାହିଁ ସେ
ପ୍ରକରର ରଙ୍ଗମତ୍ତ, କାହିଁ ବା ସେ କଙ୍ଗା !

ତରଙ୍ଗିତ ଜଳଧର, ଯଣେ ଯଣେ ଯାହିଁ
ଜଳଦେଶ କଳ ବଣା କୃଣର ତରଙ୍ଗେ ;

ଆହା ! କି ସନ୍ଦର ସେହି ଶ୍ୟମଳ ଶାଦବଳ,
ନାହିଁତ ସେ ଦ୍ରୁଷ୍ଟକୁଞ୍ଜ, ବନରଜି ମଧ୍ୟେ

ଦିଶର ମନୋକ୍ଷେପ ଯାହା, ଦେଖୁ ନାହିଁ କାହିଁ
ଅଭି ସେ ଧର୍ମଲଗିର, ମେଶଲେ ଯାହାର
ଅଗନ୍ତ୍ରେରବିଗାଥା ଲିଖିତ ଭିଜୁଳେ ।

କାହିଁ ସେହି ଗବୋଜନତ ବନପୁଣ୍ୟମାଳ,
କାହିଁ ବା ସେ ପୁଣ୍ୟଦ୍ୟାନ, ଥାଇର ସୁନ୍ଦରା

ଲାଲେ ଲାଲକା ଯାର ମଣ୍ଡେ ଗୁରୁଅଙ୍ଗ ;
ଏ ଭାବରେ ନାହିଁ ତ ସେ ମଧ୍ୟର କାଳାଳୀ

ପରଚିତ ପନ୍ଥିକର ;—

ଦୁ— ସତ୍ୟ ଏହା ; କିନ୍ତୁ

ଏକାନ୍ତ ଦୂର୍ଲଭ ସେତ ନୁହଇ ଏ ଦେଶେ ?
ସୁନ୍ଦର ଏ ଭୁବରତ , —

ଶ— ତେବେ କହ କାହିଁ ?

ସେପରି ଉତ୍ସବମ୍ଭୁ ସୁନ୍ଦର ନାର !

ତାରକିତ ନର-ତଳେ ଗୁରୁରଙ୍ଗ ମଧ୍ୟେ

କାହାନ୍ତି ସେ ଯୁବାଦୂନ ତୁରଗ ଗୁଳିନେ

ସଦା ତଳ କଲେବର, କାହିଁ ଥବା ପେନ୍ଦ୍ର

ତୁଷାର ଧବଳା ଗୁରୁକେଳା ବାଲାଙ୍କର

ଉତ୍ସବ ସଙ୍ଗୀତଲୁଳା, କାହିଁ ବା ଗ୍ରୀବର

ସ୍ଵପ୍ନ ସମରଗୀତ, କାହିଁଟି ସେ ଭାଷା ? .

କାହିଁ ତାର ଗୁରୁ ଶିଳ୍ପ ଅନନ୍ତବିରନ !

* 'ବାହୀର୍ଦ୍ଧ କ ତଥ' ଶିଖିକ ବନ୍ଦଳା ମାସିକ ପଢ଼ିବାର ୨୮ ଜୁଲାଇ ୧୯୫୩ ମେ ପରିବାର ପରିବାର ଲିଖିତ । 'ଚନ୍ଦ୍ରେଶ୍ଵର ଓ ଶ୍ରୀଲଭବନ୍ଦୁ' ନାମକ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରକଳ୍ପ ଅନ୍ତରୁତେ ଲିଖିତ ।

ଏବଂ ତ ଜ୍ଞାନରେ ରୂପିଣୀଙ୍କ ମୋତ୍ର ଏବଂ ସ୍ଵିନ୍ଦ୍ର ଅଶୀର୍ବାଦ ବିଷୟ କଥନ ; *ମ ଶ୍ରୀରେ ବିଦର୍ତ୍ତ ପଢ଼ୁମହିଳା ସମ୍ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବନ ବିହାର କରିବା ମମ୍ବୁରେ ସ୍ଵିନ୍ଦ୍ର କନ୍ୟା ଅବିବାହିତ ସ୍ତରାରୁ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କଲେ ; ଲତାନ୍ତରିଲେ ଲୁଚ ସ୍ତରା ରୀଷୁକ ନୃପତ ଶ୍ରୀଙ୍କର ଏହି ବାକ୍ୟ ବାନ୍ଦରେ ଅହତ ହୋଇ ସେ ଦିନ ରାଜପତ୍ରରେ ଏ ବିଷୟ ଉଥିପିତ କର ଦ୍ୱାରକା ନବାସୀ ଶାକୁଷ୍ଠ୍ରୀ ଜୀମାତା କରିବା ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ ମ.ଦ ତାଙ୍କର ପୁରୁଷ ରୂପୁ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଵର୍ଗ ଓ ଓ ରାଜୁନ୍ତି ହୋଇ କହିଲେ “ଗୋପାଳକୁଳ ମୁକ୍ତି, ଦୁଷ୍ଟରବ କୁଷ୍ଟକ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ କଲେ ତନ୍ମବଂଶର କି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବ ?” ଏବଂ ନିଜେ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ ଯେ ତେବେ ନଗର ରିହା ଦିମ୍ବୋଷଙ୍କ ପୁରୁଷ ଶିଶୁପାଳ ରୂପ, ଶୁଣ, କୁଳରେ ରୂପିଣୀଙ୍କ ପାନ୍ତିଶବ୍ଦ କରିବାର ପୋର୍ଯ୍ୟ, ସେହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଅନ୍ୟାୟୀ ତେବେ ନଗରରୁ ଦୂର ଦ୍ରୋଷଣ, ହିମେ ବିବାହର ଅଯୋଜନ ଏବଂ କୁଣ୍ଡୀ ନମରରେ ଶିଶୁପାଳଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ; ଦେଖିଲେ ବିବହ ପୂର୍ବଦିନ ରନ୍ଧବନନ ବାଦ୍ୟ ଶୁଣି ରୂପିଣୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତ୍ରା ଓ ତନନ୍ତର ବିଳାପ, ତଥାରେ ସମ୍ମାନଙ୍କ ପରମଣୀରେ ସହପ୍ରକଳିତ ପାଇଲା ବୃଦ୍ଧିଶ ଦୟରେ କୁଷ୍ଟଙ୍କ ନିକଟକୁ ପ୍ରେରଣ ; ଗମ ଶ୍ରୀରେ କୃଷ୍ଣ, ବଳରମଙ୍କର ପାର୍ବୀନ୍ଦରେ କୃଣିନଗରରେ ପ୍ରବେଶ ; ଗମ ଶ୍ରୀରେ ରୂପିଣୀଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନକର ନାନା ବଦ୍ରୋକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ, ଶାଳଦେଶରେ ରୂପିଣୀଙ୍କ ଶ୍ରୀ ଦର୍ଶନାର୍ଥ ଶିବାଳୟ ଗମନ, ସେଠୀରୁ ବାହାରିବାବେଳେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ରୂପିଣୀ ଦ୍ୱାରଣ, ଶିଶୁପାଳଙ୍କ ସ୍ଵର୍ଗ ଓ ପରମାଣୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାଞ୍ଚଳ ଭାଷାରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିଲା । ଯଦୁମଣି ଉତ୍ସକ ପରେ କବିତା ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ତଥାପି ସେ ବିଶେଷ ଅନୁକରଣପ୍ରିୟ ସାହାର ଭାଙ୍ଗ ଲେଖାରୁ ଅନୁମିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ପରମ୍ପରା ସାତନ୍ତ୍ୟ ଭାଷା କରିବା ଲୁଣି ପଥେଷ୍ଟ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମେଲିର । ନିମ୍ନରେ କେତେବୁନ୍ଦିଏ ଉତ୍ସାହ ଉଦାହରଣ ଦିଆଗଲେ ; ଏ ଶୁଦ୍ଧିକ କବିଙ୍କର ନିଜ କଲ୍ପନା ତୁଳ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟମାନ ହୁଏ ।

କୃପର୍ବ୍ର କୂପ ଛାଇ ଯଥା ନାହାର ନୁହଇ ।
ଫେର୍ମ ଦରର ପ୍ରେମେ • ନଳ୍କି ରହିଲେ । *ମ ଶ୍ରୀ, ଶା

କର୍କଟ କୁହୁ ରାତ ଉର୍ତ୍ତନାରୀର ପୂର୍ବ ଛାଇକ କେ ଦେଖାଇ ପାରେ । ୨, ୩୦

ଅର୍ଥ—ଶାବମୋାପ ଅମାବସ୍ୟ ରତ୍ନରେ କାଏ ବୁଢ଼ିଅଣି ପୂର୍ତ୍ତା ଦେଖିପାରେ ।

ତାନ ମାନେ ଗାନ କରନ୍ତେ ମଙ୍ଗଳ କାନ ପାନ କଲେ ଅମୃତ । କାନକପ୍ରିୟଭାଷୀଙ୍କ ବସାଇଲେ * ଅନନ୍ତ ବାଦ୍ୟ କର କାତ । ସେ ଛବି । କବି ଚନ୍ଦ୍ରେ କଲ୍ପ ଏ ଗୁରୁ । ପଚଙ୍ଗକା ତୁଳ୍ବ ତରଙ୍ଗ ଗର୍ଭରେ ଛାଇଲୁ ପର ପଦ୍ମ କଳ ।

ଆହୁର ଦୁଇ ଗୋଟି ସୁନ୍ଦର ଉପମା ଗ୍ରହ ମଧ୍ୟରେ ଦେଖା ଯାଏ ; ସେ ଦୁଇଟିକୁ ଅଭ୍ୟାସମା କୁହା ଯାଇ ପାରେ ; କେହି କେହି କୁଣ୍ଠ-କଲ୍ପନା ଗୋଲ କହ ପାରନ୍ତି ; ମାତ୍ର ଦୁଇଙ୍କର କଲ୍ପନା ଗୁରୁତ୍ୱ ତଥାକର୍ଷକ ହୋଇ ସାହାରୁ ନିମ୍ନରେ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ କରୁଥାଇ ପ୍ରଥମର୍ମିରେ କବି ଦ୍ୱାରକାପ୍ରାପର କଟୁଥିଲ ଓ ନେମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷିତ କୁଳ୍ପ ରମାନଙ୍କ ପ୍ରଶାପ କର ଲେଖିଅଛନ୍ତି ;

ଧାଇ ଧର ଅଙ୍କୁ ରଙ୍ଗ ଶାଇବେ
ଅତି ଜ୍ୟୋତିକ ତନ୍ମ ଦେଖାଇବେ
ପ୍ରଦୟ ପ୍ରଦୟ ପାଇ ଅବର
ଅରରଣ କି ଅଚରେ ତେବେ ।

ନିଶାବେ ଅଚର ରୟ ଯେ । ଗାଢି ବନ୍ଧନ ଧାନକୁ ନ ଛାନ୍ତି ସାହାଯାଏ ନନ୍ଦ୍ରାଦୟ ଯେ ।

ଅନ୍ୟାୟକରେ ପ୍ରଭୁତବର୍ଷନା କରିବାକୁ ଯାଇଁ କବି ଲେଖିଅଛନ୍ତି—

ସୁର୍ବାନଶୂନ୍ୟ ମୂର୍କନଙ୍କ ପୁରେ ଦର ଧୂନ ହେଲୁ ଉପୁତ୍ତି,
ଦିବାକରର କୁଳୁଟ୍ ସନ୍ତର ଚର ଦେଇଗଲୁ ଝଟକ ,

ରଥଙ୍ଗ । ଶ୍ରୀମଦ୍ ଯାଗେ ଦ୍ଵିଜରଳ । ପୁଣ୍ୟାହ
ବାଚନ ବୃଣିଷ୍ଟା ଯେଉଁ ଅନ୍ତର ନଷ୍ଟଦସମାଜ ।

ନନୋଗତ ଭାବକୁ ଯେଉଁ କବି ଯେତେ ସରଳ ଓ
ପ୍ରାକୃତକ ଭାଷାରେ ବ୍ୟକ୍ତ କବି ପାରନ୍ତି ତାଙ୍କ କବିତ ଗୁରୁତ୍ୱ
ତେବେ ଗଣ୍ୟପ୍ରୀଣ । ଯେତେବେଳେ ଶିଶୁପାଳଙ୍କ ସହିତ ବିବହ
ହେବାର ପ୍ରିୟ ଦେଲୁ ସେତେବେଳେ ରୂପିଣୀଙ୍କ ହେଉଁ
ଗରୀର ଦୁଃଖ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲୁ ତାହା ଯେ ତାଙ୍କ

ସଖିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମରାବରେ ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥିଲା ଏହା
ପ୍ରକାଶ କରିବାରୁ ଯାଇ ବାପ୍ତିବିଜକ କବି ନାଟକୀୟ ଛଟା
ଦେଖାଇଥିଲୁଣ୍ଡି । ରୁକ୍ଷିଣୀଙ୍କ ସ୍ଵଭବ୍ୟାଙ୍କିତ ପଦିକା ଜଣେ ସଖୀ
ନେଇ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଇ କହିଲା :—

ସାମୟପୂର୍ବ ରୋପଣ କରିବାରେ ପ୍ରବାଣ ହୋଇଛି ଅଛି
ଅବନ୍ଧରେ । ମୁଣ୍ଡ ମାର ଦ୍ଵିତୀୟ କରିବୁ ଯେବେ ପୁଣ୍ୟବାକ୍ସ
ନ ଥିବେ ସଙ୍ଗରେ ହେ ।

କୋଟିବ୍ରାହ୍ମାଣ୍ଡବାନୀ, ଲୁବଣ୍ୟବିଜନ ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ
ଯେଉଁ ପ୍ରେମପଦିକାମାନ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିଛି, ତହିଁରେ
ତୋଷାମୋଦର ମାଦି ଅଧିକ ଏବଂ ସ୍ତି ଓ ପୁରୁଷ ଉଦୟମୂଳ୍ୟ
ନିଜ ନିଜର ଅଧୀରତାର ଅଧିକ୍ୟ ଦେଖାଇବାରୁ ଚେଷ୍ଟା
କରିଥିଲୁଣ୍ଡି ମାଦି ଯଦୁମଣିଙ୍କ ଲେଖନୀ ଏବଂ ସ୍ଵର୍ଗରେ ଅନୁଭୂତି
କରିଥିଲୁଣ୍ଡି ନ ହୋଇ ଯଥେଷ୍ଟ ସାତହ୍ୟ ଦେଖାଇଥିଛି ।
ରୁକ୍ଷିଣୀ ଯେଉଁ ପଦିକା ଲେଖିଥିଲୁଣ୍ଡି ତାହା ଏହି ଯଦୁମଣିଙ୍କ
ଯେ ତାହା ତାଙ୍କର ମାନସିକ ପ୍ରଭୃତିରତାର ସମ୍ମର୍ତ୍ତି ପରିଚୟ
ଦେଉଥିଛି । ଯେହି ପଦିକାର ଦେଖିଥିଲୁଣ୍ଡି ତାହା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
ପ୍ରଭୃତି ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଉପବନରେ ବୁଲ୍ଲି' ଗୋଟିଏ
ମନ୍ତ୍ରି ପୁଲରେ ଗୋଟିଏ ଭୁମର ବସିଥିବାର ଦେଖି ରଣୀ
ସଖିମାନଙ୍କୁ 'ଏହା କିଧର ଦେଖା ଯାଉଛି' ବୋଲି ପରିଚାଳିଲେ ।
ଜଣେ ସଖି ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତର ଦେଲୁ, ମାଦି ଶଣୀ ତହିଁରେ
ବିରକ୍ତ ହୋଇ ତାହା ଅନ୍ୟମୂଳ ବୋଲି କହିଲେ, ତହିଁ—

"ନିରମବନତାର ଫୁଲଗରା ଶିଖର ମଞ୍ଜୁ ବଞ୍ଜୁ ଲକିଗୁରୁ—
ପଦାଙ୍ଗୁଲିରୁ ତାଳ ବ୍ରଦ୍ର ସଲିଲ ଶୁଲୀ—ଗେଲ ଜ୍ଵାଳା
କିଲ ରୁଷ ହେ । ପଦୁବରୁ । ଧାରା ଚିନ୍ତାରୁ ହେଲ ମସ୍ତ୍ର ।
ହିନ୍ଦୁ ଦିନ୍ଦୁକ ହେଲା ପୁଷ୍ଟ । ଶନ୍ତ ଅର୍ଦ୍ଧକର୍ତ୍ତନ କର୍ତ୍ତାଙ୍କ
କିଲ ବନ ନର୍ତ୍ତନକାର ହରିଥିଲୁ ହେ ।

ଏହାଙ୍କ ପରିଦାନ ବିନୋଦେ ବିଚନ୍ଦନ ହେଲେ ତନୁ
ତନୁକ ଭାଇଙ୍କ । ଦୁଇଗଲୁ ପ୍ରକାଶ ବନ୍ଦିଲେ ମାର୍କଣ୍ଡେସ୍ ରୁଚାର
ଅଛ ନୁହ ଦୁଇ ହେ । ତୁଳିଷ୍ଠାମ୍ଭୀ-ମାନେ ତୁମ୍ଭର ସୁଖଦାୟୀ ।
କୁମ୍ଭୀ କୁମ୍ଭୀର ହଂସାପମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରଣାପା ଧଂପା କାହିଁକି ଗଲ
ଦେଇ ହେ ।

ଅର୍ଥାତ୍ ଶେଷୋତ୍ତର ପ୍ରଣାପା ଯଥାର୍ଥ, ମାଦି ଅନ୍ୟ ଶୁଣିକ
ଅପଣଙ୍କର ପ୍ରଣାପା ହୋଇ ନ ପାରେ । ଏହି ପଦର ଶେଷ
ଦୁଇ ପକ୍ଷିରେ କବି ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ପଦ ସଙ୍ଗରେ ଗୋଟିଏ
ପ୍ରାଦେଶିକ ଶଦ ବ୍ୟବହାର କରି ତାହାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶା
ଶାମ୍ଭବନ କରିଥିଲି—

ସଙ୍କଟକୁ ମୋ ନାହିଁ କହୁ !

ତୁମ୍ଭକୁ ଦେଲି ବହୁ ବହିବା ପାଇ ମେହି ବହିତ ହୋଇ
ଥିଲ କିଛି । ହେ କେକିପୁଷ୍ଟ ।

ପ୍ରବନ୍ଧ-ପୂର୍ଣ୍ଣ-ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଚରବ ଚିତ୍ର କରିବାର ସ୍ଥିର୍ଯ୍ୟ
ଅନେକ ସ୍ତଳରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ କବି ତହିଁରେ ଦିଶେଷ ପଦ୍ମ-
ଶୀଳ ଥିଲା ପର ବୋଧ ହୃଦ ନାହିଁ । ପୁଲେ ପୁଲେ ଯାହା
ପରିବର୍ତ୍ତି ହୃଦ ତାହା ଅନ୍ୟ ପ୍ରଙ୍ଗରେ ଗୋଟିଏରେ
ନିହିତ ଅଛି । ଯେହି ସବୁ ସ୍ତଳରେ କବିଙ୍କର ଯେପରି ଗୁରୁତ୍ୱ
ଦେଖାଯାଏ ସେଥିରୁ ଅନୁମିତ ହୃଦ ଯେ ତରିତ ଚିତ୍ର
କରିବା କବିଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲେ ସେ ତାହା ଅନେକଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା
ପ୍ରକଷ୍ଟ ଭାବରେ କରିଥାନ୍ତେ । ବସନ୍ତ ତାଳରେ ଦିନେ
ଶିଶୁକ ଶିଶୁକ ପଢ଼ୁମହଣୀ ସଖିମାନଙ୍କ ସହିତ ଶିପଦନ
ବିହାର କରୁଥିଲେ । ଦେଖିବେଳେ ରୁକ୍ଷିଣୀଙ୍କ ଶିବାହ
ପ୍ରପ୍ରାବ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଉପବନରେ ବୁଲ୍ଲି' ଗୋଟିଏ
ମନ୍ତ୍ରି ପୁଲରେ ଗୋଟିଏ ଭୁମର ବସିଥିବାର ଦେଖି ରଣୀ
ସଖିମାନଙ୍କୁ 'ଏହା କିଧର ଦେଖା ଯାଉଛି' ବୋଲି ପରିଚାଳିଲେ ।
ଜଣେ ସଖି ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତର ଦେଲୁ, ମାଦି ଶଣୀ ତହିଁରେ
ବିରକ୍ତ ହୋଇ ତାହା ଅନ୍ୟମୂଳ ବୋଲି କହିଲେ, ତହିଁ—

ଶବଣେ ପ୍ରମଦନଶେ, ଭର୍ତ୍ତା କୋହିଦା ଗୁଣେ, ସୁରବା
ତୋର ଶାରଦା ତୁଲେ ଗୁମାନ । କହ ତେବେ ହେବ କିପ,
ତୁପାଳକୁଳାବତଳଣ—ରମଣୀ କି ରମଣୀଯେ କଲେ ବଚନ ।
ନୋହବାରୁ ଦୁହତା ବିଭା; କାନ୍ତ ଗାର୍ତ୍ତି ଯଥା ତଥା ପାତ୍ରି
ଶୋଭା ।

ଧନୀ, ନିର୍ଧନୀ ସମସ୍ତଙ୍କ ଘରେ ଦୁହତା ବିବାହ ବିଷୟ
ପ୍ରଥମେ ମାତାକ ହୃଦୟକୁ ଆଲୋଚିତ କରେ ମାଦି ଉପବନ
ବିହାର ପର ଅମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ସମ୍ମର୍ତ୍ତରେ ଏପରି ନରାଟିଏ
ରୂପ ସାଧାରିକ ସମାବ୍ୟାର ଅବତାରଣା କରି କବି ସ୍ତିଯୁ
ଶିଲ୍ପ ନୌହୁର୍ଯ୍ୟର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲୁ । ଚିକରିମାନେ
ଯେପରି ଗୋଟିଏ ଶୁଳ୍କ ପୁଷ୍ଟ ଶେଷ ବିଦାରି ଲାଗି
ତାହା କଷ୍ଟପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିରେ ଅଳିତ କରନ୍ତି ସେହିପରି କରି-
ମାନେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଭବକୁ ଚିତ୍ରବର୍ଣ୍ଣକ କରିବା
ପାଇଁ ତାହାକୁ ତାହାର ବିରୋଧୀମକ ଭାବ ସହିତ ପରିହିତ

*ଶାମ୍ଭବେ ନନ୍ଦାବେବା ବୃଦ୍ଧମଦଗାତ୍ରମହବଃ । ସୁରଗୋ ମନ୍ଦରୁତା ବ ବନ୍ଦାମି ଶୁଣୁନାରଦ୍ବ୍ୟ ଇତି ଶାନ୍ତରେ ।

କରନ୍ତି । ଏହାକୁ ଇଂରଜି ଭାଷାରେ Back ground କହନ୍ତି । ଏଥରେ ଯଦୁମଣିଙ୍କର କିପରି କୃତିତ୍ତ ତାହା ଉପରୋକ୍ତ ଉଦାହରଣରୁ ଷ୍ଟର୍ ପ୍ରତ୍ୟମାନ ହୁଏ । ପୁରୁଷ ଚରିତ ଚିତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଶିଶୁପାଳକ ପ୍ରକରି କିପରି ଦର୍ଶକର୍ତ୍ତର ଥିଲା ତାହା ତାଙ୍କ ନିଜ ଉକ୍ତି ଛଳରେ କବି ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି :—

“ ଶିଶିର ବସନ୍ତ ଗ୍ରିମ ବରଷା ଅବ୍ୟ ବର୍ଷା ମୋଡ଼ ପାରଇ, ଯାଗ ଶୁରୁ ପର କରନ୍ତି ନିଷେଧ ଅଛି ଷଣ୍ମାର କାନ ହୁଇଁ ।—

ଯଦୁମଣିଙ୍କର ପ୍ରତିଶାନ କିପରି ଥିଲା ତାହା ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଉଦ୍ବୃତ୍ତାଶମାନଙ୍କରୁ ଷ୍ଟର୍ ପ୍ରତ୍ୟମାନ ହୁଏ; ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କର ସ୍ଵାତି ଶାସ୍ତ୍ର ଜ୍ଞାନ କିପରି ଥିଲା ଦେଖାଯାଉ; ଯେତେ-ବେଳେ ରାଜୀ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ରୁକ୍ଷିଣୀଙ୍କ ଲାଗି ବରପାଦ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ବିଷୟରେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, ମନ୍ତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେଲେ—

“ ଉଦୟମୂଳକ ସମ୍ପୋଦୁ ରକ୍ତମାଲାହୁନ ସଙ୍ଗେ ଗୁଞ୍ଜାଇବି କଞ୍ଚିତ୍ବା କଣ୍ଠକ ଧରେ; କୁନ୍ତନାଜୀ ନନ୍ଦନାକୁ ତୁଳନାର ଅବା ତାଙ୍କୁ ବିହିତ ବିହିତ ଜନମ ସେହି ବଂଶରେ ।”

ଏହାହାର ସମେତ ବିବାହ ନିଷେଧ ନିଷୟ କବି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି, ଅନ୍ୟ ସ୍ତରରେ ଚନ୍ଦ୍ରପତିଷ୍ଠାନ କାଳୀନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟମାନ ଗୋଟିଏ ଉଧମାହଳରେ କବି ବ୍ୟକ୍ତ କରି-ଅଛନ୍ତି—

ଦମ୍ପରୋଷାମ୍ବଳ ତମ ସମାନ ଅସିଛି ବାମ-ନେଷ୍ଟିବୁନ ପୂର୍ଣ୍ଣରୁତ୍ତ ଗ୍ରହଣ ପାଇଁ—

ଶୁଣିଲୁ ବେଳରୁ କିଛି ପ୍ରତିଶେ ମନ ଲୋକୁଛି, ଜୀବନଧନ ରହିଛି ଉତ୍ସର୍ଗହୋଇ—

ସମ୍ପୋଦରେ ଦାନ ହୋଇବ । କି ଦୁର୍ଯ୍ୟାଗ ପକାଇଲୁ ଅଣି ଦରବ ।

ଗ୍ରହଣ କାଳରେ କିଛି ଶର୍ଣ୍ଣ କରିବାର ନିଷେଧ ଏବଂ ଗ୍ରହଣ କାଳରେ ଦାନ କରିବା ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଏହି ଉଦୟ ବିଧାନ ଏଥରେ ନିଷେଧ ଅଛି ।

କବିଙ୍କର ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଜ୍ଞାନ ବିଷୟ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପଦରୁ ଜଣା ପାଇଛେ;—

ଲକ୍ଷ୍ମୀବିଲାସ ବିନ୍ଦୁ ବିନା ଲେଖ ଲୟିବ ନାହିଁ ଏ ମାରକ, କୁଷମାକର ହିମାଶ୍ଵର ପୁଷ୍ପାଶୁରାକାରକ ଏ ହେବ କାରକ । ଶବ୍ଦାଙ୍କ । କିରଣ ଉଦୟ ଉଦୟ । କି କରିବେଟି ଅଛନ୍ତି କକ୍ଷୁତ୍ତରୁ କାମଧେନୁ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଷର ।

ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ କବିଙ୍କୁ ଅବଦତ ନ ଥିଲା ;—

କହିଲା ଅତ ସତ୍ରବେ ଧନ୍ତୁ ମୀନ ମଧ୍ୟ ସୁଧାଂଶୁ ଯୋଗଠାରେ, ଶରଣ ନିଷ୍ଠା ସେ କରେ ସେ ନ କରେ ଗତକ ଦକ୍ଷିଣ କାଷ୍ଟାରେ,

ଧନ୍ତୋରୁ ମୀନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଵାବ ଚନ୍ଦ୍ର ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରବଣମାଜରଠାରୁ ରେବଜମୀନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ଲୋକ ନିଷ୍ଠା କରେ ସେ ଦକ୍ଷିଣ ଦାଙ୍କୁ ମମନ କରେ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଶେଷୋକ୍ତ ଦୁଇ ଉଦୃତାଂଶର ଗୋଟିଏ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଅର୍ଥ ଅଛି ।

କବିଙ୍କର ପଦମ୍ବଳିତର ଉଦାହରଣ ନମିତ୍ତ ଅତି ଶିଖିବ ଗୋଟିଏ ପଦ ଉଦୃତ କର ଶେଷ କରିବ ।

ମାଳିଆ ଭାଷାରେ ଜଳଦ କାଳ

ମାଳିତ ଲାତା ଫୁଲ ପଦେ ବିଶାଳ ।

ଆଲକି ଥଣ୍ଡ ବୋଲି ବାଲକ ତାକି

ବାଲିଶ ହେଲେ ତୋଳି ନେବାକୁ ଟାକି ।

ଅନ୍ୟଥି,—

ଭୁଷି ଯିବ ସୁକେଣୀ ଦାସୀଏ ଦେଲା ଭୁଷି ଏ ଦୁଃଖରଣି ନାଶିବ କେ ?

ଅନ୍ୟଥି,—

ଭଜିଯିବ ଏ ଦୁଃଖର ରାଜାବୁପାଦ ବାଜି ବାନ୍ଧିବେ ଯେବେ ରଥେ,

ପାଜି ବିଭାଗୀର୍ବାର ରାଜିତ ହେବା ବର ପାଜି ଭଜିବ ମନୋରଥେ ।

ଅନ୍ୟଥି,—

ସେ ସୁତନୁତନୁ ନିଷ୍ଠନପତନୁ ଶକ୍ତା ହେଲା ଲକ୍ଷ । ଗ୍ରାମର ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଯଥା ସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରବନ୍ଧରୁ ପରିମାଣ କରିବାର ପାଇଁ ହେଉଛି ତହିଁରୁ ତାଙ୍କର ମୂଳ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାକୁ ହେବ । ସଦୁମଣି ନମ୍ବାଗତ ରାଜ୍ୟ ଅନୁର୍ଗତ ରକ୍ତମାଟି ଗ୍ରାମରେ ଜନ ଲଭିବାର ଅମ୍ବେମାନେ ଶୁଣୁ । ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତିତ ବିଷୟରେ ଅମ୍ବେମାନେ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି । ରଙ୍ଗ ପ୍ରତିତ କବିମାନଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ତ ଅଧ୍ୟନ କରି ନିଜେ ସେହି ଅମ୍ବ କବି ଯଶ-ଲୋକପ ହୋଇ କେତେ ଶଣ୍ଟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରକନା କରିଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଦୁଃଖର ବିଷୟ ସେ ଅନେକ ସ୍ତର

ଲୋକେ ତାଙ୍କର ଶୁଣ ପ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଅଶ୍ରମ ହୃଥନ୍ତି । କେହି କହନ୍ତି ସେ ‘ମୂର୍ଖ କବି’ , କେହି କହନ୍ତି ସେ ‘ଆକ୍ଷମିକ କବି’ ଅଛି କେହି କହନ୍ତି ସେ ‘ଡାଳଭଙ୍ଗା କବି’ । ଶେଷେକୁ ଅଖ୍ୟାତ ଗଞ୍ଜାମ ଓଡ଼ିଆ ବା ଗଡ଼ିଜାତ ଓଡ଼ିଆ ନ ହେଲେ ବୁଝିବା କଷ୍ଟକର । ଯଦି କେହି ସାହିତ୍ୟ ପେବକ ଗଞ୍ଜାମ ଅଭିମୁଖରେ ଯାଏଥା କହନ୍ତି ତାହାହେଲେ ସେ ବାଣୀଗୁର ସୀମାରେ ଉପନାତ ହେଲେ ଶୁଣି ପାରିବେ ଯେ ରଞ୍ଜ, କବି-ଶୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଯଦୁମଣିକୁ ଯଥାଦିମେ ଦାମିକ କବି, ତୁଳଶୀପଦିଆ କବି ଏବଂ ଡାଳଭଙ୍ଗା କବି କୁହାଯାଏ । ରଞ୍ଜେ ନିଜ ଲେଖାରେ ନିଜେ ଗର୍ବ ପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତି ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଦାମିକ କବି କହନ୍ତି । କବିଶୂର୍ଯ୍ୟ ଅନେକ ପ୍ରକାଶରେ ବ୍ୟର୍ତ୍ତ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଶେଷରେ ଶ୍ରାନ୍ତଶକ୍ତି ନାମ ତହିଁରେ ଫୋଟି କରି ତାହାକୁ ପବିତ୍ର କରିଥାନ୍ତି ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ତୁଳଶୀପଦିଆ କବି କହନ୍ତି । ଯଦୁମଣି ଭାଷାର ନିମ୍ନମ ଲାଘନ କରି ଲେଖନ୍ତି ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଡାଳଭଙ୍ଗା କବି କହନ୍ତି । ଯଦୁମଣିଙ୍କ ପନ୍ଥରେ ଏହି ଦୋଷାରେପ କେତେବୁଦ୍ଧ ଠିକ ମୁଁ କହି ପାରୁ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ବ୍ୟାକରଣ ନିସ୍ଵର୍ତ୍ତନ ଶୁଣି ଶୁଣି ସମସ୍ତ ପ୍ରବନ୍ଧଶୂର୍ତ୍ତଚନ୍ଦ୍ର ପଢ଼ିଲେ ଦେଖା ଯିବ ଦୂର ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଥବା ଯଦୁମଣିଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଶୟିଥିବ । ବ୍ରିତ୍ୟ ଅଖ୍ୟାତିର ଅର୍ଥ ତାଙ୍କଠାରେ

କବିହ ଶକ୍ତି ନ ଥିଲା ମାତ୍ର ଲେଖୁ ଲେଖୁ ହଠାତ୍ କବି ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଏ ଦୋଷାରେପ ବନ୍ଦ ବିଚିତ୍ର । କାରଣ ଯଦି କବି ବୋଲି ସ୍ଥିକାର କରିଗଲା ତେବେ ଅକ୍ଷୟିକ କି ନୌପଟୀକ ସେଥିରେ ଯଦୁମଣିଙ୍କର ବିଶେଷ ହାମା, ଲୀର ନାହିଁ; ‘ମୂର୍ଖ କବି’ର ଅର୍ଥ ଅବଶ୍ୟାର କରିବା ଦୂରୁତ୍ୱ ବ୍ୟାପାର । ମୂର୍ଖ, କବି ଦୂଇ ଗୋଟି ଶବ୍ଦର ଦିଗ୍ବୟାପକ ଭାବ । ଅଛି ମଧ୍ୟ ସେ ମୂର୍ଖ ସେ ଖଣ୍ଡିଏ ପ୍ରକ୍ଳାନେ ବନ୍ଦ ଶାସ୍ତ ଜ୍ଞାନର ପରିଚୟ ଦେଇ ପାରେ ? ସେ ଯାହା ହେଉ ଥମେମାନେ ‘ହାତ ଶଙ୍ଖ’ ଥିବାବେଳେ ଦର୍ଶନର ଅଦର କରିବାକୁ ଶିଖି ନାହିଁ । ପ୍ରବନ୍ଧ ପୂର୍ଣ୍ଣକର୍ତ୍ତର କଲ୍ପନା ଘ୍ୟାତ ସମ ପଦାବଳୀର ଛଟା ଯେପରି ସ୍ଥିତି ସେପର ମଧ୍ୟର । ଅବଶ୍ୟ ସମୟର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସାହିତ୍ୟର ରୂପିତ ଲେଖାର ଧରଣ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟୁ ଅଛି ମାତ୍ର ଯୌବନ ପୋରାଣିକ କବି (ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁମାନେ ମହାଭାରତ, ରାମାୟଣ, ଭାଗବତ ଇତ୍ୟାଦି ରଚନା କରିଥିଲୁଛନ୍ତି) ମାନଙ୍କୁ ଛାତି, ଯେଉଁମାନେ ଉକ୍ତକୁରେ କାବ୍ୟପୁଣ୍ୟ ଉତ୍ୟାଟନ କରିଥିଲ୍ଲ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯଦୁମଣି ଜଣେ ପ୍ରଧାନ କୃତ । ତାଙ୍କର ସ୍ଥାନ ରଞ୍ଜିକ ଉପରେ କି ସାମନ୍ତିଷ୍ଠାରଙ୍କ ତଳେ ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ କୁହା ଯାଇ ନ ପାରେ । ମାତ୍ର ସାହିତ୍ୟ ସୋଧାନରେ ଯଦୁମଣି ସେମନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏକପ୍ରତରେ ଅଛନ୍ତି ॥

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦିପାଠୀ ।

ମରଣ ।

ଯେବେ ଉତ୍ତା ତେବେ ଅସ ହେ ମରଣ
କରିବ ତୁମୁକୁ ସାଦରେ ବରଣ ।
ଦେଖି ଅଛି ମୁହଁ ତୁମୁ ଚିହ୍ନପଟ
ନୁହିଲ ତୁମୁର ମୂରତ ବିକଟ ।
ଶାନ୍ତିଦେବାନ୍ତର ତୁମେ ଏକା ତର
ତାଙ୍କ ଉତ୍ତେ ଖୋଜି ନିଅ ହେ ସହର ।
ଦୟାର ଅଧାର ତୁମୁର ମୂରତ
ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ପ୍ରଶାନ୍ତ ଦୂର ଅଟେ ଅଛି ।
ଏ ଯୌମ୍ୟ ମୂରତ ନ ଦେଖି ତୁମୁର
ତୁନ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି କେତେ ଚିଦକର ।

“ଗାତ କୃଷ୍ଣ ଅଙ୍ଗ ଉନ୍ନତ ଆୟୁତଂ
ଦୂର୍ମିତ ଲୋଚନ କାଳ ତନ୍ଦବତ ।
ରୀମଦ୍ଧୁରାପନ୍ତି, ବିଜୁଲ ପରାଏ
କୃଷ୍ଣ ଥେବେ ହାସ୍ୟକାଳେ ଶୋଭାପାଏ ।
କରେ ଶୋଭେ ରଥ୍ୟକର କାଳଦଣ୍ଡ
କୋଧଦାବାନଳ ହୃଦୟେ ପ୍ରତ୍ଯେ ।
ପିଙ୍ଗଳାର ଶିଖା ଭାନୁ ପରଶର
ଚଳନ୍ତେ ସଦର୍ପେ ମେଦନା କଷ୍ଟର ।
ଏହିରୂପ ଏକ ଦାନବାୟ ପ୍ରଭ-
ମଧ୍ୟରେ ତୁମୁକୁ ରଖିଛନ୍ତି ନର ।

* ‘ଭନ୍ଦମଳାସ’ ପ୍ରକାଶକ ହେଲେ ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧର ରଚନିକ୍ଷଣ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ ।

କିନ୍ତୁ ହେ ତୁମ୍ଭର ମୂରତ ସୁନ୍ଦର
ବୃଥା ତୁମ୍ଭ ନାମେ ପ୍ରାଣୀ ଥରହର ।
କୁଣ୍ଡମୟ ବିଭୂତି ପାଶେ ସଦା ଥାଅ
ଆଶ୍ୟକ ବେଳେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟକୁ ଉଚ୍ଛାଅ ।
ଅଳକ୍ଷିତ ଭବେ କର ତୁମ୍ଭେ ଗତ
ପାପୀ ଶତ୍ରୁ ଯାଅ ପୁଣ୍ୟମାର ପ୍ରତି ।
ଅବମା କଞ୍ଜିବା କଥା ଥାଉ ଦୂରେ
ତୁମ୍ଭେ ଗୁଲି ଗଲେ ତୃଣହିଁ ନ ଥରେ ।
ଉତ୍ତରାର ତହେ ନାହିଁ ତୁମ୍ଭଠାରେ
ଦେଉଛ ଅଭୟବର ଅକାତରେ ।
କାଳଦଶ୍ୱର ବୋଲି ଯାହା ପରତି
ନ୍ୟାୟ ଦଶ୍ୱର ତାକୁ ବେଳବା ଉଚିତ ।
ଦିବ୍ୟ ଝାଣତେଜେ ତୁମ୍ଭେ ବିରାପିତ
ଚହେବ କିପ୍ପା ତୁମ୍ଭ ବରଣ ଅସିତ ।
କରୁଣ ଲୋଚନେ ପ୍ରାଣିକୁ ଅନାଅ
ମଧୁର ବଚନେ ଧୀରେ ତାକୁ ଥାଅ ।
ସେ ଲୋଚନ କିପ୍ପା ହେବ କାଳତକ
ସେ ବଚନ କିପ୍ପା ହେବ ଲବେ ବନ୍ଦ ।
ମହାନଦ୍ରା ବୋଲୁ ଥାନ୍ତି ସିନା ନରେ
ମହାଜାଗରଣ ତୁମ୍ଭେ ପରିଚାରେ ।
ଚିରକାଳ ମୋହ ନଦ୍ରାରେ ନିନ୍ଦିତ
ଆୟାକୁଣି ତୁମ୍ଭେ କର ଜାଗରତ ।
ଭଜି ସିବାରୁ ଏ ସ୍ଵପ୍ନାର ସ୍ଵପ୍ନ
ଅନୁଭବେ ଆୟା ଚର ଉଦ୍‌ଦେଖନ ।
ସୁଷ୍ଠି ସ୍ତ୍ରୀର ପାଇଁ ହୃଦୟ ତୁମ୍ଭେ ଜାତ
କୃଥାପି ପ୍ରଳୟ ସଙ୍ଗ ବୋଲି ଖ୍ୟାତ ।
କୁମୁଦ ବିନାଶି ବଜ ଜନମାଇ
ଉଭିଦ ରାଜ୍ୟକୁ ଦିଅ ହେ ବଢାଇ ।
ପର ଉପକାର ବ୍ରତେ ତୁମ୍ଭେ ଥାଅ
ଅପକାର ବୋଲି ସଦା ନିନା ପାଥ ।
ସେ ନିନାକୁ ତୁମ୍ଭେ ନ କର ଖୋତର
ସାଥ୍ୟାଥ ଲୋକ ହାତ୍ ନିରନ୍ତର ।
ନରହ ବିନାଶି ଦେବହକୁ ଦିଅ
ଅମୃତ ଦେଇଣ ମୃତ୍ୟୁ ହର ନିଅ ।

ପାପୀ ପାପ ଭାର ହୃଥକେ ଉବରୁ
ଦୟା କର ତୁମ୍ଭେ ହୃଥ ଉପରେ ।
ମୋହାନ ଆୟାର ନୟନ ପିଂଠାଇ
ଦିବ୍ୟଲୋକ ତାକୁ ଦିଅ ଦରମାଇ ।
ଅନୁତାପ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ରେ ହୋଇ ପୂତ
ଭାବ ପୁଣ୍ୟ ପାଇଁ ହୃଦ ସେ ପ୍ରବୃତ୍ତ
ବିଷୟତକର ତୁମ୍ଭେ ଏକ ମାଦ
ଅଟ ହେ ମରଣ ବିଘ୍ୟାପର ପାଦ ।
ସେଣୁ ତୁମ୍ଭେ ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ପାର୍ବତୀ
ତାଙ୍କ ମାୟା ସବୁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଗୋଚର ।
ଏ ବିଶକାଶର ଗୁରୁ ତୁମ୍ଭ କରେ
ଅର୍ପିଛନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ନିଷିନ୍ତ ମନରେ ।
ଅଳକ୍ଷିତ ଭାବେ ଗୁରୁ ମୋତୁଆଥ
ସେଣେ ତୁମ୍ଭ ଇଞ୍ଚା ତେଣିକ ଚଳାଅ ।
ବ୍ରଦ୍ଧାଶ୍ରୀ ବ୍ରଦ୍ଧାଶ୍ରୀ ଅଶ୍ରୁ ମାତର
ନଷ୍ଟ କର ନାହିଁ ସୁଷ୍ଠି କର୍ତ୍ତାଙ୍କର ।
ସବୁ ସେବନ କରୁଆଥ କାରବାର
ମାଦ କିଛି କର ନାହିଁ ନାରଖାର ।
ଏହେ ବଢିପଣ ଅନ୍ତିତ ତୁମ୍ଭର
ତଥାପି ହେ ନାହିଁ କିଛି ଅଭିମର ।
ଇଞ୍ଚା ଅନୁସାରେ ଏକାଳ ବିଚର
ଶରାର ରକ୍ଷକ ନ ଥାଏ ତୁମ୍ଭର ।
କୁଦ୍ର ନରପତ ଯିବାବେଳେ ଦାଣ୍ଡେ
ବିଜୟ ବାଜଣା ବାଲୁଆଏ ଗୁଣ୍ଡେ ।
କେତେ ଦେଖିଲଣି ତୁମ୍ଭ ଆମନି
ଶୁଣି ନାହିଁ ମାଦ ଥରେ ବାଦ୍ୟସ୍ଵନ ।
ସବୁ କରୁଥିଲ ଅନାପତ୍ର ଭାବେ
ମାୟା ମୋହ କିଛି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନ ଲାଗେ
ସେଣୁ ପୁରୁତନ ଭରତ ସନ୍ତାନେ
ଦେଖିଥିଲେ ତବ ରୂପ ମୁଣ୍ଡପାଣେ
ତେଣୁ ଲଭିବାକୁ ନିର୍ବାଣ ସମ୍ଭବ
ରକ୍ଷଣେ ଲୋତୁଆଥିଲେ ତୁମ୍ଭ ପାଦ ।
ତେଣୁ ସିନା ଆୟା ପୂଜା ପିତୃନାଶ
ହରଷେ ବିହୂ ଥିଲେ ରଣାଜନେ ।

ତେଣୁ ସିନା ଆସ୍ୟ ମୁଲୁଠ ରତନ
 ଦର୍ଶିକୟୀ ରଜପୁତ ଗରଗଣ ।
 ଲଭବାକୁ ତୁମ୍ଭ ଶୀତଳ ଉଷଙ୍ଗ
 ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ସମରେ ତେଜୁଥିଲେ ଅଙ୍ଗ ।
 ତୁମ୍ଭେ ଯେଉଁ ମୂଢ଼ ଭୌତିକୁ ଅଜଣା
 ସେ ସିନା ଭୋଗନ୍ତୁ ଲୁହନା ଯାତନା ।
 ନର ରୂପଧାରା ପଶୁ ଯେ କାଳରେ
 ଅବଳା ସତ୍ତଵ ରତନକୁ ହରେ ।
 ସ୍ଵାରର ପାପ ତାପ ପିଙ୍ଗି ଦୂରେ
 କଳକିତ ଦେହ ଥୋଇ ମର୍ତ୍ତ୍ୟପୁରେ ।
 ସେକାଳେ ଲକନା ଦୋର ଶାନ୍ତିମୟ
 ଚକାଳରେ ଅନନ୍ତେ ନିଅଇ ଅଶ୍ରୟ ।
 ତୁମ୍ଭ କଥାକୃତା ରଜପୁତ ନାଶ
 ବହୁକାଳୁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଅଛନ୍ତି ପ୍ରଗ୍ରହ ।
 ଯେ କାଳେ ଯବନ ଅନ୍ୟାୟ ସମରେ
 ରଜପୁତେ କିଣି ପଣିଲେ ନଗରେ ।
 ଜୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲଭ ଅବର ଯବନେ
 ରଜପୁତେକୁଳ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅନ୍ଦେଖଣେ ।
 ମାତରି ଦେଖିଲେ ଅନ୍ତର୍ପୁରେ ପଣି
 “ ବିତାନଳ ଶିଖା ଉଠଇ ଝଳି ।
 କଣେ କଣେ ଜନ୍ମିଅଛି ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡ
 ଜନ୍ମିଅ ଅଷ୍ଟଖ୍ୟ ଦରପୋଡ଼ା ମୁଣ୍ଡ
 କୁଷମ ତଳପ, ରହସ୍ଯ ହାସନ
 ଉଷ୍ଣଦେବ ଗୃହ, ବିଳାସ ରଦନ ।
 ଉଠୁଥିଲା ଯନ୍ତ୍ର ଧଜୀତ ସୁତାନ
 ଯେ ଅଜି ହୋଇଛି ଶୀଖଣ ଶୁଣାନ ।
 ନାହିଁ ସନ୍ଧା ପିପିଲିକାର ସଞ୍ଚାର

ଧୂମେ ଧୂଅଛି ସମୟ ଆଗାର ।
 ସେ ଶିଶାନ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରଭୁ ଦିଗମ୍ବର
 ଅଳକିତ ଭାବେ ତାଣ୍ଟ୍ରବେ ତପ୍ତର । ”
 ନାଶରହ ଅଶା ଘଡ଼ ଦୁଷ୍ଟପଣ
 ଅନରହେ ତହଁ ବଳାଇଲେ ମନ ।
 ସେକାଳେ ସେ ଧୂମରଣ ମଧ୍ୟେ ରହି
 କହିଲ ଦୁଷ୍ଟକୁ ତୁମ୍ଭେ ହାସ୍ୟ ବହ ।
 “ ଧର୍ମ ଯାର ମତ, ମୁହଁ ତାର ତତ
 ତୁମ୍ଭେ ଛର କର ପାରନ୍ତ କି କଣି ।
 ପତଙ୍କ ନିଧନ ଶୁଣି ଯୋଷାଗଣ
 ଆରତେ ମୋ ପଦେ ମାଗିଲେ ଶରଣ ।
 କାମ୍ଯ ମନୋବାକେୟ ପୂତ ଦୁନ୍ଦବାଳା
 ପତଠାରେ ମତ ତାଙ୍କର ଅଚଳା ।
 ତେଣୁ ମୁହଁ ତାଙ୍କୁ ନେଉଅଛି ପଙ୍ଗେ
 ସମର୍ପିବ ଯେହା ପତଙ୍କ ଉଷ୍ଣଙ୍ଗେ ।
 ପୁଳ ଦେହ ଗ୍ରାସିଲେଖି ବୈଶାନର
 ଅର୍ଥ କି କରିବ ତୁମ୍ଭେ ରେ ବର୍ତ୍ତର । ”
 ରତନ ହରଣେ ଦେବ ଅପମାନେ
 ଲୁଗିଥିଲେ ଦୁଷ୍ଟେ, ନ ଶୁଣିଲେ କାନେ
 ତହଁ ତୁମ୍ଭେ ଦବ୍ୟ ଜ୍ୟୋତର୍ମୟ ପଥେ
 ଯେତି ଗଲ ଦେବମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗତେ ।
 ସତ୍ୟ ଲୋକ ଯହିଁ ରଜପୁତ ପୋଧେ
 ଦବ୍ୟ ଜ୍ୟୋତି ବହ ରହିଥିଲେ ଚିମାଦେ ।
 ତହଁ ବାରଙ୍ଗନା କଲ ସମର୍ପଣ
 ପରତ୍ପକାଶ ତୁମ୍ଭେ ହେ ମରଣ ।
 ମନୁ ମୁଢ଼ୁୟ ରୟ ନରେ ଦୂର କର
 ତାର ସଖା ହୋଇ ହୃଥ ହେ ଅନର ।

ସାଗରବାଳା ।

(୨)

ବୀର୍ଯ୍ୟମଦଗର୍ଭିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଭାବନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଉଠରେ କାହାର ଅଧିପତି ନାହିଁ, ସେମାନେ ଶତ ଶତ ଅନ୍ୟାୟ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନଙ୍କ ଶାସନ କରିବେ ଏପରି ଶକ୍ତି କାହାର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସମ୍ବନ୍ଧ ବୀର୍ଯ୍ୟ, ରାଜଦଶ୍ୟ ବା ରାଜକ୍ଷେତ୍ର କେବଳ ବୀରକ ଶକ୍ତିର ପରମଣ୍ୟ ଥିଲେ । ମୁଁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଥରେ ସତ୍ରା ଭାବନ୍ତି ନାହିଁ ସେ ରାଜମାନଙ୍କର ରାଜା, ରାଜରଂତମାନଙ୍କର ରାଜରଂତର, ପରଶକ୍ତିମାନ ପରମେଶ୍ୱର ନାୟକ ଦଶ ଧର ପାଏ ପୃଣ୍ୟର ବିରୁ କରୁଥିଲୁଣ୍ଡି, ପାପୀକୁ କରାଶ କରୁଥିଲୁଣ୍ଡି, ସାଧୁକୁ ରକ୍ଷା କରୁଥିଲୁଣ୍ଡି ।

ପାପାମ୍ବା ଅଣ୍ଟିଅକଟ୍ଟ ଦିନେ ମୁଗ୍ଧାରୁ ଗୃହକୁ ପ୍ରତ୍ୟାମନ କରୁଥିବା ମମ୍ମୁରେ ତାହାର ମୁଁକୋପର ବଜୁଗାତ ହେଲା । ପାପୀର ପାଇୟଳା ଶେଷ ହେଲା, ପାପ ଶବ୍ଦର ଖଣ୍ଡ ଶବ୍ଦ ହୋଇ ଭୁମିରେ ବିନିପୁ ହେଲା । ଅର୍ଦ୍ଧବୀମା ପୂର୍ବେ ସେଇଁ-ମାନେ ଅଣ୍ଟିଅକଟ୍ଟର ପୂଜା କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ତାହାର ଦଶ ଶବ୍ଦକୁ ଷର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ଯୁଣା ବୋଧ କଲେ । ରହିଁ ଅଣ୍ଟିଅକଟ୍ଟର ମୁତ୍ର୍ୟ ସବାଦ ଚଢ଼ିବାରେ ପ୍ରଗ୍ରହିତ ହେଲା ।

ଛାତ୍ର ବାଯୀମାନେ କେବଳ ଅଣ୍ଟିଅକଟ୍ଟର ଭୟରେ ଏତାବତ୍ତକାଳ ହୁଇ ହୋଇଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଣ୍ଟିଅକଟ୍ଟର ମୁତ୍ର୍ୟ ସବାଦ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ଉଦ୍‌ଦୃତ ହୋଇ ଉଠିଲେ ଏବଂ କେତେକ ଜଣ ମଞ୍ଚୀ ହେଲିକେନସଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ କହିଲେ “ହେ ସବିତ ପ୍ରବର, ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ସୀମା ଅଭିନମ କରଅଛି । ଅଛ ଏହି ହେଉ ନାହିଁ । ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ଦିବ୍ୟାଷ ରାଜା ପେରିକ୍ଷା ଜୀବନରେ ନାହାନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଅମ୍ଭେମାନେ ମୁଁକୁମ୍ଭାନ ହୋଇ ଅଛ କେତେ କାଳ ଗୁହଁ ବପିରୁ । ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଅଟ୍ଟାଳିକା ନିର୍ମାଣ କର ତହିଁର ଶତ ନ କଲେ ଅଟ୍ଟାଳିକାଟି ଯେପରି ଶିଥୁ ତୁଳକଣଶୀଯୀ ହୋଇ ପଡ଼େ, ରାଜ୍ୟର ରାଜା ନ ଥିଲେ ରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅଗ୍ରପତନ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକା ପାଳନ କରିବାକୁ ହୃଦୟ ଓ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରିବାକୁ ହୃଦୟ ତାହା ଅପରି ଉତ୍ସମ୍ଭୂତ କାଣନ୍ତି, ଅତେବ ଅମ୍ଭେମାନେ ଅପଣଙ୍କୁ ଆମ୍ବମାନଙ୍କର

ରାଜା ମନୋନାତ କଲୁଁ । ଆପଣ ଟାମ୍ବାର ମୁଁ ହାସନ ଅଧିକାର କର ଅମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ପାଳନ କରନ୍ତୁ ।” କିନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ ରଜ୍ଜ ହେଲିକେନସ୍ତ ତହିଁରେ ସମ୍ରତ ହେଲେ ନାହିଁ । ପ୍ରକାମାନଙ୍କୁ ନାମା ପ୍ରକାର ରୂପାଳ କହିଲେ “ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ପଦ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରକତ ଷ୍ଟେଷ ଅଛି, ତାହାରେଲେ ମୋହର ଅନୁରୋଧ ପେ ଦ୍ଵାଦଶ ମାସ ମାତ୍ର ଅପେକ୍ଷା କର । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ଯଦି ସେ ସ୍ବରଜକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଗତ ନ ହୁଅନ୍ତି, ତାହାରେଲେ ମୁଁ ଏହି ଗୁରୁତ୍ୱର ଗ୍ରହଣ କରିବ । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ଅନୁଯାୟୀ ବିପଦସାରରେ ଝାମ୍ପ ପ୍ରଦାନ କରିବ ନାହିଁ । ମଣିକ ସ୍କଣ୍ଦାଶାରେ ଅଜୀବନ କଷ୍ଟ ଭ୍ରମ କରିବ ନାହିଁ ।

ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟରେ ରାଜା ପ୍ରକା ଏକମତ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ସେ ରାଜ୍ୟର କେବେହେଁ ପଢନ ହୃଦୟ ନାହିଁ । ପ୍ରକାମାନେ ମଞ୍ଚିକ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସରତ ହେଲେ । ମଞ୍ଚି ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ଦେଶଶାର୍ଥ ନାନାଦିଗକୁ ହୃଦ ପ୍ରେରଣ କଲେ ।

ମଞ୍ଚିଙ୍କ ଦୂର ନାନାପ୍ରାଣରେ ଅନ୍ଦେଶଶ କର ଅବଶେଷରେ ପେମାଲିପ୍ୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ଏବଂ ପେରିକ୍ଷାସ୍ତ ରଜା-ପ୍ରାପାଦରେ ବାପ କରୁଥିବାର ଅବଶେଷ ହୋଇ ପ୍ରାପାଦକୁ ଗମନ କଲା ।

ସାଇମନାଇତ୍ତିଷ୍ଟ, ଥାଯିମ୍ବା ଓ ପେରିକ୍ଷାସ୍ତ ପ୍ରାପାଦ ମଧ୍ୟରେ ବସି କଥୋପକଥନ କରୁଥିଲୁଣ୍ଡି, ଏମନ୍ତ ସମ୍ମୁରେ ହେଲିକେନସଙ୍କ ଦୂର ଘୋଟାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ପେରିକ୍ଷାସ୍ତ ହସ୍ତରେ ଶିଖିଏ ପଦ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ପଦଶିଖି ମଞ୍ଚି ହେଲିକେନସଙ୍କ କରୁକୁ ଲିଖିତ ତହିଁରେ ଲେଖାଥିଲା “ରାଜନ୍ତ, ଅଣ୍ଟିଅକଟ୍ଟର ମୁତ୍ର୍ୟ ହେଲାଅଛି । ଅପଣଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ପ୍ରକାମାନେ ଅଧିର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ବିଦ୍ରୋହ ଘଟାଇବାର ଉପରିମ କରୁଥିଲୁଣ୍ଡି । ଆପଣ ଶିଥୁ ସ୍ବରଜକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରନ୍ତୁ ।” ପେରିକ୍ଷାସ୍ତ ପଦଶିଖି ପାଠ କର ସାଇମନାଇତ୍ତିଷ୍ଟ ଥାଯିମ୍ବାକୁ ଦେଲେ । ପେରିକ୍ଷାସ୍ତର ପ୍ରକତ ପରଚିତ ପାଇ ଥାଯିମ୍ବାର ଅନେନ୍ଦ୍ର ଅର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ, ସାଇମନାଇତ୍ତିଷ୍ଟ ମଧ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧପତି ଅନେନ୍ଦ୍ରିତ ଓ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । ଜାମାଢା ଟାମ୍ବାର ରାଜା

ଏହାହିଁ ତାଙ୍କର ଅନନ୍ତର କାରଣ, କିନ୍ତୁ ଯେପରି ଦଃଖା ଉପସ୍ଥିତ ଚର୍ଛିରେ କାମାତାଙ୍କୁ ସ୍ଵରଜୀକୁ ଗମନ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଥାସିଯ୍ଯା ମଧ୍ୟ ଯିବେ—ଏହା ଭାବ ପାଇମନାଇତ୍ତିଷ୍ଠ ଅତିଶ୍ୟତ୍ର ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । ଅଧିକନ୍ତୁ ଥାସିଯ୍ଯା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗର୍ଭବତୀ—ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କୁ ବା କିପରି ବିଦ୍ୟାୟ ଦେବେ ! ଫେରିଲ୍ଲିଷ ମଧ୍ୟ ପହାଳୁ ଅତି କେତେ ଦିନ ପିଦାନୟରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅନୁରୋଧ କଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଥାସିଯ୍ଯା ଚର୍ଛିରେ ସମ୍ଭାବ ହେଲେ ନାହିଁ । ଥାସିଯ୍ଯାର ପ୍ରସର କାଳ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନେ ଟାଯ୍‌ବାରରେ ପଢ଼ିଥୁ ପାଇବେ, ଏହି ଅଶାରେ ପେରିଲ୍ଲିଷ ପହାଳୁ ସଙ୍ଗରେ ପେନ ଯିବାକୁ ଅବଶେଷରେ ସମ୍ଭାବ ହେଲେ ଏବଂ ଫେରିଲ୍ଲିଷ ଓ ଥାସିଯ୍ଯା ପାଇମନାଇତ୍ତିଷ୍ଠକଠାରୁ ବିଦ୍ୟାୟ ଘେନ ପୋଢା-ରୋହଣ କଲେ । ଥାସିଯ୍ଯାର ଧାରୀ ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗମନ କଲେ । ପୋଢ ପେଣ୍ଟାପଲିୟ୍ ତ୍ୟାଗ କର ଟାଯ୍‌ବାର ଅଭିମୂଳରେ ଚଳିଲା ।

କିନ୍ତୁ ପୁଣି ଏକ ବିପଦ ଥିଲି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ପୋଢ ମଧ୍ୟ ସମ୍ବୁଦ୍ଧରେ ଉପସ୍ଥିତ, ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଏକ ରୀଷଣ ଝଟିକା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ଏବଂ ତରଙ୍ଗାଲୋଡ଼କ ପମ୍ବୁ ବନ୍ଧରେ ପୋଢ ଖଣ୍ଡି ନୃତ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହି ଦୁର୍ଯ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ ଏବଂ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ସେ ଗୋଟିଏ କନ୍ୟା ପ୍ରସବ କର ସଞ୍ଜଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଥାସିଯ୍ଯା ନିକଟରେ ଅତି କେହି ନ ଥିଲେ । ଥାସିଯ୍ଯାର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା ଭାବ ଧାରୀ ସଦ୍ୟକାର କନ୍ୟାଟିକୁ ଦୋଷରେ ଘେନ ଫେରିଲ୍ଲିଷଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଧାରୀଙ୍କୁ ଦେଖି ପେରିଲ୍ଲିଷ ପହାଳୁ ସରାଦ ପଚାରିଲେ । ଧାରୀ କନ୍ୟାଟି ତାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ରସି ଦେଇ କହିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ “ଥାସିଯ୍ଯାର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥାଏ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ଶିଶୁକୁ କୋଡ଼କୁ ନେଇ ସକଳ ଦୁଃଖ ବସୁନ୍ତ ହେଉନ୍ତି ।” ଏ ସରାଦ ଶୁଣି ପେରିଲ୍ଲିଷ ଅତିଶ୍ୟତ୍ର ଗୋକାକୁ ହେଲେ । ଧାରୀ ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ଦୁଃଖ କହିଲେ, “ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରନ୍ତୁ, ଏହି କନ୍ୟାର ମୁଖ ଚାହିଁ, ସବଳ ଦୁଃଖ ଦୂର କରନ୍ତୁ ।” ଫେରିଲ୍ଲିଷ କନ୍ୟାଟିକୁ

ଦୋଢ଼ିରେ ନେଇ କହିଲେ ଏହି ଦୁର୍ଯ୍ୟ ଗମଯିବେ ତୁମେ କର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲୁ । ବାୟୁ, ଅଗ୍ନି, ଜଳ, ଶିତ ଓ ଆକାଶ ପେମାନଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କର ତୁମ୍ଭକୁ ମାତ୍ର ଗର୍ଭରୁ ଅହାନ କରିଥିଲୁ, ଅତିଏବ ତୁମ୍ଭର ଜୀବନ ଶାନ୍ତିମୟ ହେଉ, ତୁମ୍ଭର ବିବର୍ଣ୍ଣତ୍ବ ସୁଖମୟ ହେଉ, କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭକୁ ହେବା ମାଧ୍ୟକେ ଯହା ହରିଲେ ତାହା ଅତି ପରିବ ନାହିଁ । ଫେରିଲ୍ଲିଷ ତୁମ୍ଭର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତି ।

କିମେ ଝନ୍ଦିର ର୍ବାଣତା ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରାୟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । କୁଞ୍ଚାରଭାବାପଳ ନାବିକମାନେ ଭାବିଲେ ଥାସିଯ୍ଯାର ଶବ୍ଦ ଜାହାନକୁ ଝାନାନ୍ତରିତ ନ ହେଲେ ଝନ୍ଦିର ବିରମ ହେବା ନାହିଁ । ସତରଂ ଥାସିଯ୍ଯାର ଶବ୍ଦକୁ ସମ୍ବୁଦ୍ଧରେ ନିଷେଷ କରିବା କାରଣ ଫେରିଲ୍ଲିଷଙ୍କ ବାରମ୍ବାର ଅନୁରୋଧ କଲେ । ଫେରିଲ୍ଲିଷ ନିରୂପାୟ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ କଷ ମଧ୍ୟକୁ ଗଲେ । ଦେଖିଲେ ଥାସିଯ୍ଯା ଷନ୍ମୟନ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏନ୍ତି । ହିମ୍ବପାଦାଦି ଶିତଳ ହୋଇଥାଏନ୍ତି । ଫେରିଲ୍ଲିଷ ଶବ୍ଦ ନିକଟରେ ବର୍ଷି ଶୋକାକୁଳ ଚିତ୍ରରେ କହିଲେ “ପ୍ରସ୍ତୁତମେ, କି ଦାରୁଣ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ କଲ, ଅଗ୍ନି ନାହିଁ ବା ଅଲୋକ ନାହିଁ । ମୋହର ମଧ୍ୟ ସମୟ ନାହିଁ ଯେ ତୁମ୍ଭକୁ ଯଥାବିଧ ଦମାଧିଷ୍ଠ କରିବ । ସ୍ଵତରଂ ତୁମ୍ଭର ଶବ୍ଦକୁ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟରେ ନିଷେଷ କରିବା ଭିନ୍ନ ଅତି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ । ଶମ୍ଭକମନକ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ଲାଟିନ କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଉପରୁ ନାନାବିଧ ସୂର୍ଯ୍ୟରେ ଉପରୁ ନାନାବିଧ ଗନ୍ଧବିଧ ଓ ବହୁମୂଳ୍ୟ ରହାଳକ୍ଷାରମାନ ବିଷ୍ଣୁ କର ପର୍ବୋପର ଶ୍ରୀଏ ପଦ ସ୍ଥାନପର୍ବତକ ସିନ୍ଧୁକର ମୁଖ ଦିନମରୂପେ ବନ କର ବିନିକଟି ସମୁଦ୍ରର୍ଗର୍ଭରେ ନିଷିଦ୍ଧ କଲେ ।

ରଙ୍ଗୀ ଥାସିଯ୍ଯାଙ୍କର ଅନ୍ୟେସ୍ତିତିଯ୍ୟା ଏହିରୂପେ ମଧ୍ୟରେ ଦେଲା ।

କିମଣି ।

ଆ ଜିନ୍ନାଥବନ୍ଧର ଯୋଗ ।

ଅଜା ନାତି ରହସ୍ୟ ।

ଅଜା—ଆଜି ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ଶଣ୍ଡେ ମେଘ ଉଠାଇଥିଛି ।
ବର୍ଷା ହୋଇପାରେ; ଆଜି ଅଉ ବୁଲିବାକୁ ଯାଇ
ପାଇବା ନାହିଁ ।

ନାତି—ସେ କଳାମେଘ ଦେହରେ କଣ ଚକ୍ ଚକ୍
ଦଶୀଥିଛି ?

ଅ—ଏହାକୁ ବିଜୁଳି କହନ୍ତି ।

ନା—ବିଜୁଳି କଣ ? ତୁମେ ଦିନେ କହିଥିଲ ପାଣିବାଙ୍ଗ
ଉପରକୁ ଯାଇ ମେଘ ହୁଏ । ସେ ମେଘରୁ ବିଜୁଳି
କିପରି ବାହାରେ ମତେ ବୁଝାଇ ଦିଅ ।

ଅ—ଶଣ୍ଡେ ମେଘ ଅଉ ଶଣ୍ଡେ ମେଘ ସଙ୍ଗେ ଶୁର୍ବ ଜୋରରେ
ଦଶି ହେଲେ ବିଜୁଳି ବାହାରେ ।

ନା—ମୁଁ ଏହା ରୁହି ପାରୁ ନାହିଁ ।

ଅ—ତୁମ୍ଭେ ଜେଣି ନ ପଢିଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ରୁହି
ପାରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏକ ରଜମ ବୁଝାଇ ଦେଉଥିଛି
ଶୁଣ । ତୁମ୍ଭେ ଦୁଇ ହାତକୁ ଶୁର୍ବ ଜୋରରେ ଘଷ ।
କଣ ଦେଖୁଥିଛି ?

ନା—ମୋର ହାତ ଦୁଇଟି ନିଅଁ ବାହାରିଲୁ ପରି ଗରମ ବୋଧ
ଦେଉଥିଛି ।

ଅ—ଦୁଇଟି ହାତ ଘଣିବା ହାରୁ ପେପର ଗରମ ହୋଇଗଲୁ
ଦୁଇ ଶଣ୍ଡେ ମେଘ ଅତଶୟ ଜୋରରେ ଘଣିହେଲେ
ସେପରି ବିଜୁଳି ବାହାରେ । ଆହୁର ମୟ ବିଜୁଳି ସଙ୍ଗେ
ସଙ୍ଗେ ଶୋଟାଏ ଶବ୍ଦ ହେତେ ତାହାକୁ ଘଢ଼ିଦଢ଼ି କହନ୍ତି ।
ବିଜୁଳି ନ ଥାଇ କେବେ ଘଢ଼ିଦଢ଼ି ହେତେ ନାହିଁ । କେବଳ
ସେ ମେଘ ଘଷି ହେବା ହାରୁ ବିଜୁଳି ହେତେ ତାହା
ନୁହେ । ଅହୁର ଅନେକ କାରଣରୁ ବିଜୁଳି ଜାତ
ହୁଏ । ବିଜୁଳିର ଶୋଟିଏ ଶୁଣ ଏହି ଯେ ତାହା ଅନୁ-
ମନ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ବାଟ ଯାଇଗରେ । ଏହି
ହେତୁରୁ ମନୁଷ୍ୟ ବିଜୁଳି ତଥାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା
କଲା ।

ନା—ମନୁଷ୍ୟ କିପରି ବିଜୁଳି ତଥାର କରିବ ?

ଅ—ଅନେକ ପଣ୍ଡିତ ଅନେକ ଦିନ ଭାବ ଭାବ ଦେଖିଲେ
ଯେ କେତୋଟି ପଦାର୍ଥ ଏକାଦି କଲେ ଫେରୁଥିବୁ ବିଜୁଳି

ବାହାରୁ ଅଛି । ଏହି କଥା ବାହାରିବା ଦିନଠାରୁ
ବିଜୁଳି ମନୁଷ୍ୟର ବହୁତ କାମରେ ଲାଗୁଥିଛି ।

ନା—ବିଜୁଳି ମନୁଷ୍ୟର କି କାମରେ ଲାଗେ ?

ଅ—ତୁମ୍ଭେ ତାକପରକୁ ଯାଇଛୁ ?

ନା—ହୁଁ; ମୁଁ ଅନେକ ଥର ଯାଇଛୁ ।

ଅ—ସେଠାରେ ଗୋଟାଏ ତାର ଆସି ଲୁଗିଥିଲୁ ଦେଖିଛି ?
ସେ ତାରରେ କଣ ହୁଏ ?

ନା—ଗୋଟାଏ ତାର ସେଠାରେ ଲୁଗିବାର ମୁଁ ଦେଖିଛି;
ସେ ତାରରେ କଣ ହୁଏ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ଅ—ସେ ତାରରେ ବିଜୁଳି ହାର ଜବର ପଠାୟାଏ ।

ନା—ବିଜୁଳିହାର କିପରି ଜବର ପଠାୟାଏ ?

ଅ—ସେତେ ତାକପରକୁ ଏହି ତାର ଲାଗିଛି, ସବୁଠାରେ
ଗୋଟିଏ ଲେଣ୍ଡାଏ ବିଜୁଳି କଳ ଅଛି । ଗୋଟିଏ ବିଜୁଳି
କଳରେ ଅଙ୍ଗୁଠି ଦ୍ୱାରା ମୁହଁତ୍ତର୍କ ଚିତରେ
ସବୁ ତାକପରେ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦ ହେତେ ।

ନା—ଏହି ଶବ୍ଦରୁ ଜବର କିପରି ଜଣାୟାଏ ?

ଅ—ତାହା କିଛି ଅଶ୍ଵୟର୍ଯ୍ୟ ନୁହେ । ସବୁ ତାକପରେ ସେଉ-
ମାନେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ଶେମାନେ ଏକ ପ୍ରକାର ଠାର
ଜାଣନ୍ତି । ସେହି ଠାର ହାର କେତେ ଥର ଶବ୍ଦ ହେଲେ
କେଉଁ ଜବର ଅସିଲା ଜାଣି ପାରନ୍ତି, ମାତ୍ର ଏହି ଠାର
କେତେ ତଥଳ ଯାଏ ତାହା ଅଶ୍ଵୟର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ । ତୁମ୍ଭେ
ଜାଣ ରେଲଗାଡ଼ି ପବନ ପରି ଦେଗରେ ଦେଉଛି ପାରେ,
ମାତ୍ର ରେଲଗାଡ଼ି ଅଫେକ୍ଷନ ବିଜୁଳିହାର ଅନ୍ତର୍ର ଚଞ୍ଚଳ
ଜବର ଯାଇପାରେ ।

ନା—ବାଣ ! ବିଜୁଳି ମନୁଷ୍ୟର ଭର ଉପକାର କରୁଥିଛି ।
ମୁଁ ବହୁହେଲେ ବିଜୁଳି କିପରି ଉଥାର ହେତେ ଶିଖିବା ।

ଅ—ଏତକିରେ ବିଜୁଳିର କାମ ଶେଷ ହେଲେ ନାହିଁ ।
କଲିକତା ପହରରେ ବିଜୁଳିହାର ପାପ ଜଳୁଅଛି,
ବିଜୁଳିହାର ପଣ୍ଡା ହେଉଛି, ବପି ବପି ତାହିଁ ସବୁ
ବିଜୁଳିହାର ଗୁରୁଥିଛି ।

ନା—ବିଜୁଳି ଗାଡ଼ି କଣ ରେଲଗାଡ଼ି ଠାରୁ ବେଶି ଚାଲୁ
ଯାଏ ?

ଅ—ଚନ୍ଦଳ ଯିବା ଲୁଗି ତାହା ଆସ୍ତର୍ୟ ନୁହେ, ମାତ୍ର ଘୋଡ଼ା
ବଳଦ କିମ୍ବା ଧୂଥୀଁ କଳ ନ ଲୁଗି ଯେ ଏହା ଶୃଙ୍ଖଳାତି
ଏହା ଆସ୍ତର୍ୟର ବିଷୟ ।

ନା—ବିଜୁଳି ଦ୍ୱାରା ଏତେ କାମ ହେଉଥିଛି ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣି
ନଥିଲି, ବିଜୁଳିରେ ଯାଏ କିପରି ଜଳେ ମୋତେ
ଚୁଣ୍ଡାଇ ଦିଅ ।

ଅ—ବିଜୁଳି ଯେଉଁ ତାରରେ ଯାଏ ସେ ତାର ଯେବେ ଶୁଣ୍ଟି
ସ୍ଵରୁ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ସେ ତାର ଗରମ ହୋଇ
ଯାଏ ଏବଂ ସମୟ ସମସ୍ତରେ ଏତେ ଗରମ ହୋଇ ଯାଏ
ଯେ ତାହା ପାତି ନାଲ୍ ଦେଖାଯାଏ । ଦର ଭିତରେ
ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କାଗ ହାଣି ରଖା ହୋଇଥାଏ ।

ସେହି ହାଣି ଭିତରେ ବାଲଘର ସ୍ଵରୁ ଗୋଟିଏ ତାର
ଆଏ । ସେହି ତାରର ଦୂର ପାଖ ମୋଟ ତାର ଦ୍ୱାରା
ବିଜୁଳି କଳ ସଙ୍ଗେ ଲୁଗି ଥାଏ । ରାତ ହେଲେ ସେହି
ବିଜୁଳି କଳକୁ ମୋଡ଼ି ଦେଲେ ତତ୍କଷଣାତ୍ ସେହି ସ୍ଵରୁ
ତାରଟି ନାଲ ହୋଇ ଯାଏ, ଏବଂ ତାହା ଦ୍ୱାରା ଯର
ଏତେ ଅଳ୍ପ ହୃଦୟ ଯେ ବହି ପଢ଼ି ହୋଇ ପାରିବ ।

ନ—ବିଜୁଳିଦ୍ୱାରା ଅନେକ ଦୂରକୁ ଖରର ଅଳ୍ପ ସମୟରେ
ପଠା ଯାଏ, ଯାଏ ଜଳେ, ପଣ୍ଡା ହୃଦୟ ଏବଂ ଗାଡ଼ି କଲେ ।

ଅ—ଅହୁର କେତେ କାର୍ଯ୍ୟ ହୃଦୟ । ତାହା ତୁମେ ବଜ
ହେଲେ ଜାଣିବ । ଅଜି ବେଳ ବେଶି ହେଲାଣି ଗୁଲି
ଖାଇବାକୁ ଯିବା ।

ଶ୍ରୀ ନଗନାଥ ଦିପାଠୀ ।

ଶାବ୍ଦିତ୍ୱ ।

ଶି—ଅଛ୍ଛା—ରଗରାଣୀ କାହାକୁ କହନ୍ତି ?

ଫୁ—ରାଗ ରାଣୀ ରାଜୁ କରିବା ବଜ କଠିନ । ରାଗ ରାଣୀ
ଶୁଣ୍ଡକ ହୃଦୟଗତ ଭାବପୁନ୍ଦର ଗୋଟିଏଟି ତରଙ୍ଗ
ବୋଇଲେ ଚଳେ । ବର୍ତ୍ତର ବିନ୍ଦୁଧବାର ଯେପରି
ହୃଦୟଗତ ଭାବ ବାକ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଁ, ସେହିପରି
ସ୍ଵର ବିନ୍ଦୁ ଦ୍ୱାରା ଅମ୍ବେମାନେ ହୃଦୟର ଭାବ
ପ୍ରକାଶ କର ପାରୁଁ । ରାଗ ପୁରୁଷ ଅଟେ । ସର୍ବ ସନ୍ଧା
ଗୋଟିଏ ରାଗ ଅଛି ଯଥା ;— ରୈରବ, ଶ୍ରୀ, ବସନ୍ତ,
ମେୟ, ଦୀପକ ଓ ନାରୂପଣ । ଏମ ନଙ୍କ ଯୋଗେ
ଯଥି, ଉତ୍ସାହ, ଗାୟାର୍ୟ ପ୍ରଭୁତ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଓ କେ
ପୁଣ ପ୍ରକାଶ କରିଯାଇ ଥାଏ । ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକର
ପ୍ରତି ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ପର୍ମି ଅନ୍ତର୍ଭୁତ । ଏହିରୁପେ ଶାବ୍ଦିତ୍ୱ
ରାଣୀ ଦ୍ୱାରା ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତ ସ୍କୁଲର୍ କୋମଳ ଗୁଣୟକୁ
ଭାବ (ଅର୍ଥାତ,— ପ୍ରେମ, ବାହ୍ୟାଳ, କରୁଣା ପରିଚିତ)
ପ୍ରକାଶିତ ହୃଦୟ । ଏହିପରି ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ପଞ୍ଜୀକ ଶାସ୍ତ୍ରରେ
ଗୋଟିଏ ଶେଣୀ ବିଜ୍ଞାନ କରିଯାଉଥିଛି । ଏହି ଛାତ୍ର
ରାଗ ଏବଂ ଛାତ୍ର ରାଣୀ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ତର ଅନେକ ମିଶ୍ର
ଛାତ୍ର ଅଛି । ସ୍କୁଲଗୁଡ଼କ କୌଣସି ନିଯୁମ୍ବିତ ଅଳ୍ପପାତ୍ରରେ

ଉଦ୍ଧାରିତ ହେଲେ ଗୋଟିଏ ପଦ ବା ମୂର୍ତ୍ତି ଗଠିତ
ହୃଦୟ । ମଧ୍ୟ ଏହି ରାଗ ରାଣୀମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ,
ମୂର୍ତ୍ତିଗତ ଧାନ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ରୈରବ ରାଗର ମୂଳ
ମୟକରେ ପଞ୍ଜୀତରହାକରରେ କଣ ଅଛି ଶୁଣ—

“ରାଗାଧରଙ୍କ ଶଶିକଳା ସ୍ତ୍ରୀଲକ ଦ୍ୱିନେଦିଃ
ପର୍ଵେର୍ବ୍ରୁତି ତନୁ ରଜକୃତିବାସାଃ
ଭାଷତ୍ରି ଶୁଳକର ଏଷ ଚୁଦ୍ରାଷ୍ଟାର ଶୁଭମୟରେ
କୟନ୍ତିରେବ ଅଦରଙ୍ଗ ॥”

ପ୍ରଥମରେ କହିଛି ଯେ ରାଗ ରାଣୀ ଶୁଳକ ହୃଦୟଗତ
ଭାବପୁନ୍ଦର ତରଙ୍ଗ ଦିଶେ । ଅଛି ମଧ୍ୟ ଦେଖୁଇ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କର ମନର ଭାବ ସମୟ ଓ ପ୍ରାନ ଦିଶେଷରେ ଏବଂ ବରତ୍ତିତ
ହୃଦୟଗତ, ଯେହି ହେଉଥି ଏହି ରାଗ ରାଣୀ ଶୁଳକ ଆଲୋଚନା
କରିବାର ସମୟ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦିତ ହୋଇଥିଛି । ଯେପରିକି
ସକାଳେ ରୈରବ, ରୈରାଗ ରଜଧାବ; ଧନ୍ୟାବେଳେ ପୁରବି;
ମୁଲାଚିନ୍ ଉତ୍ସାହ । ଏହା ଭିନ୍ନ ଦିଶେ ବିତ୍ତ ସମାଜମରେ
ବା କୌଣସି ସାମ୍ବିକ ଉତ୍ସାହରେ ମନର ଭାବ ଅନୁଷ୍ଠାରେ
ଦିଶେଷ, ଛାତ୍ର ରାଣୀ ଗୀତ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା ;— ଅନେକ
ଉତ୍ସାହ ସମୟରେ ଆଡ଼ାନା, ସାହାନା, ଉତ୍ସାହାନା । ବସନ୍ତ

ଦୁଇରେ ବସନ୍ତ ବାସ୍ତାର, ମୋହନୀ ଉଚ୍ଛାଦ । ରଷ୍ଣାରୁତୁରେ ମଞ୍ଜାର, ମେଘ ଉଚ୍ଛାଦ ।

ଶି—ମେଘର ଗୋଟିଏ କଥା ପରିବାକୁ ଉତ୍ତା ଦେଉଥିଛି; ପ୍ରଶ୍ନଟି ଏହି ;—ଯଦି ଏହିପର ସ୍ଵର ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ମୂର୍ତ୍ତି ଗଠିତ ହୁଏ ତାହାରେଲେ ଅମ୍ବେମାନେ ଯେ କଥା କହୁଥିଲୁଁ ତାହାର ମଧ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତି ଅଛି ।

ଶୁ—ହଁ ଘେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଆଜି କାଲ ତ୍ରାମଫୋନ ବୋଲି ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ର ପ୍ରଗରତ ହୋଇଥାଏ ତହୁଁରେ ଗୀତ ରୋଲ ବା କଥା ବୋଲ ସମସ୍ତ ଏକ ପ୍ରକାର ଅକିତ ହେଉଥିଛି ।

ଶି—ଏହି ଯନ୍ତ୍ରଟା କି ଡିଗ୍‌ଯୁରେ ମନ୍ତ୍ରଣ୍ୟ ପରି ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରେ ?

ଶୁ—୯୨୭ ଶ୍ରୀଷ୍ଟାଦରେ ଏଡ଼ିସନ (Edison) ପ୍ରଥମେ ଏହି ଯନ୍ତ୍ରକୁ ଅବିଶ୍ଵାର କରିଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ମୋଟା ନଳରେ (Cylinder) ଲତାନ୍ତ୍ରପର (Spiral) ଆକାରରେ ଅତି ସୃଷ୍ଟ ଦର (Groove) କାଟି ତାହା ଉପରେ ପଢିଲା ରଙ୍ଗପଦ (Tin foil) ମଢାଇଲେ । ଅତି ଗୋଟିଏ ପଢିଲା ମଢାଇରେ ଗୋଟିଏ ପିନ ମାରିଲେ । ପିନର ଅଗ୍ରଭାଗଟି ରଙ୍ଗ ପଥରେ ଲଗେ ନଳକୁ ବୁଲୁଇଲେ ସେତେବେଳେ ସେ କଥା କହିବାରୁ ବାଯୁରୁ ଯେଉଁ ତରଙ୍ଗ ଉଥିତ ହେଲା ତାହା ଶେଷ ମଢାଇରେ ଆସାନ କରିବାରୁ ପିନ୍‌ଟି ହଜିଲୁ ଏବଂ ସେହି ରଙ୍ଗ ପଥରେ ଉଚ୍ଚ ନାଚ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦାଗ ପଡ଼ିଗଲା । ଏହି ଦାଗ ଉପରେ ପୁନର୍ବାର ଯେତେବେଳେ ପିନ୍‌ଟିକୁ ଚଳାଇଲେ ସେହିତୁ ଶବ୍ଦ ବାହାରିଲା । ଏକଣି ଦେଖି ପାରୁଛ ଟେଙ୍କି, ମୂର୍ତ୍ତିଟି ଏହି ରଙ୍ଗ ପଦ ଉପରେ ଅକିତ ହୋଇଥିଲା । ଯନ୍ତ୍ରଟିର ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ ତାହା ଏହୁଁ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମନ୍ତ୍ରଣ୍ୟ କଣ୍ଠପର (ସ୍କ୍ରିପ୍ଟ ଅଜିକାଲ ତ୍ରାମଫୋନ ସହରେ ଯେତର ଶୁଣି ଯାଉଥିଛି) ଶବ୍ଦ ବାହାରୁ ନ ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଅଜି କାଲ ସେ ଯନ୍ତ୍ରର ଏପରି ଉଲକି ହୋଇଥିଲା ଯେ, ତାହାର ଗୀତ ବା କଥାବାର୍ତ୍ତ ଥିବିଲା ମନ୍ତ୍ରଣ୍ୟ କଣ୍ଠର ଗୀତ ବା କଥାବାର୍ତ୍ତ ପର ହୁଏ । ଅଧିକାଳ କୌଣସି ପଣ୍ଡିତ କହିଲୁ ଯେ ଏହିପରି ଶବ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତି ଅଳମ୍ବିତ ଭାବରେ ସମସ୍ତ ପରାର୍ଥରେ ହେଉଥିଛି ।

ଶି—ତେବେ ଦେଖି ପାରୁଛି ଅମ୍ବେମାନେ ଯେଉଁ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁଥିଲୁଁ ତାହାକାର ମୂର୍ତ୍ତି ହେଉଥିଛି ।

ଶୁ—ହଁ, ତୁମେ ଯଥାର୍ଥ କହିଅଛୁ, ତୁମ୍ଭୁ ଏ ବିଷୟରେ ଅତି କିଛି କହିବି । ଦେଖ, ଏହା ଅତି ଗୁଡ଼ ବିଷୟ ବୋଲି ଚଳ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ । ପୂର୍ବେ ରଷ୍ଣମାନେ ଯାହା କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି ତହୁଁର ଆଲୋଚନା ଅଜି କାଲ ଅଦୌ ନାହିଁ । ଆହୁର ମଧ୍ୟ ଏ ବିଷୟମାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଠିନ ଥିବାରୁ ମୀମାଂସା କରିବା ଲେକ ମଧ୍ୟ ଅତି ବିରଳ । ଅଜିକାଲ ପାଖାତ୍ୟ ଶାନ୍ତିନ୍ୟାରେ ସମସ୍ତ କଥା ବୁଝା ଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ବସ୍ତୁତଃ ପାଖାତ୍ୟ ଶିଳ୍ପା-ବିକୃତ-ମସ୍ତିଷ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର କହିବାକୁ ଚଲେ କୁଷସ୍ଥାର ବୋଲି ଉତ୍ତାର ଦେଇ ଥାଏ । ଅଜି କାଲ ଯେଉଁ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ପାଖାତ୍ୟ ଶିଳ୍ପର ଧ୍ୟାନିଥିଲୁଁ ତୁମ୍ଭ ଶବ୍ଦରେ ମଧ୍ୟ ଏ ବାୟୁ ଲାଗିଥିଲୁଁ । ଏହି ଅର୍ଥ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ କଥା ସମୟ ସମୟରେ ଅବିଶ୍ଵାସ କର । ଯାହା ହେଉ କିମ୍ବା ମନୋଯୋଗ କର ଶୁଣିଲେ ଏବଂ ପାଖାତ୍ୟ ଶିଳ୍ପ ଫଳରେ ପୁଣି ଆସ୍ତା ଜନିବ । ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ହିନ୍ଦୁ ‘ଜଗ ଉପାସକ’, ହିନ୍ଦୁ ପୌତ୍ରିକ’ ଏହିପରି ନାନାପ୍ରକାର ଅଭିହିତ ହୋଇ ଥାଏନ୍ତି । ଏ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ନ ସବାରୁ ନାନାପ୍ରକାର ସନ୍ଦେହ ହୁଏ । କାଷ୍ଟ ପାଖାତ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଶବ୍ଦର ଜନରେ ପୁକା କରିବା କୁଷସ୍ଥାର ଓ ତ୍ରୁମାସକ ବୋଲି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧର୍ମବିଳମ୍ବିଗଣ କହି ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ଗରୀର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଜ୍ଞନରେ ପୁଣ୍ୟ । ପଞ୍ଚଦଶିରେ ଅଛି ।

“ଏକ ମେବାଦ୍ଵିତୀୟ ସବନାମରୂପ ବିବଜିତଃ

ସୁଷ୍ଠେ ପୁରାଧୂନାପଣ୍ୟ ତାତ୍ତ୍ଵାଂ ତଦଜର୍ଯ୍ୟତେ”

ଶୁଲ୍କତଃ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଵରୂପରେ ପରିବର୍ତ୍ତି ହୋଇଥାଏନ୍ତି । ଶେଷାଶ୍ଵରେ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଅଛି ।

“ପୁରୁଷନାରକର ତନ୍ତ୍ରିଃ ପ୍ରଧାନକୌଣ୍ଠିକୀ

ସୁରବତୋ ଦେବ ଏକଃ ସମାହୃଣୋତ୍”

ଅର୍ଦ୍ଧାତ୍ ଉତ୍ତରନାର ପେପର ଅଧିଶାର ଶବ୍ଦର ନିଃୟତ ଦ୍ୱାରା ଅଧିଶାର ଦେବ ଅଛୁଦିତ କରେ, ସେହିପରି ପରମା ଶୁଭ

ସୁଲ୍ବ ଶକ୍ତିରେ ବନ୍ଦ ବିକାଶ କର ତଢ଼ାର ନିଜେ ଅବର୍ଦ୍ଦିତ
ହୋଇଥାଏନ୍ତି ।

ଶି—ସେ ସମସ୍ତ ବୃଦ୍ଧି ପାରିଲ ନାହିଁ ।

ଗୁ—ବ୍ୟକ୍ତିଜଳର କିପରି ଅବ୍ୟକ୍ତର ଭାବ ବୃଦ୍ଧି ପାରିବ । ବୃଦ୍ଧି
କଣ ? ବାକ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ତାହା ବୁଝାଇ ଦିଆ ଯାଇ ପାରେ
ନାହିଁ । ନିର୍ଗୁଣ ବୃଦ୍ଧି ଯେତେବେଳେ ସୁଷ୍ଠି କରିବାକୁ
ଇହା କଲେ ତେତେବେଳେ ସମ୍ଭାବିତ ହେଲେ । ତାହା-
ଙ୍କର ଇହା ନା ନାସନା ଶକ୍ତିରୁ ଅଦ୍ୟାଶକ୍ତି ମହାମାୟ
ବା ପ୍ରଭୁତ ହେଲେ । ଏହି ଅଦ୍ୟାଶକ୍ତି ଯେ କଣ ତାହା
ନିର୍ଭାବକ୍ରିୟା ପର ସହଜ ବୋଧଗମ୍ୟ ନୂହେ । କିନ୍ତୁ ଏହି
ପ୍ରଭୁତ ଓ ପ୍ରକରତ୍ବୀ ଏହି ଜଗତର ଉପାଦନ-ମଣି
ମହାଭୂତ ଉତ୍ସନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଜଗତର ସୁଷ୍ଠି-
କାରଣ ସ୍ଵରୂପ ହେଉଁ ଅବୁଷ୍ଟ ସୂର୍ଯ୍ୟଶକ୍ତି ତାହାହିଁ
ଦେବତା । ଏ ଶକ୍ତିଟି ଯେ କଣ ତାହା ମଧ୍ୟ ବୋଧଗମ୍ୟ
ନୂହେ । ତୁମ୍ମାନଙ୍କର ଜଡ଼ିବିଜ୍ଞାନର ଗୁରୁ (Her-
best Spences) ଏଥରେ ହାରି ଯାଇଥାଏ ।

"Supposing him (the man of science)

in every case able to resolve the appearances, properties and movements of things into manifestations of Force in Space and Time, he still finds that Force, Space and Time pass all understanding"

ଅତେବ ଦେବତା କହିଲେ ତାଙ୍କର ଅବୁଷ୍ଟ ସୂର୍ଯ୍ୟଶକ୍ତିଟା
ଶକ୍ତିରୁ ଧରିବାକୁ ହେବ । ଯେପରି ତୁମ୍ମାନଙ୍କର ଜଡ଼ିଶକ୍ତି
ମାଧ୍ୟକର୍ଷଣ, ବ୍ୟାସ୍ତିନ ଅକର୍ଷଣ, ଚମ୍ଦକ ଅକର୍ଷଣ, ତଡ଼ତ
ପ୍ରଭୁତ କେଉଁଠାରୁ ଅସିଲା । ଏହି ସମସ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶକ୍ତିର
ମୂଳ ଦେଶରେ ସୁଷ୍ଟ ଜଗତର ଚିତ୍ରଶକ୍ତି ବିଶ୍ଵ (ଦେବତା)
ଅଛନ୍ତି ହିନ୍ଦୁ ଜଡ଼ ଉପାସନା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଜଡ଼ର ପ୍ରାଣୀମୂଳ
ପରମ ଚେତନାର ଉପାସନା କର ଥାଏନ୍ତି । ଏହି ସୁଷ୍ଟ
ଅବୁଷ୍ଟ ଶକ୍ତିରୁ ନିଜ ନିଶ୍ଚାର ଅଣିବା ପାଇଁ ଦେବତାର
ଅରଧନା କରନ୍ତି । ଏହି ଦେବତା ଅରଧନା ଦ୍ୱାରା ଦେବଶକ୍ତି
ମୂଳକ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ଅମ୍ବାନଙ୍କର ଅରିଷ୍ଟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ
ଥାଏ ।

ଫିମଣା ।

ପ୍ରକୃତି ଦର୍ଶନ ।

ଅଜି ଏ ସ୍ଵର୍ଗଳ ନରେ ହସେ ଶଶଧର
ବିଷେ ମଧ୍ୟ ସମୀରଣ ଛାଇ ପାରାବାର;
କାହିଁ କୁମୁଦିନ ହସେ, ନଦୀ କଳ କଲେ
ରଥାଙ୍ଗ ମିଥୁନ ଆହା କୁନ୍ଜ ବିକଳେ !
ଦେଖ ହେ ଭାବୁକ ଫେତି ଚିନ୍ତାର ନୟନ
ଆନନ୍ଦ-ଲିହାସ ଖେଳେ ବ୍ୟାପି ଏ ଭୂବନ;
କିନ୍ତୁ ଏହି ସରେବର ବେନ ପାଶେ ରହି
ଦୂର୍ଭାର ବିଛେଦ ଦୁଃଖ ନ ପାରିଣ ସହ,
କୁଦୁ ବିହଙ୍ଗମ ଦ୍ୱାରା କର ମୃଦୁ ସନ
ପ୍ରଭୁନ୍ତି ଗୁରୁ ନାତ ଶୁଣ ଦେଇ. ମନ !
“ଦିବା ସୁଖ ରଜମାରେ ହେଲା ଅବସାନ
ସଂପାଦର ସୁଖ ସିନା କେବଳ ସ୍ଵପନ !
ପେଥ ପାଇଁ କେହି କେବେ ନ କର ଶୋରନା
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନେ କେହି . ନ ହୃଥ ବିମନା । ୧୪ ।

ଶ୍ରୀ କଗନାଥ ଦୀପାଠୀ

ଶ୍ରୀ କଗନାଥ ଦୀପାଠୀ ।

ଓଡ଼ିଆ ଧାରୁତତ୍ତ୍ଵ ବିଗ୍ରହ ।

୧୨ ମାପ ।

ଏହାର ଅର୍ଥ ପରିମାଣ କରିବା, (ମାତ୍ରମାନେ) ଶିଳନ୍ତରୁ ଅଗର ପକାର ସହିତ ପରିମାଣାର୍ଥକ “ମା” ଧାରୁ ଏହା ର ପ୍ରକଟ—ମା+ପ)=ମାପ ।

୧୩ ମୋଦ୍ । *

ଧଢା ବଢା ଲଜ୍ଜା କୋର ସତ୍ତରସ ବିଧ

ନିରୂତାଦୁଧେ ମେଦ ଅଛନ୍ତି କର ସିବି । ନୁ, ପୁରୁଣ ।

ମେଦବା=ଦୁର୍ଧ ବା ମୃତ୍ୟ ମିଶାଇ ଚକଟିବା । (ମିଦି-
ଘେନ୍ଦନେ) ମିଦ୍ ଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକଟ । ମିଦ=ମେଦ—
ଇକାରର ଏକାର ହେଲା । ନିରେଖ ଧାରୁ ପ୍ଲଳେ ଏହାର
ପ୍ରମାଣ ଦେଖନ୍ତୁ ।

୧୪ ମୋଦ୍ ।

ଏହା ର ଅର୍ଥ ମୋଡ଼ ସତ୍ତରୀତି କରିବା ।

ପୁଣି ସେ ଏକ ଚନ୍ଦାୟରକୁ ଲେଉଛିଲୋ ।

ବକରେକ ମୋତ ଅଛି କେ କହିଲେ । କୁ, ସି, ଭା ।

(ମତ୍ୟତ୍ତ କଲ୍ପନେ) କଲ୍ପନ ଅର୍ଥାତ୍ ବୃତ୍ତ ବା ପିଣ୍ଡ
କରିବା ଅର୍ଥ ବୋଧକ—ମୁର୍ଗ ଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକଟ । ମୁର୍ଗ
=ମୋକ—ଉକାରର ଉକାର ହୋଇଥାଏ ।

ଅନ୍ୟଥ ଭର ଓ,—ସଥା,—ଉଷ୍ଣ=ଓଟ । ଗୁଙ୍କ=
ଗୋପ କୁଦାଳ=କୋଦାଳ । ଇତ୍ୟାଦି । ।

୧୫ ଯୁ(ଅ) ।

ପ୍ରୟୋଜନାର୍ଥରେ କେବଳ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ହୁଏ—
ଅନ୍ତରୁତ୍ତର ଯୁଅନ୍ତ୍ର ରଖିଲେ । (ଯୁନିଶଣେ) ମିଶାର୍ଥ “ଯୁ”
ଧାରୁର ଅର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ ବ୍ୟବହାର ।

୧୬ ଯୋଗ ।

ଗୁପେ ଯୋଗ ମାର ବିନ୍ଦୁଥିଲେ ତାର ଅନ୍ତରର ଅନ୍ତି-
ପ୍ରଳେ, ଯ, କେ; ଯୋଗି=ଯୋଗ କର । (ଯୁଲିର୍ ଯୋଗେ)
ଯୋଗ କର ବା ଅର୍ଥ ବୋଧକ ଯୁଲ୍ ଧାରୁ । କିମ୍ବା ଯୋଗ
ଶବ୍ଦରୁ ଏହାର ଉପ୍ତତି । ଯୋଗ—ଗକାରର ଶକାର
ହୋଇଥାଏ ।

* ମୁର୍ଗ ପ୍ରମୌଳିକେ—ଧା, ପା, । ମସ୍ତ ଧାରୁ ସମ୍ବନ୍ଧର ପ୍ରାୟ ସ—ମନ୍ତ୍ର—ଓ—ମନ୍ତ୍ର ।

! ବୋଧକୁ ଏହାର ଦୁଲ୍ଧାର୍ଥ ଓ ଦୁଲ୍ଧାର୍ଥ ମକର ଧାରୁ ସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରୋତ୍ସମର ଧାରୁ କର୍ତ୍ତିଆରିଗାରେ । ମଧ୍ୟରେ ଅଧିକ ବର୍ଷ କ ବାରର ଯୋଗ ହୋଇଥାଏ ।

ପ୍ରଥମତଃ ଏପର ଯୋଗ କରିବା ଅର୍ଥରେ କେବଳ କିନ୍ତି
ପରେ ନିକାର୍ତ୍ତର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅନୁୟାରେ “ତୁଳ୍ଯ କରିବା”
ଅର୍ଥରେ ମଧ୍ୟ ବଦବହୁତ ହୋଇ ଅହିଲ୍—ଦରପଣର ଦର
ପଣର ପାଇବ ଯୋଗୁ ମୁଖେ । ବ, ଚ, ମ ।

୧୭ ଯୋତ୍ ।

ଧୃହଁ ବୋଲୁଁ ଗୁହଁ ଦେଲେତ ଶର ମୁ ଯୋଚିଲା ; ର, ପ ।
(ସୁକ୍ରି ଯୋଗେ) ଯୋଗାର୍ଥ ଯୁଲ୍ ଧାରୁର ଏହାର ଉପ୍ତତି ।
ସ୍ଵର୍ଗ=ଯୋତ୍—ଏ ପ୍ଲଳେ ଜକାରର ଚକାର ଏବଂ ଉକାର
ତେକାର ହେଲା । ଅନ୍ୟଥ ଜକାରର ଚକାର; ଯଥା;—

ଜଗଳ=ଚଗଳ । ଜୁଟିକା=ଚୁଟି; ବଜନ=ବିଜଣା ।
ଯୋଜନ=ଯୋଚିବା ଇତ୍ୟାଦି । ଉକାର ଉକାର
ଦେବାର ପ୍ରମାଣ “ମୋକ” ଧାରୁ ପ୍ଲଳେ ଦେଖନ୍ତୁ ।

୧୮ ଯୋଟ୍ ।

ବନଲେ ଯେତେ କାଣ୍ଠ ଧନୁରେ ସେ ଯୋହି, ସେ
କାଣ୍ଠରୁ ଗୋଟିଏ ନ ପଡ଼ିଲା ପିଟି, କୁ, ସି, ଭା । (ପୌଟ୍
ବନନେ) ବନାର୍ଥ ଯୌନ୍ତ ଧାରୁର ଅର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ
ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥାଏ ।

ଯୌଟ=ଯୋଟ—ଉତ୍ତାରଣ କ୍ରମେ ଉକାର ପ୍ଲଳେ
ତେକାର ହୋଇଥାଏ, ଶବ୍ଦସ୍ଥିରେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ପ୍ଲଳେ
ଏପର ହୁଏ—ସଥା; ଗୌର=ଗୋର; ଗୌଷ=ଗୋର
ଇତ୍ୟାଦି ।

ପ୍ରଥମତଃ ସମ୍ଯୋଗାର୍ଥରେ ମାତ୍ର ଚଳ କାଳକ୍ରମେ ତୁଳ୍ୟ
କରିବା ଅର୍ଥରେ ସୁକା ଚଳ ଅସିଲା ।

ଅନ୍ତରୁ ବିନା ଅନ ଗୁଚୁଳୁ ଯୋଗିବାକୁ

ଅସୁ ନାହିଁ ବଚନ ଅଛି ବୋଲିବାକୁ । କୁ, ସି, ଭା ।

୧୯ ଯୋଡ଼ ବା ଜୋଡ଼

ଏହାର ଅର୍ଥ ଅନେଥାନ୍ୟଯୋଗ କରିବା କିମ୍ବା ସଲଗ୍
ରଖିବା । (କୁତ୍ରବନନେ—ଯୋଗେ, ଧା, ପା) କୁତ୍ରଧାରୁର
ଏହାର ଉପ୍ତତି—କୁତ୍ର=ଯୋଡ଼, ଜୋଡ଼—ତେବେରେ
ବହୁପ୍ଲଳେ ଯକାର ଓ ଜକାରର ପ୍ରବେଦତା ରହୁ ନ ସବାରୁ

ସୂଚିରାଂ ଯକାରର ଅନେକ ପ୍ଲଳେ ଜକାର ହେଉଥିବାରୁ
ଏପ୍ଲଳେ (ରଣ୍ୟ) ଜକାର ବିକଲ୍ପେ ଯକାର (ଅବର୍ଣ୍ୟ) ହେଲା ।
୧୨୫ ରତ୍ନ ।

ରତ୍ନ=ରତ୍ନ—ରତ୍ନଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକଳ୍ପ ।
ପ୍ରାକୃତାନୁସାରେ ଟକାରର ଡକାର ହେବାରୁ ରତ୍ନ ରତ୍ନ
ହୋଇଥାଏ ।

୧୨୬ ର (ଥ) ।

ଏହି ଧାରୁ ଅର୍ଥ ଜାକିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଶବ୍ଦ କରିବା ।
ବିଶ୍ଵିବୋଲି ତାକୁ ଶର୍କରି, ପ୍ରେ, ସ୍ମୁ, ନି ।

(ରୈଣଦେ) ଶବ୍ଦ କରିବା ଅର୍ଥ ବୋଧକ “ରୈ”
ଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକଳ୍ପ । ରୈ=ର (ଥ) ଏହିଟି ବିଶେଷତଃ
ରୈ ଧାରୁର ଦିଯାତୁପର ଅନୁକରଣରେ ମୁଣ୍ଡ ହୋଇଥାଏ ।
ଯଥା;—ରୟୁତ—(ରୟୁ)—<ଥୁର ରାଥ ଧାରୁ ଜନି ଅଛି ।
ରୟୁ=ରାଥ, ମୁ=ଅ ।

୧୨୭ ରାତ୍ ।

ଏହାର ଅର୍ଥ ପଚନ ଅର୍ଥାତ୍ ଖାଦ୍ୟପକରଣ ନିଷଟ୍ଟି
କରିବା । “ରଧ ହିଂସାପରକ୍ରୋଧ—ଧା, ପା—ସରବି
ନିଷଟ୍ଟି—ରତ୍ନ ସବୋଧନ” ଏହି ରଧ୍ ଧାରୁ କିମ୍ବା ବନନ
ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣରେ ଉତ୍ଥିଥରେ ରକ୍ଷଣ ଧାରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ
ଅଛି, । ରନ୍=ରନ୍—ଉଚାରଣ ବୌଲଦ୍ୟରୁ ପୂର୍ବସ୍ଵର
ଦର୍ଶ ହୋଇଥାଏ ।

୧୨୮ ରାତ୍ ।

ରବିଲୁଣି କାଳ ହେଲଣି ପାହାନ୍ତି
ଦିଠ ବାବୁ ଆରେ ଇନ୍ଦ୍ରନାଳ ହାତ ।

(ରୁଣଦେ) ରୁଧାରୁ କିମ୍ବା ରାବ ଶବ୍ଦରୁ ଏହାର ଉପ୍ରତି ।

୧୨୯ ରାତ୍ ।

ରଗର ଭାବେ ଯେ ରଜଇ
ମୋ ମନ ତାଠାରେ ରଙ୍ଗଇ । ଦା, ର ।

* ମହୁ ସାରଥ ଜୋଲେ ଶତ ସାର ଦିହ, ଅନାଥ ଲୋକରେ କିମ୍ବା କର ଏତେ ବୋହ । ସାରନା ଦାସ ମହାଭାରତରେ ରୋଣାର୍ଥ ଦିହ ଦେ ମାତ୍ର
ଧାରୁର ତତ୍ତ୍ଵବସ୍ତ୍ରର ବର୍ଣ୍ଣନା—

। ଏହାର ପ୍ରମାଣ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦରୁ ଦିବୁପ୍ରକରଣରେ ପାଇ ପାଇବେ । ରେଖାଳେ—ରେଖ ଧାରୁ (ରୁଧିଅନ୍ତରେ) ବୁନ୍ଧାନ୍ତରୁ ଗୁରୁତ୍ବରେ ।

ଏ ଧାରୁର ଅର୍ଥ ରଞ୍ଜିବା ଅର୍ଥାତ୍ ରଞ୍ଜନ କରିବା ।

ଏବଂ ମନୋମାତ୍ର କରିବା । ରଞ୍ଜନାର୍ଥ ରନନ୍ ଧାରୁରୁ
ଏହାର ଉପ୍ରତି ।

ରଞ୍ଜ = ରଖ — ଏ ପ୍ଲଳେ ଅକାରର ଇକାର, ସମ୍ପଦ
ପଞ୍ଚମ ବର୍ଣ୍ଣର ଲୋପ ଏବଂ ତୁଳିବର୍ଣ୍ଣରୁ ଜକାରର ଫକାର
ହୋଇଥାଏ ।

ଅକାରର ଇକାର ହେବାର ପ୍ରମାଣ ପ୍ରଧାରୁ ପ୍ଲଳେ
ଓ ପଞ୍ଚମ ବର୍ଣ୍ଣର ଲୋପ ପ୍ରମାଣ ‘ପଳା’ ଧାରୁ ପ୍ଲଳେ ଉଚ୍ଚ
ଅଛି । *

୧୩୦ ରୁଥ ବା ଶେଷ ।

ଏ ଧାରୁର ଅର୍ଥ ଦୂଷାଦି ପୋତିବା (ଦୂଷାଜ ଜନ୍ମନ
ପ୍ରାଦୂର୍ବିତେବତ) ରୁଷ ଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକଳ୍ପ—ରୁଷ = ରୁଥ ।

ପ୍ରାକୃତାନୁସାରେ ହକାରର ଅକାର ହେଲା । ପ୍ରାକୃତର
ଅନେକପ୍ଲଳେ ହକାର ଓ ଅକାରର ପ୍ରଦେଶ ରହେ ନାହିଁ
ଅର୍ଥାତ୍ ହକାର ଲ୍ଲପ୍ତ ହେବାରୁ ପ୍ଲଳେ ଅକାର କେବଳ
ରହେ † ରୁଥ ଉତ୍ତାରଣ କିମ୍ବେ ରେଥ ହୋଇଥାଏ ।

୧୩୧ ରୁଷ ।

‘କିକ ଦୋଷକୁ ବିମାକେତେ ରୁଷା ରୁଷିଲ୍’ ଏହିଟି
(ରୂଷହଂସାଧା) ରୁଷ ଧାରୁ ଅର୍ଥାନୁକରଣରେ ବ୍ୟବ୍ହତ
ହୋଇଥାଏ ।

୧୩୨ ଲତ୍ ।

ଲତ୍ତାର ଅଛି = ଏଣେତେଣେ ତଳିତ କରୁଥାଏ ।
(ଓଲିତ୍ତିଉତ୍ତିଷ୍ଠେପଣେ ଓ କାଷେ ଧାତ୍ରିବ୍ୟବ ଇତ୍ୟକେ
ନେତ୍ରୀ ପରେ—ଧା ପା) ଏହିଟି ଓଲିତ୍ତ କିମ୍ବା ଲତ୍ତ ଧାରୁର
ଅର୍ଥାନୁକରଣରେ ବ୍ୟବ୍ହତ ହୋଇଥାଏ ।..

୧୩୩ ଲତ୍ ।

ଏ ଧାରୁଟିର ଅର୍ଥ ଦୁବିପରି ବଦ୍ଧିଯିବା — ଯେତେ ଜାବ
ତିର ଫୋଟରେ ଥିଲେ । ତିର ଲଷିବାରେ ଦଳିତହାଇଲେ ।

ବି, ଧ ।

(ଲୟ ଶ୍ରେଣୀ ହୀତନୟୋଃ-ଧା, ପା)

ଶ୍ରେଣୀର୍ ଲୟ ଧାତ୍ରୀ ବିପଶତାର୍ ରୂପାଇ ଏହା
ଧାତ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ (ଧାତ୍ରୀ) ରେ ଗଣ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଓଡ଼ିଆରେ
ମୂଳାର୍ଥର ବୈପଶତା ବୋଧକରୂପେ କେତେବୁନ୍ଦିଏ ଧାତ୍ରୀ
ବ୍ୟବହାର ହୁଏ । ଯଥା;—

(ରହିଟୋ) ଓଡ଼ିଆରେ ରହିବା=ଗତ ନ କରିବା
(ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧାର୍ଣ୍ଣମ୍ବା) ଯାଇବା=ନ ମାପଣୁଦେବା ଉଚ୍ଚାଦ ।

୨୩ ଲାଞ୍ଚ ବା ଲହଁ ।

ଯେତେ ଲାଞ୍ଚଥାଇ ଶର ଅସନ, ତିତେ ଲାଞ୍ଚଥାଇ
ମୁକୁମାଳ; ବି, ବମାୟଣ । ନମ୍ବାରୁ ଏହାର ପ୍ରକଳି, ନମ୍ବ
=ଲାଞ୍ଚ—ନକାରର ଲକାର ହୋଇଥାଏ, ମ=ଅ,—
ପ୍ରାକୁରେ ଅନେକ ଛୁଲେ ଅକାର ଓ ହକାରର ପ୍ରଦେହ
ରହୁ ନ ଥିବାରୁ ଏ ଷ୍ଟଳେ ପ୍ରାକୁର ମନେ ଅକାରର
ପରିର୍ଦ୍ଦରେ ହକାର ହେବାରୁ ବାଲକମେ ‘ଲାଞ୍ଚ’ ‘ଲହଁ’
ହୋଇ ଥାଏ ।

୨୩* ଲ ।

ଶଙ୍କା ଯୁଇ ବାହି ଦୂରହାତେ ଲାଇ ।

ବନାରଷୀ ଶାତୀ ପିଲ୍ଲାଲେ ଗୁଡ଼ିଆଇ । କୁ, ବି, ଭ ।

ଲାଗିବା=ତାପୂର୍ଯ୍ୟତଃ ଲଗାଇବା । ବୋଧ ହୁଏ
(ଲଗେ ପଙ୍କେ) ସନ୍ନାର୍ଥ ଲାଗୁ ଧାତ୍ରୀ ଏହାର ପ୍ରକଳି । ଲାଗୁ
=ଲ—ଶେଷ ହଳନ୍ତର ଲେପେ ପୂର୍ବଶ୍ଵର ଦର୍ଶ ହେଲା ।

୨୩† ଲଗ ।

(କ) ଧାରୁ ଲଗାଇ ପୁଣ୍ୟମନ୍ତ୍ର ଦୂଧ ଦେଲେ
ପ୍ରାଣକୁ ଅଧିକ କରି ପାଳଣ ସେ କଲେ ।
ବ, ଦା, ବମାୟଣ ।

(ଖ) ବୃତ୍ସନ୍ତକରଣିର ଲାଗିବାକୁ ଥଣ୍ଡ ହେ ।

କୋ, ବ୍ର, ସୁନ୍ଦର ।

(ଲଗେ ପଙ୍କେ) ଲାଗୁ ଧାତ୍ରୀ ଏହାର ପ୍ରକଳି । ପ୍ରଥମତଃ
ମୂଳାର୍ଥ ଅବକଳତାରେ ଦିଯୁକ୍ତ ହେବା, ଲାଗୁ ହେବା
ଇତ୍ୟାଦରେ ଚଳି, ପରେ ମୂଳାର୍ଥ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରକ୍ଷାପୂର୍ବକ
“ଶ୍ରୀରେ ଲାଗଇ ଶୀତ ପୁଣି ଚଲେ ଖରକୁ କାଟଇ ଖର—
ଉର୍ବଣୀ” ଏମର ବୋଧାର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୂତ ହୋଇ ଥିଲା ।

* ମୁହଁ ଏହି ପ୍ରଥମ ପ୍ରାକୁର ବାଟ ଓଡ଼ିଆରୁ ଥିଅଛି । ଯଥା, କନ୍ଧ ପଥ୍ର ତୁ କୁ ଲାକୁ :ସୁରବାଗ ସହିତ=ବର୍ଷ ପାଠ୍ୟ ରଥ୍ୟକୁ ଲାଗୁ
ମୁହଁ ବାଟ ସଫାଦେନ । ଇହ ପିଲାନ ।

୦୦

୨୩ ଲାଇ

ଏହାର ଅର୍ଥ ଦାଗ ଦେବା ଅର୍ଥାତ୍ ଚିତ୍ତରଙ୍ଗିବା ଏବଂ
ନଳରେ ଅଧାର କରିବା ।

ଚିତ୍ତ କରିବା ଅର୍ଥ ବୋଧକ (ଲାକୁଲାକୁଲିଷଣେ) (ଚିତ୍ତର
ଲାକୁନ ଶବ୍ଦ ଏଥରୁ ଜାତ) ଲାକୁ ବା ଲାକୁ ଧାତ୍ରୀରୁ ଏହାର
ଉପରୁ । ଏହ ଧାତ୍ରୀ ପ୍ରଥମତଃ କେବଳ ଦାଗ ଦେବା
ଅର୍ଥରେ ଚଳ ପରେ ଅନ୍ୟାର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୂତ ହୋଇଥାଏ ।

ଲାକୁ=ଲାକୁ—ଦ୍ଵିହଳେପେ ପୂର୍ବଶ୍ଵର ଦାର୍ଢହେଲୁ
ଲାକୁବା=ନଳଦ୍ଵାରା ଅଧାର କିମ୍ବ! ଲକ୍ଷକରିବା—ଏପରି
ଅର୍ଥ ପ୍ରଳେ ଲକ୍ଷ ଧାତ୍ରୀକୁ ଏହାର ପ୍ରକଳି କହିବା ମଧ୍ୟ ଉଚିତ
ବୋଧନ୍ତିଏ । ଲକ୍ଷ=ଲାକୁ—କାରର କାର ଓ ପୂର୍ବଶ୍ଵର
ଦାର୍ଢହେଲୁ ।

୨୩ ଲିବ୍ ବା ଲିବୁ, ନିବ୍ ବା ନିବୁ ।

ଏନ ରସ ଯୋଗେ ବନ ଦାବାନଳ ଲାଗିବେ । ଲା, ବ ।
ଜିଭିବ ଏଥୁ ମୋର ଜାବନ ଘାପ,—କବିତାବଳୀ ।

(ଲବ ତୁବି ଅବର୍ଣ୍ଣନେ)

ଅବର୍ଣ୍ଣନାର୍ଥ ଲବ ଧାତ୍ରୀ ଅର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ ଏହିଟି ସ୍ଥିତି
ହୋଇଥାଏ । ଲବ=ଲିବ୍—ଉକାରର ଉକାର ହେଲା ।
ଏହାର ପ୍ରମାଣ ପିଟି ଧାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେଖନ୍ତି । ପରେ ତୁଳ୍ଯ
ବର୍ତ୍ତହୁରୁ ବକାର ଷ୍ଟଳେ ଉକାର ହେବାରୁ “ଲବ” ହେଲା ।

ପରଂତୁ ନିବ ଓ ନିର ଧାତ୍ରୀ ପ୍ରକଳି କି ଉପର୍ଗର୍ଭର୍ବକ
“ବା” ଧାତ୍ରୀ (ନିର୍ବାଣ) (ବା ଗତ ବନ୍ଧନଯୋଃ) ଦୋଳ
କହିବାରୁ ହେବ ।

୨୩ ଲକ୍ଷ ବା ଲକ୍ଷ ।

ଅନ୍ତରାଷ୍ଟେ ଲାଗି ରହିଲେ ମୀଳକେତନ ରଥେ । ବ, ଭ ।

(ଲକ୍ଷର ଅପନ୍ୟନେ) ଲକ୍ଷନ ଧାତ୍ରୀ ଅର୍ଥାନ୍ତକର-
ଣରେ ଏହିଟି ଉପରି ହୋଇଥାଏ । ଲକ୍ଷର=ଲକ୍ଷ (ଲକ୍)
ଏପରିଲେ ସ୍ଥବ୍ରତ ଅଥମବର୍ତ୍ତର ଲୋପ ଦାଖିଥାଏ । ଏହାର ପ୍ରମାଣ
“ପକା” ଧାତ୍ରୀ ଷ୍ଟଳେ ଉକ୍ତ ହୋଇଥାଏ ।

ପରେ ଉତ୍ତାରଣକିମେ କେତେକଙ୍କ ତୁଣ୍ଟରେ ଉକାରର
କକାର ହେବାରୁ “ଲକ୍” “ଲକ୍” ହୋଇଥାଏ । ॥

୨୪ ଲେଉଠ ବା ନେଉଠ ।

(କ) ରଧା ଲେଉଠିବ କମଳ ଫୁଟିବ ଯଦ୍ୟପି ପରତ ଶିଖରେ ।
ବି, ଚି, ମ ।

ଏପରି ତଳ ଉପର ହେବା ଅର୍ଥ ହେଲେ (ଲୁହବିଲେ-
ଢିନେ-ଢାନ୍ତୋହୃମିତେଣେ-ଧା, ପା, ଧୂଦ) ଗଡ଼ାଗଡ଼ି
ହେବା ଅର୍ଥ ବୋଧକ ଲୁହ୍ତ ଧାତୁରୁ ଏହାର ଉପ୍ରତି—ଲାଠ
=ଲେଉଠ—ଏଷୁଲେ ଉକାରର ଏକାର ଏବଂ ଉକାରଣ-
ଦ୍ରମେ ଅଧିକ ବର୍ତ୍ତ ଉକାରର ସମ୍ଯୋଗ ଘଟିଥାଏ । ଅନ୍ୟଦି
ଉକାରର ଏକାର—ଯଥା—ନୃତ୍ୟ=ନେୟର; ବାରୁଣୀ=
ବାରେଣୀ; କୁରୁତ୍ୟ=କେବେଣୀ, ଉତ୍ୟାଦି ।

(ଖ) ଦେଖିଣ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଲେଉଠଟେ ।

ଶାଳ ତରୁଏ ସେନ ପିଟେ । ବି, ରମ୍ୟଣ ।

ଏପରି ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ଅର୍ଥ ହେଲେ ଏହାରୁ (ନି+ହୃତ)
ନ ଉପସର୍ପୂର୍ବକ ହୃତ ଧାତୁ ପ୍ରକରକ ବୋଲ କହିବାକୁ
ହେବା । ନି+ହୃତ=(ନିବର୍ତ୍ତ) ନେଉଠ (ଲେଉଠ) ପ୍ରଥମତଃ,
ପ୍ରାକୃତାନ୍ୟାରେ ନିବଢ଼ୁ ହୋଇ ପରେ ବକାରର ଉକାର
ହେବାରୁ ନେଉଠ ଏବଂ ନକାର ଓ ଲକାରର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ
ଉକାରଣ ପ୍ରଦେବ ରହୁ ନ ଥିବାରୁ ଲେଉଠ ହୋଇଥାଏ ।

ନି+ହୃତ=ନେଉଠ; ଏଷୁଲେ ଉକାରର ଏକାର,
ବକାରର ଉକାର, ତକାର ଟକାର ଏବଂ ବକାରର ଲୋପ
ଘଟିଥାଏ । ଓଡ଼ିଆର ତଭବ ଶବ୍ଦ ପ୍ରପଞ୍ଚରେ ମଧ୍ୟ ଏଷବୁ ହୃତ-
(୧) ଉର 'ଏ' ହେବାର ପ୍ରମାଣ "ନିରେଣ୍ଜ" ଧାତୁ ସ୍ଥଳେ
ଉତ୍ତର ଅଛି ।

(୨) ବକାରର ଉକାର ଏବଂ ବକାରର ଲୋପ ହେବାର
ପ୍ରମାଣ "ଥିରଜ" ଧାତୁ ସ୍ଥଳେ ଉତ୍ତର ଅଛି ।

(୩) ତକାର ଟକାର ହେବାର ପ୍ରମାଣ "ଟାଣ" ଧାତୁ
ଝଳେ ଉତ୍ତର ଅଛି ।

ଏ ଝଳେ ପ୍ରକାଶିଣ ଏହି ସେ ପ୍ରୋକ୍ରିଟ ଯୋପସର୍ଗ ଧାତୁରୁ
ନିଷଳ ନିବର୍ତ୍ତ ଶବ୍ଦରୁ ଏହି ଧାତୁର (ନେଉଠର) ସୃଷ୍ଟିକମ
ଯଦି ହୃଦୟ କରିଯାଏ ତେବେ ଉକାରର ଏକାର, ବକାରର
ଉକାର ଏବଂ "ର୍ତ୍ତ"ର "ଟ" ହୋଇଥାଏ ବୋଲ କହିବାକୁ

ହେବ । ତାହାହେଲେ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ସୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟରେ "ର୍ତ୍ତ"ର
"ଟ" ହେବାର ପ୍ରମାଣ ଦେବା ଉଚିତ । "ର୍ତ୍ତ"ର "ଟ"—
ଯଥା କେବର୍ତ୍ତ=ଲେଉଠ । ବର୍ତ୍ତୁଳ=ବାଟୁଳ । ଆଲୁବର୍ତ୍ତ
=ଅଳଟ । ତାରବର୍ତ୍ତ=ତରାଟ, ଉତ୍ୟାଦି । *

୨୫ ଲେଇ ।

ତାଙ୍କୁ କେମନ୍ତ କର ମୁହଁତିବା ।

ପୋଡୁ ପୋଡୁ ଏ ଜାବନ ଲେଇବା । ଗୋ, ଭା ।

ଲେଇବା=ତାଣାଗ କରିବା । ତାଣାଗ କରିବା ଅର୍ଥା
ବୋଧକ ଲୁହ୍ତ ଧାତୁ ନତୁବା ଅପନ୍ୟନାର୍ଥ ଲୁହ୍ତ ଧାତୁ (ଲୁହ୍ତ-
ଅପନ୍ୟନେ) ଏହାର ପ୍ରକରତ । (ଲୁହ୍ତତ=ତ୍ୟକତ) ।

ଲୁହ୍ତ=ଲେଇ—ଏ ସ୍ଥଳେ ଉକାରର ଏକାର ଏବଂ
ସ୍ଥାନ୍ ପଞ୍ଚମ ବର୍ତ୍ତର ଲୋପ ହୋଇଥାଏ ।

ଅନ୍ୟଦି ଉକାରର ଏକାର—ଯଥା, ହୃତ=ବେଞ୍ଚ । ଲୁହ୍ତ
ଧାତୁ ପ୍ରହଣ ସ୍ଥଳେ (ଲୁହ୍ତ=ଲେଇ) ଉକାରର ଏକାର, ପଞ୍ଚମ
ବର୍ତ୍ତର ଲୋପ ଏବଂ ତୁଳ ବର୍ତ୍ତରୁ ଉକାରର ଉକାର ହେଲ
ବୋଲ କହିବାକୁ ହେବ ।

୨୬ ଲେହ ବା ଲେହୀ ।

(ଚନ୍ଦ୍ରନ୍ଦୁ ଯୋଗ, ବୈକଳ୍ପିକ ଅଟେ ।)

ଅବେଶେ ଲେହନ୍ତ ଓଷ୍ଠ ସେ ନାମ ସ୍ବାଦରେ ; ବି, ଚି, ମ,
(ଲିହ ଆସିଦିଲେ) ଅସ୍ଵାଦନାର୍ଥ ଲିହ ଧାତୁରୁ ଏହାର ଉପ୍ରତି,
ଲିହ=ଲେହ—ଉକାରର ଏକାର ହେଲ ।

୨୭ ଲେହ ।

ନବନାଗଶବର ନାଗର ଲୋଡ଼ିଲାଣି । ବି, ଚି, ମ ।
ଲୋଡ଼ିଲା=ଇଷିଲା—(ଲୁହ୍ତ ବିଲେଇନେ) ବିଲୋଡ଼-
ନାର୍ଥ ଲୁହ୍ତ ଧାତୁର ଅର୍ଥାକୁରଣରେ ଏହାଟି ବ୍ୟବହୃତ
ହୋଇଥାଏ ।

୨୮ ଲେହ ।

ଅସିଥିଲେ ଲୋହ ଉକୁଳର ବିର ; ଲିକା । ଏହାଟି
ଲିର ଧାତୁର ଅବକଳାନ୍ତର ଅଟେ ।

(କ୍ରମଣିଃ)
ଗୋପିନାଥ ନନ୍ଦ ଶର୍ମା ।

* ଲେବିରେ ଦିହଟ କ ଯୋତେ ଯା ଥିଲେ ସୁଧେ ଦୁଇ ନେଇଗଲ । ଏ ପାଇଁ "ଲୁଣ" ଧାତୁ ଲୁଣ ଧାତୁ ପକୁଳକ ହୋଇ ଥାବେ; ଧୂଣ = ଲୁଣ—
ପ୍ରାକୃତିକୁଣ୍ଠର ଦିହଟ ହୋଇଥାଏ । (ଠୋକୁ—ବରାହ ।)

ଠିପୁଣୀ ।

‘ସ୍ଵଭବେ ଉକ୍ତର ଯେପରି ଶୋଭର ନିଧାନ’ ଯେହିପରି ମଧ୍ୟ ଅତିହାସିକତାର ଭଣ୍ଟାର ଗୋଲ ଅମ୍ଭେମାନେ ଯୋଗେ କର ପାଇନ୍ତି । ଏଥରେ ଉତ୍ତରାଧିକାର ଏତେ ପୁଷ୍ଟିକରି ଉପକରଣ ଅଛି ଯେ, ସେଗୁଡ଼ିକ ସଗ୍ରହ କଲେ ଗୋଟିଏ ସାରବାନ ତତ୍ତ୍ଵ ହୋଇ ପାରିବ ! ଯେଉଁ ସବୁ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଉକ୍ତର ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ବହୁକାଳରୁ ଜନ ସୁଖରେ ପାଲିଛି ହୋଇ ଆସନ୍ତି, ସେଗୁଡ଼ିକ କଳୁନାବୋଲା ହୋଇ ଅମ୍ଭେମାନଙ୍କୁ ଅପାରିରମ୍ୟ ବୋଧ ହୋଇ ଥାଏ ସତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ଉଥିପରି ତାହା ଯେ ଏକାନ୍ତ ସତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଏହା କୁହା ପାଇନ ପାରେ । ପ୍ରତିତତ୍ତ୍ଵବିତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଲୋଚନା କଲେ ଅବଶ୍ୟ ସେଥିରୁ କିନ୍ତୁ ସାର ବା ତଥ୍ୟ ନିଷ୍ଫଳନ କର ପାରିବେ । ଏଥପାଇଁ ଅମ୍ଭେମାନଙ୍କର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଉକ୍ତର କିମ୍ବଦନ୍ତୀମାନ ସଗ୍ରହ କରିବା ନିମିତ୍ତ କିନ୍ତୁକାଳ ପୂର୍ବ ଉକ୍ତର ପାଠକ ସାଧାରଣଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ମୋହ ମନରେ ଏପ୍ରକାର ସ୍ଵତଃରେତେଷ୍ଵା ଶୀଘ୍ର ହେବା ବାହୁମାୟ । ଶ୍ଲାନ୍ୟ କିମ୍ବଦନ୍ତୀରୁ ହେଉ ଶିଳାତାମ୍ପିରିଯୁ ହେଉ ଜରଜର୍ତ୍ତ ଦେଉଳରୁ ହେଉ ଅଥବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଭାଗୀବଶେଷରୁ ହେଉ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାର କିନ୍ତୁ ତଥ୍ୟ ଅବଶ୍ୟାର କଲେ ଅମ୍ଭେମାନଙ୍କ ସମାଜ ପଣରେ ମଙ୍ଗଳକର । କୌଣସି କୌଣସି ପ୍ଲଳରେ ଶବ୍ଦରୁ ମଧ୍ୟ ସେଥିର ଉତ୍ତରାଧିକ ସଗ୍ରହ କରିଯାଇ ପାରେ ଏପରି ଅନେକ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି, ତାହାକୁ ଟିକିଏ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଙ୍କାନ୍ତରେ କରି ନେଲେ ଅମ୍ଭେମାନେ ଗୋଟିଏ ଉପାଦେୟ ତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରତିକରିତ କର ପାରିବୁ । ମୁଁ କେବେ ଦୂରରୁ ଦୂରି ବାହାର ନାହିଁ । ରଗବାନଙ୍କ ରୂପାରେ ଏଥମଧ୍ୟରେ କେତେକ ଶ୍ଲାନ୍ୟ ଦେଖିବାର ସୁହିଧା ପାଇଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ଏହି ଭାବ ମୋହ ମନରେ ଅକ୍ଷୁରତ ହେଲା । ମନେ ହେଲା ଯାହା ଦେଖିଲା ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଅନେକ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ନୂତନ ଜଣାଯିବ, ତେଣୁ ମୁଁ ଯାହା ଯାହା ଟିପି ରଖୁ ଅଛି ସେଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ରମଣ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କଲେ ହୁଏତ ଉବିଷ୍ୟତ୍ ଉତ୍ତରାଧିକ ଲେଖକଙ୍କୁ କିନ୍ତୁ ହେଲେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । ଏଥପାଇଁ ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଠକ ସାଧାରଣଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପରୁପିତ କରୁଥିଲା । ଆଶା କରେ ଏହା ପାଠକଙ୍କ ନିକଟରେ ଅବର୍ଜନା ଜ୍ଞାନରେ ବର୍ଜିତ ହେବ ନାହିଁ ।

୧-ଶୁଭସ୍ତମ୍ ।

ଏହା ବୈତରଣୀ ଉତ୍ତରବନ୍ତିନା ଯାଜିମ୍ବର ନଗରୀର ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗରେ ଅଥବା ଉତ୍ତରବନ୍ତିର ନିହରପଦା' ନାମକ ପ୍ଲଳର ଉତ୍ତର ଯୀମାରେ ଅବସ୍ଥିତ । ପ୍ରମୁଖ ପୁଷ୍ପର କଗଳାଥ ମନ୍ଦିର ପୁରୋବନ୍ତି ଅରୁଣ ପ୍ରମୁଖ ଅନୁଭୂତ ଅର୍ଥାତ୍ ଶତ୍ରୁଷିବ ଶିଳାରେ ଗଠିତ । ତାହା ତୁଳନାରେ ଏହା କିନ୍ତୁ ବାମନ ପ୍ରାୟ ହେଲେହେଁ ପ୍ଲଳକାରେ ଜେଣ୍ଯ ଏହା ନିଃମେହେ । ପ୍ରମୁଖ ଉତ୍ତରା ପ୍ରାୟ କିନ୍ତୁ ହାତ ହେବ । ପ୍ରମୁଖ ଦେଖିବାକୁ ଅତି ସୁନ୍ଦର । ଏହାର ଶିଳ୍ପୀ ଉତ୍ସର୍ଗର ଶିଳା କମରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଲମ୍ବିତ ପୁଷ୍ପମାଳିପରି ଶିଳା-ଶୁଣ୍ଡଳ ଦ୍ୱାରା ରକ୍ଷିତ କରିବାରେ ବେଶି ଗୁଡ଼ିର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଅବରୁନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରମୁଖ ଦେଖିବାର ଯୋଗ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବା ଉତ୍ତରମାଙ୍ଗ ନାହିଁ । ବହୁକାଳରୁ ତାହାକୁ ହିନ୍ଦୁକର୍ତ୍ତିର୍ତ୍ତ କଲାପାଦାତ ଶାରୁଷ କରି ପକାଇ ଅଛି । କଥିତ ଅଛି ଯେ ଏହି ପ୍ରମୁଖକୁ ଉପ୍ୟାତିତ କରିବା ପାଇଁ ବହୁକ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲା; କିନ୍ତୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ-କାମ ହୋଇ ନ ପାରିବାରୁ ପ୍ରମୁଖ ଉପରୁ ପ୍ରତିପୁତ୍ର ନରୁକୁ ମୂର୍ତ୍ତି ଶଯାର ପକାଇ ଥିଲା । ଏହି ବିକଳାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେ ଶ୍ଲାନ୍ୟ କିନ୍ତୁଦୂରରେ ସମ୍ମାଧବ ନାମନ ବସ୍ତ୍ରମାଧନ ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ ଅଛି । ପ୍ରମୁଖ ଅକ୍ଷୁଷ୍ଣ ଦେହକୁ ନିଶ୍ଚାନ୍ତ କଲେ ଯେଉଁ ଉତ୍ତରାଧିକ ଶୁଣ ଅର୍ଥାତ୍ ତାହାର ନମ୍ବରିର ଉତ୍ତରାଧିକରେ ଉତ୍ତରାଧିକ ଶିଳା ଦେଖିଲେ କଲାପାଦାତର ଉତ୍ତରାଧିକର ଉତ୍ତରାଧିକ ଶିଳା ମାନସ ପ୍ରତିକରିତ ହୁଏ । ବୋଧନ୍ତୁ ଏ ଏହିପରି ଜଳାରେ ରଜ୍ଜୁ ପୂର୍ବର ପ୍ରମୁଖକୁ ଉତ୍ତରାଧିକର ପ୍ରତ୍ୟାବହୋଇ ରହିଥିଲା । ସଂରକ୍ଷଣା ଯେ, ଏଣିକି ଏହି କ୍ଷୁଣ୍ଣ କାନ୍ତିର ରକ୍ଷା ଲାଗି ସରକାର ବାହୁଦୂର ତାହା ଗୁରୁତ୍ୱରେ ଗୋଟିଏ ନିହାର ବାଢ଼ ଧେରର ଦେଇଅଛନ୍ତି ।

ବର୍ତ୍ତିତ ଶୁଣପରେ ଅଭି ଗୋଟିଏ ଶୁଣ ଏଥମଧ୍ୟରେ ବଟି ଯାଇଥିଲା । ଏହି ପ୍ରମୁଖ ନିମ୍ନଭାଗରେ ଗୋଟିଏ ନିମ୍ନ ଶିଳାଲୟ ଥିଲା, ତାକୁ ଶ୍ଲାନ୍ୟ ଲୋକେ କେହି ପଢ଼ି ପାରି ନ ଥିଲା । ଅଜିକୁ ପ୍ରାୟ ପଞ୍ଚାଶ ବର୍ଷପର୍ବତ୍ ଜଣେ ବାବାଙ୍ଗ ବେଳେ ଅସିଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ଶିଳା ଲାପିର ମର୍ମ ଅବଶ୍ୟକ ରୋଇ ପ୍ରମୁଖ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାର ତୁମିଶରେ ପ୍ରମୁଖ ହେଲେ । ଶୁଣାଇ

ଲୋକେ କହନ୍ତି, ବାବାଙ୍କି ସେହି ଲିପି-ଶିଳା ଖଣ୍ଡିକ କାଢି ପକାଇ, ତାହା ଚିତ୍ତରୁ ପ୍ରଷ୍ଟନ ଧନରହୁ ପରୁ ନେବା ପାଇଁ ଏକ କୌଣସିଲ କର ସେଠାରେ କିଛିକାଳ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ । ସେ ରତ୍ନରେ ଶିଳା ଖୋଲିବାର ୦କ୍ ୦କ୍ ଶିଳକୁ ଖୋଜାଇବା ପାଇଁ ଦିନ ଯାକି ସଢ଼ାଇ ବଜାଇ ଦର ରଜନ କରୁଥିଲେ ଏବଂ କିନ୍ତୁ ଦିନ ଲୋକଙ୍କୁ ଏହି କୁହକ ଦେଖାଇ ପେତେବେଳେ ପ୍ରମୁଖ ଦର ନେଲେ, ତେତେବେଳେ ଯାଇଁ କୁହକମୁଖ୍ୟ ଲୋକର ଅକ୍ଷି ଫିରିଲା । କାଶିଲୁ ବେଳକୁ ଅଭି କିନ୍ତୁ ନ ଥିଲା, ଥିଲା କେବଳ ପ୍ରମୁଖ ସେହି ଅନ୍ତର୍ଭାବ । ଦେର୍ଦ୍ଦନରେ ସମସ୍ତେ ଅନ୍ତର୍ଦୀଷ୍ଟ ଅନୁଭବପୂର୍ବକ ସେ କ୍ଷତି-ମୁଦ୍ରଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ମାଦନ କର ନାରବ ରହିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ପାଖାଣ ପ୍ରମୁଖ ଏହିପରି ବହୁକଷଣ ସହ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଶାଣ ହୋଇ ଦେଇଥିଲା ।

ପ୍ରମୁଖ ନିର୍ମାଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହି ପ୍ରବାଦି ଅଛି, ବ୍ରହ୍ମା ପେତେବେଳେ ପଞ୍ଜୟମାଣନ କର ପୃଷ୍ଠି ଅର୍ଥମୁ କରିବାକୁ ବସିଲେ, ତେତେବେଳେ ଅଗେ ଏହି ଶୁଭପ୍ରମୁଖ ବସାଇ ଥିଲେ । ଏ କଥାଟା ଅବଶ୍ୟ କଲୁନାପ୍ରିୟ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ମୁଖୀଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ ତଥାପି ଏହା ନିତାନ୍ତ ଅମ୍ବଳକ ନୁହେ । ଏହି ଯାଜିମୁର ଦିନେ ରଜନେଶଶ୍ଵର ଯଯାତିକର ରଜନ୍ଧାନୀ ଥିଲା । ତାହାଙ୍କ ଘର୍ଜିବା କାଳରେ ଏକ ମହା ସଙ୍କର ଅନୁଭାନ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଯେଥାପାଇଁ ସୁଦୂର କାନ୍ୟ-କୁର୍ବାନ୍ ଦଶସହୟ ବେଦଙ୍କ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅମ୍ବିତ ହୋଇ ଅସି ଥିଲେ ଏହା ଉତ୍ତରାଧିକ ପ୍ରଦିଦି । ଏହି ବ୍ରହ୍ମବିରଣ ଉତ୍ତରରେ ହେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ହୋମକୁଶରେ ସେହି ମହାଯକ୍ତ ଯାଜିମାଦିତ ହେଲା, ତାହା ଅବ୍ୟାପି ବ୍ରହ୍ମକୁଶ ନାମରେ ଅନେକାତ୍ମ ହେଉଥିଲା । ବିରଜନମନରେ ପୁଷ୍ପରାଗରେ ଏହା ଦୁର୍ଗାଶୀଳ ପୂର୍ବରେ ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି । ଯଙ୍କ ସମ୍ମାନ ଉତ୍ତରରେ ବୋଧକୁ ଏଇଜେନ୍ଟ ଯଯାତି ଏହିଠାରେ ବ୍ରହ୍ମା ବା ପ୍ରଧାନ ଦ୍ୱାରା ସ୍ତ୍ରୀ ଅନୁକୂଳ କରଇ ନିଜର ନବ ରଜନ୍ଧାନୀ, ଦୁର୍ଗାଶୀଳ ଶିବମନର ଦେବ ପାଠ ଏବଂ ଉତ୍ତର ଦେବଯାଜା-ମନ୍ଦିର ବସନ୍ତ ନିର୍ମାଣ କରଇ ଥିଲେ । ତଦନୁସାରେ ଅଜି ଯେ ସ୍ତ୍ରୀର ନାମ ଯାଜିମୁର । କାଳକ୍ଷେତ୍ର ବସନ୍ତ ଦିନ୍ତାର କରିଥାନ୍ତି । କଥିବିଥିଲେ ଏହି

ଯଯାତିକ ରଜନ୍ଧାନୀର ୩୯୯ ସଂଖ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥାକି

ଥିଲା । ପୂର୍ବ ଲିଖିତ ‘ନବରପଦା’ ସେହି ପ୍ରାଚୀନ ନବରର ଧ୍ୟାବିଶେଷ ।

୨—ଶୁକ୍ଳନଦୀ ।

କଠକର କେତେକ ଅଛଳ ଭୁମଣକରିବା ସମୟରେ ମହୁଦା ଗ୍ରାମ ନିକଟରେ ଏହି ଶୁକ୍ଳନଦୀ ମୋହର ଦୃଷ୍ଟି ପଥା-ବୁଢ଼ ଦୋଇଥିଲା । ଏହି ନଦୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଅଛଳରେ ପଞ୍ଜାମ୍ବୁର ଶାଖାନାଳର ପୃଷ୍ଠାବର୍ତ୍ତିନା ହୋଇଥିଲା । ତାହା ଅପେକ୍ଷା ଏହା କହିଲେ ଅହୁର ଷ୍ଟର୍କ ହେବ ସେ ବିରୂପା ନଦୀର ପୂର୍ବପାର୍ଶ୍ଵରେ ପଞ୍ଜାମ୍ବୁର ଶାଖାକେନାଳ ଏବଂ ତାହାର ପୂର୍ବ ପାର୍ଶ୍ଵରେ ଶୁକ୍ଳ ନଦୀ ପ୍ରବାହିତା । ଏହି ନଦୀ ନେହିଁ ପ୍ଲାନ୍ଟର ଉପରେ ହୋଇଥିଲା ତାହା ଏହିକଣି ପ୍ରିର କରିବା କଠିନ । ତେବେ ଏତିକି ଜଣା ଅଛି ସେ ତାହା ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ନଦୀରେ ପଡ଼ିଥିବା ଗୋବିଷ୍ଣ ନଦୀରେ ମିଳିବା ହୋଇଥିଲା । ଏ ମିଳନ ଉପର୍ତ୍ତି କାଳରୁ ନୁହେ ଉଚ୍ଚ କେନାଳ ଖୋଲା ହେବା ସମୟରେ ସମ୍ମାଦିତ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ପ୍ଲାନ୍ଟର ଶିଷ୍ଟ ଲୋକମାନେ କହନ୍ତି । ନଦୀର ନାମଟି ଶୁଣିବା ମାଦିକେ ଦଠାର୍ ମୋର ମନେ ହେଲା ଏ ନାମ କେଉଁଠାର୍ ଶୁଣିଛି—ଅନ୍ତର୍ଭାବରେ ଭାବି ପ୍ରିର କଲି ସାରଳା ମହାଭାବତରେ ତାହାର ଉତ୍ସେଖ ଅଛି । ସୁତରାଂ ନିଶାଟ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଚୀନ ।

କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ସେହି ଶୀଶସ୍ତ୍ରୋତା ନଦୀର ଅତିକୁଣ ଆକାର ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିଲା, ତେତେବେଳେ ମନେ ହେଲା ଅଛି—ଏ ସେ ପୂର୍ବ ନଦୀ ନାହିଁ—ଏହା ତାହାର ଅସ୍ତ୍ରିର ବୋଧକ କଙ୍କାଳସାର ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଛି । ଦଠାର୍ ମହାକବି ରବ-ତୁତିକର ଉତ୍ତର ରଚିତ ଏହି ଶ୍ଲୋକଟି ମନେ ପଡ଼ିଗଲା;—

“ପୁରୁଷ ସ୍ତ୍ରୀର ପୁଲନ ମଧୁନା ତଥ ପରତା
ବିପର୍ଯ୍ୟାସ ପାତୋ ନେ ବିରଳଭାବ ନିତରୂପା ।
ବହେ ଦୃଷ୍ଟି କାଳାର୍ ଅପରମିବ ମନେୟ ବନନିଦି
ନିବେଶ ଶିଳାନାଂ ତଥଦମିତ ଦୂରି ଦୂରତ୍ୱ
ଅନୁବାଦ—ପୂର୍ବ ଯହିଁ ଥିଲ ସ୍ତ୍ରୀ
ଏବେ ତହିଁ ଶୋଭେ ନଦୀ ଶର,
ମନ ବା ବିରଳଭାବ
ବିପର୍ଯ୍ୟାସ ପାଦପ ଶ୍ରେଣୀ ।”

ମରେ ମୁଁ ଅନ୍ୟ ବନ

ଦେଖିବାରୁ ବହୁ କାଳପରେ,
ଶୋଲର ସମ୍ବାନ ଏକା ତୁମଦୂର କରେ ।
‘ମଧ୍ୟଦନ’

ଏହା ରାମକନ୍ତୁଙ୍କର ଦଣ୍ଡଜାରଣ୍ୟରେ ପୁନଃପ୍ରବେଶ କାଳୀନ
ଉଚ୍ଛିତ ;—

କେତେକ ବର୍ଷ ଉତ୍ତରେ ପରିଚିତ ପ୍ଲାନ୍କୁ ଅସି ନାହର
ଏତେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖିବା ଯଦି ମୟବେ, ତାହାହେଲେ
ବହୁ ଶତାବ୍ଦୀ ପରେ ସେହି ଶ୍ଵର ନଦୀର ଏପରି ପରିବର୍ତ୍ତନ
ହେବା ବା ଅନ୍ୟଥିର କଣ ? ଅନ୍ତରୁ ମଧ୍ୟ ତାହାର ନାମରୁ
ପ୍ଲାନ୍କୁ ଅନୁମିତ ହେଉଥିଲା ସେ ଏହା ହୁଏତ ପରେ ଏପରି
ନାମ ଧାରଣ କରିଥିଲା । କାଳକ୍ଷମେ କଲେବର ଶୁଣୁ
ହୋଇ ଯିବାରୁ ଶୁଣୁ ନଦୀରୁ ଏପରି ନାମ ହୋଇଥିବାର
କେହି କେହି ଅନୁମାନ କରନ୍ତି । ଅଥବା ଶୁଣିନଦୀରୁ
ଶୁକ୍ଳନଦୀ ନାମ ଅର୍ଥବା ଅଧିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇପରେ ।
ସେତେବେଳେ ନଦୀର ପ୍ରୋତ୍ର ଏକପାର୍ଶରେ ପଢ଼ୁପୋତା ପଢ଼ୁବାରୁ ପ୍ରୋତ୍ର
ଗୋଟିଏ କୁଳ ଧରିଥିବ ତେତେବେଳେ ଏହାକୁ ଶୁଣ୍ଠି ନଦୀ
ନାମ ଦେବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ନଦୀରୁ ନିର୍ମାଣ
କଲେ ମୁସ୍ତି ପ୍ରତିତ ହୁଏ ଯେ, ଏହାର ବିସ୍ତାର ପୂର୍ବେ ଯଥେଷ୍ଟ
ଅଧିକ ଥିଲା, ଯୋଟିଏ ପାର୍ଶ୍ଵରୁ ବିଶେଷତଃ ପାର୍ଶ୍ଵମ ପାର୍ଶ୍ଵରୁ
ପୋଦା ପଡ଼ିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ସବୁ ପ୍ଲାନ୍କୁରେ ଅଥବା
ଶୁକ୍ଳ ନଦୀର ଶଯ୍ୟରେ ଲୋକବସତି ଥାଇ । ସେ ପ୍ଲାନ୍କୁରେ
ତଳକୁ ଖୋଲିଲେ ଅତି ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ବାଲୁ ପଡ଼ିଯାଏ
ବୋଲି ବିଶିଷ୍ଟ ବିଶ୍ଵିକଟାରୁ ଶୁଣିଥିଲା । ଏ ଦୂର୍ଦ୍ରଶ୍ୟ ଏକା
ଏ ନଦୀର ନୁହେ, ଉତ୍କଳର ଅନେକ ନଦୀର ଦାଳିଶି ଏବଂ
କମେ ଘଟିଥିଲା । ବୈଚରଣୀର (ୟାକିପୁର ନିକଟପୁ) ବର୍ତ୍ତମାନ
ଶୟୟା ଦେଖିଲେ ଅନୁମାନ ହୁଏ କେତେକ ବର୍ଷ ମୟ୍ୟ
ଏହା ଆବାସ ଯୋଗେ ହେବା । ମହାନଦୀର ପ୍ଲାନ୍କୁ ପ୍ଲାନ୍କୁ
ପଠାସ୍କାନ ଯେପରି ବିସ୍ତାର ଲାଇ କରିଥିଲା, ସେହିପରି
ଦେଖିରେ ଅଗ୍ରଯତ ହେଲେ ଏ ନାମ ସମ୍ବୂରେ ଗୋଟିଏ
ମୁସ୍ତି ନଦୀରେ ପରିଣତ ହେବା ଝେ ବିଚିହ୍ନ ନୁହେ ବିଶେଷତଃ
ନାଲ ହେବା ଦିନୁ ନଦୀର ଏ ରୋଗ ଦିତିଥିଲା । ଶୁକ୍ଳନଦୀ
ପର ଯେଉଁ ପରୁ ନଦୀର ନାକଦଶ୍ରିରେ ଶାକନ ଯାଉଥିଲା

ଅଥବା ସେ ଶୁକ୍ଳ ଶୁକ୍ଳ ହେଉଥିଲା, କେତେବେଳେ ଦିନେ
ସେ ସେ ଜୀବନମୂଳକ (ଲିପ୍ତ) ହେବ, ସେଥିରେ ଆଉ ସନ୍ଦେଶ
କଣ ? ଏପରି ଘଟନା ପୁଞ୍ଜା ପୁଞ୍ଜରେ ନୂତନ ନୂତନ,
ଯଥେଷ୍ଟ ବହିଥିଲା ଏବା ଘଟିଥିବ । ପ୍ରାଚୀନ ଭାବରେ
ସରସବୀପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସେ ଦୃଷ୍ଟଦୟ ଅଛି ଏହିନି ଅଛି କି ?

୩—ଶିଦୋପୁଲା ।

ଶିଦୋପୁଲା ବା ଶିଦୋଲା ମହାନଦୀର ଚୋଟିଏ ଅଙ୍ଗ ।
ଏହାର ନାମ ଶିଦୋପୁଲା କି ଶିଦୋପଳା ଏଥିରେ ଅନେକ-
କର ସମୟ ହୁଏ । ଶିଦୋପୁଲା ନାମ ଶୁଣିଲେ ହଠାତ୍
ପ୍ରତିତ ହୁଏ ଏହାର ଗର୍ଭରେ ନାନାପ୍ରକାର ପଦ୍ମ ପ୍ରକାଶିତ
ହୁଏ; ଅନ୍ୟତ୍ର ସେହିପରି ନାନାପ୍ରକାର ମଣିଶିଳାଦ ଥିବାର
ଅନୁମାନ ହୁଏ । ତେବେ କେଉଁଟି କି ପ୍ରିର କରିଯାଉ ।
ବଜୀମୁଁ କବି ରଙ୍ଗଲଳ (ସେ ଡେହିଶାରେ ବହୁବର୍ଷ ଲୋପ୍ତି
କଟାଇଥିଲେ ସେ) ସି ରଚିତ କାହାକାବେଶ ନାମକ
ଚିରରେ କାବ୍ୟର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଏହି ନମକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି “ନାନା
ରହମମ୍ବୀ ନଦୀ” ଲେଖିଥିଲୁନ୍ତି । ସେ ଏହି ମୁକ୍ତିରେ ନଦୀର ନାମ
ଚିଦୋପଳା ପ୍ରିର କରିଥିଲୁନ୍ତି ସେ “ପଦ୍ମଲମ୍ବର ପ୍ରକାଶି
ଅଶରେ ମହାନଦୀର ଶଯ୍ୟରେ ସେହିପରି ମିଳିବାର ପ୍ରମାଣ
ଥାଇ । ତାହା ବ୍ୟକ୍ତତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ଲାନ୍କୁରେ ନାନା ବିର୍ତ୍ତର
ଉପଳ ମିଳେ । ବାରୁ ନାଲମମି ହାଲଦାର ଏସି ଶିଦୋପଳା
ସଗର କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଏହାର ନାମ ଶିଦୋପଳା” ।
ଅନ୍ୟତ୍ରାନନ୍ଦଙ୍କ ଶୁକ୍ଳଯତ୍ନହିତଙ୍କ ଚିଦାଳୀ ନାମ ଏହି ମତରେ
କେତେକେ ପୋଷକନ କରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ମତ ପୂର୍ବ
କାଳର ନହେ ସୁତରା ଏହା କେତେବୁର ସମୀକ୍ଷାକ
ତାହା ପ୍ରତ୍ଯାମନକର ବିର୍ତ୍ତଯ୍ୟ ବିଷୟ । କାରଣ ତୁଳପୀ-
ମାତ୍ର୍ୟରେ ନାନାପ୍ରକାର ଦେଖୁଅଛୁଁ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟରେ
ନଦୀକୁଳରେ ଚିନ୍ତା ଦେବା ଏବଂ ଉତ୍ସଳେନ୍ଦ୍ରର
ମହାଦେବଙ୍କର ଅଧିଷ୍ଟାନଯୋଗୁଁ ତାହାର ନାମ ଚିଦୋପଳା
ହୋଇଥିଲା ।

ଚିନ୍ତା ମାହେନ୍ଦ୍ରିୟ ଦୃଷ୍ଟି ।

ଉତ୍ସଳେନ୍ଦ୍ରର ପଦ୍ମନାଭ ।

ତୁ, ମା ।

କେବଳ ତୁଳପୀ ମାହେନ୍ଦ୍ରିୟର କାହାକୁ ଶାରିଲା ଦାଷ୍ଟକ
ମହାଭାବର ସର୍ବାଦେହଙ୍କ ପରିଚାର ବିଶ୍ଵାସ ଅଛି ଏହିପରି

ଭୁର ତଥୋପୂଳା କୁଳରେ ଚିହ୍ନଘେନ ଲିଙ୍ଗ ପୂଜା କର ପାଇ
ଥିଲେ(୧) । ରତ୍ନ କବି ଅବ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ସ୍ଵ ରଚତ ଶୂନ୍ୟ
ଷଷ୍ଠିତାରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି,—‘ବିଦାଗ୍ନୀତନୀ ସେହି ନିକଟରେ
ଜାଣ । ଚିତ୍ରସ୍ତର ରାଗତ ଶୃଜକା ପ୍ରମାଣ’ (୩୩୩) ଏଥିରୁ
ଦେଖା ଯାଉଥିବା ପ୍ରାଚୀନ ତୁଳସୀମାହାମ୍ୟର ମତ ସମୀଚୀନ
ଏବଂ ନିରାର ନାମ କରଣ ମସିବରେ ତାହା ବିଘ୍ୟାୟ । କିନ୍ତୁ
ରଙ୍ଗଲୁଳ ବାରୁ ଧର୍ବ ଶିଥିରେ ତାହାର ନାମ ‘ତିଦୋପଳା’
ପ୍ରମାଣ କରିଛନ୍ତି । ଆଉ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ଯୁଦ୍ଧରେ
ଅମ୍ବେମାନେ କିଛି ପାରବନ୍ତା ଦେଖୁ ନାହିଁ; କାରଣ ସେ
ଦେଖାଇଛନ୍ତି ସମ୍ମଲପ୍ରୟ ଅଂଶରେ ନିରା ଶୟାମରେ ତିଦୋ-
ପଳ ମିଳେ; କିନ୍ତୁ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ନିରାକୁତ ତିଦୋପଳା
କହନ୍ତି ନାହିଁ? ଆଉ ସେ ମହାନଦୀ ସେହି ତିଦୋପଳା
ଏପରି ଧାରଣା ସଦି ଥାଏ ତାହା ଭିମାସ୍ତକ ।

୪— ହିମେଶ୍ୟର ପାତ୍ରାଚାର ।

କଟକ ଜିଲ୍ଲା ଅନୁର୍ଗତ ଏହି ପାହାଡ଼ିଟି ଟାଙ୍କି ଷ୍ଟେଶନର
ପ୍ରାୟ ଦୂର କୋଣ ପୂର୍ବରେ ଅବସ୍ଥିତ । ବିରୂପାକୁଳରେ
ଏହାର ଅବଶ୍ୱାନ ଦୟା କୁଳରେ ଧଉଳିର ଅବଶ୍ୱାନର
ଅନ୍ତର୍ଗ୍ରହ । ଏହି ନିର୍ଜୀବ ମୁଣ୍ଡିଆଟି ଏଣେ ବିରୂପା ଏହାଙ୍କ ପୂର୍ବ
ପାର୍ଶ୍ଵରେ ଘାସଶାଖ ଶାଖାକାଳ ଏହି ଦିନିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥାଇ

ଏକ ଧ୍ୟାନର ନାଲ-ହର୍ଷର ନାଦ ଏବଂ ଅପର ପାର୍ଶ୍ଵର
ରଥାଙ୍ଗ ସଂଗୀତରେ ଉଚ୍ଛ୍ଵୀଳିତ ହେଉଥିଲା ପରି କୋଧ ହୁଏ ।
ଏହାର ଦଶଶ ଶଣ୍ଡରୀଳରେ ପାର୍ବତୀର ଗୋଟିଏ ହୃଦୀ;
ମନ୍ଦିର ଅଛି ଏବଂ ତପ୍ତାର୍ଥରେ ଗୋଟିଏ ଯୁଦ୍ଧ ଚାନ୍ଦାମଧ ଅଛି ।
ପାହାତ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ବୌକମୂର୍ତ୍ତି ଅଛି; ଫୁଟିଟି ବିକଳାଙ୍ଗ
ହୋଇଥିବାରୁ ନିତାନ୍ତ ଅଷ୍ଟଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି । ତାହା
ଉପରେ ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିର ଥିଲା । ଏହିକଣ୍ଠି ତାହାର ଜୀବିତ
କଷାଳରେଖା ମାତ୍ର ବିଦ୍ୟମାନ; ଅତି କିନ୍ତୁ ଦିନ ତଳେ
ତାହାର କିନ୍ତୁ ମାତ୍ର ପତ୍ର ରହିବ ନାହିଁ । ଏହାଠାରୁ ଉତ୍ତର-
ପଞ୍ଚମାତ୍ରମୁଖରେ ଗଲେ କିନ୍ତୁ ତଳେ ମଧ୍ୟରେ ଶିବଙ୍କର
ମନ୍ଦିର ପଡ଼େ । ମନ୍ଦିରଟି ପ୍ରାଚୀନ ଏବଂ ତାହାର ବେଳା ଚନ୍ଦ୍ର
ଅତିପରଷ୍ଟ ବଢ଼ି ମନୋରମ । ମନ୍ଦିରର ପଣ୍ଡିମ ଦ୍ଵାରା ବାଟେ
ନଦୀକୁ ଅବତରଣ କରିବାକୁ ହେଲେ ମୁଖୀକାଳାତାରୁ
ନଦୀ ପାଠ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କମଳିମୁଖ ଘୋପାନ ପରମର୍ମାର ଦୁଷ୍ଟିପଥାରୁତ
ହୁଏ । ସର୍ବଧୂନା ଏଥରେ ବାଇଶଟି ପାହାତ ଅଛି । ଏହି ମୁଳୀ
ବିରୂପାବାଦିମା ରଦ୍ଧିବାକମାଳାର ବସରେ ଦବା ମୁଣିତ ।

କୃମିଣ୍ଠ

ଶ୍ରୀ ମୃତ୍ୟୁଙ୍କଷ୍ଟ ରଥ ।

ଶଣାନରେ ବ୍ୟଧାନାଥ ।

(କବିର ସ୍ଥାନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିରପଳକର ପ୍ରସ୍ତର ଫଳକର ଅବଶେଷ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସାର୍ଥ ହୋଇଥିବା ସଜ୍ଜରେ ପଠିଛି ।)

"Dear son of Memory, great heir of Fame,
What need'st thou such weak witness of thy name,
Thou in wonder and astonishment
Hast built thyself a livelong monument."

—(Milton)

ହେ ଦେବ ଛୁନ୍ମର ଏହି 'କାଠଯୋଡ଼ ରେ',
ପାର୍ଶ୍ଵ ବଢାନୟ;

ଶାର୍କଳ ମଧୁତିର ଯାର ମହିମା ଛୁଟିର
ଯାର ତଟେ ବସି ।

କ୍ଷେତ୍ର-ପରିମାଣରେ ଗାୟନେ

କାଟି ଦିନଚମ୍ବୁ :

ପାଇଁ ଏହି ପୁଣ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର କାଠଯୋଡ଼ିତରେ

ଲଭିତ ଅଣ୍ଟ୍ୟ ।

*ପତ୍ର କେ-ବିନ୍ଦୁଷ୍ଟ ଢାତ ସ୍ମର ପାଠ

ପାତିକ୍ରିତ୍ୟ ପୂଣ୍ୟ ଜୀବନ କୁରଇ ଯେ ଠାବେ
ନିତ ଦଶି ଦଶି ।

* କାନ୍ତିରୀଣ୍ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହାର ଦେଖିଲୁ କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା

* କାନ୍ତପୁର-ମାନ୍ଦିର ସମୟକର ସମୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୌଣସି ସମୟମଧ୍ୟ ସଂକଳନ କରି ଅଛି ।

ରଜା, ପ୍ରଜା, ଧନ, ଦାନ କରନ୍ତି ଶହୁନ
ଏକ ଶଯ୍ୟା ପରେ ,
ସାମାଜାଦ ମହାମତ ହୃଦ ପ୍ରମାଣିତ
ଆଖରେ ଅକ୍ଷରେ ,
'ଦରବାର' ମହାମତ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ସକାଶେ
ପ୍ରିର କର ମନ ,
ଏ ଅନ୍ତରୁ ଶବ୍ଦନକୁ ତେବେ କି ହେ ଦେବ,
କଳ ଅଲିଙ୍ଗନ ?
ଦେଖାଇଲୁ 'କିମ୍ବତ୍କୁ କାଳର ପ୍ରବାହେ—
ସିବାକୁ ଉଜାଣି' ,
'ଉଜନ ନୁହନ୍ତି' ଯେଡ଼େ ବଳବନ୍ତ ହେଲେ
'ରବେ କେହି ପ୍ରଣୀ ।'
ଶର ଅକ୍ଷିଷ୍ଟକର ସମ୍ମାନ ସକାଶେ
ଶ୍ରୀ ସଦା ନର ,
କିନ୍ତୁ ସେ ସମ୍ମାନ ଅସି ହେଲା ଏବେ ତବ
ବରଣ କିଞ୍ଚର ।
ନ ଥିଲ ହେ ତୁମେ ସିନା, ବାଣୀ ବର ପୁନ୍ତ,
ସମ୍ମାନ ଆଶ୍ୱୀ ;
ଯୋଗ୍ୟ ପାଦ ଅନୁଷ୍ଠାନ, ସମ୍ମାନ ତୁମ୍ଭୁ
ଲୋଡ଼ି ନେଲା ଯାଇ ।
ସ୍ମୂନ-ପ୍ରଭ ଉକ୍ତଳକୁ ହେ ବର ଅପ୍ରଣି,
ଦେଖି ପାପମୟ ,
ବାର୍ଦ୍ଦେବୀ ବିରାଗ ଦେଖି, ସ୍ଵଭବେ ତୁମ୍ଭୁ
କାନ୍ଦିଲୁ ହୃଦୟ ।
ଶୁଭ-ଶ୍ରୀ କବିଶ୍ରେଷ୍ଠ ! କଳ ଉକ୍ତଳର
ବାଣୀ ଅରଧନା ,
ଦଶାପାଣି ଉଷ୍ଣବର ଲଭିଲ ହେ, କର
ଅଦମ୍ୟ ସାଧନା ।
ଦୁଷ୍ଟଗଲୁ ଉକ୍ତଳର ଦେଖିନ୍ୟ, ଅବସାଦ
ପୁଷ୍ଟି ବିଷାଦ ;

ଉକ୍ତଳ ଗୌରବ ଗୀତ ଶୁଣାଇଲ, କର
ଦୁଦ୍ଦର ନିଳାଦ
'ଉକ୍ତଳ ଭୁବନ ଅଟେ ଶୋଭାର ରତ୍ନାର'
ନିଜେ ଅନୁଭୂବି ।
ଉତ୍କଳ-ମାନପୋନ୍ନସି ତିବି ଗଲ କେତେ
ସ୍ଵର୍ଗବର ଛବି ।
'ସାର ନିରମ୍ଭେ ଅଙ୍ଗ ଢାଳ ଦେଇ' ନିତ୍ୟ
କର ଘୋର ରଣ ,
ଚନ୍ଦ୍ର କବତା ବଜେଣ୍ କବି-କୁଳ-ଗୁମ୍ରେ !
କଳ ବିଚରଣ ।
ଭାଷା ଓ ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ଥିଲୁ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଉକ୍ତଳ—
ଥିଲୁ ହତା ହତା ,
ଦେଖାଇଲ ଜଗତକୁ ସେହି ଦୁହେଁ ଯାକ
ଏକ ଶିଖେ ଗଢା ।
ଗତିଲ ନବନ ଭାଷା ଅପୂର୍ବ ବିନାଶି,
ନବ ଉକ୍ତଳର ,
ଅପ୍ରୟେ କୌଣ୍ଠଳେ, ସିଂହ, ସରଳ, ପ୍ରାଞ୍ଚଳ
ସ୍ଵର୍ଗ-ପୁନ୍ଦର ।
ଆଜ୍ଞାଦିଲ ଜନମକୁ ପିନାଇ ରୂପିର
ନବ ଆବରଣ ,
କ କୌଣ୍ଠଳେ ଦେଲ ତାକୁ ନବଶୂନ୍ତି ଥାରେ
ନବନ-ତୁଣଣ ।
ଅଦମ୍ୟ ଉଦ୍ୟମେ ତବ ବାଣୀ କୃପାବଳେ
'ଉକ୍ତଳ ମାତାର—
ନାମେ ଖ୍ୟାତ ଗ୍ରନ୍ଥେ' ଦେବ ତୁମ୍ଭ କର ପଣେ
ପଡ଼ି ଗଲୁ ଗାର ।
ତବ ବାଣୀ-ଦତ୍ତ-ବାଣୀ ଗରୀର ଝଙ୍କାର,
ସେ ମନ୍ଦ ନିସ୍ତନ ,
ଉକ୍ତଳର ବାୟୁ ରଣି ରେତୁ ଥିଲୁ ଯାଇ
ଅମର ଭୁବନ ।

ଶୁଭୁ ଥିଲା ସେ ପ୍ରଗାଢ଼ ଗମ୍ଭୀର ପ୍ରକଳ୍ପ
ଦିଗ ଦିଗ୍ନୁରେ ,
ପ୍ରତି ଧୂନ ବାଜୁ ଥିଲା ଛୁବନେ ଛୁବନେ,
ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ ।

କିନ୍ତୁ ଏହି ଶୀଘ୍ର-କଣ୍ଠ-ବନ୍ଦିଷ୍ଟ ଗୀତ ,
ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ରର ,
ଦେବବ କି କେବେ ଦେବ , ନିଜ ପ୍ରତ ବେଣୀ—
ଶ୍ରବଣ ରିତର ।

ଅଛୁ ଅଣା , ଅଛୁ ଯେଣୁ କବି ରାଧାନାଥ—
ପଦାଙ୍କ ଅଣ୍ଟୁ ,

ଧରୁଛି ଲେଖନ ସ୍ଫୁର ତବ ପୁଣ୍ୟ ନାମ
ଭାଷାଭାବମୟୀ ।

କେକହେ ହେ ଉକୁଳରୁ ତୁମେ ତରେହିତ
ନ ହୃଥ ପରତେ ;

ଦିରଜିତ ତୁମେ ଅଜି ଚନ୍ଦ୍ରୀ ସ୍ଵରୂପେ ;—
ଜାଗର ଜଗତେ ।

ଗାଉ ଅଛୁ ଉକୁଳର ପ୍ରତ ଦୀରେ ଘରେ
ସୁମଧୁର ଗୀତ ,

ଫୁଲୁଅଛୁ ଉକୁଳୀମ୍ବ କର୍ଷତେର ସେହି
ସୁର ନିତ ନିତ ।

କଟାଏ ମୁଁ କେତେ କାଳ ନିତ୍ୟ ତବ ସହ
ବାକ୍ୟ ଆଲାପନେ ,

ଅନୁଭବେ ମୋ ପାଶରେ ଉପସ୍ଥିତ ତୁମେ
ମୟନେ ସ୍ପନେ

କେତେ ଶିନା ଦେଇ ଯାଅ କେତେ କଥା କହ
ଗୋପନେ ଗୋପନେ ।

କାଳବଳେ ରଙ୍ଗୁର ଏ ସମୀଖ ମନ୍ଦିର
ହୋଇ ଯିବ ଲୁଳ ,

ଉଡ଼ିବ ଉକୁଳେ ତବ ଗୌରବ କେତନ
ରହ ତିର ଦିନ ।

ଅନନ୍ତ ଶୃଙ୍ଖଳେ ଦେବ ! ଶୋଇ ଦେଖୁ ଅଛୁ
ପ୍ରକଳ୍ପର ଖେଳ ।

‘ତଣିମା ପଠାର ଶୁଭୁ କାଶ ପୁଷ୍ପ ଶୋଭା’,
ତରଙ୍ଗର ମେଳା—

ଅନନ୍ତ-ଉଦାର ବେଦ୍ୟାମ ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ତଳେ
ବାଲ ଅସ୍ତ୍ରରଣେ

ନାଳ ତିର ମାଳା ଶୃଙ୍ଖେ ମେଘର କୌତୁକ
ଉଦାଶ ନୟନେ ।

କାଠଯୋଡ଼ି ଗଚ ମାଳା ସଙ୍ଗମେ ଶୀତଳ
ମଳୟ ପବନ ,

ନରଳ ଶିଖରୁ ବହୁ ସେବକ ସନ୍ତତେ
ତୁମ୍ଭର ଚରଣ ।

ଗାଉବ ପରିଦ ନାମ କାଠ ଯୋଡ଼ି ତବ
ତରଙ୍ଗର ସେଳେ ,

ହୃଦିବ ତୁମ୍ଭର ଦେବ ଅଷ୍ଟନ୍ତ କାରତ
ପବନ ହିଙ୍ଗେଳେ ।

ଆଥ ଦେବ ତବ ନାମ ହୋଇଛି ଗୋଦିତ
ଅମର ଅଷ୍ଟରେ ।

ଯେତେ ଦିନ ଥିବ ଭାଷା ବିରଜିବ ତାହା
ଉକୁଳବନ୍ଧରେ ।

ଶଳକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାଦ
(ଉକୁଳ୍ୟବକ ସମିତି)

ଶାନ୍ତି ଉଷାଧାଳୟ ।

କବିକାଳ ଶ୍ରୀହୃଦୀକେଣ ପତ୍ରା କବିରଙ୍ଗନ, ଲୁମାରଟୋଲି, ଠାକୁରପଡ଼ା, କଳିକଟା ।

୧ । କୁଞ୍ଜୁମାଦି ବଟିକା—ଉପଦଂଶ ବା ଗରମେ ସେଗର ସକଳ ଅବହ୍ଵାଗେ ଏହା ବିଶେଷ ଉପଯୋଗୀ । ଯେପରି ପ୍ରକରନ ରେଖ ହେଉ ନା ବାହଁକ ଏହି ବଟିକା ସେବନରେ ଅଣ୍ଣ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତ ଆଗେଗା ହେବ । ଯେ କଷ ପୁରୁଷର ଦଦ୍ଦ ଶରୀର ବିଷମୟ କରେ, ଯେ କଷ ଶୀଳେକର ଜରାସ୍ତୁ ଓ ସଦ୍ଦ ଶରୀର ଦୂଷିତ କରେ ଏହା ଯେ ବିଷ ତବିଷ୍ୟତ ବାଧିତମାନକର ଶୋତନୀୟ ପରଶାମ ଉପରୁତେ କରେ ସେହି ଉପଦଂଶ (ଗରମେ) ସେଗନାଗପଟରେ “କୁଞ୍ଜୁମାଦି ନଟିକା”ର କ୍ଷମତା ଅଭିନାସ୍ତର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପରଦୂଷ କରିବ । କିନ୍ତୁ ଦିନ ବ୍ୟବହାର କଲେ ହସ୍ତ, ଦଦ ଓ ଶରୀର ସମୟ ବିକୁଳ ଚନ୍ଦ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଏହାର ଅନ୍ତାଶ୍ରୟ କମାପାର ପରଦୂଷ କରିବ ।

ଏହିମାତ୍ର ସେବନେ ଔଷଧୀର ଉଷାଧ ମୂଲ୍ୟ ୫ ୦ ଟଙ୍କା ।

୨ । କାମନୀ କଲ୍ୟାଣ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ, କ୍ଲେ ବା ନୀଳ ଯେ ପ୍ରକାର ପ୍ରଦର ହେଉ ଏହା ଦେବନରେ ଅଛିରେ ଦୂରାହୁତ ହୁଏ । ଯେବେଳେ ଶୀଳେକର ଦେବକାଳେ ଅଥିଥ ଯାତନା ହୁଏ, ଅଥକ ବା ଅଳ୍ପ ଦୂର ହୁଏ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ରତ୍ନ କିମ୍ବାତତ୍ତ୍ଵରେ ହୁଏ ହୁଏ, ତେଉଁମାନଙ୍କର ମୁଦ୍ରାବ୍ୟଥା, ମୁଦ୍ରାବୁଲ, ହୁଏ ପଦ ବ୍ୟଥା, କୁରାହୀ ପ୍ରକାର ଉପଦୂର ଅଛି, ବା ଯେବେ ଦ୍ଵୀପ ଶୀଳେକ ଦେବକାଳୀନ ବେଦନା (ବାଧକ) ଓ ପ୍ରଦର ସେଗ ରୋତି ବନ୍ଧ୍ୟାକୁ ଅବହ୍ଵାଗେ ଉପରୁତେ ହେବା ଏଥାହାନ୍ତି ଦେମାନେ ଏହା ଉଷାଧ ବ୍ୟବହାର କଲେ ପୁନଃ ଗର୍ଜ ଆରଣ୍ୟରେ ମର୍ମର ହେବେ ।

ଏକ କୌଣ୍ଡା ଉଷାଧ ମୂଲ୍ୟ ୫ ୦ ଟଙ୍କା ।

୩ । ମାଳତୀ କୁସୁମାକର—ନୂତନ ଓ ପୁରୁତନ ଏକଳ ପ୍ରକାର ପ୍ରମେହ ଓ ଗନେଇଥ ସେବର ଏହା ଫଳପ୍ରଦ ଦ୍ରଶ୍ୟତ ମହୋଷୟ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମୂର୍ଦ୍ଵତ୍ୟାଗ ସମୟରେ ଅବଧି ଯନ୍ତ୍ରଣା ନୀ ୧, ବା ମୂର୍ଦ୍ଵତ୍ୟଳ ପୂର୍ବ ଚକ୍ର ବା ଚକ୍ରପୁରୁଷ ଦେମାନେ ଏହା ଉଷାଧ ସେବନରେ ହେଉ ଅଗ୍ରେଗା ହେବେ । ନୂତନ ପ୍ରମେହରେ ଏକ ଦିନ ବ୍ୟଥାହାରରେ କୁଳା ମହୁଆ ଦୂର ହୁଏ, ଏବା ସତ୍ରାହାରେ ସମୟ ଉପଦୂର ଦୂରାହୁତ ହୁଏ ପୁରୁତନ ଗୋଟରେ କାହା ବେଳେ ଦିନ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହୁଏ ।

ଏକ ଶାଶୀର ମୂଲ୍ୟ ୫ ୦ ଟଙ୍କା ।

୪ । ନୟନସ୍ପୂଧା—ଏହା ଉଷାଧ ନେତ୍ର ପନ୍ଥରେ ପରମ ହତକର । ଅଶିଖର, ଅଶିରୁ ପାଣି ଗଢ଼ିବା, ଅଶି ସବ୍ଦା ଧୂଳି ବା ବାଲ ପତରା ପର ରଗନ୍ତି ହେବା, ଚକ୍ର ଲାଲ ହେବା ଏବା ଏହି ଦ୍ଵୀପ ଉପର୍ବର୍ଗ ହେତୁ ଦୁର୍ବିଜକ୍ଷିର ଅଳ୍ପତା ତା କର୍ମୁ, ରନ୍ଧର, ପଣ୍ଡର, ଅଦୁଦ ଅଯୁମାବ ଓ କ୍ରୈଟରା ପ୍ରକାର (ଅଜ୍ଞାରକଣା) ବେଶ ଏହା ଉଷାଧ ଚ୍ୟାନ୍ତାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଦୟରେ ଅନ୍ତକାର ପ୍ରାୟ ସରଫର ଦୂର ହୁଏ । ଏହା ନିର୍ମିତରୁଥେ ବ୍ୟବହାର କଲେ କଷ ପ୍ରମେହ ରହେ ଏହା କୌଣ୍ଡା ପ୍ରକାର ନେତ୍ରଗେ ଅନ୍ତମର ରହୁ ରହେ ନାହିଁ । ଏବା ତିବା ଉଷାଧ ମୂଲ୍ୟ ୫ ୦ ଟଙ୍କା ।

୫ । ସାରସ୍ପୃତ ଘୃତ—କଣ୍ଟର ବର୍ଷକ, ସୁତବର୍ଷକ, ବଲକାର୍ଯ୍ୟ ଓ ପୁଣିଜନକ । ଏହି ଘୃତ ବଲକାର୍ଯ୍ୟ କୁବି ଏକ ମେଖାର ଘୃଷ୍ଣ ଦାଖନରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପଯୋଗୀ । ଅଛି ମେଖାକାପନ୍ଥରେ ଏହା ଦିଶେଷ ବିତକର । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଧ୍ୟନ ଯୋଗୁ ଦେଉଁମାନଙ୍କର ସୃତ ଶକ୍ତି ହୁଏ ହୁଏ ଏବା ଶରୀରର ଶିମଣଃ କ୍ଷୟ ହେଉଥିଲୁ ଥାଇ ଚକ୍ର ଦୌର୍ଯ୍ୟାଳ୍ୟ, ସୃତ ବୁଂଶ, ଶିରପୁଣ୍ଡିନାଦ ବ୍ୟବର୍ଗ ଉପରୁତେ ଘୃତାଳାହିଁ ଏ ଦୃତ ତାଙ୍କ ପନ୍ଥରେ ବିଶେଷ ଫଳପ୍ରଦ ।

ଏକ ଶାଶୀ ଘୃତର ମୂଲ୍ୟ ୧ ୦ ଟଙ୍କା । ପାଞ୍ଚ ଓ ଛୁଟ, ପି, ଟଙ୍କୋ ।

ଅନ୍ତିମ କଣ୍ଟର ଅଦୁରେଦୋତ୍ତୁ ଏକଳ ପ୍ରକାର ଉଷାଧ ଘୃତ ତେଲ, ଗର୍ଜ ଦିନଦା ବିଶ୍ଵାର୍ଦ୍ଦ ପ୍ରତ୍ୟେ ଥାଏ । କୌଣ୍ଡା ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବହାର ପରି ନେବାକୁ ହିଲେ ଦୂର ପଳିଷେଥ ଏକଟିବର୍ଷ ପରି ଦେଲେ ବିଜାମରୁରେ ଦିନଦା ଦ୍ୱୟାବାର ।

ଆଦିଆୟବ୍ରନ୍ଦୀପୁ· ଓଣଧାଳୟୁ ।

କହିବାକୁ ଶ୍ରୀପାଦାନନ୍ଦ କବିରଙ୍ଗନ, ବାଲୁବଜାର, ପୋଇ ଅଧିକାରୀଚରିତ, କଟକ

ଏକରୁ ପଢ଼ିଶ କଣ୍ଠ ହେଲା ଅଧିକ ଏହି ଆନ୍ଦାଳୟ ପାଇଁ ଦୋର ଖେଳାର କବଳେ ଆନ୍ଦାଳୟ ଅନ୍ତର ସମ୍ମ ପ୍ରଥମ ଦର ହେଲାଏହି । ଯେହି ଆନ୍ଦାଳୟ ଜିଷ୍ଠାର ଅନୁର୍ଦ୍ଧର ଓ ସମ୍ମାନ । ମୋହଳର ଘେରିମାନେ କିମ୍ବା କେବେଳ ଦେଶର ଦେଶ ପଦ ଲେଖିଲେ ରିଃ ତିଃ ଚାକ ଗୋମେ ଅନ୍ତର ଦୂରବିଶ୍ୱାସ ପହଞ୍ଚି ଆନ୍ଦାଳୟ ପଠାଇବା । ପ୍ରଥାରିତ ଦେଶର କୌଣସି ଅନ୍ତର ନାହିଁ । ପାହିବର ନାମ, ପାନ, ମୋହଳୀ, ନମ ଏହି ଦୂରରେ ଲେଖି ପଠାଇବେ ।

ପ୍ରମେହ ସୁଧା—ଗନୋରିଆ ବା ପ୍ରମେହ ଶେଗର ଯେପରି ଦେୟ ପଳକୁଦ ତ୍ରିଷ୍ଣ ଅଉ ନାହିଁ ।
୧୪ ଶାରେ ପ୍ରତ୍ୟାବର କୁଳା ଯଶ୍ଶା ନିବାରିତ ହୁଏ । ମୁଣ୍ଡ ନାଲିକୁ ଦୂଳନ୍ତିବା, ଲିଗାରେ ହଲଦିଆ ବା ବ୍ୟେଦ
ଶାର ଲାଗିବା, ସ୍ଵତା ପରି ପତ୍ରିବା, ସତି' ବିଜ୍ଞା ହୃଦୀକା ପ୍ରତ୍ରିତ କଞ୍ଚକର ଅବହ୍ଲାରେ ଆଶ୍ରମ୍ୟ ଉପକାର ହୁଏ । ଏକ
ଶିଖର ମଳ୍ୟ ତାଙ୍କି ।

କୁରଣ୍ଗାନ୍ତି—ସମୟ’ ଗେନିକୁ ଧରାଣା କର ଦେଖା ଯାଇଅଛି । ନୂତନ, ପୁଷ୍ଟନ, କଷ୍ଟ, ଦାହ, ଏକୁଆ ବା ଶାଳ, ମନାଲେରିଆ ଓ ବାତକୁର ପ୍ରଭତ ପ୍ରାୟ ଏ ଚାହୁଁ ମଧ୍ୟରେ ଅଗ୍ରେଗ୍ୟ ହୁଏ; ଏବଂ ଏବେ ପ୍ରାହିରେ ଦୀନା ହୁକୁତ, ଅନ୍ତରୁଳୀ ରଲେ ହୁଏ । କୁରନାରନ ଜୀବ ବା ତାକୁର ଓ ବୈଦ୍ୟଙ୍କର ବୃତ୍ତିକିମ୍ବାରେ ଯେ କ୍ଷୁର ରଲେ ହୁଏ କାହିଁ ମେ କ୍ଷୁର ମଧ୍ୟ ଏନାଦାର ଅଗ୍ରେଗ୍ୟ ହୁଏ । ଏହା ରକ୍ତ, ବଳ ଓ କୁଥାବର୍କବ ଏବଂ କୋଣ୍ଡପରିଷାରକ । କାହିଁ ଡିମ୍ ଟୋଲ୍; ବଢି ଡିବି ଟୋଲ୍ ।

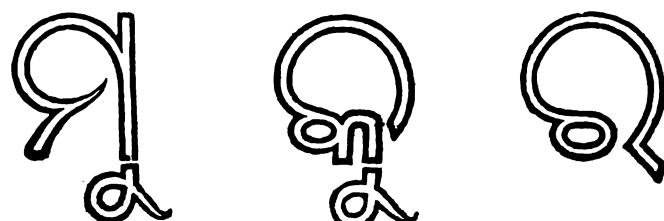
ବୃଦ୍ଧ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର ରହାୟନ—ଅଛି କୁସଂଖବାସ, ସନ୍ତୋଷ, ହସ୍ତମେତ୍ରନ ବା ପ୍ରମେହାର ଶ୍ଵର-
ଜାଗ ଯେଉଁମନଙ୍କର ଶୁଣୁତରିଲ, କ୍ଷେତ୍ରପୂଣିଥଳ, ଧାରୁଦୌରଳୁ, ସୀଲେକ ଦର୍ଶନ ବା ଶ୍ରୀମାତ୍ରେ କର୍ମ୍ୟ ଫୁଲନ,
ପୁରୁଷ ପ୍ରକଳ୍ପ ଗୁଣ ବିକୃତ ମୋର ଦିନକୁ ଦନ ଦେହ ଶୁଶ୍ରୁତ, ବୁଦ୍ଧଳ ଓ ବବତ୍ତି ହେଉଥିବା ଦେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହି
ଅଷ୍ଟା ଅବୃତ୍ତ ଛୁଣୁଳି । ସର୍ବଧିଧ ମୋଗ ଶିବାରଣ କର ଦେହ ପୁଣ୍ଡର, ବଳଶ୍ଵର ଓ ତେଜୟା କରବାକୁ ଏହା ଅବ୍ୟକ୍ତି
ଥିଲେ । ଏହା ଅଭିନ୍ଦନ ସର୍ବଶର୍ମକୁ ଓ ଶୁଦ୍ଧିବର୍ଦ୍ଧକ ଏକ କୋଷ୍ଠ ପରିଷାରକ ଓ ଶୁଧ୍ୟବର୍ଦ୍ଧକ । ଏହା ସୁନ୍ଦର ଓ ବୁଦ୍ଧ
କଳ ଅବେଳାରେ ସେବାନ୍ତିରୁ । ଏକ ଶିଶୁର ମୂଳ୍ୟ ୩୧୫

ଅମ୍ବତାଦିକଷାୟ— ଏହା ରେବନ କଲେ ପାଦବିଷ, ଗର୍ମ ବିଷ ଦା କୁର, ଟଙ୍ଗଶି ପ୍ରକର କାରଣେ ଦେବର କୁରୁ ସୁଷିତ ଘୋର ବାତ, କୁପ୍ରଥ, କାହିଁ, ବଥ, ଗିଲାଈ, ବାତା ଓ ଗର୍ମ ଦା ପ୍ରକର ନାନାବଧ ଜତ ଫେରେ ଦେବରେ ମୂରିଳ ବିଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତ ଜାତ ହୁଏ ଏବଂ ବଳକାରୀ, କ୍ଷାୟା ଦୂଷି ହୁଏ । ସର୍ବପ୍ରକାର ରକ୍ତ ଫେର ଅବ୍ୟାପ୍ତ ଦେଖିଯୁ ସାଲିବା । ଏକ ଶିଶିର ମୂଲ୍ୟ ୩୧୫; ୩ ଶିଶିର ମୂଲ୍ୟ ୫୫ ଟଙ୍କା ।

ମହାଶ୍ରୀ—ନାଲିଆ, ପଗୁଡ଼ା, ଉଗେନର, ଦିଶ୍ମାଟକ ଓ ସୁନ୍ଦର ଘା, ମୁଣ୍ଡ ଓ ନାକର ଘା, କୁଣ୍ଡିଆ କାହୁ
ଛ ହିତର ଘା ଓ ପାଇସାଦ ଦିଶକାତ ଘା ଓ ବଜୁମୁଦ ଚେତ୍ତର ଘା ପ୍ରତିତ ଯାବଜ୍ଞାପୁ ପୁରୁଷା ବହୁକାଳର କଷ୍ଟ ଘାଷ
ଏ ଅନ୍ତିକର୍ମୀ ବ୍ୟକ୍ତରେକେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ରୂପେ ଅଳ୍ପକାଳରେ ଆଗେଗ୍ରେ ହୁଏ । ପୃତିହେବା ପୂର୍ବରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ବଥ,
ମୁଲ ପୁରୁଷ, ବାଦୀ, ଗିର୍ଜା ଘା କୌଣସି ହାନରେ ରକ୍ତ ଜନି ଫଳଲେ ବା ଅତ୍ସୟ ଦିନା, ଛୁଟିକା, ଦିଲା
ପ୍ରତି ଦେଲେ ଏହି ଅନ୍ତିମ ମାଲଶବ୍ଦାଗ୍ରେ ଯନ୍ତ୍ରିତ ଦିନରେ ହେବ ଏବଂ ମିଳେଇମାଏ । ଏହାର ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନାଟତ
ରଖିଗା ମର୍ମି ୫୯ ୩୩ ।

ଶ୍ରୀ ମଦନାନ୍ଦ ମୋଦକ ଓ ମହାକାମେଣ୍ଟ୍‌ର ଚୋଦକ—ଅଗ୍ନିଧି, ଏଲ୍‌ଡି, ଟ୍ୟୁନ୍‌ଡିପ୍ଲାନ୍‌ଟ୍
ଫାର୍ମ୍‌ସିକ୍ସନ୍ସ ମନ୍ଦିରଟା । ଏକବେଳେ ମର୍କ୍‌ଟ୍ ଓ କ୍ଷେତ୍ର ।

କର୍ପୁରିଦିନର୍କ—୧୯୮୫ ଶାହାବାଦ୍ ଜଳେ ଡାଇଟାଷ୍ଟ କଲେଗ୍ (ପାଞ୍ଚାକଣ୍ଡ), ଅଗନ୍ତାର, ଅମାରପୁର, ଅମ୍ବାଳା ଓ ଦାରାଜାର୍କ ପ୍ରକଟି ପାଠୀ ବେଗରେ ଦେଖ ଫଳ ଲାଗିଥାଏ ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ।

ପର୍ବତ ଭାଗ ।

କାନ୍ତିକ ଓ ମାଗଣିକ, ୧୯୧୭ ।

୭, ଟଙ୍କା ସଂଖ୍ୟା

ପ୍ରବନ୍ଧପୁର ମତାମତ ନିମନ୍ତେ ଲେଖକମାନେ ଦାୟୀ ।

ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ଲେଖକଙ୍କର ନାମ ।

- ୧ ଗୋପ ଚନ୍ଦ୍ର, ୨. ବଶ ଅବତାର ଏବଂ ଡାରହିନ,
୩ ବୈଧବ, ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ର, ୪ ଗୁଣଶ୍ରୀ ଲୋକାନ୍ତ,
୫ ବୃଷତରଣ ପୃଣାୟକ, ୬ ମୋ ବବାନ,
୭ ଶ୍ରୀଅ ଧରୁତତ୍ତ୍ଵ ବଗ୍ର,
୮ ସୁର୍ବେନ୍ଦ୍ର, ସିଦା ।

ଶାସ୍ତ୍ର

- ୧ ଶାବଦମୋହନ ପୃଣାୟକ,
୨ ଶାସ୍ତ୍ର ଗୋପକଳିକଣ ପୃଣାୟକ ୩, ୪,
୩ ଦୟାନଥ ଟଙ୍କା, ୪ ମନ୍ଦୁକ୍ୟ ଥେ ବାଣିଜ୍ୟକ
କାନ୍ତିକ * ଦ୍ୱାରାକାଳ ଟଙ୍କା, ୬ ——————
୭ ଶା ଗୋପନୀଥ କବରୀ ୮ ନନ୍ଦାକ୍ଷେତ୍ର ପଣ୍ଡା ।

Printed and published by B. S. Das.

MUKUR PRESS, CUTTACK.

ମୁକୁର

୪୯ ଭାଗ ।

କାନ୍ତିକ ଓ ମାର୍ଗିର, ୧୯୬୭ ।

୧୯ ଓ ୨୩ ସଙ୍ଖ୍ୟା ।

ଶୈରବ ବସନ୍ତ ।

ଶୈର ସରୋଚନେ ରସେ ସ୍ଥିର ରକ୍ତୋୟଳ ।
ଶୈର ପୃଷ୍ଠାକୁ ଛାଇ ମାଧ୍ୟମ-କୁଞ୍ଜରେ ।—
ଶୈରିଯଥା ନଳିମାରେ ଶଣ୍ଟ-ମେଦେଲ ।
ଶୈରିନେ ଚମୁର ଅଳ ପୁଷ୍ପ-ପୁଷ୍ପନ୍ଦ୍ରରେ । ୧ ।
ଦୃଷ୍ଟି ସତ୍ୟ ଅମ୍ବବଣ ମୁକୁଳ ଧ୍ରୂରେ
ଦୌରାର-ଶରମା ମାଦ ଗୁମରେ ମରମେ ।
ଦୁଖ-ଦୀପା ଅତ୍ୱିଏ ଅବାରତ ହାରେ ।
ଦୁଇ ନାହିଁ । “କୁନ୍ତୁ” ତେଣୁ ଶୁଭ୍ରନାହିଁ ଦୁମେ । ୨ ।
ଏଠି-ସେଠି ହୁରଙ୍ଗନା, ଅଶୋକ, ବକୁଳ
ସୁମ୍ମିରେ ମେମୀରେ ଉତ୍ତର ଦେଇ ନବାଙ୍କୁର ।
ଉଦୟିକେ ପାଞ୍ଚେଟିବାକୁ ସମସ୍ତେ ରସାଳ;
ପ୍ରତ୍ୟେହ କୁନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ କରେ ଅସି କୁର । ୩ ।
ଫେଡ଼ଳଗୁ କାତି କେତେ ସଜାତି ସ୍ଵାତି
ମିଳନ୍ତି ଫେନେ ଲେକେ ଶଳିପ-ମେଲାରେ;
ଆଉ ଦେଖେ ଦ୍ରଦର୍ଶନ, ଥାଗେ ତଢା ତଡ଼—
ଶାନ୍ତି-ରଷୀ-ପ୍ରହରଣ-ଲୁଳା-ମହିମାରେ । ୪ ।
କରୁଥାଳ-ଅଭିଷେକ ପର୍ବାତସ ତଥା
କାଳେ ଅନୁଭବେ ଉଭିଦ ଜଗତ
ଅବେଗେ ସର୍ବତ୍ରେ ଶତ ନିର୍ଯ୍ୟାତନ ବ୍ୟଥା ।
କହୁ ପରେ ବସନ୍ତର ମିଳେ ସୁଧାକାତ । ୫ ।
ଫହସା ଅସିଲୁ ଏକ ଅପର୍ବ ଝଙ୍କାର
ନବ ବସନ୍ତର ମୁଦୁ ଦୁଥମ ନିର୍ଧାର
ଧାର୍ମଶର ଦ୍ଵିରେଥର ନାଚେ ତେବୁବର
ଦିଦ୍ଗ୍ରୀବ ଲତକା ହୃଦେବ ବହିଲୁ ଦେଖାଏ । ୬ ।

ତାଳ ନାସବେଳ ଦୁଇହଁ କରତାଳୀ ଦେଇ
ପରମର ଅଲଙ୍କାରେ ପ୍ରସାରଲେ ବାହୁ ।
ସାଧ୍ୟଧିଧା ବଂଶକାଣ୍ଟ ଧୂଲେ ଶତ ପେଇ,
ଶର୍କୁର କର୍ଜର ମୁଦେ; ସମ୍ଭଲେ କେ ଅଛି । ୭ ।
ତମାଳ ହେଲିଲୁ ତଳ ଲଳନା କୁନ୍ତଳ,
ସଥା-ପୂର୍ବେ ତଥା-ପରେ ବଲୁ ଫଳ ହରେ ।
ଦୋଳିଲୁ ପନ୍ଥ ଖାତ; ହେଲେଟି ବିକଳ
ମାଳଗ ଶୋଗାଳୀ; ମନ୍ତ୍ର ଗେଣ୍ଟକୁ ପ୍ରହାରେ । ୮ ।
ଦୂରେ ‘ଶୈରସ୍ଥ’ ବାନି ଶାଖେ କିଥ ଧାଡ଼;
ଶୁଣୁ ପୁଣେ ମସିଶ ଶର୍କିଲେ ପ୍ରମାଦ ।
ଅନେବେ ଅନ୍ୟ ବୃଦ୍ଧ ରୁଦ୍ଧେ ଅଙ୍ଗାହାଡ଼ ।
ଜଳେ ପୁଲେ ମନେ ପ୍ରାଣେ ଶୁରଳ ଦ୍ରିବାଦ । ୯ ।
ପେପଳେ କାଗେ ଉବ୍ଲ ସର୍ବିଳମ ଯାଗେ
ପଥେ ଦାଟେ ପ୍ରବାହତ ଉତ୍ସାହର ସୋତ
ପ୍ରାପାଦୁ କୁଟୀ ରଞ୍ଜିତ ସ୍ଵେଦଶାନରୁଗେ
ପମସ୍ତେ ଦ୍ଵିବନ ପାଇଁ ମହାତ୍ମ ବନ୍ଦ୍ୟ— । ୧୦ ।
ଏହି ଅଛି ଏହି ନାହିଁ-ନୁହି ଗଲା ପୁଣି
“ଅସୁର ଅସୁର କିପା ?” କହିଲା ବା କାଳେ
ହଳଦ ବସନ୍ତି-ଅହା ହୁବୁ ପ୍ରାଣ—
ତାକ ଶୋଜି ତାଳେ ଥକିଲୁ ବିମନେ । ୧୧ ।
ନରୋର ମୁଁ-ସଙ୍ଗେ କିବା ସୁତ ଉଚ୍ଚି ।
ହାଲ ଦେଲା ପ୍ରାଣେ ମମ ତକୁର ଛଟରେ
ଶୈରବ ବସନ୍ତ ସେ ଗଲା ସ୍ଵପ୍ନମ ଛାଇ
ପୁଲକିତ ଦେହ ମନ ଦୁଡ଼ିଲୁ ଅନ୍ଧାରେ । ୧୨ ।
ଶା କଣ୍ଠମୋହନ ପଠନାଦ୍ୱାଳ ।

ଦଶ ଅବତାର ଏବଂ ଡାରଭିନ୍ଦୁ ।

ହୃଦୟମାନେ ଶିଖରଙ୍କର ପେଣ୍ଡି ଦଶଅବତାର ସ୍ଥିକାର କରନ୍ତି ତାହା ପ୍ରାୟ ସମୟେ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କ୍ରାଂତାର କ୍ରିକ ବିକାଶରେ କି ମୃତ୍ତି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଏବଂ ପ୍ରାକୃତ ସୂଷ୍ଠୁ ତତ୍ତ୍ଵ ନିହିତ ଅଛୁଟ ତାହା ସ୍ଵର୍ଗଲୋକ ଆଲୋଚନା କରଥାନ୍ତି । ବୈଜ୍ଞାନିକର ତତ୍ତ୍ଵ ଜିଜ୍ଞାସୁ ନୟନରେ ଟିକିଏ ସେଥି ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନିଶ୍ଚେଷ କଲେ ମନ ଯେ ଅଳୁପମ ଅଳନ ଉତ୍ସଳବ୍ୟ କରେ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନାଗତ; ଏବଂ ଆର୍ଯ୍ୟଭିତ୍ତିମାନେ କିପରି ବିଜ୍ଞାନତାର ଚରମ ଘୀମାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲେ ତାହା ଜଣାଯାଏ । ସୃଷ୍ଟିର ଅମ୍ବରୁ ଥାଳି ପର୍ଯ୍ୟାନ୍ ମାନଙ୍କ କି ଅବସ୍ଥାନ୍ତର ଲୁହ କରିଥିବା ତାହା କିପରି ଦଶଟି ମାତ୍ର ସଞ୍ଚାରେ ଯେମାନେ ଘେରୁର୍ତ୍ତିପେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିବା ତାହା ଭାବିଲେ ମନ ବିସ୍ମୟ ରସରେ ଅପ୍ରତ୍ୟେ ହୃଦ ଏବଂ ଏହି ସିକାନ୍ତରେ ଉପନାତ ହେବାକୁ ହୃଦ ଯେ, ଯାହା ଅମ୍ବମାନେ ଅଧିନିକ ଯୁଗରେ ଅଭ୍ୟାସ ବୋଲି ମନେ କରୁ, ତାହା ବାସ୍ତବିକ ନୁହେ, Darwin, Wallace, Huxley, Rolle, ଏବଂ Hackel ପ୍ରତ୍ୱର ପରାତା ମନୌତାଣ ମନୁଷ୍ୟର ପୂର୍ବବିଶ୍ଵର ବିଷୟ ଅଲୋଚନା କରିବାର ପ୍ରାୟ ତନ ଗୁରୁ ସହସ୍ର ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଆର୍ଯ୍ୟଭିତ୍ତିମାନେ ଉତ୍ତର ବିଷୟର ଅଲୋଚନା! କରି ଅନେକ ତତ୍ତ୍ଵ ଅଭିଷାର କରି ଥିଲେ, ମାତ୍ର ପୌରାଣିକମାନେ ତାହାକୁ ନାନା ବିକ୍ରି ଅଛାଦନରେ ଥାହା ଦତ କରିଥିବାରୁ ଅମ୍ବମାନେ ସେ ତତ୍ତ୍ଵଭିନ୍ନ ସହଜରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରୁ ନାହିଁ । ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ବିତ୍ତମାନେ ଶିଖରଙ୍କର ଅବତାର ବୋଲି ଯାହା ସ୍ଥିକାର କରିଥିବା ତାହା କରିଥାନ୍ତି, ତାରଉଳନ୍କର ମନୁଷ୍ୟ ଅବତାର ହାହାହିଁ ।

ଶିଖର ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା । ନିଜିଲ ବିଶ୍ଵବ୍ରତାଣ୍ତ୍ର ତାହାକର ବିକାଶ ମାତ୍ର । ସେହି କେବଳ ସୃଷ୍ଟିର ବଜ । ସେହି ବଜ କି କି ରୂପାନ୍ତର ପ୍ରାୟ ହୋଇ ଥାନ୍ତିକ ଜଗତପ୍ରତି (କି ଶ୍ଵାନବ, କି ଜଙ୍ଗମ) ବସ୍ତୁ ପମ୍ବରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିବା ତାହା ଦିବ୍ୟ ଚମ୍ପ ବିଶ୍ଵାନ ପାଧାରଣ ମାନବ ଦୂଦିର ଅଗୋଚର । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ତର୍ଜାମାନେ ବୀରବକ ଶକ୍ତି ସେବନ ଏ ବିଶ୍ଵରେ ଜନପ୍ରତିଷ୍ଠାନ

ଅଛନ୍ତି ଯେମାନେ ଏହାର ଅନେକ ତତ୍ତ୍ଵ ଅଭିଷାର କରିଥିଲେ । ଯେ ଶୁଦ୍ଧିକ କେବଳ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନାଳ୍କନର ଅନ୍ତର୍ଜାମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଜାମାନଙ୍କର ।

ପ୍ରଥମେ ଏହି ପରବ୍ରତ୍ୟମାନ ଜଗତ ଯେ ଜଳମୟ ଥିଲେ ଏଥରେ ପ୍ରାଚୀ ଓ ପ୍ରତାପ ଏବଂ ପୌରାଣିକ ଓ ଅଧ୍ୟନିକ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଏକମତ । ତେବେ ଏହି ଜଳରାଶିରୁ କପର ପ୍ରାଣୀ ଜଗତର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ଏବଂ ଉତ୍ତର ସୃଷ୍ଟି ରହସ୍ୟ ଉତ୍ସର୍କର ଅବତାର ହୋଇ ଅଛି ତାହାର କିନ୍ତୁ ଅଲୋଚନା କରିବା ଏ ପ୍ରବନ୍ଧର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏହି ବିଷୟ ଯେ କେବେ ଗର୍ବାନ୍ ତାହା ସମୟେ ସହଜରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କର ପାରିବେ । ଏପରି ବିଷୟରେ ଲେଖିବାକୁ ଗଲେ ଯେ ଅବଶ୍ୟକମାନି ଆପଣି ଉଠି ପାରେ ତାହା ମୁଁ ଖଣ୍ଡନ କରିବାକୁ ପରିଷ୍କର୍ତ୍ତା ଅଶ୍ରୁ । କାରଣ ମୁଁ ପ୍ରକ୍ରିତତତ୍ତ୍ଵବିତ୍ତ ନୁହେ ବା ନେଇୟାପିକ ନୁହେ । ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଅବତାର ସଙ୍ଗେ ତାରଉଳନ୍କପ୍ରମୁଖ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ମୀମାଂସାର ଅନେକ ନିକଟ ପର୍ଯ୍ୟକ୍ତ ଥିବାର ବୋଧ କର ମୁଁ ଏ ପ୍ରବନ୍ଧର ଅବତାରଣା କରିଥିଲୁ ।

ଦଶଅଦିତାର ମଧ୍ୟରୁ ଦଶମ ଅବତାରଟି ଛାଡ଼ି ଦିଅଯାଇ ଅଛି । ତାହାର କାରଣ ଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ଶେଷରେ ବୋଲି ଯିବ । ତପ୍ରତିବର୍ତ୍ତେ ଶିଖରଙ୍କର ଏକ ନୂତନ ଅବତାର ଶୁଦ୍ଧିକ ହୋଇ ତାହା ପ୍ରଥମ ଅବତାରରୁପେ ପରିଣାମିତ ହେଇଥିଲୁ । ଏହା ମୋର କଟେଲ କଲିତ ନୁହେ, ଆର୍ଯ୍ୟ ଶାଶ୍ଵତ ଶୁଦ୍ଧିକ ମାତ୍ର, ପ୍ରତ୍ୟେଦ ଏତକି ଯେ, ପୌରାଣିକମାନେ ତାକୁ ଏକ ଅବତାର ବୋଲି ଧର ନାହାନ୍ତି । ସେହି ଅବତାର ନାମ, ଅଣ୍ଟ । ଏହି ବିଷୟ ଜଳମୟ ଥିଲାବେଳେ ପ୍ରଥମେ ଭାବିବାନ୍ ଅଣ୍ଟର୍ବ୍ୟରେ ଅବିଭୂତ ହେଲେ । ପୁରଣରେ ବିଶ୍ଵିତ ଅଛି ଏହି ଅଣ୍ଟର୍ ବିଶ୍ଵିଧିତା ବ୍ରତ୍ତା ଜଳି ହୋଇଥିଲେ । ବାସ୍ତବିକ ତାହା ସତ୍ୟ ଥିଲାପରି ବୋଧ ହୁଏ, ଏହି ଅଣ୍ଟର୍ପିତ ଜାବାତ୍ମାରୁ ଏହି ଜଳତ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲୁ, ତେଣୁକର ଜଗତର ନାମ ବ୍ରତ୍ତାଣ୍ତ୍ର । ଏହି ଅଣ୍ଟାବିତାର ମଧ୍ୟ ଅଧୁନିକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ତାରଉଳନ୍ ସ୍ଥିକାର କରି The Descent of Man (ମାନବ ଅବତାର) ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ କହିଥିବାନ୍ "The most ancient progenitors in the kingdom of vertebrates apparently consisted of a group of marine animals, resembling the larvae of the existing Ascidiants",

(ଅର୍ଥାତ୍ ମେତୁଦଶ୍ଟରଣିଷ୍ଠ ପ୍ରାଣିମାନଙ୍କର ଅତି ପ୍ରହକଳୀନ ମୂଳ ପ୍ରଚୁରମାନେ ସମ୍ବନ୍ଧର ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଅସିଦ୍ଧୟମୂଳ ଜାତିର ସବ୍ୟଅଞ୍ଚ ପ୍ରସ୍ତୁତ କାହାଣ୍ତି ପ୍ରାୟ ଥିଲେ) । ପ୍ରଥମେ ଆମେମାନେ ଯେ ଅଶ୍ଵରୂପୀ ଥିଲେ ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣୀକୁ ଏହି ଅବସ୍ଥାଧୀନ ଦେବାର ଅମ୍ବେମାନେ ମଧ୍ୟ ଦେଖୁଁ । ପ୍ରଥମ ମୃଷ୍ଟ ନାରନାମକ ଜଳରଣିରେ ଭାବମାନ ବାଜ ବୃଦ୍ଧାନାମରେ ଅଭିହତ ହୋଇଥିବା ଦ୍ଵାରା ଏହା ମୃଷ୍ଟ ଦୂରା ଯାଉଥାରୁ ଯେ, ପରଶେଷରେ ଏହି ବାଜରୁ ପ୍ରାଣୀ-ଜଗତର ମସ୍ତକମଣି ମାନବ ଜାତି ମୃଷ୍ଟ ହୋଇଥାରୁ । ବୃଦ୍ଧା ଶବ୍ଦର ପ୍ରକଳ୍ପ ପ୍ରତ୍ୟୁଷ, ଯଥା, ବୃଦ୍ଧି (ବୁନ୍ଦ [ମନୁଷ୍ୟ ଜାତି] ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା ବା କରିବା + ମନ୍ତ୍ର—କ) । ତାରଉଇନଙ୍କର ମତ ଏହିରୁ ପୁଥକ୍ ନୁହେ । ସେ କହି ଅଛନ୍ତି, “The world, it has been remarked, appears as if it had long been preparing for the advent of man.” (ଅର୍ଥାତ୍ ପୁଅବା, ମନୁଷ୍ୟର ଅଗମନ ପାଇଁ ପୂର୍ବରୁ କ୍ରମଣଃ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଅସଥିଲୁ ପରି ବୋଧ ହୁଏ ।)

ତୁସ୍ତରେ ଉଚିତ ମହ୍ୟକୁପରେ ଅବିଭୂତ ହେଲେ ।
ଅନେକେ ପଶୁର ପାରନ୍ତି ଯେ, ଭିନ୍ନର ମନ୍ଦିରପ ଧାରଣ କର
ଅବର୍ତ୍ତ ହେଲେ ଏହାର ତାର୍ପର୍ୟ କଣ ? ଏହିପରି ପଶୁର
ଉଦ୍‌ଦେଶ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜାଣିଲ । କିନ୍ତୁ ଏହାର ଉଦ୍‌ଦେଶ ସହଜରେ
ଦିଆ ଯାଇ ପାରେ । ତାହା ଏହି—“ଭିନ୍ନର
ସମସ୍ତ ସୂଷ୍ଠୁ ପଦାର୍ଥରୂପେ ଅବର୍ଗତ୍” ଏଥରେ କୌଣସି
ପନ୍ଥେହ ନାହିଁ । ସମସ୍ତ ପରଦୂରଶ୍ୟମାନ ଜଗତ ତାଙ୍କର ବିକାଶ
ମାତ୍ର । ତେବେ ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥକୁ ଭିନ୍ନରଙ୍କର ଅବତାରରୂପେ
ଗ୍ରହଣ ନ କର, ଏକ ଏକ ବିଷ୍ଣୁ ବା ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଅବ-
ତାରରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଅର୍ଥ କଣ ? ଭୂପୃଷ୍ଠର କ୍ରମିକ
ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଙ୍ଗେ ଯେତେବେଳେ ବିଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ପଦାର୍ଥର
ସୂଷ୍ଠୁ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ଯେ ପଦାର୍ଥ ବା ପ୍ରାଣୀ ସର୍ବ-
ପାଧାରଣ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଶାଶ୍ଵରକ ଗଠନ, ମାନସିକ ଓ
ନୈତିକ ଶକ୍ତି ଫ୍ଲାଇ ଅନ୍ତିମୟ ହୋଇ ଉଠିଲେ ତାହାର୍ଥୀ
ଭିନ୍ନରଙ୍କର ଅବତାରରୂପେ ଗୁରୁତ ହୋଇଅଛି । ବିଜ୍ଞାନ
ଯୁଗର ଅବତାର ଆଉକୁ ଦୃଷ୍ଟି ନିଶ୍ଚୟ କଲେ, ଏହିସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ
ଉପର୍ଦିନ ହେବାକୁ ହୁଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ଵରୂପ ଦେଖନ୍ତି; ଯେ

ସମୟରେ ବାପଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରୀରଙ୍କର ଅବତାରରୁପେ ପୃଷ୍ଠାତ ହେଲେ ସେ ଯୁଗରେ ବୋଧ ହୁଏ ତାଙ୍କ ସ୍ଵଦଶ ସର୍ବଶକ୍ତି ଶାଳୀ କୌଣସି ଲୋକ ଜିନ୍ହ ପ୍ରହଣ କରି ନ ଥିଲେ । ବାପଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଶାଶ୍ଵତ ଓ ମାନସିକ ବଳର ପ୍ରତିଭା ସର୍ବଦ ପ୍ରଚରିତ ହୁଅନ୍ତେ, ପର୍ଶ୍ରମ ଅବତାରର ଆଉ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ରହିଲା ନାହିଁ, କାରଣ ତକୁଳିନ ଲୋକମାନେ ଦେଖିଲେ ଯେ ପର୍ଶ୍ରମ ବାପଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କଠାରୁ ଥିଲେକାଂଶରେ ନୁହିଲା । ଏହିରୁପେ ଯେ ଅବତାର ସୁଷ୍ମୀ ହୋଇଥାଏ ଏଥରେ କୌଣସି ପନ୍ଥେହ ନାହିଁ । ମନ୍ଦିର ଜାତର କଥା ଶବ୍ଦ ଦିଅନ୍ତି, ଘୋର-ଜଗତରେ ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥକୁ ଅମେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଦେଖିଁ, ଉଭୀଦିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯାହାକୁ ପର୍ବୋଦ୍ଧିଷ୍ଟ ଦେଖିଁ, ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପଯୋଗୀ ବୋଲି ମନେ କରୁଁ, ସେଥିରେ ବୀକୁର ଶକ୍ତିର ପ୍ରକଟ୍ଯ ଅତ୍ୟ ପ୍ରତିଭାତ ହୋଇଥାଏ ବୋଲି ମନେ କରୁଁ, ଭଗବତୀତାର ବିଭୂତି ବର୍ଣ୍ଣନ ଅମ୍ବମାନରେ ତାହାହିଁ କେବଳ ଚଣ୍ଡିତ ହୋଇଥାଏ । ଶାକସ୍ତବ୍ଜୁ ତକୁଳିନ ସମସ୍ତମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅସାଧାରଣ ଶୁଣାଯାଇଗେ ତୁମିତି ହୋଇଥାର ଦେଖି ଯେ ଯୁଗର ଲୋକମାନେ ତାଙ୍କୁ ଜୀଣିଶକ୍ତିର ଉକ୍ତର୍ଷବିକାଶ ବୋଲି ସିଫାନ୍ତି କରି ଛାଇକର ଅବତାରରୁପେ ପ୍ରହଣ କଲେ । ସେହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅବତାରର ସୁଷ୍ମୀ । ଅଜିକାଳ ଅମେମାନେ ମଧ୍ୟ ତାହାହିଁ କରୁଁ । କୌଣସି ସମାଜ ବା ଜାତରେ ଅମେମାନେ ଯାହାକୁ ଅନନ୍ୟ ସାଧାରଣ ଶୁଣୁଥିଲା ଦେଖିଁ, ତାଙ୍କୁ ସତଃ ଭକ୍ତି ଓ ଶ୍ରୀକା କରୁଁ ଏବଂ କହୁଁ ଯେ, ସେ ଶ୍ରୀରଙ୍କର କଳା ରୂପେ ପୃଥିବୀରେ ଅବର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ ସର୍ବତା ସଦି ଅମ୍ବମାନଙ୍କୁ ଶର୍ଣ୍ଣ କରି ନ ଆନ୍ତା, ଅଧୁନାକ ଯୁଗର ଅନେକ ବାରପୁରୁଷ ଅବତାରରୁପେ ପୃଷ୍ଠାତ ହୋଇ ପାରନ୍ତେବେ । ପାଞ୍ଚ ଶତ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ, ସଦି ଅଧୁନାକ ସର୍ବତା ଏ ଦେଶରେ ପ୍ରକଳିତ ହୋଇ ଥାନ୍ତା, ବୋଧକୁ ଏ ଗ୍ରାହିତନାମଦେବ ଅବତାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଅଭିନ୍ନ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତେ । ଏହି ପୂର୍ବାକ୍ତ କରିପଣ୍ୟ ବିଭ୍ୟାରୁ ଅବତାରର ତାପୂର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରୁପେ ରୂପ ଯିବ । Darwin (ଡାର୍ଵିନ)ଙ୍କ Natural Selection ଏବଂ ଶୈନିଶରଙ୍କର Survival of the fittest ଯାହା, ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଅବତାର ତାହିଁ ।

ଅତେବ, ମସ୍ତ୍ର ଅବତାର ଅର୍ଥ ଏହା ବୃକ୍ଷିକାକୁ ଦେବ ଯେ, ଏହା ପୁଅଶର ଶୈଶବାଷ୍ଟ୍ରାରେ ଯେ ପ୍ରାଣୀ ଏତଦୂପର ବାସ କରୁଥିଲେ, ଯେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମସ୍ତ୍ରଶ୍ରେଣୀ ସର୍ବଶ୍ରେଣୀ ଥିଲେ । ତେଣୁକର, ହିନ୍ଦୁବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ଜୀବାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରଥମ ବିକାଶ ମସ୍ତ୍ରକୁ ଚିତ୍ରରଙ୍କର ଏକ ଅବତାରରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଆମ୍ବାମାନେ ଦେଖି ଥାଉଁ ଯେ, କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଜଳ ବହୁକାଳ ଏକବିତ ହେଲେ ସେଥିରୁ ମସ୍ତ୍ରମାନେ ସ୍ଥଳୀ ଜାତ ହୁଅଛି । ସ୍ଵର୍ଗରେ, ପ୍ରଥମେ ଯେ ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ମସ୍ତ୍ରର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଅଛି ଏଥରେ କୌଣସି ପଦେହ ନାହିଁ, ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଆଦିମ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ଏକ ପମ୍ବରେ ମସ୍ତ୍ରରୂପୀ ଥିବାର ଡାରଭିନ୍ଦ୍ର ବହୁ ଚିନ୍ତାପର ନିର୍ମୟ କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର The Descent of Man ନାମକ ପୁସ୍ତକରୁ କତପ୍ରୟୁଷିତ ଏଠାରେ ଉଦ୍‌ବାର କଲି । ସେ କହିଅଛନ୍ତି “The most ancient progenitors in the kingdom of the Vertebrata, at which we are able to obtain an obscure glance, apparently consisted of a group of marine animals.” Part I. chapt. VI.

(ଅର୍ଥାତ୍, ମେରୁଦ୍ରୀ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ଅତି ପ୍ରାଚୀନରେ, ଅମ୍ବୁମନେ ଯେଉଁ ଅନ୍ୟ ଅତ୍ୟାଧିକ ସମ୍ଭାବନା ଥିଲା ଯାଉଅଛି ଯେ, ଯେମାନେ ପ୍ରାୟ ସୟୁନ୍ତକାଳୀ ପ୍ରାଣୀ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଯେ ପୃଣି କହିଅଛନ୍ତି, “At a still earlier, the progenitors of man must have been aquatic in their habits; for the morphology plainly tells us that our lungs consist of a modified swim-bladder, which once served as a float. Part I. chapt. VI.

(ଅର୍ଥାତ୍, ପ୍ରାଥମିକ କାଳରେ ମନୁଷ୍ୟର ଜନ୍ମଦାତାମାନେ ଜଳଜାଗା ଥିବେ, କାରଣ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଫ୍ରେଶର ବାହ୍ୟାତ୍ମକ ଦେଖିଲେ ଷ୍ଟେ ଛାଇରେ ରୁଣ୍ଡା ଯାଏ ଯେ, ତାହା ମାଧ୍ୟମେରୀ ବାଧୁ ଥିଲିର ରୂପାନ୍ତର ମାତ୍ର ।

ଇ ଏକ ମୀମାଂସା ଦେଖନ୍ତି । “As the class is the most lowly organised

and appeared before other, we may conclude that all the number of the Vertebrate kingdom are derived from some fish-like animals.” Part I. chapt. VI.

(ଅର୍ଥାତ୍ ଯେହେତୁ ମସ୍ତ୍ରକାଳ ନିମ୍ନମାତ୍ରା ଶ୍ରେଣୀ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ପୂର୍ବରୁ ଆବତ୍ରୁତ, ସ୍ଵତରଙ୍ଗ, ସମୟ ମେରୁଦ୍ରୀ ପ୍ରାଣୀ ମୀନରୂପୀ ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କଠାରୁ ଉପରି)।

ତୁମେ ଉଗବାନ୍ କୁନ୍ତରୂପ ଧାରଣ କରି ଧରଣିକୁ ସ୍ଵଗୁଷ୍ଠରେ ଧାରଣ କରିବା ବିଷୟ ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ଏଥେରୁ ଏହା ସ୍ଵର୍ଗର ଦେଉଥିବୁ ଯେ, ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଦୋଧ ହୁଏ ଜଳରଣିରେ ଭୂରଗର ଅବର୍ଦ୍ଧାବ ହୋଇଥିଲା । ସ୍ଥଳ ନିର୍ମାଣର ଅବ୍ୟବହିତ ପରର ମସ୍ତ୍ରମାନେ ଜଳାତ୍ମିର ଉପ୍-ଯୋଗୀ କଞ୍ଚପରୂପ ଧାରଣ କଲେ । କଞ୍ଚପ ଶବ୍ଦ, (କଞ୍ଚୁ, ଜଳାତ୍ମି—[ପ୍ରାକଳନ କରି+ଅ—କ] ଯେ ଜଳାତ୍ମିରେ ବାସ କରେ) । ଜଳବାୟ ଓ ଭୂପୃଷ୍ଠର ପରିଭର୍ତ୍ତନ ସଙ୍ଗେ ଦିଦୁପରସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ଓ ଉଭିଦିମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥାନ୍ତର ଘଟେ । ଜଳରେ ସ୍ଥଳ ଉପରି ହେବାର କିନ୍ତୁ ସମୟପର, ମସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକଙ୍କର ବିରଳନ, ଅବସ୍ଥାନକରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଂପଦ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନେ ନୂତନ, ସୃଷ୍ଟି ସମ୍ଭାବ ଦ୍ୱାରା ବିରଳିତ ଥିଲା । ଏହାପରି କେତେକ ସହସ୍ର ବର୍ଷପର ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ, କଞ୍ଚପ ଜାତିରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲେ । ଉଭେଇନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କର Natural selection and sexual selection ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଣୀ ଜଗତରେ ଏହାପରି ନୂତନ, ଉନ୍ନତତର ଜାତର ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ନିକୁଣ୍ଠ ଜାତର ବିନାଶ ହୋଇଥିବାର ବୁଝାଇ ଅଛନ୍ତି । ସେ କହି ଅଛନ୍ତି, “Now as organisms have become slowly adapted to diversified line of life by means of natural selection, their parts will have become more and more differentiated and specialised for various functions from the advantage gained by the devision of labour, The same part appears often to have been modified

first for one purpose and then all the parts are rendered more and more complex. But each organism still retains the general type of the structure of the progenitor from which it was aboriginally derived." Part 1. chapt. VI. The descent of Man. (ଆର୍ଥାର୍ ପେଟେନ୍‌ବଳେ ପ୍ରାଣୀମାନେ, ସେମାନଙ୍କର ଶରୀରକ ଓ ମାନସିକ ଶକ୍ତିର ସହାୟରେ ନୃତନ ସ୍ଥାନରେ ବାସ କର ନୃତନ ପ୍ରଣାଲୀରେ ଜୀବନ ଘଷା କରିବାକୁ କ୍ରମଶଃ ସମ୍ପଦ ଦୁଆନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଶରୀରର ବିଜଳ ଅଂଶମାନ ପରବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ବିରଳ କାର୍ଯ୍ୟାବ୍ୟୋଗୀ ହୋଇ ଉଠେ । ଶରୀର ଏକ ଅଂଶ ତ୍ରଥମେ ଏକ କାର୍ଯ୍ୟାବ୍ୟୋଗୀ ହୁଏ; ଏବଂ ତାହାର ଅନେକ ସମୟପର, ଅଜ୍ଞ୍ୟ ଏକ ପୃଥିକ୍ କାର୍ଯ୍ୟାଧନ ପାଇଁ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୁଏ । ଏହିପରି ସମୟ ଅବସ୍ଥା କ୍ରମଶଃ ବିଶେଷ ପରମାଣେ ଜଟିଳ ହୋଇ ଉଠେ । କିନ୍ତୁ ତାହାର ପ୍ରାଥମିକ ଶରୀରର ସଧାରଣ ଗଠନ ସଙ୍ଗେ ପରବର୍ତ୍ତିତ କଲେବରର ସମ୍ମଞ୍ଜସ ଥାଏ ।

ଅତ୍ର ଏବ ଅଦିମମସ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ କଳ୍ପରେ ଫରଣର ହୋବା ଅସ୍ମାବ ନୁହେ । କିନ୍ତୁ ସମ୍ପ୍ର ମସ୍ୟ ଯେ କଞ୍ଚପ ଧୋଇ ଯାଇ ଥିବେ ତାହା ନୁହେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଉତ୍ତରତର ଜାତର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନ ଅସି ନିରାପଦ ସ୍ଥାନରେ ବାସ କର ନିଜ ଜାତର ଅପ୍ରିତ୍ୱ ରକ୍ଷା କରିଥିବେ । ତାହା ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଅମ୍ଭୋମାନେ ଅମ୍ଭୋମାନଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କର କୌଣସି ଛିନ୍ନ ପାଇ ନ ଆନ୍ତି । ଉତ୍ତରତର ଜାତର ସର୍ପରେ ଅସି ଯେ କେତେକ ଜାତ ଏକା ବେଳକେ ବିନ୍ଦୁ ହୋଇ ନ ଥିବେ ଏହା ମଧ୍ୟ ନୁହେ । ପୃଥିବୀର ଅନୁନ୍ତିତ କେତେକ ପୁରୁତନ ଜୀବର ଅପ୍ରିକାଳ ଯାହା କି ଅମ୍ଭୋମାନେ ଅଳିକାଳ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଁ, ସେ ଜାତୀୟ ପ୍ରାଣୀ ଦୂସ୍ରପୁରୁଷରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ଏହାବେଳେ ବିନ୍ଦୁ ହୋଇ ଯାଇ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଵାରା । ସେମାନେ ନବୀ ଜୀବନ ସତ୍ରାମରେ ଜୟୀ ହେଉଥିଲେ କଣ ହେବ ସେମାନେ ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଝାନୋପୟନ୍ତ ହୋଇ ପାରି ନ ଥିବେ । ସେମାନଙ୍କର କେତେକ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ନିରାପଦ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ବାସ କର ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିବନ୍ଧତାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଥିବେ । ତାହା ହୋଇ ନ ଥିଲେ, ଅମ୍ଭୋମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଅପ୍ରିତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଳ୍ପ ଥାନ୍ତି ଏବଂ ପୃଥିବୀର ଲ୍ଲିପ୍ ଅଧିବାୟିମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ କିଛି ଧାରଣା ନ ପାରି ନ ଥାନ୍ତି ସୁତରଂ ମସ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ

fail; and we will know that myriads of forms have disappeared from the face of the earth." Introduction, Variation of Animals and Plants under Domestication. ଏବଂ ସେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ କହି ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଵାରା, "It must however be supposed that groups of organic beings are always supplanted, and disappear as soon as they have given birth to other and more perfect groups. The latter though victorious over their predecessors, may not have become better adapted for all places in the economy of nature. Some old forms appear to have survived from inhabiting protected sites, where they have not been exposed to severe competition, and these often aid us in constructing our genealogies by giving us a fair idea of former and lost population." Part 1. Chapt. VI. The Decent of Man.

(ଆର୍ଥାର୍ ପ୍ରକଳ୍ପ ଯେ ସଙ୍କଦା ସୁନ୍ଦରେ ପ୍ରକୃତ ଥିବାର କଥା କଥାତ ଅଛି ତାହା ବସ୍ତୁବିକ ସତ୍ୟ ଏବଂ ସେହି ସମରରେ ବଳବାନର ଜୟ ଏବଂ ଦୂର୍ଜଳର ପରାଜୟ ଏବଂ ଅମ୍ଭୋମାନେ ଉତ୍ତରାପ୍ତେ ଜାଣୁ ଯେ ଏହିପରି ଲକ୍ଷ ଜାଗମ୍ଭୁ ଜୀବ ପୃଥିବୀ ଉପରୁ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଵାରା ହୋଇ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଵାରା । ଏହା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଵାରା ହୋଇ ପାରେ ଯେ ଶରୀର ଶ୍ରେଣୀ ଅପେକ୍ଷାକୁ ଉତ୍କଳଶ୍ରେଣୀ ଜୀବ ପ୍ରସବ କଲୁ ମାତ୍ରକେ ପୃଥିବୀର ଏକାବେଳେକେ ବିଲୁନ ହୋଇ ଥିବେ । ନବସୃଷ୍ଟ ଜୀବମାନେ ସେମାନଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଜୀବନକ୍ଷୟାମରେ ଜୟୀ ହେଉଥିଲେ କଣ ହେବ ସେମାନେ ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଝାନୋପ୍ଯନ୍ତ ହୋଇ ପାରି ନ ଥିବେ । ସେମାନଙ୍କର କେତେକ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ନିରାପଦ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ବାସ କର ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିବନ୍ଧତାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଥିବେ । ତାହା ହୋଇ ନ ଥିଲେ, ଅମ୍ଭୋମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଅପ୍ରିତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଳ୍ପ ଥାନ୍ତି ଏବଂ ପୃଥିବୀର ଲ୍ଲିପ୍ ଅଧିବାୟିମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ କିଛି ଧାରଣା ନ ପାରି ନ ଥାନ୍ତି ସୁତରଂ ମସ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ

କଳୁଅରେ ପରିଣତ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ବାସପ୍ଲାନ କଳ ଓ ପ୍ଲାନ ଉଭୟ ହେଲା । ଶୂନ୍ୟାଚି ଶୂନ୍ୟାଦ ଏବଂ ସାଧାରଣ କଲେବରୁ ପୃଥିକ୍ ଏକ ମୟୁକ ପ୍ରାଣୀ ଜାଗରେ ନୂତନ ଯୁଷ୍ମ ହେଲା । ଜାଗରିବନ୍ ମଧ୍ୟ ଏହା ପ୍ରିର କରିଅଛନ୍ତି । ସେ କହିଅଛନ୍ତି, “From such fish, a very small advance carry us on to the Amphibians.” (ଅର୍ଥାତ୍ ଏହା ମୟୁଷ୍ ଜାତିରୁ ଟିକିଏ ଅଗ୍ରଯର ହେଲେ, ଥମ୍ଭେମାନେ ଉତ୍ସୁର ବିପିମାନଙ୍କଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚି ।

ଦୟରଙ୍କର ଦୟରଙ୍ଗ୍ରୀ ଅବରତ ବରାହ । କଷ୍ଟପ ଶଶର ଧାରଣ କଲ୍ପର ବିଶ୍ଵାସ୍ତ୍ଵା ବରାହରୂପରେ ଅବରତ ହେଲେ । ଏହାହାଜି, ଏହା ମୂରିତ ହେଉଥିବେ ଯେ, କଷ୍ଟପ ରୂପନ୍ତରତ ହୋଇ ବରାହରେ ପରିଣତ ହେଲେ । ସମ୍ବନ୍ଧି, ଉତ୍ସମଧରେ ତୁମ୍ଭୁଷ୍ଟର ପ୍ଲାନରେ କମଳାଃ ଉତ୍ସତର ଖୋଲୁ ଥିଲା । ତତ୍ତ୍ଵାନ୍ତର, ତତ୍ତ୍ଵାନ୍ତାଗୁଲ୍ମାଦି ବିରାଧ ଉଭ୍ୟଦି ଜାତ ହେଲା । କର୍ତ୍ତମାନେ, ତେଣୁକରି, ନୂତନ ଜାବନ ସ୍ତରମଧରେ ଉତ୍ସମଧିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ପୂର୍ବ ଅବସ୍ଥାବମନ, ପରିବର୍ତ୍ତିତ ତୁଭାଗର ଉତ୍ସମଧାଗୀ ନ ଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ, ଦୃଶ୍ୟତାଦିକୁ ନିଃ କାର୍ଯ୍ୟାପଯୋଗୀ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ସମୟ ଶଶର ତୁଗ୍ନାନ୍ତରତ ହୋଇ ପ୍ରକ୍ରିଯାକାରର ଧାରଣ କଲା । କାରଣ ପ୍ରକ୍ରିଯା ନିମ୍ନମ ଜାହାନ୍ତି ।

କଷ୍ଟପ ଯେ ପରିଶେଷରେ ବରାହରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଥିଲେ ଏହା ଅମ୍ବର ନୁହେ । ଜାଗରିବନ୍ ମଧ୍ୟ ଏହା ମୀମିପା କର ଅଛନ୍ତି । “The Quadrumana and all the high mammals are probably derived from an ancient Marsupial animal, and these through a long line of diversified forms, from some amphibianlike creatures etc” Chapt. VI. D. M. (ଅର୍ଥାତ୍ ତତ୍ତ୍ଵାନ୍ତା କନ୍ତୁ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଉତ୍ସତର ପ୍ରକାଶପାଦୀ ଜାବ, ସମ୍ବନ୍ଧି ପୁରୁତନ ଜାଗାରୁଜାଗ୍ରୁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କଠାରୁ, ଏବଂ ଏହା ଏହା ଶେଷୋକ୍ତ ଜାତ ଉତ୍ସମଧର ପ୍ରାଣୀଙ୍କଠାରୁ ଜାତ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅଛି ଏକ ମତ ଏତାରେ ଉତ୍ସମଧର

*The early progenitors of man
were once covered with hair,*

both sexes having beards; their ears were probably pointed, and capable of movement and their bodies were provided with tail, having proper muscles. Their limbs and bodies were also acted on by many muscles which now only occasionally reappear, but are normally present in Quadrumana.” .....

and our progenitors no doubt, were arboreal in their habits and frequented some warm, forest-clad land. The males had great canine teeth which served them as formidable weapons. Chapt. VI. D. M. (ଅର୍ଥାତ୍ ମନ୍ତ୍ରମ୍ଭାବ ଅଥ ପେଟାମାତା ଅବଶ୍ୟ ଲୋମଣ ଓ ଶୂନ୍ୟମୁକ୍ତ ହୋଇଥିବେ । ସେମାନଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରମବନଃ ଚୋଜିଯା ହୋଇଥିବ ; ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ ବିଗାକୁ ଫେରଇ ପାରୁଥିବେ । ସଧାରଣତଃ, ପଶୁମାନଙ୍କର ଶଶରରେ ଯେ ଯେ ମାନ୍ଦପେଣି ପକଳ ଦେଖା ଯାଏ, ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷା ପରିଗ୍ରହିତ କରୁଥିବେ । ଫେରୁ ପେଟିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ନୟମାନ୍ତ୍ରାୟୀ (through reversion) ମାନବ ଦେହରେ ଦେଖା ଯାଏ । ... ... ସେମାନଙ୍କର ଅଗ୍ରର ବ୍ୟବହାର ଅରଣ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ଏବଂ ସେମାନେ ଅରଣ୍ୟ ପୂର୍ବ ଉତ୍ସୁ ପ୍ରଧାନ ଭୂମିରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର୍ଯ୍ୟ ଦନ୍ତ (ବା ଗଦନ୍ତ) ସମ୍ବନ୍ଧ । ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ଅମ୍ବରକ୍ଷା କରୁଥିଲେ ।

ଅଧ୍ୟାପକ Huxley (ହୁକ୍ଲି) ନୟମ୍ବୁ କରିଅଛନ୍ତି ଯେ, ବାନର ଏବଂ ପଶୁମଧିତ ସମସ୍ତ ମେତ୍ରବ୍ୟା ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ପ୍ରାଥମିକ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାୟ ସେମାନ୍ । ପଞ୍ଚବିଶ ଦିନ ପର, ମନ୍ତ୍ରମ୍ଭ ଓ କୁକୁରର ଜାବାଶ୍ରୀ ଅବସ୍ଥା ପରାପା କରି ଦେଖିଲେ କିନ୍ତୁ ପ୍ରଦେଶ ଦେଖା ଯାଏ ନାହିଁ । ଅତିରି, ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନେ ଯେ ଏକ ସମୟରେ ତତ୍ତ୍ଵାନ୍ତ ନୟମ୍ବ ଥିଲେ ଏହା ଅମ୍ବର ନୁହେ ।

ତୁମ୍ଭୁରଙ୍ଗ୍ରୀ ଅବରତ ନୂପିତ । ତୁମ୍ଭୁ ଏହା ସମୟରେ ଅର୍ଥ ମନ୍ତ୍ରମ୍ଭ ଓ ଅର୍ଥ ପଶୁ ଶଶର ଧାରଣ କରିଲା । ଏହା ହୁଏଇ

ଏହା ଅନୁମିତ ହୋଇଥାଏ ପେ, ପଶୁଜାତି ଜୀବଶାଖା ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ବିଭିନ୍ନ ସଂଖ୍ୟାରେ ଅଧି ପଶୁ ଓ ମନୁଷ୍ୟର ମୟବଢ଼ୀ ଏକ କଲେବରରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଥାଏ । ଡାରଉଇନ୍କର Natural selection ଏବଂ Sexual selection ସାହାଯ୍ୟରେ ଏପରି ହେବା ଅଧିମୂଳକ ନୁହେ । (ଡାରଉଇନ୍କର ଉଚ୍ଚ ଦୂର ବିଷୟ କଣ ତାହା ଏହି ପ୍ରକଳ୍ପରେ ସହଜରେ ଧୂଷାର ଦିଆ ଯାଇ ନ ପାରେ । ପାଠକମାନେ The Descent of Man ନାମକ ପ୍ରମ୍ବକରେ ଏବଂ Plants and Animals under Domestication ନାମକ ପ୍ରମ୍ବକର ପରିଚାରିତ ରେ ତାହାର ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ପାଇ ପାରିବେ ।) ହଠାତ୍ ଯେ ପଶୁ କଲେବର ଏହି ଅଭିନବବୃତ୍ତରେ ପରିଣତ ହୋଇଥାଏ ତାହା ନୁହେ । ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ସେ ଅନେକ ଅବଧ୍ୟାନୀୟ ଲାଭ କରିଥିବେ । ଡାରଉଇନ୍ କହିଥିଲୁଗନ୍ତି, “The continued production of new-forms through natural selection, which implies that each new variety has advantage over others, inevitably leads to the extermination of the older and less improved forms. These latter are almost necessarily intermediate in structure, as well as in descent between the last produced forms and their original parent species.” (ଅର୍ଥାତ୍, ପ୍ରକଳ୍ପ ନୂତନ୍ୟ ଉତ୍ସୁକର ପ୍ରାଣୀଜାତିକୁ ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ଵେଷ୍ୟୋଗୀ ହୋଇଥିବାର ଦେଖି ସେମାନଙ୍କୁ ବାହୁ କେବାରୁ ତାହାର ଅବଶ୍ୟକାନ୍ତ ପରିଣାମସ୍ଵରୂପ ପୁରୁତ୍ଵ ଏବଂ ସକ୍ରମ ଅନୁଭବ ଜୀବିମାନଙ୍କର ବିନାଶ ସାଧକ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଏହାର ମଧ୍ୟ ପାଣୀ ଜଗତରେ ଏବଂ ଏହି ଗେଣେଟ୍ର ଟ୍ରେଣ୍ ପ୍ରାଣୀ ନୂତନ ଏବଂ ପୁରୁତ୍ଵକ ଜୀବିର ମୟବଢ଼ୀ ।)

ମହିଂବଦିଃ, ବର୍ଷାର କାଳଦିମେ ବାକର ଏବଂ ତୃପୁରେ ଶଶ ମନ୍ଦିରରେ ପରିଣତ ହୋଇଥାଏ । ବୋଧ ହୁଏ, କୁର୍ଯ୍ୟାଦ ଅବତାର ହ୍ରାସ ଗରିଲା ପ୍ରକଳ୍ପ କୌଣସି ପ୍ରାଣୀକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ହୋଇଥାଏ । ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ପାଣୀ ଜଗତରେ ଦୋର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅଛି ସମ୍ପର୍କିତ ହୋଇଥାଏ । କହୁଥା ଅବତାରର ଯୁଦ୍ଧ

କରୁଷଦ, ବର୍ଷାର ଅବତାରର ବୃଦ୍ଧି ଲୋମଶ ଓ ଦାର୍ଘ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧକୁ ପଦରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଥାଏ । ନୃମିଂଦ ଅବତାରରେ ପଶୁର ପଦବ୍ୟୁ ସମୟ ଶାଶ୍ଵତଭାର ନହିଁ କରିବାକୁ କିମ୍ବା ସମୟ ହୋଇଥାଏ । କହୁପର ଯୁଦ୍ଧ ମସିକ, ପଶୁର ତରୁଷ୍ଣୋଣାକାର ସୂଚି ମୁଖର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଆସି ଗର୍ଭିଲାକାର ଗରିଲାର ମୁଣ୍ଡରେ ରୂପାନ୍ତରିତ । ଲୋମଶନ ମସିମୁଣ୍ଡ, କ୍ଷତି ଲୋମଶ ପାଶବ ମସିକ ଅଭିମନି କରି, ଦଶ ମନୁଷ୍ୟର ନାତି ଦର୍ଶ କେଣ୍ଟସ୍ଥାନ୍ତରେ ପରିଣତ । ମୀନର କଳରେ ଭ୍ରାସାନୋପଯୋଗୀ ଦେହ, ଉତ୍ସପତଃ ତୁମ୍ଭରେ ଗମନାଗମନୋପଯୁକ୍ତ ଅବଲମ୍ବନବିଶ୍ୱାନ କଲେବରରେ ଅଧି ଉପରୁତ୍ତି । ଏହିପରି ଯେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏହିଥାଏ ତାହା ପାଠକେ, ସହଜରେ ହୃଦୟମାନ କର ପାରିବେ । ଶାଶ୍ଵତର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଙ୍ଗେ, ମଧ୍ୟ ମାନସିକ ଶକ୍ତିର ବହୁଲ ଉନ୍ନତ ସାଧକ ହୋଇଥାଏ । କାରଣ ଆକମ ମାନବର ଧୀଶକ୍ତିର ନିମ୍ନମାତ୍ରା ସୋଧାକ ବନମନ୍ଦର୍ଭର ଦୂର୍କି ଶକ୍ତି ।

ଅଞ୍ଚାପକ ହୁକ୍‌ଲେ (Huxley), ପ୍ରାଚୀ ବିମେନ୍ଦ୍ରିୟ ଓ ବିଶମନୁଷ୍ୟରୁ ଅଦିମ ଅସର୍ଯ୍ୟ ମାନବ ଜୀବିର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଥିବାର ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । “Without question, the mode of origin, and the early stages of the development of man, are identical with those of the animals immediately below him in the scale; without a doubt in those respects, he is far nearer to the apes than the apes are to the dogs.” ତାଙ୍କର ଏହି ମତରୁ ତାହା ନିଃଧ୍ୟନେହୁରୁଷେ ରୂପାଯାଏ । ଆଧୁନିକ ଶାଶ୍ଵତବ୍ରତିକରିମାନେ, ବହୁ ପରାମରଶ୍ୱର, ମନବ ଏବଂ ମର୍କଟର ଅଗ୍ରିପ୍ଲାଟ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ବିଶେଷ ପ୍ରବେଦ ଦେଖି ପାର ନାହାନ୍ତି । ଡାରଉଇନ୍ କହିଥିଲୁଗନ୍ତି, “This creature, if its whole structure had been examined by a naturalist would have been classed among the Quadrumana, as surely as the still more ancient progenitor of the old World and New World monkeys. ଏହାର ସାରଜଥା ଏହି ଯେ, କରୁଷଦିନ୍ତୁ ପୁରୁତ୍ଵ

ନୂତନ ବୃକ୍ଷଟ୍ରେ ବାଳର ଜାତର ଉଧ୍ୟାଦକ । ମେକେଲ (Meckel) ମଧ୍ୟ ବହୁକାଳ ପୂର୍ବରୁ ଏହା ନିଷୟ କର ଅଛନ୍ତି ଯେ, ପେତେବେଳେ ମନୁଷ୍ୟର ବାହୁର ପେଣୀ ସ୍ଥାନବିକ ଆକାର ପରିଚ୍ୟାଗ କରେ, ସେ ସାବର ପେଣୀ ଆକାର ଧାରଣ କରେ । ଏହିପର ଏକ ତୁପାନ୍ତୁରତ ହେଲେ ଅନ୍ୟର ଆକୁଳ ଧାରଣ କରେ । ଏହି ପୂର୍ବୋତ୍ତ୍ଵ କାରଣ-ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏହା ବୃକ୍ଷାୟାଏ ଯେ, ସମ୍ବନ୍ଧତଃ ମନୁଷ୍ୟର ନିକଟତମ ପୂର୍ବପୂରୁଷ ଗେଲା ଜାଗ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରାଣୀ ।

ତର୍ହେ ଉତ୍ତରରେ, ଶିଖର ବାମନରୂପରେ ଅଚାର୍ଯ୍ୟ । ଏହି ଅବତାର ଦ୍ୱାରା ଏହା ଅନ୍ୟମିତ ହୁଏ ଯେ, ଉତ୍ତରମଧ୍ୟରେ ଗେଲା ପ୍ରଭୃତି କାତ ତୁପାନ୍ତୁରତ ହୋଇ ତୁପକାୟ ମନୁଷ୍ୟ ଶିଥରରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିବା । ଗେଲାଲୁ କାଳହିମେ ନଈ ଚିବି ଧାରଣ କରିବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେ । ସମ୍ବନ୍ଧତଃ, ଗେଲା ପ୍ରଭୃତି ଜାତ, Fugians (ପିଉଜିଆନ୍ତ୍ର) କିମ୍ବା ବ୍ରୁକିଲଦେଶୀୟ ଦ୍ୱୋଟେକାତ୍ତ୍ୟ (Protocodos of Brazil) ଜାମକ ଆଧୁନିକ ନିମ୍ନତମ ଅସର୍ଥ ଜାତକୁ ପ୍ରଥମେ ଉଲ୍ଲାଠ ହୋଇଥିବେ । (ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେ) ଅସର୍ଥ ଜାତ ଦେଖାଯାନ୍ତି, Fugians (ପିଉଜିଆନ୍ତ୍ର) ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନିମ୍ନତମ ପ୍ରେଣୀଭୁତ୍ତ । ସେମାନେ ଅନାହୁଦିତ ଭବରେ ଉତ୍ତପ୍ତତଃ ତୁପଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ଫଳମୂଳହେଜୋ । ସେମାନଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାନ ନ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିପ୍ରକାଶ ଜାତମାନଙ୍କର ସର୍ଵର୍ଣ୍ଣରେ ଅସି କମଣଃ ଉଚ୍ଚତତ ଲାଭ କରିଥିବାକୁ ( ) । କାରଣ ସେମାନଙ୍କ ଦେଖିଲେ ବୋଧ ହୁଏ ଯେ, ପାଣୀବ ପ୍ରକାରରୁ ସେମାନେ ବିଶେଷରୂପେ ବିଲାଙ୍ଘ ନୁହେ ।

ସେମାନଙ୍କ ମୁହଁ କେତେକ କାଳହିମେ କୌଣସି ନିର୍ମତ ଉତ୍ତରମ ପ୍ରଦେଶରେ ବାପ କରିଥିବେ ! ସେଠାରେ ସେମାନଙ୍କ ବହୁଶିଥିରୁ ଅମ୍ବରନ୍ତ କରିବାକୁ ପଡ଼ି ନ ଥିବ । ଏହିପର ଏକମାନରେ ଅନେକ ପୁରୁଷ ବାପ କରିବାପର, ସେମାନଙ୍କ ପରିବାରୀ ବଂପନ୍ତରମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ତୁପଣ କର ହୋଇଥିବ । ସେମାନେ କେତେକ ବର୍ଷପର ଏକ ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କଠାରୁ ଯେ ସମ୍ମର୍ତ୍ତ ପୁଥକ୍ ହୋଇ ଆହେ ସମେତ କଣ ? ଆରଜିନଙ୍କର ମତ ମୁହଁ ନୁହେ । ସେ ବହୁ କ୍ରୋପର ନିଷୟ

କରିଥିବାକୁ ଯେ, 'I think, there can be no doubt that residence, during many generations at a great elevation tends, both directly and indirectly to induce inherited modifications in the proportions of the body. Chapt. II The Descent of Man. ସ୍ମୃବଚଃ, ସେଠାରେ ସେମାନଙ୍କର ହିଂସ-ନିମ୍ନ ବୟବ ଥିବାରୁ, ସେମାନେ ଦ୍ୱାରାରେହଣ ପ୍ରଭୃତି ପରିଚ୍ୟାଗ କରିବା ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ହିଂସ ଦେବ ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖିଥିବ । କେବଳ ଦୂରପାଦ ସାହାଯ୍ୟରେ ଗମନାଗମନ କରିବାଦ୍ୱାରା ଏବଂ ପଦ ଦ୍ୱାରା ଉପରେ ଶାଶର ସମୟ ଭାବ ପଡ଼ିବା ଦ୍ୱାରା ଗେଲା ପ୍ରଭୃତି ଜାତର ପୂର୍ବପାଦ ବିଦଳ କ୍ରମଶାଖା ମନୁଷ୍ୟ ପାଦରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିବ । ତ୍ରୀଣ୍ୟମଣ୍ଡଳ କିମ୍ବା ତତ୍ତ୍ଵ ସନିକଟବର୍ତ୍ତୀୟ ଧରଣଗୁଳରେ ବାପ କରି ସେମାନେ ଲେଖିଲେ ଅଛାଦନ କ୍ରମଶାଖା ପରିଚ୍ୟାଗ କରି ଥିବେ । ପୂର୍ବ୍ୟତାପ ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ଲୋପ ହିମେ ପାତଳା ଓ ମୁହଁ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବ । ଏହିପର ବିଦଳ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନିଷୟ ସାଧାରିତ ହୋଇଥିବ । (ଏହି ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଏହି ମୁହଁ ପ୍ରବଳର ବିଶ୍ଵର୍ପଣ ନୁହେ । ଏବଂ ଏଥି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପଦେ ଅଧେ କଥା ଲେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ପାଠକମାନେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ସେବେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେତୁ ମାନେ ଆରଜିନଙ୍କର The Descent of Man ଜାମକ ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ିଥିବେ ବା ପଢ଼ିବେ ସେମାନେ ଏହି ପ୍ରବଳର ସତ୍ୟାପତ୍ୟ ନିଷୟ ଉଚ୍ଚକର୍ତ୍ତା କରି ପାରିବେ । ଉଚ୍ଚ ବହିରୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଅନେକ ଅଂଶ ଉତ୍ତାର କରିଥିବା କାରଣ ପାଠକମାନେ ଏହା ମୋର କପୋଳକର୍ତ୍ତା ବୋଲି ଉତ୍ତାର ଦେବେ ନାହିଁ । ଅର ମଧ୍ୟ ଅନେକାଣା ଉତ୍ତାର ଯୋଗ୍ୟ ଥିଲୁ । ମାତ୍ର ପ୍ରବଳର ଦାର୍ଢତା ବୟବରେ ସେ ଗୁଡ଼କ ପରିଚ୍ୟାକ୍ରୁ ହୋଇ ଥାଏ । (ମୋର ଏହି ପ୍ରବଳର ଉତ୍ତେଷଣ କେବଳ ଦଶ ଅବତାରର ଗତ୍ତ ପ୍ରବଳ ତତ୍ତ୍ଵ ଦେଖାଇ ଦେବା ।)

ସେମାନଙ୍କର ଶଶର ଏହିପର ତୁପାନ୍ତୁରତ ହେବାର ଅନେକ ବର୍ଷପର, ବୋଧନ୍ତୁଏ ସେମାନଙ୍କର ବାସପ୍ରାନ୍ତ ବହୁଶାଖା ଅନ୍ତିମତ ହୋଇଥିବ । କିନ୍ତୁ, ସେମାନେ, ପ୍ରବଳକ ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ଘରନ୍ତ, ଦ୍ୱାରାରେହଣ ପଢ଼ିବା, ଲେଖିଲେ କରିବା କର୍ତ୍ତା, ଲିପ୍ରଗମନାଗମନ ଓ ପଲାମ୍ବନ ପ୍ରବଳ ବିଭିନ୍ନ

ସ୍ଵାଭବିକ ଶହୁରୁ ବହୁତ ହୋଇ ଥିବାରୁ, ସେମାନଙ୍କୁ ଆସୁ-ରକ୍ଷାର୍ଥ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉତ୍ସାହିତ ଉଭାବନ କରିବାକୁ ପଡ଼ି ଥିବ । ସେମାନଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ଠ ଏହିପରି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୋଜିତ ହେବାବ୍ଲାବ କ୍ରମଣ୍ୟ ଉନ୍ନତି ଲୁହ କରିଥିବ । ସେମାନେ ପରିଶେଷରେ କୃତିମ ଅସ୍ତରଣ୍ୟ ଉଭାବନ କରି ଶବ୍ଦାବ୍ଲାବ କରିବାକୁ ପଞ୍ଚମ ହୋଇଥିବେ । ଏହିପରି, ପ୍ରାସ୍ତରଣ, ଆମ୍ବୁ ମାନଙ୍କର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନେ, ଅଦିମ ପାଶବ ଶବ୍ଦର ପରିଶେଷାଗ କଳ ଦିନଠାରୁ, ଅସୁରକ୍ଷା ଏବଂ ନିତ୍ୟ ବ୍ୟବହାର୍ୟ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ନିମିତ୍ତ ବିବିଧ ଅସ୍ତରଣ୍ୟ ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିକିର୍ଣ୍ଣ ଅବିଷ୍ଟାର କରିଥିଲୁଣି ।

ବୈରନ୍ୟାନନ୍ଦ ସକାଶେ, ସ୍ମୃତିରେ, ସେମାନେ ଏହି ସମୟରେ ଦଳବଦ୍ଧ ହୋଇଥିବେ । ଏକତାର ଶୁଭ୍ୟତା ଅନୁଭବ କରି, ସେମାନେ ସମାଜବଦ୍ଧ ହୋଇ ବାସ କରିବା ଶବ୍ଦ ସମ୍ବନ୍ଧ । ସମାଜ ଗଠନର ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କର ମନୋ-ବୃତ୍ତି ଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମଣ୍ୟ ଉନ୍ନତି ଲୁହ କରିଥିବ; କାରଣ ସମାଜ, ସମୟ ଦେଖିବିଳା ଓ ମାନସିକ ଶକ୍ତିର ବିକାଶର ମୂଳ ଶେଷ; ସହାନୁଭୂତି, ମେହି, ଦ୍ୱାରା, ତତ୍ତ୍ଵା, ସ୍ଵଦେଶପ୍ରେମ ଉଚ୍ଛିତ୍ୟ ଉଚ୍ଛିତ୍ୟ ଜନ୍ମପ୍ରାଣ, ସମଜ । ବୋଧକ୍ଷେତ୍ର, ମନୋଗତ ଭାବ ପରିଶର ମଧ୍ୟରେ ବିଜ୍ଞାନ୍ୟର ସୁବଧା ପାଇଁ ଏହିସମୟରେ ଭାଗୀର ସ୍ଵର୍ଗି ହୋଇ ଥିବ । କାଳର ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନକାରୀ ଅବର୍ତ୍ତରେ ପଡ଼ି ନରକ୍ଷିତି (ଅର୍କମନ୍ଦ୍ୟ ଓ ଅର୍କପଣ୍ୟ) ଶବ୍ଦର ଯେ ଶର୍କାରୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ଦ୍ୟ କଲେବରରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିବ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଏହି ପ୍ରକରିତ ଆଲୋଚନ୍ୟ ଜଟିଲ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକ ଅଭିନିମ କରି ଅମ୍ବେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଥିଲି ପୌରଣିକ ଏବଂ ବୀତହାତୀକ ଯୁଗରେ ଉପସ୍ଥିତ, ଏଣିକି, ମାନବଜାତର ଯେ କ୍ରମୋନ୍ନତି ହୋଇଥିଲା ତାହା ଆଲୋଚନା କରିବା ସରଳ; ଏବଂ ମତଦେବର ଆଶକ୍ତା ଶୁଣୁ କମ । ଅବଶ୍ୟ ଅନ୍ତରାଗର ବିହୁତ ଆଭାସ ଦେଇ ମୁଁ ପ୍ରଦର୍ଶନ ଶେଷ କରିବ ।

ତୁମ୍ଭେ ଉତ୍ସର ପରଶ୍ରମ ରୂପରେ ଅବର୍ଦ୍ଦିତ ହେଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନୀ ବିଜ୍ଞପ୍ତ୍ୟାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ସୁଷ୍ଠୁ ଅଶ୍ରୁଗୀ ଜାଗା, କ୍ରମୋନ୍ନତି ଲୁହକର ବାମନାବସ୍ଥା ଅଭିନମ କରିବାପରି

ପଶୁମର୍ତ୍ତ୍ଵା ଧାରଣ କଲୁ । ସେହି ଅଶ୍ରୁଗୀ ଜାଗାଶୁର ଏହି ପରଶ୍ରମାବସ୍ଥା, ବୋଧକ୍ଷେତ୍ର, ଯୌବନର ପ୍ରାଥମିକ ସମୟ । ଯୌବନରେ ଉଚ୍ଚତାର ସମ୍ପ୍ରଦୟ ଉତ୍ସାହାଭାବ ଏହି ଅବତାର ଯୁଗରେ ପ୍ରକାଶିତ ।

ମୁଁ ଏଥେ ପୂର୍ବ କହିଅଛୁ ଯେ, ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ପାଶବଶର ଶର୍କାରୀ ନରବେହରେ ପରିଣତ ହେଲୁପର ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ସମାଜବଦ୍ଧ ହୋଇ ଏକ ପ୍ଲାନରେ ବାସ କରିଥିବେ । ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀପ୍ରକାଶିତ ଅନୁନ୍ନତ ଜାତମାନେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେମାନଙ୍କର ଏହି ଅଦିମ ବାନ୍ଧୁମି ଅନ୍ତର୍ମାନ କରିଥିବେ । ଏଣୁକର, ଉତ୍ସର ଦଳ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ବିଧ୍ୟାଦ ଅନେକ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ଲାଷ୍ଟିକ ହୋଇଥିବ । ସମୟେବ୍ୟାପ୍ୟାଣୀ ଶାଶ୍ଵତ ବଳର ଅବଶ୍ୟକତା ବଢ଼ିଥିବାରୁ, ସେମାନେ, ବିଭିନ୍ନ ଉପାୟ ଦ୍ୱାରା ତାହାର ବାର୍ଯ୍ୟର ବିକାଶ, ଉକ୍ତର୍ଷ ଧାରନ କରିଥିବେ । ଶୌର୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ, ଏହି ଯୁଗରେ ହୋଇଥାଏଇ । ପରଶ୍ରମ ତାହାର ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରମାଣ ।

ଏହିସମୟରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଅଦି ପୁରୁଷମାନେ ଯୁଦ୍ଧ କୌଣସିଲ, ନାନାକାରି ଅସ୍ତରଣ୍ୟ ଅବିଷ୍ଟାର, ସମାଜ ସରଣଣ, ଅନୁନ୍ନତ ଜାତର ଉଚ୍ଛେଦ ସାଧନ କିମ୍ବା ଉନ୍ନତ ପଥକୁ ଆନ୍ୟନ ପ୍ରତିକିର୍ଣ୍ଣ ବିହୁବିଧ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିପୁଣ ହୋଇ ଉଠିଥିବେ ।

ଏହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅବତାର ରାମ । ସତ୍ୟନିଷ୍ଠା, ଶୁଭ୍ୟ ଉଚ୍ଛିତ୍ୟ, ତତ୍ତ୍ଵା, ସହିତ୍ୟାକ୍ରମ, ପ୍ରଜାବାସର୍କାର, ଦାଙ୍ଗତ୍ୟ ପ୍ରଣୟ ପ୍ରତିକିର୍ଣ୍ଣ ଦେବୋପମ ଶୁଣିବ ବିକାଶ ଏହି ଯୁଗରେ । ଏହି କାଳରେ ରାଜନୀତି, ଧର୍ମନୀତି, ଦର୍ଶନ, ଓ ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରତିକିର୍ଣ୍ଣ ଚର୍ଚାରେ ମନୁଷ୍ୟ ମସିଷ୍ଟ ନିଯୋଜିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଅଭ୍ୟାସ ସୂନ୍ଦର ଅନୁମନାନରେ ମାନବମନ ଦୟକୁ ହୋଇ ଯେ କେତେବୁଦ୍ଧି ସୁଷ୍ଠୁକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅତିକୁ ଅଗ୍ରପର ହୋଇଥାଏଇ ତାହା ଭାବଲେ ମନ ବିପୁଲ ରଧରେ ଅଧିକ ହୁଏ । ଏହି ଯୁଗର ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ କିଏ ଅନୁମନ କରିବ ଯେ ଏକ ସମୟରେ ଏମାନେ ସମ୍ପ୍ରଦୟ ବା ପଶୁ ସ୍ଥାନେ କି ଉଚ୍ଚତାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଭିନ୍ନ ସେ ପ୍ରଧାନକ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ରାମାବତାରରେ

ସେ ଯେଉଁ ଅଦର୍ଶ ପ୍ରାଣୀ ଜଗତର ସଂଖ୍ୟରେ ସ୍ଥାପିତ କଲେ,
ତଥାରୁ ମାନବଜୀବି ବିଶେଷ ଉତ୍ସତଃକାଳୀ ହୋଇଥାଏ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣୀ ଏପରି ଶିପ୍ରଭାବରେ ଦୃଷ୍ଟିଗ୍ରାମ ହୁଏ ଯେ,
ଯଦି ଜୀବଧ୍ୟାତ୍ମକ ନିତ୍ୟବଶିଳ୍ପୀ ପଦାର୍ଥ ସହଜରେ ପାଇ
ପାରୁଥାନ୍ତା, ଏବଂ ହେଠ ଓ ସନ୍ଧାମକ ପୀତାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
ଅବ୍ୟାହତ ଲାଭ କରି ପାରୁ ଥାନ୍ତା, କେତେକ ବର୍ଷପର ସମୟ
ଦୁଃଖ ତାକୁ ସ୍ଥାନ ଯୋଗାଇ ପାଇନ୍ତା ନାହିଁ । ଅଦେମ ଉନ୍ନତ
ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନେ, ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାଥମିକ ବାସ ତୁମିରେ
ସଖ୍ୟାଚତ ଭାବରେ ବଢ଼ି ଥିବେ । ମେଠାରେ ଜୀବଧ୍ୟାଧିର
ଅଭିବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିବ । ସ୍ଵତରଙ୍ଗ, ସେମାନେ ବାଧ୍ୟ
ହୋଇ ନୂତନ ବାସ ତୁମେ ଅନ୍ଦେଶ ପାଇଁ ଜନ୍ମାନ
ପରିଚ୍ୟାଗ କରିଥିବେ । ବୋଧ ହୃଦୟ, ଏହି ଦେଶାନ୍ତର ପ୍ରୟାଣ,
ବାମନ କିମ୍ବା ପରଶୁରାମ ଅବତାର ଯୁଦ୍ଧରେ ହୋଇଥିଛି ।
କାରଣ, ଅମ୍ବେମାନେ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଅଷ୍ଟକୁ ଅଭିଭୂତ ଥିଲୁ
ଅର୍ପ୍ୟକାରୀ ମଧ୍ୟ ଅଭିଯୁକ୍ତ ଅସି କେତେକ ସରସଗ ଓ ବିକ୍ରି
କୁନ୍କରେ, କେତେକ ଉତ୍ତରି (ପାରପଥ) ରେ, ଏବଂ କେତେକ
ଗ୍ରୀସ ଓ ବେମ୍ ଦେଶରେ ବାସ କରିଥିଲେ । ଏହିପରି ବିଷ-
ଜନକଙ୍କର ଉନ୍ନତ ଜୀବପାନକ (ମନବ, ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାଣୀ
ଜଗତର ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ ଶକ୍ତିର ଉତ୍ସବ ବିକାଶ)
ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶରେ ଅଧିକିତ ହୋଇଥିବେ । ଏବଂ
କେତେକ ଅନୁନ୍ତ ଜୀବି ଦେଶକୁରେ ସର୍ବଶରୀରେ ଅସି
ଉନ୍ନିତ ହୋଇଥିବେ; ମଧ୍ୟ କେତେ ଯେ ସମ୍ମଲେ ବିନଷ୍ଟ
ହୋଇ ନ ଥିବେ ଏଥରେ ସନ୍ଦେହ କଣ ?

ଅର୍ଯ୍ୟ ଜାତିର ଉଭବ ପୃଥିବୀର ସହି ଯେ ହୋଇଥିବ
ହୋ ନୁହେ । କେତେକ ବାନର କମ୍ବା ଚିଲ୍ଲରୁମ୍ଭି ପୂର୍ବ-
ପୂର୍ବୀ ଏଣ୍ ଅସାଧ୍ୟ ବନ୍ଦ ଜାତ ଦୂରବିଦ୍ଧ ଅନୁନ୍ତ ହୋଇ
ରହିଥିବେ । ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଅନ୍ଦମ ଅର୍ଯ୍ୟ ପିତାମାତା ନୁହନ୍ତି
ବସନ୍ତ ପ୍ଲାନେ କରିବା ମନ୍ଦରେ ସେମାନଙ୍କ ପଣେ ଯୁକ୍ତ
କରିଥିବେ । ବିମାୟଶ ସୁରେ କପି ସେନା ଓ ରକ୍ଷଣପ୍ରତ୍ଯକ୍ଷି
ସେମାନଙ୍କ କିଛି ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହନ୍ତି । ଏବେ ମଧ୍ୟ, ଫେହି ଯୁଗ
ଏବେ ତ୍ୱରିବନ୍ତ୍ରୀ ରାତ୍ରିମେ ନ୍ଦିତରେ ଲୋକମାନଙ୍କର
ଅଭ୍ୟାସକ ମୂରଧ୍ୟା ପ୍ରିଣ୍ଟିତା ଏବେ ଅରଣ୍ୟ ଜାବନ ପ୍ରତି ବିଶେଷ
ଦୟାତ୍ମକ, ଦେଖାନଙ୍କର ନିକଟରୁତି ବାଣିଧରମାନଙ୍କର ସ୍ଵଭାବର

ଗୁଣର ବିକାଶ ମାତ୍ର । ଅଜି କାଲି ମଧ୍ୟ, ଅମୃତାନନ୍ଦଠାରେ
ଉଦ୍‌ବୃକ୍ଷ ହା ନିଃକାର୍ଯ୍ୟ ପଦମାଣରେ ଦେଖା ମୋଏ ।

ପେଉଁମନେ ଅର୍ଯ୍ୟ ଜାତିର ଅଧିକତା ସ୍ଥିକାର କରି ଏବଂ
ଷେମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତ ଜୀବନପ୍ରଣାଳୀ ଅନୁସରଣ କରି କଲି-
ଦିବେ । ସେମାନେ କ୍ରମଶଃ ଉନ୍ନତ ଲାଭ କରିଥିବେ ; ଏବଂ
ପରିଶେଷରେ ଅର୍ଯ୍ୟ ଜାତିର ପରଣ୍ଠ ହୋଇଥିବେ ।

ରମଚନ୍ଦ୍ର ତଥାୟ ହୃଦୟର ଅଦ୍ଵିତୀୟ ପ୍ରକାଶ ଓ ପୀତା ଅଦ୍ଵିତୀୟ ରମଣୀ ଥିଲେ । ଏହି ଅବତାର ହୁଏ ପ୍ରାଣୀଜଗତ ସେହି ପମଫୁରେ ଯେଉଁ ଉଚଚମ ସୋଧାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଥିଲା ତାହା ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵରେ ହୋଇଥିଲା ।

ତୃପ୍ତରଦ୍ଵାରୀ ଅବତାର ବଳରୂମ । ଫିନଶଃ ଭରତାୟ
ଅର୍ଯ୍ୟକାଳ ଅପ୍ରତିହତ ଭାବରେ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ ଆତକୁ ଅଗ୍ରପଥ
ହୋଇଥିବ । ଦେଶ, ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ଏବଂ ଅନ୍ତଃଶବ୍ଦୀରୁ ଷଷ୍ଠୀ
ପାଇଥିବ । ଏହାର ଧରଣାମ ସ୍ଵରୂପ, ଅର୍ଯ୍ୟମାନେ କୃଷି,
ବାଣିଜ୍ୟ ଲିଳୁ, ସାମାଜିକ ପ୍ରକଟଣା, ସାହିତ୍ୟକର୍ତ୍ତା ଭାଷାଭ
ପୌଷ୍ଟବସାଧନ, ଧର୍ମଚର୍ଚା ପ୍ରଭୃତି ବିବିଧ ସୁଖଶାନ୍ତିପାଦେଶ
କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟନ୍ତ୍ରି ହୋଇଥିବେ । ବଳରୂମ ଅବତାର ହାତାର
ଏହି ସ୍ଵରାଗ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରା କରଦେଲୁ ପର ବୋଧକ୍ଷେତ୍ର । ବିଶ୍ୱାସୀ
କର ତକାଳୀନ ଅଭିଯୁକ୍ତ ସମ୍ପଦ ପ୍ରାଣୀ ବଳରୂମ ଓ କଣ୍ଠ ।

ପରିଶୋଷରେ ଦରବାନ୍ ଦୂର ଚାହିଁରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ ।
ଏହି ଅନ୍ଧତାର ଫ୍ଳାର ନେତିକ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘର ପରାକାଣ୍ଡା ପୂରିତ
ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରାଣୀକଟିତ ଅସି ପ୍ରାକୃତିକ ଅବଶ୍ୟମାନ
ମୁତ୍ତୁୟ ସଙ୍ଗେ ସମର କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଏବଂ ଉକ୍ତ ସତ୍ତାମ
ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ ଅସ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ର ଅବଶ୍ୟରଣରେ ନିଯୁକ୍ତ । ମୁତ୍ତୁୟମରରେ
ଜୟୀ ହେବାପାଇଁ ଦୂରଦେବ ଯେହି ଅନ୍ତୁଥ ଅବଶ୍ୟାର କରି
ଠିଲେ ତାହା ଏହି :—ସର୍ବତ୍ରରେ ଦୟା, ଅନ୍ତିଷ୍ଠା, ସତ୍ୟ-
ନିଷ୍ଠା ଯକ୍ଷମାନତା, ବିଲ୍ ସର୍ବ ପ୍ରାନ୍ତଜୀବନ ତୁରିତ । ମାନବଜାତି

ଏ ସମୟରେ କି ଉନ୍ନତ ଅବସ୍ଥାରୁଡ଼ି ହୋଇ ଥିଲା ତାହା
ଦକ୍ଷାଜୀବ ଦ୍ୱାରା ରୂପୀର ଧର୍ମ ଯାଇଥିଲା ।

ଅବତାର ବିଷୟ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଥାଇଲେ କଳ୍ପରେ ଏହା
ହୁଣ୍ଡ ନୃତ୍ୟାରୁଥିଲୁ ଯେ ବିଶକର୍ମା ଅପ୍ରତିହତ ଭବରେ ପ୍ରାଣୀ
ଜଗତର ଉନ୍ନତ ସାଧନାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଏହି ବୃଦ୍ଧଶଶାର
ତାଙ୍କର ଶେଷ ଲକ୍ଷ୍ୟମୂଳୟ ଜୀବ, କି ଅତି କିଛି, ତାହା ସେ
ଜୀବନ୍ତ, ସେ ପ୍ରଥମେ ଅଣ୍ଟ, ତୟରେ ମସ୍ତିଷ୍ଯ, କର୍ତ୍ତ୍ଵ, ବରାହ,
ନୃସ୍ତିହ, ମନୀନ, ପର୍ବତୀନ, ଘମ, ବଳବତ୍ ଓ ପରଶେଷରେ
ବୃଦ୍ଧଶଶାର ସ୍ମୃତିକଲେ । କମାନ୍ଦୟେ ମଧ୍ୟ ଶାଶରକ,
ମାନ୍ୟକି, ଓ ନୌତଳ ଦ୍ଵିବିଧ ଶତ୍ରୁର ପୁଣ୍ୟାଧନ କଲେ ।
ଉଚ୍ଚ ସୁଷ୍ପବସ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହାର ପ୍ରୋତ୍ତବସ୍ତା କି ବାର୍କତ୍ୟ
ଦଶାରେ ଉପନାତ ତାହା ପ୍ରିୟ କର୍ତ୍ତାପାଇ ନଥାରେ । କିନ୍ତୁ
ଏହା ନିଷୟ କର କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ
ତାହାର ପିତାଙ୍କ ଚିତ୍ତିଗାରଥିଲୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୁଷ୍ପବସ୍ତୁ
ସଙ୍ଗେ ତାହାର କିମ୍ବନ ତାହା ଜାଗି ପାରିଥିଲୁ । ଏଥିରୁ
ଏହା ବୁଝ୍ୟାଏ ଯେ ତାହାର କରମ ପୀମାରେ ଥିଲି
ଉପତ୍ତିକ ହୋଇନାହିଁ । ବିଷୟଶ୍ଵା ତାହାର ଅତି ଅନେକ
ଉନ୍ନତ କରିବାର ଆଶା ରଖିଅଛନ୍ତି । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ
ମାନଙ୍କର ଏହାହିଁ ମତ । ସେମାନେ କହନ୍ତି ପୁଣ୍ୟ ଦ୍ରମଣଃ
ଉନ୍ନତି ଅଢ଼କୁ ଅଗ୍ରମର ହେଉଥିଲୁ । ଇଂଲଞ୍ଜର ଜ୍ୟୋତିନାମା
କବି ଲିର୍ତ୍ତଟେନିଯନ୍ କହିଅଛନ୍ତି—

"That God, which ever lives and loves,
One God, one law, one element—
And one far off divine event,
To which the whole creation moves."

କିନ୍ତୁ ଅର୍ପ୍ୟ ମନୋମାନେ କାହିଁକି କଳ୍ପି ଅବତାର
ସୀକାର କରି ପ୍ରାଣିଜଗତର ସହାର କଲ୍ପନା କରିଅଛନ୍ତି
ରୂପୀ ଯାଉ ନାହିଁ । ବୋଧ ହୁଏ, ଦୂଷାବତାର ପରେ
ଉଚ୍ଚଗୟ ଅର୍ପ୍ୟ କାନ୍ତର ଅମ୍ବପଢ଼ନ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କରି
ସେମାନେ ଅଭି ଉଚ୍ଚକାର ଥିଶା କରି ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ
ଉଚ୍ଚବସ୍ଥାରେ ଏହି ଜାତିର ସମ୍ମଳ ବିନାଶ କଳ୍ପି ଅବତାର
ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମୟ କର ଯାଇଅଛନ୍ତି । ବାସ୍ତଵିକ ଉଚ୍ଚଗୟ ଅର୍ପ୍ୟ-
ମାନେ ଏକ ସମୟରେ ଅଶାତତ ଉଚ୍ଚକମ ସର୍ବତ୍ରାପୋଧନରେ
ଯେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲେ ଏହିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।
ତକ୍ତଳୀକି ଉଚ୍ଚବସ୍ଥା ଦର୍ଶିମାନେ ଅଭି ତାହାଠାରୁ କୌଣସି

ଉଚ୍ଚତର ଘୋଷନ ମାନବ ଜାତିର ଭାଗ୍ୟରେ ଏହିବ ବୋଲି
ମନେ କରି ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ କଲ୍ପି ଅବତାରର କଲ୍ପନା ।
ଯେଉଁ ସମୟରେ ମନଶୀମାନେ ଏହି ଅବତାରର କଲ୍ପନା
କରିଅଛନ୍ତି, ପେହି ସମୟରେ ବୋଧ ହୁଏ, ଭାବଭୟ ଅର୍ପ୍ୟ-
ମାନକ କୌଣସିପର୍ଦ୍ଦ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ହୋଇଇଲା ।

କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର କଳୁନା, ଶୁଣ୍ଟରଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହରୁ
ସତ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେଲାପରି ବୋଧ ହେଉ ନାହିଁ ।
ସେମାନଙ୍କର ପର୍ଯ୍ୟାଳୋଚନାର କ୍ଷେତ୍ର ଭାରତ ଆଜି ଉଚ୍ଚତ
ପଥରେ ଅଗ୍ରଯତ ହେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଏବଂ ପୁଟିବର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
ଜୀବିତାନେ ମଧ୍ୟ ସିପି ଗତରେ ଅଗ୍ରଯତ । ମାନ୍ୟିକ,
ନୈତିକ ଓ ଶାସନକ ଶକ୍ତିର ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଅନୁଦିନୟ
ଉନ୍ନତ ସାଧନ ଦୋଷାତ୍ମକ । ମନୁଷ୍ୟ ପମ୍ପ ସୁଷ୍ଠିକୁ ଅୟତ୍ତାଧୀନ
କରିବାକୁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ଏଥିରୁ ଅନୁମିତ ହୁଏ ଯେ ଭଗବାନ୍
ଅଧିନିକ ସର୍ବତ୍ରମ ମାନବଜାତ ଅପେକ୍ଷା ଅନ୍ୟ ଏକ
ଶୀର୍ଷସ୍ଥାନୟ, କଳୁନା ବିଶ୍ଵରୂପ ପ୍ରାଣୀ ସୁଷ୍ଠି କରିବାକୁ ଶେଷ
ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଅଛନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀଶଂ, ମୁଁ ଭଗା ଅବତାର ସ୍ତ୍ରୀକାର
କରିବାକୁ ସନ୍ଦର୍ଭ ।

ତାରତିଳନ ପ୍ରମୁଖ ଧର୍ମିତାନେ ମନସ୍ୟ ପୂର୍ବୟଗୁଣମାନଙ୍କୁ
ମୟ୍ୟ କହିପରେ ପରିଶର କରିବାରୁ ଏବଂ ବାଇରେଲେ ବର୍ଣ୍ଣିତ
ସୃଷ୍ଟିରହ୍ୟ ଅସତ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରତିପନ୍ନ କରିବାରୁ ନାସ୍ତିକ
ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହୋଇଥିଲେ । ତାରତିଳନ କହିଅଛନ୍ତି,
“I am aware that the conclusions arrived
at in this book will be denounced by
some as highly irreligious ;” Part. III,
chapt. XXI. The Deceit of Man, 20

ଅମ୍ବାନଙ୍କର ଅର୍ପ୍ୟ ମହିଷିମାନେ ପ୍ରାଣୀ ଜଗତର ପର୍ବୋକୁ
ଫର୍ମିକ ବିକାଶରେ ଉଦ୍ଘରକର ବିକାଶ ଉପଲବ୍ଧ କରିଥିଲୁଣ୍ଡି ।
ବାସ୍ତବିକ, ଯାହା ଥୁବ ସତ୍ୟ, ତାହା ସେମାନେ ନିରୂପଣ
କର ଯାଇଥିଲୁଣ୍ଡି । ଅମ୍ବାନେ ସେହି ଫର୍ମିକ ବିକାଶକୁ
ପୂଜା କରୁଥିଲୁଣ୍ଡି । ପୂର୍ବପୂରୁଷମାନଙ୍କର ଲ୍ଲାନଦଶାରେ ଲଙ୍କିଛି
ନ ହୋଇ ବରଂ ସେମନଙ୍କର ସୁତ ଗାନ କରୁଥିଲୁଣ୍ଡି ।
ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ, ଅର୍ପ୍ୟ ମନସି, କୋଟି ଧନ୍ୟବାଦ ତୁମ୍ଭର
ମନସାକୁ । ବୋଧ ହୁଏ, ପାଖତ୍ୟ ବାସିମାନେ, ଅମ୍ବାନଙ୍କର
ଏହି ଅବଳାରତଥ ଜାଣିଥିଲେ ଉଭାବନଙ୍କ ଉପରେ
ଲାପୁଣିତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବୁଥା ବୋଷ ଆବେଦ କର ନ ଥାନେ । ଏବଂ

ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ।

ବୈଧବ୍ୟ—ବ୍ରତ୍ତର୍ଯ୍ୟ ।

କିପା ଅଗୋ ମାଆ !   ବଷିକୁ ଦୁଃଖରେ
 ଶୋକେ ପୋତିଥିଲୁ ମଥା ?
 ଦରଦର ସଦା   ନୟୁନରୁ ନର
     ଦୁହାଇ ନ କହୁ କଥା ?
 ତ ଦୁଃଖ ତୋହର ?   କାହିଁକି ଜନନି !
     ମନ ତୋର ଅବସନ୍ନ ?
 ବୈଧବ୍ୟର ଦୁଃଖ   ସହ ନ ପାର ତି
     ଆକୁଳେ କରୁ ଦେବନ ?
 ଅମୂଳ ଧନ୍ୟ   ହରଇଛୁ ବୋଲି
     ଏହି ପର ଦୁଃଖ ତୋର ?
 ଧିଧାତାର ଲଳି   ନ ଜାଣୁ କି ମା ଗୋ !
     “ଦୁଃଖ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏ ସମାର,,”
 ନିଷ୍ଠୁର ଧିଧାତା   ଏ ସ୍ମୃତି ବୟସେ
     କେତେ ଦୁଃଖ ଦେଲୁ ଆଣି
 ପତମହବାସେ   ଯେତେ ସ୍ମୃତି ମା ଗୋ !
     ପର ପକାଇଲୁ ସାରି ।
 ନ ଖାଇବୁ ମାଛ   ନ ଦେଲିବୁ ତେଲ
     ପିଣ୍ଡିଲୁ ଲିଙ୍ଗା ଶୁକଳ,
 ପତମହାତ୍ମୀୟ   ସ୍ପେନ୍ଦ୍ର ନ ଦେଖିବୁ
     ଶେଷ ତୋ ସ୍ମୃତି ସକଳ ।
 ତୋ ଅଶା-ପ୍ରସାଦ   ଲିଲା ମାଆ ଗୋ !
     ସରିଲୁ ଜାବନ-ନାଟ,
 ମଧ୍ୟାହ୍ନେ ରୁଢ଼ିଲୁ   ତୋ ଭାଗ୍ୟ-ସବିତା
     କର ଚିମୋମୟ ବାଟ ।
 ରେବୈଧବ୍ୟ ରୁ   ଭୁଞ୍ଜିବୁ ଜନନି !
     ଅଚରିରୁ ବ୍ରତ୍ତର୍ଯ୍ୟ,
 ଅଶା ଦୋଲି ଯାକୁ   କଷମ୍ଭି ଜଗତେ
     ନେଇ ତୋଠାରୁ ବିଦୟା ।
 ଦେଲୁ ଦେଇଶ   ବିଷାଦନ ଶାରେ
     ତୋ ଅବଶିଷ୍ଟ ଜାବନ,
 ନ ଉଦ୍ଦେଶ ଅଛି   ଭାଗ୍ୟରେ ତୋହର
     କେବେହେଁ ସ୍ମୃତି ତଥନ ।

ପଣ୍ଡ ଅସା ତୋର   ଶଢ଼ିଲୁ ପରିଷ
     ରହିବୁ ଦୁଃଖେ ଜନନି !
 କି ଦୋର କଷଣ   ଦିଅଇ ବୈଧବ୍ୟ ।
     ହାୟ ! ଅନିତ୍ୟ ଅବନା !
 ହେଉ ହେଉ ମାଗୋ !   କାନ୍ଦନା କାନ୍ଦନା
     ହେଲୁ ଛଗେୟ ଥିଲୁ ଯାହା,
 ତୋ ଜାବନ ପଞ୍ଜୀ   ଶଢ଼ି ଗଲେ ମା ଗୋ !
     ନୁହଇ ଅନ୍ୟଥା ତାହା ।
 ଭାରତ-ଲଳନା   ଅଟୁ ତୁହି ମାଗୋ
     ସତାନ୍ତ ତୋହର ଧନ
 ସେ ସତାନ୍ତବଳେ   ଲବିରୁ ସ୍ଵର୍ଗରେ
     ଶାଶ୍ଵତ-ଶାନ୍ତି-ଭବନ ।
 ଦୁଥା ମାୟାମୟୁ   ସମାରେ ଜନ୍ମନ୍ତ୍ର
     ଭୋଗନ୍ତ, କେତେ କଷଣ,
 କନ୍ତୁ ନେବୁ ଏହି   ବ୍ରତ୍ତର୍ଯ୍ୟ ବଳେ
     ବ୍ରତ୍ତପଦରେ ଆସନ ।
 ବିନନ୍ଦ ଗୋଟାଏ   କରୁଛି ଗୋ ସତ !
     ଦେଖି ଜଗତର ଶେଳ,
 ଭାରତ ମାତାର   ସତାନ୍ତ ସାଗର
     ହେଉଛି ଯେଣୁ ଉଦ୍ଦେଲ ।
 ଅଛି ମନେ ତୋର   ଗୋ ସଗରଭନ !
     କେତେ ଭାରତ ଲଳନା,
 ପତମହ ସହ   ତିତା ପ୍ରବେଶିଲେ
     କର ସ୍ମରଣ କାମନା ।
 ଭାରତ ମାତାର   ପାଣ୍ଡାଟି ଅଞ୍ଜଳି—
     ପ୍ରାପ୍ତ ପଣ୍ଡିତ ଗୁଡ଼ାକ,
 „ଧିବା ବିବାହ   ଚକ୍ର ବୋଲି ମାଗୋ !
     ଦେଉଛନ୍ତି ଧର୍ମତାକ
 ନ ଭାବନ୍ତି ଥରେ   ସେ ସନ୍ଧ୍ୟା ଏମାଜଳ
     ତି ଥିଲୁ ଏ ଅର୍ଦ୍ଧାବର୍ତ୍ତ,
 ବିଧବା ବିବାହ—   ପ୍ରତଳନେ ମାତା
     ଦେବ ତ ଦଶା ପ୍ରାପନ ।

ଦେବାରେ ଶୋଭାରେ ସେ ପଡ଼ି ଅଛି ବଳି ।
 ଅଧର କୁସ୍ତମ ପକୁ ବିନ୍ଦୁ ଦେବ ।
 ଗୋଲ ଅବା ଏହାକେ ବଚନ ଗୋଲିବ ।
 ଚିରକତ ଚତୁର୍ଥୀ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଆକୃତି ।
 ହୋଇ ଧର୍ମ୍ୟକୁ ଦେଉଛି କରତ ।
 ପର୍ବତ ଶର୍ଵବାଣ ମାର ଆଦରଣ ।
 ମୁଖୀ ପହି ନୋହି ହୃଥର୍ମୁଖ ବିରମ ।
 କମ୍ବୁ ଉପମାକୁ ପାଇବାରୁ ମାଳ ।
 ମାନେ ରହିଛନ୍ତି ଗଳାରେ ହୋଇ ହଳ ।
 ରଙ୍ଗାଶମାଦଳ ଗୋଲା ଦରତାଳ,
 କେତଙ୍ଗ ପୀତାମର କନକ ହୋଇ ଠୁଳ ।
 ଅଙ୍ଗ ଶୋଭା ପାଶେ ବସିବାକୁ ଚିତ୍ର,
 କର ନ ପାରିବେ ଏ କଥା ଅଟେ ସତ ।
 ଶ୍ରୀପଳ, କରିବୁମୁଁ, ହେମତିରିଅଦ,
 ନୋହିବେ ସମ କୁତ ସଜତେ ହେଲେ ବାଦା ।
 ରେମାକଳୀ ମାରକାଳ ଅହି ପର,
 ଆସୁର କି ନାରୀ ଗର୍ଜିରୁ ବାହୁର ।
 ଜାନୁତ ସ୍ଵର୍ଗରମ୍ଭା ମାର ଅରଗଳ,
 ଶୋଭାକୁ ପାଉଥରୁ ହୋଇ ଅଛି ଝଳ ।
 ରଙ୍ଗ ଚରଣରେ ବାରଣ ଶରଣ,
 ପଣିତ୍ର ମନେ ଭବ ହେବାକୁ କାରଣ ।

ବର୍ଣ୍ଣନା ଗୁଡ଼ିକ କିପର ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ମନୋହର ହୋଇଥାଏ
 ଉପରେକୁ ବର୍ଣ୍ଣନାକୁ ପାଠକମାନେ ଅବଶତ ହୋଇ ପାରିବେ ।
 ବିରଧାନାଥ “ଓଞ୍ଜାର ଯାଉ ମୋ ଭାରତ ତା ଶିର କମଞ୍ଜ
 ଅୟର ଯାଏ, ବୋଲି କହିଲୁ ପର କେଣଠାରୁ ଚରଣ
 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତୁ ଘୁନ୍ଦର ବର୍ଣ୍ଣନା କର ଲୁଷ୍ଟକରଣ ସ୍ଵିମ୍ ଶତିମତ୍ରାର
 ପରଚମ୍ପ ପ୍ରଦାନ କର ଅଛନ୍ତି । ବିମାୟଣରେ ଏପରି ମନୋରମ
 ବର୍ଣ୍ଣନାର ଅଭିନ ନାହିଁ । ନିମ୍ନରେ ବନବର୍ଣ୍ଣନା ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲୁ
 ଏଥୁରୁ ପାଠକମାନେ କୁଷ୍ଟକରଣଙ୍କ ରଚନା ଶତିର ପରଚମ୍ପ
 ପାଇ ପାରିବେ ।

“ସେ ବନରେ ବିହାର ହେବାରୁ କେଶବ,
 ପଳାଉଛନ୍ତି କଣ ପୃଷ୍ଠାକୁ ଲୋଗୁ କର ।
 ବ୍ୟାସ ଲୋକା କରିବାରୁ ମୁଗମାଳା,
 ପଳାଉଛନ୍ତି ଅଛି ବାଞ୍ଚି କର ତୋଳା ।

କେଳାମାନେ କେଳା ବାଣୀକ ପରକାଶ,
 କର ମୟସାକ ଡାକୁଛନ୍ତି ପାଶ ।
 ଦୁଃଖମାନେ ଫଳ କୁସ୍ତମେ ମଣି ହୋଇ,
 ନେଉଛନ୍ତି ମନ ନୟନକୁ ମୋହା ।
 ପରାଗ ଉତ୍ତିବାରୁ ଦଶଇ ଏପକାର,
 ଅଗ୍ରା ଗୁଣି ପିଙ୍ଗୁଛିକି ରତବର ।
 କେହିଲକା କୁସ୍ତମର ମଧ୍ୟାର,
 ବହୁବାରୁ ଦିଶେ ବିରଜ୍ଞା ଅଣ୍ଟୁ ପର ।
 ଶିତ ପୀତ ରକତ କୁସ୍ତମାନେ ଝଢି,
 ଦୁଃଖ ତଳମାନଙ୍କେ ରହିଛନ୍ତି ପଡ଼ ।
 ପରବେ ହୋଏ ମହୁ ମହିଳା ହମ୍ପାବଳୀ
 ସାତି ପିନ୍ଦବାକୁ ଅଛି ମନେ ଭାଲି ।
 ମଧ୍ୟମାନେ ତହିଁ ଝକାରକୁ କର,
 ଆସୁର ମାର ଧନ୍ତ ଟଙ୍କାରିଲୁ ପର ।
 ପଞ୍ଜମାନେ ଦୁଃଖ ଶାଶ୍ଵାର ଉପରେ,
 ବସି କଳ ଧୂନ କରନ୍ତି ନିରନ୍ତରେ ।
 ପରତେ ହୃଦୟ ମାର ଜଗତ ବିଜୟ,
 ଗୀତକୁ ଅବା କରୁଥର୍ମୁଖ ଉଦୟ ।
 ପଞ୍ଚକ ମାନକର ଗହଳରୁ ମହୁ,
 ପ୍ରକଣ୍ଟ ମାରତଣ୍ଟ କିରଣ ନ ଦେଖଇ ।
 ଏ ସଳାଶୁ ଉଲ୍ଲକେ ଉନ୍ନୁ ଭାବ ଛାଡ଼ି,
 ବଲୁଛନ୍ତି ସେ ବନ ଯାକରେ ଧାଡ଼ ଧାଡ଼ ।
 ମନ ଗନ ଶୀତ ହୋଇଶ ବିଦତ,
 ବହୁବାରୁ ମରୁତ ଅନନ୍ତ କରେ ଚିତ୍ତ ।

ପ୍ରକୁଦର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ କୁଷ୍ଟକରଣ ମିକିହପୁଥିଲେ
 ତାହାକର ପ୍ରଭତ, ପ୍ରଦୋଷ, ରାତି, ଚନ୍ଦ୍ର, ବନ, ନମ୍ବା, ସାଗର
 ବର୍ଣ୍ଣନା ଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତିର୍ମାର୍ଶକ । ଥାର କେତେ ଗୋଟି
 ବର୍ଣ୍ଣନା ଉଦ୍ଧୃତ କର ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇବାର ରଙ୍ଗ
 ବଳବତ୍ତ ହୋଇ ଥିଲେହେଁ ବାହୁଲ୍ ରମ୍ଭୁ ଉପେକ୍ଷିତ ହେଲୁ ।

କୁଷ୍ଟକରଣଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନାର ଅନେକାଂଶ ସ୍ବାଭାବକୁ ଅଳ-
 କାରରେ ଅଳାକ୍ଷତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସବୁ କିମ୍ବରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣନା
 ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲୁ ।

“ସେହିଠାରେ ଯାଇ ପରବେଶ ହୋଇ,
 କଳନିଧିକର ଶୋଭାକୁ ଦେଲେ ବୁଝି ।

କୃପୀର ଜଳକନ୍ତୁ ପଳୁଳ ହୋଇଥିଲା,
ଦୂରକୁ ମହାରୟଙ୍କର ସେ ଦଶାରୁ ।
ସବୁ କୋଳ ପ୍ରତିବନ୍ଧର ଆଜମ୍ବର,
ଧରିଲାପରି କଣୁଆନ୍ତି ମନୋହର ।
କେଉଁଠାରେ ବଜ ବଜ କନ୍ତୁ ମାନେ,
କରୁଥିଲୁ କେଳି ନ କର ରମ୍ଭମନେ ।
କେଉଁଠାରେ ବଜ ବଜ କନ୍ତୁ ଦେଖାଇ,
ସେହିଷ୍ଣି ଜଳରେ ଦୂରନ୍ତି ଦ୍ଵାରହୋଇ ।
ନାହିଁ ନାହିଁ ଦୂରଗାଁ ଧରାଏ ତରଗାଁ,
ମମୁହ ଅସତ୍ତନ୍ତି ଦେଖାଇ ନାନାରଗାଁ ।
କେଉଁଠାରେ କେଳେ ଲହରାନାଜାବଳି,
ହୋଇ ମୟ ମଧ୍ୟରେ ଘରୁହନ୍ତି ଭଳି !
ସେ କଳ କିମ୍ବା କିମ୍ବା ହେବାରୁ ଶୋଭତା,
ଦଶର ବିଷ କୋର ଯାଏ କି ମୁକୁତା ।
ନୋହିଲେ ନା ଯଥାନର କରିବଳି,
ଅସ୍ତିର ହେଉଥିଲୁ ସମୀରଣ ବାଜି ।
ପରଦିପର ଦେହ ଗର୍ବତ ହୋଇକର,
କେଉଁଠାରେ ଅନେକ ଜଳ ଅଛି ପୂର ।
କେଉଁଠାରେ କେଳି କଳର ପରାୟ,
ଜେଉଁଠାରେ ଚାଇଲା ପରି ଶୋଭା ଧାୟ ।
ସବଳ ରାଜିଣୀ ମାନକରବର,
ଅନ୍ତର ସବୁରହମାନକ ଆକର ।

ଉପରେକୁ ଡିନ ଗୋଟି ବର୍ଷନାରୁ ପାଠକମାନେ କୃଷ୍ଣ-
ଚରଣଙ୍କ ଉଚ୍ଛିନ୍ତି କରି ଦୃଷ୍ଟିର ପରିଚୟ ପାଇ ପାରିବେ ।
କୃଷ୍ଣଚରଣଙ୍କ ବର୍ଷନା ଗୁଡ଼କ ପ୍ରାଚୀନ ରତନାର ଅନୁକରଣ
ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାକର ରତନ ଗ୍ରହୁମାନଙ୍କର ଭାଷା
ପର ଅନ୍ୟା ଶଦାଚମ୍ପରରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ନ ହୋଇ ଅଧୁନିକ
ଭାଷାପରି ସରଳ ଏବଂ ପ୍ରାଞ୍ଚଳ ହୋଇଥାଏ । ଉଦାହରଣ-
ସ୍ଥର୍ଯ୍ୟ ମିମ୍ବରେ କେତେକ ଫାର୍ମ ଉପ୍ରଭୁ ହେଲା ।

“ଶୁଣିଲା କର୍ଷରେ ବାନର ଶର ଅସି,
କକ୍ଷରଗଣ କମ୍ପ ମାଳକି ଦେଇ ନାହିଁ ।
ମନ୍ତ୍ର ପୁଷ୍ଟ ପ୍ରାନ୍ତ ସେକାପତିକୁର,
ଜାବନେଇ ମାରିଲା ଅନ୍ତର କୁମାର ।
ଏହି ସକାଣରୁ ବୋଲିଛ ଦୂରେ ଯାଏ ।
ଦୁମୁ ପର ନାହିଁ ଟି ମୋର କେହି ପୁଅ ।
ଏବେ ଲୁଟ ଦୁରିରେ ମର୍କଟରୁ ଯାଇ,
ବାନିଅଗ ସୁବରେ ମୋର ଆଜ୍ଞା ନାହିଁ ।
କପିଳ ମୟରେ ସେ ଅଛେ ବଳିଅର ।
ବିତମର ତାହାର ଦେଖୁଣ୍ଡ ଅପାର ।
ନୋହିଲେ କି ଦୁମୁକୁ ପଠାଥିଲା ମହିଁ ।
ଦେଖୁଣ୍ଡ ଏ କଥାତ ଅସାଧ ଅଛି ହୋଇ ।”

ଅନ୍ୟଥି

“ବୋଲିଲେ ଯହିଁ ପାଇଁ ଅସି ଅଛି ମହିଁ ।
କନ୍ତୁଅଛି ଶ୍ରୀ ସମସ୍ତେ ମନ ଦେଇଲ ।
କନ୍ତୁ ଯମ ବଚୁଣ କୁବେହଳି ଲୋକ ।
ନୁହେ ଯେଣି ନାହାନ୍ତି କମଳା ନାମୁକ ।
ସୁରବେ ମୋର ଜାତ ବାନର ଅଟଳ ।
ଅସ୍ତିଅଛି ବାନର ଦୟର ଆଜ୍ଞା ପାଇଁ ।
ବାନି ଦୟରକ ଦରଶନ ମୋର ।
କିପରି ହେବ ବୋଲି ବିଗର ମାନସର ।
ମୋର ପାଇଁ ଯାଇତି କେହି ନ ବିହବେ ।
ଉଜଳେ ଉପବନ ଉକାଇ ଧେନ ଯିବେ ।
ଏବିଶ୍ଵର ଶ୍ରୀଗ୍ରାଇ ଉଜଳ ମୁ ବନ ।
ଶ୍ରୀ ପାଦଧାନ ହୋଇ ହେ ସଭକନ ।”

କୃଷ୍ଣ ଚରଣଙ୍କ ରତନ ଭାଷା ସର୍ବତ ଏହି ପର ।
କୃଷ୍ଣ ଚରଣଙ୍କ ରତନ ରତ୍ନାବଳୀ ମଧ୍ୟରୁ ଅଦ୍ୟାବନ୍ଧ ଗ୍ରହିଏ
ସବା ମୁଦିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଏହି ରତ୍ନପୁଷ୍ପ ଦେଶରେ ଉତ୍ତର
ରତ୍ନଗଢ଼ିକ କେବେ ହେଲେ ପ୍ରକାଶ ଦେବ କି କଟଦିଷ୍ଟ
ହୋଇ ରହିବ ତାହା ବିଧାତାଙ୍କୁ ଗୋଚର ।

ଶ୍ରୀ ବାନକଷ୍ଟ ମିଶ୍ର ।

ମୋ ବିବାହ ।

ମୁଁ ବିବାହ କଲି । କାହିଁକି ବିବାହ କଲି ତାହା ପାଠକ ପରିଚାରରେ ନାହିଁ । କି ମାନସିକ ପ୍ରତିଭା ସାର ପରିଚାରର ହୋଇ, କି ଅବମ୍ୟ ଲୁଳିଯାଇ ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଏକାର୍ଥରେ ହସ୍ତଶେଷ କଲି ସେ କଥା ମୁଁ କହି ପାରିବନାହିଁ । ସେ କଥା ମେତେ ଅଜଣା । ଯାହା ମୋତେ ଅଜଣା ତାହା ବିଶ୍ୱାସରର ମଧ୍ୟ ଗୋଚରଣାକ । କେତେ ଲୋକ କେତେ କଥା କହିଲେ, କେତେ ଲୋକେ କଲୁନା କଲୁନା କଲେ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଜାଣେ, କେହି ସେ ପ୍ରକୃତ ସଂକଳନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ସେ ବିଶ୍ୱାସରେ ମୋର ସଞ୍ଚୂର୍ତ୍ତ ସନ୍ଦେହ । ମୁଁ ନିଜେ କେତେ ଥର କଲୁନା ଘେର ଉନ୍ନତ କରି ଦେଇଛି, କେତେଥର ଅକାଶ ପାତାଳ କେତେ କଣ ଭାବିଛି, ଭାବିଥି ମୁଁ ସମ୍ପଦ ବିନ୍ଦୁ କରିଛି; ପ୍ରତିଥର ନୂତନ ଅନୁମାନର ଭିନ୍ନ ଓଳଟ ପାଇଟ କର ସୁକା ଅଲୋକର ରଣ୍ଟି କେଉଁ-ଠାରେ ପାଇ ନାହିଁ । ଆଜି ଯାହା ଠିକ କରି ସକାର ରଖିଲୁ କାଲି ପୁଣି ନୂତନ ବିନ୍ଦୁର ପ୍ରବଳ ଆବାଦରେ କୁଆଡ଼େ ଉଦ୍‌ଧରି ଗଲା । କିନ୍ତୁ ମନକୁ ଅସିଲୁ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ପ୍ରିୟ ହେଲା ନାହିଁ ହାୟ । ମନୁଷ୍ୟ କେତେ ଦ୍ରୁଷ୍ଟି ! ! ଏଥିପାଇଁ ଅନ୍ତର୍ମାନେ ସ୍ଵା ପ୍ରିୟମର ଏହେ ବଢାଇ କରୁଁ ?

ମୋ କଥା ମୋତେହ ଅଜଣା; ମନଲୋକ ସେ ଯାହା କହନ୍ତୁ ଘେରୁରେ ମୁଁ କାହିଁକି ବିଦ୍ୟା କରିବ ? ପ୍ରଚାର ଅନ୍ତର୍ବାରର ମଧ୍ୟ ଦେଇ କି ଅମାନୁଷିକ ମୋହନୀ ଶକ୍ତି ମୋତେ ଅକର୍ଷଣ କର ସେନ ଗଲା—କି କୁଦେଳକା-ମୟ ମରୁଭୂମି ମଧ୍ୟ ଦେଇ ପବଳ ବେଗରେ ମୁଁ ମହା-କୁଣ୍ଡ ପ୍ରାୟ ଧାବମାନ ହେଲି ! ! କାହିଁକି ହେଲା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । କେବଳ ଏତିକ ଜାଣେ—ମୁଁ ବିବାହ କଲି ।

ଏ କଥାଟି କେବେ ଦୟା ହେବ ନାହିଁ । ସଂଘାରର ରୀମ ଆବର୍ତ୍ତନରେ କ୍ଷୁଧା, ତୃଷ୍ଣା, ମୋହ, ମାର୍ଗର୍ଯ୍ୟାଦାର ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପରେ-ଶୁଣ, ଦୁଃଖ ପ୍ରଧାନତ ସାଧାରନ ଜୀବନର ନିତ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ସେ ସ୍ଵାତହି କେବେହେଁ ମୋର ମାନେଧାରୁ ପୋତୁ ହୋଇ ଯିବ ନାହିଁ, କେବେହେଁ ଦୂଦ୍ୟରୁ ଅନ୍ତର୍ଭିତ ଦେବ ନାହିଁ । କୋମଳ ପଦାର୍ଥରେ କୌଣସିରେଖା ପଡ଼ିଲେ

ତାହା ପହଞ୍ଚିରେ ଲିପି ଯାଏ କିନ୍ତୁ ଏହୁଦୟ ପାଶାଙ୍କ, ମାଣ୍ଡାଙ୍କ ଅଧେଶ କଠିନ । ଏ ଗାର ଲିପିବାର ନୁହେ; ଏ ସ୍ଵାତନ୍ତ୍ର ପୋତୁ ହୋଇ ଯିବାର ନୁହେ ପାଶାଙ୍କ ଦୂଦ୍ୟର ସ୍ତରେ ପ୍ରତିବନ୍ଦିତ ହେବ କି ମାଟିର ଦେବ ମାଟିର ମିଳି ସିଫି, ପଞ୍ଚତୁତରେ ଲାଜ ହୋଇ ଯିବ, ପାଶାଙ୍କ ଦୂଦ୍ୟ କୁଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଚିତାନଳରେ ଉପ୍ତୁତର ହୋଇପିବ— ତଥାପି ବାପୁର ସ୍ତରେ ଏହାର ଲମ୍ବୁମାନ ସର ପ୍ରତିଧ୍ୟନିତ ସେବିଥିବ— ସମୁଦ୍ର ତରଙ୍ଗେ, ପ୍ରତି ଲମ୍ବୁମାନ ହିଙ୍ଗେଲରେ ସଞ୍ଚୁଭାବ ହେବ, ମେଘଦୁଷ୍ମଳରେ ଜଷତ୍ର ପ୍ରତିବାତ ହୋଇ ନିତ ନୃତ୍ୟ କର ଉଠିବ ।

ମନେ ପତେ ସେହିଦିନ—ସେହି ଗେହ ବିଷତ୍ର ପରିନର ପ୍ରଥମ ଲଭ୍ୟ । ସେହିଦିନ ମୁଁ ନୂତନ ଜୀବନରେ ପ୍ରଥମ ପଦିଷେଷ କଲି, ସେହି ଦିନ ନୂତନ ଦରସାରେ ଅରେହଙ୍କ କର ନୂତନ ସେହିତରେ ଜୀବନର ନୂତନ ଲାଜ ଅରେହ ପାଇବାର ପ୍ରଥମ ଅରେହ ପ୍ରଧାବିତ ହେଲା । ସେ ଦିନ ମୋର ପ୍ରଥମ ଅରେହ ବିଶାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତିବାତ ସଧିକ ନିମିତ୍ତ ପ୍ରତିବାତ ମଳିଲା ଅରିବ । ଉଷା ଆମମନର ସଙ୍କେତ ନଦିବାତ ଉପରେ ମଳାଳ ମହୁରର ମଧ୍ୟ ବିଭାଗ ସୁରଣୀବାଳି ଉଠିଲା । ନିତିତ, ସ୍ପାନ୍ଦିରିତ ମୁଁ; ଉଷାର ଅଲୋକ ମୋର ନୃତ୍ୟର ଦର୍ଶାନିତ କର ମୋତେ ନିବାନ ସଞ୍ଚାରାବାରରେ ହୁଅର ଦେଲା । ଦେଖି ତାହାକ, କୁମୁଠିଅର ସ୍ଵର ଅନୁନ୍ତ ଆକାଶରେ ବିଲାନ ହୋଇଗଲା—ପ୍ରତିବାତ ସ୍ଵରିଧ ସମୀରଣ ନମି ଅସିଲା । ପୂର୍ବୀ ଦେବକର ପ୍ରଥମ ରଣ୍ଟି ସହିତରେ ହୁଅପ୍ରାଣ ଜନକିଲ କଲିବାରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଶୁଦ୍ଧାତ୍ମକ ଉଦୟମ, ଉତ୍ସାହ, ଅନୁନ୍ତ-କେବଳ କର୍ମ ତୟାରତା, ଶୁଭ୍ରି, ଉବେଗ । ମୋ'ର ମନେ ପଡ଼ିଲା “ମିଶ୍ରାନ ମିରିରେ ଜନାଃ ।” ହାୟରେ, ମୁଗ୍ଧ ମାନବ ।

ପାଠକ, ଥରେ ମୋ ସହିତରେ ଅନୁଧୂର ଆଭିନ୍ଦନ ବନ୍ଦିଷ୍ଟ ନିଷେଷ କରିଲୁ । ଆଜି ଉନ୍ନତିଶ୍ରୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯୋଗ ଅମ୍ବର କୁତୁରିରେ ବରାଜିତ । କରି ଓ ଚିହ୍ନବାର କଲୁନା-ଗତ ନାନା ପ୍ରକାର ଶବଳ ବର୍ଣ୍ଣ ଶଣ୍ମାନ କାହିଁ ଗୁଡ଼ ପାଉଥିବ କାହିଁ ବା ଦିଶି ଯାଇ ଏକ ଅଭିନବ ବର୍ଷର

ସୃଷ୍ଟି କରୁଥାନ୍ତି । ଅଜି ନାନା ରଙ୍ଗର ପରହତ—ବସନରେ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରାଣଟି ଶୁଭ ପଡ଼ିଥାନ୍ତି ; କୁଳାଙ୍ଗନାମାନଙ୍କର ରୂପ ହଟାରେ ଅଳକ୍କାତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଅଳକାରର ମଧ୍ୟ ବାଜେଣି, କଙ୍କଣର କଣିତି, ନୂପୁରର ରଣିଖିଣିରେ ଶୁଦ୍ଧାର୍ଥଦୂର ମନ୍ତ୍ରିତ, ରଙ୍ଗ ବେଶଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ତରଙ୍ଗରେ କଞ୍ଚାଲିତ । ରହୁଁ, ଶୁଭଶଙ୍କା ବାଜି ଉଠିଲୁ—ଅବଳା-କଣ୍ଠ-ନିଃସୃତ ସୁମଧୁର ହୁଲହୁଲିରେ ଆକାଶ ବାୟୁ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଅନନ୍ତର ତରଙ୍ଗ ଛାଲିଲା । ସମସ୍ତ ରମଣୀ ସମାଜ ଏକ ତାନରେ ଶୁଭଶଶର ଆବାହନ ମନ୍ତ୍ର ଉତ୍ତାରଣ କଲେ । ସେ ଧୂନରେ ମୁଁ ଯେ କି ଅମୟିକ ଭନ୍ଦୟତାରେ ଅବଶ୍ୟ ହୋଇ ଆଭାସ୍ୟ ସ୍ଵପ୍ନ ବଜାନ୍ତରେ ବିରାଣ କଲି ତାହା କେହିଁ ପାଠକ ଅନୁମାନ କରି ପାରୁଥିବେ ।

ହଠାତ୍ କି ଗୋଟିଏ ଶଦରେ ମୋହର ଏହି ଭାବାବେଶ ଭଜି ଗଲା । ଗୁହଁ ଦେଖିଲି ସମସ୍ତେ ଏବତାନରେ କହୁ-ଅଛି “ପୁଅକୁ ତାକ” । ଅଜିତ ବଜ ଅଦର ! ପାଠକେ ମୂରଣ ରଖି ଥିବେ ମୋହର ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଭିଷେକ ସ୍ଥାନ ହୋଇ ନାହିଁ । ତାକ ଉପରେ ତାକ ପଡ଼ିଲୁ “ପୁଅକୁ ତାକ” ମୁଁ ଗୁଲି, —କିନ୍ତୁ ପାଠିରେ ନୁହେ, ବାୟୁ ହଜ୍ଜୋଳିରେ । ଦେଖିଲି, ବଶାଙ୍ଗନାଗଣ ଗନ୍ଧବୋଲା, ହରଦ୍ଵା, ସୁତାଦି ହସ୍ତରେ ଯେନ ସ୍ଥାନ୍ତିର । ପାଞ୍ଚଅଢୁ ପାଞ୍ଚଶଣ୍ଠ ହାତ ଅସି ମୋ ଦେହର ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗ ଅଧିକାର କରି ବସିଲା । ମୁଁ କହିଲି ଏ ସବୁ କଥା ? ଜଣେ ପ୍ରୋତ୍ତା ଉତ୍ତର କଲା “ବିଧ ପର” (! !) ତାହା ପରେ ଅଛି ଜଣେ ସୁତ୍ରର ଟାପର କର ଉଷ୍ଣ ଦ୍ୱିତୀ କହିଲେ “ଶାଶୁ ଦର କହିବେ ଯୋଇଛି ଗୋର” । ଦିନକ ଲୁଗି ଲୋକ ଉଷ୍ଣାରବା ପାଇଁ ଏତେ ଗୁଡ଼ିଶ ! ଧନ୍ୟ ରମଣୀ କୁଳ ! ଏହି ନିଃକାଳ ପ୍ଲାୟୀ ବାହ୍ୟକ ଘୋନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବିକାଶରେ କି ଫଳ ?

ତା ପରେ ଧାନ । ସେହି ପୂର୍ଣ୍ଣ କୁମୁର ପ୍ରଥମ ଜଳ ପ୍ରପାତ ; ଗୋଧ ହେଲା ସ୍ଵର ମନ୍ଦିରକଣା ଧାରା ମୋ ମୁଖ୍ୟକରେ ପଡ଼ୁ ଅଛି । କି ଶୀତଳ, କି ସ୍ମୃତି ! କାଳଦାସ ଥିଲେ ତାକି କହି ଥାଆନ୍ତେ, “ଦ୍ଵାଦୁ ନିୟମରବାବର୍ତ୍ତଣ୍ଠ” । କୋଇଲା ରୁହୁ ଉତ୍ତର କିଏ ଅସି ଅଳକାରରେ ଭୂଷିତ ବରର ଝଳକ, କିଏ ତନନ ଚର୍ଚା କରି ଦେଇ ଗଲା, କିଏ ବା କେତେ ରତନା, ବେଶ ରତନା ଅଦି କରିବାକୁ ଲୁଗିଲା ।

ମୁଁ ଅଜି ରଜେୟଶ୍ଵର ; ସମସ୍ତେ ମୋର ସେବାରେ ନିରଚ, ସମସ୍ତେ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଲୁଳାସ୍ତିତ । ଶେଷରେ ଜଣେ ପ୍ରଗଲ୍ଭ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୁରନ୍ମିଳାର ଅଣି ମୁୟକରେ ତାଳ ଦେଲେ ଓ “ଆହା କି ଶୁଦ୍ଧର” ବୋଲି ଗାଲଟା ତିପି ଦେଇ ବାହାର ଗଲେ । ମୁଁ କିମ୍ବର୍ତ୍ତବ୍ୟବମୂଳ ହୋଇ ମରି କର ରହୁଁ ରହିଲା । ଏହି ସମୟଠାରୁ ଜାଣିଲି ମୋର ବାଲ-କାଳର ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା—ଅନ୍ୟ ନାମରେ ଅତିରିତ ହେବାକୁ ଲୁଗିଲି ;—ହାୟୁ, ସେ ଦିନ ଅଉ ଅସିବ ନାହିଁ, ସେ ସ୍ଵର୍ଗ ଦିନ ଆଉ ଫେରବ ନାହିଁ ।

ସେହି ଦିନ କନ୍ଧୀ-ଗ୍ରାମ ଅସି ତାଙ୍କ ରଣ୍ଜିକର ପାଶ-ପ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ଆମନ୍ତର କର ଗଲେ । ଏତୁପି ମଧୁର ଆମନ୍ତର ଆଉ ଜାବନରେ ଘଟିବ ନାହିଁ । ମଙ୍ଗଳ କଳସ ସମସରେ ଜନନୀ ଅସି ଅଣିର୍ବାଦ କଲେ ; ତାହାଙ୍କର ପଣତ କାନିରେ କନକାଞ୍ଜଳ ବାନିଲି । ଆହା ଏହି ପ୍ରଥାଟି କି ସୁଦର, କି କଷିପର୍ବତ୍, କି ପରିଦ । ପୂର୍ବକାଳରେ ବରମାନେ ଏହିପର ଜନନୀଙ୍କଠାରୁ ବିଦୟୁ ଗ୍ରହଣ କର ସୁକନ୍ଧାଦା କରୁଥିଲେ । କାଳକିମେ ସେ ପର ରୁହିଲାଣି ; ସେ ସୁନ୍ଦର ନାହିଁ, ସେ ରଣେଜକ୍ତା ନାହିଁ, ସେ ବରପୁତ୍ର ନାହାନ୍ତି, ସେ ବର ମାତା ମଧ୍ୟ ନାହାନ୍ତି । ତେବେ ସେହି ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଥାର ସାମାନ୍ୟ ନିରଣ ମାତ୍ର ରହ ଅଗତ ଗୌରବ ସୂରଣ କରଇ ଦେଉଥାନ୍ତି । ବିଦାୟ ଯେନ ଶୁର ଅନୁକୂଳରେ ବାହାରିଲା ; ଆଗେ ଆଗେ “ମଙ୍ଗଳ ଭଗବାନ୍ ବିଶ୍ୱ” ଭବ୍ୟାଦି ମଙ୍ଗଳାସ୍ତକ ପଠିତ ହେଲା । ସମସ୍ତେ ଅସି ଚଉପାତ୍ରୀରେ ଉପବେଶନ କଲୁଁ ; ତହୁଁ ବାହାରିବା ପାଇଁ ଧୂମଧାମ ଲୁଗି ଗଲା । ବନ୍ଦୁବାନରମାନେ ଅସି ନାନା ରୂପରେ ନାନା ରଙ୍ଗରେ ବେଶ କରିବାକୁ ଲୁଗିଲେ, କଣେକୁଠରେ ତନନ ପାଟି ଦିଅମାଲ୍—ପୁଣି ପୋଖ ଲେଲା, ପୁଣି ଦିଅ ଗଲା । ଏହି-ରୂପେ କେତେଥରେ ତନନ ପାଟିର ପରିପାଟି ସହକାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା । ଅସିଲା ପୋଷାକ । ପୋଷାକଟି ମଧ୍ୟ ନିଜେ ପନ୍ଥ ପାରିଲା ନାହିଁ । ପନ୍ଥର ଜଣ ଅସି ପିନାଇ ଦେବାକୁ ଲୁଗିଲେ । ଯେପରି ମୁଁ ଦସ୍ତଗାନ ବିଶ୍ୱନ ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରତିମା । ମୋର ଅୟୁର କିଛି ନାହିଁ ; ଯାହାର ଯାହା ଇହା ସେହିପର ଭାବରେ ସେ ପିନାଇ ଦେଉଥାନ୍ତି । ଶେଷରେ ଉତ୍ସମ୍ପତ୍ତା କେଉଁବାରରେ ପଡ଼ିବ ଏବିଷ୍ୟ ଯେନ ଆମୋଳନ

ଲୁଗିଲା । ଜଣେ ଏକ ଭାଗରେ ପକାଇଲା ବେଳକୁ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଆସି “ନା ହେଲା ନାହିଁ” ବୋଲି ଅନ୍ୟ ବାଗରେ ପକାଇ ଦିଏ । ଭଲ ଭଲ ପ୍ରାନ୍ତର ତାରତମ୍ୟ ଏପରି କିଛି ବେଶି ନୁହେ ; ତେବେ ମତର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ, ମାର୍କ୍ଝର ଚାଲିର ପ୍ରାନ୍ତର ପ୍ରାନ୍ତର ଓ ଘୋଲର୍ପାନ୍ଧିନୁବିବାର ବାହାଦୁର ବଜାୟେ ରଖିବାକୁ ସମସ୍ତେ ତପ୍ତର । ମନୁଷ୍ୟ ଏପରି ସାମାନ୍ୟ ବିଶ୍ୱରେ ପରିପର ସହିତ କଳହରେ ପ୍ରତିଦିନ ହୃଦୀ ଏବଂ ଅନ୍ୟର ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ବଦଳାଇବାକୁ ଯହିବାନ୍ତି ହୁଏ ;— କିନ୍ତୁ ମୋଟ ଉପରେ ଦୁଇବାକୁ ଗଲେ ସମସ୍ତ ଏକ —

ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ଅଭିନ୍ୟର ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଙ୍କରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଉଁ । ମୁଁ ଚିତ୍ର ବେଶରେ ସୁଧାରିତ ହୋଇ ଚତୁର୍ଦ୍ଦୋଳୋପର ଉପବିଷ୍ଟ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦରରେ ଧାଢ଼ି ମନୁଷ୍ୟ ଯେତି ଚତୁର୍ଦ୍ଦରରେ ଧାଢ଼ି ଅଲୋକ ମାଳାରେ ବିଳପଥ ସ୍ଥଣୋରିତ ପଳ ପୁଣ୍ୟ କୃତିମ କାରିଗରରେ ଅଳଙ୍କୃତ । ଏତେ ସାଜ ସକା ଏହି ଦିନକ ପଇଁ—ଏତିକି ଲୁଗି ? ତେବେ କ'ଣ ସମସ୍ତ ଅଭିନ୍ୟର କୃତିମତା—ସମସ୍ତ ଅଲୋକ ଅର୍ଟଶୂନ୍ୟ ? ହାୟରେ ମୁଗ୍ଧ ମାନବ !

ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତକର କ୍ଷୁମୋ ଉପରେ ନୟସ୍ତ । କିଏ ହିଂସାରେ କିଏ ଦୂଶାରେ କିଏ ଅନନ୍ତରେ କିଏ ଅବା ଶୂନ୍ୟ ମନରେ ମୋ ଦିଗକୁ ଏକାଧାରରେ ଗୁହଁ ରହିଥାଇଛି । ମୁଁ ଯେପରି ଆଜି କେନ୍ତିପାଇଁ ହୋଇଥାଏଇରଣ ତୁମିର କେତେ ଉଚ୍ଚପ୍ରତରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଦୂରକ ମାନବ ସେଠା ଯେପରି ସହ୍ୟ କରିବାକୁ କିଷ୍ଟର ପଣ୍ଡାତ୍ମକ—ପରଶ୍ରାକାରିତା କାହାରି ? ମୁଖରେ ପରିଷାରରେ ପରିଷାରରେ ପରିଷାର । କିନ୍ତୁ କୃତିମ ହେଉ ବା ସାଭାକ ହେଉ ଅନନ୍ତର କିମ୍ବା ଗୁଣଥାତେ ବର୍ତ୍ତମାନ । ମନୁଷ୍ୟ ହୃଦୟରେ ଏତେ କପଟତା !—

ଏହି ସମସ୍ତ ଖେଳ ଦେଖୁଁ ମୋ’ର ନାହିଁ ଜ୍ଞାନ ରହିଛି ହେଲା—ଦିଦିଏ ନୟାନରେ ଗୁହଁ ରହିଲା ବାହୁ ଜଗତ ଶୂନ୍ୟାକାର—ଧୂମ ମୟ—ନିର୍ଜୀବ ।

ହାତୀତ ଦ୍ଵାଦୁଳ ଅଲୋକର ମର୍ମରେଦିଜ୍ୟୋତିରେ ନୟନ ଶଳିଷ୍ଠିତିରେଇଗଲା । ଗୁହଁ ଗଛବାଣ ମାନ “ତୋ ତୋ” ଗଲନ ଦେବି ପ୍ରତଣ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରନ ଦକ୍ଷ ନିର୍ବାପିତ ହେଲା । ଗୁହୀ ଅତେ ଅନକାର—ଦିଗମ୍ବର ବିଷୟ ଧୂମରାଶି ! ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଏକ ଗୁଡ଼ିକ ଖଦେଖାତ ପ୍ରାୟ ପ୍ରମୟମାନ ହେଲା, କିନ୍ତୁ

ମୁଁ ସେହି ଶିଶ ଗଣ୍ଠିକୁ ଅଣ୍ୟ କରି ପୁନରଧୂ ପ୍ରଧାବିତ ହେଲା । ଅନ୍ଧ ମାନବ !

ଦେଖିଲ ଗୋଟିଏ ଅଗ୍ନି ଶିଖି ପ୍ରତଣ୍ୟ ବେଳରେ ଅକାଶ ମାର୍ଗକୁ ଉଠିଲା—ଗୁହଁ, ମହା ଶୂନ୍ୟାତାରେ ବିଲ୍ଲାନ ହୋଇଗଲା । ଦେଖିଲ ଅକାଶରୁ ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ବର୍ଷାଧୂମମୟ ତାରକାଶକି ଗୋଟିଏ ହୋଇ ଭୂତଳରେ ଖରି ପଡ଼ିଲେ । ମନୁଷ୍ୟର ଅଣା ଏହିପରି ମହିନା ଉଚିତ ହୃଦୀ ଧାରିଛି ହୃଦୀ ପୁଣି ଅଭୀଷ୍ଟ ବସ୍ତୁର ପାପି ଅଭାବରେ ବୁର୍ଜ ବର୍ଜ ହୋଇ ଘୋର ହସାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଧରଣାରେ ମାଟିରେ ମିଶି ଯାଏ !

ପୁନରଧୂ ଦେଖିଲ, ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ଅଗ୍ନି କନ୍ଦି ଦିନଶା ପବନ ବେଗରେ ପୂର୍ଣ୍ଣତ ହେଉଥାଇ । ସଙ୍ଗେ ଅଗ୍ନିର ବର୍ଷା ମଧ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଥାଇ । ହାୟ, ସମ୍ବାର କନ୍ଦି ମଧ୍ୟ ଏହି ତୁପେ ବୁରୁ ଥାଇ । ମେଘରେ ପଡ଼ି ନୟନ୍ୟର କେତେ ଅଣା, କେତେ ଆକାଶ୍ନା, କେତେ ପ୍ରିୟମତର ଯେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇପାଇଛି ତାହା କିଏ କହିବ ? ଭାଗ୍ୟଲେମେର ରୟକର ଅବର୍ତ୍ତନରେ ଅମୂଳନଙ୍କର ସ୍ଥଣ୍ଡୁଙ୍କ, ଲେମନ, କେତେ କେତେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ବଣ୍ଡବର୍ତ୍ତୀ ହେଉଥାଇ ।

ଦିନେ ବାଦିକାରମାନଙ୍କର ତାନ ଚରମରେ କଢିବାକୁ ଲୁଗିଲା । ସେମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ଓ ଶୁଣ୍ଟି କରୁଣ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ଶିଶରକ୍ଷେତ୍ର ସାନ୍ତିକଟିଏ ପ୍ରତପନ କରିବ ଦେଲେ । ଦିନେ ଦିନେ ଉତ୍ସାହ କାଢିର ମନୁଷ୍ୟଦଳ ମୁଁ (ବିଶୁରକୁ) ବେତି ଅଧିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭାଇମାନେ, କଥା ଦେଖିବ ? ଏହି ବାଦିକ ଅଭିନ୍ୟରରେ ଆଜାର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ ଅଣିଥାଇ ? ସାଜେଜାରେ ବସୁନ୍ତି ହେଉଥାଇ— ପୌବନ ଶାରେ ମୁଗ୍ଧ ହେଉଥାଇ ? ଭାଇ କାହିଁ ପେତେ ଦେଲେ ତୁମ୍ଭ ଦ୍ଵାର ବାଟେ ନିପୁରିଧ ଭାବରେ ଗୁରୁ ଯିବ, ଥରେ ବଦନ ଟେକି ଗୁହଁବକି ? କାଲ ପେତେଦେଲେ ତୁମ୍ଭ ଶୁହ—ପ୍ରାଣରେ ନିମ୍ନ ଛଳକିନ୍ତାରେ ଉଚ୍ଚପ୍ରତି ହେବି, ଥରେ ମୋ’ର କାକୁଳି ବନତରେ କର୍ମପାତ କରିବକି ? ଦୁଇଦିନ ପରେ, ପେତେଦେଲେ ଗଲତ ଦିନ, ପଳତ କେଶ, ଲୋକିତ ର୍ତ୍ତଫୋଇ ଅନ୍ତରେ ଶଯ୍ୟରେ ଶ୍ଵେତ କରିଥିବ ଥରେ ଅଗ୍ନିର ବିନ୍ଦୁ ଏକତକ ବିରଜନ କରିବକି ? ତେବେ ଆଜି କାହିଁକି ଏତେ ଅଦର ଏତେ ପ୍ରଣାମ ! ଏତେ ଅର୍ଥର୍ଥନା ? ଯଦି ଦେଖିବ ଆମ ମୁଁ ଏହି ପାକର

ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ କରି ଦେଖେଇ ଦିଏଁ, ହୃଦୟ ବିଦ୍ଵାନ୍ କରି ଦେଶ୍ୟରେ ଦିଏଁ,—ଏଥରେ କେବଳ ଶୁଣୁ ଅସ୍ତି ପଞ୍ଚର, ଏହା ପୂର୍ବନୈମ୍ୟ ସେଇ ନରକର ଉଣ୍ଟାର ।

ଦେଖେଁ ଗୋଟିର ଶାଶ୍ଵତନାରେ ଗଲନ ମଣ୍ଡଳ ବିଦ୍ଵାନ୍ ପ୍ରାୟ ହେବାକୁ ଲୁଚିଲା । ଚର୍ଚିଦୀରେ ହୃଦୟକୁଳ, ହୃଦୟକୁଳ, ଘଣ୍ଠାଳମୁଖରେ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତ ଜ୍ଞାପନ କରଇ ଦେଲା । ହାୟ, ମହାପୁରୁଷମାନେ ଯେଉଁ ସହାର ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ଏତେ ଉଦ୍‌ଦ୍ଦିଗ୍ନ୍ୟ, ମୁଁ ସେହି ସହାର ପଙ୍କରେ ଜ୍ଞାତ୍-ସାରରେ ପଡ଼ିବାକୁ ଅସିଛି ! ମସାରର ବିକଟ ବନ୍ଧନ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ କରିବା ଦୂରେ ଥାଉ ମୁଁ ନିଜ ହାତରେ ସେହି ବେଢ଼ି ଦୃଢ଼ଭାବରେ ପରିଧାନ କରିବାକୁ ଯାଉଛି ! ସହାର ନିରୟରେ ଅଜ୍ଞ ଢାଳ ଦେଲା ! ଦଢ଼କ ପରେ ଆଉ ମୋର ଯେ ସ୍ବାଧୀନତା ରହିବ ନାହିଁ, ନିଜ ଉପରେ ନିଜର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ରହିବ ନାହିଁ । ଏହି ମହାନ୍ ଜୀବନ ଯନ୍ତ୍ରର ସମୟ ଅସି ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ । ଫରେଁ ସାମ୍ବରକ ଦୂର୍ଲକ୍ଷତା ଅସି ମୋର ହୃଦୟ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ଲୁଚିଲା, କପୋଳରେ ପର୍ବତନ୍ଦୂର ଅବିର୍ଭବ ହେଲା, ଗାଁ ଥର ଥର କଞ୍ଚିତ ହେବାକୁ ଲୁଚିଲା ।

ଏହି ସମୟରେ କିଏ ମୋର ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ଧରି ଅକର୍ଷଣ କଲେ । ଦେଖିଲି, ସ୍ଵୟଂ କନ୍ୟା ପିତା ପଣ୍ଡଳ ନେବାକୁ ଅସି ଅଛନ୍ତି । ପୂଜାର ନାନା ଉତ୍ସବରଣାଦ ସଙ୍ଗରେ ସେନ ପୁରୋହିତାଦ ଦୃଶ୍ୟମାନ । କନ୍ୟା ପିତା ବରମାଙ୍ଗ ପ୍ରଦନା-ନ୍ତର ଧର୍ମକୁଳକୁ ଧେନ ଗଲେ । ମୁଁ ରଜ୍ୟୋଗ୍ୟ ଅନ୍ତରେ ଉପବିଷ୍ଟ ହେଲା । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସହ୍ୟାଦ୍ରୀମାନେ ଦୂର ପାର୍ଶ୍ଵରେ ଯଥାପ୍ରାନ୍ତରେ ଉପବେଶନ କଲେ । ଅତର, ପାନ, କନ୍ଧନ ଉତ୍ସବ ଧିକ୍ଷମତେ ବେଶ ହେଲା । ସମସ୍ତେ ପରିଚିତ ନାନା ପ୍ରକାର ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ କରିବାକୁ ଲୁଚିଲେ, ମୁଁ ବିଶ୍ଵା କିନ୍ତୁ ମୁଁର । ପାଟି ପିଟାରବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ; ନିଜ ଭାବରେ ନିଜେ ଶୁମର ମୁଁର ମେଲା । କିନ୍ତୁ ଯତନ ପରେ ମହାତ୍ମାଦ ଚର୍ଚା;—ଏହିଠାରେ କନ୍ୟାପଣୀୟମାନେ ଅମ୍ବ-ମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମ ବନ୍ଦରେ ବଦି କଲେ । ସମ୍ବନ୍ଧର ଚୂଢ଼ାନ୍ତ ନିଷ୍ଠିତ ଏହିଠାରେ । ଯାହା ସହିତରେ ଅଜ୍ଞବନ ସମାଜ ପରିଚିତରେ ଅବଦ୍ଵା ହେବାକୁ ହେଲା; ସେହି ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନର ତ୍ରୈତି ଅହା କେତେ ମଧ୍ୟ କେତେ ପରିଦିଶ ।

କିମୃତକାଳ ଉତ୍ତର୍ବୁଦ୍ଧ ଶ୍ଵୟଂ କନ୍ୟା କର୍ତ୍ତା ହସ୍ତ ଧାରଣ କରି ଗରବକୁ ଓତାରିବାକୁ ଲୁଚିଲେ । କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟମ୍ବତ୍, ତିବ ପ୍ରତିକଳକା ପ୍ରାୟ ମୁଁ ତାକର ଅନ୍ତରମନ କଲି । ସେ ସମେହ ଅହାନ, ସେ ମଧ୍ୟ ଆକର୍ଷଣ, ସେ ପବନ ଅମସନ ଏ ଜୀବନରେ ଆଉ ପାଇବି ନାହିଁ । ଏତେ ପରଳତା, ଏ ସ୍ବାଭାବିକତା, ଆଉ କୁଣ୍ଡଳ ସମ୍ବାରରେ କାହିଁ ଦେଖିବ ନାହିଁ ।

ଯାଇ ଦେଖିଲି ଯନ୍ତ୍ରର ସାରିପଣ୍ଡା, ଉପଗ୍ରହଦ ପୂର୍ବ ମାତ୍ର ରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଜୀବନ ଯନ୍ତ୍ରର ସୁରତମ୍ବୁଦ୍ଧରେ ଅରୋହଣ କରି—ଜୀବନର ପୂର୍ଣ୍ଣମୁହଁତ ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ଲୁଚିଲା । ଦେଖିଲି ଏ ଯନ୍ତ୍ରର କର୍ମକର୍ତ୍ତା—କନ୍ୟାପିତା, ଦାତା—ଧରେହିତ, ଅସ୍ତ୍ର—ବିବାହମସ୍ତ, ମୁଁ ବିଶ୍ଵା—ଯନ୍ତ୍ର ପଶୁ । ମେ’ର ଅକଷ୍ମତକର ଜୀବନ ସହାର ସ୍ଵରୂପ ଦେବତା ସମନ୍ତରେ ଉପର୍ଗୀତ କରିବା ପାଇଁ ଏତେ ଅସ୍ମେଜନ । (ସୁରୁଦ୍ଵି ପାଠକ, “ସହାର” ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଏଠାରେ ଦୂର ପ୍ରକାର ।)

ଆପାଦ ମସ୍ତକ ବଧନାରୁତା କନ୍ୟା ଅସି ବେଦ ଉପରେ ଉପବିଷ୍ଟା ହେଲେ । ପୁରେହିତକର ନାନା ରୂପ କର୍ମକାଣ୍ଡାଦ ଚାଲିବାକୁ ଲୁଚିଲା । କନ୍ୟା ପିତୃକୁଳର ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଶାକ ଦାନ କରିଥିଲେ—ଜୀବତ ପିତାମାତାକର ମଧ୍ୟ ପ୍ରେତ ପିଣ୍ଡ ଦାନ କରିଥିଲେ । ମନ୍ଦିର ମୃତ ହେଲେ ତାହାର ପ୍ରେତ ଉତ୍ସବ କରାଯାଏ; ଅଜି ତେବେ ତୋ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତୋ’ର ପିତା ମାତା ମୃତ, ତୁମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୃତ୍ତୁ । ଅଜନ ଧେହ ଯହିରେ ମାଳତା, ଅଦର ପୋହାଟରେ ଲୁକିତା, ତୁ ସମସ୍ତ ମାସ୍ତ ମମତାର ବିସକ୍ତନ ଦେଲୁ । ପିତା ମାତାର ରକ୍ତର ସମ୍ବନ୍ଧ ଏକାବେଳକେ ଭୁଲ ଚାଲୁ । ଶେଷକ ତନ୍ତ୍ରରେ ଜନନର ସମେହ ଚାମଦିନ, ରୋଗ ଶୂଯ୍ୟରେ ମାତାର କାତର କରୁଣ ନମ୍ବନ ଥରେ ମନରେ ପଡ଼ିଲୁ ନାହିଁ । ବିଧର କି ବିଦିନ ନମ୍ବନ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞର ସମ୍ବନ୍ଧ, ଏଥପାଇଁ ଲୋକେ ଦୂରତ ଅନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତା କାହା ଲୁଗି ? କାହା ଲୁଗି ଏ ସ୍ଵାର୍ଥତ୍ୟାଗି ? ମୋ ଲୁଗି ! ମୁଁ ତୋର କିଏ ? ମୋ ସହିତରେ ତୋର କିମ୍ବନ ? ଅଜଣା ଅଜିଜ୍ଞା, ଅଜାତକୁଳଶିଳ ମୁଁ, ମୋ ସଙ୍ଗରେ ତୋ’ର କି ସମ୍ବନ୍ଧ ? ଅଜବନ ପିତା ମାତା, ଅତୀକୃଷ୍ଣ ସ୍ଵକଳ ମାକଙ୍କର ଦେହରେ ଅବୁତା ତୁ ଅଜି ସମସ୍ତ ବନ୍ଦନ ଶ୍ଲେଷକର, ସମସ୍ତ ରହୁ-

କର୍ତ୍ତନ କରି ମୋ' ନିକଟରେ ଅଛୁ ଧର୍ମଶଙ୍କ କରିବୁ । ସମୟ ଧେବ ମମଚାରେ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ମୋ ଉପରେ ଜାବନର ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କର ଭାଇ ତାଳ ଦେବୁ, ମୋତେ ଜିବନ ବିହୟ କରିବୁ । ମୋତେ, ମୋତେ ? ମୋର କଥଣ ଅଛୁ ଯେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ମହାପ୍ରାଣୀର ଜାବନ କିମ୍ବ କରିବାକୁ ଯମ ହେବ ? ମୁଁ ଦର୍ଶନ, ଅଛ ଆଜ ; ନିଜର ଦୂଖରେ, ନିଜର ଯାତନାରେ ନିଜେ ଜର୍ଜରିତ-ମୁଁ କିପରି ତୋର ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କର ମଙ୍ଗଳମଙ୍ଗଳର ଭାଇ ବହୁନ କରିବା ? ହାୟ ବିଧର ଏହି ବିଘର—ଏ କଠୋର ଅଦେଶ ! “ବୋଲୁ ଉପରେ ନିଲିତା ଦିଢ଼ା !” ନିଜର ପାଦଚାପର ବିଷମ ବୋଲୁ ବହୁନ କରିବାକୁ ଅଷ୍ଟମ, ସଂସାର ଦିନରେ ବ୍ୟାକୁଳିତ-ଶନ୍ତିଶଙ୍କ “ପରିମାତ୍ର,” କରୁଣ କରିବାକୁ ପାଖାଣ ବିଳିତ ହୋଇ ଯାଉଛି । ଅନ୍ତର୍ଭକ୍ତକର, ଖଣ୍ଡଦ ମୁଁ, କିପରି ତୋତେ ବହୁନ କରିବା ? ଏ ‘ଉଦ୍‌ବୃଦ୍ଧନ’ ନିଷେ,—‘ଉଦ୍ବ୍ରନ୍ଧନ’ ।

ଏହିପରି ଚିନ୍ତାର ଅନନ୍ତ ସ୍ତୋତ୍ରର ଦେଶ ମେ.ର ଶୁଦ୍ଧ
ଛୁଦ୍ଧକୁ ଅଲୋଚିତ, ଅନ୍ଧାଳିତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।
ଚବ୍ଦିବିରେ କେବଳ ରୀଣ ପ୍ରାନ୍ତର । ଏହି ସମୟରେ
ସହସା ବିଜୁଳ ବିର୍ଭୟତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ତଡ଼ପ୍ରେରେ
ଅନ୍ତରର ରକ୍ତ ଉତ୍ସୁପ୍ତ ହୋଇ ଗଲା,— ଶାରର ଶିର, ଧମନୀ
ମନ୍ଦିର ହେବାକୁ ଲୁଣିଲା । ନିଦ୍ରେଖୃତ ପ୍ରାୟ ମୁଁ ଚମକି
ଝାହିଲା । ହାୟ, ସେ ଦୂଷମ ଦେଖୁଥିଲା ଯର୍ଷ ଆଜି ମନେ
ପଡ଼େ । ସେ ପର୍ବତ କି ଅନନ୍ତ ଶକ୍ତି—ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟର କି ଅସୀମ
ମେତା—ସେ ମଞ୍ଚର କି ଯାଦିକର ପ୍ରଭାବ ।

ଅଭ୍ୟାସିନୀ, ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ଥିଲା ତୋ'ର ମନ୍ତ୍ର-ଦୂତ ତିଳୁ
ଅଗ୍ନିମଣ୍ଡଳରେ ମୋତେ ଅର୍ପଣ କଲୁଁ ? ଅନ୍ଧକାର ରବିଷ୍ଣ୍ଵତର
ଅନ୍ଧରୁ ଗର୍ଭରେ ତୋ' ପାଇ କଣ ଅଛି କିଏ କହିବ ! !
ଅସ ତେବେ,—ଅବଳୀ ଲଜ୍ଜକା—ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତୋ'ତେ
ତୋଳି ନେଇ ଶବ୍ଦରର ଦୃଢ଼ ଅଙ୍ଗରେ ଛନ ଦିଏ—ପ୍ରତ୍ୟେକ
ଅଞ୍ଚିତରେ ଗ୍ରହତ କର ଦିଏ । ଅସ, ଲଜ୍ଜାମୁଠ ପ୍ରତାତି ପ୍ରେମର
ଅନ୍ଧରୁ ଶଯ୍ଯା ବିଶର ଦିଏ—ହୃଦୟର ତ୍ରଣ୍ଣ ତ୍ରଣ୍ଣ ଉନ୍ନୋଚନ
କର ତୋ'ର ମୋହିଲା ପ୍ରତିମା ଚିତ୍ତିତ କର ଦିଖେଁ । ସଞ୍ଚଦର
ମିଥ, ବିପଦର ବନ୍ଦୁ, ସଞ୍ଚର ଦୋଷର, ଦୁଃଖର ସଙ୍ଗାଳି,
କର୍ମର ସହଦେଶମଣି କର, ସ୍ଵପାର ଭୀମ ଅବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ଦେଇ

ଅନ୍ତରୁ ଥକିଲୁ ପ୍ରଧାବିତ ହୁଏଁ । ଏହାହିଁ ମୋ’ର ପ୍ରତିବାନ ।
ଅନ୍ତମ ମୁଁ ବିନମୟରେ ଥବ ଜଣ ଦେବି ?
ବିବାହର ଅନ୍ତର ଉସ୍ତବ ଧରିଲା ; ଏବେ ବିଦ୍ୟାମୂର
କରୁଣ ଦ୍ଵିନର ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲାଂ । ଧର୍ମପ୍ରକଳର ମୁଁହଁ
ଉଚ୍ଚ ଭାବ, ସମସ୍ତଙ୍କ ବଦଳ ମଣ୍ଡଳରେ ବିଷାଦର କାଳମା
ଧରିଛନ୍ତି । କେବଳ ମୋର ସହ୍ୟାଦ୍ରୀମାନେ ଆନନ୍ଦିତ,
ଉତ୍ସାହିତ । ଏକ କାଳରେ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ସମାନ ଘୁଣରେ
ବା ସମାନ ଦୁଃଖରେ ଅନନ୍ଦିତ ବା ଦୁଃଖିତ ଦେଖା ଯାଏ
ନାହିଁ । ଏହାହିଁ ପ୍ରକଳିତ ନିୟମ ନୋହିଲେ ଏ ଦୁଃଖ
ଜଞ୍ଜଳିମୟ ମୂର୍ଖରରେ କୋଧ ହୁଏ ସୁଖର ମାଦା କେତେ
ହୃଦି ପାଥନ୍ତା—ଦୁଃଖର କାତରତା କେତେ ଲୁପ୍ତବ ହୁଅନ୍ତା ।
ମୋ’ର ମୁଖରେ ଅନ୍ତର କି ଦୁଃଖର ଚିତ୍ତ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲା
ତାହା କହି ପାରିବ ନାହିଁ । ଦୁଃଖର କଥା, ନିଜ ମୁଖଟା
ନିଲେ ଦେଖି ପାରିଲା ନାହିଁ ; ଦେଖି ପାରିଥିଲେ ପାଠକଙ୍କର
ଅଜି ଏକଷ୍ୟୁଟା ମଧ୍ୟ ଅବ୍ଧିତ ରହିଲା ନାହିଁ ।

କିମେ ପଞ୍ଜାରେ ଖୁବି, ବଡ଼ମା, ଅପା, ନୀଥବୋହୁ,
ମାଉସି, ପିଉସି, ମାଉଁ, ଆମା, ଝିଅ-ଝିଅଣି, ପୋଇଲି—
ପରିବାର, ପାଇ—ପଡ଼ିଥା, ଉତ୍ସବି ଅସି ଚୁଣ୍ଡ ହେଲେ ।
ମାଇକନାମାନଙ୍କର ହାଟ ଲୁଗିଲା । ଗରବର ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତିଙ୍ଗି,
ଗୁଲି ଚଳଣ ଅଧି ଟିକି କର ଅଲୋଚନା, ସମଲୋଚନା,
ପର୍ଯ୍ୟଲୋଚନା ହେବାକୁ ଲୁଗିଲା । ଝିଅର ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଧୂଣ୍ଡୁଣ୍ଡ
ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାନା ପ୍ରକାର କନ୍ଦୁନା, ଜନ୍ମନାଦ ମଧ୍ୟ ବାକି
ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ଧୂଣର ବିଷୟ, ସ୍ତ୍ରୀ ରହସ୍ୟର ତିର ପ୍ରଥା-
ନୂପୁରେ କିଛି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେଲା ନାହିଁ । କଥା ପବନରେ କଥା
ଡଢ଼ି ଗଲା—ହଟା ଲହରିରେ ଛଟା ଦୟି ଗଲା ।

ସମର୍ପଣ ଇତ୍ୟଦି ବିଦ୍ୟୁ-ପୂର୍ବ କାର୍ଯ୍ୟମାନ ହେବା ପାଇଁ
ମେତେ ଡାକାର ପଡ଼ିଲା । ମଙ୍ଗଳାଷ୍ଟ୍ରକ, ଶଶଧୂନ ଇତ୍ୟାଦି
ଦେବ କର ଯାଇ ଦେଖିଲି-ସକଳ୍ୟଥିମୌଁ-ମାନେ ଏକ
ପ୍ଲାନରେ ଗଛିବି । (୩୦କ, ଚିତ୍ରବେ ନାହିଁ; ଏହି
ମଙ୍କୁତି ପ୍ଲାନ ମଧ୍ୟରେ ଅପରିମେତ ଜନ ସମାଜମ । କୌଣସି
ବୈଜ୍ଞାନିକ ଭ୍ରତା ହୋଇଥିଲେ ସେ ପ୍ଲାନରୁ corbondi-
oxide ମାଦାଧକ୍ୟ ଯୋଗୁଁ suffocation ରୂପରେ
ଫଳାଇ ଥିଥି ଥାଏନ୍ତେ ।) ପ୍ରଥମେ ଅଧ୍ୟ ଶୀମାନେ ଚନ୍ଦ୍ରନା
କରଦେଲେ । କେହିଁ ପ୍ରକଳ୍ପା ଟାହି ଟାପରା କର କଲା କଢ଼ି

ଦୁଃଖଟା ମାରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଛଢିଲେ ନାହିଁ । ତଦନ୍ତରେ କୃଅ ଖେଳ । ପାଠକ, ଯମା କରିବେ । ଏ ସ୍ଥାନଟା ମୁଁ ବର୍ଷନା କର ପାରିବି ନାହିଁ । ବର୍ଷନ କଲେ ଅପଣମାନଙ୍କର ଫରଳି ଭାଙ୍ଗନ ହେବ ବେଳି ଅଶୀକା ହେଉଛି । ‘ବିବାହିତ’ ପାଠକଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—ସେହି ଅଭିରତ ରମ୍ଭାଙ୍ଗାଦିତ ଶିଶୁ ଘୋର୍ଦ୍ଦର୍ଶ୍ୟ ରଖିବୁ ଆଜି ପ୍ରଜ୍ଞାନିତ କରଇ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ, ମୁଁ ତ ପ୍ରାୟ ‘ଗଲକଥା’ର ନବୋଦ୍ୟକ ଜନିତ ଘୋର ଜାଗରତ କରଇବି ନାହିଁ । ଅତି, ‘ଆବାହିତ’ ପାଠକ, ଅପଣମାନଙ୍କ ଉଚିତ୍ୟତ ଜାବନ ରଙ୍ଗ ମଞ୍ଚର ଏହି ପଢ଼ିବେଷେପରେ ଅନେକ ଧରଣ ଉଣ୍ଡାର ଦିହତ ଥାବୁ—ଅପରାଧୀମ ଘୋର୍ଦ୍ଦର୍ଶ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥାଏ । ଅତେବା ସାନୁଭୁବେଙ୍କେୟ ଏହି ଅମୃତକୁ, ଲେଖନୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ ଦ୍ୱାରା, କଳ୍ପନାରେ ଅଙ୍ଗିତ କରି ଦେଇ ତାହାର ମାଧ୍ୟମ ବିନଷ୍ଟ କରି ଦେବା ମୋର ଇନ୍ଦ୍ରାନୁତ୍ତମ, ଯମା କରିବେ ।

ତାହାପରେ ବରକର ମୁହଁ ରହି—ମର୍ବଣେଷରେ ଏହି tragedy ର ଶେଷ ଅଭିନୟ । ପ୍ରଥମେ ଶାଶ୍ଵ ଅସି କନ୍ଯା ଓ ବର ଉତ୍ସୁକର ହାତଧର ବିଧମତେ ସମରଣ କରି ଦେଲେ ଓ ତାଙ୍କ ‘ସୁନ୍ଦରୁଲ’ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ ସଲେହୁଣି ରେ ବଢ଼ିଥିଲୁ ସୁଜା ଶାସ୍ଵକାରେ ଦୁଧ ପିତ୍ତୁଲୁ ରତ୍ନାଦ ଦିଶେଣ ପ୍ରଯୋଗ ଦ୍ୱାରା ମୋ ନିକଟରୁ ଦଶଦୋଷ ଯମା ମଣି ନେଲେ । ସଯନ୍ତପାଳିତା କନ୍ୟାକୁ ରର୍ଧାରଣୀର ରଚକନନ ସଜାଶେ ପର ଘରକୁ ବିଦୟୁ ଦେବା ଯେ କି କଣ୍ଠକର, କି ଦେବନାଦାୟକ ସେ କଥା ଅନୁମନ ମାତ୍ରେ ହୁଏ ପାରୁଥିବେ । ମୁଁ ଦୁଇକ କି ନାହିଁ ଜାଣେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ମୋ ଅଛିନ୍ତି ଦୂର ଦୂର ଅଶ୍ଵ ଶିଖି ପଡ଼ିଲୁ—ହୃଦୟଟା ବ୍ୟଥିତ ହେଲା ।

ଫରେବ ରୋହି ହୋଇ ଅଭିନେତୀ ଦଳ ସେମାନଙ୍କର ଚିତ୍ରବ୍ୟ କରୁଣ ହୁଇରେ ଗାୟନ କରିବାକୁ ଲୁଗିଲେ । କି ଡ୍ରାମ ଧୂର୍ଯ୍ୟ, କି ଶଦ୍ଵର୍ତ୍ତର୍ଯ୍ୟ, କି ରତନା ଘୋର୍ଦ୍ଦର୍ଶ୍ୟ-ଧନ୍ୟ ମେଗି କୁଳ । ଅଳଙ୍କାରର କି ଘନ ଘଟା ! ଉପମା ଉତ୍ତରେନ୍ଦ୍ରର କି ହଟା ! କିଏ କିହେ ଉକ୍ଳରମଣି ଅଶି-ପ୍ରତି ? କିୟ କମେ ଉକ୍ଳର ମେଗିର ମନ ଅନ୍ତରବଦି, ? ? ? ମନର ବ୍ୟୋମରତା କୌଣସି ଦାର୍ଶନିକଙ୍କର

ଅଛି କିନା ପନ୍ଦେହ ; ମୋମାନଙ୍କର ପୁରଣ ଜ୍ଞାନ ଶ୍ରୋଦିତ୍ୟ ଦ୍ରାଷ୍ଟିକ ମନଙ୍କର ସୁନ୍ଦା ରିର୍ଣ୍ୟାର ଚୋଟେ; ସୟାଂ କାଳିଦାୟ ବା ଗଞ୍ଜ କବି ଅଳଙ୍କାର ବିଶେଷର ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ପାର ଉଠିବେ କି ନା ପନ୍ଦେହ ; ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଵରଙ୍ଗନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାଟୀ ଓ ସଙ୍ଗାତିଙ୍କର ଅନୁକରଣୀୟ ; ଅଧିକ କଟଣ ସେମାନେ ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟାର ସମବାୟ-ସକଳ ପ୍ରକାର ଗୁରେ ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବ ।

ଆମୁମାନଙ୍କର ପତ୍ର ପମିତ ମାନଙ୍କରେ କେତେ ପ୍ରକାର ଗୋଲମାଳ, ନାନାପ୍ରକାର ବିଶୁଙ୍ଗଳା ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଏମନେ ଯଥା ନିମରେ ଗୋଟିଏ ଅସି ଯେ ଯାହାର ଅଂଶ ସମାଧାନ କରିଗଲେ ; କିଛି ବିଶୁଙ୍ଗଳା ନାହିଁ—Programme ର କିଛି ବ୍ୟତିକମ ନାହିଁ । କେବଳ ଜଣେ (ତାଙ୍କର ନାମ ବୋଧନ୍ତ ଏ ପୂର୍ବରୁ ଲିଖି ଭୁଲ ହୋଇ ନ ଥିଲା) ପଛରେ ଦରଖାସ୍ତ ପେଷ କଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନା ମଞ୍ଚର ହେଲାନ୍ତୁ ତତ୍ତ୍ଵଶାତ୍ରୀଯାର ବାହୁନା ଅମ୍ବେ କରିଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ତାହା ମଧ୍ୟ କେବେ ଶୂଳକାର ସହିତ । ବଢ଼ି ଅଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟର କଥା, ଏମାନେ କି ଉପାୟରେ ଏବେ ହଠାତ୍ ସ୍ଵର ଓ ଛାବ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଇ ପାରନ୍ତ ଓ ପୁଣି ପର ମୁହଁତ୍ରରେ ପେପର ସେହିପର । ରକ୍ଷଣ ଶୀଳ ପାଠକ ବ୍ୟଥିତ ହେବେ-ନ ହିଁ, ଏ ଗୁଡ଼ାକ ଯଥାର୍ଥ, ସତ୍ୟ ।

ସମସ୍ତ ଶ୍ରୀ ଅଗ୍ନି ସରଳ । ମୁଁ ବାହାର ଅସିଲ । ଦିଶୁରେ ଅସି ବର-ପଣୀୟ ଓ କନ୍ୟା ପଣୀୟମାନେ ଏକ ପ୍ରାନରେ ସମବେତ ହେଲେ । ଯୌତୁକ ପଦର ହସାବ ଅଦି ହେବାକୁ ଲୁଗିଲା । ଏଥରେ ପେହିଁ ରଙ୍ଗ ଦେଖିଲ ତାହା ପୂର୍ବଠାରୁ ଅଥର ଏକ ମାଗା ଅଧିକ । ଏଠାକୁ ପୁରୁଷ ଅଗ୍ନି କହିଲେ ଅତୁଥି ହେବ ନାହିଁ । କାରଣ ଏ ଗୁଡ଼ାକ ଲୁହ ଥାଉ ବା ନ ଥାଉ ଏକ ପ୍ରକାର ଅବଶ୍ୟ-କର୍ତ୍ତ୍ରବ୍ୟତାରେ ପଡ଼ି ଥାଇ । ଧନ୍ୟ ସମାଜ ।

କନ୍ୟା ପଣୀୟମାନେ ହସାବ ଦେଲେ “—ସୋଡ଼ା ଲୁଗା ।” ତତ୍ତ୍ଵଶାତ୍ରୀ ବର ଉପରୁ ବେଳ ଉଠିଲା—“ନା, ନା, ତା’ ହେବନାହିଁ,” “କି ଅକାର୍ତ୍ତ କଥା,” “ତମ ଜିନିଷ ତମେ ଫେରେଇ ନିଅ” ଇତ୍ୟାଦ । ଏହିରୁପେ ପ୍ରାୟ ଅର୍ପ ଘଣ୍ଟା ଅଭିବହିତ ହୋଇଗଲା ; ମୁଣି କନ୍ୟାପାନ କହିଲେ ।

“ବାସନ—ଥାଳ, ହାମରାଇ ସବାର” ପୁଣି ଗୋଲମାଳ, ପୁଣି ବିତଣ୍ଡା । କେତେ ପ୍ରକାର ଅଯୋଜିତ କଥା, ଅସଙ୍ଗତ, ଅଚୂର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଟାପରା । ଛି, ଛି, ଶିଶିତ ସମାଜ ! ଏହି ପବନ, ଧର୍ମ-ବିବାହ ବନ୍ଧନ ଖାଲି କଣ ବିକାଶିଣା,—ବଜାର ଦର ?

ସାହା ହେଉ ଏ ସମସ୍ତ ଶେଷ ହେଲୁ ପରେ ଶୁଭ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବର କନ୍ୟା ବିଦାସୁ ହେଲେ । ଫିନନର ପ୍ରଳୟ ରେଳ ଉଠିଲା । ନାନା ପ୍ରକାର ସ୍ଵର ପ୍ରାଣୀର ଗାସରେ ପ୍ରତି ଧ୍ୱନିତ ହୋଇ ମହାନ୍ ଶବ୍ଦ ଉପାଦନ କରାଇଲୁ । କିନ୍ତୁ ଶିଖ ଆ ଓ ବାଦ୍ୟକାରମାନଙ୍କର ତୁମୁଳ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଶୀଘ୍ର ମନୁଷ୍ୟ-କଣ୍ଠ ବୁଝିଗଲୁ । ଜଣେ ପାର୍ଶ୍ଵ ବନ୍ଧୁ ମୋ କାନ ପାଖରେ କହୁଲେ ।

“ତତ୍ତ୍ଵ ଶାଖରେଷ୍ୟପଣବାନକଗୋମୁଖୀଃ, ସହର୍ଷେ-କାର୍ଯ୍ୟବନ୍ୟନ୍ତୁ ସତତପୁମୁକୋଃ ରନ୍ଧର୍” । ପିତାମାତା, ଭ୍ରତା-ଭାଗୀ ପ୍ରିୟକନମାନଙ୍କର ଲୋକକ ଧାରା, ଜନ୍ମତ୍ତ୍ଵର ମଧ୍ୟ ସ୍ଵର୍ଗ ବନ୍ଧରେ ଧାରଣ କର, ଶୈଶବ ଓ ବାଲର ସମସ୍ତ ପ୍ରିୟ ସମସ୍ତ ଆତକୁ ପଢ଼ ଫେରଇ, କନ୍ୟାର ଶିବିକା, ଗୋଲମାଳ ଦେବ କର ବାହାର ଅସିଲୁ । ବାଲର ସ୍ତୁତି, ଶୈଶବର କନନ, ସମସ୍ତ ଛେଦ କର ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ରଜ୍ଞୀ ର ଦୁଇତର ଆକର୍ଷଣର ବଶବର୍ତ୍ତିନା ହୋଇ ଶିବିକା ଶଣ୍ଟିକ ଅଗ୍ରପର ହେବାକୁ ଲୁଗିଲୁ । “A branch cut from the parent tree is planted in a new soil.” ସମୟର ଆଶମହାୟିମା ଶକ୍ତି, ସମସ୍ତ ଶୋକ ଘୋର କର ଦେବ—ସବୁ ସ୍ମୃତି ଅନ୍ତର ଅନ୍ତକାରରେ ଲାଜ ହୋଇ ଯିବ ।

(ଉପସହାର)

ସମସ୍ତେ ଅସି ନିଜ ରବନରେ ପଥା କାଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲୁ । ଜନମା ବିଦ୍ୟ ଅନ୍ୟାର ପୁଦ ଓ ନବ ବଧୁଙ୍କ ଶଖା ଲି ଯେନ ଗଲେ । ଅଜି ଭାବ ଜନାତମର । ଅଜି ଶାମି ମାଲିପେ, ଅଳକ୍ଷ୍ୟପିଲକ୍ଷ୍ୟ ଯେନ ରଙ୍ଗବେରଙ୍ଗରେ ଉପସ୍ଥିତ । ସମସ୍ତେ ଉପସ୍ଥିତ, ଉତ୍ସୁକ, ହର୍ଷେତ୍ପଦ୍ମ । ଯାହାର ଯେତେ ପ୍ରକାର ସଜନ୍ତ ରକ୍ଷିତ ପେଡ଼ିଲୁଗା ଅଜି ବାହାରିଛି । ପିଲା ଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ରଙ୍ଗାଳ ଜାମା, କକ୍ତଳ ଓ ଚୋତନା ଟାପାରେ ତୁଣିତ ; ଯେପରି ଆମ ଘରେ ଯାଦା ଲୁଗିଛି । ଅଜି, ଗୋଟିଏ ଲୋକର

ଅଥବା ଗୋଟିଏ ପରିବାରର ଅନନ୍ତରେ ସମସ୍ତେ ପୋଗ ଦେବାକୁ ଅସିଥିଲୁ । ଯେଉଁମାନେ କହନ୍ତି “ଅମୂଳନଙ୍କ ଦେଶରେ ସମାଜବନ୍ଧନ ଶିଥିଲ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲୁ—ସହନ୍ ତୁତର ମାତ୍ର କମି ଯାଇଥିଲୁ” ସେମାନେ ଏହି ସ୍ତ୍ରୀ ସମାଜର ଅଜି ବ୍ୟବହାର ଦେଖି ସେମାନଙ୍କର ରୂପ ହୂର କରି ପାରିବେ । କିନ୍ତୁ ଜଣେ ବନ୍ଧୁ କହୁଥିଲେ “ସେମାନଙ୍କର ଉଦେଶ୍ୟ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର । ନବବଧୂଦର୍ଶନ କୌତୁଳ୍ୟ ବରତୋର୍ଥ କରିବାହଁ ଏହି ନାଶ ସମାଜମର ମୂଳ କାରଣ ।” କଥାଟାରେ ଟିକିଏ ସତ୍ୟଥିଲା ପରି ବୋଧ ହୁଏ । କାରଣ ବଧୂଦର୍ଶନ କାହାର ଭ୍ରାତ୍ୟରେ ଘଟିବା ନ ଏହି—ନବବଧୂର ଅଜାଗ୍ରତ୍ତାଙ୍କ, ଗୁଲିଚଳଣ, ତିଜିତାଙ୍କ, ଲକ୍ଷଣ ଅଳକ୍ଷଣ, ଇତ୍ୟାଦି ସମସ୍ତ କଥା ଟିକିଟିକି ହୋଇ ସେହିଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଶୀଘ୍ର ଯାକ ଅଲୋଚନା ହେବାକୁ ଲୁଗିଲୁ । ସେ ସାହା ହେଉ, ମୋ’ର ସୁଖବହୁଲିତ କଷ୍ଟ ଓ ଅନନ୍ତପୂର୍ଣ୍ଣ ମନ ଏ ସମସ୍ତ ଦେଖିବାକୁ ବା ଭାବବାକୁ ସମୟ ପାଇଲା ନାହିଁ । ମୋତେ ସବୁ ଭଲ ଦିଲ୍ଲିଲୁ । କ୍ରମେ ଶାଶ୍ଵତ ହୁଅଇବା, ଦହାହାଣ୍ଟି ବରଣ୍ଟିବା ଉତ୍ସାହ କୌଲିକ ପଦତି ଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ମଳ ହେଲା । ଯଥା ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ସହିତ ସେହି ସମ୍ମଧକର ସ୍ଥାନ ଓ ଶାକଦାନାଦି ମଧ୍ୟ ସଥା ସମୟରେ ଶେଷ ହେଲା । ବିବାହର ଅମୋଦ ଉତ୍ସବ ସବୁ ସହିଲା । ଗୁରୁଆଜେ ନିରବତା ବିରଜନ କଲା । ଦୁଇଟି ମହାପ୍ରାଣ ନୂତନ ଜୀବନରେ ପଦାର୍ପଣ କଲେ—କର୍ମମୟ ସଂହାର କ୍ଷେତ୍ରରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟସୂର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କର ନୂତନ ଲକ୍ଷ ଆତକୁ ଧାବିତ ହେଲେ ।

କୌଣସି, କୁତୁହଳୀ ପାଠକ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଅଜାହାନ ହେଲୁ ବୋଲି ମୋ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହେବେ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ନାହିଁ;—ଥାର ଭାବ ନାହିଁ ଥାର ଲେଖନ କଲ ନାହିଁ । ଭାବରୁଣିର ଅବେଧମଧ୍ୟ ସ୍ନେହ ସମକ୍ଷରେ ଲେଖନ ପ୍ରିର ହୋଇ ରହିପାରୁ ନାହିଁ । ହୃଦୟର ପ୍ରତି ଭାବୀ ପେହି ସମସ୍ତ ଶୁଣ୍ଟ ଭାବରୁ ନବ ଜୀବନ ଲୁଭକର ଏକ କାଳରେ ଜାଗରିତ ହୋଇ ଦୁଇଥିଲୁ । ସେ ଦିନର, ସେ ମଧ୍ୟମିଳର ମଧ୍ୟ ମଳମୟ ସେହି ଧୀର୍ଘ ସ୍ଥବି ସମୀର ତୁରି ପ୍ରାଣରେ ଅନୁଭୂତ ହେଉ ଥାର—ମନୋମନ୍ୟରେ ସେହି ମୁଧୁର ସ୍ଵର କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରତିଧୂତ ହୋଇଦିଲୁ । ଗେହ

ପ୍ରତି ଶିର-ଧରନୀ-ପ୍ରବାହ୍ରତ ବୈଦ୍ୟତିକ ପର୍ଣ୍ଣ ଆଜି ପଞ୍ଚ ପ୍ରାଣକୁ
ସ୍ଵରେ ଅଲୋଚିତ କରୁଥିଲା । ଆଜି ମନେ ପଢ଼େ—ସେହି
ଜୀବନ ପ୍ରଭାତର ବିଭାଗ ବାଜିଶି—ସେହି ପବିତ୍ର ପ୍ରଣୟର
ପ୍ରଥମ କୁମୁନ । ହାୟୁ, ସେ ଦିନ ଆଉ ଅଧିବ ନାହିଁ ! !
କେବଳ,

“ସଂସାର ନିରୟେ ଅଙ୍ଗ ଦେଇ ତାଳି,
କରିଥିବ ତୋତେ ସୁତିର ସଙ୍ଗାଳି”

ପାଠକ ମହୋଦୟ, ଏବେ ବିଦୟମ୍ଭ ଦିଅନ୍ତୁ । ପ୍ରାଣର ଅବେ-
ଗରେ ହୃଦୟର ଦୂର ଗୃଷ୍ମା ନିର୍ଭତ କଥା କହ ପକାଇଲି;
କିମା ନରବେ ।

ଶ୍ରୀ—

ଓଡ଼ିଆ ଧାତୁତତ୍ତ୍ଵ ବିଗ୍ରହ ।

୧୪୫ ଶାତ୍ରୀଳ ।

ମାଙ୍ଗ ରଙ୍ଗ ରଖି ଉତ୍ତମାଙ୍ଗରେ ।

ଅୟୁତ କର ଶାତ୍ରୀଳିଲା ଧୀରେ । ଲୀ, ବ ।

ଏହାର ଅର୍ଥ କେଣପରିଷ୍ଠାର କରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ସତେଜ ଓ
ଶ୍ୟାମଳ କରିବା, ଶ୍ୟାମଳ ଶବ୍ଦରୁ ଅପ୍ରତ୍ୟେ ଶ ଯୋଗେ ଏହାର
ସୁଷ୍ଠି ହୋଇଥାଏ । ତଥାପି କିପରି ହେଲା ଜୀବିବା ଉଚିତ ।

ଶ୍ୟାମଳ=ଶାତ୍ରୀଳ—“ମ” ପୁଲେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୋଗ
ସହଜ-ତେବେ ମକାରର ଭିକାର ହେଲା କିପରି ?
ଏହା ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦପୁଣ୍ଡିର ଏକ ଦେଶାନ୍ତର-କରଣ, ଶବ୍ଦପୁଣ୍ଡିରେ
ଏପର ‘ମ’ ପୁଲେ ଥାନେକବି “ତୀର୍ତ୍ତ” ହୁଏ ।—ସଥା

ଅର୍ମରଣ=ଅର୍ତ୍ତଧା (ଅର୍ତ୍ତିବିବା) । ଗମର=ଚର୍ଚିର
ଦାମନ=ଦାର୍ତ୍ତିନୀ, ତ୍ରମର=ରତ୍ତିଶ୍ଵର । ଇତ୍ୟାଦି ।

୧୪୬ ଶୋ ।

ଶୋଇଅଛି—(ଶିତ୍ସପ୍ରେ) ଶିଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକୃତ ।

ଶୀ=ଶୋ—ରିକାରର ଓକାର ହେଲା—ଅନ୍ୟଦି ର
ର ର—ସଥା ପ୍ରତିବାସୀ=ପଡ଼ୋସୀ । ଦ୍ଵିତୀଳ=ଦୋତାଳୀ
ଦ୍ଵିଷ୍ଟ=ଦୋଷୀ, ଇତ୍ୟାଦି ।

ତୁଳ ଓ ରବଣ୍ୟତ କାଳରେ ଏହାର ଶୁଭ ଆଦେଶ
ହୁଏ—ଶୁଭଙ୍କ ପାଦ ଧୋଇ ଶୁଭ ପାଦେ ପଡ଼ି । ନୃ, ପୁ ।

୧୪୭ ଶୋଧ ।

ଏହାର ଅର୍ଥ ପରଶୋଧନ କରିବା । ଶୁଦ୍ଧାତୁରୁ ଜନ୍ମ
ପ୍ରଥମତଃ ମୂଳିର୍ଥରେ ମାତ୍ର ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥିଲା । କାଳ-
କିମେ ପ୍ରତିତାର୍ଥର ପାମଞ୍ଚପ୍ରେ ଗାଳି କରିବା ଅର୍ଥାତ୍
ଗୋଖୋଦ୍ଵାରା କରିବା, ନାଶ କରିବା, (ବଂଶ୍ୟାକ ଶୋଧ
କରି ବସୁରଣି—ନୃ, ପୁ)

ନିର୍ଜନ କରିବା । (ପାପଦିନୁତ୍ତି ଧର ତଥାକେ । ଦେଉଳ
ଶୋଧିଲେ ସେବକେ—ଦା, ର) ଅର୍ଥାତ୍ ତଥାତ୍ ଦୋଧ-
ଭବ ଦୂର କରିବା ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହାର ହୋଇ ଆସିଲା ।

୧୪୮ ଶୋଷ ଓ ଗ୍ରେଷ ।

(କ) ଶୋଷିବା=ଶୋଷନ କରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ରସ ବିଲ୍ଲନ
କରିବା, ତାପୂର୍ଯ୍ୟାର୍ଥ ପିଇବା—ଶୁଷ୍ଠାରୁ ଏହାର
ପ୍ରକୃତ ।

(ଖ) ଗ୍ରେଷିବା—ପିଇବା—(ବୁଝିପାନେ) ଚାଷ ଧାରୁ ଏହାର
ପ୍ରକୃତ ।

୧୪୯ ସ୍ପିଙ୍ ବା ସଙ୍ଗ

(କ) ସମର୍ପଣ କରିବା ଅର୍ଥ ହେଲେ ସମ୍ଭବର୍ପର୍ବତ—
(ଗର୍ଥ୍ୟ ର ଧାତୁରୁ ଅଗତ) * ଅର୍ଧାତୁରୁ ଏହାର
ଦିଷ୍ଟତି—ର + ଇ = ଅର୍ଧ ଇ = ପ ସମ + ଅର୍ଧ
= ସଙ୍ଗ—ଧାତୁର ଅଦ୍ୟ ଥାକାର ଏବଂ ରେପେର
ଲୋପ ହୋଇଥାଏ ।

(ସ୍ପିଙ୍—ଏ ପୁଲେ ମର ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହେଲା ।)

ଅର୍ବପଞ୍ଚାତ କରିବା ଅର୍ଥ ହେଲେ ଶୁଷ୍ଠାରୁ ଏହାର
ପ୍ରକୃତ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ ।

ଶପ=ସଙ୍ଗ—ଏ ପୁଲେ ଅଧିକତଃ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୋଗ
ଦିଅଥାଏ । (ଏହି ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅଗମିତ ମକାରରୁ ଜାତ)

ଶପ=ସଙ୍ଗ—ଏ ପୁଲେ ଅଧିକତଃ ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷର ଅଗମ
ଦିଅଥାଏ ।

ଅନ୍ୟଦି ପଞ୍ଚମବର୍ଷାମର ପ୍ରମାଣ ଅଶୋଅ ଧାରୁ ପୁଲେ
ଦେଖନ୍ତୁ ।

* ର ଧାତୁର ଅର୍ଥ ଅବେଶ ହୁଏ

୨୫୦ ସଂଖ୍ୟା ।

ଜଳରେ ଲୁଣ୍ଠର ଅଗ୍ନିକ ବଞ୍ଚାଇ ମୋହିରେ ସଞ୍ଚାଇବାର
ହେବ । ବ, ଚ, ମ ।
ପମ୍ ଉପର୍ଗପୂର୍ବକ (ଚିଙ୍ଗୁରିଯୁନେ) ତି ଧାତୁ କିମ୍ବା ସଞ୍ଚୟ
ଶବ୍ଦ ଏହାର ପ୍ରକଟି—

ସଞ୍ଚୟ=ସଂକ—ଏ ପ୍ଲଲେ ସ୍ବର ଯକାର ଲୋପ ହେଲା ।
(ଧାତୁରୁ ଚକାରପ୍ଲ ଅକାର ମଧ୍ୟ ଲୋପ ହୋଇଥାଏ)
ଯକାର ଲୋପର ପ୍ରମାଣ “ଉଦେ” ଧାତୁ ପ୍ଲଲେ ଦେଖନ୍ତୁ ।

ନତ୍ରବା

ସଂ+ଚ=ସଂଚ—ରକାର ଅକାର ହୋଇଥାଏ ।
ଇକାରର ଅକାର ହେବାର ପ୍ରମାଣ “ପରଚ” ଧାତୁ ପ୍ଲଲେ
ଦେଖନ୍ତୁ ।

୨୫୧ ସଞ୍ଚୟ ।

(କ) ଏ କଥା ସଂଚପି ମୋତେ କହିବା ଗୋପାଇଁ ନା, ର,
ଶୀତା, ସଂଚପି = ସଂଶେଷ—ସମ୍ଭାବପର୍ବତ ସିପ୍
(ଶିପ୍ପ୍ରେରଣ) ଧାତୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସଂଶେଷ ତଥ ଏହାର
ପ୍ରକଟି ।

ସଂ+ଶିପ୍=ସଂଶିପ୍—ପ୍ରଥମରଃ ଶକାର ଛାନେ ଛକାର
ହେବାର ସଂଶିପ୍ ହୋଇ ପରେ ତୁମ୍ଭ ବର୍ତ୍ତହୁବୁ ଛକାରର
ଚକାର ହେବାରୁ ସଂଶିପ୍ ହୋଇଥାଏ—ଅନ୍ତର୍ଭାବ ଶକାରର
ଛକାର—ସଥା

ଶୌର=ହଥର । ମନ୍ଦିକା=ମାତ୍ର । ଇତ୍ୟାଦି ।

ଶିପ୍, ଚପ ହେବାପାଇ ଇକାରର ଅକାର ମଧ୍ୟ ହୋଇ-
ଥାଏ—ଏହାର ପ୍ରମାଣ “ପରଚ” ଧାତୁପ୍ଲଲେ ଦେଖନ୍ତୁ ।

(ଖ) ପ୍ଲାନେ ପ୍ଲାନେ ସଂଚପ ମାତ୍ର, ସରଯ୍ୟାର୍ଥରେ ମଧ୍ୟ
ବ୍ୟବ୍ହତ ହୋଇଥାଏ ।

ବନ୍ଧକର୍ମାର ଶିଳ୍ପଶାସନ, ସଂଚପି କରିଛ ନିର୍ମାଣ—ବ, ସ୍ଵଦ
ଭାଗବତ ତେତେବେଳେ ସମ୍ଭାବପର୍ବତ ପୂର୍ବକ “ଚ” ଧାତୁରୁ
ଏହାର ପ୍ରକଟି ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । କିଂ ତୁ ।

ଅର୍ଥକ ବର୍ଣ୍ଣ ପକାରର ସଂଶେଷକୁ ମାନିବାକୁ ପଡ଼ିବ—

୨୫୨ ସଜାତ ।

ରଲୁ ଯତ୍ତବନ ସୂଷି ସନାଡ଼ିଲୁ—କୋ, ବ, ଧ,
ସଜାତିବା=ସଜ୍ଜୀକରଣ ।

[ଶୁଣଗାତ୍ରୀ—ଏଥରୁ ସଜାତ ଓ ସଜ୍ଜାନାଶଦ କାତ
ସନଦୋ ବର୍ମିତଃ ସଜ୍ଜଃ—କଲୁନା ସଜାତା ସମେ-ଅମର
ସଜାତା=ପଞ୍ଜାବୀଦ୍ୟାରେପଣେନ ସଜ୍ଜୀକରଣ ଇତି
ଅମର ଟାକ ।]

ସଜନ ଅର୍ଥାତ୍ ସଜ୍ଜୀକରତା—ପଦଜନକ ସପ୍ଲ ଧାତୁ
ଏହାର ପ୍ରକଟ । ସପ୍ଲ=ସଜାତ— ଏ ପ୍ଲଲେ ସ୍ବୟକ୍ତା-
ଦ୍ୟର ଲୋପେ ଅକାରର ଏବଂ ଅର୍ଥକର୍ମ ତୁକାରର ଯୋଗ
ହୋଇଥାଏ ।

ଏହି ଧାତୁତତ୍ତ୍ଵ ବିଶ୍ୱର ପ୍ରକରଣର କେତେକ ପ୍ଲଲେ
କେତେକ (ରକାର ତୁକାରଦର) ଅର୍ଥକ ବର୍ତ୍ତର ଯୋଗ କୁହା
ଯାଇଥାଏ । ଏହି ପ୍ରକିଯାଟି ପ୍ରାକୁତରୁ ଅନ୍ତରୁତ । ପ୍ରାକୁତରେ
ମଧ୍ୟ ଏପରି କେତେକ ଅର୍ଥକ ବର୍ତ୍ତର ଯୋଗ ହୁଏ—ସଥା ।

ଗାନ୍ଧୁଗୋବ ଅବଦ୍ଵୀ ପଦପେଣ୍ଟି ଆସୁ=ଗାୟଦ୍ଵୀପରଧୂ
ପଦପ୍ରେଷିତାଥୁ—କ, ମଞ୍ଜର ।

ଏ ପ୍ଲଲେ ଅର୍ଥକର୍ମ ଅକାରର ଯୋଗ ହୋଇଥାଏ ।

ତିତେ ତିତ୍ତି ଦିଶାନୁନ୍ଦିପାଶୁଶେଷ—

ତିତେତିତ୍ତି ନକ୍ଷୀଯୁତେ ପାଶୁଶେଷ । କ, ମଞ୍ଜର ।

ଏ ପ୍ଲଲେ ଅର୍ଥକ ବର୍ତ୍ତ ହକାରର (ଉତ୍ତର) ଯୋଗ
ହୋଇଥାଏ । ଇତ୍ୟାଦି * ।

୨୫୩ ଯାଜ ।

ସାଜେୟ ବିଜେକଲେ ସାଜି ସୈନ୍ୟକୁ—କୋ, ବ, ସ୍ଵ,
ପୂର୍ବୋକ୍ଲସପ୍ଲ ଧାତୁରୁ ଏହାର ଉପ୍ତି—ସପ୍ଲ=ସାଜ-
ସ୍ବୟକ୍ତାଦ୍ୟବର୍ତ୍ତର ଲୋପହେବାରୁ ପୂର୍ବସ୍ଵର ଦାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ।

୨୫୪ ସନ୍ତୁବାସନ୍ତ୍ରା ।

ଏ ଧାତୁର ଅର୍ଥ ଓଡା କରିବା ସନ୍ତୁତ୍ତ ଅଛୁ ଅର୍ଥାତ୍
ଅବ୍ରଦ୍ଧ କରୁଥାଏ ।

(ତମ ଅର୍ଥଭାବେ—ଏଥରୁ ତମିତିବଜାତ, ତମିତ = ଓଡା)

ସମ୍ ଉପର୍ଗପ ପୂର୍ବକ ଅର୍ଥାତ୍ଭାବାର୍ଥ ତମ ଧାତୁରୁ ଏହାର
ଉପ୍ତି ।

ସମ୍+ତମ (ତମିତ) = ସନ୍ତୁବାସନ୍ତ୍ରା—ଧାତୁର ଅନ୍ତ୍ୟ
ହଳର ଲୋପ ଏବଂ ଇକାରର ଅକାର କିମ୍ବା ଆକାର
ହୋଇଥାଏ ।

* ଅର୍ଥକ ବର୍ମିଘୋଗ ସମ୍ବନ୍ଧ ଶିଳ୍ପଶାସନ ଶବ୍ଦରୁ ବିଶ୍ୱର ପ୍ରକରଣରେ ଥର ଟିକିଏ ଅର୍ଥକ ଦିଗ୍ବିନ୍ଦିରିବ ।

୧୫୫ ସମ୍ବାଦ ।

ଏହି ଧାତୁର ଅର୍ଥ ସ୍ଥିତ କରିବା ଓ ପ୍ରବନ୍ଧ ହେବା ନୃତ୍ୟ ଦିବ୍ୟାକ୍ରମ କର୍ତ୍ତା ସମ୍ବାଦି ପାଇ । ନୃ, ପୁରାଣ ସମ ଉପର୍ଗର୍ଣ୍ଣ ପୂର୍ବକ ତୁ ଧାତୁ (ସମ୍ବାଦ) ଏହାର ପ୍ରକରତ । ସମ + ତୁ = ସଭବ = ସଭାଥ—ଅନ୍ତର୍ଭବତ୍ ଲୋପେ ପୂର୍ବପୂର ଦାର୍ଯ୍ୟ ହେବାରଥି ।

୧୫୬ ସମାର୍ଜନ ।

ଏହେ କହ ଧୃତରଷ୍ଟେ ତଥାର ସମାଜି । ଶୋବନ ବଚନେ ଧୃତରଷ୍ଟେ ଶୋକ କେଳି—ପା, ଭା ।

ସମାଜିବା = ଆସନା କରି—ମୂଳାର୍ଥର କିମ୍ବର ପ୍ରବେଦ ସ୍ଵାକାର ସହେ ସମ ଉପର୍ଗର୍ଣ୍ଣ ପୂର୍ବକମ୍ବଳ । (ମୁକୁଶୋଗ୍ରଙ୍କଳର-ଶୟୋଃ—ଚାରିଦିନ) ଧାତୁରୁ କିମ୍ବା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ଅର୍ଥବାଧକ ସଭାଜ୍ଞ ଧାତୁରୁ (ସଭାଜ୍ଞ ପ୍ରାତିଦର୍ଶନମ୍ବୋଃ ପ୍ରାତିଷେବନ-ଧକ)

ସ୍ଥୋରିତେୟକେ—ଧା, ପା, ଚାରିଦି—ଏଥରୁ ସଭାଜନ ଶବ୍ଦ ଜାତ—ଆନନ୍ଦ ସଭାଜନେ—ଅମର) ଏହାର ଉପର୍ତ୍ତି—
ସମ + ମୁକ୍ତ = ସମାର୍ଜନ — ସମାର୍ଜନ — ଏ ପ୍ଲଳେ ହିତ
ଲୋପ ମାଧ୍ୟ ଏହିଥି ।

ସଭାଜନ = ସମାର୍ଜନ—ଏ ପ୍ଲଳେ ଉକାରର ମଜାର ଏବଂ
ଅଧିକ ବର୍ତ୍ତ ଉକାରର ଯୋଗ ହୋଇଥି—

୧୫୭ ସିଥି

ଏହାର ଅର୍ଥ ସିଲାଇ କରିବା, (ସିଲାଇନ୍ଦ୍ର ସନ୍ତାନେ)
ସିର ଧାତୁରୁ ଏହାର ଉପର୍ତ୍ତି—ସିନ = ସିଥି

୧୫୮ ସିନ ବା ସିଧି

ଶିର ଧୂଦିଶ କୋଳେ ବସାଇଲେ— ବି, ସମାଧୀନ,
(ଶିଦିଥ୍ୟାଶେ) ଶିଧିଧାତୁ ଏହାର ପ୍ରକରତ, ଶିଦି = ସିଧି
ଏ ପ୍ଲଳେ ଉକାରର ଉକାର ଏବଂ ପଞ୍ଚମବର୍ତ୍ତାଗମ ଏହିଥି ।

ତମଶ ।

ଶ୍ରୀ ଗୋପିନାଥ ନନ୍ଦାଶ୍ରୀ ।

ସ୍ଵର୍ଗ-ରାଜ୍ୟ । †

ଦେବ—ଅଧିଷ୍ଠାନ—ଯୋଗ୍ୟ ଅଟେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ
ନରକର ଲାଟ ହୋଇ ତା'କୁ ରହିଁ ମୁଢି !
ଭାବିଛୁ କି ପାଇ ସର୍ବ ହେବୁ ପ୍ରୀମ୍ବମାଣ ।
ଦୁଥା ଏ ବାସନା ତୋର, ଜାଣିଥିବୁ ଗୁଡ଼ ।
କାହିଁ ସର୍ବ ? କାହିଁ ସର୍ବ ? ପ୍ରଭେ ! ପରମେଶ
ସେ ସ୍ଥାନ ପାଇଲେ ସିବ ସବବ କନ୍ଦିଷ,
ସେ ସ୍ଥାନ ଲାଇଲେ ଦୁଃଖ ନ ରହିବ ଲେଣ
ସେ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ଯାଉ ଏ ଦୋର କନ୍ଦିଷ,
ପରମାନନ୍ଦ ଦେଶେ ଦେଶେ ସ୍ଵର୍ଗରାଜ୍ୟ କାହିଁ ?
ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି ମୋତେ, 'ଅଟୁ ତୁ ଅଧମ',
ସେ ସ୍ଥାନ ଦୁଥାରେ ଇଚ୍ଛା ହୋଇ ଏତେ ବାଇ
ନାହିଁ ତୋର ଭାଗ୍ୟ ସ୍ଵର୍ଗ କହନ୍ତିରେ ମନ !
ତୋର ପ୍ରଭୁ ତୋହ ପ୍ରାଣେ ଅଛନ୍ତି ଜାଗତ
ପାଇବୁ ସରଗ, କିମ୍ବା ହେଉଛି ବିବତ ?

ସୀତା । †

ସାଧୀଶିବେଶି ଦେବି ! ବିଦେହ ନନ୍ଦନ !
ପନୀତନ ଏ ଭାବରେ ହୋଇଛ ମାନନି ।
ପର୍ବତୀଶ ଜଳାଞ୍ଜଳ ଦେଇଣ ଜାବନେ
ଆନନ୍ଦରେ ଉତ୍ତାପୁଣେ ଗଲ ପଢିଷେନେ ।
ପଞ୍ଚବଟୀ ବନ୍ଦୀ ହର—ନେଇ ଦଶନନ
ନ କଲୁ ଦେଇଣ ତବ ସନ୍ଦର୍ଭ ଧନ ।
ସେହି ପାପେ ଦୁଷ୍ଟ ନିଜ ବଂଶ କର ଶେଷ
ଶେଷେ ଦେଖିଲା ସେ ନିଜେ ଶମଶାନ—ଦେଶ ।
ଅଗ୍ନି—ପରାମାର୍ଦ୍ଧ ହୋଇ କେଷନେ ଉତ୍ତିଷ୍ଠ
ପରିକ ହୁଦିପୁଁ କଲ ଦ୍ଵିଧା—ରକ୍ତ ତ୍ରିଲ ।
ପ୍ରାୟ ହୋଇ ହୁଦିଷୁଦେ ପାତ୍ରବନ୍ଦୁ—ଦାମା
ଭାରତୀୟ ନାଶଗଣେ ଦେଲି ଏହି ଶିକ୍ଷା :—
ସ୍ଥାମୀ ଧନ, ସ୍ଥାମୀ ପ୍ରଭୁ, ସ୍ଥାମୀର୍ହ ଜୀବନ
ସ୍ଥାମୀ ସେବା ନାଶର ଯେ ବୈକୁଣ୍ଠ କାରଣ ।

ଶ୍ରୀ ଜିନନାଥ ପଣ୍ଡୁ ।

† ମର୍ଦ୍ଦ ପ୍ରଣୀତ “ହୃଦୟ-ଗାଥା” ପୁସ୍ତକର ପାଣ୍ଡୁ-ଲିପିରୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା ।

ପ୍ରକଳ ଶାଖ ଖେଳିବ, ସବୁ ଜୟାୟ ସର୍ବିବ—ବ, ଚ, ମ । ସ୍ଵର୍ଗ—ସର୍ବିବ—ଏହି ସହୃଦ ପ୍ରାୟ । ସରକାବ, ଅରକାବ,—ରାଜ୍ୟାବ ରହିବ ପୃଥିବୀ ଅନ୍ତର୍ଭବକ ଏହା ପିଲେ ବର୍ଷିର ବନ୍ଦେଶ ବା ଅପରାଧ ଦିନାବ—ଏହା ସବଳ ବୋଧ୍ୟ ।

PRINTED BY B. S. DAS, MUKUR PRESS, CUTTACK.

ଶାନ୍ତ ଓଷଧାଳୟ ।

କରିବାକୁ ଶାନ୍ତାଳେଖା ପଣ୍ଡା କବିରଙ୍ଗନ, କୁମାରଠୋଲି, ଠାକୁରପଡ଼ା, କଳିକର୍ତ୍ତା ।

୧ । କୁଞ୍ଜୁମାଦି ବଟିକା—ଉପଦଂଶ ବା ଗରମେ ରୋଗର ସକଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଏହା ବିଶେଷ ଉପଯୋଗୀ । ଯେପରି ପ୍ରକାର ରୋଗ ହେଉ ନା କାହିଁ କି ଏହି ବଟିକା ସେବନରେ ଅଞ୍ଚଳ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ନିଶ୍ଚଯ୍ୟ ଆରୋଗ୍ୟ ହେବ । ଯେ ବିଷ ପୁରୁଷର ସର୍ବ ଶରୀର ବିଷମୟ କରେ, ସେ ବିଷ ସ୍ଥିରରେ ଜର୍ମାନ୍ ଓ ସର୍ବ ଶରୀର ଦୂଷିତ କରେ ଏକ ସେ ବିଷ ରବିଷ୍ୟତ ବନ୍ଧରମାଳଙ୍କର ଶୋଚନୀୟ ପରିଶାମ ଉପରୁତ କରେ ସେହି ଉପଦଂଶ (ଗରମେ) ରୋଗନାଶ ପକ୍ଷରେ “କୁଞ୍ଜୁମାଦି ବଟିକା”ର ଯମତା ଅଭୂଲକୀୟ, ଦୁଇ ତଳ ଦୂର ମଧ୍ୟରେ ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଖାଲ୍ୟ ଯମତା ପରିଦୃଷ୍ଟ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଦୂର ବ୍ୟବହାର କଲେ ହସ୍ତ, ପଦ ଓ ଶରୀର ସମସ୍ତ ବିକୃତିରେ ନିର୍ମାଣ ହୋଇଦେବ ପୂର୍ବକାନ୍ତି ଧାରଣ କରେ ।

ଏକମାତ୍ର ସେବନୋପଯୋଗୀ ଔଷଧର ମୂଲ୍ୟ ୩ ୦ ଟଙ୍କା ।

୨ । କାମିନୀ କଳ୍‌ୟାଣ—ଶୈତା, ରକ୍ତ ବା ନୀଳ ଯେ ପ୍ରକାର ପ୍ରଦର ହେଉ ଏହା ସେବନରେ ଅଟରେ ହୃଦୟରୁ ହୁଏ । ଯେବେବୁ ସ୍ଥିରରେ ଦର୍ତ୍ତକାଳେ ଅସହ୍ୟ ଯାତନା ହେବ, ଅୟକ ବା ଅଞ୍ଚଳ ସ୍ଥାବ ହେବ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଚର୍ବି ନିର୍ମିତରୁପେ ହେବ କାହିଁ, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମୁଣ୍ଡବ୍ୟଥା, ମୁଣ୍ଡଦୂର୍ଲ୍ୟ, ହସ୍ତ ପଦ ବ୍ୟଥା, କୁରାବ ପ୍ରଭତ ଉପଦ୍ରବ ଅଛି, ବା ଯେଇଁ ସବୁ ସ୍ଥାନେ ଦର୍ତ୍ତକାଳୀନ ବେଦନା (ବାଧକ) ଓ ପ୍ରଦର ରୋଗ ରୋଗି, ବନ୍ଧାହି ଅବସ୍ଥାରେ ଉପରୁତିତାରୁ ଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ଏହି ଔଷଧ ବ୍ୟବହାର କଲେ ପୁନଃ ଗର୍ଜ ଧାରଣରେ ମର୍ମର୍ଥ ହେବେ ।

ଏକ କୌଣ୍ଡା ଔଷଧର ମୂଲ୍ୟ ୩ ୦ ଟଙ୍କା ।

୩ । ମାଳତୀ କୁସ୍ତ ମୁକର—ନୂତନ ଓ ଧୂରତନ ସକଳ ପ୍ରକାର ପ୍ରମେହ ଓ ଗନେରାଥ ରୋଗର ସଦ୍ୟ ଅଳ୍ପଦ ପଣ୍ଡିତ ମହୋଷ୍ଟ୍ୟ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମୂର୍ଦ୍ଵତ୍ୟାଗ ସମୟରେ ଅସହ୍ୟ ଯହିଶା ହେବ, ବା ମୂର୍ଦ୍ଵପିଣ୍ଡିଲ ପୂର୍ବ ରକ୍ତ ବା ଶୁଦ୍ଧିଶୂନ୍ଯ ସେମାନେ ଏହି ଔଷଧ ସେବକରେ ସବୁର ଅରୋଗ୍ୟ ହେବେ । ନୂତନ ପ୍ରମେହରେ ଏକ ଦୂର ବ୍ୟବହାରରେ କୁଳା ଯହିଶା ଦୂର ହେବ, ଏକ ସପ୍ତାହରେ ସମସ୍ତ ଉପଦ୍ରବ ଦୂରତ୍ତରୁ ହେବ ପୁରୁତନ ରୋଗରେ କହୁ ବେଶି ଧନ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହେବ ।

ଏକ ଶାଶୀର ମୂଲ୍ୟ ୩ ୦ ଟଙ୍କା ।

୪ । ନୟନସ୍ପୁତ୍ରା—ଏହି ଔଷଧ ନେତ୍ର ପକ୍ଷରେ ପରମ ହିତକର । ଆଶିଖର, ଆଶିରୁ ପାଣି ଗଢ଼ିବା, ଅଶି ସର୍ବଦା ଧଳ ବା ବାଲ ପଢ଼ିବା ପରି ରଗଡ଼ି ହେବା, ଚିକୁ ଲାଲ ହେବା ଏବଂ ଏହି ସବୁ ଉପର୍ଷର୍ଗ ହେଉ ଦୁଷ୍ଟିକୁର ଅଳ୍ପତା ତା କଣ୍ଠ, ଛମିର, ପଞ୍ଜଳ, ଅନ୍ତର ଅୟମାସ ଓ ଶୁଷ୍ମନତା ପ୍ରକାର (ଅନ୍ତରକଣା) ବେଶ ଏହି ଔଷଧ ବ୍ୟବହାରରେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟରେ ଅନ୍ତକାର ପ୍ରାୟ ସବୁର ଦୂର ହେବ । ଏହା ନିର୍ମିତରୁପେ ବ୍ୟବହାର କଲେ ତକ୍ଷ ପ୍ରସନ୍ନ ରହେ ଏକ କୌଣ୍ଡା ପ୍ରକାର ନେତ୍ରବ୍ୟୋଗ ଅନ୍ତମର ରୟ ରହେ ନାହିଁ । ଏକ ତିବା ଔଷଧର ମୂଲ୍ୟ ୩ ୦ ଟଙ୍କା ।

୫ । ସାରମୟ ଦୂତ—କଣ୍ଟ୍ରାର ବର୍କିକ, ସ୍କୁରିବର୍କି, ବଳକାର୍ଯ୍ୟ ଓ ସୁଷ୍ମିଜନକ । ଏହି ଦୂତ ବଳକାର୍ଯ୍ୟ ଦୂତି ଏକ ମେଖାର ଧୁଷ୍ମି ସାଧନରେ ଅନ୍ତର୍କୁ ଉପଯୋଗୀ । ଅଞ୍ଚଳ ମେଖାର ପକ୍ଷରେ ଏହା ବିଶେଷ ହିତକର । ଅନ୍ତର୍କୁ ଅଞ୍ଚଳ ଯୋଗୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସ୍ଥିତ ଶାର୍କିର ହୁଏ ଏକ ଶରୀରର ଶ୍ରମଶାର କ୍ଷୟ ହେଉଥାଏ ଆଉ ତିବା ଦୌଳକ୍ଷ୍ୟ, ପୁରୁ ଗ୍ରୁଣ୍ଡ, ଶିରଦୂଷନାଦ ଉପର୍ଷର୍ଗ ଉପରୁତ ହୋଇଥାଏ ଏ ଦୂତ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବିଶେଷ ଅଳ୍ପଦ ।

ଏହି ଶିଶି ଦୂତର ମୂଲ୍ୟ ୩ ୦ ଟଙ୍କା ପାଇଁ ଓ ଟି, ଟି, ୧୦ ।

ଆୟ ନିକଟରେ ଅୟୁଦେହୋକୁ ସକଳ ପ୍ରକାର ଔଷଧ ଦୂତ, ତୈଲ, ରସ ସର୍ବଦା ବନ୍ଧମାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥାଏ । କୌଣ୍ଡା ରୋଗର ବ୍ୟବହାର ପଥ ନେବାକୁ ହେଲେ ଦୂର ପଇବିଥ କିମ୍ବା ପଦ ଦେଲେ ମନ୍ଦିରକୁରେ ଦ୍ୱଦ୍ୟାପରିଷ୍ଠ ଦ୍ୱାୟାଏ ।

ଆଦିଆୟୁର୍ମେଦୀପୁ ଔଷଧାଳ୍ପୁ ।

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀରାଜବାଣସାହ କବିରଞ୍ଜନ, ବାଲୁବଜାର, ପୋଖ ଅଧିକାରୀଙ୍କର କଟକ ।

ଅଛୁ ତାତଶ ହର୍ଷହେଲ ଅଗର ଏହ ଔଷଧାଳ୍ପୁ ଶାଠି ବୋର ଓଜନାତ ବର୍ଦ୍ଦମୀ ଔଷଧାଳ୍ପୁର ଅଦେଶ ସବୁ ପ୍ରଥମ ଦର ହୋଇଥିଲା । ଆଯୁର ଔଷଧାଳ୍ପୁ ଅଛିମିମ ଓ ସ୍ଵଲଭ । ମୋହସଲର ବେଗିମାନେ କଟିନା ବେରେ ଦେରଣ ସହିତ ଏହ ଲେଖିଲେ ବିଃ ବିଃ ହାତ ଯୋଗେ ଫୁଲଗ୍ରାମ ପଢ଼ିବାର କୌଣସି ଅଛୋ ନାହିଁ । ହାତକର ନାମ, ଶ୍ରାମ, ପୋଷାପ୍ରସ, କିମ୍ବା ଦୁଇରେ ଲେଖିଥିଲା ।

ପ୍ରମେହ ସୁଧା—ଗନ୍ଧୋରିଆ ବା ପ୍ରମେହ ରୋଗର ଘେର ଘେର ଦିଦି ଫଳପ୍ରଦ ଔଷଧ ଅତି ଜାହିଁ । ଶ୍ରାଗେ ପ୍ରସ୍ତବର କୁଳା ଯର୍ଷଣା ନିବାରିତ ହୁଏ । ମୁଦ୍ର ନାଲକୁ ପୂଜ୍ୟତିବା, ଲଗାରେ ହଳଦିଆ ବା ଦିପେଦ ଲାଗିବା, ସୂତା ପରି ପତ୍ରବା, ସତ୍ତା ଦିକ୍ଷା ପ୍ରଭୃତ କର୍ମକର ଅବସ୍ଥାରେ ଆଶ୍ରମ୍ୟ ଉପକାର ହୁଏ । ଏକ ମୁଦ୍ରିତ କାଳୀ ।

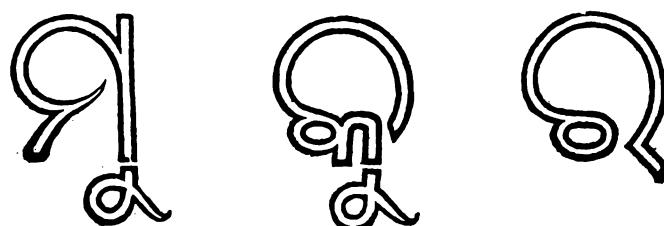
କୁରଣ୍ତାକୁ—ସହସ୍ର' ଗେବିକୁ ପରାମା କର ଦେଖୁ ଯାଇଅଛୁ । ନୂତନ, ପୁରାତନ, କିମ୍ବ, ଦାଦି, ରହୁଥ ବା ମଳେଇଥ ଓ ବାତକୁର ପ୍ରଭୃତ ପ୍ରାୟ ଏ ଚାନ୍ଦ ଶ୍ରାମ ନିଷ୍ଠାରେ ଥୁଏ; ଏବଂ ଏକ ଦ୍ୟାହିରେ ଶ୍ରୀହା ଅନଶ୍ଵଳ ଜଳ ହୁଏ । କୁରନାଇନ ଜୀବ ବା ଡାକୁର ଓ ବୈଦ୍ୟକର ବହୁତକୁରେ ଯେ ଚାର ଗଲ ହୁଏ କୁର ମନ୍ଦ ଏହାହାର ଅଗେଗା ହୁଏ । ଏହା ଗକୁ, ବଳ ଓ କୁଥାବର୍କି ଏବଂ କୋଷୁପରିଷିରକ । କିମ୍ବା ଟୋଲ; ବଡ଼ ତିବା ଟୋଣ୍ୟ ।

କୁରୁତ ଅଣ୍ଟଗନ୍ଧା ରଧାୟନ—ଅଣ୍ଟକୁ ଶୀପନବାସ, ସୁଧାଦୋଷ, ସହସ୍ରମେଥୁନ ବା ପ୍ରମେହାଦ ସ୍ଵେଚ୍ଛାମନଙ୍କର ଶୁଦ୍ଧିତଳ, ଛନ୍ଦ୍ରଶିଥଳ, ଧାତୁଦୌରଳ, ଶୀଲୋକ ଦର୍ଶନ ବା ଖୁର୍ଦ୍ଦିମାନ୍ଦେ ଶାର୍ମି ଶୁନନ, ପ୍ରଭୃତ ଶୁଦ୍ଧ ବିକୁର ହୋଇ ଦନକୁ ଦନ ଦେହ ଶୁଦ୍ଧ, ଦୁରଳ ଓ ବିବର୍ତ୍ତ ହେଉଅଛି ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହି ଶୁଦ୍ଧତ ରୁଳୁ । ସବୁଦ୍ୱା ସେଗ ନିବାରଣ କର ଦେହ ପୁଣ୍ୟ, ବଳଷ୍ଟ ଓ ତେଜ୍ସୀ କରିବାକୁ ଏହା ଅଣ୍ୟଥିରେ ଅନ୍ତର ଅତିନ, ସବଣିକୁ ଓ ବୁଦ୍ଧିବର୍କି ଏବଂ କୋଣ୍ସ ପରିଷାରକ ଓ କୁଥାବର୍କି । ଏହା ସୁମ୍ମ ଓ ତୁମ୍ଭ ଅନ୍ୟରେ ସେବନୀୟ । ଏକ ଶିରିର ମୂଳ୍ୟ ଟେଣ୍ୟ ।

ଶ୍ରୀତାଦିବିଶ୍ୱାସ— ଏହା ସେବନ କଲେ ପାରଦ ବିଷ, ଗର୍ଭ ବିଷ ବା ଜୁଗ, ଅଗ୍ନିପ୍ରଭୃତ କାରଣକୁ କୁରୁ ଦୁଷ୍ଟି ହୋଇ ବାତ, ବୁଝିଅ, ବାହୁ, ବଥ, ଶିରିଟୀ, ବାପୀ ଓ ନିର୍ମ ଦା ପ୍ରଭୃତ ନାନାବିଷ କ୍ଷତି ହୋଇ ଦେବରେ କୁତନ ବିଶୁଦ୍ଧ କରୁ ଜାତ ହୁଏ ଏବଂ ବଳର୍ଦ୍ଦ୍ୟ, କ୍ଷଧା ବୁଦ୍ଧି ହୁଏ । ସବୁପ୍ରକାର ରକ୍ତ ଅନ୍ୟଥିରେ ଦେଶୀୟ ସାଲବା । ଏକ ଶିରିର ମୂଳ୍ୟ ଟେଣ୍ୟ; ୨ ଶିରିର ମୂଳ୍ୟ ଟେଣ୍ୟ ।

ମହାଶକ୍ତି—ନାଲବା, ପରବା, ଗଗନବ, ବିଶ୍ୱାସକ ଓ ସୁନର ଦା, ମୁହଁ ଓ ନାକର ଦା, ବୁଝିଅ କାହୁ ଓ ପାରଦାଦ ବିଷତନ୍ତ ଦା ଓ ବହୁମୂର୍ତ୍ତ ଗେଗର ଦା ପ୍ରଭୃତ ଯାବିଶ୍ୱାସ ପୁରୁଣା ବହୁମାନଙ୍କ କଷ୍ଟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିଷରେକେ ନିର୍ଦ୍ଦୀଷ ରୁପେ ଅନ୍ତକାଳରେ ଅଗ୍ରେଗ୍ୟ ହୁଏ । ପୃଷ୍ଠହେବା ପୂର୍ବହେବା ସବୁଦ୍ୱା ବଥ, ଶ୍ରୀମୁଖ, ବାପୀ, ଶିରିଟୀ ଦା କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ରକ୍ତ ଜମ୍ବୁ ପୁରୁଳେ ଦା ଅନ୍ତର୍ମୁଖ ଦିନା, ଛିଠିବା, କୁଳା କଲେ ଏହ ଅନ୍ତର୍ମୁଖ ମାର୍କିଷଦ୍ୱାରା ସଦ୍ୟ ଯର୍ଷଣା ନିର୍ବତ୍ତ ହୁଏ ଏବଂ ନିଲେଇଯାଏ । ଏହାର ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନାପାଇବା । ମୂଳ୍ୟ ଟେଣ୍ୟ ।

ଶ୍ରୀଦିଅର୍କ—ଦ୍ରୁଷ୍ଟାଶାଦାନ୍ତ ତାନ ଏକ ଅଣ୍ଟ କଲେଣ୍ଟ (ଧାତାକର), ଅନ୍ତର୍ମୁଖ, ଅନ୍ତର୍ମୁଖ, ଅନ୍ତର୍ମୁଖ ଏବଂ ମାନ୍ଦୁମାନ୍ଦୁ ଶ୍ରୀଦିଅର୍କ ଶ୍ରୀଦିଅର୍କ । ଏକ ଶିରିର ପରି ।

୪୨ ଉଚ୍ଚ ।

ପୋଷ ଓ ମାଘ, ୧୯୧୭ ।

୫, ୧୦ ମେ ସଂଖ୍ୟା

ପ୍ରକଳ୍ପିତ ନିର୍ମାଣ କଲେଜରେ ଦାୟୀ ।

ବାଣୟ ଓ ଲେଖକଙ୍କର ନାମ ।

- ୧ ସମ୍ବଲପୁରପର୍ବତିନୀ, ୨ ବିଜୁଳ ଓ ବନ୍ଦି, ୩ ରେବେନ୍ଦ୍ରା କଲେଜଠାର ଦିଦାୟୀ,
- ୪ ପ୍ରାଚୀନରୂପେଳ, ୫ କିନ୍ତୁ ଚିଲେପିନ୍, ୬ ସାତରାଜାଳୀ, ୭ ଶ୍ରୀମହିପରମ୍ପରା
- ୮ ଶିରନାରାୟଣ ଶାମିଲ ଦର୍ଶକ, ୯ ନିର୍ବିଦେଶ,
- ୧୦ ଶିଶୁଗାନ୍ଧି, ୧୧ ଡ୍ରିଅଞ୍ଜଲୁଡ଼ିଗେର,
- ୧୨ କଟକରେ ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ସହିଲନ,
- ୧୩ ଦେବଦାଳଦାୟୀ, ୧୪ କୁମୁଦନ,
- ୧୫ ଅସ୍ଵାର ନିଳକି;

ଶ୍ରୀମତୀ

- ୧ କୃଷ୍ଣମୋହନ ପଦ୍ମାୟକ,
- ୨ ମୋପାଳକରଣ ପଦ୍ମାୟକ ବ.୧, ୩ ଗୋପବନ୍ ଦାଶ ବ.୧ଲେ,
- ୪, ୫ ମୁଖୁକୁରୁଥ ବାଣିରୂପ କାନ୍ଦିତର୍, ୬ ଅଜୟଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ ବ.୧୫,
- ୭ ଜଗନ୍ନାଥବୁଝ ଯୋଗ, ୮ ଦେବାଳ୍ ପ୍ରିଣ୍ଟିଙ୍ଗ୍, ୯ ନିର୍ମାଣମୋହନ ପଦ୍ମାୟକ,
- ୧୦ ଗୋପନୀଥ ନନ୍ଦ ମୌଳୀ, ୧୧ କ୍ରିକ୍ରମମୋହନ ପତ୍ରୀ, ୧୨ ଏକାରମେହନ ସେନାପତି ।

Printed and published by B. S. Das,

MUKUR PRESS, CUTTACK

ନୂତନ ଚିକିତ୍ସାପ୍ରକଳ୍ପ

ଚିକିତ୍ସାରତ୍ନ ।

(ଆକାର ବୃନ୍ଦା—ୟୁ ୧୭ ଶ୍ଵା)

ଏହା ତୁମ୍ଭୁ ଜୀଜୀଳା ବା ଡେଥ୍ରୋଗ୍ରାଫେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ପ୍ରକାଶିତ ଟ୍ରୋ଱ର୍ ନାହିଁ । ତାକୁର କବିବଳଙ୍କର
ସାହାଯ୍ୟ ଦ୍ୱୟାତ୍ମନେ ଘରେ ବସି ସକଳ ଘୋର ଚିକିତ୍ସା
କରାଯାଇପାରେ । ଖରୁ ସ୍କଲର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧ ଟଙ୍କା ମାତ୍ର ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ ତୁମ୍ଭୁ ଘରେ ଖ୍ୟାତ ଲେଖାଏଁ ରଖିବା
ପରିଚିତ ।

ମୁକୁରପ୍ରେସ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରସକଦୋକାନ ଓ
କବିବଳ ଗ୍ରା ସାରଦାପ୍ରସାଦ କବରଞ୍ଜନ, ବାଲୁବଜାର,
ବଟକଳ ଦିକଟରେ ମେଲିବ ।

ମୁକୁରରେ ବିଜ୍ଞାପନ ଛ୍ୟାଇବାର ଖର୍ତ୍ତ୍ତା

ନମ୍ବରିତରୁଁ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିବ, ସଥା—

ଏକ ଥର ପାଇଁ ।	ଏବରିଷ୍ଟ ପାଇଁ ।
... ଟ ୧ ୯	ଟ ୧୦ ୯
ଏକପ୍ରତ୍ୟେକ ...	... ଟ ୧ ୯
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକ ପୃଷ୍ଠାରୁ ...	... ଟ ୩ ୯

ବିଜ୍ଞାପନ ମୂଲ୍ୟ ବିଜ୍ଞାପନ ସହିତ ପଠାଇବାକୁ ଦେବ । ଅନ୍ତର୍ମ ମୂଲ୍ୟ ନ
ପଠାଇଲେ ତଥା କରିବା ନାହିଁ ।

ଆଦର୍ଶଶିଳ୍ପ ।

ନ ୧୦୯ ମୁର, କଷ୍ଟିଓପ୍ଲାଟେ ଫ୍ଲୋର, କରୁକତା ।

ଭାରତବର୍ଷର ସମସ୍ତ ପ୍ରଦଶ୍ରମାନଙ୍କରେ ସର୍ଜୋକ
ପୁରସ୍କାର ଗୋ ୧୧ ଟ (ମେଡଲ) ଦିଲାଇଛି ।

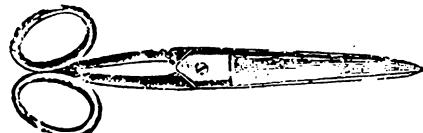
ବିଲାପିର ସମ୍ମାନ ସମକଷ ଅଥବା ମୁଲ୍ୟ
ମୂଲ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚମାନ ଦେଉଥାଉଛି ।

ଛୁର ।

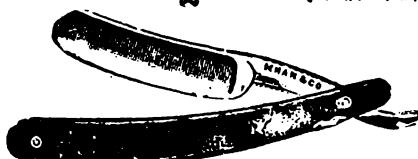
ଏକପରିଥି ଓ ଦୂରପରିଥି ନାନାପ୍ରକାର କେନ୍ଦ୍ର
ତାରତମ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟରେ ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ (ରହିଥାଏ) ଠାରୁ ଟ ୦,
ଦୁଇଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ରିକ୍ରି ଓ ରିକ୍ରି ଛୁର—ଜର୍ମାନ ସିଲର ବେଶ୍ୟ ଟ ୧ ।
ଛୁର ବେଶ୍ୟ ଟ ୧ ୫

କଇଖୁ ।

ଟ ୦ । (ରହିଥାଏ) ଠାରୁ ଟ ୧ ୫ ଦେବିଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ଛୁର ।

ହଲୋ ପ୍ରାଇଶ୍—ଟ ୧ ୫ କଟଙ୍କା ଠାରୁ ଟ ୧ ୫ କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ !
ସାଧାରଣ କ୍ଷରର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ୫ ମାତ୍ର ।

ପ୍ରାପ୍ତିର ଝାନ,
ମୁକୁର ପର୍ଯ୍ୟ, କୌତୁଳ୍ୟବଜାର,
ଏବା

ମୁଦ୍ରା

ଶର୍ତ୍ତ ଭାଗ ।

ପୌଷ ଓ ମାଘ, ୧୯୬୭ ।

୫ମ ଓ ୧୦ମ ସଂଖ୍ୟା ।

ସମ୍ବଲପୁଣି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତକାଳ

ସମ୍ବଲେଇ । (୩)

ଜହ ମାଗୋ ସମକେଇ ପୁରର ସମାଦି,
କି ଦେଖୁଛ କି ଶୁଣୁଛ କି ଦୁଖୁଛ ବନ୍ଦି,
ରଜ୍ୟମୟ ବୋଚିଥିଲୁ ବୋର ଅବସାଦ,
ନାର୍ଦ୍ଦବେ ନଥରେ ଥାଅ ଅଫଣେ ବିଳସି !
ଅଭୁତ ରହିଲି ମାବ ତୁମ୍ଭର ମନ୍ଦର,
ତୁମ୍ଭର ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ମନ ପୂଜା, ଉପାସନା ;
କିନ୍ତୁ ଅଷ୍ଟା ରତ୍ନସୁରଙ୍ଗ ବିଚର୍ଷ-ଶାର
ପରଣା, ତୋରଣ, ଗଡ଼, ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଅଜଣ ! !
ନାହିଁଛ ଉତ୍ସାହ ତ୍ୟାଗ କର୍ମର ସାଧନେ,
ଶିଥିକ ଧର୍ମର ଗ୍ରହୀ ଦିନ୍ଦର ସମ୍ବଳ,
କର କି ନ ଯାବେ ଥର ବରାହ୍ୟ ଜନେ
ଅଞ୍ଚଳେ-ନ ଲଭେ ଅଶ୍ରା ଲାଖିତ ଦୂର୍ବଳ ! ! !
ଶିଳାରେ ନାହିଁ ଧେ ଶକ୍ତି ଲୋକେ ବା ବିଷାପ,
ନୋହଲେ ନ ଥାନ୍ତା ଥର ବଦ ନାମ ପାଶ ।

ଆନ୍ତରିକିଙ୍କା । (୪)

କର ମନ୍ଦ ଫଳ ନାହିଁ
ଆସ ହେବା କୋଳାକୋଳ
କୌଣସିରେ ଛିନ ଥିଲୁ
ନହୁ କାଳେ ପ୍ରତିଛି
ମିଳିତ-କଷରେ ଦେଖ
ମିଳିତ-ବାହୁରେ ଯୁଦ୍ଧ
ମିଳିତ-ମସ୍ତକ ହେଉ
ମିଳନର ଧୂଜା ଭତ୍ତ
ଏ ସିନା ପୂଜନା ମାଦି,
ଛିନ-କହ୍ନା ପରହର
ଦରିବେ ବାରଦେୟ ପୁଣେ
ମୃତ୍ତି-ମସ୍ତକେ ପୁଣି
ଜାତି-ଧର୍ମ-ଭାଷା- ଦେବ
ମିଳନର ଅଭିଧାନେ
ସର୍ବତ୍ର ଯହି ଦେଖ,
ନାହିଁ ତା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
ସର୍ବତ୍ର-ନିୟମେ,
କଳା-କଳା ମିଶି,
ମିଳିଛି କଳମେ,
ଜାତି-ଭାଷା-ନିଶି ।
ଦେଶର ଦୂର୍ଭଗ୍ୟା,
ଜବନ-ସତ୍ରାମେ,
ଉତ୍କଳ- ଭରତା,
ଉତ୍କଳୀୟ ନାମେ ।
ଅସ୍ତ୍ର ସୁଦିନ—
ଉତ୍କଳ-ଜନମ
ଅଙ୍କି ଜୟ-ଚିତ୍ର ;
ବିଭାବନ ମରି ।
ସେତେ ଯହି ଦେଖ,
ନାହିଁ ତା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

—୧୦୪—

—୧୦୫—

ଶ୍ରୀ କଷ୍ମେଷନ ପଟ୍ଟନାୟକ ।

(୩) ସମ୍ବଲପୁଣି ଅଖ୍ସାଶୀ ଦେବା ସମ୍ବଲେଇ ।

(୪) ଅମାନକ ସବୁର ସମ୍ବଲପୁଣି ବାଷାମାନଙ୍କର ମିଳନ ।

ବିଜୁଳି ଓ ବଲ୍ଲ ।

ବିଜୁଳି ଓ ବଲ୍ଲ ଏହି ଦୂରତ୍ତକ ସାଧାରଣ ଦେଖି ଓ ଶୁଣି ଥାନ୍ତି । ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଯେମାନଙ୍କର ମୂଳକାରଣ ଜୀବିବା ପାଇଁ ମନ ସ୍ଵର୍ଗ ଆକୁଳତ ହୁଏ; କାରଣ ଫ୍ରେଣ୍‌ଟାରୁ ମୂର୍ଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତେକ ମନ୍ୟାର କାରଣ ଜିଜ୍ଞାସା ଗୋଟିଏ ସ୍ଵର୍ଗବିକ ଗୁଣ । ମନ କୌଣସି କାରଣ ନ ଜୀବିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷାନ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ; ସେ କାରଣ ପ୍ରକରତ ବା ଅପ୍ରକରତ ହେଉ । ତମ୍ଭେ ପାତାଳପୁର ବଳୀକୁ ବଜାସ୍ତ ପ୍ରୟୋଗ କରିବୁ, ଏହି ପୌର୍ଣ୍ଣିକ ବଜ୍ରୋପୁତ୍ର କାରଣ ବିଜ୍ଞାନିକ ଦିନ୍ଦୁର ମନକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କର ଦିଏ । ଏହି ପର ବିଭିନ୍ନ ଲୋକ ବିଭିନ୍ନ ମତ ଗ୍ରହଣ କର ସନ୍ଧଗ୍ଧ ମନକୁ ରୂପାର ଦିଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ, ବର୍ତ୍ତମନ ପୌର୍ଣ୍ଣିକ ଯୁଗର କାଳ ଶେଷ ହେବାରିଛି । ଏହି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଯୁଗରେ ଏହିର ବ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ପ୍ରାଣର କରିବା କୌଣସି ପ୍ରକାର ଯୁକ୍ତି ଯୁକ୍ତ ନୁହେ । ତାହାର ଅପ୍ରାଚୀନ ନିମିତ୍ତ ଏହି ଉପସ୍ଥିତ ପ୍ରଦକ୍ଷର ଅବତାରଣା, ଏବଂ ମଧ୍ୟ ବଜ୍ରପାତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବିଶେଷ କାରଣ ଅବଧିରିତ ହେଲେ ତଜ୍ଜନିତ ଉତ୍ସାହିତ୍ୟରୁ ଅବ୍ୟାହତ ପାଇବାକୁ ହେବ ଏବଂ ବଜ୍ରପାତ ସମୟରେ ଆୟୁରଷା କରିବାର ବିଶେଷ ଉପାୟ ଜୀବିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଆମ୍ବାମାନେ ହତ ବୃଦ୍ଧି ସମୟରେ କିମ୍ବା ତାହାର କିଛି ସମୟ ଫୂର୍ଗରୁ ବିଜୁଳି ଦେଖୁଁ । ବର୍ଷା ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଦୂରପୁରୁ ପ୍ରଦେଶରେ ଯଦି ହତ ବୃଦ୍ଧି ହେଉଥାଏ ତେବେ ବିଜୁଳିର ଆଶ୍ରମ ଦେଖାଯାଏ । ଏଥିଯୋଗୁଁ, ଅମୂଳନଙ୍କର ଧାରଣା ଯେ, ବିଜୁଳ ଉପାଦକ ବିଦ୍ୟୁତ୍-ଶ୍ରୋତ ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ଆକାଶରେ ନ ଥାଏ । ମାତ୍ର, ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ପ୍ରିଯ କରିଅଛନ୍ତି ଯେ, ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ପରଦା ବିଦ୍ୟୁତ୍ ବର୍ତ୍ତମାନ ଥାଏ । ତାହାର ବଳ ତୁପୁର ଉଚ୍ଚତା ଓ ଦିବାଭାଗ ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ତୁପୁର ପ୍ରାୟ ୫ ପ୍ଲଟ ଉପରେ ଯୁକ୍ତ ବିଦ୍ୟୁତ୍ କେବଳ ଯେତାମାନରେ ହେଲେ ସମ୍ଭବ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଯୁକ୍ତ ବା ବିପୁଲ ହୁଏ । ତତ୍ତ୍ଵାନ୍ତ ମେଘଶୃଙ୍ଖଳ ଦେଖିବେଳେ ଆକାଶ ମାର୍ଗରେ ବୁନ୍ଦେ ଉପରେତିବେଳେ ତାହାର ତିକ୍ତା ପ୍ରାୟ ସରବର୍ତ୍ତିତ

ହେଉଥାଏ । ଗ୍ରୟୁବ୍ସମ୍ବ ତତ୍ତ୍ଵ କୁହତ ସମୟରେ ବିଶେଷ ପରମାଣରେ ଦେଖାଯାଏ । କୁହତିକାର ହ୍ରାସର୍ବକି ପଙ୍ଗେ ତାହାର ପରମାଣର ଶ୍ଵେତବୃକ୍ଷ ପରିଲେଖିତ ହୁଏ ।

ତୁପୁର କିନ୍ତୁ ପ୍ରାୟ ସରଦା ବିଯୁକ୍ତ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ତାହାର ମାଦା ବାୟୁର ଅର୍ଦ୍ଧତା ଓ ଉତ୍ସତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।

ବାୟୁବ୍ସମ୍ବ ବିଦ୍ୟୁତର କାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଭିନ୍ନ ମତ ଉଥାପିତ ହୋଇଥାଏ । କେତେକ ପଣ୍ଡିତ କହନ୍ତି ଯେ, ବାୟୁ ତୁପୁର ସର୍ବଶର୍ମ ଏହାର କାରଣ । କେତେକ ଉଭ୍ୟଦିଵ ଉପସ୍ଥିତି ଓ ଜଳର ବାଷ୍ପିକରଣ ଏହାର କାରଣ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଥାଏ । ଜଳୀୟ ବାସର ଜଳରେ ପରିଣତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଜୁଳ ବିଶେଷ ପରମାଣରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ଶେଷୋକ୍ତ ମତ କେବଳ ଅନୁମାନକ ; ପରାମାର୍ଥିବ ନୁହେ ।

ଅମ୍ବେମାନେ, ବର୍ଷାର ଅରମ୍ଭପୂର୍ବ ଯେଉଁ ଶୁଭ୍ରଜ୍ୟେତି-ରେଖା ଅକାଶରେ ପୁନଃ ଚତ କରିବାର ଦେଖି ତାହାକୁ ବିଜୁଳ କହିଁ; ତାହାକୁ ଉତ୍ସତିରେ Lightning (ଲୀରଟ୍ରିନ୍) କହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ, ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟୁତ ରୁଷ୍ଣୀ ଏଥ୍ ପୂର୍ବ ଉତ୍ସତି କର ଯାଇଥାଏ, ତାହା ଏହାଠାରୁ ରିଲ । ତାହା ସେହି ଶୁଭ୍ରାଲୋକ ନୁହେ, କିନ୍ତୁ ଉତ୍ସତି ଅଲୋକ-ରେଖାର ଉପାଦକ । ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ଅଭିଧାନରେ ବିଜୁଳ ଓ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଏକାର୍ଥ ବୋଧକ ହେଲେହେଁ, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ଏଠାରେ ପୁଥକ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଥାଏ ।

ବିଜୁଳ ବାୟୁମଣ୍ଡଳର ନିମ୍ନର ଭାଗରେ ଶୁକ୍ଳଶର୍ମି ଦେଖାଯାଏ ଏବଂ ଉତ୍ସତି ପ୍ରଦେଶରେ ତାହାର ବର୍ତ୍ତ ବାଲିଗୀମ୍ବା । ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ବିଜୁଳକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ରୁଷ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ କରିଥାଏ । ସେଥା ସ୍ଟ୍ରୀଟିକା (stream) ରେଇକା (ramified), କୁଟିଲା (meandering) ଏବଂ ଜଣିଳା (sinnous) । ଶ୍ରୀତିକା କୁଟିଲି ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ଏହା ଏକ ପ୍ରଶାସ୍ତ୍ର ଓ ମୂଳ ଅଲୋକରେଖା । ଜଣିଳା ପ୍ରାୟ ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର ଅଲୋକ-

ରେଖାସଙ୍କଳ କୁଞ୍ଚିତ୍ କେଶାକର ଧାରଣ କର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିଗକୁ ପ୍ରଥାବିତ ହୁଏ । ଚେରିକା ଗଛର କେର ପ୍ରାୟ ଶାଖାପ୍ରକାଶାୟକୁ ହୁଏ । ଏହାର ଦେଖାଯାଇ ନାମ ତାଳୀ । କୁଞ୍ଚିଲା କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧରକୁ ପ୍ରବାହତ ନ ହୋଇ ବିରଳ ଗତ ଧାରଣ କର କାଳଇନା ହେଲା ପର ଦେଖାଯାଏ ଏହା ହିତା ସମୟେଁ ଦିଗବଳୟ ଶୁଭ ଅଲୋକର ଫଣ୍ଡରେ ମୃହୁର୍ମୃହୁଃ ଅଲୋକତ ହୁଏ । ଏହି ବିଜୁଳ ଦେଖାଯିବା ସମୟରେ ବଜ୍ରନାଦ ଶୁଣାଯାଏ ନାହିଁ ଏହାକୁ ଅମୂଳନକୁ ଦେଖରେ “ଶୁଦ୍ଧ” ବିଜୁଳ କହନ୍ତି । ସମୟକଟିକେ କୌଣସି ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରଦେଶୋଦତ ବିଜୁଳର ଝଟକ ଭିନ ଏହାର କାରଣ ଅନ୍ୟ କିମ୍ବା ନୁହେ । ବିଜୁଳ ଏକଶ ପରିଶ ମାରିଲି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖାଯାଏ କିନ୍ତୁ ବଜ୍ରପ୍ରାୟ ପଢ଼ର ମାରିଲିରୁ ବେଶି ଦୂରକୁ ଶୁଣାଯାଏ ନାହିଁ । ସମୟେଁ ବିଜୁଳ ଅଗ୍ରମୟ ଗୋଲକାର ଧାରଣ କର ଏତେ ଧୀରେ ପୁଥିଆଧିକରୁ ଘାସେ ଯେ କୟାହାର ଗତ ସହଜରେ ଅନୁସରଣ କରିପାରେ । ଉତ୍ତର ଦୃଶ୍ୟ ଦଶ ସେକଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ଶ୍ଵାସୀ ହୁଏ । ଅଧିକଣଣ ସମୟରେ ଉତ୍ତର ବିଜୁଳ ଦୂରକର୍ଣ୍ଣ କଲା ମାଦକେ ଉପରକୁ ଉଠିଯାଏ କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟକଣ୍ଠ ସମୟରେ ଦୂଷକ୍ଷରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ହୋଇ ବହୁଳତଃପର ଏକକାଳୀନ ଧୂଳପର ଏକ ରସ୍ତକର ନିଳାଦ ଜାତ କରେ ଏହି ବିଜୁଳକୁ ଗୋଲକ ବିଜୁଳ ବା ବଜ୍ର କିଳକୁ (Globe lightning or thunderbolt) କହନ୍ତି । ଏପର ଦୂଶା ଅମୂଳନକୁ ବୁଦ୍ଧି ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ।

ହୃଦୟ ଶ୍ଳୋକ ପାହେବ (Mr. Wheatstone) ପରାମା କରିଅଛନ୍ତି ଯେ, ପ୍ରଥମୋତ୍ତ ତିନି ଶ୍ରେଣୀୟ ବିଜୁଳ ଏକ ସେକଣ୍ଡର ଏକଳକାଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଵକ୍ଷା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ବିଜୁଳର ଝଟକ ଅମୂଳନକୁ ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକ ପର ଦେଖା ଗଲେହେଁ, ଏହା ପୂର୍ବର ପୂର୍ବାଲୋକ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନାୟ । କୌଣସି ଅଲୋକ ପ୍ରେକଣ୍ଡ ଶ୍ଵାସୀ ନ ହେଲେ ତାହାର ଜ୍ୟୋତିଷ ଗୟାରୁ ପର ପୂର୍ଣ୍ଣକମତା ପ୍ରକାଶ କରି ନ ପାରେ । ଧୂର୍ବଳ ବିଜୁଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମୟ ଦେଖାଯାଉ ଥିବାରୁ ତାହାର ପ୍ରତିକାଶୀ ଶୀଣିତର ଦେଖାଯାଏ । ମାତ୍ର ବିଜୁଳଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଶ୍ଵାସ ବରାର ଅଲୋକତ କରାଗଲ । ତାହାର ତକ୍କାଳୀନ ଜ୍ୟୋତି ସୌରରଣ୍ଣ ପ୍ରାୟ ଦେଖାଯିବା ।

ହେଉ ଓ ବର୍ଷା ସମୟରେ ବିଜୁଳ ମାରିବା ପରେ ଯେଉଁ ଦୟକୁର ଶବ୍ଦ ଶୁଣା ଯାଏ ତାକୁ ବଜ୍ରନାଦ କହନ୍ତି । ଏହା ସାଧାରଣତଃ ବୈଦ୍ୟୁତିକାର୍ଣ୍ଣିକୁର ଶ୍ଵାସ ବନ୍ଧ ଶବ୍ଦ ବିସ୍ତୃତ ମାତ୍ର । ବଜ୍ରନାଦକୁ ଅମ୍ବେମାନେ ବନ୍ଧଦତ୍ତ କହିଛୁ । ଏହି ନାମ ଦୟକୁ ବଜ୍ରନାଦର ଅନୁକରଣରେ ଗଠିତ । ଏପର ଶବ୍ଦକୁ ରାଶକ୍ରିଯାରେ onomatopoetic କହନ୍ତି । ନିକୁଳ ଓ ବଜ୍ର ସମୟମୟିକ । କିନ୍ତୁ ବିଜୁଳ ଦେଖା ଦେବାର ପେଉଁ କେତେକ ସେକଣ୍ଡର ବଜ୍ରନାଦ ଶୁଣାଯାଏ ତାହା କେବଳ ବଜ୍ର ଧୂନିର ଆଗମନ ପାଇଁ ଅବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ । ଶବ୍ଦ ପ୍ରତି ସେକଣ୍ଡରେ ୧୦୦ ପ୍ରତି ଦୂରମଣ କରେ । ଅତିଏବ ବଜ୍ରୋପ୍ତ୍ରିଷ୍ଟାନ ଏହାର ପେତେଗୁଣ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ, ବଜ୍ରନାଦ ଶୁଣିବାକୁ ତେବେକ ସମୟ ଲାଗେ । ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଦିହିଷରଣ (discharge) ବାୟୁମଣ୍ଟଲରେ ଉପର ଶବ୍ଦ ବଜ୍ରନାଦର କାରଣ । ଯେଉଁ ଶ୍ଵାନର ନିଳିତରେ ବିଜୁଳ ମାରେ, ସେଠାରେ ଶବ୍ଦ ଶୀର୍ଷ ଓ ଶ୍ଵାସ୍ତ୍ଵୀ, କିନ୍ତୁ ଦୂରତର ପ୍ରଦେଶରେ ଅନେକ ଶବ୍ଦ କିମ୍ବାନ୍ଦୂପ୍ରେ ଶୁଣାଯାଏ । ଶବ୍ଦ ପ୍ରଥମେ ଶୀତର ଏବଂ ପରେ ବିରଳ ନାଦମୟ ଏବଂ ଅର୍ଦ୍ଧଶର୍ଷମୟ ହୋଇଥାଏ । କେତେକ ପ୍ରତିତମାନେ କହନ୍ତି ଯେ, ପ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଗତ, ଶବ୍ଦ, ପର୍ବତ, ଗହର, ଅଞ୍ଚାଳକା ଓ ମେଘମଣ୍ଟଲରେ ପ୍ରତିଧୂନିତ ପ୍ରଥମିକ ଶବ୍ଦର ନିର୍ବୋଧ ମାତ୍ର । ଅନ୍ୟ କେତେକ କହନ୍ତି ଯେ, ବୈଦ୍ୟୁତିକ ବିନିର୍ମଳ (discharge) ଏକ ବାର ହୁଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କିମଣି ଅନେକ ବାର ହୋଇ ତାର ଶବ୍ଦ ଜାତ କରେ । ଜିତିଳା-ବୈଦ୍ୟୁତିକ-ରେଖାର ବିରଳ ଦୂରପ୍ରତି ପୁଥିକ କୋଣ ଏବଂ ବିଷମନବଶିଷ୍ଟ ଅମୂଳନକୁ ରୁ ବୈଦ୍ୟୁତିକ କିରମନ ସ୍ଥତଦ୍ଵାରା ସମୟରେ ହୁଏ । ଘନହର ତାରିତମ୍ୟନ୍ତରେ ମଧ୍ୟ ନିର୍ବୋଧ ବୈଷମ୍ୟ ଘଟେ । ତେଣୁର ଅମ୍ବେମାନେ ଶୌନିଶ୍ଵରିକ ବଜ୍ରନାଦ ନୂନାଧିକ ପରିମାଣରେ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଁ । ଜଣେ ପ୍ରତି ପୁଥିକ ପରାମା କରିଅଛନ୍ତି ଯେ, ବଜ୍ରଧିନ ଦୂର ସେକଣ୍ଡରୀରୁ ଅଂସେକଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୁଣାଯାଏ ।

ଯେଉଁ ମେଘରୁ ବଜ୍ରୋପ୍ତ୍ର ହୁଏ, ତାହାର ନିମ୍ନଭାଗ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଗଟକା ଏବଂ ଉର୍କ୍ଷା ଦେଶରେ ବିଜୁଳ ଅନବଶିଷ୍ଟ ମେଘମଣ୍ଟନ ଗିର କିମ୍ବା ତିରିଶ୍ଚାନ୍ତରୁପ୍ର ଧରିବା

କର ଉପର୍ଯ୍ୟପର ପକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ମେଘଶ୍ରୀ-ମାନଙ୍କରେ ଅଲୋକ ପ୍ରତିଫଳତ ହେଲେ, ସେମାନେ ଧଳା ଦେଖାଯାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ପୂର୍ବୀ ଓ ଦୂର୍ପୃଷ୍ଠର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ ଗାତ୍ର ଧୂର କିମ୍ବା କୃଷ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଯାନ୍ତି । କାରଣ ସେମାନେ ବିଶେଷ ବହଳିଆ ଯୋଗୁଁ, ପୂର୍ବୀ କିରଣ ସେମାନଙ୍କୁ ରେବ କର ଅସି ପାରେ ନାହିଁ । ବାୟୁ-ମଧ୍ୟକୟ ଜଳୀୟବାଣୀ ଘନତ୍ଵର ଫେଲେ ବାନ୍ଧୁପ୍ରୋତ ନିମ୍ନ-ଗାମୀ ହୁଏ, ଏବଂ ପେଥ ପଞ୍ଜୋଁ ବକ୍ରେଧ୍ୟବଳ ମେଘ ଉପର ହୁଏ । ବଜ୍ରମେଘ ସାଧାରଣତଃ ତିନିହଜାରରୁ ଗୁରୁ ହଜାର ଫଟ୍ଟ ଉପରେ ଥାଏ, ଏବଂ ସମୟେଁ ମଧ୍ୟ ୨୦୦ କିମ୍ବା ୧୦୦୦ ଫଟ୍ଟରେ ଦେଖାଯାଏ ।

ବଜ୍ରମେଘ ଓ ପୁଥର ମଧ୍ୟରେ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ବିନର୍ଟମନକୁ (electric discharge) ବିଦ୍ୟୁତିପାତ ବା ବଜ୍ରପାତ ବୋଲିଯାଏ । ପୁଥର ବଜ୍ରମେଘର ବୈଦ୍ୟୁତିକାର୍ଯ୍ୟର ଦ୍ୱାରା ତିବ୍ର ବିପରାତ ତଡ଼ିତ୍ତପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ, ଏବଂ ଏହି ଦୂର ବିଭଳ ତଡ଼ିତ୍ ପରିଷର ମିଳିତ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ଯେତେ-ବେଳେ ଉତ୍ସର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ସେମାନଙ୍କର ମିଳନେଛାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧ ଦେବାକୁ ଦୂର୍ବଳ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ଉତ୍ସର ମିଳିତ ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ମିଳନ ସମୟରେ ଅଲୋକ ହୃଦୟର ଶରୀର କରେ; ତାହାକୁ ଅମ୍ବମାନେ ବଜ୍ର ପଡ଼ିଲା ବୋଲି କହୁଁ । ବଜ୍ରପାତ ସାଧାରଣତଃ ଉତ୍ସରୁ ହୋଇ ଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ମେଘ ବିସ୍ତର ତଡ଼ିତ୍ଯ ହୁଏ ଏବଂ ପୁଥର ତିବ୍ରବିପରାତ ଭାବପଲ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ଏହି ଶେଷେ ତୁ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ।

ବୈଦ୍ୟୁତିକାର୍ଯ୍ୟନୟମାନ୍ୟାୟୀ ବଜ୍ରପାତ ନିକଟତମ ସଭୋକୁସ୍ତ ପରିଗ୍ରହକ ବସ୍ତୁ ଉପରେ ହୁଏ । ବିଶେଷତଃ, ବୁଝ, ଅତ୍ୟାତ ଅଟ୍ଟାଳିକା ଓ ଧାରବ ଦ୍ୱାର୍ଥ ଉପରେ ଘଟେ । ଦୂର୍ପରକଳ ସେମାନଙ୍କର କାଣ୍ଡିତ ରସଯୋଗୁଁ ତଡ଼ିତର ସ୍ଥରିଗ୍ରହକ । ସୁତରଂ, ବଜ୍ରପାତ ସମୟରେ ଦୂର୍ପରକଳେ ଅଗ୍ରଯୁ ନେବା ବନ୍ଦ ବିପକନକ । ଧାରୁ ବିଦ୍ୟୁତର ସ୍ଥରିଗ୍ରହକ ଯୋଗୁଁ, ଲୌହଦଣ୍ଡମୁକ୍ତ ଛତା ବର୍ଣ୍ଣମଧ୍ୟରେ ଅନୁଭାବ କରିବା ମଧ୍ୟ ଧିଧେୟ ନୁହେ ।

ତୁ ଉପରେ ବଜ ପଡ଼ିଲେ, କେବେଁ ତାହାର ସମସ୍ତ

ହେଲେ ଶାଢି ଯାଏ, ଏବଂ କେବେଁ ପାତଳା ଲମ୍ବ ପଣ୍ଡାପର ତିର ହୋଇଯାଏ । ପ୍ରାକଲିନ୍ ପାହେବ କହିଲୁ ଯେ ଦୃଷ୍ଟ ଅନୁର୍ଗତ ରସ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ତାପଯୋଗୁଁ ବାଷାକାରରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ ଉପର ଦେଖି ଥାଏ । ଦେଖିଲୁ ଅଧିକାଶ ସମୟରେ ମେଡ଼ି ହେଉ କମା କାଣ୍ଡର ମେରୁ ଦ୍ୱାରା ଚତୁପାର୍ଶ୍ଵରେ ଘରୁ ଗମନ କରେ । ପ୍ରାୟ ୨ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଅମ୍ବ ଗ୍ରାମ (ଯାଳା) ସ୍ଥଳ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଅମ୍ବ ରହିରେ ବଜ୍ର ପଡ଼ି ଏକ ପାତଳ କାଣ୍ଡ ପାଇଁ ଯାଇ ଛନ୍ଦ ଭାବରେ ଏଣେ ତେଣେ ବିନିଷ୍ଟ ହୋଇଥିବାର ମୁଁ ଦେଖିଅଛନ୍ତି ।

ଯେ ଅନୁପୁରରେ ବଜ୍ରପାତ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମୃତ୍ୟୁକାୟର ଦୂର୍ପୃଷ୍ଠରେ ହୋଇଥାଏ ତାହା ଯଥା—ଶତମାଟି (କଳ) ୧, ମଠାଳ ମାଟି ୨, କାନ୍ଦିଥ ମାଟି ୩, ନାଲିଯା ୫, ଶତମାଟି ୨୧ । ବିଶେଷତଃ ଖତଗଦାରେ ନକ୍ର ପଡ଼ିବାର ଅମ୍ବେମ ନେ ଶୁଣୁଁ ଏବଂ ମଧ୍ୟ ଦୋରସା ଭକ୍ଷା ଧାନ ବିଲରେ ଅଧିକାଶ ସମୟରେ ବଜ୍ର ପଡ଼େ । ବରଂ ଲୁଷି କ୍ଷେତ୍ରରେ କାଣ୍ଡ କାଣ୍ଡ ସମ୍ମର୍ମିତ କରୁଥିବା ଲୋକମାନେ ତଢାଇ ବିନ୍ଦୁ ହୋଇଥାନ୍ତି ।

ବିଦ୍ୟୁତପାତକାର ମଳୁଣ୍ୟ ଓ ପଣ୍ଡାଦୂରି ବିନ୍ଦୁ ହୁଅନ୍ତି, ଦିହନଶୀଳ ପଦାର୍ଥ ଜଳ ଉଠେ, ଧାତବ ପଦାର୍ଥ ତରଳ ଯାଏ ଏବଂ ତଢିର ପରିଗ୍ରହକ ପଦାର୍ଥ ଶଣ୍ଟ ଦିଶ୍ୟ ହୁଏ । ବିଦ୍ୟୁତ ରୂପି ରେବ କରି ମିଳା ସମୟରେ ପୁଥର ସମୟରେ ସିଲକ୍ୟ ଜାମ୍ୟ ଥିଲା ଏବଂ ପଥର ପରୁ (ରକମକ ପଥର ଓ ବାଲିପର୍ବତ) ତରଳ ଯାଇ, ତାହାର ଗମନ ମର୍ଗରେ କାଚ ପ୍ରାୟ ସଜ୍ଜ ଏକପ୍ରକାର କିମ୍ବାକୁ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ । ଲୁଷକରେ ତଢାକୁ ପୁଲଗୁରୁ-ଭାଷ୍ଟେ (Fulgorites) ବହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଦେଇର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାୟ ବାରଗଳ ର୍ଯ୍ୟାନ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ସେମାନଙ୍କର ବ୍ୟାସ ସଭୋକ ଭାଗରେ ପ୍ରାୟ ଦୂରିକଷ୍ଟ, ଏବଂ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ସକଳ ଦ୍ୱିମଶି ଅତି ସୁନ୍ଦର ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ଲୌହଦଣ୍ଡରେ ବିଦ୍ୟୁତ ହେଲେ, ତାହା କୁନ୍ତକରେ ପରିଣତ ହୁଏ; ଏବଂ ଅନେକ ସମୟରେ କଞ୍ଚାଧାନ୍ୟକାର ଦିଗ୍ବିଦ୍ୟୟାନ୍ୟ ଘଟେ ।

ବିଦ୍ୟୁତପରେ ଏକପ୍ରକାର ଗନ୍ଧ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟୁତିକ କଳ ପରିଗ୍ରହକ ଘରେ ଯେପରି ଗନ୍ଧ ଜଣା, ଯାଏ, ଏହା ଠିକା ତଢିରୁ ପ । ବଜ୍ର ବହୁଳ ଉତ୍ସରେ ସମ୍ଭାବିତ କଳରେ ନାଇଟ୍‌ର ଅମ୍ବ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ଥାଏ । ବିଦ୍ୟୁତର ଏହି ଅମ୍ବାଧକ୍ୟର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ।

ଶୀତଳ ବାୟୁ ଅପେକ୍ଷା ଉନ୍ନତ୍ୟ ବିଦ୍ୟୁତର ସପରିଗ୍ରହକ । ସତ୍ତାଙ୍କ, ବନ୍ଦୁ ଏତ ସମୟରେ ଲୋକମାନେ କିମ୍ବା ପ୍ରୟୁକ୍ଷତ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଚାଣ୍ଡ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରୟାସନିର୍ଗତ ଉତ୍ସନ୍ମାଦ ଉର୍ଧ୍ଵାଗମୀ ହେବାରୁ ଅଧିକାଂଶ ପ୍ଲଙ୍କରେ ବନ୍ଦୁପାତ ହାତ ବିନଷ୍ଟ ହେବାର ଶୁଣା ଯାନ୍ତି ।

ଅନେକ ଲୋକ ବନ୍ଦୁପାତକୁ ଅକାରଣରେ ବିଶେଷ ଦୟା କରନ୍ତି । ବନ୍ଦୁପାତ ହାତ ଖର୍ବ ସଲ୍ଲ ଲୋକ ମରନ୍ତି; ଏକଥା ଯଦି ସେମାନେ ମନେ ରଖନ୍ତି; ତେବେ ସେମାନଙ୍କର ଶକ୍ତାରକାରଣ କମି ଯିବ । ଅରେଗୋ ସାହେବ ଗଣନା କରିଥିଲୁ ଯେ, ପ୍ରତିବର୍ଷ ପ୍ରାନ୍ତରେ ୨୦ ଜଣ ବନ୍ଦୁପାତନ୍ତର ମରନ୍ତି; ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତି ଦଶଲକ୍ଷ ଲୋକରେ ଜଣେ ମାତ୍ର । ଏଥିରୁ ଏହା ରୂପ୍ତ ଯାଇଥାତ୍ ଯେ, ଯେଉଁ ଦେବିକ ଘଣ୍ଟାମାନଙ୍କୁ ଲୋକମାନେ ରଧ୍ୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେଥି ଅପେକ୍ଷା ଏଥରେ ସମ୍ଭବ ହେଲା ଦୂର୍ବିଜଣାରେ ଯେତେ ଲୋକ-ବିନଷ୍ଟ ହୃଦୟ, ବନ୍ଦୁପାତହାର କଦାଚ ତେତେଲୋକ ମରନ୍ତି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଲୋକମାନେ ରେଳ ଟାଢ଼ରେ ଚଢ଼ିବାକୁ ତେତେବୁବ ମାରସ୍ତକ ମନେ କରନ୍ତି ନାହିଁ, କିମ୍ବା ରେଳ ଗର୍ଜନ ଶୁଣିଲେ ଚନ୍ଦି ପଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ, ସତ୍ତାଙ୍କ, ବନ୍ଦୁପାତ ସମୟରେ ଅପଥା ଶକ୍ତି ହେବା ଅନୁଚିତ ।

ବନ୍ଦୁବହୁଲଙ୍ଘ ବିରଳ ଦେଗରେ ରିକ୍ତ ପରିମାଣରେ ହୃଦୟ । ତାହାର ପ୍ରଶନ୍ତ ସମୟ ଗ୍ରହ ଦର୍ଶନ । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଶୀତଳାକାର ବେଶ ବର୍ଷା ହୃଦୟ, ସେହି ସମୟରେ ସେ ଦେଶରେ ତାହାର ପରିମାଣ ବିଶେଷ ।

ବିଦ୍ୟୁତର ଅନିଷ୍ଟରୁ ଅଛାଳିକାପ୍ରଭୃତ ରକ୍ଷା କରିବା ସକାରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ତତ୍ତ୍ଵ ପରିଗ୍ରହକ ଯନ୍ତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତହୃଦୟ ହୃଦୟ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସରଳତମ ସନ୍ତ ପ୍ରାକଳନ୍ ସାହେବ ଶ୍ରୀ ଦେବାନନ୍ଦ ରେ ଅରଧାରୁ କରିଥିଲେ । ତାହା କେବଳ ଏକଣ୍ଟ ଲୌହଦଣ୍ଡ । ତଦ୍ବାହ ମେଘପ୍ରିତ ତତ୍ତ୍ଵ, ବିପରୀତ ପାର୍ଥିବ ତତ୍ତ୍ଵକୁ ଅକର୍ଷଣ କରି ପରିଷର ମିଳିତ ହୃଦୟ । ଅମ୍ବାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଲୋକମାନେ ଏହି ପରି ଏକ ପ୍ରକାର ଯନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରି ଅଧିକାଂଶ । ବନ୍ଦୁ ବନ୍ଦୁ ଦେଉଳର ଶୀର୍ଷ ଦେଶରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଲୌହଦଣ୍ଡ କିମ୍ବା ମୁନ୍ଦ୍ୟା ଧର୍ମବ ସୂଚିବେଶ୍ଵିତ ଚକ୍ର ନା ଡିଶ୍ତିର ବ୍ୟବହାର ଦେଖା

ଯାଏ । ତଦ୍ବାହ ବିରଳ ଧର୍ମଭାବ ମୂଳିତ ହେଉଥିଲାହେ, ପ୍ରାନ୍ତରୁ ରେ ତଦ୍ବାହ ଦେବାକିଯୁମାନ ବିହାରାଳି ବିଦ୍ୟୁତରୁ ରଖିଛି ହୋଇଥାଏ । ଯତିବ ପଦାର୍ଥ କୌତୁକ ଅକର୍ଷଣ ଏବଂ ବିକର୍ଷଣ ଏବଂ ମନ୍ତ୍ର ଥିବାର ପୂର୍ବକାଳରୁ ଯେ ଅମ୍ବାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଜଣ ଥିଲା ଏଥିରେ ଯେତେ ମନେହ ନାହିଁ । ବିକୁଳ ମାରିଲେ ଅମ୍ବାନଙ୍କର ସର ପ୍ରାମିଳେ କଂସା ଦାସନ ଶୀର୍ଷ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷର ଦରକୁ ନେଇ ଅପର୍ଦି । ଏବଂ ଏହାର କାରଣ ପରିବର୍ତ୍ତନେ କହନ୍ତି ଯେ, ବିକୁଳ ସେମାନଙ୍କୁ ମାରେ ।

ଦ୍ରିଷ୍ଟମାନ ବତ୍ତ କୋଠାକର ବିଦ୍ୟୁତ୍ପରିଗ୍ରହକ ଯନ୍ତ୍ର ହାତ ସୁରକ୍ଷିତ । ଉକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର ଯୋଡ଼ିଏ ପ୍ରଥାନ ଅଙ୍ଗ — ଯଥା ଦୃଷ୍ଟି ଏବଂ ପରିଗ୍ରହକ । ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଟିଏ ମୁନାଥ ଲୌହ ଶଳାକା ଏବଂ ଅପରାତ ଏକ ଅବିଷ୍ଟ ଲମ୍ବା ଲୁହାପାତିଯା । ଏହି ପାତାଶାର ନିମ୍ନଭାଗ ଭୂମିରେ କିଛି ଦୂର ଯାଏ ଯୋତା ହୋଇଥାଏ କିମ୍ବା କୁଆରେ ପଡ଼ିଥାଏ । ନିମ୍ନାଶର ଶେଷ ଭାଗରେ ଗୋଟିଏ ଧାତବ ପର ସମ୍ବନ୍ଧ ଆଏ । ତାକୁ ଅର୍ଥ ପ୍ରେଟ (Earth plate) କହନ୍ତି ପରିଗ୍ରହକଟି ପ୍ରାପ୍ତ ପ୍ରତି ପରିଷନ୍ତ ଯୋତା ହୋଇଥାଏ

ବିଦ୍ୟୁତ୍ପରିଗ୍ରହକ ଯନ୍ତ୍ର ଶୀର୍ଷଭାଗରୁ ଲୌହଦଣ୍ଡ ବହୁ ଟାଙ୍କାରିଷ୍ଟ ସମ୍ମ ଲୌହଦଣ୍ଡରୁ ସମ୍ମନ୍ତ ହୋଇ ଥାଏ । ସେମାନେ କାଧୁବୟ ବିଦ୍ୟୁତକୁ ଭୂତଳକୁ କିମ୍ବା ଭୂବିଦ୍ୟୁତକୁ ବାୟୁବୟ ତତ୍ତ୍ଵଙ୍କେ ଯୋଗ କରି ପାରିଷରକ ସମତା ପଞ୍ଚାଦନ କରନ୍ତି । ଯେଉଁ ନରରେ ଅନେକ ପର ଶୂଳକ ଯନ୍ତ୍ର ଥାଏ ଯେତୋରେ ବିଦ୍ୟୁତକୁ ଓ ଖର୍ବ ବନ୍ଦୁପାତକ ମେଲ କୁତ୍ରି ଦେଖାଯାଏ । ଗୋଟିଏ ଯନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାବ ତାହାର ଭିତରର ଦୂରଗ୍ରହ ବ୍ୟାପାରିପରମିତ ସ୍ଥାନ ବନ୍ଦୁପାତରୁ ରଖିଛି ହୃଦୟ ।

ବାୟୁବୟ ତତ୍ତ୍ଵଙ୍କେ ହାତ ସୁମେରୁଦେଶିଯୁ ଅରେତ ଗୋଟିଏ ଯନ୍ତ୍ର ହେଉଥିବାର ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ପ୍ରିଯ କରିଥାଏ । ଏହି ମନ୍ତର ପୋଷକତା ପାଇଁ, ସେମାନେ ଯେତୋରେ ଯଥେଷ୍ଟ କାରଣ ଦେଖିଥିଅଛନ୍ତି । ଅରେରେ ଉଦୟ ସମୟରେ ଚେଲିତ୍ରାପର ଅନେକ ପ୍ରତିବନ୍ଦିକ ଏତେ । ଚିନ୍ମୁକ୍ସୁରୀ ଦିଗରୁଥ ହୃଦୟ; ବନ୍ଦୁପାତରୁ

ସମ୍ବନ୍ଧ ଲୋକ ବହୁଷୁତ ହୁଏ ଏବଂ ଥିଲାମ୍ ବାଜି ଉଠେ ।
ସମୟେଁ ଏହି ବିଶ୍ଵାସିଳା ଏତେ ଅସ୍ଵକ ପରିମାଣରେ ଘଟେ
ଯେ କେଇତ୍ରାଧି ବନ କରି ଦେବାକୁ ପଡ଼େ ।

ମାସ୍ତୁର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ନାବିକମାନଙ୍କ ଭାବୁ ପରିଦୃଷ୍ଟ
ପେଣ୍ଟ ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଧ୍ୟରର କାରଣ ମଧ୍ୟ ବାଧ୍ୟାସ୍ପ୍ତ ତତ୍ତ୍ଵର
ପ୍ରୋତ୍ତବ୍ଧି । ତତ୍ତ୍ଵର ବଜାଁ ଦୂଷର ଅଗ୍ରଭାଗରେ, ଗିରିକାର

ଚାତ୍ର ପ୍ରତିରେ ଏହି ଅଲୋକ ସମୟର ହୁଏ । ଏହିପରି
ଅଳକିତ ଭାବରେ କେତେ ଯେ ବିଚାର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାର
ସ୍ଥାନରେ ଏହି ବିଶ୍ଵରେ ସମୟର ସେଉଥିରୁ, ତାହାର
ରହୁଥିଲା ନାହିଁ । ଏବଂ ଏହିପରି କେବଳ ମନକୁ ବସ୍ତୁରଂଗରେ ଅସ୍ତୁ
କରି ଦିଏ । ତତ୍ତ୍ଵ ।

ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳଚରଣ ପଞ୍ଚନାୟକ ।

ରେଭନ୍ସା କଲେଜଠାରୁ ବିଦ୍ୟାୟ ।

ଦଢ଼େ ଅଛି କନନ ଏ ଅଧିମ ଜନୟ
ସ୍ଥାର ଘନା ବଲେ
ଭସି ଢୋକ ଦୁଃଖ ଜଳେ
ଶିଦ୍ଧିଲ ଶୁଦ୍ଧିର ଶୁଦ୍ଧି ଅଳ୍ପ ମଧ୍ୟ
କିମ୍ବାମ୍ବେ ଲେଜେ ଏବେ ସାମାରେ ଅଶ୍ଵୟ ।

ସ୍ଥାର ବିଷମ ପ୍ଲାନ
ନାହିଁ ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ଧାନ
ଅଞ୍ଚଳେ ସକଳେ ଏଥି ଧରେ ନାଶିଲ
ତୋ କୋଳ ଧମାନ କାହିଁ ଶାନ୍ତିମୟ ପ୍ଲାନ ।

କେତେ ଦିବ୍ୟ ଭାବରେ
ମୋ ହୃଦ ତରଙ୍ଗେ ଭସି
ଯାଦ୍ରିଥିଲ ଥିଲ ଯେବେ ତୋର କୋଳେ ଛେଲେ
ସେ ପରୁ ରହିବାକି ଏବେ ହବରେଲେ ?

ତୋ ମନେ ହର ଦିଦାନେ
ନିକାରନେ ଏକ ଧାନେ
ତିନ୍ଦାଲୋକେ ବିଦରଣ ପୁଷ୍ଟିକୁ ମେତେ
ଦେଖିଲ ଅର୍ପନ କେତେ କିମ୍ବା ଦେଲେ ଦେଲେ ।

ଦେଲେ ଏ ଯେ ନରଦେହ
ଥିଲେ କରଥାନେ ଧେହ
ଅର୍ପନ ଦିଲେ ଦେଖି ନାହିଁ ତାଙ୍କ ସଧାମାରୀ

ଆଜନମ କାଢି ମୋର ବିରଦ୍ଧା ଦୁଃଖ ।
କିନ୍ତୁ ମୋ ମନ ନମ୍ବନ
କର ମାତ୍ର ଭାଲୀଲନ
ତଙ୍ଗେରୁ ମୋତେ ଯେଉଁ ସାମାନ୍ୟ ଅମୁଶ
ଅମରଣ ତହିଁ ଯୋଗେ ହେବା କୁଟୁମ୍ବ ।

ଥିବ ଯହିଁ ତହିଁ ମାତ୍ର
ଅଞ୍ଜଳ କିଅବା ଖ୍ୟାତ
ଜାଗର ଥିବ ମୋ ମନେ ତୁମ୍ବ କଥା ନିତା ।
ଦୁଇଁ ପେତେ ବର୍ଷାଧୂନ୍
ଥିବ ତୁମ୍ବ ପଦେ ଧାନ
ତୁମ୍ବ ହିତେ ଜନନି ଗୋ କରିବାରୁ ଗ୍ରୀବା
ପୁର୍ବ ଉଛିଁ ଦିବାକର
ଦିମେ ଦିତେ ଯେତେହୁର
ଦିଲ ମମକା ଦେବେ ଶୈଶବ ସବଳ
ଅସ୍ତ୍ରାଚଳ ତିରଦେଖେ
ପରବେଶ ଦିନାଶେ
ପରଶେ ପୁର୍ବିର କରେ ପର୍ବତୀ-ତରଣେ ।
ଶିଖାକର୍ତ୍ତ ଯେଉଁ ଶିଖା
ଦେଇଅଛ ଯେଉଁ ପାଣୀ
ନିନ୍ଦାର ପ୍ରତିପଦ୍ଧତି ଦାହା ମୋ ଜାବନେ
ଏହି ଦିଶା ଅକ୍ଷରନ କରେ ଶ୍ରୀ ଚରଣେ ।

ଶ୍ରୀ ଗୋପବନ୍ଧୁ ମାଣୀ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଭଗୋକ

୧—(ପୃଥିକର ଗୋଲଡ଼ ।)

ପୃଥିବୀର ଅକାର ଗୋଲ ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମେଳ
ଶାସ୍ତ୍ରର ଅଦୟାତ୍ମ ହେଉଛି । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିଖାର୍ଜିତରେ
ପ୍ରବେଶ କରି ଅମ୍ବମାନେ ଏହା ସତ୍ୟଟି ଶିଖା କରିଥିଲୁ ଏବଂ
ଗୋଲକୁ ସଫଳରେ ଯୁଦ୍ଧମାନ ଯୁଦ୍ଧରେଣ୍ଟିଯାନଙ୍କଠାରୁ ଶିଖା
କରି ମୋମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ନତ ମଧ୍ୟକ ଦେଉ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ
ଯୁଦ୍ଧରେଣ୍ଟିଯାନଙ୍କ କେତେ କାଳ ହେଲା ଏହି ସତ୍ୟର ଅଧ୍ୟ-
କାଷା ଦୋହରାଇଛନ୍ତି ତାହା ଅଲୋଚନା କଲେ ଅମ୍ବମାନେ
ଦେଖିପାରିବୁଁ ଯେ ସେମାନେ ଏ ବିଷୟରେ ପ୍ରାଚୀନ ଭାବର
ବାସୀଙ୍କ ନିକଟରେ ପରାସ୍ତ ଏବଂ ଅମ୍ବମାନେ ସେହିଭାବରତ୍ୟ
ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଅଧିନ ବନ୍ଦଧର । ଭାବରତ୍ୟ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ମହାୟ-
ଧକ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ପୃଥିବୀର ଗୋଲକୁ ବିଷୟ ଉତ୍ତମରୂପେ
ଜାଣିଥିଲେ; ଅଧିକ କହିବା ଅନାବରାଯକ । ‘ତୁମୋଳ’ ଏହି
ଶବ୍ଦଟିରେ ଯେହି ସତ୍ୟ ନିହାତ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଯୁଦ୍ଧରେଣ୍ଟିଯାନଙ୍କେ
ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଶାହର୍ଷ ପୂର୍ବରେ ଏହା ସତ୍ୟ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ଅବଗତ ନ
ଥିଲେ । ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାବରେ ଏହି ସତ୍ୟ
ଆର୍ଥାତ୍ ୧୯୧୦ ଶୈଶବରେ ଯେତେବେଳେ ମହାତ୍ମା କଲ-
ମ୍ୟ ପୃଥିବୀର ଗୋଲକୁ ଅବଶତ ମୌର ଭାବର ଅଭିମଣ୍ୟରେ
ସାଧାରଣ ଅମେରିକା ଆନନ୍ଦର ପୂର୍ବକ ପୁଣି ସ୍ଵାନକୁ ଫେର
ଅସିଲେ ତେବେଳେ ଭିନ୍ନ ସତ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧରେ ଖଣ୍ଡରେ
ଆହୁର ଶଷ୍ଟରୁପେ ପ୍ରତିଭାତ ହେଲା । ଯୁଦ୍ଧରେଣ୍ଟିଯାନେ କେଣ୍ଟିଦି-
ମାନେ ଅବଶ୍ୟକ ସ୍ଵର୍ଗରେ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ଅଳ୍ପାଧକ ପରମାଣରେ
ଜାଣି ଥିଲେ; ମାତ୍ର ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଭରତୀୟ ଜ୍ୟୋତି-
ଶିଳ୍ପିତଙ୍କମାନେ ଏକଥା ଅହୁର ଭିନ୍ନଭିନ୍ନରୂପେ ଜାଣି ଥିଲେ ।
ପ୍ରାଚୀନ ଜ୍ୟୋତିଶାସ୍ତ୍ର ବ୍ରହ୍ମିକାନ୍ତି ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ
ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଶିରେମଣି ପ୍ରତିଭାତ ଗ୍ରହରେ ଏହାର ପ୍ରମାଣ ମିଳିଥାଏ ।
ବିକାନ୍ତ ଶିରେମଣି ପରେ ଗୋଲାଯୁ କେବଳ ଭିନ୍ନ
ବିଷୟ ଦେଇ ରଚିଛି ଏବଂ ଗଣକରୁ ଏହି ଅଧ୍ୟାୟ ଉତ୍ତମ
ରୂପେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଗୋଲାନରିଜି ଗଣକର
ଗଣକତା ଅଧିକରଣ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ବା ଅଳ୍ପବନ୍ଦ ବ୍ୟକ୍ତିନ ପର
ଦେଖୁଁ । “ଭୋଗ୍ୟ ଯଥା ପରାରଧୀ ବିନାଜ୍ୟ”, ବଜଳ୍ୟ ଯଥା
ଲୁଜନବିବନ୍ଦିବନ୍ଦ । ସବୁ ନ ଭାଗବ ସ୍ଵରକ୍ତାଙ୍କାନା ଗୋଲା-

ଦିକ୍ଷେ ଗଣକ ପ୍ରଥାଏ” ସିଂହାନୁଶିରେମଣିର ଏହି ଶୋକଟିରୁ ତାହା ପ୍ରସ୍ତୁ ଦୁଃଖ ଯାଉଥିଲା ।

ପୃଥିବୀର ଗୋଲକୁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରାଚୀନ ଅର୍ଥମାନଙ୍କର
ଯୁକ୍ତିରୁ ଅଧୁନାକ ପୂରେଣୀୟ ଜ୍ଞାନାତିକିର୍ଦ୍ଦିମାନଙ୍କର ଯୁକ୍ତି
ସତତ ନହେ । ପୃଥିବୀର ଅକାର ଓ ପ୍ରିତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭାବ-
ଗ୍ରାୟ ଜ୍ଞାନାତିକିର୍ଦ୍ଦିମାନଙ୍କର ଧାରଣା ସର୍ଵ୍ୟଦୟିକାନ୍ତର ଏହା
କିମ୍ବା ଶୋକିରୁ ଖଣ୍ଡ ପ୍ରଗତ ଦେଉଅଛି ।

ମଧ୍ୟ ସମନ୍ତାର୍ଥ ଦଶ୍ୟ ତୁଗୋଲେ ବୈଷ୍ଣବ ତଙ୍କ
ବିରାଣଃ ପରିମା ଶକ୍ତି ବନ୍ଦିଣୀ ଧାରଣାମୁକାମ ।

ଅର୍ଥାତ୍ ପୁଅସମ୍ପଦ୍ଧାକର ଧାରଣାହିଁକା ମହାଶନ୍ତି-
ଯୋଗରେ ମେଳୁଦଶ୍ୱର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଶରେ ଆକର୍ଷଣପୂର୍ବକ ଥନ୍ତ୍ର-
ଶାସରେ ରହିଥାଛି । ପୁଅସାର ଆକାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋଲି ନୁହେ,
କମଳା ଲେମ୍ପର ଦଶ୍ୱର ତଳ ଉପରେ କିନ୍ତୁ ଚେପ୍ତା ।
ବୃଦ୍ଧାଶିବାନ୍ତରେ ପୃଥ୍ବୀ କପିତ୍ତାକାର୍ତ୍ତ ଗୋଲି ଲିଖିତ ଥାଏ ।
ଅବୈତ ଆର୍ଦ୍ରନରୁ ପୁଅସା ମେଳୁଦଶ୍ୱର ଉଚ୍ଚୟୁ ମୁଖ
ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ତର ଦଶିଶ ପାର୍ଶ୍ଵ ଚେପ୍ତା ଦିଶେ ଫୋଲି ଅଧୁନିକ
ପଣ୍ଡିତମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରନ୍ତି । ଯେ କୌଣସି ଦୁଇକୁ
ଗୋଟିଏ ଦଶ୍ୱରେ ଦୁଇତବନରେ ଆବଶ୍ରିତ କଲେ ତାହା
ଚେପ୍ତା ଦଶିବ ଅର୍ଥାତ୍ ତାହାର ଉର୍ବତ୍ତ ଜନି ଓ ଅଧ୍ୟନ ଭାଗ
ଦେଖ ସିବ ନାହିଁ, ଏହା ସ୍ଵଭାବିକ । ପ୍ରାଚୀନ ଭୂରଗୟପଣ୍ଡିତ-
ମାନେ ଏ ମୟନ୍ତରେ ଏହି ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି ଯେ,
ପୁଅସା ପୃଷ୍ଠାପତ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ଅତ ଶୁଦ୍ଧକାୟ ହେବାରୁ ବାହାକୁ
ଏହି ପୁଅସା ବର୍ତ୍ତ ଲାକାର ହେଲେହେ ଚନ୍ଦାକାର ଦିଶେ ।

ଅଳୁକାସ୍ତୁତୟା ସ୍ବପ୍ନାନାଷ୍ଟଙ୍କରେ ମୁଖମ୍

ପଣ୍ଡନ୍ତ କୁତ୍ରମେଘ୍ୟତାଂ ଦ୍ରିକାରଙ୍ଗ ବସୁନ୍ଧରାମ ।

ପୂର୍ବ୍ୟସିକାନ୍ତ ଗୋଲୁଧ୍ୟାନ୍ତ ।

ଭିତ୍ତି କାରଣରୁ ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠା ଲୋକଙ୍କରୁ
ସମତଳ ପ୍ରାୟ ଦିଶେ । କାରଣ ଶ୍ରୀ ମନୁଷ୍ୟ ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠରେ
ଦଶ୍ୟମାନ ହୋଇ ଉଚ୍ଚର ଅଭିଷ୍ଵର୍ତ୍ତମ ଓହି ଦେଖେ ।
ଗୋଟିଏ ବୁଦ୍ଧି ପଦାର୍ଥର କୌଣସି ଅଂଶର ଅକାର
ଦେଖି ତାହାର ଧର୍ମପୂର୍ଣ୍ଣ ଅକାର ତୁଦୟତମ କରିବା
କଠିନ । ଅଛୁଟ ନିଯମ ଗୋଲକାର ପରିଧିର ଶତାଂଶ ସନ
ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପରିଚାରିତ ହୁଏ, ତାହାରେଲେ କେବଳ ଦେଖି

ଅଂଶ ଦେଖି ସମଗ୍ର ପରିଧିର ଆକାଶ କିପରି ନିର୍ଭୟା କରିବ ।
ତେଣୁ ମନୁଷ୍ୟ ସତଃରେ ସମଗ୍ର ପୁଅଶକୁ ଗୋଲ ବୋଲି
ଅନ୍ତମାନ କରିପାରେ ନାହିଁ । ସିକାନ୍ଦ୍ରଶିଶେମଶିର ନିମ୍ନୋକ୍ତ
ଶ୍ଳୋକରେ ଏହି ଯକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଧରୋ ଯତୀ ସ୍ୟାତ୍ ପରିଧେ ଶତାଶତ
ପୁଥୀ ଚ ପୃଥ୍ବୀ ନିତ୍ୟା ତାତ୍ୟକ୍ରମ
ନରଶ ତୃତୀୟଗତିଧ୍ୟ କୃଷ୍ଣ
ପମେବ ତ୍ୟଥ ପ୍ରତିଭାତ୍ୟତଃ ସା ।

ପୁଅଶ ପୁଷ୍ଟ ଯଦ ସମତଳ ହୋଇଥାନ୍ତା, ତାହାହେଲେ
ତାଳ ପଦିଶ ଅତ୍ୟକ୍ତ ବୃକ୍ଷମାନ ଅଛି ତୁରରେ ଥିଲେ କାହିଁକି
ଦୁଷ୍ଟିତାର ହୃଦ ନାହିଁ ? ଅଥବା ତୁରପ୍ରିତ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କର
କେବଳ ଉର୍ବ୍ବଭାବୁ କାହିଁକି ଦୁଷ୍ଟିଗୋର ହୃଦ ? ବୃକ୍ଷମାନର
ନିମ୍ନୋକ୍ତା ନ ଦଶିବାର କାରଣ ଏହି ଯେ, ତାହା ଗୋଲ
ପୁଷ୍ଟରକ୍ଷମ ନିମ୍ନ ଅଂଶରେ ଲୁକ୍କାୟିତ ରହେ । ଏହି କାରଣରୁ
ଯେ ଯେତେହାର ପ୍ରିତ, ଯେ ତେତେ ନିମ୍ନଗତ ହୋଇ ଦୁଷ୍ଟି-
ଗୋର ହୃଦ ନାହିଁ । ଏହି ଯକ୍ତି ଲଜ୍ଜିବାନ୍ତର ଗୋଟିଏ
ଶ୍ଳୋକରୁ ସୁଅଷ୍ଟ ରୂପ ପାଉଥାଏ ।

ସମାପଦ ବିଦ୍ୟରେ ଭୁବ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଲନ୍ଧା ବହୁକ୍ଲିଯୁଃ ।
କଥମେବ ନ ଦୁଷ୍ଟିଗୋରଙ୍କ ଭୁବରୋ ଯାନ୍ତି ସ୍ଵରୂପରପ୍ରିତାଃ ।

ପୁଅଶର ଗୋଲତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରାଚୀନ ପଣ୍ଡିତମାନେ
ଯେଉଁ ସବୁ କାରଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଅଛନ୍ତି ତନ୍ମଧ୍ୟ କେତୋଟି
ନିମ୍ନରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଥାଏ ।

୧—ଦ୍ଵିଦ୍ୱାରା ଯାଇ ସଥା ସଥା ନରଃ

ତଥା ତଥା ସାନତ ମୁଷମଣ୍ଡଳମ୍ ।

ଦ୍ଵିଦ୍ୱାରା ପଣ୍ଡିତ ଗେନତଃ ଶିତେ ।

(ସି ୫ ଶି ୫ ଗୋଲଧ୍ୟା ।

ଧ୍ୱବେନ୍ଦ୍ରିୟ ର୍ତ୍ତବ୍ୟଧ୍ୟ ନନ୍ଦମେବୁ ପ୍ରଯାସ୍ୟତଃ ।

ନିରକ୍ଷାରମ୍ଭମ ଯାତ୍ରଃ ବିପରାତେ ନତୋନତେ ।

ପୂର୍ଯ୍ୟଧିକାନ୍ତ ।

ଅର୍ଥାତ୍ ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ଉତ୍ତର ମେବୁ
(North pole) ଅଭିନଶରେ ଯାଦା କରେ ତେତେ-
ବେଳେ ଦିନିଶ ଭାର ଅକାଶମଣ୍ଡଳ ନତ ଏବଂ ଉତ୍ତର

ଅଭିନ ଅକାଶମଣ୍ଡଳ ନିମଣଃ ଭାନତ ଦିଶେ । ଉତ୍ତର
ଅଭିନୁ ଗଲେ ଧ୍ୱବତାରର ଉତ୍ତର ଏବଂ ଅକାଶ-
ନତ ଅଭିନଶରେ ଅଭିନୁ ଗଲେ ତାହାର

ଦେଖାଇ ଦିଶେ । ପୁଅଶ ଗୋଲ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଯେବେ
ପଠନ୍ତା ନାହିଁ ।

୨—ଯଦି ନିଶାଜନନ୍ତଃ କନକାଚଳଃ

କିମ୍ ଦଦନ୍ତରନ୍ତଃ ସ ନ ଦୁଶ୍ମନ୍ତରେ ।

ଉଦ୍‌ବସ୍ତିନ୍ଦନ୍ତ ମେବୁ ରଥାଦୁମନ୍ତ

କଥମୁଦେତ ତ ଦାନେଶତକେ । ସି ୫ ଶି ୫

ପୁଅଶର ପୁଷ୍ଟ ଗୋଲ ନ ହୋଇ ସମତଳ ହୋଇ
ଥିଲେ ସନ୍ଧା ଉତ୍ତରେ ମୂର୍ଯ୍ୟ କାହିଁକି ଦେଖା ନ ଯାନ୍ତା ।

ଯଦ ମେବୁ ଅନ୍ତରଳରେ ଥିବାରୁ ଅନ୍ତରାର ହୃଦ, ତାହା
ହେଲେ ସେ ତାହାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ପ୍ଲଙ୍କରେ କାହିଁକି ଦେଖା
ନ ଯାଏ, ଅତି ମେବୁରୁ ସଦ ମୂର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ତର ହୃଦ, ତାହା
ହେଲେ କେବଳ ପୂରୋତ୍ତର ଦିଗ୍ବୁନ୍ଦୀ ସୂର୍ଯ୍ୟାଦିଦୟ ହୃଥାନ୍ତା ।
ତେବେ (ଶିତକାଳରେ) ଦିନିଶ ଦଗ୍ଧରୁ କାହିଁକି ମୂର୍ଯ୍ୟ
ଉଦ୍ବନ୍ନ ହୃଦ ?

୩—ଏହିର ନିକମ୍ପିତ୍ତାୟାମ୍ବେବାତପପ୍ରାଃ—ସି ୫ ଶି ୫ ଗୋଃ

ହୃତ୍ତରୁତ୍ତନୋ ରୋଲିର୍ବାନ ସ୍ଵର୍ଗାୟମ୍ବା ଶିରଣ୍ତାନି

ଅର୍ଦ୍ଧାନ ଯଥାସାରଂ ମୂର୍ଯ୍ୟାଦିମୁଖାନ ପାପନ୍ତେ ।

ଆର୍ଯ୍ୟଭକ୍ତ ।

ଯେହି ମୂର୍ଯ୍ୟ କରଣରେ ଗୋଟିଏ ଦିନ ରଖିଲେ ତାହାର
ଏକ ପାର୍ଶ୍ଵ ଅଲୋକିତ, ଅପର ପାର୍ଶ୍ଵ ଅନ୍ତକାରମଧ୍ୟ ହୃଦ ।
ସେହିପର ଗୋଲକାର ପୁଅଶର ଏକ ପାର୍ଶ୍ଵ ମୂର୍ଯ୍ୟ କରଣରେ
ଅଲୋକିତ ଏବଂ ଅପର ପାର୍ଶ୍ଵ ନିକଷ୍ଯା ଯୋଗରେ
ଅନ୍ତକାରମଧ୍ୟ । ଅର୍ଯ୍ୟଭକ୍ତଙ୍କ ମତରେ ଏହି ଗୋଲକା
ହେଉଥି ପୁଅଶ ଥାଦ ଗ୍ରହ ଉପଗ୍ରହ ଅର୍ଦ୍ଧାନ ସ୍ଵାମ୍ଭୁ ଲଜ୍ଜା
ଯୋଗୁ ଅନ୍ତକାରରେ ଥାଏ । ଏହା ଦିବା ରକ୍ତିର କାରଣ ।

୪—ଦିବା ରକ୍ତିର ହୃଦ ବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ଲଙ୍କରେ
ଭିନ୍ନ ସମୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାଦିଯୁତ୍ତି ମଧ୍ୟ ପୁଅଶର ଗୋଲକା
ଅନ୍ତମାନ କରୁଥାଏ । ଏକା ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପୁଅଶର କୌଣସି
ଅଂଶରେ ଦିନ ହେଲେ, ଅନ୍ତା ଅଂଶରେ ରକ୍ତି ହୃଦ ।

ଉଦ୍‌ବ୍ୟା ଯୋ ଲଜ୍ଜାୟା ସେହିମୟୁତ୍ତ ସବିତ୍ରରେବିକ୍ଷିପ୍ତରେ
ମଧ୍ୟରେ ସମକୋଟା ଭେନିବିଷ୍ୟର୍କର୍ତ୍ତବ୍ୟଧିତାତ୍ତ୍ଵରେ

ଆର୍ଯ୍ୟଭକ୍ତୀୟଗୋଲପାଦ ।

ଲଜ୍ଜାୟରେକ୍ଷ୍ୟଦୋଦୟମ୍ପ୍ୟାତ୍

ତଦି ଦିନାର୍ଥଂ ସମକୋଟା ପୂର୍ଯ୍ୟାମ୍ ।

ଅଧ୍ୟଦାସିକ ପୁରୋପ୍ରକାଳ ।

ସ୍ୟାତ୍ ରୋମକେ ରାତ୍ରିଦଳଙ୍କଟିରେବ । ସିଃ ଶିଃ ଗୋଃ
ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ସମୟରେ ଲକ୍ଷାରେ ସୁର୍ଯ୍ୟାଦିପୃଷ୍ଠା ହୁଏ,
ତେବେଳେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ସିକପୁର (ଆମେରିକା ଅନୁର୍ଗତ
ନରେ ବିଶେଷ) ରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାଷ୍ଟ ଯମକୋଣିପୁର (ସୁରୋପର
ଅନୁର୍ଗତ ନରେ ବିଶେଷ) ରେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଏବଂ ରୋମରେ
ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରି ହୁଏ । ପୁଅବର ଗୋଲକ୍ଷ ଏ ସବୁ ପରିବର୍ତ୍ତନର
କାରଣ । ଅତି ହେ ଦିନ ରାତ୍ରି ସର୍ବଦ ସମାନ ନୁହେ ।
ଏକଅନ୍ତିମ ଯେତେବେଳେ ଦିବସପର ଦୁର୍ବି ଏବଂ ରାତ୍ରିର କ୍ଷୟ
ଅନନ୍ତ ଥାଏ ତେବେଳେ ରାତ୍ରିର ଦୁର୍ବି ଏବଂ ଦିବସର
କ୍ଷୟ ହୁବାଟିଛି ହୁଏ । ପୂର୍ବୀ ବିଶୁଦ୍ଧଦୃତିରେଖାର ଉତ୍ତରକୁ
ଗତ କଲେ ଉତ୍ତର ଭାଗରେ ଦିନ ରତ୍ନ ଓ ରତ୍ନ ଶୈତାନ,
ସେହି ହମୟରେ ଦିନିଶ ଭାଗରେ ତାହାର ବିପରୀତ ଘଟେ ।
ଆଉ ଯେତେବେଳେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ତର ରେଖାର ଦିନିଶରେ
ଅବସ୍ଥିତ କରେ ତେବେଳେ ସେଠାରେ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତ ଦିନର
ଦୁର୍ବି ଏବଂ ରାତ୍ରିର ହ୍ରାସ ହୁଏ ଉତ୍ତରଭାଗରେ ବିପରୀତ ଘଟେ ।
ସୂର୍ଯ୍ୟର ଏହି ଅୟନରେ ଦିନ ବା ରାତ୍ରିର ହ୍ରାସ ଦୁର୍ବିର ଶୈଷ
ମାତ୍ର ଶର୍ମାଦୂର୍ଗ (ପ୍ରାୟ ୨୦୯୩) ଗୋଲ ପ୍ରାଚୀନ ଜ୍ୟୋତିଷୀ-
ମାନୌଷ୍ଟିର କର ଅଛନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ଉତ୍ତରରେ ୧୪ଦଶା
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦିନ ହୁଏ ତେବେଳେ ସେଠାରେ ରାତ୍ରି ୧୦ଦଶା
ଏବଂ ଦିନିଶରେ ଦିନ ୧୦ଦଶା ଓ ରାତ୍ରି ୧୪ଦଶା ହେବ

ଧର୍ମ ଦୁର୍ବି ରଧାଂ ପ୍ରିସ୍ଟି କ୍ଷପାଦ୍ରାସ ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତି
ଦିନିଶ ଶୌକ ବିପର୍ଯ୍ୟପ୍ରୋଟୋ ଶର୍ମ ମହୂର୍ତ୍ତ୍ୟନେନତ୍ର ।

*—ଏହିପର ଦିନ ରାତ୍ରି ବନ୍ଦିବନ୍ଦି ମେରୁ ପ୍ରଦେଶରେ ୭
ମାସ ଦିନ ୭ ମାସ ରାତ୍ରି ହୁଏ ।

ଲମ୍ବାଧିକା କାନ୍ତିରୁଦକ୍ଷ ଚ ଯାବନ୍ତି
ତାବଦିନଂ ଦ୍ଵୟାତ ମେବ ତଦି
ଯାବଦ ଯାମ୍ୟା ସତତଂ ତମିସା
ତତତ ମେରୋ ସତତଂ ସମାର୍କ । ସି ଶି

ଅର୍ଥାତ୍ ସୂର୍ଯ୍ୟର କାନ୍ତି ଯେତେବେଳେ ଯାଏ ଉତ୍ତର
ଭାଗରେ ଲମ୍ବ (Colatitude) ରୁ ଅଧିକ ଥାଏ, ତେବେଳେ
ଦିବସପର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ତରରେ ଦିନ ଏବଂ ଦିନିଶରେ ରାତ୍ରି ବାତେ ।
କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର ମେରୁ ଉପରେ ଗ୍ରାସ ଦିନ ଏବଂ ନିଷିଦ୍ଧ ମେରୁ
ଉପରେ ୭ ମାସ ରାତ୍ରି ହୁଏ ।

୭—ଶୁଦ୍ଧପୁତ୍ର ଶଶୀ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଶଶିନଂ ଚ ମହିତୁତ୍ତାୟା
ସୂର୍ଯ୍ୟରକ୍ତ ।

ଅର୍ଥାତ୍ ତନ୍ତ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ଏବଂ ପୁଅବର ଶାୟା ଗନ୍ଧକୁ
ଅଛାଦନ କଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଗନ୍ଧ ଗ୍ରହଣ ହୁଏ । ଏହି ତନ୍ତ୍ର
ଗ୍ରହଣ ସମୟରେ କିନ୍ତୁ ଉପରେ ପୁଅବର ଯେଉଁ ମହାଭାୟା
ପତେ ତାହା ଗୋଲ । ଯାହାର ପ୍ରତିଶମ୍ପ ଗୋଲ ସେ
ସେ ଅବଶ୍ୟ ଗୋଲ, ଏଥରେ ପ୍ରମାଣାନ୍ତରର ପ୍ରସ୍ତୋଜନ
ନାହିଁ । ଅତିଏବ ଏହି ସବୁ କାରଣରୁ ପ୍ରମାଣିତ ହେଉଥିଲା
ସେ, ପୁଅବର ଆକାଶ ଗୋଲ ।

ଶ୍ରୀ ମୁକୁଞ୍ଜ୍ୟ ରଥ ।

JOHN GILPIN.

(ପାଲ୍-ଅନ୍ତରାଧିତ ।)

ଥିଲେ ଜନଚିଲଦିନ ନାଗରିକ ଜଣେ
ବଢି ବୋଲି ବୋଲିଥିଲେ ତାକୁ ପୁରଜନେ
ତ୍ରିଶ୍ୟାତ୍ର-ଲଣ୍ଣନ-ଧୂର-ରଣ୍ଣି-ଅନିକ
୨-ଦଳପତ୍ର ମଧ୍ୟ ଜଣେ ସେ ଅବେଳିତନକ । ୧ ।
ଦ୍ଵିତୀୟ ଜନଚିଲଦିନ-ଦୂରଣ୍ଣି-ତୁପଣୀ
ଏକାନ୍ତରେ ରମଣଙ୍କୁ କହୁଛନ୍ତି କ୍ଷେତ୍ରେ

“ବିଭୁ ହେଲୁଁ ନଥ ଆଜ କୋଡ଼ିଏ ବରଷ
ନ ଜାଣିଲୁଁ ଦିନେ ବୋଲି ଉଛୁବ-ରହେ ।” ୨ ।
“କାଲି ହେବ ଅମ୍ବ ବିଭୁ-ସ୍ଥାରକ-ବାସର
ଦରତନା ଶତ ଗ୍ଲ ନେବା ଅବସର
ଯୋଡ଼ି ବୋଡ଼ା ଗାଡ଼ି କର ‘ଏତମନ’ଠାରେ
କାଟିବା ଭେଜିରେ ଦିନ ସମଭିବ୍ୟାହାରେ । ୩ ।

ନାନୀ ସଙ୍ଗେ ନାନାକର ପିଲାଟିତ ସିଂ
ହୀଁ, ପୁଣି ଏ କୁଆ ତନ ଗଲେ ପୁର ଯିବ
ଶକଟ, ନିଷୟ ତେଣୁ ଅଧି ଥରେହଣ
କର ତୁମେ ଗାଡ଼ି ପରେ ଯିବ ପ୍ରାଣଧନ !” ୪ ।
ତୁରତେ ଭଜିଲେ ସ୍ଵାମୀ “ରମ୍ଭୀ-ସପାରେ
କାଣୁଁ ଜଣେ ମୁଗ୍ଧ ମୋହ ମନ ଯାହାଠାରେ
ତୁମ୍ଭ ବିନା ଆଜ କିଏ ସେ ଗ୍ରାମ-ରତନ
କରିବାରେ ପ୍ରାଣଧକେ ! ମାନସ ପୂରଣ । * ।
ପଢ଼ିବନ୍ତ ଅପଣିକ ଅଟୁଁ ମଧ୍ୟ ଧନ
କିଏ ନ ଜାଣଇ କହ ! ଏହା ସ୍କଳେଗମ !
ଦେବ ଧାର ଅମ୍ବ ବନ୍ଧୁ ରକନ-ରଦ୍ଧାର
ଚତିବାକୁ ନିଷେ କାଲି ଯୋଠକ ତାହାର ।” ୫ ।
“ଏତେବେଳେ କଥା” ବୋଲି ଗିଲପିନ-ବନ୍ଧୁ
ବୋଲନ୍ତି ମହିଳା ବଢ଼ି ହୋଇଥାନ୍ତି ମଧ୍ୟ
ଚାରୁଁ ଥିଲୁଁ ଦରେ ଯାହା କୁଆ ଅଖି ପର
ନିର୍ମଳ ବସିଛି ଏବେ ଯିବୁଁ ତାକୁ ଧର । ୬ ।
ପ୍ରଣୟମ ମୁଖେ ଦେଇ ସାଦରେ ଚମ୍ପନ
ଭାଲନ୍ତି ସନ୍ତୋଷ ଗିଲ-ପିନ ମହାନନ
“ବିଳାପେ ଚତୁଷ-ମନ ହିଲେ ଦେଖାମର
ଧନ ପଞ୍ଚମ୍ବୁ ତଳେ ନୋହିଛି ବିରତ !” ୮ ।
ଯୋଡ଼ି ଗାଡ଼ି ଯଥାକାଳେ ଅଇଲା ସକାଳେ
ପ୍ରତିବେଶୀ କରିଦୁକେ କୁହାକୁହି କାଳେ
ହେବେ “ଦେଖ ! ଘରଣୀକୁ କେତେ ଅଭିମାନ
ତନ ଘର ଛାଡ଼ି ଗାଡ଼ି ଛାଡ଼ା ହେଲା କାଣି । ୯ ।
ତନ ଘର ଛାଡ଼ି ତେଣୁ ଅବେହଲେ ଯାନ
ସ୍ଵନ୍ଦର୍କ ସେନ ସଙ୍ଗେ ଗିଲପିନ-ପ୍ରାଣ
ପଞ୍ଚ ଅବେହକ ହୃଦ ଉତ୍ସକ-ବିନ୍ଦ
ନାହିଁ ଆଜ ଅନନ୍ତରେ ହରଷ କେବଳ । ୧୦ ।
ଚମକେ ଛାଡ଼ି ; କଢ଼ି ଦୂରେ ଘର ଘର
ଅଗେହ-ଅନନ୍ତ-ସ୍ଥୋଡ଼ ଧାଏଁ ଖରତର
ସରଣୀ-ପାଶାନ ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦେ ରସିତ
ଦିଗ୍ବିଜ୍ୟ ଦିନନ୍ତର କରେ ହେଲେ ମୁଖରତ । ୧୧ ।
ଦେଶ ହୋଇ ଗିଲପିନ ତାଙ୍କ ଯାନ ପାଶେ
ପନ୍ଥିଧିଲେ ତୁରତେ ଚଢ଼ିବା ସକାଶେ

ଢୁଢେ ଧର ତାହା କଣ୍ଠ-ପ୍ରଲମ୍ବ-କେଶର
ବନ୍ଧୁ ନ ଚତୁଣ ପଣି ଓଜାନ୍ତି ପଚର । ୧ ।
ବନ୍ଧୁ କଷ୍ଟେ ଦୟା ପୃଷ୍ଠେ ଉଠିଣ ମୀପାୟ
ଦୂଲନ୍ତେ ପଛକୁ ମୁଖ ଦୟା ଧର ଆୟ
ଦେଖନ୍ତି ଗ୍ରାହକେ ଉତ୍ତା ହାରେ ତନ ଜଣ
କଣିବାକୁ ପଣ୍ଣ ପର ଦଶର ବଦନ । ୨ ।
ଓଜ୍ଜ୍ଵାଳଣ ଥିଲେ ତେଣୁ ବିବେକ ପ୍ରବର
ଅନ୍ତରୟ ଦେଖି ଅଛି ମୁହିତ ଅନ୍ତର
ମାଦ ତହୁଁ ବଳ ଷୁଷ ହୋଇଥାନ୍ତା ମନ
କରଥାନ୍ତେ ହାନି ଫେବେ ଧନୀ ମହାନନ । ୩ ।
ଦରଦାମ କରିବାରେ ହେଲା କାଳ ଯନ୍ତ୍ର
ବାହୁଣ ଗ୍ରାହକେ ପୁଣି ଲୁଗା କଲେ କ୍ଷୟ
ସତ୍ରଧ ଉପରୁ ତହୁଁ ହୁର କର ଅସି
ବୋଇଲେ “ଶ୍ରଦ୍ଧିତ ଗଲେ ମଧ୍ୟ” ବେଠି ଦାସୀ । ୪ ।
ଭଲୁ ଚେତାଇଲୁ ବୋଲି ଯନ୍ତ୍ର ଲେପିନ
କହନ୍ତି ବାଲୀକୁ ଧନୀ ଅମ୍ବର ଅଳିନ
କଟୀବନ ଅଣ ମଧ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର ଦୂରବାର
ଫୁଲର ବ୍ୟାୟାମକାଳେ ଅମ୍ବ ତଳବାର । ୫ ।
ଗିଲପିନ ପ୍ରିୟା ଦେଖ କେତେ ହୃଦୀଅର !
ଧରେଟି ପଥର କୁପୀ କରଣ ବାହାର
ଉରଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତହୁଁ ଥିଲା ନାହିଁ ରୟ
ବିନ୍ଦୁଟିଏ ତଳ ପଡ଼ି ହେବ ଅପରମ୍ପ । ୬ ।
ଦୂର କୁତୁପର ଦୂର କୁ ଶୁଳିତ କଣ୍ଠ
ଅଭିମରେ କର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟ ଭିନ୍ଦଣ ବୁନ୍ଦନ
ଫୁଲରଲେ ବେନ ପାଶେ ବେନ କୁତୁପକୁ
ତୁଳ ରଖି ସମେ ଯେଣୁ ଗୁଲବେ ଅନ୍ଧକୁ । ୮ ।
ଅପାଦମପ୍ରକ ପୁଣି ପୂଞ୍ଜ ସୁବେଶିତ
ହେବେ ବୋଲି ଅଣାଇଲେ ତହୁଁ ସମାନ୍ତିତ
ଲମ୍ବ ଅଙ୍ଗରଣୀ ଲାଲ ପରିପାଠି କର
ଦିନଲେ ସଦର୍ପେ ଯାହା ବନ୍ଦନା ଉପର । ୯ ।
ଦେଖ ସରଜନେ ! ଏବେ ଶେଠ ପୁନର୍ଭର
ହୋଇଛନ୍ତି ହୃଦୟ ପୃଷ୍ଠେ କେମନ୍ତ ସବାର !
ମନେ ମନେ ସାବଧାନେ ଉପଳ ଭାଗର
ଚଳାନ୍ତି ପଥଳ-ଗଢ଼ ବନ୍ଧୁ ବାଜି-ବର । ୧୦ ।

ଧରନ୍ତେ ସେ ସମକଳ ପଥ ତୁରଙ୍ଗମ
ବାହାରେ ଉଷରେ ତାର ଚାଲ କଦମ୍ବ
ଟଳ ଦୂଲେ ଏତେ ତେଣେ ଅରେହ-ଆସନ
ଅତୁର ହୃଥିନ୍ଦ୍ର ଅତି ମନେ ମହାଜନ । ୧ ।
କଞ୍ଚଳ କଥରେ ଥୟ ହେବ ପର ମନ
ମୟୁଷନ୍ତି “ଧୀରେ ବାବା—ଧୀରେ” ତାକୁ ଯନ୍ତ୍ର
ଦୂଥା ହେଲା ଗୁଡ଼ୁଣ୍ଡର ବାଗ କା ବାରଣ
କିଛି ନ ପାରଇ କର ଗତ ନିବାରଣ । ୨ ।
ସଳଖେ ନ ବସି ଜାଣି ଅଧିନେ ଅଧିର
ହୃଥିନ୍ଦ୍ର ଅଗନ୍ତୁ ତାଙ୍କ କଟିଠାରୁ ଶର
ଧାକୁଳେ ସେ ଅଲୋଚନ୍ତି ଅର ଗଲଦେଶ
ଝୋରନ୍ତି ବେଳ କରେ ଗ୍ରୀବାଲମ୍ବକେଶ । ୩ ।
ଆଜନ୍ତୁ ମୋହଥିଲା ଏହରୂପ ଧୂତ
କେଶର ଅରର ତେଣୁ ହୁଏ ମମନ୍ତର
ଅଦ୍ଵ୍ୱାତ କିଷଟାଏ ବିସେ ପୁଷ୍ପେ ଆଜ
ବିଶ୍ଵର ସେ ଖରତର ଧପଟେ ଅଧ୍ୟାନ । ୪ ।
ହହଁ ହହଁ ଉଡ଼ିଗଲେ ଯନ୍ତ୍ର ତୁରଗରେ
ଉଡ଼ିଗଲା, ଶିରୁ ଟେପି ପରବୁଲ ଖରେ
ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ଫୂର୍ବ ଦ୍ଵାରା ବାହାରଲେ ସେବେ
ଭାଲିଶ କି ଥିଲେ ପଥେ ନିତବର ହେବେ । ୫ ।
ପୁଷ୍ପେ ଅଙ୍ଗରଶୀ ରଙ୍ଗେ ଦୁରବିଲମ୍ବିତ—
ଚିରଳ ପରସ୍ପେ ବାତେ ଶେଳେ ବିପରୀତ
ଅସ୍ମାଲେ ଛୁଟ୍ଟେ ତାର ଛୁଟ୍ଟେ ଓ ବନନ
ତେଣି ତୁଳ୍ଣୁ ସେହି ମଧ୍ୟ କରେ ପଳାୟନ । ୬ ।
ଦେଖ ଏବେ ସୁପ୍ରକଳନ ଦିଶେ କଟିଦେଶ
ଦିଶେ କଟିବନ ପୁଣି ତହ ନିର୍ବିଶେଷ
ହୁଲୁର କୁତୁପ ତହଁ ଅହା ! ମନୋରମ
ରଙ୍ଗେ ଦେବେ ବାଣୀପୁଦ ଶୋଭ ଏହା ସମ । ୭ ।
ଦେଖି ଅରତ ଶାନ ଭୁକ୍ତି ମାର୍ଗରେ
ଉଠେ ବାଲ କୋଳାହଳ ଅତି ଉଚ୍ଛରେ
ଝାଁଢି ଶୋଲର ପଥ-ଅଟ୍ଟ-ବାତାୟନ
“ବୁଢାବା ! ସାବାସ !” ରବେ ପୂରଇ ଗଗନ, ୮ ।
ଧପଟନ୍ତି ଅନାୟତେ ଶୈଶ୍ବର, କିଏ ପୁଣି
ଅର ସଞ୍ଚାଳନେ ହେବ ସମୟକ ଗୁଣୀ

“ବାକି ମାର ସାମା ଧାଏଁ” ଉଠେ ଜନରବ
“କିଏ ଏହ ଅରେହଙ୍କୁ କରେ ପରାମର ।” ୯ ।
କହେ କେହୁ କଟିଦେଶେ ବହେ ଗୁରୁଭର
ଦଶଶତ ମୁଦ୍ରା-ବାକି ଜିଣିବ ସହର
ନିରେଖି ଏ ଦୂତଗତ ପଥରେ ଚଷଳ
ଦୁରୁଷଲେ ସାତୁଥାଲେ ଶୋଲନ୍ତି ଅର୍ଗଳ । ୧୦ ।
ଶ୍ରୀ ମାର ବହେ ଏବେ, ସଧାକୁଳେ ବଦନ
ପୋତନ୍ତି ତଳକୁ ପୁଣି ଅଧାରେହ ଜନ
ନାତି ନାତି କୁପୀପୁଣ ତହଁ କଟିଦେଶେ
ଦନ ଘନ ପିଟି ହୋଇ ଭାଙ୍ଗେ ଅବଶେଷେ । ୧୧ ।
ମହାଜନ ଦର ବଧୁ ଅହା ! ଯତନରେ,
ଗୁରୁଥିଲେ ଯେତେ ମଧୁ ସମ୍ବା ମାର୍ଗରେ
ତପତ ତୁରଗ ପାର୍ଦ୍ଦ କର ବିଷ୍ଣୁରତ
ବିଦୁ ବିନ୍ଦୁ ହୋଇ ଦେଖ ! ତୁଚଳେ ପଢଇ । ୧୨ ।
ସାରମନ ଏବେ ମଧୁ କଟିରେ ରାଜିତ
କୁପୀପୁଣିଲେ କୁପୀପୁଣି ପାଶେ ସୁଶୋଭିତ
ଦର୍ଶକଙ୍କ ମନେ ପୂର୍ବ ଦ୍ରୁମ ଉପୁଜିର
ପଣକର ଭର ଧର ସାମା ଧପଟଇ । ୧୩ ।
ଏପନ ସୁରଙ୍ଗେ ଶେଠ ଉସ୍ତିଙ୍ଗଠନ
ପାର ହୋଇ ପଦସ୍ଥିଲେ ଏତମନଠନ
ଯହଁ ଆଜି ସଜନଙ୍କ ଅନନ୍ତ କହିଲ
ଧକ୍କାରଇ ସ୍ତୋତସ୍ତିନୀ ଜଳ କୋଳାହଳ । ୧୪ ।
ଦେବନ ପାଶେ ପୁଷ୍ପିନୀ ଜଳକୁ କହାଇ
ଦଉତନ୍ତି ନଦୀ ବଶେ ବର୍ଣ୍ଣିକ ଗୋର୍ବାର
ସେଥିନେ କାଦମ୍ବ ମନ୍ତ୍ର ନାତି ନାତି ଧାଏ
ଧୌତକାଶ ପଖାଲବା ମାକୁନୀ ଦୁଲୁଏ । ୧୫ ।
ଅନିମେଷ କେବେହ କରୁଥିଲେ ପ୍ରତିଶର୍ଣ୍ଣ
ଶବାଶଅନିନ୍ଦ୍ର କାନ୍ତା କାନ୍ତା ଆଗମନ
ହେର ଏବେ ପୁତ୍ର ଗନ୍ଧ ପୁଲକିତ ମନେ
ଭାଲନ୍ତି “ଏହାଙ୍କ ଭୁଲ କିଏ ଅନ ଜଣେ । ୧୬ ।
ରହ ! ରହ ! ଗିଲପିନ ଏହ ଅମ୍ବ ବାପା
ଅସିଲୁରୁ ପାଶେ ସର୍ବେ ତାକନ୍ତି ସହସା
“ପ୍ରସୂତ ହେଲଣି ଭୋଜି ହୋଇଅଛୁଁ ଶାନ୍ତ
ଉଡ଼ିରିଲେ ଶୁଣି ଯନ ଥମେଁ ମଧୁ କାନ୍ତା ! ୧୭ ।

ନୋହିଲୁ ଘୋଟକ ମନେ ତେବେ ମଧ୍ୟ ଥୟୁ
ପଞ୍ଚଦୋଶ ଅଗେ ଯେଣୁ ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଳ୍ପ
ଥିଲୁ ତାହା ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଉବେର ନଗରେ
ବୋାଁ ସେନ ତେଣୁ ହେତୁ ଫଳାଇଲୁ ଗରେ । ୩୮ ।
ସୁରବରମ୍ଭ ର୍ୟୁତ ଧାଏଁ ଯେହେ ଶର
ଧାଏଁ ସେନ ବଶିକକୁ ବାହନ ପ୍ରଖେ
ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ରତ ଏ ଅମ୍ବ ପଣୀତ
ଶୁଣ ଶୁଣନ୍ତେ ହେଲୁ ଅର୍କ ସମାପିତ । ୩୯ ।
ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ବାଜି ପୁଷ୍ଟେ ସାଥ ରୂପାଶ
ଶୁଣୁ ପୁଣି ମନ ଯେଣୁ ରତ୍ନ ଅଭିଳାଷ
ଅବଶେଷ ପୁଷ୍ଟେ ତାଙ୍କୁ କର ଉପଗତ
ସୁମିଳ ଆବାସେ ହେଲୁ ତୁରଗ ରୂପତ । ୪୦ ।
ସହସା ବିଚିତ୍ରବେଶେ ମିଳକୁ ପ୍ରବେଶ
ଦେଖିଣ ରଜକ ହେଲେ କିମ୍ବାତ ବିଶେଷ
ବନ୍ଧୁ ଶତ ଧୂମପାନ ନଳକାରୁତିଲେ
ପରମ୍ପରା ମେତଙ୍କୁ ଅସି ପ୍ରବେଶନ ପୁଲେ, । ୪୧ ।
କି ବାରତା ଅଣିଥିଲୁ କହ ମିଥିବର
କହ ଫେଡ଼ ବ୍ୟାକୁଳତ ଯେଣୁ ମୋ ଅନ୍ତର
କିମ୍ବା ଶୂନ୍ୟ ଦୂମ୍ ତିର କହ ସମାଧର
କିମ୍ବା ଅବା ଅସ ତିର ଅସ ଏ ପ୍ରକାର । ୪୨ ।
ଥିଲେ ମହାଜନ ଜଣେ ରସିକ ଉତ୍ସମ
କରୁଥୁବ କରିବାକୁ ବିଶେଷ ଧୟମ
କନ୍ଦିକ ବଧୁରୁ ଦେଖି ସହାସ ନଦନେ
ପ୍ରତ୍ୟୁଷର ବାଣୀ ତାଙ୍କୁ ଭାଷିଲେ ଏଥନେ । ୪୩ ।
ଅସିବାକୁ ମନ ଧିଲୁ ଏ ଦୂମର ହୟୁ
ଅସିଲାକୁ ତେଣୁ ମିତ ଆବର ପ୍ରତ୍ୟୁ
ପଞ୍ଚଦେବ ପରନ୍ତିଲ ଚୋପି ଦୂର କଣ
ଅସିଲୁକୁ ପଛେ ପଛେ ପଥରେ ବହନ । ୪୪ ।
ବନ୍ଦୁଙ୍କ ହରଣ ଦେଖି ମୁଦେ ପ୍ରମୁଦତ
ହେଲୁ ରଜକ ସର୍ଦାର ଉକ୍ତମ୍ଭିତ ତିର
ପ୍ରଚଳିରେ ହୃଥା ମନ ନ କର ନିବେଶ
ବେଚେଣ ଖୋଲେ ପାଇ ଶୁହରେ ପ୍ରବେଶ । ୪୫ ।
ବାହୁଡ଼ିଲେ ଅବିଲମ୍ବ ବାନ୍ଧବ ସକାଶ
ଧରିବିଷ୍ଟେ ପରଚଳ କମ୍ପିକେଶ ପାଶ

ଅଣିଥିଲେ ଚୋପି ପୁଣି ନହେ ଅସନ୍ଦର
କର ଅରେକ ହେବ ଯୋଣେ ପଟାନ୍ତର । ୪୬ ।
ସମ୍ବେଧ ବନ୍ଦୁ କୁ ଏବେ ରଜକ-ଦୂଦୟୁ
-ବିଚିନ୍ତା-ଗୃହସର ଦେଲେ ପରଚମ୍ପ
“ଆହେ ମୋ ମସିକ ଯେଣୁ ରୁମ୍ ଦୂର ଗୁଣ
ବସିବେ ଦୂହେଁ ରୁମ୍ ମଥାରେ ନିପୁଣ । ୪୭ ।
ଅସ ଅଗେ ଖାତି ଦେବୁଁ ବଦନ ତୁମ୍ଭର
ହେବାଇଥିଲୁ ଗୋଟାୟାକ ଧୂଳିରେ ଧୂପର
ବିତାଅ ଭୋଜନ ନିତ କର ଅବଶ୍ୱାନ
ମୁଧାତୁର ତୁମ୍ଭେ ନିଷେଷେ ଦୂର ଅନୁମାନ । ୪୮ ।
“କି କହିବେ ଲୋକେ ବକ୍ଷୁ” ଉତ୍ତରିଲେ ଜନ
ବିଭଦନ ଆଜ ଅମ୍ବ କରିବୁଁ ଭୋଜନ
ଅମୋଦେ ଉବେରେ ଦୟି ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗତରେ
ଶତ ଦେଇ ପ୍ରେସ୍‌ସୀକୁ ଏତମନ୍ଦରାଗେ । ୪୯ ।
ଏହୁ ଅନ୍ତେ ଅସ ଅଭେ ଦୂରର ବଦନ
କହନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଭୋଜନେ ବିଶ୍ଵା ଅମ୍ବ ମନ
ଅସିଲୁଁ ତୋ ସୁଖ ପାଇଁ ଦେଖ ! ଅତେବା
ଅମ୍ବ ସୁଖ ପାଇଁ ତୋତେ ଫେରବାକୁ ହେବ । ୫୦ ।
ବୃଥା ସିନା ଦର୍ଶବାଣୀ ନ ରୁହିଲେ ଥରେ
କି ନ ପୁଣି ଯଦିପାରେ ପଳକ ଅନ୍ତରେ
ସରୁ ନ ସରୁଙ୍ଗ ମୁଖୁଁ ଦାମ୍ଭିକଙ୍କ ଗିର
ରଜକ ଗର୍ଦର ନାଦେ ପତ୍ରରୁ ଗରୀର । ୫୧ ।
ପଡ଼ିଲୁ କେଶର ସ୍ଵନ ସତେ କି ଶୁଭିରେ !
କମ୍ପଇ ଅପାଦଶିର ଘୋଟକ ଅଧୀରେ
ଫୁଲ ପେ ଦୂର ଘୋଣା ଫୁଲାରେ ଉତ୍ସନ୍ନେ
ପଳାଏ ତାହାଙ୍କୁ ସେନ ତରାସେ ତରଣେ । ୫୨ ।
ଉଡ଼ିଲେ ବିକୁଳ ବେଶେ ଶେଠ ପୂର୍ବପର
ପୂର୍ବପର ପରଚଳ ଚୋପି ଗଲୁ ହରିଁ
ଦୂରଗଲୁ ପୂର୍ବଠାରୁ ଏଥର ଚଞ୍ଚଳ
ଦେଉଥିଲେ ଦୂହେଁ ଯେଣୁ ତିରେ ତଳା । ୫୩ ।
ଏଣେ ଦେଖ ଗିଲପିନ ନଗାଶ ଯେ କାଳ
ନଗର ଉପାନ୍ତେ ନାଥ ଲଦି ଗନ୍ଧବାଳ
ଉବେଇଣ ଗଲେ କାହିଁ ; କାତିଲେ ସବୁର
ବୁଦ୍ଧିହୃଦ୍ବା ହୋଇ ଅର୍କ ମୁହୂରା ମାତର !

ରଇପାଶେ ତାଙ୍କ ଗାଡ଼ି ଚାଲିବା ଯୁବାକୁ
ହଲାଇ ମୟକ ପତା କଷାନ୍ତି ତାହାକୁ
“ଦେବ ଏହି ମୁଦ୍ରା ତୋର ଧୂବ କର ଜାଣ
କୁଶଳରେ ଲେଉଠାର ତାଙ୍କୁ ତୁହି ଥଣ ।” *୧ ।

ଉଦ୍‌ଧାରେ ଗୋଟିଏ ଅଗେ ତରୁଣ ତନ୍ତ୍ର
ଧାରୀ ଦେଖେ ପେରୁଛନ୍ତି ପଥେ ମହାଜନ
ନମିଷେ ଧରଇ ଟାଣି ଘୋଟକ କର୍ଣ୍ଣୀ
ରେଧବାକୁ ଗଢ଼ କରେ ଯହ ଯୁବାମଣି । *୨ ।

ବୃଥା କରେ ଶ୍ରୀମ ଯୁବା ରେଧ ନ ପାରଇ
ଭୀତ ହୋଇ ବେଗତର ବାଜି ବଦ୍ଧତର
ଧାରୀ ଅର୍ଥ ପୁଷ୍ଟ ପହେ ଯୁବକ ପରେଷେ
ଧାରୀ ଗାଡ଼ି କର୍ଷ ମୁକ୍ତ ତା ହୃଦୟ ପନ୍ଦୋଷେ । *୩ ।

ଯାଉଥିଲେ ରୁଥ ଜଣ ରଦ୍ଧନ ପଥେ
ସହସ୍ରା ଦେଖିଲେ ଯେଶୁ ତକିତେ ପୁରତେ
ଅଗେ ଅଧାରେସାଦୁତ କରଇ ଧାବନ
ଗୋଡ଼ାଉଛି ତାକୁ ପୁରି ଯୁବା ଏକ ଜଣ ; *୪ ।

ନ ଦୂଷି ମରମ କିଛି ସର୍ବେ ଉତସ୍ତରେ

ହୃଦି କଲେ “ଧର ! ଧର ! ଦସ୍ତୁ !” ଏକ ସରେ
ଏହା ଶୃଣି ସାଦା ପହେ ପଥିକେ ସକଳ
ଗେର ! ଗେର ! ବୋଲି କଲେ ଉଚ୍ଚେ କୋଳାହଳ ।

ପୂର୍ବପଥ ଘାଟୁଥିଲେ ଭାଲିଶ ଶ୍ଵେତ
ବାଜି ରଖି ଧାନ୍ତ୍ର ବୋଲି ଖୋଲନ୍ତୁ ଅର୍ଣ୍ଣଳ
ବ୍ରମ ନୁହେ ପ୍ରିୟା ସହ ସତେ ଗିଲପିନ
ଜାଣିଥିଲେ ଅଦିରୋଧେ ଦଉଳ ସେ ଦିନ । *୫ ।

ପହେ ଯାଇ ଦେଖ ! ସାରୀ ଆଜି ନଗରକୁ
ଲେଉଠିଲେ ପକାଇଶ ପ୍ରିୟାଙ୍କୁ ପଛକୁ
ଚଢିଥିଲେ ଶେଠ ପ୍ରାତି ଯେଉଁଠି ଅଗରେ
ପ୍ରିର ହେଲୁ ବାଜି ଥମି ଠିକ୍ ସେ ପ୍ଲଳରେ । *୬ ।

ଜୟ ଏବେ ଏତୁଆଡ଼ ସମ୍ମାଟକ ଜୟ
ଜୟ ଯନ୍ତ୍ର ଗିଲପିନ ଶେଠକର ଜୟ
ଏଥର ଚଢିବେ ଯେବେ ଅର୍ଥ ମହାଜନ
ସତେ କି କରିବୁ ଥରେ ନେବେ ଦରଶନ
ଶେଷେ କର କୁପରଙ୍କ ଜୟ ଜୟ ଜୟ
ଜୟ ଅମ୍ବ ଶୋତା ବଜା ସମ୍ମାଟକ ଜୟ । *୭ ।

ଶ୍ରାବନ୍ତ ଗାସି ଦାସ ।

ସାଗର ବାଲା ।

(ପୂର୍ବାନ୍ତରୁତି)

ଦିମେ ହେଣ ନିହିତ ହେଲା । ସମ୍ବଦ୍ଧ ଶାନ୍ତିଭବ ଧାରଣ
କଲା । ପେରକୁସ ନାବିକମାନଙ୍କୁ ପରୁର କୁହିଲେ ଟାଯାରରେ
ପହୁଞ୍ଚିବାକୁ ଅହୁର ଅନେକ ଦିନ ଲୁଗିବ । କିନ୍ତୁ ସଦ୍ବିକାତ
କନ୍ୟାଟିକ ଶୁଣୁଶାର ଶୀଘ୍ର ଆୟୋଜନ କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।
ନୋହିଲେ ତାହାର ମଧ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟି ପାରେ । ଯେଉଁ
ପ୍ରାନରେ ଥାୟିଯାର ଶବ୍ଦ ସମ୍ବ୍ରଦରେ ନିଷିଦ୍ଧ ଦେଇଥିଲୁ
ସେଠାରୁ ଥାରସ୍ ଅଧିକ ଦୂର ନୁହେ । ପେରକୁସ
ନାବିକମାନଙ୍କୁ ଥାରସ୍ ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ଜାହଜ କଲାଇବାକୁ
ଅଦେଶ ଦେଲେ । ଉଦେଶ୍ୟ କୁଅନ୍ତିରୀକ୍ଷଣ ହସ୍ତରେ
କନ୍ୟାଟିକୁ ଅର୍ପଣ କର ସ୍ଵରଜକୁ ଗମନ କରିବେ । ଅଳ୍ପକଣ
ପରେ ଜାହଜ ଥାରସ୍ ବନ୍ଦରରେ ଲୁଗିଲା । ପେରକୁସ
ଜାହଜରୁ ଉତ୍ତରାଇ କୁଅନ୍ତିର ପ୍ରାସାଦ ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ଗମନ

କଲେ । ଧାରୀ କନ୍ୟାଟିକୁ କୋତରେ ଘେନ ତାଙ୍କ ପହେ,
ଗୁଲିଲେ ।

କୁଅନ୍ତ ପେରକୁସକୁ ଦେଖି ଅଭିଶ୍ଵାସ ଆନନ୍ଦରେ ହେଲେ,
କିନ୍ତୁ ଥାପିୟାର ମୁରୁ ହୋଇଥିବାର ଶବଶ କର
ଅନେକ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ କହିଲେ “ହାୟ ତୁମ୍ଭର ପହୀ
ଏଠାକୁ ଅଧିଥିଲେ ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନ କର ମୋହର ଚର୍ଚା ପରିଷ
ହୋଇଥାନ୍ତା ।” ପେରକୁସ କହିଲେ “ପର୍ବତୀମାନ
ପରମେଶରଙ୍କର ମାହା ଇତ୍ତା ତାହାହିଁ ଘଟିବ । ତାଙ୍କର
ଅଦେଶ ପାଲନ କରିବାକୁ ଅମ୍ବୋମାନେ ସମ୍ପ୍ରେ ବାଧ ଅଟୁଁ ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋହର ଏତକିମାକ ପ୍ରାର୍ଥନା ଯେ ମୋହର ଏହି
ମାତୃମାନା କନ୍ୟାଟିକୁ ଅପଣ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ଏହାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ
ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରିବେ ପେମନ୍ତ କି ସେ ବଂଶ ମର୍ଯ୍ୟାନ୍ତ ଜୟ

କରିବାକୁ ସମ୍ମ ହେବ ।” ଏହା ଶୁଣି କୁଅନ୍-ପହାଁ କହିଲେ
“ମୋହର ମଧ୍ୟ ଏକ କନ୍ୟା ଥାଇ, ଆପଣ ନିଷ୍ଠୟ ଜାଣନ୍ତୁ
ମୋହର ନିଜ କନ୍ୟା ଅପେକ୍ଷା ଅପଣଙ୍କର କନ୍ୟା ମୋହର
ଅଧିକ ଗ୍ରେହ ଭାଜନ ହେବ ।” କୁଅନ୍ ମଧ୍ୟ ତଦ୍ଵୀପ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ
ହୋଇ କହିଲେ “ବିଷ୍ଵ ମମୟୁରେ ସାହାୟ ଦାନ କରି
ଅପଣ ଅମୃତାଳକର ପ୍ରାତିଶ ସୂର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ମୁଁ
ଅପଣଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ କେବେହେଁ ହେଲା କରିବି ନାହିଁ । ଯଦି
କରିବ ତାହା ହେଲେ ମୋହର ପ୍ରଜାମାନେ ମୋତେ ଉଚିତ
ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରିବେ । ତହିଁରେ ସବା ପେବେ ମୋହର
ଶିକ୍ଷା ନ ହେବ ତାହା ହେଲେ ଦେବତାମାନେ ମୋତେ
ଉପ୍ସୁକ୍ତ ଦୟ ଦେବେ ।” ପଢି ପହାଁଙ୍କ କଥାରେ ଆପ୍ତ
ହୋଇ ପେରକ୍ଷିସି ଘେମାନଙ୍କ ହସ୍ତରେ କନ୍ୟାକୁ ଅର୍ପଣ
କଲେ । ଧାରୀଙ୍କନ୍ୟା ନିକଟରେ ରହିଲେ । କିନ୍ତୁ ପେରକ୍ଷିସି
ଦିବାୟ ହେବା ସମୟରେ ରେବନ ସମ୍ଭରଣ କରି ପାରିଲେ
ନାହିଁ । ପେରକ୍ଷିସି ଧାରୀଙ୍କ ଅନେକ ଦୂଷ୍ଖାଇ କହିଲେ
“ଏ ରେବନର ସମୟ ନୁହେ, ଏ କନ୍ୟା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ
କର । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏହାହାର ତୁମ୍ଭର ମଜଳ ସାଧିତ
ହବେ ।” ଏତିକିମାତି କହି ସେଠାରୁ ପ୍ରମ୍ବାନ କଲେ ।

ପାଗର ବନ୍ଧରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବାରୁ ପେରିଳ୍ଲିଙ୍କ ଉତ୍ତାମତେ କନ୍ଯାର ନାମ ହେଲୁ “ମେଘରନା” ଅର୍ଥାତ୍ ସାଗର ବାଲୀ ।

ଯେଉଁଷ୍ଟ ନଗରରେ ସେଇମନ୍ ନାମକ ଏକ ଧନବାନ୍
ଦ୍ୱାରା ବାବ କରୁଥିଲେ ସେ ଯେପରି ଧନବାନ୍ ସେହିପର
ବିଶ୍ୱାନ୍ ଥିଲେ । ତିକିଶା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ବିଶେଷ ପାରଦ-
ଶିଳା ଥିଲା । ଏବଂ ସେ ବଢ଼ି ଦୟାକୁ ଓ ପରୋପକାଶ ଥିଲେ ।
ଯେଉଁ ଦିନ ଥାରିଆର ମୁହଁୟ ହେଲା ତହିଁର ପରଦାସ ଅତି
ପ୍ରତ୍ୱାଶରେ ସେଇମନ ସମ୍ବ୍ରଦ୍ଧ କୁଳରେ ଭୟମଣ କରୁଥିବା ସମ-
ସ୍ଥରେ ତାଙ୍କର କୁଳମାନେ ଗୋଟିଏ ସିନ୍ଧୁକ ସେଇ ସେଠାରେ
ଉପର୍ତ୍ତି ହେଲେ । ସିନ୍ଧୁକଟି ପେହିଚାଣି ତରଙ୍ଗ ବିଦାଡ଼ିଦ
ହୋଇ ଫ୍ରାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଅଣ୍ଟ କୁଳରେ ଲୁଗି ଥିଲା । ସେଇମନ
କିମ୍ବା କିମ୍ବା ସ୍ଵର୍ଗକୁ ଯେଦିଗଲେ ଏବଂ ତାହାର ତାଙ୍କୁ
କୁଳା ନିମନ୍ତେ ଭାବ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅଦେଶ ଦେଲେ । ତାଙ୍କୁ
ଆରେ ସିନ୍ଧୁକ ମଧ୍ୟ ଅତି ମନୋହର ଜଙ୍ଗ ନିର୍ଗତ
ଦେଖିମନ କୌତୁକିଲାଗଷ୍ଟ ହୋଇ ସିନ୍ଧୁକର ମଧ୍ୟ

ଭାଗ ନିଶ୍ଚାନ୍ତ କର ଦେଖିବାକୁ ଲୁଚିଲେ; ଦେଖିଲେ ତହିଁ
ମଧ୍ୟରେ ବହୁମୂଳ୍କ ବସ୍ତାବୁଢ଼ ଏକ ଶବ୍ଦ ପ୍ରାପିତ । ଏଥରେ
ତଙ୍କର ବିଷୟ ଅଧିକ ଦୃଢ଼ି ହେଲା । ବନ୍ଧୁ ଉଠାଇ ଦେବାରେ
ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ପଦ ଖୟି ପଡ଼ିଲା ।

ପଦ ଖଣ୍ଡି ପାଠ କରି ସେମନ୍ତଙ୍କ ଜାଣିଲେ ରମଣୀ ଟାପ୍ତାର
ରାଜ ପେରକୁ ସଙ୍କର ପଢ଼ି ପଦର ଶେଷ ଭାଗରେ ଲେଖା ଥିଲା ।
“ପେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଏ ସିନ୍ଧୁକ ପାଇବେ ତାଙ୍କଠାରେ ଏହି
ପ୍ରାର୍ଥନା ଯେ ସେ ଏ ରମଣୀକୁ ବିଧମତେ ସମାଧିଷ୍ଟ କରିଛେ”
ପେରକୁ ସିନ୍ଧୁ ଏହି ପଦ ଖଣ୍ଡି ଲେଖି ସିନ୍ଧୁକ ମଧ୍ୟରେ
ରଖିଥିଲେ । ସକଳ ବିଷୟ ଅବଗତ ହୋଇ ସେମନ୍ତଙ୍କ ଅତି-
ଶୟାସିନ୍ଧୁ ଦେଲେ ଏବଂ ପେରକୁ ସଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଅନେକ
ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ । “ପେରକୁ ସି, ଯଦି ତୁମେ
ଜୀବତ ଥାଅ ତାହାହେଲେ ନିଶ୍ଚୟ ତୁମ୍ଭର ଦୁଃଖ ଶୋକରେ
ଦର୍ଘ ହୋଉଥିବ ମୁଁ” ତତ୍ପରେ ଥାପିଯାର ମୁଖ ପ୍ରତି
ଅନେକଷଣ ନିଶ୍ଚକଣ କରି ଦେଖିଲେ “ମୁଢ଼ୁର ଚିହ୍ନ କିଛି
ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ମନେ ପ୍ରିର କଲେ ଥାପିଯା ନିଶ୍ଚୟ
ଜୀବତା ଅଛନ୍ତି । ପରେ ଭୃତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅଗ୍ନି ପ୍ରଳକନ କରି-
ବାକୁ ଆବେଶ ଦେଲେ ଏବଂ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଭିଷଧ ଆଶା-
ଇଲେ । ଥାପିଯା ଚେତନା ଲାଗେ କଲେ ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ବିଷୟ
ଭାବ ଉପସ୍ଥିତ ହେବ ତାହା ପ୍ରଣମିତ କରିବା ଉଦେଶ୍ୟରେ
ମୁଦୁମଧ୍ୟର ସଙ୍ଗୀତର ମଧ୍ୟ ଅଯୋଜନ କରିଲେ ।
ଥାପିଯାକୁ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ଅନେକ ଲ୍ଲେଜ ଥାପି ଥାପି-
ସ୍ଥାର ଶବଦୁ ବେଷ୍ଟନ କରି ଛାଡ଼ା ହୋଇ ଥିଲେ । ସେମନ୍ତ
ସେମାନଙ୍କୁ କହିଲେ “ଏ ରମଣୀ ନିଶ୍ଚୟ ଜୀବତା
ଅଛନ୍ତି । ପାଞ୍ଚ ଦଶା ରୁ ଅଧିକ ଅବେଳନ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି ।
ଦେଖ ତମୁ ଉପର ଉନ୍ନୀଳନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏହାକୁ ତାଙ୍କର
ହଙ୍ଗା ଲାଗୁ ହେବ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ମୁଖରୁ ତାଙ୍କର ବିବରଣ
ଶ୍ରବଣ କଲେ ଅମୃମାନଙ୍କ ନିଶ୍ଚୟ ରେବନ କରିବାକୁ ହେବ ।”

ପେମନଙ୍କ ସତ୍ତରେ ଥାପିଯାଇ ସଙ୍ଗେ ଲାଭ ହେଲା ।
ସେ ଚକ୍ର ଉଦ୍‌ବଳନ କର କହିଲେ “ମୁଁ କେଉଁଠାରେ
ଶୟନ କରାନ୍ତି ମୋହର ଧାମୀ କାହାନ୍ତି ? ଯାହାଏ ଏହିଲା
ମେମନ୍ ଦିମେ” ପକଳ ବିଷୟ ତାଙ୍କ ଜଣାଇଲେ ଏବଂ
ଯେତେବେଳେ ରୁଣିଲେ ଥାପିଯା ପଞ୍ଚ୍ଚ ଅରୋଗ୍ୟ ଲାଭ
କରିଅଛନ୍ତି ସେତେବେଳେ ତାକ ପେରିକିଏଇ ଲିଖିବି ଆଦି

ଓ ସିନ୍ଦୁକ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅଳଙ୍କାରମାନ ଦେଖଇଲେ । ଆସିଥା ସ୍ଥାନୀୟ ହସ୍ତାନ୍ତର ଚିତ୍ର କହିଲେ ଏ ମୋହର ସ୍ଥାନୀୟର ହସ୍ତାନ୍ତର ଅଟେ । ସୁମୁଦ୍ର ପଥରେ ପୋତରେ ଆସୁଥିବା ବିଷୟ ମୋହର ସୂରଣ ହେଉଥିଲୁ କିନ୍ତୁ ପୋତରେ ପ୍ରମବ କରୁଥିବା ବିଷୟ ମୋହର ଥିଦୌ ସୂରଣ ହେଉଥିଲା । ଯାହା ହେଉ ସ୍ଥାନୀୟ ଘଙ୍ଗେ ଥରୁ ମୋହର ସାଖାର ହେବ ନାହିଁ, ସତରଂ ସାମାଜିକ ରେ ଆଉ ମୋହର କି ସୁଖ ଅଛି । ମୁଁ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ହୋଇ ଜୀବନର ଅବଶ୍ୟକତା ଦେବସେବାରେ ଅନ୍ତରାହିତ କରିବି । ” ଏହା ଶୁଣି ସେଇମନ କହିଲେ “ଯଦି ତାହାରୁ ତୁମ୍ଭର ଅଭିଳାଷ ହେଲେ ଅଭ୍ୟରେ ଦାୟାନୀ ଦେବାଙ୍କର ମନ୍ଦର-ତୁମ୍ଭେ ସେଠାରେ ରହିପାର । ଅଧିକତରୁ ଯଦି ତୁମ୍ଭର କୌଣସି ଅପରିନ ଥାଏ ତାହାରେଲେ ମୋହର ଏକ ଭ୍ରାତୃଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭୁ ନିକଟରେ ରହିବେ । ଥାଯିଥା କୁତଙ୍କତାପ୍ରକାରପୂର୍ବକ ସେଇମନଙ୍କ ପ୍ରପ୍ରାବରେ ସରତା ଦେଲେ ଏବଂ ସଞ୍ଜୁର୍ତ୍ତ ଅର୍ଥରେ ଲୁର କଲୁ ପରେ ଦାୟାନୀ ଦେବାଙ୍କ ମନ୍ଦରକୁ ଗମନ କଲେ । ସେଠାରେ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ତୁମ୍ଭର ପ୍ରହଣ କରି ଦେବାଙ୍କ ସେବାରେ ସମୟ ଅତିର୍ଭାବୁତ କରିବାକୁ ଲୁଚିଲେ ।

ପେରକ୍ଷି ନିର୍ବିଦ୍ଧରେ ଟାଯାରରେ ପଢ଼ୁଥୁ ପୁନର୍ଭାର ରାଜ୍ୟ ଭାରତରଙ୍ଗର କଲେ । ବ୍ରତଭାଗିନୀ ଆସିଥା ଯେତିଥିପରେ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ହୋଇ ରହିଲେ ଏବଂ ମାତୃଭୂମି ମେରାଜନା ଥାରସପରେ କୁଥିଲେ ।

କୁଥିଲଙ୍କ ପରୁରେ ମେରାଜନା ବଂଶୋତ୍ତମ ଶିକ୍ଷା ଲୁର କରିବାକୁ ଲୁଚିଲେ ଏବଂ ଗର୍ବକଣ ବର୍ଷ ବୟକ୍ତିମ ସମୟରେ ସବୁ ଦିଦ୍ୟାରେ ସ୍ଵପ୍ନିତା ହୋଇ ତତକାଳୀନ ପଣ୍ଡିତ-ମାନଙ୍କଣ ସମକଷ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମଧ୍ୟରେ ପୁଣି ବୋଧ ହେଉଥିଲା ଯେମନ୍ତ କି ଶ୍ରୀରେ ଅଧ୍ୟସାମାନ୍ୟ ଗାୟନ କରୁଥିଲା । ତାଙ୍କର ନୃତ୍ୟ ଦେଖି ବୋଧ ହେଉଥିଲା ଯେମନ୍ତ କି ଦେବକନ୍ୟା ନୃତ୍ୟ କରୁଥିଲା । ଶିଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏପରି ପାରଦଶୀତା ଲୁର କରିଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ନିର୍ମିତ, ଫଳ, ପୁରୁଷ ଓ ପଣୀ ରତ୍ୟାଦ ଦେଖି ପ୍ରକଟ ଫଳ, ଫୁଲ ଓ ପଣୀ ବୋଲି ଦ୍ରୁମ ହେଉଥିଲା । ଏକ ବୃଦ୍ଧରେ ଦୁଇ ଗୋଟି ପୁଷ୍ପ ପୁରୁଥିଲେ ସ୍କ୍ରାଫ୍ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କିହିରୁ କିତ୍ତିକତା ଦେଖା ଯାଏ । କିନ୍ତୁ ମେରାଜନା ନିର୍ମିତ ପୁଷ୍ପ

ପରେ ପ୍ରକଟ ପୁଷ୍ପରକ୍ଷିତ ମାତା ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖା ଯାଉ ନ ଥିଲା । ମେରାଜନାର ଗୁଣ ଦେଖି ମମପ୍ରେ କଷ୍ଟିତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଣାମ କରୁଥିଲେ ।

କୁଥିଲଙ୍କର କନ୍ୟା ମେରାଜନାର ସମବ୍ୟକ୍ତା ଥିଲେ ଏବଂ ଏକ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ନିକଟରେ ଦୁହେଁ ଶିକ୍ଷା ଲୁଭକର-ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କୁଥିଲଙ୍କ କନ୍ୟା ମେରାଜନାଙ୍କ ପର ଗୁଣବତ୍ତା ହୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ମେରାଜନାର ପ୍ରଣାମ କରୁଥିଲା, ମେରାଜନାଙ୍କ ଅଦର କରୁଥିଲା, କିନ୍ତୁ କୁଥିଲଙ୍କ କନ୍ୟାକୁ କେହି ପଚାରୁ ନାହାନ୍ତି ଏହା ଦେଖି କୁଥିଲଙ୍କ ପହାଙ୍କ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ରିଣ୍ଟନଳ ପ୍ରକ୍ଳିନ୍ତି ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ଭାବିଲେ ମେରାଜନା ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କର କନ୍ୟାକୁ କେହି ସେହି ବା ଅଦର କରିବ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀମୁଖ କନ୍ୟାର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ ପଥ ନିଷ୍ଠାକ କରିବା ମାନସରେ ମେରାଜନାଙ୍କ ଗୋପନରେ ହତ୍ୟା କରିବାକୁ ପ୍ରିସ୍ତରକ୍ଷଣ ହେଲେ । ଏହିମୟରୁ ମେରାଜନାର ଧାରୀର ମତ୍ୟ ହେବାରୁ କରୁଥିଲା ଏକ ବିଶେଷ ସୁଗୋପ ମିଳିଲା । ସେ ଦିନେ ଲିଙ୍ଗନାଇନ ନାମକ ଏକ ଦ୍ଵିତୀୟକୁ ଡାକି ତାହାଠାରେ ଶ୍ରୀ ଭାବୀ ପ୍ରକାଶ କଲେ । କିନ୍ତୁ ମେରାଜନା ନିଜ ଗୁଣରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏପରି ମୁଗ୍ଗୁ କରିଥିଲେ ଯେ ପାଶାନ-ହୃଦୟ ଲିଙ୍ଗନାଇନ ମଧ୍ୟ କୁଥିଲଙ୍କ ପହାଙ୍କ ପରିପ୍ରକାର ପ୍ରଥମ ପରିପ୍ରକାର ହେବାରେ ଅପରିତ ହୋଇ କହିଲୁ “ମେରାଜନା ଦେବକନ୍ୟା—” ନିଷ୍ଠାର ହୃଦୟକୁ କୁଥିଲଙ୍କ ପହାଙ୍କ ବାଧା ପ୍ରଦାନ ପୂର୍ବକ କହିଲୁ ଦେବକନ୍ୟା ଦେବତାମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ରହିବ, ମୁଁ ଯାହା କହିଲି ତାହା ତୁମ୍ଭେ କରିବ କି ନାହିଁ ?” ଲିଙ୍ଗନାଇନ ରୟରେ କହିଲା “ହିଁ କରିବ” । ଏହି ଦୁଇଗୋଟି ଶବ୍ଦବାର ମେରାଜନାର ଅକାଳମୁହୂର୍ତ୍ତ ପ୍ରିସ୍ତ ହୋଇଗଲା ।

ମେରାଜନା ମାତା ପିତାଙ୍କୁ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି, ଧାରୀ ତାଙ୍କର ଏକ ମାତା ସହାୟ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ହେଲା । ମେରାଜନାର ଏ ସାମାଜିକ ଆର୍ଥୀ ରହିଲେ ନାହିଁ । ପେରି ସମୟରେ କୁଥିଲଙ୍କ ପହାଙ୍କ ଲିଙ୍ଗନାଇନ ଘଙ୍ଗେ ମେରାଜନାଙ୍କ ହତ୍ୟା କରିବାର ପରମାର୍ଶ କରୁଥିଲା ସେହି ସମୟରେ ମେରାଜନା କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ସୁନ୍ଦର ଫୁଲ ଘେନ ଘେଠାରେ ଉପପ୍ରିତ ହେଲେ ଏବଂ ନିଜର ଦୁଇଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମେରାଜନାର ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ନୟରେ କହିଲେ “ଗ୍ରୀନ୍ ସାମା ମର୍ମି”

ପ୍ରତିଦିନ ଧାରୀର ସମାଧ ଉପରେ ମୁଣ୍ଡ ବର୍ଷଣ କରିବ । ହାୟୁ ମୁଁ କି ଅଭିଜିନ ! ମୋହର ଜନ୍ମ ସମୟରେ ପ୍ରବଳ ଝତ ହେଉଥିଲା, ସେହି ସମୟରେ ମୋହର ଜନମାଜର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ଏ ସପାର ମୋହ ପଞ୍ଚ ତିରଶ୍ଵାୟୀ ଝତ ହୋଇ ମୋହ ପଥରୁ ଅସ୍ତ୍ରୀୟ ସ୍କନ୍ଦମାନଙ୍କୁ ଦୂର କର ଦେଇଅଛି ।” ମେରାଇନାକୁଦେଖି କୁଳନ ପହିଁ କପଟ ଶୋକ ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ କହିଲେ ମେରାଇନା, ତୁମେ ଏକା ଏଠାରେ ଗେଦନ କରୁଅଛୁ କାହିଁକି ? ମୋହର ଜନ୍ମା କାହିଁ ? ସେ ତୁମୁଁ ସଙ୍ଗେ ଅସି ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଧାରୀ ନିମନ୍ତେ ଶୋକ କର ନାହିଁ, ମୁଁ ତୁମୁଁ ଧାରୀ, ବୃଥାରେ ଶୋକ କର ତୁମୁଁ ଘୋର୍ଯ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରୁଅଛ, ଥସ, ପୁଷ୍ଟ ଗୁଡ଼କ ମେତେ ଦିଅ, ସମ୍ବୁ ବାୟୁ ଲାଗି ସେ ଗୁଡ଼କ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯିବ ଲିଙ୍ଗନାଇନ ସଙ୍ଗେ କିଛି କ୍ଷଣ ତୁମଣ କର, ନିର୍ମଳ ବାୟୁ ସେବନ କଲେ ତୁମୁଁ ଚିତ୍ର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ହେବ” ପରେ ବୃତ୍ୟକୁ ଡାକି କହିଲା “ମେରାଇନାର ହାତ ଧର ଦେଇ ଯାଆ” ମେରାଇନ କହିଲା “ନା ଜନନ ; ଲିଙ୍ଗନାଇନ ମୋହ ସଙ୍ଗେ ଗଲେ ଥାପଣକର ଅସ୍ତ୍ରଧା ଦେବ, ମୁଁ ଏକା ଯାଉଅଛି । କିନ୍ତୁ କୁଳନ ପହିଁର ଏକାନ୍ତ ରଙ୍ଗା ମେରାଇନା ରୁଚିୟ ସଙ୍ଗେ ଯାଉ । ଧୂତରୁ ମେରାଇନାର କଥା ଶୁଣି କହିଲା “ ମୁଁ ତୁମୁଁକୁ ଯେହର ପେହ କରେ ପ୍ରତି ଦିନ ଭାବୁଅଛୁ ତୁମୁଁ ପିତା ଏଠାକୁ ଅସିବେ କିନ୍ତୁ ସେ ଏଠାକୁ ଅସି ତୁମୁଁକୁ ଏପରି ଶୁଣ୍ଟ ଓ ଶିର୍ଷ ଦେଖିଲେ ଭାବିବେ ଅମ୍ବୋନେ ତୁମୁଁ ଅପରି କରୁଅଛୁ । ଅତେବକ ମୋହର ଅନ୍ତରେଥେ ଲିଙ୍ଗନାଇନ ସଙ୍ଗେ ଯାଆ, ତିର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ କର ଯେଉଁ ରୂପ ଦେଖି ଆବାଳ ଦୂର ସମସ୍ତେ ମୁଖ୍ୟ ହେଉଅଛୁ ସେ ରୂପ ନଷ୍ଟ କର ନାହିଁ । ମେରାଇନା ଏହିରୂପେ ପଥିଷୁ କର୍ତ୍ତ୍ବ ଅନୁରୂପ ହୋଇ ଲିଙ୍ଗନାଇନ ଯଙ୍ଗେ ମନ କଲେ । ଦୁଷ୍ଟା କୁଳନ ପହିଁ ସେଠାରୁ ପ୍ରସ୍ତାନ କଲା ଏବଂ ଯିବାଯମ୍ବରେ ଲିଙ୍ଗନାଇନକୁ ଉଜ୍ଜିତରେ କହ ଗଲା “ଯାହା କହାଅଛୁ ତୁମିବ ନାହିଁ ।” ଭୀଷଣ ଅଦେଶ ! କାରଣ ତହିଁର ଅର୍ଥ ମେରାଇନାକୁ ନିଷ୍ଠା ହତଥା କରିବ ।

ଲିଙ୍ଗନାଇନ ଓ ମେରାଇନା ସମ୍ବୁ କୁଳରେ ତୁମଣ କରୁ ?
ତାଙ୍କର ଜନ୍ମ ଶ୍ଵାନ ସମ୍ବୁ ଦିଗକୁ ଗୁହ ପଞ୍ଚରାଳେ

“ବାୟୁ କି ପଣ୍ଡିମ ଦିଗରୁ ବହୁଅଛ ?” ଲିଙ୍ଗନାଇନ କହିଲା “ଦର୍ଶଣ ପଣ୍ଡିମ ଦିଗରୁ” ।

ମେରାଇନା କହିଲେ “ମୁଁ ତୁମେଷୁ ହେବା ସମୟରେ ବାୟୁ ଦିଗ୍ରି ଦିଗରୁ ବହୁଅଥିଲା” । ସେହି ଭୀଷଣ ଝତବୁକ୍ଷି ପିତାଙ୍କର ତତ୍କାଳୀନ ଦୁଃଖ ଏବଂ ମାତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁର ବିବରଣ ମେରାଇନାର ଦୂଦୟ ମଧ୍ୟରେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ଅଗ୍ରପୂର୍ବ ନୟନରେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ ମୁଁ ଧାରୀଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣି ଅଛୁ ପିତା ସେ ସମୟରେ ଭୀତ ନ ହୋଇ ବରଂ ନାବିକମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିଥିଲେ । ଲିଙ୍ଗନାଇନ ପର୍ବରାଳେ କେଉଁ ସମୟରେ ? ମେରାଇନା କହିଲେ • ଯେଉଁ ସମୟରେ ମୁଁ ତୁମେଷୁ ହୋଇଥିଲା । ତେ ସମୟରେ ବାୟୁ ଓ ତରଙ୍ଗ ଯେପରି ଭୀଷଣ ଭାବରେ କରିଥିଲା ବୋଧହୃଦେ ସେପରି ଆଉ କେବେ ହୋଇନାହିଁ । ଏହିରୂପେ ଧାରୀ ମୁଖ୍ୟ ଯାହା ଶୁଣି ଥିଲେ ସବୁ ବିଷୟ ଅମୂଳ ବର୍ତ୍ତନା କଲେ । ଧାରୀଙ୍କଠାରୁ ମେରାଇନା ଅନେକଥର ତାଙ୍କର ଜନ୍ମହତ୍ତମାନ ଶୁଣି ଥିଲେ ଏବଂ ସେହି କଥାମାନ ସବୁ ସମୟରେ ଲିଙ୍ଗନାଇନ କହିଲା, ମେରାଇନା ତୁମୁଁ ଯଦି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାର ରଙ୍ଗା ଥାଏ କରିଅଥ । ମେରାଇନାର ହୋଇ କହିଲେ ତୁମେ କଥା କହୁଅଛ ? ଲି—ଯଦି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ନିମନ୍ତେ ତୁମୁଁ କିଛି ସମୟ ଅବଶ୍ୟକ ହୁଏ ତାହା ମୁଁ ତୁମୁଁକୁ ପ୍ରଦାନ କଲା ।

ମେ—ତୁମେ କି ମୋତେ ଦୁଇଥା କରିବ ? ହାୟୁ ! କାହିଁକି ହତଥା କରିବ ?

ଲି—ପ୍ରଭୁ ପହିଁର ଅଦେଶ ।

ମେ—କି ନିମନ୍ତେ ସେ ଏପରି ଆଦେଶ । ଦେଇଅଛନ୍ତି । ମୋହର ଯେତେବେଳେ ପୁରାଣ ହେଉଅଛି ମୁଁ କେବେ ତାଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅନ୍ତର୍ମୁଖ କର ନାହିଁ, କେବେ ତାଙ୍କୁ କୁବାକ୍ୟ କହ ନାହିଁ । କୌଣସି ଜାବପ୍ରତି ମନ ବ୍ୟବହାର କର ନାହିଁ, ସତ୍ୟ କର କହୁଅଛି କେବେ ଗୋଟିଏ ପତଙ୍ଗର ସୁଦା ଜାବନ ନଷ୍ଟ କର ନାହିଁ । ଅସାବଧାନତାବଣତା ଥରେ ଗୋଟିଏ କାଟକୁ ପଦ ଦଳିତ କର ତହିଁ ନିମନ୍ତେ ଅନେକ ଗେଦନ କରିଥିଲା । ତୁମୁଁର

ପ୍ରଭୁପାଦୀଙ୍କ ନିକଟରେ ମୁଁ କି ଅପରାଧରେ ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥାଏ ?

ଲି—ସେ ପଦମେ ତର୍କ କରିବାକୁ ମୁଁ ଅଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ନାହିଁ । କେବଳ ମୋହ ପ୍ରତି ଏହି ମାତ୍ର ଆଦେଶ ହୋଇ ଥାଏ ଯେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭୁ ହତା । କରିବ

ଏହା କହି ଲିଙ୍ଗନାରନ ମେଘନାର ଶିରହେଦନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅସି ଉତ୍ତରେ ନିମନ୍ତେ କରିବା ନାହିଁ । ଠୀକ ଧେହ ସମୟରେ କେତେକ ଜଣ ଜଳଦସ୍ତୁ ଘୋଟାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ମେଘନାରୁ ବଳପୂର୍ବକ ଘେନ ପଳାୟନ କଲେ ।

ଲିଙ୍ଗନାରନ ଉପରେ ପ୍ରକୃତ ଘଟଣା ଗୋପନ କରି

ମେଘନାରୁ ହତ୍ୟା କରିଥାନ୍ତି ବୋଲି କ୍ଲାନ୍ଧନ ପଢ୍ହି ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ କଲା । ପାପିଷ୍ଠା ମେଘନାର ଅକୟାକ ମୁରୁ ହୋଇ ଥିବାର ସାଧାରଣରେ ପ୍ରଚ୍ଛର କରି ଦେଲା ଏବଂ କପଟ ଶୋକ ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ ମେଘନାର ସ୍ମୃତି ତହ୍ରିପୁରୁଷ ବନ୍ଧୁ ବ୍ୟକ୍ତରେ ଏକ ସମାଧ ମନ୍ଦର ନିର୍ମାଣ କରଇଲା ।

ଦସ୍ୟମାନେ ମେଘନାରୁ ସେନ ମିଟେଲାଇନ ନାମକ ଏକ ନଗରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେଠାରେ ଏକ ଦୁଦ୍ଧା ବେଶା ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ମେଘନାରୁ ଦାସୀରୁପେ କ୍ଷୟ କଲା । ଉକ୍ତ ରହୁ ଗୋମୟ ରଣ୍ଜି ମଧ୍ୟରେ ନିଷିଦ୍ଧ ହେଲା ।

ତ୍ରିମଣୀୟ ।

ଶ୍ରୀ କଟନାଥବନ୍ଧୀର ପୋଷ ।

ଶ୍ରୀମତ୍‌ପରମହଂସ ଶିବନାରାୟଣ ସ୍ବାମୀଙ୍କ ଉତ୍ସୋହପଦେଶ

ବା

[ସକଳ ମୋହ] :

ବର୍ତ୍ତମାନ ସକଳ ।

ହେ ମନୁଷ୍ୟ ଜଣ, ଅପଣ ମାନେ ଜଗଦ୍ଧାରୀ ଜାବ ପମ୍ପି ମଧ୍ୟରେ, ପଦ୍ମାଶ୍ଚରେ ବିଶ୍ଵର କରିବା ଶିଖ୍ୟତିର ତେ ବିଦ୍ୱନ୍ୟୋଗରେ ସର୍ବ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଅପଣ ମାନେ ଜଗତରେ ନୀନାପ୍ରକାର ସଙ୍ଗ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରୁ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ତାହାର କାଗଣ ଜାଣନ୍ତି ଅଥବା ଜାଣିବାକୁ ସତେଷ୍ଟ ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଆଜି କାଲି ଜଗତରେ ଯଥା ସମୟରେ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଉ ନ ଥିବାରୁ ଶୟାଦି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ପରମାଣରେ ଉତ୍ସନ୍ନ ହେଉନାହିଁ । ବାରମାର ଦୁର୍ଦ୍ଦର୍ଶନେତ୍ର ଲୋକେ ଅନ୍ତି ବିନା କଷ୍ଟ ପାଦ ଅଛନ୍ତି । ନାନା ନୃତ୍ୟ ରୋଗର ପ୍ରବଳ ଅନ୍ତିମରେ ଦେଶ ପ୍ରଦେଶ ନଷ୍ଟ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ଯାଉ ଥାଏ । ଲୋକେ ଦ୍ରୋଷ, ହିଂସା, ମାନ୍ୟ, ଅପମାନ ଏବଂ ଦୁଇ ସାର୍ଥର ବିଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ପରମରକୁ କଷ୍ଟ ଦେଉ ଥାଏ । କାହାର ସହିତ କାହାର ଏକ ମତ ନାହିଁ । ଏମନ୍ତ କି ପିତା ପୁରୁଷ ମଧ୍ୟରେ, ଶୁଣୁ ଶିଖ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ, ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ମଧ୍ୟରେ, ବଜାୟ ମଧ୍ୟରେ, ପ୍ରକାଶ ମଧ୍ୟରେ ପରମର ବିବାଦ ଲଜ୍ଜାରେ ଲୋକେ ଯଦ୍ରଣା ଭୋଗ କରୁ ଥାଏ ।

ଏହାର କାରଣ କଥା ?

ଏବଂ କଣ କଟଲବା ଜଗତର ଏହି ସମୟ ଅମଙ୍ଗଳ ଉତ୍ସନ୍ନ ଦୂର ହୋଇ ଆଗଳମୟୀ ଶାନ୍ତି ପ୍ରାପିତ ହୋଇ ପାରେ, ତାହାକି କେହି ପ୍ରିର କର ଅଛନ୍ତି ? ଏହି ଜଗତର ମଙ୍ଗଳ ମଙ୍ଗଳ କାହାର ଉତ୍ସନ୍ନ ? ଯେକିଏ ଏବଂ କେଉଁ ଠାରେ ଅଛନ୍ତି ? ତାହାଙ୍କ ସହିତ ଅମୂଳନକ୍ରିୟର କି ସମ୍ଭବ ? କାହିଁକି ବା ସେ ଜଗଦ୍ଧାରୀ ପ୍ରତି ଏହେ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ହୋଇ ଥାଏ ? ଅମୂଳନକ୍ରିୟର ପ୍ରତି ତାଙ୍କର କୌଣସି ଆଜ୍ଞା ଅଛନ୍ତିକି, ଯାହା ପାଳନ ନ କରିବାରୁ ଜଗତର ଏତେ ଦୁର୍ଦ୍ଦର୍ଶା ? ସଦି ତାଙ୍କର ଆଜ୍ଞା ଲବନରୁପଦ୍ମାର୍ଥ ଦ୍ୱାରା ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଦର୍ଶା ହୋଇ ଥାଏ ଏତେବେ ସେହି ଆଜ୍ଞା ବିଶେଷରୁପେ ଥିବାର ହେଉ ଜଗତର ମଙ୍ଗଳାର୍ଥ ମନୁଷ୍ୟ ମାଦିଲ ତାହା ପ୍ରତିପାଳନ କରିବା ଉଚିତ । ଆଜି ଯେବେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରଂବ୍ରତ ଜ୍ୟୋତିଷ ସ୍ଵରୂପର ଇତ୍ତାରେ ଏହି ଅମଙ୍ଗଳ ହୋଇ ଥାଏ ତାହା—ତେବେଳେ ତାହାଙ୍କୁ ତହିଁ ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ଶମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ଯହିଁରେ କି ସେ ନିଜଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଦସ୍ତାକରି

ଜଗତରେ ମଙ୍ଗଳ ସ୍ଥାପନ କରିବେ । ଦୃଢ଼ରୂପେ ଜାଣିବା ଅବଶ୍ୟକ ଯେ,—

ମଙ୍ଗଳାମଙ୍ଗଳର କତ୍ତା କିଏ ?

ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଶ୍ରବା ରକ୍ତି ସହକାରେ ଉତ୍ସର, ଗଡ଼, ଖୋଦା, ଅଞ୍ଚଳ ଓ କେତେ ଦେବ ଦେବା, ଓଲ୍‌ସ୍ଥା, ପୀର୍ ପ୍ରୟାମୟର, ଅବତାରଦର ପୂଜାକର ଅପଣାକୁ କୃତାର୍ଥ ମାନ ଥାଏନ୍ତି । ତଥାପି ଜଗତର ଏତେ ଅମଙ୍ଗଳ କାହିଁକି ? ଜଗତର ରାଜା ଥିଲେ ପ୍ରକାରୁପୀ ରକ୍ତ ପାନ ସ୍ଥାନ ଜାଗର ଦୁଃଖ ଦୂର ହୁଏ । ତେବେ କି ଏମାନେ ଜଗତର ରାଜା ନୁହନ୍ତି ଏବଂ କ୍ଷୁଧାରେ ପ୍ରପୁର ଚର୍ବଣୁପୁ ଏମାନଙ୍କର ନ୍ୟର୍ଥ ପୂଜାହାରା ରୋଗ, ଶୋକ, ଦୁଃଖ ପଦ୍ମଣାରୂପ ଫଳ ଲାଭ ଦେଉଥିଲୁ ! ସମସ୍ତେହିଁ ଏମାନଙ୍କ ଦୟାମୟୀ, ମଙ୍ଗଳମୟ ମଙ୍ଗଳମୟୀ ଦ୍ଵରତ କହି ପ୍ରବ କରନ୍ତି, ତଥାପି ଜଗତର ଅମଙ୍ଗଳ ଦୂର ଦେଉନାହିଁ କାହିଁକି ? ତେବେକି ଏମାନେ ପୂଜା ପ୍ରହଶ ଦମୟରେ ଦୟାମୟ ଦୟାମୟ ହୋଇ ଅଗମନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଜଗତର ଅମଙ୍ଗଳ ସମୟରେ ଅପଣା ଆପଣାର ଦୟା ଓ ପରଶକ୍ତି ଦେଇ ଅନୁର୍ବତ ହୁଅନ୍ତି ? ଏହାର ତଥ୍ୟ—

ଯଦି ଜ୍ଞାନ ତ କୁହ ।

ପନ୍ଥ୍ୟାୟି, ପଣ୍ଡିତ, ମୌଳିକ, ପାଦବୀଶାଶି ! ଯଦି ତୁମ୍ଭୁ ମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ବା ଗଡ଼, ଅଞ୍ଚଳ, ଖୋଦା, ଉତ୍ସର, ପରମାମ୍ବାରେ ନିଷ୍ଠା ଥାଏ ଏବଂ ତାହାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଦୂଷି ଥାଏ ତେବେ ନିଷ୍ଠାର୍ଥ ଭାବରେ ଜଗତର ମଙ୍ଗଳାର୍ଥ ତାହା ଦମ୍ପତ୍ତିଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ କର । ଯଦି ତିହିଁରେ ନିଷ୍ଠା ଅର୍ଥାତ୍ ଜ୍ଞାନ ହୋଇ ନ ଥାଏ ତାହାହେଲେ ଅଭିମାନ ପରିଚ୍ୟାଗ କର ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କୁହ ଯେ” ଅମ୍ବୋନେ କିଛିହିଁ ଜାଣୁ ନାହିଁ । ପରର ମୁଖରୁ ଶୁଣି ଯେବୁପୁ ସମ୍ବାର ହୋଇଥିଲେ ଯେହିଁରୁ ଧର କିମ୍ବୁ କିମ୍ବୁ ଦୁଃଖଦେଶ ଦେଉଥିଲୁ । ସତ୍ୟ ମିଥ୍ୟା ଯେ କଥଣ ? ଏବଂ ମଙ୍ଗଳ କହିଁ ଯେ କିଏ ଅନ୍ତର୍ଭୁତ ଓ ତାହାଙ୍କର ନିଷ୍ମମ ବା କଣ ତାହା ଅମ୍ବୋନେ ଜାଣି ନାହିଁ” । ତୁମ୍ଭେମାନେ ମିଥ୍ୟା କୁହ ନାହିଁ । ସତ୍ୟ କହିଲେ ରକ୍ଷା ପାଇ ପାଇ । ପେ କି କିମ୍ବୁ ଯେ ଜଗତର ଅମଙ୍ଗଳ ଦୂର କର ମଙ୍ଗଳ ସ୍ଥାପନ କରି । ତୁମ୍ଭେମାନେ ମନୁଷ୍ୟ ମାତ୍ରକେ ବିନ୍ଦୁର କର କୁତୁ ଚେଷ୍ଟା କର ଯେ,—

ତୁମ୍ଭୁମାନଙ୍କର ଅଭିମାନ କାହିଁକି ?

ସେତେବେଳେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏ ପ୍ରକାର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ନ ଥିଲ । ତୁମ୍ଭେ ବା ତୁମ୍ଭୁ ଉପାସ୍ୟ ଉତ୍ସର କି ବସ୍ତୁ ? ଏକ କି ଦୂର ? ନିରାକାର କି ପାକାର ? ଦେହିତ କି ଅଦେହିତ ? ଶୁଣ୍ୟ ବା ସ୍ଵଭାବ ଏବଂ କିଏ କାହାକୁ କାହିଁରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ କରି ଥରନ୍ତି, କି କଲେ ମଙ୍ଗଳ ଦୂର—ଉତ୍ସାଦ ବିଷୟ ତେବେଲେ ତୁମ୍ଭେମାନେ କିଛିହିଁ ଜାଣି ନ ଥିଲ । ସମସ୍ତେହିଁ ମୂର୍ଖ ହୋଇ ନାହିଁ ଅଛ । କେହି ସୁନ୍ଦର ସ୍ଵାତନ୍ତ୍ର, ରଂଗେଜୀ, ଧାର୍ମ, ଉଦ୍‌ଦ୍‌ଦୂର, ବଜାଳା, ଓଡ଼ିସ୍ଥା ପ୍ରତିକିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିଦ୍ୟ ପଙ୍ଗେ ଦେଇ ନାହିଁ । ମୂର୍ଖରୂପେ ଜନ୍ମ ହୋଇ “କ, ଶ, ର” ପ୍ରତିତ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତର ପଡ଼ି । ତେବେ ସିନା ମୌଳିକ, ପାଦବୀ, ପଣ୍ଡିତ ଉତ୍ସାଦ ପଦ ଲାଭ ହୋଇଥିଲୁ ଏବଂ ବିଦ୍ୟା ବା—

ସଂସ୍କାରାନୁସାରେ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିଲୁ ।

ଯାହାର ଘେପର ସଂସ୍କାର ହେଉଥିଲୁ ସେ ଏହି ସଂସ୍କାରକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରତିଷ୍ଠନ କରିଥିଲୁ । ଯାହାର ଦେହିତ ସଂସ୍କାର ହୋଇଥିଲୁ ସେ ଦେହିତ, ଯାହାର ଅଦେହିତ ସଂସ୍କାର ହୋଇଥିଲୁ ସେ ଅଦେହିତ, ଯାହାର ଶୁଣ୍ୟ ସଂସ୍କାର ହୋଇଥିଲୁ ସେ ସ୍ଵଭାବରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲୁ, ଏହି ପ୍ରକାର ପ୍ରତିଧାନନ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ଆପଣୀର ସଂସ୍କାର ସତ୍ୟ

ଅପରର ସଂସ୍କାର ମିଥ୍ୟା —

ତୁଳ ଶାର୍ଥ ଓ ଅଭିମାନ ବିଶତଃ ଏହିରୂପ ପ୍ରତ୍ୟାମ କରୁଅଛ ଏବଂ ଅପଣାର ଧର୍ମ ଓ ଉତ୍ସାଦେବତା ସିର୍ବାପେଣା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଏହି ଅଭିମାନରେ ଅପରକୁ ନିଜର ସଂକ୍ଷିଦ୍ଧାୟରେ ଆଶିବାକୁ ଯହାବାନ ରହିଥିଲୁ । ସମସ୍ତେହିଁ ବଜ ହେବାକୁ ରହିନ୍ତି, କେହି କେବେ ଶୈଳେ ହେବାକୁ ରହିନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସମସ୍ତେହିଁ ଶୁଣୁ ହେବାକୁ ଉତ୍ସା କରନ୍ତି କେହି କେବେ ଶିକ୍ଷା ହେବାକୁ ଉତ୍ସା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଜ୍ଞାନାନ୍ତି ହୋଇ କେହି ସୁନ୍ଦର ବେଳେ ରହିନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ,—

ପରମାମ୍ବୁ ଉଚିତ୍ତ ଉଚିତ ନାଚରୁ ନାଚ,
ଗୁରୁର ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟର ଶିଷ୍ୟ । ତାହାଙ୍କ ଛାଡ଼ା ଉଚିତ ନବ,
ବନ୍ଧୁ ସାନ, ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟ ଦ୍ଵିତୀୟ କେହି ହୃଦୟ ନାହିଁ କି
ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ କିବା ହୋଇ ପାରିବାର ମୂଳବନା
ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଯେ କି ଅଧିଶାକୁ ହୁନ ଜାଣନ୍ତି ଓ ସମସ୍ତକୁ
ପ୍ରଥାନ ବୋଲି ପ୍ରଗର୍ହ କରିଛି ଯେ ଯଥାର୍ଥତା ଶୈଶ୍ଵର । ଏହା
ହୁଣି ନ ପାରିବାର ଫଳରେ ମାନ-ଆମାନ ଜୟ ପରାଜୟ
ଦ୍ରେଷ ହିଂସାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଦୁଃଖ ଯହଣା ଭେଗ କରୁ-
ଅଛୁ ଏବଂ ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ ଯେ—

ଜ୍ଞାନାଭିମାନୀ-ପଣ୍ଡିତ ଓ ମୂର୍ଖ ସମାନ ମାତ୍ର ।

ତୁମେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେ ଦେଖ ଯେବେବେଳେ ଅନକାର
ହୃଦ ତେତେବେଳେ ଜ୍ଞାନ, ଅଜ୍ଞାନ, ପଣ୍ଡିତ, ମୂର୍ଖ ସମସ୍ତକୁହୁଁ
ଅନକାର ବୋଧ ହୃଦ ଏବଂ ତାହାର ନିବାରଣ ପାଇଁ
ଅଲୋକର୍ ପ୍ରୟୋଳନ ହୃଦ । ଏପରି ନୁହେ ଯେ, ଅଜ୍ଞାନ
ମୂର୍ଖର କେବଳ ଅନକାର ବୋଧ ହୃଦ, ଜ୍ଞାନ-ପଣ୍ଡିତର
ତାହା ବୋଧ ହୃଦ ନାହିଁ ଅଥବା ଅଲୋକ ବ୍ୟତତ
ଜ୍ଞାନ-ଶ୍ରୀତର ଅନକାର ନିବାରଣ୍ୟ ପ୍ରୟୋଳନ
ସିଦ୍ଧ ହୃଦ । ସୁଷ୍ଠୁତି ଅର୍ଥାତ୍ ଗାଢ଼ ନିଦ୍ଵାବପ୍ଲାରେ ପଣ୍ଡିତ, ମୂର୍ଖ,
ଜ୍ଞାନ, ଅଜ୍ଞାନ କାହାରହୁଁ ବୋଧ.ବୋଧ ନ ଥାଏ । ଏ ଜ୍ଞାନ
ସୁଜ୍ଞା ନ ଥାଏ ଯେ “ମୁଁ ପଣ୍ଡିତ ବା ମୂର୍ଖ ।” ଏମନ୍ତ କି
କମରୁ ଲିଖା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁଜ୍ଞା ଜୀବର ନ ଥାଏ । ଜାଗରତାବପ୍ଲା
ଦିଲେ ତେବେ ସମ୍ବାର ଥିଲେ ଯେ “ମୁଁ ଜ୍ଞାନ ବା ମୁଁ
ମୂର୍ଖ ।” କିନ୍ତୁ ତେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ଏ ଜ୍ଞାନ ନ ଥାଏ ଯେ
କେତେବେଳେ ସର୍ବାନ୍ତକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଘସି ଗ୍ରୀବ କରିବ ବା
ଜୀବୁ ଶୋକ ଦ୍ୟାଖରେ ଶରାଶେଣିତ ହେବ । ଏହା
ଦେଖି ଶୁଣି ସୁଜ୍ଞା ଯଦି ସମ୍ବାର ହେଉ ଅଭିମାନ କର
ତେବେ କେତେ ଲକ୍ଷାର ବିଷୟ ? ତୁମେମାନେ କୁହ ଯେ,—

ନାନା ମୁନିର ନାନା ମତ ।

ଏବଂ ତୁମ୍ମମାନକର ଅଭୀଷ୍ଟ ବେଦ ବେଦାନ୍ତ, କୋରଣ,
ପୁରାଣ, ବାରବେଳପ୍ରତ୍ୟେ ନାନାରଥ ପରମର ବିବୁଦ୍ଧ
ଉପଦେଶ ଅଛୁ । ଏହା ମଧ୍ୟରେ କାହାକୁ ସତ୍ୟ ବେଳି
ଧରିବା ଓ କହାକୁ ମିଥ୍ୟା ବୋଲି ଶୁଣିବା ତାହାର ଉପଦେଶ୍ୱା
ନ ଥିବାରୁ ସତ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦାରଣ କରିବା । ଏକପ୍ରକାର ଦୁରୁଷ

ହୋଇଥିଲା । ଅଭିଷ୍ୟ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରଂବନ୍ଧ ଜ୍ୟୋତିଷ
ଶୂରୁପରେ ହେବିଛି, ପାକାର ନିରାକାର, ସମ୍ବାଦ ନିର୍ବିଶ୍ଵ, କଞ୍ଚ-
କେତେନ, ଶୂନ୍ୟ ଧ୍ୱାବ ପ୍ରଦେଶ କଲ୍ପିତ ଭାବ ମଧ୍ୟରେ କରି
ନିଜ । ମତାନୁସାରେ ସମ୍ବାଦବକ ହେଉଥିଲା ଓ ବିପରୀତ
ମତର ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଁ ସର୍ବଦା ବେଶ୍ୟା କରୁଥିଲା । ତର୍ହେତେ
ଅଶାନ୍ତ ଭଲ କୌଣସି ଲାଭହୀ ନାହିଁ । ସେ ଯାହା ତାହାହୀ
ସର୍ବ କାଳରେ ଏକ ଭାବ ଏକ ଶୂରୁପରେ ସୁତଃ ପ୍ରକାଶ
ରହି ଅଛୁନ୍ତି ।

ଯଦି କୁହ ତୁମ୍ମମାନକର ନିଜ । ମତର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଅବତାର,
ରଣ, ମୁନ, ଅଜିଯୁପା ପାରୁ, ପାମର, ଯାଶ୍ଵରୀଷ୍ଵ ପ୍ରଭତି
ମିଥ୍ୟା କହିଅଛୁନ୍ତି ? ମୁଁ ସତ୍ୟ ମିଥ୍ୟା କିଛିହୁଁ କହୁ ନାହିଁ ।
ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅଧିମାନଙ୍କ ପର ମନ୍ତ୍ର୍ୟ ।

କିନ୍ତୁ—

ସତ୍ୟ ଏକ ଭାନ୍ଦ ଦ୍ୱିତୀୟ ନାହିଁ ।

ସତ୍ୟରୁ ଅତିରକ୍ତ ତୁମ୍ମମାନକର ଯେ ବୋଧ ହେଉଥିଲା,
ସେ ଭାବନାଟା ମିଥ୍ୟା ଅର୍ଥାତ୍ କୌଣସି ଗ୍ରୁ ନାହେଁ । ସତ୍ୟ
ବୋଧ କରିବାର ପାଇଁ ‘ମିଥ୍ୟା’ ଏହି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର
କରିବାକୁ ହୃଦ । ସତ୍ୟର ତୁଳନାରେ ମିଥ୍ୟା, ମିଥ୍ୟାର
ତୁଳନାରେ ସତ୍ୟ । ତୁଳନା ନ କଲେ ସତ୍ୟ ମିଥ୍ୟା କିଛିହୁଁ
ନାହିଁ, ଯାହା ତାହାହୀ । ଏହି ଭାବଟି ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ବସ୍ତୁ
ଅର୍ଥାତ୍ ପରମାମ୍ବାକୁ ସତ୍ୟାପନ୍ୟର ଅତିର ବୋଲି କୁହା
ଯାଏ ଏବଂ ସତ୍ୟଭାବ ସହିରୁ ବସ୍ତୁ । ସତ୍ୟ ସମସ୍ତକ ନିକଟରେ ସତ୍ୟ,
ମିଥ୍ୟା ସମସ୍ତକ ନିକଟରେ ମିଥ୍ୟା । ଯାହା କିଛି ହୃଦ
ତାହା ସମସ୍ତହୁଁ ସତ୍ୟରୁ ହୃଦ । ମିଥ୍ୟାରୁ କେବେହେଁ କିଛି
ହୃଦ ନାହିଁ । ଯଦି କୁହ ଏହି ସୁଷ୍ଠୁ ମିଥ୍ୟାରୁ ହୋଇଥିଲା
ତାହା ହେଲେ ସୁଷ୍ଠୁର ଅନୁଗ୍ରତ ତୁମେମାନେ ମିଥ୍ୟା ଏବଂ
ତୁମ୍ମମାନକର କିଞ୍ଚାପ, ଧର୍ମ, କର୍ତ୍ତା, ସୁଜ୍ଞା ମିଥ୍ୟା ଓ ଯାହାକୁ
ଉପାୟ ବା ସୁଷ୍ଠୁକର୍ତ୍ତା ବୋଲି ତୁମ୍ମମାନକର ବିଶ୍ଵାସ ଯେ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମିଥ୍ୟା ହୋଇ ଦଶ୍ୱାସ ହେଉଥିଲା । ଲାହୁକୁ
ନା ସତ୍ୟ ଭଲ ମିଥ୍ୟାଭାବୁ କରୁଥେ ସତ୍ୟର ଉତ୍ତଳବ୍ୟ
ହେବ ? ବିଶ୍ଵ କଲେ ବୁଝି ପାରିବ ଯେ ମିଥ୍ୟାକୁ ତାମାଚ
କରି—

ସତ୍ୟକୁ ଧାରଣ କଲେ ଜଗତର ମଙ୍ଗଳ ।

ସତ୍ୟକୁ କାରଣ, ସୁଖ, ସୁଲ ଚବିତରକୁ ଘେନ ପୂର୍ବଭାବରେ ବିଶକମାନ ରହ ଅଛନ୍ତି । ସତ୍ୟ ରୂପାନ୍ତର ହୃଦୟ ବୋଲି ତାଙ୍କଠାରୁ ଭିନ୍ନ ‘ମିଥ୍ୟା’ ଏହ ଏକ ସମ୍ବାଦ ।

ସେହି ସମ୍ବାଦ ବଶତଃ ଅବଗ୍ରହରେ ସତ୍ୟକୁ ମିଥ୍ୟା ବୋଲି କହୁଅଛି । ସତ୍ୟରୁ ଭିନ୍ନ ମିଥ୍ୟା କିହିହିଁ ନାହିଁ । ଶିଶୁ ନ କର ଅର୍ଥାତ୍ ଅଞ୍ଜନତା ବଶତଃ ସେ ଧାରଣା ତାହାହିଁ ମିଥ୍ୟା । ଅନ୍ତରେ କରି ଏହି ଭାବରେ ଲମ୍ବ ହେଲେ ସତ୍ୟ ମିଥ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧେ ପରମାମାଙ୍କର କୃପାରେ ଅଛି ସମୟ ଥାଏ ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ଵରୂପବସ୍ତା ପ୍ରପି ହୃଦ । ସେ କି ସତ୍ୟ ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଅଦୃଶ୍ୟ ସକଳ ହିବେହିଁ ବର୍ତ୍ତମାନ । ଯାହା କୌଣସି କାଳରେ ନାହିଁ ତାହା ଦୃଶ୍ୟରେ ନାହିଁ କି ଅଦୃଶ୍ୟରେ ନାହିଁ । ଯାହା କୌଣସି କାଳରେ ନାହିଁ ତାହାକୁ ସତ୍ୟ, ମଙ୍ଗଳକାଷା ନାମ ଦେଇ କରୁନା କରିବା ଦୂର୍ଥ । ଏହା ଅମଙ୍ଗଳର ଆକର । ସେ କି ସ୍ଵତଃ ପ୍ରକାଶ ମଙ୍ଗଳକାଷା ସେ ନିରାକାର ସାକାର ବିଶିତ “କନ୍ଦ୍ରମା ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟ” ଜେବାଟରୁଷେ ଜଗତର ଅସା, ମାତା ପିତା ଗୁରୁ ପତ୍ୟକ ବିଜନମାନ । ଏହାଙ୍କୁ ଲୋକେ ଅଞ୍ଜନବଶତଃ ମାୟା, ଜଡ଼ ପ୍ରତ୍ଯକ୍ଷିତ କହ ସ୍ଥାରେ ତ୍ୟାଗ କରୁଅଛନ୍ତି । ବାରେ ମାତ୍ର ଭାବ ଦେଖୁ ନାହାନ୍ତି ସେ, ଏହାଙ୍କ ଠାରୁ ପୃଥିକ୍ ଭାବ ଯାହାଙ୍କର ମାନ୍ୟ କରୁଥିବୁଁ ସେ କେଉଁଠାରେ ? ସେ ସତ୍ୟ କି ମିଥ୍ୟା ? ପ୍ରକାଶ କି ଅପ୍ରକାଶ ?

ତୁମ୍ଭେମାନେ ରାଜା ପ୍ରକାଶ ମନୁଷ୍ୟ ମାଦେ ହିଁ ଶାନ୍ତ ଓ ଚମ୍ପୀର ଭାବରେ ନିଶ୍ଚର କର ଦେଖ, ଏହି ଆକାଶ ମନ୍ଦରରେ ଉଦୟର ବା ରାତର ରାଜା କିଏ ? କାହାର ରାଜାର ଅଞ୍ଜନାଳନ ରୂପ ପ୍ରିୟକାର୍ଯ୍ୟ ନ କରେ ଓ ଯଥାର୍ଥ ରାଜାକୁ ତାଙ୍କଲୁ ଜ୍ଞାନ କରି ଏକ ମିଥ୍ୟା କହିବ ରାଜାକୁ ମାନ୍ୟ କରେ ତେବେ ସେହି ଯଥାର୍ଥ ରାଜା ଓ ତାହାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରପମ୍ବଦ ପ୍ରକାରୁ ସଖରେ ରଖନ୍ତି କି ନାହିଁ ଏ ବିଶ୍ୱରେ ତୁମ୍ଭେମାନେ କି ପ୍ରିର କରିଥିବ ? ଅନ୍ତରୁ ମଧ୍ୟ ବୁଝି ଦେଖ ସେ,—

ମନୁଷ୍ୟ ପାଇଁ ବିଧି କି ବିଧି ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟ ।

ଉଦ୍‌ଘାସନାବ ବିଷ ଓ ତାହାର ପାଳନ ମନୁଷ୍ୟର ମଙ୍ଗଳାର୍ଥ କରୁବା ବିଷ ରଷା ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ନାହିଁ ।

ସେ ସମ୍ପୁ ନିଷ୍ପମ ପାଳନ କଲେ ଜଗତର ମଙ୍ଗଳ ହୃଦ ତାହାହିଁ ନିଧି ଏବଂ ଯାହା କଲେ ଜଗତର ଅମଙ୍ଗଳ ହୃଦ ତାହାହିଁ ଅବଧି । ଏକଥା ସମସ୍ତେହିଁ ରୁଷି ପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପରମାମାଙ୍କର ବିଚିତ୍ର ଲୁଳା—

ବାଜୀକରର ବାଜୀ,

ଦୃଷ୍ଟିର ଉପରେ ରହିଥିବାରୁ ତଥାପି ତାଙ୍କର ମହିମା କିଏ ଦୁଇବ ? ସେ ଯାହାକୁ ଦୟା କର ଦୁଇନ୍ତି ପେହି ଦୁଇେ, ନରେତ୍ର ନାହିଁ । ପରମାମାଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି ସାମାନ୍ୟ ଏକ ଜଣ ବାଜାକର ସରସ୍ଵ ରଜା ପ୍ରକା, ଧନୀ ଚରବ, ମୂର୍ଖପଣ୍ଡିତ ଜ୍ଞାନ ଅଞ୍ଜନ ସମସ୍ତକୁହିଁ କୌଶଳରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଅଭିନ୍ନ ଖେଳା ଦେଖାଏ ; କେହି ସ୍ଵକା ତାହାର କୌଶଳ ନିର୍ମୟ କର ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯାହା କିଛି ଦେଖାଏ ତାହା ସମସ୍ତକ ନିକଟରେ ସତ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରତିରତ ହୃଦ । ଏପରି ନାହିଁ ସେ, ମୂର୍ଖ ନିକଟରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଓ ପଣ୍ଡିତ ନିକଟରେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଦେଖାଏ । ତାହା ହେଲେ ବା ବାଜାକରର କୌଶଳ କଣ ? ସେତେବେଳେ ସ ମାନ୍ୟ ଏକ ଜଣ ମନୁଷ୍ୟର କୌଶଳ ଦୁଇ ପାରନାହିଁ ତେତେଦେଲେ—

ମହାବାଜୀକର ପରମାମ୍ବୁ—ଙ୍କର

ବିଚିତ୍ର ମହିମା ବା ଭାବ ଅର୍ଥାତ୍ ସେ କିନ୍ତୁ କି ତେଜନ, ଶିନ୍ୟ କି ସ୍ଵର୍ଗବ, ସାକାର କି ନିରାକାର, ସର୍ବତ କି ନିର୍ବିଶ, ଦେଖିବ କି ଅଦ୍ଵେତ, କାହାକୁ କିଏ କେଉଁଠାରୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲୁ ଏକଥା ସେ ନ ଦୁଇକାଳେ କିରୁପେ ଦୁଇ ପାରବ ? ପ୍ରତ୍ୟେ ଦେଖ, ସମ୍ଭକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ବୋଧ କରିଯାଏ, ତେତେବେଳେ ଏହା ସ୍ଵପ୍ନ ବୋଲି ମନେ ହୃଦ ନାହିଁ ଏବଂ ଏକ ଜଣ ଅନ୍ୟ ଜଣର ସପ୍ରଦ ଭାବ କେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ କାଣି ପାରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ କି ଦଶ ଜଣକୁ ସୃଷ୍ଟି ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି ସେ ସମସ୍ତକର ଭାବ ଦୁଇ ପାରୁ ଅଛନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ସେ ଅଞ୍ଜନରୁପୀ ସ୍ଵପ୍ନ ଲମ୍ବ କର ଜ୍ଞାନରୁପୀ ଜାଗରଣ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ଵରୂପବସ୍ତାରେ ଉଦୟ ସ୍ଵରୂପ କରିବେ ତେତେବେଳେ ସମସ୍ତକର ବିବାଦ ଗଞ୍ଜନ ହୋଇ ଜଗତରେ ମଙ୍ଗଳମୟ ଶାନ୍ତ ସ୍ଥାପିତ ହେବ । ଏହରୂପ ଭାବ ଦୁଇ ପର୍ବତର ଫିର୍ମାନ ଦ୍ୱାରା ପରିବର୍ତ୍ତନ କର । (କିମଣି)

ଶ୍ରୀବିଷନ୍ଦନାଥ ଦ୍ଵାରା ଲାଭିତ ।

ନିବେଦନ ।

ଛାତ୍ର ବରତ୍ର ଶିଶୁ ସରଳା ବାଲିକା ।
ପଞ୍ଜିଲନୀ ମାତୃଭୂମି ମେନେହ ମଳିକା ।
ଉଦ୍‌ଦ୍ଵାରେ ହେଲୁ ତୋର ଶୁଭ ଅନୁଷ୍ଠାନ
ଭାବ ପ୍ରେମେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟ ମୋର ଫୁଲୁ ପ୍ରାଣ ।
କିଏ କହେ ତୋ ଜୀବନେ ନାହିଁ କିଛି ପଳ,
କିଏ କହେ ଏହା ରଜରଯହିଁ କେବଳ,
କେହି କହେ ଏହା ଅର୍ଥ ଅପବ୍ୟୁତ ନତ,
କେହି କହେ ଏହା ମାତ୍ର ସମୟର ବାତ ;
କିନ୍ତୁ ମେର ମନେ କେବେ ନ ହୃଦୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା
ଲେ ସରଳେ ତୁହି ଧାନା ସ୍ନାନା ଶୁନ୍ୟମୟ ।
ତୋର ଶୁଭ ଅବର୍ତ୍ତବେ ନାହିଁ କିଛି ପଳ,
ତୋ ଦର୍ଶନେ ନ ଜିନ୍ଦୁଲ୍ଲି କିଛି ଲୋ ମଗଳ,
ଏ ପ୍ରଳାପବାକ୍ୟ ମୋର ନ ମାନଇ ମନ
ମୁଁ ତୋ ମଧ୍ୟେ ଦେଖେଁ ନାନା ଶୁଭ ସଂଘଟନ ।
ତୋ ମୁଁ ମଧ୍ୟେ ଦେଶର ଭାବ ପ୍ରମିଳନ,
ସମସ୍ତ ଜାତର ମହା—ମଧ୍ୟ—ବନ୍ଧନ,
ମେହିଁ, ପ୍ରାତି, ଏକତାର ମହାସମ୍ମନ୍ୟ
ମହାତ୍ମା ଦେଖି ପ୍ରେମେ ନାହେ ମୋ ହୃଦୟ ।
ତୋର ନାମ ଉଚାରଣେ କଳପନ୍ୟଶୀଳ ;
ସମ୍ପଦ ଦେଶର ଏକ ଚିଦ ଦିଏ ରଖି ;
ରଖି ଦିଏ ତାର ପାଶେ ଏକ ମହାମନ
ଧୂତୁତ ବନ୍ଧନେ ବନ୍ଧା ପୀରତି ମିଳନ ;
ଦେଶର ଗୌରବ ଛାବି ସ୍ଵରଗ ପ୍ରତିମା
ଭୁଲୋକ ଦୁର୍ଲଭ ଯଥା ମହାଦେଶ ରମା ।
ତହିଁ ପାଶେ ଭାଜେ ସୁଖେ ଉନ୍ନତି ଶିଖିର
ସୁନ୍ଦର କଳସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଶାନ୍ତ ସନ୍ଦର,
କେତେ ମୋର ଦେଶବାସୀ ବନ୍ଧୁ ପରଜନ
କିମ୍ବଦେ ହୋଇଶ ମତ୍ର କର ଆଖାଲନ,
ଚତୁର୍ବନ୍ଦୀ ସିଂହପରି ହୋଇ ଦଳବଳ
ନାହିଁ କ୍ଲାନ୍ତି-ବୋଧ ପର୍ବେ ପୁରଧୀ ନିଷଳ ।
ଏ କି ଏକାବେଳେ ମିଥ୍ୟା କଳ୍ପନା ବିଳାସ
ନାହିଁ ଏଥ୍ ସତ୍ୟର କି ମହାନ୍ ପ୍ରକାଶ ?
ଫ୍ଲୋରେ ଏ କଳ୍ପନା ଛାବି ଲାଗେ ସତ୍ୟପର
ମନେ ହୃଦୟ ଦିନେ ଦେଶ ହେବ ଏହା ସର ।

ମନେ ହୃଦୟ ଉକ୍ତଳୀୟ ଜାତି ଥର ଥରେ
ହେବ ଏକ ମହାଜାତ ଏକହୁବ ତଳେ *
ଭୁଲି ତୁମା ବ୍ୟବଧାନ ଥରୁର ପ୍ରଗେଦ
ଦେଶ ରବେ ଉକ୍ତଳୀୟ ଅଭିନ ଅଛେଦ ।
ଥିଲ ଦିନେ ପୀମା ଜୋଠାରୁ ଗୋଦାବା
ଦିନେ ମଧ୍ୟ ତାହା ସାଧ ଶିଶୁ ଶେଳପର ।
ହେ ପ୍ରାନ୍ତବିଦ୍ୟାସୀ ନର ରଖ ହେ ବିଦ୍ୟା ।
ପୂର୍ଣ୍ଣପ୍ରାଣେ ମାତୃପଦେ ଢାଳ ହେ ଉଚ୍ଛାସ ।
ଭୁଲି ରେଦାରେବ ନତ ସାମାନ୍ୟ ବିବାଦ
ଶୁଣ ହେ ସର୍ଗର ମହା ଅଶାର ସମାଦ ।
ରଖି ବିଦ୍ୟପଦେ ମତ କାର୍ଯ୍ୟ ଲାଗ ଭାଇ,
ବିଦ୍ୟାସୀ କର୍ମାର ବନ୍ଦ ଜଗତ ଶୋଯାଇଁ ।
ପରଶର ବିବାଦରେ କେତେକାଳ ମାତି
ଭୁଲିବା ଏ ମହାଜାନ ଥମ୍ଭେ ଏକଜାତ,
ଥମ୍ଭେ ଏକଭାଇ ଏକ ମାତୃପ୍ରତିନ ପାଷ୍ଟୀ
ଧର୍ମ ହେଉଁ ଭଲ ଦେହ ରକ୍ତରେବ ନାହିଁ ?
ବିଶନତାଦୀର ଶକ୍ତିଶାଳୀ କୋଳେ ବଢି
କେତେକାଳ ଅବଶାଦେ ଯିବା ଆହେ ସନ୍ଧି ?
ଧନୀ ଦେଉ ଧଳ, ଜ୍ଞାନୀ ଦେଉ ଜ୍ଞାନବଳ,
ଧର୍ମୀ ଦେଉ ଧର୍ମବୃକ୍ଷ, ବଳୀ ବାହୁବଳ ;
ସର୍ବେ ଏକମନେ ସବୁ କରଣ ସତ୍ୟହ,
ଗଢିବା ହେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଜାଗ୍ଯ ପ୍ରେହ ।
ଆଉ କାହିଁପାଇ ତେବେ ଘରେ ଘରେ କଳ !
କେତେକାଳ ବନ୍ଧଥିବ ଉନ୍ନତି-ଅର୍ଦ୍ଦି !
କେତେକାଳ ଶୋଇଥିବା ମୋହମାୟାବଳେ !
ଭରତେ ସକଳେ ଭରି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ !
ଡାଙ୍କି ଅସିଲାଗି ରବି, ପୂର୍ବାଶୀ ଉକ୍ତଳ,
ଦିବସର ନିଦ୍ରାବଳେ ହେବ ରୋଗ ପଳ ।
ଯମ୍ବାଦାତେ ରୋଗ ହୋଇଯାରେ ପରମତ
ଅଟେ କି ବିଧି-ବିଧାନ ଶୟନ ନିୟତ ?
ବେଳ୍ତେ ପାଦଧାନ ହୃଦ ହେ ମୋ ଦେଶଭାଇ
ବିବାଦ ବା ବିଷୟାଦେ ଆଉ ବେଳ ନାହିଁ ।
୭୦, ୭୦, ପ୍ରଭୁପଦେ ରଖି ନିଜମତ
ଲାଗ କର୍ମଯୋଗେ ଗାଇ “ଜୟ ବିଶ୍ୱପତି” ।
ଶ୍ରୀ ମଦନମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ ।

* ସମସ୍ତ ଶିଖ ଭଣ୍ଡ ପ୍ରଦେଶମାନ ଏକ ଶାସନାଧୀନରେ ରହିବ ।

ଟିପ୍ପଣୀ ।

* ମହାବିନାୟକ ।

ବଙ୍ଗଲା ନାଟ୍ୟର ରେଲ୍ ଗାଡ଼ିରେ କଲିକତା ଆଜିକୁ ଯିବାବେଳେ ଧାନମୟଳ ସ୍ଥଣନଠାରେ ଯେଉଁ ପର୍ବତ ରେଳବାଟର ପଣ୍ଡିମ ପ୍ରାଣୀର ପ୍ରାୟ ଦଶେ, ପେହି ମହା-ବିନାୟକ ଶୌଲ । ଯେଉଁ ବିନାୟକଦେବଙ୍କ ଅଧ୍ୟାନ ଯୋଗୁଁ ପର୍ବତର ଏପରି ନାମକରଣ ଦୋଇଥିରୁ ତାଙ୍କର ମନ୍ଦର ଉତ୍ତର ପ୍ଲାନେଟ୍ ପ୍ରାୟ ଦୂରଦ୍ରୋଶ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଉତ୍ତର ସ୍ଥଣନଠୁ ଉତ୍ତରରେ କିନ୍ତୁ ଅଗ୍ରପର ହୋଇ ପଣ୍ଡିମ ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ଗଲେ ପର୍ବତ ପ୍ରାନ୍ତ ଭାଗରେ ଯାଇ ମନ୍ଦର ପଡ଼େ । ପେହି ପଣ୍ଡିମାରିମୁଖୀ ସତକରୁ ଦସିଶ ମୁଖରେ ମନ୍ଦରରୁ ଉଠିବାକୁ ହୁଏ । ସମତଳରୁ ପ୍ରାୟ ଶାପାଦ ଉଚ୍ଚିରେ ପର୍ବତର ନିମ୍ନନିମ୍ନରେ ମହାବିନାୟକ ମନ୍ଦର ଅବସ୍ଥିତ । ପ୍ଲାନଟି ଅଛି ମନୋରମ । ପ୍ରକୃତ ଏବଂ ବିକୃତ ଉତ୍ସର୍ପ ଧମନୀୟ ଦ୍ୱାରା ଅତ୍ୱର ବିଚାର ହୋଇଥିଲୁ । ଚମା, ନନ୍ଦିଆ, ଅମ୍ବ, ପଣେ ପ୍ରକରିତ କେତେକ ପର୍ବତ ଗଛ ସେଠାରେ ବନ୍ଧୁ ଗୁଣ୍ଡ ମେଳିରେ ଥାଇ ଅପୂର୍ବ ବେଶରେ ଯାହିମାନଙ୍କୁ ଅସାଧନା ଦିଏ । ମନ୍ଦର ଚର୍ବର ପାଦକଳେ ଅଥବା ଉତ୍ତର ପାର୍ଵତରେ ଗୋଟିଏ କଳପୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡ ଅଛି । ଏହି କୁଣ୍ଡଟି ଭୁବନେଶ୍ୱର କେଦାରଗୌରୀ-କୁଣ୍ଡର ଅନୁରୂପ, କଳମଧ୍ୟ ସେହିପର ସୁଜ୍ଜ ଓ ସୁଖାଦୁ । ଏହାର ଜଳ ମନ୍ଦର ଉଚ୍ଚିରର ଅଥବା ଦସିଶ ପାର୍ଵତ ଗୋଟିଏ ନୀଣ କ୍ଷରରୁ ଅସୁଅଛି । ଏହି ଝରର ନାମ ଦେଇଥାଏ ହେବ । ଏହି ଝରର ଜଳ ଉପରେ ପ୍ରାୟ ପର୍ବତ ହାତ ଦସିଶରୁ ଝର ଅସି ପ୍ରଥମେ ମନ୍ଦରର ଦସିଶର୍ତ୍ତୀ ଗୋଟିଏ ଶୁଦ୍ଧ କୁଣ୍ଡରେ ଅଞ୍ଜଣ୍ଟା-କାର ଧାରାରେ ଗଛେ । ଏହି ଧାର ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚହାତ ଉଚ୍ଚିରୁ ଗୋଟିଏ ଦୁଃଖ ମୁଖରୁ ବାହାର ଯାହିଁ ସାଧାରଣଙ୍କର କୌତୁକଳ ରକ୍ଷକ କରେ । ଏହି ଝରର ଉତ୍ସର୍ପ ପ୍ଲାନ୍ କିଏ ତାହା କେହି ପ୍ରିର କର କରୁ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତେବେ ସ୍ଲାନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କର ବିଦ୍ୟା ସେ ପର୍ବତୋପକଣ୍ଠସ୍ତ ସୁନାଙ୍କର ଏହାର ଦୂରା । ଏହି ଝରଟି ସମତଳରୁ ପ୍ରାୟ ଅର୍ଦ୍ଧମାଲାକୁ ଦୂରରେ ଥିଲା । ସେଠାକୁ ଉଠିବାକୁ ହେଲେ ଯାହିକୁ ଯେପରି ଯାଏ କରିବାକୁ ହୁଏ ସେହିପର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଅଶ୍ରୁ ।

ଦେଖାଯାଏ, ତାହାର କିନ୍ତୁ ଦସିଶରେ ଯେଉଁ ଅଷ୍ଟଶହୁ ଅଛନ୍ତି, ତାହା ମନ୍ଦର ପୃଷ୍ଠ ପ୍ରତି ଦଶହାତ ଦେଇ । ଉତ୍ତର ପାର୍ଵତରେ ବା ପୂର୍ବପାର୍ଵତରେ ଗୋଟିଏ ସକର୍ତ୍ତା ଶିଳାବନ୍ଧର ପଥ ଦେଖାଯାଏ; ପେହି ବାଟେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉତ୍ତର ଝର ପର୍ବତୀ ଉଠିବାକୁ ହୁଏ । ମଧ୍ୟରେ ବିଶ୍ଵାମର ଉପପୁନ୍ଦ୍ର ପ୍ଲାନ୍ ନାହିଁ । ପରି ପଦରେ ଶିଳାଧୂଳନର ଅଥାକା, ଖଣ୍ଡି ଏ ଶୈଳେ ଅନୁଯାୟୀ ମହାବିଷବ ! ସେଥିପାଇଁ ଉତ୍ସର୍ପ ପାର୍ଵତ ଯିବାକୁ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ କଷ୍ଟ ହେଲେହେଁ ଏକାଳରେ ପୁଣିତ ଅଶୋକ କୁଞ୍ଜ ତାହା ସଙ୍ଗେ ଦୂର କର ଯାହିଁର ଗମନୋ-ସାହ ବଜାଏ । ଅଣ୍ମେମାନେ କେବଳ ଏହିପର ସ୍ତର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଅଶୋକପୁଷ୍ପ ବକ ଏବଂ ପାଠଳ ରୂମାବତ ଲମ୍ବିତ ଲମ୍ବିକଣଳମୂର ଘୋନ୍ଦିର୍ଯ୍ୟରେ ଅଳୁଷ ହୋଇ ଉଚ୍ଚି କଳମ୍ବିତ ନବ ନବ ପ୍ରବକ ଦକ୍ଷିଣାରେ ଅଳୁଷରେ ଯାଇ ସେହି-ଠାରେ ଉପପୁଣିତ ହୋଇଥିଲୁ । ଏହି ପ୍ଲାନଟି ଯେପର ନିର୍ଜନ ସେହିପର ଭୀଷଣ । ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ରମ୍ଭିକାଦ ଧାପଦ କୁଳର ଲାଲାତୁମି । ଶୁଣିଲାପଣି ମହାବିରୀଷିକା ପାହି-ଦୂଦୟରେ ପ୍ରକଳ୍ପ କରିଏ । ସେଉଁଠି ଝର ଜଳ ସହିତ ହୋଇଥିଛି, ତାହା ଦେଇ ଦଶେ ନାହିଁ । ତିକିଏ ସ୍ତର ପ୍ରାୟ ପୀତାର । ହୁଏତ ତେଣୁ ଲୋକେ ତାହାକୁ ସୁନା ଝର ନାମ ଦେଇଥିଲା । ଏହଠାରୁ ଦୁର୍ଗମତର ପଥରେ ଅଛି ଶଣ୍ଗେତୁର । ଉଠିଲେ ପରବକ ଶୁଣରେ ଉପପୁଣିତ ହେବାକୁ ହୁଏ । ସେଠାରେ ବେଶି ବଂଶକୁଷ । ସାଧାରଣତଃ ତଥତ୍ୟ ଶଅର-ମାନଙ୍କ ଛନ୍ଦା ଅନ୍ୟ କେହି ତେଣେକି ଉଠିବାକୁ ସାହକ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଧାପଦସ୍ଥେବାଦର ପେହି ଶବ୍ଦିମାନେ କେବଳ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କଣ୍ଠ କଣ୍ଠ କାଟିବାକୁ ନିର୍ଭୀକ ଭାବରେ ଶୁଣିଦେଶକୁ ଉଠନ୍ତି । ସେ ଯାହା ହେଉ, ଏହି ପ୍ଲାନରେ ଠିଥ ହୋଇ ଉତ୍ତର ମୁଖରେ ତଳକୁ ଗହିଲେ ଏକ ଅପର ଦୃଶ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିକି ପ୍ରିର କର ଦିଏ । ଦିଗ୍ବିନ୍ଦୁମୂର ପୂର୍ବରୁ ପଣ୍ଡିମ ପାଏ ଏହି ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତକାର ସୀମରେ ସୁଦ୍ର ଦୃଷ୍ଟି କେତେ ଶୈଳ କେତେ ଉତ୍ତରିଦ ଏକାଧିକ ଅନୁରାଗିକାରୀ ଦେଖା ଦେଇ ଏକ ଉତ୍ୟୁଷା ମନକୁ ଅଶେ । ଶାସ୍ତ୍ରବର୍ଗୀ

ସେହି ପୁଜ୍ଞ ସମତଳ ବାଲ୍କା ଶିଥା ଉପରେ ଶୈଳ ଉଭିଦ
ହୃଦୟକ ଅବୁଦ ଦେଖି ମନେ ହୁଏ, ସେହି ପୁରାଣ ପ୍ରଥିକ
କୁରୁଶେଷର ଏହି ଅଧି ଅକ୍ର୍ମ ଚନ୍ଦ୍ରକାର ବ୍ୟୁଦ ? ସେହି
ଉଭିଦ ପଦାତପକ୍ଷମଧ୍ୟରେ ଶର୍ଵିତୁତ ଶୈଳଶୁଦ୍ଧକ
ଯଥାର୍ଥରେ ମହାଗନର ଶୋଭା ଧାରଣ କରିଅବୁନ୍ଦି । କବିଙ୍କର
ଏହି ଉପମା କେବଳ ଏହିପରି ପ୍ରାକରେ ଅନୁରବକୁ ଥେବା
ଦୂରର ଜଳାଧାର ଗୁଡ଼ିକ ପୁଷ୍ଟିର ଶାଳୁଳୀ ଏବଂ ଅଶୋକ
ପୁଷ୍ଟିକ ଅନୁରଳିରେ ରକ୍ତଧାରୟର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ କି ?
ଏହି ଅଶଳର ସମସ୍ତ ଶୈଳ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ବିନାୟକଶୈଳ
ସର୍ବାପଣା ଉନାତ, ପ୍ରଶର୍ପ ଏବଂ ରୟୁକର । ଏହି
ଅତ୍ୟଥକ ଦୂର୍ଦ୍ଦର୍ଶିତା ଏବଂ ରୟୁକରତା ହେଉଥିବା ପ୍ରାତିନ୍ଦ୍ରିୟ
ଉଳୁଳିର ବହୁଳ ଶୈଳ ବିହାର ବିହାର ପ୍ରିୟ ବୌଦ୍ଧମାନେ
ଦ୍ୱାରେ ଅଣୟ କରି କିନ୍ତୁ ପ୍ରାପନ କର ପାର ନାହାନ୍ତି ।
ଏହି ଶୈଳର ପରିଚିତ ପ୍ରଳମାନକରେ ଅବଶ୍ୟ ବୌଦ୍ଧ-
ମାନଙ୍କ ଅମେନର କୌଣସି ପରିଚଯ ମିଳ ନାହିଁ । ତେବେ
ପ୍ରାମୟ ଲୋକେ କହନ୍ତି ଯେ ଏହାର ଶିରରେ କେତୋଟି
ମୁଖୀ ଅଛି, ଦର୍ତ୍ତମାନ ସେଶୁଦ୍ଧକ ଉଙ୍ଗିଠୁଳି ଗଲଣି,
ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେଠାର ବାଟ ପଡ଼ି ଗଲଣି । ସତରଂ ଦ୍ୱାରା
ଅଲୋଚନା ଏହିନି ଅମ୍ବବ । ଦର୍ତ୍ତମାନ ମନର ସମ୍ବନ୍ଧରେ
ପ୍ରାକିତଃ ଦିର୍ଣ୍ଣି ମୋଟିଏ କଥା କହି ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗ ସାଙ୍ଗ
କରସିବ ।

ମନ୍ଦରଟି ବୃଦ୍ଧପ୍ରାଚୀନ ନୁହେ । ସେଉଁ ଦେଉଳିଲେ
ଦେବତା ଅଛନ୍ତି ଅଳ୍ପକାଳ ପୂର୍ବେ ତୁଳପୂର୍ବ
ନନ୍ଦ । ଦର୍ଶଣଶାଳା ଫାର ତାହାର ସମ୍ମର ବିଧାନ
ହୋଇ ଥିବାରୁ ଅଧୁନିକ ପ୍ରାୟ ଜଣା ଯାଏ । ମୁଖଶାଳା
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଉଳ ସଲଗ୍ନ ମନ୍ତ୍ରପଠି ଅସପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଅଛି । କେବଳ
ଶବ୍ଦ ନିର୍ମାଣ ପରେ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ଲଟି ଅଛି କି ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ଦର
କୌଣସି ସମୟରେ ଭାଙ୍ଗିଯାଇଅଛି, ଦେଖିଲେ ବଢି ସଶୟ୍ୟ
ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଯେତୋ ସେବକମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ତାହା ନିର୍ମାଣ
କାଳରୁ ଅସପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଅଛି । କଳାପାହାଡ଼ ଭାଙ୍ଗିବା କଥା
ଓଙ୍କାର ଦେଲେ ସେମାନେ ଆଉ ମତ ରଖା କରି ପାରନ୍ତି
ନାହିଁ । କାରଣ ଅଷ୍ଟଶମ୍ବୁକର ରହିପୋଠରେ କେତେକ ଶିବ-
ଲଙ୍ଘନର ପାଠ କପାଳ, ଦେଉଳ ପାଳିତ ବୃତ୍ତର ତୁଳନ
ଲଙ୍ଘନ ଆହୁ ଗରୁଡ଼ ପ୍ରଭୁ ବିରାହର ଗନ୍ଧ ଅଙ୍ଗ ଦେଖି

ଏହା କବାପି ଅସ୍ତିକାର କର ପାରିବେ ନାହିଁ । ସେ ଯାହା ହେଉ ବିନାୟକ ନାମରେ ଏହି ମନ୍ଦର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ଦେଉଳର “ଗଣେଶୋ ଜ୍ଞାନେ ବିଶ୍ୱାସ ଶିବୋ-ଦୂରୀତଥେବଚି ।” ଏହି ପଞ୍ଚ ଦେବତା ଏକବି ବିଦ୍ୟମାନ । ଏକ ଚତୁର୍ବୋଣାକାର ମହା ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ କୂର୍ମପୁଷ୍ଟାକାର ଏକ ମହା ଶିଲ୍ପରେ ଏହି ପଞ୍ଚ ବିଗ୍ରହ ଖୋଦିତ । ପଞ୍ଚମ ମୁଖରେ ମୟୋର ଉତ୍ତରକୁ ନଳେ ପଦ୍ମଶରେ ବାମେ ଶିବ ଏବଂ ଦସିଣେ ବିନାୟକ ପଢନ୍ତି । ପୁଷ୍ପ ଭକ୍ତରେ ଶିବଙ୍କ ପାଖକୁ ଦେଖୁ ଏବଂ ବିନାୟକ ପାଖକୁ ଦୂର୍ଗା, ମଧ୍ୟରେ ଜ୍ଞାନ ଥାବସ୍ଥିତ । ଏକ ଲଙ୍ଘ ଉପରେ ଏହିପଞ୍ଚ ଦେବତାଙ୍କର ପୂଜାଦି ହୋଇ ଥାଏ ଏପରି ବିଗ୍ରହ ଉକ୍ତର ଅନ୍ୟଥି ଦୃଷ୍ଟି କୁଏ ନାହିଁ । ଦର୍ଶଣ ଶକ୍ତିର ବିଜାକାର ବିଷ୍ଣୁ ଦେବ ଏହି ଦେଉଳ ତୋଳାଇ ଯେଥିରେ ଦେବତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପୂର୍ବକ ସେବାନ୍ତରୁଧ ବୃତ୍ତିବାତୀ ଶକ୍ତି ଦେଇ ଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଥିରେ ସେବା ଲୁଣି ୨, ବାଟି ଜିମି ଦର୍ଶଣ ରଜନ୍ତର ଶକ୍ତିଥାତ୍ତି । ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପ୍ରାୟ ୫ ଗୋଟି ଗୁଡ଼ିଳ ଖରତ କୁଏ ଏବଂ ଦନରେ ତିନି ଥର ରୋଗ କୁଏ । ରଜା ବଷ୍ଟଳକୁ କେଉଁ ଶତାବ୍ଦୀର ଲୋକ ମେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ବିଶେଷ ପ୍ରମାଣ ହସ୍ତରତ ହୋଇ ନାହିଁ । ତାହାଙ୍କର ବ୍ୟାଧାମୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବୋଲି ଅଖ୍ୟାତ । ବରର ଷ୍ଟେଶନର ଅନନ୍ତ ଦୂରରେ ଅଦ୍ୟାପି ଏହାର ରହାବଶେଷ ରହିଥିଲା । ତଥା କୁମାର ପଦ୍ମମୋତ୍ତମକୁ ପୁଷ୍ପରଣୀ ନିକଟରେ ବ୍ୟାପ୍ର ଶାଇଥିବାର ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଏବଂ ଚରିତ ପଦ୍ମମୋତ୍ତମାର ପାଲରେ ଦଶିତ ଅଛି ବୋଲି କେହିଁ କହନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ପ୍ରାଚୀନ ଦେବତାର ଉପରେ ପୂର୍ବ ବଳା ସ୍ଵର୍ଗୀୟ କୌଣସି ନାଥ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଯହିରେ ଗୋଟିଏ ଦେଉଳ ତୋଳା ହୋଇ ଥାଏ । ଏଥିରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଦେବତାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଲାହା । ଏଠାରେ ପ୍ଲାଯିବାସୀ କେହି ନାହାନ୍ତି । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମରୁ ଘେବକମାନେ ନିତ ଥସି ନାତ ଚଲାନ୍ତି । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଶିବରାତି ଏବଂ ରଜସଂଦାନ୍ତ କି ଏଠାରେ ବହୁ-ଲୋକ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରମାଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଯାହିମାନେ ଯେତୋରେ ଉତ୍ସବରେ ବିଷ୍ଣୁ ହୋଇ ପଡନ୍ତି । ଯତ୍ନୁବନ୍ଧାତ ଯାହିମାନଙ୍କ ସ୍ତରା ପାଇଁ ଅଜିକାଲ ବଳ ପରାମର୍ଶ ମେଲାଯମୟିଛେ କବେ ଶୁଦ୍ଧିଏ ପର୍ଶଶାଳା ତଥାର କର ଦିଅ ଯାଏ । ମେମାନେ ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଏଥରୁ ଗୋଟିଏ ୯

ଅଧିକାର କର ସେ କ୍ଷଣକ ପସଂ ବଢ଼ିର ସେ ସବୁ ପର୍ଶଶାଳା ମାନନ ପ୍ରତ୍ୟେକ କରିଥିଲୁ । ସେଠାରେ ପୁଣି ପାଖଙ୍କ ଉପ୍ରତି ଅସ୍ତ୍ରର ଏ କଳ୍ପନାକୁ ଅହୁର ସବଳ କରୁଥିଲୁ । ବିନାୟକ-ଚୌଳର ଏହି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପାଠ ଅଛି ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ ପ୍ରାୟ ସମୟ ଯାଦିକର ଦୃଷ୍ଟିଗୋକର ନ ହେଉ ଶୁଣିଗୋକର ହୋଇ ଥାଏ ତାହାର ନାମ ଶ୍ରୀ ଶୋଇ ।

ମହାବିନାୟକରୁ ବାହୁଦ୍ର ଅଧିଳ ବେଳେ ପୂର୍ବମୁଖରେ
ସଞ୍ଜକରେ ପ୍ରାୟ ଅର୍ଦ୍ଧକୋଣ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ
ଶ୍ରୀଶୋଇ ।

ସେଠାରୁ ଗୋଟିଏ ଏକ ପରାରେ ଦସିଣକୁ ଅର୍ଦ୍ଧକୋଣ ଗଲେ ଶ୍ରୀଶୋଇ ପଡ଼ିବ ଏ ଖରମ ପଥରେ ପଥକ ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ହୋଇ ଫେରିଲେ ତାକୁ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ ବୋଲି-
ବାକୁ ହେବ । ଏକ ବିମ ପତ୍ର ଦ୍ୱାରା ସୁରକ୍ଷାରେ ପୁଣି ଶର୍କ୍ରିଲ-
ବାସ୍ତବ ଏ ରୀଖଣ ଶୈଳ ଦେହରେ ଶର୍କ୍ରିଲବାହିନୀ ଶ୍ରୀକୁର
ଅସ୍ତ୍ରାନ କେତେ ରୀଖଣ ହୋଇ ନ ଥିବ ? ଏହା ବିଶୁର
ଅନେକେ ଏସ୍ତାନକୁ ଅଗ୍ରସର ସ୍ତରାନ୍ତି ନାହିଁ (ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦ
ଶାବକ ସହାୟରେ ଏହି ସ୍ତାନ ଲେଖନ ଦୃଷ୍ଟି ପଥାରୁଚି
ହେଲା) । ସମତଳ ତୁମିର ବିନାୟକଧୀତ ତୁଳନାରେ ଏସ୍ତାନ
କିନ୍ତୁ ଅଧିକ ଉଚ୍ଚରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସ୍ତାନଟି ଅଛି ନିର୍ଜନ ଏବଂ
ଶୁଣ୍ଯାଶୀଳନ । ଏଠାରେ ମୋଟିଏ ପାହାନ୍ତି ଖେଳରେ ପାଶାଶ
ଦେଖରେ ଝିଲମସ୍ତା ଗୁମ୍ଫା ମୁଣ୍ଡି, ତାହାଙ୍କ ଦୂର ପାଖରେ
ପାର୍ଶ୍ଵ ଯୋଗିନିଜଣ ଦିଦ୍ୟମାନ । ଏହି ବେଦାର ଦସିଣ ଭାଗରେ
ଗୋଟିଏ କ୍ଷର ଅଛି । ଏହା ପୂର୍ବ ଦଶିତ କ୍ଷରତାରୁ ଆକାର
ପ୍ରକାରରେ ବଡ଼ ଏବଂ ଏହାର ଶଦ କିନ୍ତୁ ଦୂରକୁ ଶୁଣା
ସାଏ । ଏହି ଶାନ୍ତିରପାତ୍ରିତ ସ୍ତାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲୁଛଣି
ଦୃଦ୍ୟ ଶୁଣୀବଳ ଦୃଏ ସ୍ଥାର ଜଞ୍ଜଳର ଦର୍ଶକତା ଓ
ଉତ୍ତରାଙ୍ଗ କୁଆତେ ଉତ୍ତରାଙ୍ଗ ହୋଇଯାଏ । ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତରେ
ଏହା ମୋଟିଏ ଶାନ୍ତି ଧାମ ଅଶ୍ରୁମଧର ବୋଧ ଦୃଏ । ନବିଳ
ଭାଷାରେ,—

ଉତ୍ତର ଜନର ଅବସାଦକର

ଯୋଗୀବର୍ଣ୍ଣିଙ୍କ ସେ ସ୍ତାନମନୋହର । (ରାଧାନାଥ)

ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ଅଶ୍ରୁମରେ ଜଣେ ବାବାଜାନ ଅଛନ୍ତି । ସେ ଏହି
ଶୁଣ୍ଟାଙ୍କର ଉତ୍ତରକ ଅଥବା ସ୍ଥାନୀୟବାନମନ୍ତର ବାନୀ
ଚୌକୁଟି । ଏହାଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ଶିଥ୍ୟ ଏହି
ବାନୀ କର ଅରୁଥିବାନ୍ତି । ଦୃଏତ ଅଛି ସ୍ତାନିକ

କାଳରେ ଏହି ଅଶ୍ରୁମରେ ଶୁଣ୍ଟାବାପୀ ଯତିମାନଙ୍କର ମେଲା
ହେଉଥିଲା । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଶୁଣ୍ଟାକୁ ଯିବାକୁ ଏହି ଶ୍ରୀ ଶୋଇରୁ
ଗୋଟିଏ ବାଟ ଅଛି ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ବାଟଟି ପଡ଼ି ଯିବାକୁ
ସେଠାକୁ ଯିବାର କାହାର ସୁଦିଧା ନାହିଁ । ଏହି ବାବାଜାନ
ମଧ୍ୟ ଶୁଣ୍ଟା ସମକାରେ ସବିଶେଷ କିଛି କିନ୍ତୁ ପାନଲେ ନାହିଁ
କିମ୍ବା ସେ ସୁକା ଦେଖି ନାହାନ୍ତି ।

— ୫୦୫ —

୭—ଧଉଳିଗିର !

ଭୁବନେଶ୍ୱର ପ୍ରାୟ ମାଇଲ ଦସିଣ ପୂର୍ବରେ ଦୟା
ନଥର ପୂର୍ବପାରରେ ଧଉଳିଗିର ଅବସ୍ଥିତ । ଏହି ଧଉଳିଗିରତ
ଅନ୍ତର୍ଭାବରେ ଲତାଗୁରୁକୁଳ ନୁହେ କି ଧରଣୀରଳ
ନୁହେ, ଅଥବା ଘାପଦର୍ଶକୁଳ ନୁହେ । ଗୋଟିଏ ନାରଧ ଶୁଣ୍ଟା
ପାଶାନୀୟ ଟାଙ୍କି । ଏହି ମନ୍ଦର ପାଦଦେଶରେ ଅଥବା
ଦୟା ନଥ ବନ୍ଧର ଅବ୍ୟବହିତ ପୂର୍ବଭାଗରେ ଗଣେଶ ମନ୍ଦର
ଅଛି । ଏହି ଗଣେଶଙ୍କ ଲୁଗି ପୂର୍ବୋକ୍ତ ବିନାୟକ ଚୌଳପର
ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିବର୍ଷ ରଜଥକାନ୍ତିକ ଗୋଟିଏ ମେଲା
ହୁଏ । ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚକୋଣ ଦୂରରୁ ଲୋକ ସବୁ ଅସି ସେ ଦିନ
ଜମନ୍ତି । ଭୁବନେଶ୍ୱର ଗଣେଶଙ୍କ ପର ଏଠା ଗଣେଶଙ୍କର
ଶିଳା ଶିଲ୍ପାଦି ଅଭିଭୂତ । ଏପରି ଗଣେଶ ମୂର୍ତ୍ତି
ଉକୁଳରେ ବିରଳ । ଏହି ମନ୍ଦର ଦସିଣ ପାର୍ଶ୍ଵରେ ବହୁ
ରଙ୍ଗରେ (ବୈରଙ୍ଗ୍ୟର) ମହାଦେବଙ୍କର ମନ୍ଦର ଅଛି ।
କପିଳପଥହତାର “ଶ୍ରୀ ଚଳାତ୍ ସମାନ୍ଦମ୍ ବହୁରଙ୍ଗରା
ବଧ” ଏହି ଶ୍ଲୋକରେ କଥତ ହୋଇ ଅଛି ଯେ, ଶ୍ରୀଗିରି
ଠାରୁ ଏହି ବହୁରଙ୍ଗରଙ୍କ ମନ୍ଦର ପର୍ଯ୍ୟକ୍ତ ପୂର୍ବପଥିମ
ସିମାଦକ ସ୍ତାନକୁ ମଧ୍ୟ ପଞ୍ଚକୋଣ ବୋଲିପାଏ ଏବଂ ଚିଦିତ୍
ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପଞ୍ଚକୋଣି ବୋଲିପିକ । ଏହି ମନ୍ଦର
ଉତ୍ତର ପାର୍ଶ୍ଵରେ ଗୋଟିଏ ବିଷନ ପଥ ଅଛି, ସେଥିରେ ପୂର୍ବ
ମୁଖରେ ଧଉଳି ଶିଖରକୁ ଉତ୍ତିବାକୁ ଦୃଏ । ଉତ୍ତିଲାବେଳେ
ଦୂରଥାତେ ଧାତୀ ଧାତୀ ପ୍ରକାଶ ଶିଳା ତାହା ଉପରେ
ତାହା ଉପରେ ମାତ୍ରୀ ବସିଥିଲୁ ପର ଦିଶେ । ପାହାଡ଼ର
ଉତ୍ତର କପିଳେ ଏହା ଅନ୍ୟ ପାହାଡ଼ ପାର୍ଶ୍ଵରେ ବିଷନ
ଦିଶିବ । ବରା ପୁରାର ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦର ଉତ୍ତରତାରେ କେୟିଷ୍ଟ
ହେବ । ପାହାଡ଼ ଶିଖରକୁ ମଳେ ଗୋଟିଏ ଦେଉଳର
କକାଳ ଧିଶ । ଏଥିରେ ଧଉଳିଗିର ବା ଧକଳେଶ୍ୱର

ଶିବ ଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ମନ୍ଦରର ଦସିଣ ଉତ୍ତିର ଅବଶେଷ ମାତ୍ର ଯାଣିରୁପେ ରକ୍ଷଣିଲାପ୍ତି ସେଇ ଦଶ୍ୟମାନ । ମନ୍ଦରର ତଳେ ଗୁରୁ ସ୍ଵରୂପ ଗୋଟିଏ ପାର୍ବତୀଙ୍କାହା ବା ଚିରିଗର୍ଜ ପଣ୍ଡିମାଉମୁଖରେ ନିମ୍ନପ୍ରବଶ ହୋଇଥାଛି । ଏହି ମନ୍ଦରର ମୁଖୀଙ୍କା ଏବଂ ଗୁହାମୁଖ ଏକ । ପୂର୍ଣ୍ଣାଦିବୟାକାଳରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ସୂର୍ଯ୍ୟକର ଆଗେ ଏହି ଗୁହାମୁଖ ଘର୍ଣ୍ଣିକଥା କରିଥାଏ । ଗୁହାପୂଷ୍ପର କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର ପାର୍ବତୀରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଖର୍ବିଥ ଶିବଲଙ୍ଘ ଅବସ୍ଥିତ । ଗୁହାର ଗଭୀରତୀ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାହାରକୁ ବିଦତ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାନା କିଂବଦ୍ଦ୍ରୀ ଲୋକ ମୁଖୀରେ ପ୍ରତିଲିପି । କେହି କେହି କହନ୍ତି ଏହି ଗର୍ଜର ଶର୍ଣ୍ଣିରିର ଗୁଣା ସହିତ ସଂଯୋଗ ଅଛି । ସାଧ୍ୟମାନେ ଏହି ସୁତ୍ରଙ୍ଗରେ ପ୍ରାୟ ଗତାଗତ ହୁଅନ୍ତି । କେହି କେହି କହନ୍ତି କଷ୍ଟ ସ୍ଵିକାର କର ବହୁତ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଗ୍ରପର ହୋଇ ପାରିଲେମନ୍ତରେ ସାଧୁଙ୍କର ଅଶ୍ରୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ସେଥିରେ ସହଜରେ ବସି ରିତି ହେବ । ଏହି କଥାଟା ପେଣ୍ଠି ବିଶେଷ ଘଟନାର କିମଦନ୍ତ୍ରୀରୁ ଲୋକେ ସପ୍ରତି କରିଥାନ୍ତି, ତାହା ଏହି :—“କଣେ ଶୂଳରେଣୀ ଶୂଳକୁଳାରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଅବୋଗନ୍ ଲୁଗି ରତ୍ନପୁତ୍ରଙ୍କ ହେଉଛି” କାହାରଠାରୁ ଏହି ଧରିଲି ଗୁଣାବାସୀ ସାଧୁଙ୍କର ଅଶ୍ରୁ ନେବାର ଉପଦେଶ ପାଇଁ ଲୁହା ଅଭିମନ୍ତରେ ପ୍ରଧାବିତ ହେଲା ଏବଂ ଅତି ରତ୍ନରେ ଗୁହା ରତ୍ନରେ ପରି ଦୂରକୁ ଅଗ୍ରପର ହେଲା । କ୍ରମେ ଗୁହା ମୁଖ ସ୍ଵର୍ଗ ଦେଖି ଅତି ପୂର୍ବପର ଯାଇ ନ ପାର କିଛିଦୂର ଅତି କଷ୍ଟରେ ବସି ଗଲା ଏବଂ ତପ୍ତରେ ଆହୁର ସଙ୍କୁଳିତ ହୋଇ ଯାନ୍ତେ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତିକ୍ଷା ଛାଡ଼ି ଉଡ଼ି ଗଲା । ପରଶେଷରେ ସେ କିଛିଦୂର ପେଟେଇ ପେଟେଇ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଚଢ଼ିରତ୍ନ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ କେଣମୁକ୍ତ ହେଲା । ତହୁଁ ସାଧ୍ୟମାନେ ମେହିତାରେ ଏପରି ଅଗନ୍ତୁକାକୁ ଦେଖି ଧକ୍କାର୍ପର୍ଦ୍ଦକ ତାତନା କରିବାକୁ ଅରମ୍ଭ କରେ । କିନ୍ତୁ ସେ ବାହାର ସମୟ ତାତନା ମହି ଅନ୍ତର ବ୍ୟାଧର ତାତନା ପେମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇଲା । ସେଥିରେ ସେମାନେ ତାହା ପ୍ରତି ଦୟାପ୍ରକଳ୍ପିତ ହୋଇ କହିଲେ “ତୁ ଅଜିତାରୁ ଧୂଆଁପଦ ଜାଇରୁ ନାହିଁ—ତାହା ହେଲେ ତୋହର ଏ ଗୋଟିଏ ଅତୁଣ୍ୟ ହୋଇ ଯିବ । କିନ୍ତୁ ସାବଧାନ ଏଠା କଥା କାହାକୁ ଜଣାଇବୁ ନାହିଁ—କଣାଇଲେ ତୋହର ପାତି ମୁଠୁ

ହେବ ।” ସାଧୁଙ୍କର ଏହି ସୁଧାମୟ ବାଣୀରେ ସେ ପ୍ରାଣ ପାଇ ସେଠାରୁ ଅସି ରୋଗ ମୁକ୍ତ ହେଲା ଏବଂ ସେହି ରହଣ୍ୟ ବହୁ-ବହୁକାଳ ଗୋପନ କରି ନ ପାର ଦିନେ ପ୍ରକାଶ କରି ସଂପାରତ୍ତୁ ବିଦୟା ନେଲା । ଏହି ଗଲୁଟି କେତେ ଦୂର ସତ୍ୟାଗ୍ରହିତ ତାହା ଜାଣିବା ଦୂରତ୍ବରୁ ହୁଏ । ଆହୁର ମଧ୍ୟ ଏହି ଦୟା କୂଳରେ ଦୟାବାର ଦଧିତ ମୁନିକର ଅଶ୍ରୁମ ଥିଲା ବୋଲି ବହୁ ପୂର୍ବ କାଳରୁ କିଂବଦ୍ଦ୍ରୀ ପ୍ରତିଲିପି ଅଛି । ତାଙ୍କର ନାମାନ୍ତର୍ଯ୍ୟାରେ ଦୟାର ଅଦ୍ୟନାମ “ଦ୍ୟ ଦ୍ୟା” ଥିଲା ।

ଦୟାବାର ଧୀର ମୁଜାନ୍ତ୍ର ଦଧିତ—

ଅଭିଷେକ ଫଳେ ପୁତ୍ରଯାର ବାଚ

ରବ ତଳେ ବିଭୁ ଦୟା ମୁନ୍ତ୍ରମତି

ଧରୁଳ ଦର୍ପଣ ଦୟା ସ୍ତୋତ୍ରବସଗ । ରଧାନାଥ ।

ସେ ଯାହା ହେଉ ଯୋଗୀମାନେ ଏଠାରେ ଥିଲେ, ଏହା ସତ୍ୟ କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଏହି ଗୁହା ରତ୍ନରେ କିପରି ବାସ କରୁ ଥିଲେ ତାହା ଅନୁମାନ କରିବା କଠିନ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ଗୁହା ମୁଖୀରେ ଠିଥ ହେଲେ ସେ ପଥର ପାଠ ଅତି ଗର୍ବବ୍ୟାପୀ ଘାସରେଣୀ ମହାଦୂର୍ଗର ରସ୍ତରେ ରତ୍ନରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ସାହାପ ହୁଏ ନାହିଁ । ତଥାପି ସେ ସମସ୍ତ ବିରୀପିକାକୁ ତୁଳି କରି ଦଳ ଦଳଲୋକ ସାଧୁଙ୍କର ଜୟନ୍ତୀଦ କରି ପଣିଯାନ୍ତୁ କିଛି ଦୂର ଠିଥ ଠିଥ ଯାଇ ହୁଏ ତେଣିକ କ୍ରମଟାଟା ନଈଁ କରି ଯିବାକୁ ପାଇ । ଅତି ବଢ଼ି ୧୦୧୫ ହାତ ଗଲେ ତେଣିକ ଦୂର୍ଗର ଏବଂ ଅନ୍ତକାର ସଙ୍ଗେ ଗର୍ଜର ଦ୍ୱିମୟକୁଣ୍ଡଳା ବଣଟାଟ ଗାସତ୍କୋର କଷ୍ଟ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଗୃହୀ ଘାସରୁକ ହୋଇ ଅସେ, ପଦେ ପଦେ ଜାବନ ସମୟ କାଗି ଭାବେ, ହତାତ ଭାବେ କିନ୍ତୁହୁଁ ବିଚିତ୍ର ନୁହେ । ଆସୁ ଆସୁ ଗୁହାମୁଖର ଅଲୋକ ପେଟେବେବେଜେ ତୁଳି ପଥରେ ପଦେ ପଦେ ତେଣିବେଳେ ଅରୋହି ପୁଣି କିନ୍ତୁ ସଂପାରତ୍ତୁ ବିଦୟାରରେ ପ୍ରବେଶ କଲା ପରି ଶାନ୍ତୁନା ଲାଭକରେ । ସେହି ପଥର ଛାତରେ ପିଣ୍ଡ ମାର ଯାଇ ଥିବାରୁ ତାହା ବୁନରେ ଧରିଲା ପରି ଦଶେ । ଗୁହାର ମୁଖୀଦେଶକୁ ଅସି ଗୃହ ଅତକୁ ମୁହିଁଲେ ଉତ୍ତର ଦଶିଶ ଉତ୍ତର ପାର୍ବତୀରେ ଶର୍ପ ଶାମଳ ସମତଳ ଦର୍ଶକର ନେବପ୍ରିତକର ହୁଏ । ଦଶିଶ ପାର୍ବତୀରେ ଅନେକ ପ୍ଲାନେଟ କୋଠର କୋଠର ହୋଇ ପଥର କଟା ହେଲାପର ଦଶେ ଏବଂ ସଂଖ୍ୟାନ ପାଇଁ

ତୁମିରେ ଉଚ୍ଚପ୍ରତି ବିଷିପ୍ର ଦୃଶ୍ୟଳା ସ୍ମୂପାଦିତୁ ଏହା
ଯଥାର୍ଥରେ କାହାର ରତ୍ନବିଶେଷ ଥିଲା ପର ବୋଧ ହୁଏ ।
ଏହା ପର ଏକ ସମୟରେ କଳଙ୍ଗର ନଗର ଥିଲା ? ବୌଦ୍ଧ
ନରପତିଗଣଙ୍କର ସେହି ଲୋକାରଣ୍ୟ ପ୍ରିୟପ୍ରାନ୍ତ କେଣେ
ଅର୍ଦ୍ଧାନ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳାର ଦେଖି ଧଉଳ ଏବେ କକ୍ଷାଳିଶାଳି
ପ୍ରବଧ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ପଞ୍ଚମ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଦୟା ଏଠାକୁ
ଯଥାର୍ଥରେ ଦର୍ଶଣ ପର ଦିଶେ—

କୋଠରଙ୍ଗ ଯହିଁ ବଦନ ବିଜ୍ଞନେ

ଧଉଳ ଦେଖଇ ଦୟା ଦରପଣେ । ରାଧାନାଥ ।

ପୂର୍ବ ପାର୍ଶ୍ଵରେ କୌଣସିଗଙ୍ଗ ସର୍ବେବର କରୁଷୋଶାକାର
ଦର୍ଶଣ ପ୍ରାୟ ଅଧ୍ୟଥାମା ଶୈଳକୁ ଲାଗି ରହିଥିଲା ପର ଦିଶେ
ଏହା ପାହାଡ଼କୁ ଯିବା ପାଇଁ ପୂର୍ବାକ୍ର ଖୁହା ମୁଖୀରୁ ଦିଶିଲା
ପୂର୍ବ ମୁଖରେ ପର୍ବତରୁ ଅବତରଣ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଅବ-
ତରଣ ପଥାର୍ଥରେ ଉପରେ କେତୋଟି ରତ୍ନଗୁଣ୍ଡା ଦେଖା
ଯାଏ । ତଳକୁ ଅର୍ପି ଯାଏଇ ଅପରାନ୍ତୀ ଖଢ଼ି ଖୋଲି ବସନ୍ତ ।
ଏହାଠାରେ ଟେଣ୍ଟ ଖଣ୍ଡ ଧଳା ପଥର ଯଥେଷ୍ଟ ପଡ଼ିଥାଏ, ଫେର୍ଖ
ମଧ୍ୟରେ ଏଫର ଏକ ତିକ୍କଣ ପଥର ମିଳେ ସେ ତାହିଁରେ
ତଳେ ଗାର ଟାଣିଲେ ଅବକଳ ଖଢ଼ାଗର ପର ଦିଶେ ଅଥବା
ସେ ଖଢ଼ି ପଥର ନୁହେ କିବା ତାହାପର ତଞ୍ଚଳ ସର ଯାଏ
ନାହିଁ । ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ମୁଖୀରୁ ଶୁଣା ଯାଏ ଯେ ଏ ଖଢ଼ି
ଯାହାକୁ ତାହାକୁ ନିଳେ ନାହିଁ । ସେ ପାଇବ ତାହା ପ୍ରତି
ସରମ୍ପ ନିଷେଷ ସ୍ମୃତିଜ୍ଞାନ ହେବେ । ସେ ଯାହା ହେଉ ଧଉଳର
ଏହା ପାଦ ଦେଶରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଧକଳ ଶିଳା ଅଛି ଏବଂ
ଶିଳାର ବିର୍ତ୍ତମନ ଅବଶ୍ୟକ ଶାତରୁ ଜଣଯାଏ ପର୍ବତର
ଏହା ଅଂଶଟି ଧୂର୍ବ ପର ନାହିଁ କାଳ ହିମେ ପୋତା ପଡ଼ି
ସାଇଥାରୁ । କୁଟେ ଏହା ଧକଳ ଶିଳାଦେନ ଶୈଳର ନାମ
ଧରାଇର ବା ଧରିଗଲିର ହୋଇ ଥିବ । କିନ୍ତୁ ଏତକ
କହିବାକୁ ଅମ୍ଭର ସାହାଯ କାହାରେ ? ରକେନ୍ଦ୍ରିଯାଳ ପ୍ରମୁଖ
ସ୍ମୃତିକ ପ୍ରକୃତତତ୍ତ୍ଵରେ ପ୍ରତିକାଳେ ଏହାର ନାମ କରଣ
ସମ୍ଭାବରେ ନାନାତର୍କ ବିତରଣେ ମୁଦ୍ରିଷ୍ଟ ବୁଲ୍ଲର ଅହଣ୍ଟ ।

କହନ୍ତି ପୂର୍ବକାଳରେ ଧଉଳ ପାଇରେ ଦୂରକାଶ ନାମକ
ଜୀବିଷ୍ଟ ଥିଲା । ମୁଦ୍ରଣେ ପାଇନ୍ଦ୍ରିଯାର ଏହା ଶର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟି
କିମ୍ବା ଦେଇ ଅନ୍ତର୍ଭାବ । ଏହା ଯୁଦ୍ଧିକ ଧର ସେ
କରିବା ପାଇଁ ଏଣୁ ତେଣୁ ବୁଲ୍ଲର ଏହା ପ୍ରମାଣ

କରିଅଛନ୍ତି ଯେ, ଏଠାରେ ଧୂର୍ବ ଦୂରକ ବା ରେଣ୍ଟି
ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଥିଲା । ସତରା ଏହା ‘ଦୂରକାଶ’
ନାମରୁ ଧଉଳ ଅସିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏପକାର ତର୍କ ସନ୍ଧରେ
ଅମୂଳନକୁ ବୁକ୍ରି ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ସ୍ବଭାବତଃ କୁଣ୍ଡ ।
ତେବେ ଅମୂଳନକୁ କୁଣ୍ଡ ବୁକ୍ରିକ ଏହା ଦିଶୁଛି ଯେ,
'ଧବଳ' ଶବ୍ଦରୁ 'ଧଉଳ' ହେବା ସ୍ଵଭାବକ ଅଥବା ଭାଷା-
ବିଜ୍ଞନ ସଂନ୍ଦର ।

ଉତ୍ତର ପ୍ଲାନେଟ୍ ଦିଶିଲା ପ୍ରବାନ୍ତେ ମୁଖରେ ଅଧ୍ୟଥାମା ଶୈଳର
ପୂର୍ବପାର୍ଶ୍ଵବର୍ତ୍ତିପଥରେ କିନ୍ତୁ ଦୂର ଅଗ୍ରଧର
ଆଧ୍ୟଥାମା ଗାହାତ । ହେଲେ ଶୈଳର ପ୍ରାନ୍ତ ଦେଶରେ
ଶିଳାଲିପି-ମୃଣପ ଦୂରରୁ ଯାଦୀଙ୍କ ପାଦ ଚଞ୍ଚଳ କରିଦିଏ ।
ଏହା ଶିଳାମଣିପଥଟି ଶିଳାଲିପିର ରକ୍ଷା ଲାଗି ଅନ୍ତର୍ବାଳ ହେଲା
ପରକାର ବାହାଦୂର ନିର୍ମାଣ କରଇ ନେଇଛନ୍ତି । ସେହି ଲିପି
ବା ମଣ୍ଡପର ମୁଖ ଉତ୍ତର ଦିଶକୁ ଅଛି । ଅଧ୍ୟଥାମା ଶୈଳର
ଶେଷ ମୃଣରେ ଚୋଟିଏ କୁର୍ମପୃଷ୍ଠାକାର ଇଷ୍ଟପ୍ରମତ୍ତଳ-
ଶିଳାରେ ଏହାଲିପି ଖୋଦିତ । ଶିଳାଟି ଉଚତାରେ ପ୍ରାୟ
ଛାହାତ ହେବ ଏବଂ ଦୈର୍ଘ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ଦଶ ହାତ ହେବ ।
ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ ଦୂରଟି ଲମ୍ବରେଖା ଦ୍ଵାରା ଏହା ଗୁର୍ବେତି
ପ୍ରକୋଷ୍ଟରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ପ୍ରକୋଷ୍ଟ ଦୂରପ୍ରମାଣ
ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଶ୍ରେଷ୍ଠାକ ଅଶୋକଙ୍କର ସେହି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ
ଅନ୍ତର୍ବାଳ ପାଲନ୍ଦ୍ରାଜାରେ ଲିପି କନ୍ଦହୋଇଥାଇ । ବର୍ତ୍ତମାନ
ଲିପିର ସମୟ ଅଶ ଏକପର ନାହିଁ । କେତେକ ପଂକ୍ତିର
ପାଳ ଅକ୍ଷର ବେଶ୍ମ ପ୍ରମାଣ ଅଛି ଏବଂ ସହଜରେ ପଢ଼ାଯାଇ
ପାରିବ କେତେକ ପକ୍ଷିର ବର୍ଣ୍ଣ ଖର ବର୍ଣ୍ଣରେ ଛୟିତ
ହୋଇ ଅସ୍ତ୍ରେ ହୋଇ ଗଲାଗି, ଅଛି ମଧ୍ୟ କେତେକ
ପଂକ୍ତିରେ ଖଣ୍ଡେଁ ପଥର ଛାଡ଼ିଯାଇ ଥିଲାରୁ ଅନେକ ବର୍ତ୍ତ
ନାହିଁ । ଏହା ଲିପି ସର୍ବ ଉଠମେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉଚିତେଷ୍ଟିପ୍ରତିଷ୍ଠିତ
ଜେମ୍‌ପ୍ରିନ୍‌ଟେକ୍‌ବନ୍ଦ୍ରମ୍ ସ୍ବାକାରପୂର୍ବକ ପାଠ କର ଅର୍ଥ ସହ
ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ଏବଂ ତାହାର ଇତ୍ତାଙ୍ଗ ଅନୁବାଦ ମଧ୍ୟ
ଶାନ୍ତିନ୍ଦ୍ରିଯାଳମିତି ଉଚିତେଷ୍ଟିପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପ୍ରତ୍ୱତତ୍ତ୍ଵରେ
କିମ୍ବା ଉଚିତେଷ୍ଟିପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଅନ୍ତର୍ଭାବ । ଅନ୍ତର୍ଭାବ
ଏହା ଅନ୍ତର୍ଭାବରେ ଜଣାଇଛି ଅତିଏବ ଉଚିତେଷ୍ଟିପ୍ରତିଷ୍ଠିତ
ଏଠାରେ କିମ୍ବା ଉଚିତେଷ୍ଟିପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଅନ୍ତର୍ଭାବ ।

ଏହିଲିପି ଶିଳାର ପୂର୍ବ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଅପ୍ରକଟ ଯୋଗାନରେ ଉପରକୁ ଉଠିଲେ ଗୋଟିଏ ହସ୍ତିମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶକର କୌତୁଳୀ ଉତ୍ତୀପ୍ତ କରେ । ପାହାଡ଼ ଦେହରୁ ହସ୍ତୀର ଶିରେଭାଗଟି କେବଳ ଖୋଦିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ବେଶି ନୁହେ-ପ୍ରାୟ ତିକି ହାତ ଦେବ । ହସ୍ତୀର ଶୂରୁ ପୂର୍ବ-ତିମୁଖରେ ଲମ୍ବାନ ; ଅର୍ଦ୍ଧାଳ୍କିଶ୍ରୀ ଲୁହମୟ ବଢ଼ୁଷନର ଦିଶେ । ତାହାର ଦିଶିଶକୁ ପ.ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଛୁଟୁ ଗୁମ୍ଫା ଥିଲା । ତାହାକୁ ପଞ୍ଚପାଣ୍ଟର ଗୁମ୍ଫା ବୋଲାଯାଏ । ଏହି ଖୋଦିତ ହସ୍ତୀଶ୍ରୁତିକୁ ଲେକେ କୁରୁମୁଦି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସେହି ଅନ୍ଧାମାର ମୁଣ୍ଡବେଳେ କହ ଅସଥାନ୍ତି । ଗୀମଙ୍କ ମହା ଜୟାପାଦା ପ୍ରତାରରେ ଅନ୍ଧାମାର ମୁଣ୍ଡ ଏହିଠାରେ ଛଢିପଡ଼ିଥିଲା ବୋଲି, ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେକେ ଅବିଘାସ କର ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଅତି ମଧ୍ୟ ଏହି ଅନ୍ଧାମାର ହସ୍ତୀର ନାମାନୁଷ୍ଠାରେ ପାହାଡ଼ର ଏପରି ନାମ କରଣ ହୋଇଥାଏ । ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରତବର୍ଷ ମେଳା ମମୟୁରେ ସାଧାରଣ ଯାଦୀଏ ଏହି ମୁଣ୍ଡ ଦେଖିବା ପାଇଁ ସେଠୀରେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥାଏ ଶିଳାଲିପି କଥା କାହାର ମଥାକୁ ଅସି ନଥାଏ । ଲୋକଙ୍କ ରୁଣ୍ଡ କରିବା ପାଇଁ ମୁଣ୍ଡଟି କଳିବ ହୋଇଥିବା ଦିବିଦି ନୁହେ । ସମୁଦରଙ୍ଗ ଦୂରିମାନ ବୌଦ୍ଧମାନେ ସ୍ଥିମ୍ଭ ଅନୁଶୀଳନ ପ୍ରଚାର ଅଶାରେ ପୁରୁଣ ପ୍ରିୟ ହୁଏ ସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ ଏପରି ଛଳନ କରିଥିବେ । ହୁଏତ ସେହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଲୋକମାନେ ସେଠୀକୁ ଅସି ସେ ସମୟୁରେ (ସେତେବେଳେ ପାଇଁ ସାଧାରଣ ଭାଷା ଥିଲା) ଶିଳାଲିପି ପଢ଼ି ପାରୁ ଥିଲେ । ଯେପରି ହେଉ ପ୍ରଚରକଙ୍କ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ସିରି ହେଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅତି ସେଠୀରେ ଏପରି ଭାବରେ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ସଫଳ ହେବାର ଅଶା ନାହିଁ ।

ଏହି ପ୍ଲାନର ସମ୍ମର୍ମରେ ପଦ୍ମାକର କୌଣ୍ଝାଗଙ୍ଗ-
କୌରିଲ୍ୟଙ୍କେ । ରଜକୁମାର କୌଣ୍ଝା ଏବଂ

ରଜା ଟଙ୍ଗେଶ୍ୱରଙ୍କ ନାମାନୁଷ୍ଠାରେ
ଏହୁବୁ ନାମକରଣ ହୋଇଥାଏ । ରଜକୁମାର ସରଳା
କୌଣ୍ଝା ସହିତ ପାପାମା ଟଙ୍ଗେଶ୍ୱରଙ୍କର ଗହିତ ଗୁପ୍ତ
ପ୍ରଣୟ ଜନତ ମହାପାପର ପ୍ରାୟସ୍ତିତ୍ତୁପେ ଏହି ମହା
ପୁଷ୍ପରଣୀ ଖୋଦିତ ହୋଇଥିଲା । ଏ କଥା ଅବଶ୍ୟ ପାର୍ବତୀ
ପାଠକଙ୍କ ଉତ୍ତମରୂପେ ଜଣାଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ପୁଷ୍ପରଣୀର
ଅତି ପୂର୍ବ ଅକାର ନାହିଁ । ଏହାର ଚାର୍ଚ କମଣ୍ଡା ଅଗରାରୁ

ହୋଇଥାଏ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଅଧିକାଶ ଶୁଷ୍କ ପଡ଼ିଥାଏ ।
ତେବେଳେ ସେହି ଶୁଷ୍କ ଦଳୁକତା କେବଳ ଶିରି ପଦ
ପଞ୍ଚାଳନ ଦ୍ଵାରା ବିଦ୍ୟର ନନ୍ଦରତା ଯୋଗଣା କରୁଥାଏ ।
ଏହି ବର୍ଗ ଶୈଶବକାର ପୁଷ୍ପରଣୀର ଚନ୍ଦ୍ରପାର୍ଵତୀର ବିପ୍ରାର
ଗୁର ଦୋଷ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରତି ପାର୍ବତୀ ବୀମାରୁ ଧୀରେ
ଧୀରେ ତୁମିର ଶୁଷ୍କ ହେଉଥାଏ । ଉତ୍ତର ଦିଗ ଅଧିକ ପୋତା
ପଡ଼ିଥିବାରୁ ସେ ପାର୍ବତୀର ଅନେକ ଜମୀ ଆବାଦ ହୋଇ
ଗଲାଣି ଏବଂ ଶୁଣିଛୁ ସେ ମୌଜାର ନାମ କୌଣ୍ଝାଗଙ୍ଗ
ହେଲାଣି । ଏହା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଦ୍ଵୀପ ଦେଖାଯାଏ ।
ଏହି ଦ୍ଵୀପ ତୁମିର ପରମାଣ ପ୍ରାୟ ଦଶମାଣ ହେବ । ଏହି
ପ୍ଲାନଟି ଦ୍ଵୀପଟି ହେବା ପାଇଁ ନିର୍ବାଚିତ ଦହାଇ ଦେଉଳ
ତୋଳା ହେବା ଲୁଗି ସେଠୀରେ ପଥର ଜମା ହୋଇଥିଲା ।
ଏବଂ ପୁଷ୍ପରଣୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲୁଗି ଗୁରିଦରେ ଗୁର ଶାସନ
ବିପ୍ରିଥିଲା । (ଯଥା-ପୂର୍ବରେ ‘ପୂର୍ବାଶାସନ’ ଉତ୍ତରରେ
‘ଉତ୍ତରାଶାସନ’) ଅତି ମଧ୍ୟ ଗୁର ବେଦର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ
ଆମଦଣ କରା ଯାଇଥିଲା । ମାତ୍ର ପୁଷ୍ପରଣୀ ଅନ୍ତରିଷ୍ଟା ରହି-
ବାରୁ ସେ ସମସ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଅନ୍ତର୍ମୟ ରହିଲା । ଏହି ପୁଷ୍ପରଣୀ ଦିନିଶବ୍ଦିର୍ଭାବୀ ଏକ ଗୁଲିଥା ଗ୍ରାମରେ ଉପାଧ୍ୟ
ଦ୍ୟାଧ ଧାରୀ ଅର୍ଥବବେଶ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଅଛନ୍ତି । ଏହି ଗ୍ରାମ
ସେ ବାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ, ସେଥିରେ କୌଣ୍ଝି ସଦେହ ନାହିଁ ।
କଟକଜିଲ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗୋପିନାଥପୁର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ
ଶାସନ ପର ଏହି ଗ୍ରାମ ଦାଶର ଦୁଇ ପାର୍ବତୀର ପଥର ଧଢ଼ା
ଅତି ଏବଂ ଦାଶ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପଥର ଚଟାଣ । ଏହି ଗ୍ରାମ ପର
ଧରିଲ ପଣ୍ଡିମବତୀ କୌଣ୍ଝାପୁର ଶାସନ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ।
ଏହି କୌଣ୍ଝାପୁର ଗ୍ରାମର ପଣ୍ଡିମବତୀ ପୁନଃଜମାକରେ
କେବେଳ ବୌଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତି ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ପ୍ଲାନ୍ୟ ଲେକେ
ସେ ସହୃଦୟରେ ସିନ୍ଧୁର ବୋଲି ବର୍ତ୍ତମାନ ଠାକୁଣ୍ଡି ଜ୍ଞାନରେ
ପୁକା କରୁଥାଏ । ତାହାର ପାର୍ବତୀ ଅନ୍ତରିଷ୍ଟାରେ ଉତ୍ତରପ୍ରତିଷ୍ଠା
ବିଷୟ କେତେବେଳେ ବିକଳାଙ୍ଗ ବୌଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟ ଦେଖା-
ଯାଏ । ପୂର୍ବୋତ୍ତମ ଏକଗୁଲିଥା ଗ୍ରାମତାରୁ ଏହି କୌଣ୍ଝାପୁରର
ଦୂରର ପ୍ରାୟ ଅର୍କକୋଶ ହେବ । ଧଳଜେମା କୌଣ୍ଝାକ
ନାମାନୁଷ୍ଠାରେ ଏହାର ନାମକରଣ ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ
ଏକଗୁଲିଥା ନାମଟି ଉତ୍ତିଷ୍ଠିତ ଶାସନ ଦ୍ୱୟର ନାମକରଣ
ଗାନ୍ଧୁରୁ ସର୍ପିତ ପୃଥିକ । ସମୁଦରଙ୍ଗ ଏହାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାକାଳୀ

ନାମ ଅନ୍ୟ କିଛି ଥିଲା । ହେଠାତ ଲୋକେ ଗ୍ରାମବାସୀ ଅର୍ଥବିଦେଶୀ ବ୍ରାହ୍ମିଣଙ୍କୁ ସାଧାରଣତଃ ଅପାନ୍ତ୍ରେସ୍ଵର ବା ଏକଘରଥିବେଶ ଗ୍ରାମର ନାମ ଏକାଗ୍ରଳାଥ କହିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯେହି ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଏପରିନରେ କହନ୍ତି ଏହି ଗ୍ରାମର ଗ୍ରଳ ବୋଟିଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଅବରୁଦ୍ଧ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବେଶ୍ୟାଏ ଉପାଧ୍ୟାୟ ପଞ୍ଚାର ଗ୍ରଳ ଛଢା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅଂଶର ଗ୍ରଳ ଏବଂ ନୁହେ । ଅଉ ମଧ୍ୟ ଏହି ଶୁଳିଆ ଷେଷକାଳରୁ ଅଛି ।

ଏହା ଅପମ୍ବନ । ସୁତରଙ୍ଗ ସାଧାରଣଙ୍କ ଯେହି ମତ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବା ସଂଗତ ନୁହେ । ଏହି ଉପାଧ୍ୟାୟ ଉପାଧ୍ୟାୟମାନେ ବୌଦ୍ଧ ଥିଲେ । ବୌଦ୍ଧାଧିକମାନେ ‘ଓହୋ’ ଅଣ୍ୟାଧୀଶ ଯେଉଁ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କୁ ବୌଦ୍ଧ ବୋଲି କହନ୍ତି, ସେହି ଓହୋ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ଏହି ଉପାଧ୍ୟାୟ ଶବ୍ଦର ଅପରିବ୍ୟାପ ।

କିମଣି ।

ଶାମତ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ରଥ ।

ଓଡ଼ିଆ ଧାତୁତତ୍ତ୍ଵ ବିଚାର ।

ଅନ୍ୟବ ଇକାରର ଇକାର ଯଥା—ଚପିଟ=ବୁଢା ତର୍ଥ = ତୁଠୁ । ଚିନ୍ତିତ = ଚିନ୍ତିଲି, ଇତ୍ୟାଦି, ପଞ୍ଚମ ବର୍ଣ୍ଣମର ପ୍ରମାଣ ଇତି ପୂର୍ବେ ଉଚ୍ଚ ଅଛି ।

୨୫୩ ମୁଖ୍ୟ

ଏହାର ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ରୂପଶୋଧନ କରିବା । “ପୁଣ୍ୟ ହୋ ସୁଖିବ ଭାବେ ସ୍ଵଭାବେ” — ଲ, ବ,

(ଶୋଧନ) ଶୁଧ ଧାତୁ ଏହାର ପ୍ରକୃତ-ଶୁଧ = ଶୁଧ ପ୍ରାକୃତା ନୂପୁରେ ଧକାରର ଧକାର ହୋଇଅଛି, ପ୍ରାକୃତରେ ଧକାରର ଧକାର—ଯଥା-ମଧ୍ୟାହ୍ନ = ମଧ୍ୟାହ୍ନ, ମଧ୍ୟମ = ମଧ୍ୟମ । ବିଦ୍ୟ-ଧର = ଜ୍ଞାନର ସନ୍ଧାନ = ସନ୍ଧାନମଧ୍ୟ = ମଧ୍ୟ । ଇତ୍ୟାଦି ।

ଓଡ଼ିଆରେ ଧକାରର ଧକାର—ଯଥା—ବନ୍ଧ୍ୟା = ବାଂଧୁ ଯୁଦ୍ଧ = ଯୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟମ = ମଧ୍ୟମ ମଧ୍ୟ = ମଧ୍ୟ । ଇତ୍ୟାଦି

ଏହି ଧାତୁଟି ପ୍ରଥମେ ମୂଳାର୍ଥରେ କେବଳ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ପରେ ଶୋଧନାର୍ଥରେ ଅନନ୍ତରେ ପ୍ରତ୍ୟେକାର ବା ପ୍ରତ୍ୟେକାର କରିବା ଅର୍ଥରେ ମଧ୍ୟ ଚଳ ଅର୍ଥିଲା । ଯଥା ସୁଲିଲିତୋଦାର ମୋତେ ନ କମ୍ପାଉ ଏବେ, ସେ କଲେ, କହିବି ବି, ଚି, ମ

୨୫୦ ହଳ

ଏ ଧାତୁର ଅର୍ଥ ପୁଣ୍ୟ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା, (ଦଦ୍ୟାଗଣେ-ଦେର୍ଦ୍ଦି—ଧା ପା) ପ୍ରୋକ୍ତ ଅର୍ଥବୋଧକ ହଦ୍ ଧାତୁ ଏହାର ପ୍ରକୃତ-ହଦ୍ = ହଦ୍—ଏ ସ୍ଥଳେ ଧକାରର ଗକାର ହୋଇ ଅଛି କିନ୍ତୁ ପ୍ରାକୃତ କିମ୍ବା ଓଡ଼ିଆରେ ଶବ୍ଦ ସୁଷ୍ଠୁରେ ଦକା-ଗକାର ହେବା କୁହାପି ଲାଙ୍ଘିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ମାତ୍ର

ଦକାରର ଜକାର ହେବା । ଅତେବ ଅନୁମାନ କରିଯାଏ ପ୍ରଥମତଃ ପ୍ରୋକ୍ତ ସ୍ଥଳେ “କ” ହୋଇ ପରେ “କ” ଗରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିବ ।

୨୫୧ ହଜ

ଶ୍ରୀମଙ୍କ ଶର ହୃଦେପତି ତାର ବେଳୁଁ ବେଳୁଁ ଜ୍ଞାନ ହଜିଲୁ ବି, ଶାମାୟନ, ଏହି ଧାତୁ ସ୍ଵସ୍ତର ଶୀଶାର୍ଥ ହର୍ଯ୍ୟ ଧାତୁରୁ ନନ୍ଦିବା ଗତ୍ୟ-ର୍ଥକ ହର୍ଯ୍ୟ (ହର୍ଯ୍ୟ ଗତକାନ୍ତ୍ରୋଧ—ଧା ପା) ଅଥବା ହୟ (ହୟଗତୌ—ଧା, ପା) ଧାତୁରୁ ଅର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ ଜନି ଅଛି ହର୍ଯ୍ୟ (ହୟ) = ହଜ ଏ ସ୍ଥଳେ (ସ୍ଵେଚ୍ଛ ଯକାର ଓ ରକାରର ଲୋପପୂର୍ବକ) ଯକାରର ଜକାର ହୋଇଥିବା ଓଡ଼ିଆରେ ଏହା ଅତି ସହଜ,

୨୫୨ ହଳ

ମୋ ଅନ୍ତାନୋହଲେ ଯେ ନ ହଲେ ତରଣ—ନା, ର, ଗୀତ ।
କମ୍ପନାର୍ଥ (ହଳଚଳନେ) ହଳ ଧାତୁରୁ ଏହାର ସ୍ଵେଚ୍ଛ ହଳ ହଳ—ପ୍ରସ୍ତୁତ ବକାରର ଲୋପ ଦେଲା । ଏହାର ପ୍ରମାଣ ପହଳ ଧାତୁ ସ୍ଥଳେ ଦେଖନ୍ତୁ

୨୫୩ ହାକ

ମରୁତ ସାରଥ କି ଯେ ହାକିଲେ ଚଥଳା
ପରନଷ୍ଟୁ ବେଗ କର ଦେଲେ ଅଧିକା ସା, ଭାରତ,
(ହକ୍କ ଅବ୍ୟାକ୍ରେଶଦେ) ବୋଧହୃଦେ ଅବ୍ୟକ୍ର ଶଦାର୍ଥକ—
ହକ୍କଧାତୁରୁ ଅର୍ଥର ଟିକିଏ ପ୍ରତ୍ୟେବତାସ୍ତାକାର ସହେ ଏହାର

ଉଦ୍‌ଘର୍ତ୍ତ ହୋଇ ଅଛି । ହକ୍କି = ହାଜ—ଇକାର ଶ୍ଵଳେ ଆକାର ଏବଂ ଦ୍ଵିତୀୟ ଲୋପ ପଥିଅଛି ଓଡ଼ିଆରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଲୋପ ହେବା ସହଜ ଅଟେ । ଇକାରର ଆକାର ହେବାର ପ୍ରମାଣ “ଖଳା” ଧାରୁ ଶ୍ଵଳେ କହିଅଛୁଁ [ଏହି ଧାରୁଟି କେତେକ ଶ୍ଵଳେ ଡାକଧାରୁର ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ହୋଇଥାଏ]

୨୭୪ ହାଜି

ଗଣଶ ଶରକୁ ଯେଷଣ ପୂର ବନିଲା ହାଜି ବି; ଚ, ମ, (ହକ୍କି ଅନ୍ୟକ୍ରେଣନେ) ହକ୍କି ଧାରୁରୁ ନନ୍ଦବା ହୃଦୟର ଶରର ଅନୁକରଣରେ ଏହି ର ମୁଣ୍ଡ ହୋଇଅଛି ହକ୍କି—ହାଜି ଏ ଶ୍ଵଳେ ଇକାରର ଆକାର ଏବଂ ଦ୍ଵିତୀୟ ଲୋପେ ପଞ୍ଚମବର୍ଣ୍ଣ-ମେ ଏଣ୍ଠିଏଇ

୨୭୫ ହାମୋଳ

ଏହାର ଅର୍ଥ ଉତ୍ସୁକଣେ ଚିତି ହେବା—ପଥକି ରେଦିଗ ହାମୋଳକେ ପବନ ।

ନ୍ତ, ପୁରୁଣ,

ଅମୋଳ ଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକଳ୍ପ । ଅମୋଳ = ହାମୋଳ ଉତ୍ସୁକଣଙ୍କେ ଓଡ଼ିଆରେ ଅପ୍ରକଳ୍ପିତ “ହ” ହେବା ସହଜ ଅଟେ

୨୭୬ ହଟ

(କ) ହଟିବା — ଥଳ କରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟତାରେ

ଅପଣାର ଇଛା ପଥଳ କରିବା ପାଇଁ ବଳକୁର କରିବା । ନ କହ ମୁ ପରିବଳ ହଟି — ,ପ୍ରେ, ଧ, ନ, ବଳପୂର୍ବକ ହରଣାଦି କରିବା ଅର୍ଥ ବୋଧକ “ହଠ” ଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକଳ୍ପ । ହଠ = ହଠ—ତୁଳି ଉତ୍ସୁକର ଟିକିଏ ମୁଦୁରତାରଣ ପାଇଁ ଠକାର ହୋଇଥାଏ ।

(ଖ) ବାଲକାଳ ଶତ କିମେ ତୁଟିଲା,

ବାଲକ ପଙ୍କାରୁ ମନ ହଟିଲା । ବ, ଚ, ମ ।

ଏହି ରହିତ ହେବା କମା ପଶ୍ଚାପୁଦ ହେବା ଅର୍ଥ ହେଲେ ପଳାନ୍ତିନାର୍ଥକ “ହଠ” ଧାରୁର ଏହାର ଉଦ୍‌ଘର୍ତ୍ତ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ଯଆ,

ହଠ୍ୟ ତେଣେହେଯୋଇ—ବଳକୁରେ ଉତ୍ସୁକେ

ରହି ଧାରୁ ପାଠ ।

୨୭୭ ହୃତ୍ତ

ଏହାର ଅର୍ଥ (ଗାଇ ମଇର୍ଣ୍ଣପର୍ବତ) ଗମକ ଧାର୍ମିବା । (ହୃତ୍ତହୃତ୍ତହୃତ୍ତ ଗତୌ—ଧା, ପା, ତୃତ୍ତ)

ଏହାଟି ଗଣ୍ୟର୍ଥ ହୃତ୍ତ ଧାରୁର ଅନୁକରଣରେ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଅଛି । *

ନିମଣି ।

ଶ୍ରୀ ଗୋପିନାଥନନ୍ଦ ଶର୍ମା

କଠକରେ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ମିଳନ ।

କହେବୁ ସାହିତ୍ୟ ଏତେ ଅବଙ୍ଗାତ ଏବଂ ଲାଞ୍ଛିତ ତାହା ରଗବାନଙ୍କୁ ଗୋଚର । ଦେଖାଯାଏ ପ୍ରାୟ ସର୍ବ ଦେଶରେ ଏବଂ ସର୍ବକାଳରେ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ସାହିତ୍ୟର ପକ୍ଷ ବଢ଼ି ଦୂର୍ବଳ । ‘ଦୂର୍ବଳସ୍ୟ ବଳଂ ଶଳା’ ଏହି ନନ୍ଦି କିମେ ଶଳାଙ୍କ ଛାଡ଼ା ତାହାର ରକ୍ଷାରେ ଅର୍ଥ କେହି ସହାୟ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଅନେକ ଦେଶରେ ବିଶେଷତଃ ଏହି ଭାବରେ ଶଳାଙ୍କ ହାରୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଳିତ ହୋଇ ଅବୁଅଛି । କେହି ଅଶ୍ଵୟ ବା ସ୍ଵାମୀ ନ ଥିଲେ ସାହିତ୍ୟର ବଢ଼ିବା ଅସ୍ମୟ । ଏହା ଉତ୍ସମ୍ଭୂତେ ରୁଣିପାର ପ୍ରାଚୀନମାନେ

ତାହାଙ୍କୁ ନାଶ କାନ୍ଦିବେ ପକାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ଲୋକେ କହିଥାନ୍ତି ପର—“ବିନାଶ୍ୟୁଂ ନ ବର୍ତ୍ତନ୍ତେ କବିତା ବନିତା ଲତା” ଏହି ନାଶର ହେଉରୁ ବୋଧିଏଂ; ତାହା ଏ ପୁରୁଷ ପ୍ରଧାନ ଭାବରବର୍ଷରେ ବିଶେଷତଃ ଏ ଉତ୍ସ ଉତ୍ସକରେ ଏତେ ଦୃଶ୍ୟିତ ବା ତୃଣୀକୃତ !! ‘ମାତୃତ୍ବମି ମାତୃଭୂଷା ଉଭୟେ ଜନନୀ’ କବି ମଧ୍ୟଦିନଙ୍କର ଏହି ଉତ୍ସକୁ ତାହାର ଜନନୀଙ୍କୁ ସୁରଣକୁ ଅଧିଳାକ୍ଷଣି ଏ କଥାଟି ଅହୁର ସତ୍ସପର ଜଣାଯାଏ । ଗର୍ବଧାରୀ ଜନନୀ କେତେ କଷଣ ସବୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କଣ ବା ଉପକାର ନ କରେ ? କିନ୍ତୁ

* ଶ୍ରୀ ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦାବରତ ଶ୍ରୀ ବନଭାବମ ଦାସଙ୍କ ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦାବରତ ପ୍ରକଳ୍ପ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରାଚୀନକରେ ଅହୁର ଧଳେକ ଶ୍ଵଳ ମୂଳକ ଧୂ ଦେବଶାଶ୍ଵର ।

ଅଙ୍ଗ ନେଟ୍ରାନ କୁଟଙ୍କ ହୋଇ ଅଳ୍ପ ଅଧେଷା ତାହାର
ଅଧୁକ ସମ୍ବାଦ କରେ କି ? ବରଂ ତାହାର ପ୍ରତ୍ୟୁଷକାରରେ
ବେଳେବେଳେ ପାଦପ୍ରହାର ଉପହାର ଦେବାକୁ ଯାଏ ।
ଉଷା ବା ସାହୁଟେ ଜନମ ପ୍ଲାନେୟ ହେଲେ ତାହାର ମେହି
ଦଶା ହେବା ସ୍ଵଭାବକ । କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ୟ ସମୟରେ ସର୍ବତ୍ର
ଜନମକର ତାକ ପଡ଼େ—ଏହୁ ଜନମକ ଆବାହନ ଛାତ୍ର
ବିପଦରୁ ମୁକ୍ତି କରିବାର ଅଳ୍ପ ଉପ୍ୟ ନାହିଁ । ଏହା
ରୁହିଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟ କଣ ହେବ, ଯେହିଶକ ଗଲେ ଅଉ
ଜନମକୁ କେହି ପରିଚାରି ନାହିଁ । ସମ୍ଭବ ସମୟରେ ପଛକେ
ଜନମ ଅନନ୍ତରୀ ଅବଧାନ ଏବଂ ଅର୍ଦ୍ଧନା ହୋଇ ପଡ଼ି
ଆନ୍ତୁ, କେବଳ ଅଦ୍ୟ ପଡ଼ିଲେ ଅଣା ଦର୍ଶନଦାନରେ
ଜନମ ଦାନଟା କରି ଫେରନ୍ତୁ । ତେଣିକି ସେ ଅଜନନୀ
ହେଲେ କିନ୍ତୁ କ୍ଷତି ନାହିଁ । ଏହିତ ହେଲୁ ସମ୍ବାଦର
ବ୍ୟବହାର ! ଏଥିରେ ଅଉ ଉବ୍ଧାରର ଆଶା କଣ ପୋଷିବ ?
ଯାହା ହେଉ ଦୟାମୟ ଭଗବାନ୍ ମନ୍ଦିରକୁ ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ
ଦ୍ୱାରୁକୁ ପ୍ରଦାନ କଲେ ଯେ ନିଜିର ଭୂମାଦି ବୃଣ୍ଡାପରେ ।
ଅମ୍ବେମନେ ପ୍ରତ୍ୟନ୍ତ ଏହିପର କେତେ ହୃଦୀ କରୁଥିଲୁଁ ଏବଂ
ସେହି କୃପାମୟକ ତ୍ରିପାରୁ ପୃଣି ତାହା ବୁଝିପାର ଅନୁତ୍ପତ୍ତି
ହେଉଥିଲୁଁ ! ଏଠାର ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ସାହୁଟ୍ୟର ସେମାରେ
ଅମ୍ବେମନେ ଯଥେଷ୍ଟ ଦୁଃଖ କରାଇଁ ଏବଂ ଏ ଦେଶରେ
ତତ୍ତ୍ଵମନ୍ଦରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଦୁଃଖ ହୋଇଥିଲୁଁ । ମଞ୍ଜନମୟକ
ଅଶୀର୍ବଦରେ ସମସ୍ତେ ଏହି ଦୋଷ ଦୂଷି ନିଜ ନିଜ
ତ୍ରୁମ ସମ୍ପ୍ରୋଧନ ମୂର୍ବକ ସ୍କାର୍ସ ସାଧନ କରନ୍ତୁ, ଏହା
ଅମ୍ବେମନଙ୍କର ଅନୁଭବ କାମନା ।

ବୁଦ୍ଧ ନିକଳ ପରେ ଅଜି ବିଶାଖର ପ୍ରଥମ ଦିବସରେ
ଅଥବା ନାରକର୍ତ୍ତର ଅଦ୍ଦରେ ‘ଉକୁଳ ସହୃଦୟ ପମାନନ୍ଦ’
ପ୍ରମାଣ ବାର୍ଷିକ ଅଛବେଶନ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନରେ ଉକୁଳର ପାହୃତ୍ୟ
ପଦିଳନ ନାବଳ ଭାବରେ ଦ୍ଵାରା ଧାତ ହେଲା । ଏହା ଦୂର
ଅତ୍ୱର ଅନେକ ଗଣ୍ୟ ମାନାବୀ ଓ୍ଯକ୍ତିଙ୍କୁ ଅକର୍ଷଣ କରିଥିଲା,
କେବଳ ମନ୍ୟବର ସ୍ଵର୍ଗକୁ ଅକର୍ଷଣ କରି ନ ପାର ନିଜର
‘ନିମ୍ନାନ୍ଦିତ’ ପ୍ରମାଣିତ କରିଥିଲା । ଏଥରେ ନାଟକରେ
କିଞ୍ଚିଟିପାଇଁ, ବୁଦ୍ଧନିଷ୍ଠ କରି ମଧ୍ୟଦିନ, କର୍ମବୃଦ୍ଧ ଗୋପ-
ଶକ୍ତି, ଉତ୍ତାମପ୍ରତ୍ୱାଙ୍ଗ ସହୃଦୟର୍ଥିକ ସନ୍ଦାମରଣ, ରଙ୍ଗ-
ଚଳାନ୍ତରୀ ଦିଦ୍ୟାଚୁଣ୍ଡର ସବୁଛିବ, ନାଟ୍ୟଧର୍ଯ୍ୟ ଦେବାଙ୍ଗର

ରହଣଙ୍କର, କୁଣଳୀ ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ, ସାହୁତ୍ୟ ସରସ ନିଶନୋଥ,
ବ୍ୟାକରଣପ୍ରାଣ କନ୍ମମୋହନ, ବିଷ୍ଣୁତ୍ରନ୍ତୀ ରଥ ଗୋବିନ୍ଦ,
ଉତ୍ତାକଥ୍ଯ ଚନ୍ଦ୍ରଭ୍ରଙ୍ଗ, ଦରହାତୁଣିଶଳ ଗୋଧାଳ, ସୁନ୍ଦର
ଶଶିଭୂତଃ, ଶାନ୍ତ ଦୟାନିଧ ପ୍ରଭୃତ ଉକୁଳର ଅନେକ କୃତ
ଦୟାନ ଏବଂ ମହାନହୋପାଧ୍ୟୁ ଯଦବେଶର, ବହୁଦିଵ୍ୟ
ଅଧ୍ୟାପକ ପ୍ରେଟେଣ୍ଟନ୍, ସତ୍ସାନ୍ ନେଣୀମାଧ୍ୟ ପ୍ରମୁଖ
ଦିଗର ଦେବେକ ଅଜାଜ ଉପର୍ତ୍ତିତଥିଲେ ।

କଳାକୁଣ୍ଡଳ ଶ୍ରମାନ୍ ଗୋବିନ୍ଦକନ୍ତୁରେ ବାଣୀ ଆବାହନ୍
ସଂଗୀତରେ ପାତର ମଙ୍ଗଳାଚରଣ କରନ୍ତେ ମଧୁରାଳୀପୀ ସୁଦାମ
ବାରୁ ମଧୁର ଭାଷାରେ ସମବେତ ରତ୍ନ ମନ୍ତ୍ରଲୀଙ୍କର ସ୍ଵାଗତ
ମୃଦୁଳାଙ୍ଗ କଲେ । ଅନନ୍ତର ସାହୁତ୍ୟାକୁଣ୍ଡଳୀ ସ୍ଵଦେଶୀ ବସ୍ତଳ
ସୁରଜୀର ଅଧ୍ୟପତି ଶା କ୍ରେତ୍ରବୃତ୍ତାମଣି ହରିଜେନ୍ଦ୍ରନ ଜଗଦେବ
ମହୋଦୟ ଯଥାର୍ଥ ସର୍ବପତି ପଦରେ ବିଶ୍ଵାତହୋଇ ସଙ୍ଗେ
ସଙ୍ଗେ ସ୍ଵିନ୍ଦ୍ର ଧରଣାର ଅଭିଭାବଣ ଅରମ୍ଭ କଲେ । ଅର୍ଟାରୁତ
ମନ୍ଦିର ପ୍ରଥମତମ ବ୍ୟାଖ୍ୟ । ଦେଶର ରାଜା ଜମିଦାର ପ୍ରଭୃତି
ଝାର୍ଯ୍ୟ ଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିମ ନନ୍ଦ ଏହାର ଚିହ୍ନକ ଏବଂ ତେ-
ଭାବଦିଷ୍ଟରୁ । ଦେଉଁ ଦେଶରେ ନେତୃତ୍ବର୍ତ୍ତ ଉଦାସୀନ ଏବଂ
ସ୍ଵାର୍ଥ ଦରତନ୍ତ ଦେବେଶର ଭାଲୁତିଲୁଛଣା ଶପଣ୍ଡଙ୍କ ଲୁହେଜ୍ଞାପର
ଦୁର୍ଲଭ ହୋଇଥାଏ । କରବା ଲୋକଠାରୁ କରୁଇବା ଲୋକ
ବିଡ଼ ; ଏହି ଜାତିଦିନେ ଧାର୍ତ୍ତତ୍ୟଯେଷା ଓ ରକମାନକଠାରୁ
ଦେଶର ନେତୃତ୍ବର୍ତ୍ତ ଉଦାସୀନତା ନିମନ୍ତେ ଅପେକ୍ଷାକୃତି
ଅପ୍ରଭ୍ୟେ ଅଭିନ୍ନ । ପୁଣି ଦେଶ ବାସୀଙ୍କର ଅଶ୍ରଫା ଓ ଅବହାନ୍ତୁ ଭୁତ
ରଚକମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ନିରୁଷ୍ଣତା ଜନାଇ ଦେଶର
କାବ୍ୟକାନ୍ତିକି ଜଳଧ ରୂପର ନିମ୍ନାଭ୍ୟାସୀ କରିଥାଏ ।
ଦେଇନ୍ଦ୍ରମନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ସ୍ଵଜଳ ଘେର ରାଜା ଜମିଦାର
ମହାଜନ ପ୍ରଭୃତି ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କର କିଛି କିଛି ପ୍ରଦାନକର
ସମାଜରେ ଗୋଟିଏ ପାଣ୍ଡି ସ୍ଥାନେ କରିବା ଉଚିତ ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିରିଦେବୀଙ୍କର ଶତ୍ରୁ ପରମବିରୁଧେ ଦେଶ
ଯେବାରେ ନିୟକ୍ତ ହେଲେ ବହୁକଳ୍ପା ସାଧନ କରିଥାଏ ।
ଶତ୍ରୁ ପାଗପ୍ରମ୍ଭ୍ୟ ଦେଶୋନାତର ମୂଳମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଵରୂପ ପରମବି
ଶତ୍ରୁର ଉପକାରିତା ଚଳରିଜନ କରି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବା
ବ୍ୟତିରେକେ ତାହାର ପ୍ରକାର ପଳ ଲୁହ ନେବ୍ୟା ଭିକୁଳ-
ବାସୀଙ୍କ ନାହିଁ କହିଲେ ଅରୁଣ୍ଟ ହେବନାହିଁ । ରତ୍ନ
ରଚନା କରି ଯେବେ ପ୍ରଳାପ କରି ନିଷାର ପ୍ରେକ୍ଷିକାରକ

କରିବ ତେବେ ରଚନା କରିବାକୁ ତାହାର ଉତ୍ତା ହେବକି ? ଦାତ୍ତ୍ୟନ ମଣିତ୍ତର ଅନେକ ସ୍କଲେଶକ ଏହି କାରଣରୁ ସାହିତ୍ୟ ସେବା ବିଷ୍ଣୁନଦେଇ ବସିଥିଲୁଣ୍ଟ । ବିଦ୍ୟା ଓ ଜ୍ଞାନ ଜୀବିମୂଁ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ କାରଣ । ଭିନ୍ନ ବ୍ୟତିରେକେ ଏତୁର୍ଧ୍ୟ-ଭିନ୍ନର ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତିବେଳ ଏକଦରେ ଭିନ୍ନତିପାଇଁ ଯେପରି ଅଧିକାସ୍ତ ଅଶ୍ୱେକ, ଭିନ୍ନରେ ଯାହା ରଚିତ ତାହା ପ୍ରକାଶର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବା ସେହିପର ଏତ ଅବଶ୍ୟକ, ସାହିତ୍ୟର ଭିନ୍ନର ବ୍ୟତିରେକେ ରଚିତାପ ବିଜ୍ଞାନ ରପାୟୁନ ଶିଖ ପ୍ରଭୃତ କିନ୍ତୁ ଶିଶ୍ଵ କରିପାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଅମ୍ବାନାଙ୍କର ଉତ୍ୟିଶିତ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞଙ୍କ ଅବନନ୍ତର କାରଣ ମଧ୍ୟ ସାହିତ୍ୟକ ଅବନନ୍ତ ଅଟେ । ଉକ୍ତରେ ସ୍ମରଣପଦର ଗୌରବ ବୁଝିବାର ସମୟ ଅବ୍ୟ ଉପସିତ ହୋଇନାହିଁ । ରତ୍ନେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରକାର ବାକ୍ୟମାନ ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୋତୁରଗର୍ଭର ଅଭିନବେଶକୁ ବିଶେଷରେ ଆକର୍ଷଣ କରୁଥିଲା । ଯଥାକ୍ଷମେ ମୂଳର ଏବଂ ଅଭିନବେଶର ସମାପନ ହେଲୁଛଣି ସମ୍ମାଦକଙ୍କର ବାର୍ଷିକକାର୍ଯ୍ୟାୟମାଦନ ବିବରଣ ପଠିତ ଏବଂ କରମ୍ଭର ଦୟମ୍ୟ ନିୟୋଗ ପ୍ରସାଦିତ ହୋଇ ପୁରୁତ ହେଲା । ତଦନ୍ତର ସମାଜର ପ୍ଲାୟୀ ସହାଯତ ବାର୍ତ୍ତା ମହୋଦୟ ଅଧ୍ୟନିକୟରେ ପାହିତ୍ୟ ଚିରାକୁ ବୈଜ୍ଞାନିକର୍ତ୍ତା ଅମ୍ବେ ଦେଲେ । ବଜ୍ରଚିତ୍ତ ହାନାନ୍ତରେ ଧରନ୍ତ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲେ ହଳହେଲା । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ପୁଣି ମ୍ଲାଦକଙ୍କ ପକ୍ଷେତରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହିଂଶୁମୂଁ ବେନି ସଭ୍ୟକଙ୍କରୁ ଅସି ହରିହର ନାମନନ୍ଦନେଣ୍ଟ ଜଣେ କେମ୍ବୁର-ଫଦକ ଅନ୍ୟ ଶୁଭମୟମାଳ (ଶେଷମଣି ପଦକ ଏବଂ ତାଳରେ ପୁରସ୍କାର) ଦେଇ ଗୁଲିଚିଲେ । ଏହିପରି ଧାରାନ୍ତରେ ନାନା ବିଶାର

ପଣ ପାନକର ଲୋକଙ୍କ ମୁଖବନ୍ଧା ହୋଇ ଯିବାବେଳେ ମହା ମହୋପାଧ୍ୟାସ୍ତ ଯାଦବେଶର ଉଠେ ପୂର୍ବରୂପ ଦିର୍ଘକାଳ କରି ଭିନ୍ନରେର ସର୍ଜନାକଲେ । ଅପାତକାଳେ ତେବେଳେ ତାଙ୍କର ସେ ଅମ୍ଲଟିକ ମୁଖବନ୍ଧା ଲୋକଙ୍କୁ ଦକ୍ଷ ତୃପ୍ତିକର ହୋଇଥିଲା । ଯାହାରେ ଏହିପରି ସମାବେହରେ ସଭର ଶୁଦ୍ଧବସ୍ଥ ଚଳିଗଲା । ଘେଯୋଗକୁ କୌଣସି ଅଛିଯୋଗ ବା ବ୍ୟୋଗ ଉଚିତ ନାହିଁ । ମମ୍ବୁକ ମନରେ ଅଜି ଲବନ ଅନ୍ତର ଏବଂ ଲବନ ଅଶାର ସଂକାର ହେଉଥିଲା । ଏତେ ଦିନମାଏ ସମାଜ ପନ୍ଥୀଙ୍କ ହୋଇ ନିର୍ଜବାୟୁ ପଡ଼ି ରହିଥିଲା । ଅଜି ଏହି ସିଲିନ୍ ତାହାର ସେହି ଅବସାଦ ଦୂର କର କେତକ ଅଣା ପ୍ରବାନ କରୁଥିଲା । ସାହିତ୍ୟ ରତ୍ନ ବା ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠା ଯେପରି ସର୍ବ ସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂକାମିତି ହେବ ତହିଁର ତେବ୍ରୀ ହେବା ଏହି ସମ୍ମିଳନର କାର୍ଯ୍ୟ । ସେଥିପାଇଁ ସୁନ୍ଦା ସଭାପତି ମହୋଦୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ଅନୁଷ୍ଠାରେ ଉକ୍ତର ପ୍ଲାନେ ପ୍ଲାନେ ବା ପ୍ରତିକିଳିରେ ଏହାର ଅଧିବେଶନ ହେବା ଉଚିତ । ଅବଶ୍ୟ ଏହି ସିଲିନ୍ ତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ଲାନରେ ପ୍ରତିହୁଦୟଙ୍କୁ ଏକ ନବ ଜୀବରଣ ଅଣିବ ଏହା ଅବଶ୍ୟକ ନୁହେ । ରବବାନ୍ ଅଣିର୍ବାଦ କରନ୍ତୁ ; ଉକ୍ତର ବାଧୀକର ଏହି ଜୀବମୂଁଣ୍ଡ ଅଧିଷ୍ଠିତ ଏଣିକି ଅପରାଧ ହୋଇପାଉ ଏବଂ ଉକ୍ତର ପ୍ରତିଷ୍ଠନରେ ଏ ପ୍ରକାର ନେନ୍ଦ୍ରିୟାଳ ହୋଇ ସାଧାରଣଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଜ୍ଞାନ ପିପାସା ବର୍ଦ୍ଧିତହେଉ ଅଉ ମାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଏ ଦେଶରେ ଦେଇ ବିନ୍ଦୁମାନ ଅନାପ୍ନୀ ରହିଥିଲୁ ଥେବେ ଏତେରେ ଅନାଥା ହେଉ । ଶ୍ରୀମତ୍ତ୍ବ—

ଦେବତାଙ୍କର ଦାଢ଼ି ।

ପୁରୁଦୟ ପାଠକ ଓ ପାଠିକା ବାଗ୍ନିତା ମାଫ କରିବେ । ପ୍ରକାଶକ ନାମକରଣ ଦେଖି, ଯେପରି ମୋହର ବିଦ୍ୟା ବୁଝିବ ସମାଜୀକାନ୍ଦଳକା କରିବା ହେବେ ନାହିଁ । ସତ୍ୟକଥା ମୁଁ Philosophy ରେ M. A. ପାଶ କରି ନାହିଁ ଯେ, ଅସାମାନ୍ୟ ପ୍ରତିଭା ହାରି ବା ଅଲୋକିକ ଗବେଷଣା ଶକ୍ତିବାର ନିତ୍ୟ ନୂତନ ମୌଳିକ ତଥାର ଅଦ୍ସାର କରି ସମସ୍ତ

କଟକରୁ ପ୍ରମିଳ କରି ଦେବ । ତାହା ନ ହେଲେ ସନ୍ଧା ଦେଶୁତ୍ତିତ, ଅନେକେ ଅନେକ ତଥା କଥା ଲେଖିଥିଲୁଣ୍ଟ; ମୁଁ ମଧ୍ୟ ନ ହେଲା ସେହିପରି ଗୋଟିଏ କିଣ୍ଠିକର ପକାଇଲ । ଆଉ କିଛି ନ ହେଉ, ଗୋଟିଏ ନୂତନ କଥାର ଅନତାରଣ ତ ହେଲା !

“ଦାଢ଼ି”—ସର୍ବ ଜଗତର ସାରବନ୍ଧୁ ଦାଢ଼ି । ଦେବ

ମାନଙ୍କର ସେଠା ଥିଲା କି ନାହିଁ, କିମ୍ବା “ଗବେଷଣା” କରିବାରେ ଦୋଷ କଣ ? କଥାତା ନିହାତ ପହଜ ନୁହେ ; ଯେ ଦାଢ଼ିର ନିମିତ୍ତ ଫରୀମାନେ ଏତେ ପାଗଳ, ଯେ ଦାଢ଼ିର ଅଭିବରେ ମୁଖର ଘୋନ୍ଧର୍ୟ କିମ୍ବା ଦରଖଣ୍ଡିଆ ପର ବୋଧ ହୁଏ, ରୁପ ପରମ ପବନ ଦାଢ଼ି କଥାର ଚର୍ଚା କରିବାରେ ଦୋଷ କି ?

ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଥମ କଥାଟା ଏହି—ଏ ଅଧୂର୍ବ ଦାଢ଼ି ଦେବତାମାନଙ୍କର ଥିଲା କି ନାହିଁ ? ଦେଖା ଯାଏ ଦେବତାମାନଙ୍କ ଛବିରେ ପ୍ରାୟ ପକଳ ଶୁଦ୍ଧିକରେ ଅଳ୍ପ ବିସ୍ତର ଦାଢ଼ି ଅଛି । ତେବେ ତଣାର୍ ଏତକି, କାହାର ସ୍ଵାର୍ଥ ଦାଢ଼ି ନାରିଶର୍କ କରିଅଛି, କେହି ବା ଗାଲମୋଗ୍ନ ରଖି ଭୋଲପୁଣ୍ଡ ଦର୍ଶନକୁ ଲଜ୍ଜା ଦେଉଅଛି, କେହି କେହି ଦାଢ଼ି ନିଶ ଶୌର ହୋଇ ପ୍ରବାଣ ମୁଖକୁ ନବାନ ଯୁବକ ମୁଖ ସହିଶ କରିବାକୁ ଯାଇ ଧର ପଡ଼ି ଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ଗୋଟାଏ ଦୁଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖନ୍ତୁ—ଅମୂଳନଙ୍କ ଦେଶି ଶିବ ଛବିରେ ସ୍ତରିଶାଳ ଉଦ୍‌ବନ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦାଢ଼ି ଲମ୍ବାନ ହୋଇଥାଏ, ଅଭି ବୋମାଇ ରବିବର୍ମା ଛବିର ଶିବ ଯେପରି ପ୍ରତିଧି ଦୂରଥର ସାବୁନ୍-ବ୍ୟସ୍ ଦେଇ ନିଜ ହସ୍ତରେ ଦାଢ଼ି ଶୌର କର ବିରଜିମାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଅଭି ଯମର ଦାଢ଼ି ଯେ ସେ ଏକ ରୟୁନଳ ବ୍ୟାପାର । ବୃଦ୍ଧା ଯେପରି କେତେକଟା ମୁୟଳମାନ ; ଚନ୍ଦ୍ର, ଚନ୍ଦ୍ର, ବାସ୍ତ୍ଵ, ବର୍ଣ୍ଣା ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଦାଢ଼ି ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କର ନିଶ ଯେତୁକ ଦାଢ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ହରଇ ଦେଉଅଛି । ଅତିଏବ କାହାର ଦାଢ଼ି କିପରି, ଅଥବା ଦେବତାମାନଙ୍କର ଦାଢ଼ି ମୋଟରେ ଥିଲା କି ନାହିଁ, ଏ ପିମାଣାଟା ଏକାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାବି ଦେଖା ଯାଉ, ସନ୍ଦେହଟା ହୁଏ କି ହିଁକି ? ସ୍ଵର୍ଗ ସାହିତ୍ୟରେ ନାନାବିଧ ଉପାଧ ମଧ୍ୟରେ କୁବେରଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଉପାଧ ଅଛି “ମନୁଷ୍ୟ ଧର୍ମ” । ଟୀକାକାରମାନେକୁ ବୁଝାଇ ଅଛନ୍ତି, ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ପର ଦାଢ଼ି ଥିଲା ବୋଲି କୁବେରଙ୍କର ନାମ ହୋଇଅଛି ମନୁଷ୍ୟ ଧର୍ମ । କଥାଟା ବନ୍ଧ ପ୍ରଶାସାର ବିଷୟ ନୁହେ । କ୍ଲାରଣ ଏହି ଦାଢ଼ି ଲାଗି ଯେ ଏତେବେଳେ ରଜାଧିରାଜ ଯନ୍ମେଦ୍ୟ, ବିଶେଷତଃ ଦେବତା

ମାନଙ୍କର ” ରଥ ଚାଲିଲୁ ” ତାହାଙ୍କୁ ଏକଥାଧାରଣ କୁବେର ଅର୍ଥାତ୍ କୁଶ୍ରିତ ଦେହ ବୋଲି ତାକ ପାପନ୍ତି ? ଲଙ୍ଘୁଲ ବିଶ୍ୱାନ ଦେଶରେ ଲଙ୍ଘୁଲ ଥିବାଟା ବଢ଼ିମନା । ଯେବେ ଦେବତାମାନଙ୍କର ଦାଢ଼ିଆନ୍ତା, ତେବେ କୁବେର ବିଚୁର ଏତେ ବନ୍ଧ ଅପମାନ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା ।

ଏହିତ ଗଲୁ ଗୋଟିଏ Positive ପ୍ରମାଣ ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେ ଶୁଦ୍ଧିଏ Negative ପ୍ରମାଣ ଶୁଣନ୍ତୁ ।

ଦେବତାମାନଙ୍କର ହାତ, ଘୋଡ଼ା, ରଥ, ବ୍ୟୋମପାନ, ବାହନ, କୋରମ୍ୟାନ୍, ତାକ୍ରର (ତାହା ମଧ୍ୟ ଗୋଟାଏ ନୁହେ,—ଏକ ଯୋଡ଼ା ଅଧିଳ କୁମାର), ପଣ୍ଡଚିନ୍ତ୍ରକ (Veterinary Surgeon), ନର୍ତ୍ତକ (ଡ୍ରୋଟିଏ ରୁକ୍ଷଟା ନୁହେ ଅସ୍ବଳ୍ପ), ପ୍ରଭୃତି କୌଣସି ଜନିସାରର ଥିବା ନ ଥିଲା । ଅମୂଳନଙ୍କର ମୂଳ, ରଷିମାନେ କେଉଁ ଦେବତାଟାର ନାମ ଖେଳି, ଖେଳି, ତାଢ଼ି ବାହାର କର ନାହିଁ ? ଯଦି ଦେବତାମାନଙ୍କର ଦାଢ଼ି ଆନ୍ତା ତେବେ ଶୌର କରିବା ନିମିତ୍ତ ବାଉର ବାରକ ପରତ ଅନ୍ତରଟଃ ଗୋଟାଏ ବାରକ ଥାନ୍ତା । ଯେତେବେଳେ ବାରକର ଅସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରମାଣାଭାବ, ତେତେବେଳେ ହୁଏଇ ଦେବତାମାନେ ପାର୍ବତୀ ପାର୍ବତୀ ରଖି ତକତଦୋଶୀଯ୍ୟ yak ଗୋରୁ ସହି ଶୋଭା ପାଉଥିଲେ; କୋହିଲେ ଦେବତାମାନଙ୍କର ଆଦୋ ଦାଢ଼ି ନ ଥିଲା । ପ୍ରଥମ ପକ୍ଷଟା ଏକାବେଳକେ ଅସମ୍ଭବ, କାହିଁକି କା ତାହା ହୋଇଥିଲେ କୁବେର ବିଶ୍ୱାର ଏପରି ଦୁର୍ଲଭ ରଠନା ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା । ଅଭି ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣତଃ ଦେବତା କହିଲେ କେହି yak ଗୋରୁ ବୋଲି ଦୁଷ୍ଟ ନାହିଁ । ଅତିଏବ ନିର୍ବିବାଦରେ ସବି ହେଲା ଯେ, ନିପିତାଭାବାତ୍ ଦେବତାମନଙ୍କର ଦାଢ଼ିର ମଧ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭି ଥିଲା ।

ନାପିତ ସେ ନ ଥିଲେ ତାହାର ଅଭି ଗୋଟିଏ ପ୍ରମାଣ ଏହି,—କୁବେରଙ୍କର ତ ଅର୍ଥାତ୍ ବନ୍ଧ ନାପିତ ଥିଲେ କି ଦାଢ଼ି କର୍ତ୍ତନ କରଇ କୁବେର ନିଜ ନାମଟାକୁ ନିଷିଳକ କର ନ ଥାନ୍ତେ ?

ଏଥର ତୃପ୍ତି ଯୁକ୍ତି ଶୁଣନ୍ତି । ଅମ୍ବେଳନ ହିନ୍ଦୁ, ସାହାର ଉପାସନାର ରକ୍ତ । ଚକ୍ର ମୁଦିତ କର ନିରକାର ପରଂବ୍ରଦ୍ଵିଜ୍ଞାନ କରିବାକୁ ଏକାବେଳକେ ଅନ୍ତମ । ତେଉଷ କୋଟି ଦେବତାଙ୍କ ଧାନ—ସମୟ ଅମ୍ବାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲୁଗେ; ଅମ୍ବାନଙ୍କର ପୂର୍ବପୁତ୍ରଶ ରଷ୍ଟି, ମହିମାନେ ନିରଜି ନିରଜି ଖୋଜି ଅଣ୍ୟାଳ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେବତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗର ବର୍ଣ୍ଣନା କର ଯାଇଥିଲୁ । କେଉଁ ଦେବତାର ଅବସ୍ଥା କିମ୍ବର, କାହାର କି ଯୋଗାକ, କିଏ କେତେବେଳେ କଣ ଖାଏ, କାହା ଘରେ ଗୁଡ଼ିଲ ନାହିଁ, ନାଶ୍ୟମ ଦେବତା ଗୁଡ଼ିଲନ ଖାଇ ଗହମ, କଦଳୀ ଖାଆନ୍ତି; ଯବ ସମୟ ଦେବତାଙ୍କର ଅନ୍ତମୀୟ (ସାଧାରଣ) ଖାଦ୍ୟ, କାରଣ ଧମ୍ପତ୍ର ଜାଣନ୍ତି ଦେବ ତର୍ପଣରେ ଯବ ଲୁଗେ । କେଉଁ ଦେବତାଟି ଦେଖିବାକୁ କିମ୍ବର, କାହାର କି ବାହନ, କି ବାବସାୟ, କି ଅଳଙ୍କାର, କେଉଁଠାରେ ବାସ,—ଇତ୍ୟବ କେଉଁ କଥାଟାକୁ ଶାସ୍ତ୍ରକାରମାନେ ବାଦ ଦେଇଥିଲୁ ? ଅଚୁଣ ବିଶ୍ଵର ପାଦ ନାହିଁ—ତାହାର ନାମ ହୋଇଥିଲା “ଅନ୍ତରୁ” ରହୁଥିଲା ପର୍ବାଣୀ ଶଶର ଚନ୍ଦ୍ରମ୍ବ, ନାମ ହେଲା ପହ୍ୟାଷ ଅର୍ଥାତ୍ ହଜାର ଅଖିଅ । ଶୀତଳା ଠାକୁରୀ କେବେ ବାହନ ଅଭାବରେ ଗଧ ଚଢି ଥିଲେ, ହୃଦେତ କେବେ ଗୁକର ପଳାଇବାରୁ ନିଜେ ଛାନ୍ତି ଧର ଘର ପରିଷାର କରିଥିଲେ ଉତ୍ସାଦ ସାମାନ୍ୟଦପି ସାମାନ୍ୟ ଚିନ୍ମ ମଧ୍ୟ ଦୁଷ୍ଟାମି କରି ଲୋକ ସମ୍ମାନରେ ଦେଖାଇ ଦେଲେ । ବନ୍ଦିମାନ ତନ୍ତ୍ରାଣୀଳ ପାଠକ ପାଠିକାରଣ, ଭୁବ ଦେଖନ୍ତି ଭଲ ପାଦର ନଶତାରୁ ଅରମ୍ଭ କର ଚାରୁକି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଯାଇ ରଷ୍ଟିମାନେ ଦାତୀର ବର୍ଣ୍ଣନା ହିକକ ବାଦ ଦେଲେ କାହିଁକି ? ସେମାନେତ ତାଙ୍କୁକଣା ନୁହିନ୍ତି, ହେଲା, ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ଭୁଲ କର ପାରନ୍ତି, ସମୟେତ ଏହି ଭୁଲ କରନ୍ତେ ନାହିଁ । ତମ୍ଭାତ୍ ତାଙ୍କୁ ଯୁକ୍ତି ଅନୁସାରେ ମଧ୍ୟ ସିକାନ୍ତ ହେଉଥିଲା ଯେ ଦେବତାମାନଙ୍କର ପାଥାରଣତଃ ଦାତୀର ଭବନ ।

ଅତି ମଧ୍ୟ ମୋଟିଏ ଅକାଟ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ଶୁଣନ୍ତି । ଶୀତାରେ ସ୍ମୃତି ଭଗବାନ ଅକ୍ରମିତ୍ତ ବିଶ୍ଵରୂପ ଦେଖାଇଲେ—“ଅନେକ ବାହୁଦର ବନ୍ଦିନେଥି” କେତେ ହାତ, କେତେ

ଉଦ୍ଦର କେତେ ମୁଖ, କେତେ ନେତ୍ର, ତାହାର ଆଉ ଶେଷ ନାହିଁ ସମୟ ଅନେକ । କାହିଁ ଦାତୀର ଦେଖାଇଲେ ନାହିଁ । ଭାବିବେ ନାହିଁ ଏ ଗୋଟାଏ ସାମାନ୍ୟ କଥା ବ୍ୟାପଦେବ କଣ ଲେଖିବାକୁ ଭୁଲ ଯାଇଥିଲୁ ? କାହିଁକି କେଉଁ ପ୍ଲାନ ଥିବା ପ୍ଲାନେ ଦାତୀ ବେଳକୁ ଭୁଲ ? ଅତି ସାମାନ୍ୟ କଥା ବୋଲି ଉପେକ୍ଷା ବା କରିବେ କାହିଁକି ? ‘କେତିଦ୍ଵାରା ଦଶନ୍ତରେଷୁ’ କହି, କେଉଁଠାରେ କୁରୁମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରାସ କରିବାକୁ ଯାଇ ରଗବାନଙ୍କ ଦାନ୍ତ ପାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡା ସଜନା ହୁଇଥିର ଦୁଇ ଏକ ଜଣ କୁରୁମାନ ଲାଗି ଯାଇଥିଲେ, ତାହା ଯେତେବେଳେ ନର୍ତ୍ତନା କରି ପାରିଲେ, ତେତେବେଳେ କାହିଁକି କହିଲେ ନାହିଁ କେତେତ ଦାତୀର ବିଲାନ୍ତା । ତେବେ ଏଥରୁ ମଧ୍ୟ ବୁଝା ଯାଉଥିଲା ଯେ, ଦେବତାମାନଙ୍କ ଅଦିଗୁରୁଷଙ୍କର ଦାତୀର ଭବନ । ଅତି ଅଧିକାରଣର ପଦ ଦାତୀର ଅଭାବ ହୁଏ, ତେବେ ଅଧିକାରଣରୁ ଉତ୍ସୁକ ଯେଉଁ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟବଳୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଦେବତାମାନେ, ସେମାନଙ୍କର ଦାତୀର ଅଭାବ ହେବ । ଯେହେତୁ “କାରଣଶୁଣାଃ କାର୍ଯ୍ୟଶୁଣମାଶୁଣ୍ୟନ୍ତେ” ରହି ନାହିଁଥାନ୍ତି ।

ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କରଣ କବିମାନେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଦେବତାର ବର୍ଣ୍ଣନା କର ଯାଇଥିଲୁ । ଏହି ଦେଖନ୍ତି ମାତ୍ର କବି ଶିଶୁମାଲ ବଧ କାହିଁରେ ନାରଦଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ତାହାଙ୍କର “ଅମ୍ବୋରୁହ କେଶରଦ୍ୟତ” ଜଟାଚୁଡିକ; ଏପରି କି କଣ ବଜାଇବା ପାଇଁ ଅଙ୍ଗୁଳରେ ଯେ ‘କଡ଼ା’ ଅର୍ଥାତ୍ ମେଜରାଟି ପିନ୍ଧିଥିଲେ ସେଉଁଠି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ କରତାଙ୍କୁ ନୁହିଲେ କବି ଭାରବି ବୃଦ୍ଧ ରହିବାର “ବିଶଦ୍ଧୁ ଯୁଗଭାବକିତାପାଙ୍ଗଲୋଚନ” ବୋଲି ପକ୍ଷରୁ କୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ଯାଇ ଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଦାତୀର ନାମ—ଚନ୍ଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାହିଁ । ଥିଲେ କି ଦେଖାନେ ଛାଡ଼ି ଦେବାର ପାଦ ? କାଦମ୍ବଶରେ ଜୀବରୁ ଏକା ଚନ୍ଦ୍ରପିତାଙ୍କର ଦାତୀର ତନ ପୃଷ୍ଠା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ଇନ୍ଦ୍ରନ୍ତି । ଅତେବଂ ପ୍ରମାଣିତ ହେଉଥିଲା ଯେ ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କରଣ କବିମାନେ ମଧ୍ୟ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ, ଦେବତାମାନଙ୍କ ଦାତୀ ନ ଥିଲୁ । ଆତ୍ ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ

ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ଅନେକଙ୍କୁ ପାଠକେ, <ତେ ପ୍ରମାଣ ସ୍ମୃତି ଶାଖର ଅସରନ୍ତି ରଣ୍ଗର ହିକାଏ କଷ୍ଟ ସ୍ମୀକାର କର ପ୍ରୟୋଗରେ ମଧ୍ୟ ଯଦି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତି, ତେବେ ଶୋଜି ନେବେ ଇତାଳି ॥୫୫

ଚୂମ୍ବନ ।

ପ୍ରଭୁତର ନବୋଦତ
ବିକଣେ ସର୍ବୀକଳେ
ନିଶା-ସୁଖ-ପ୍ରଦାୟିନୀ
ମଧୁମୟ ମୁଖେ ହସେ
ବିଷନ୍ତ-ପଞ୍ଜିନୀ-ମୃଦ୍ରୀ
ଧର୍ମଧାମେ ତରୁଲତା
ଲୁବଣ-ମୟୀ-ମେହିନା
ବିକଣେ ତରୁବର
କଙ୍ଗୋଳ-ମାଳିନୀ-ଗଜା
ହୋଇଥିଲ ଗର୍ଭପୁର
ଗଣ୍ୟ ଗଣ୍ୟ ବନିମୟ
ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକା-ପ୍ରେମ
ପ୍ରେମରଙ୍ଗ ନିବନ୍ଧନ
ଏ ସୁଷ୍ଟି ଅମୃତମୟ
ଅଭିନନ୍ଦନ ପଣ୍ଡା ।

ଆଢୁର ମିଳନ ।

କେତେ ଦିବା ଦିଶି ମାସ ନର୍ତ୍ତ ଭାବି-
ଲେଲୁ ପ୍ରକଳ୍ପ ନିୟମେ
ନ ଗଲୁ ପାଶୋରୁ ଜଣାୟାଏ ପର
ତିବିତ ଅଛି ମରମେ ।
ଯେବେ ସେ ପାଶରେ ନିୟନ୍ତ୍ର ମୋରରେ
ଥିଲୁ-ଏତେ ତାହା ପାଇଁ
ବସି ଏକାନ୍ତରେ ଦୁଦୟ ମଧ୍ୟରେ
ଭାଲିଛି ତ ମନେ ନାହିଁ ।
ନେବା ଅନ୍ତରୁଲେ ଗଲୁ ସେ ପେକାଳେ
ସେ ଦିନ ଭାଲେ ଏସନ
ଜତଗଲୁ ଭାଷି ଏବେ ଅନନ୍ତାଣୀ
ଅହାରେ ଅମ୍ବାମିଳନ ।
ଶ୍ରାବନୀର ମୋହନ ସେନାପତି ।

* ଦେବତାମାନଙ୍କ ଦାତା ସମ୍ବରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ତାହା ଯଦି ସବେ ହୁଏ, ତାହା ହେଲେ ଆହମାନଙ୍କର ଟଟିକର ଓ ରଙ୍ଗ ମନ୍ତର ଅଭିନାମକୁ ବନ୍ଦ ହେବାର ହେବ । ହୁଏଇ ସେମାନେ ଦେବତାଙ୍କର ଦାତିର ଅଷ୍ଟିର ପ୍ରମାଣ କରିବାର ବାବ୍ ହେବେ, କୋତେଉଁ କୋତେମାନଙ୍କ ଲେଖକଙ୍କ ନତ ଅନୁଧାୟୀ ଦେବତାମାନଙ୍କ ଦେ ଦିନରେ ବା ଗଜ ୫୬ର ଯବନିକା ଅନ୍ତରୁଲରେ ଶୈର କରିବାର ହେବ । ରଙ୍ଗମନ୍ତ୍ରଧିକ ଏ ପତ୍ରୀର ପାଠକମାନଙ୍କର ଏ ଦେଖିବାର ପ୍ରୟୋଜନ । ମୁଁ ସଃ

ଶାନ୍ତି ଭିଷଠାଳୟ ।

କହିଯାଇ ଶାନ୍ତିଗାନେ ପଣ୍ଡା କବିରଞ୍ଜନ, କୁମାରଟୋଲି, ଠାକୁରପଡ଼ା, କଳିକତା ।

୧ । କୁଞ୍ଚୁମାଦି ବଠିକା—ଉପଦଂଶ ବା ଗରମେ ଶେଶର ସକଳ ଅବଶ୍ୱାରେ ଏହା ବିଶେଷ ଉପଯୋଗୀ । ଯେପରି ପ୍ରକୃତର ଶେଷ ହେଉ ନା କାହିଁକି ଏହି ବଠିକା ସେବନରେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଦିଶ୍ୟ ଅଶ୍ୱେଗ୍ୟ ହେବ । ଯେ ବିଷ ପୁରୁଷର ସବ୍ ଫଣାର ବିଷମୟ କରେ, ସେ ବିଷ ସ୍ଥାଲୋକର ଜଗାଯୁ ଓ ସବ୍ ଫଣାର ଦୂଷିତ କରେ ଏବଂ ସେ ବିଷ ଉତ୍ସବରେ ବିଷମୟ କରିବାରମାନଙ୍କର ଶୋଚନୀୟ ପରିଶାମ ଉପଶ୍ଵିତ କରେ ସେହି ଉପଦଂଶ (ଗରମେ) ଶେଷନାଶ ପକ୍ଷରେ “କୁଞ୍ଚୁମାଦି ବଠିକା”ର କ୍ଷମତା ଅଭିନାଶୀଳିତ କରିବାର ପରିଶାମରେ ପରମତା ପରଦୂଷି ହେବ । କିନ୍ତୁ ବ୍ୟବହାର କଲେ ହସ୍ତ, ଧଦ ଓ ଶୈରର ସମୟ ବିକୃତ ଚିହ୍ନ ନିମ୍ନରେ ହୋଇଦେବ ପୂର୍ବକାନ୍ତିଆରଣ କରେ ।

ଏକମାସ ସେବନୋପଯୋଗୀ ଭିଷଥର ମୂଲ୍ୟ ୩ ୦ ଟଙ୍କା ।

୨ । କାମିନୀ କଲ୍ୟାଣୀ—ଶେଷ, ରକ୍ତ ବା ନୀଳ ଯେ ପ୍ରକାର ପ୍ରଦର ହେଉ ଏହା ସେବନରେ ଅଛିରେ ଦୂରାହୁତ ହୁଏ । ଯେଦେବୁ ସ୍ଥାଲୋକର ଦୂରାହୁତକାଳେ ଅସହ୍ୟ ଯାତନା ହୁଏ, ଅସ୍ଵକ ବା ଅଳ୍ପ ପ୍ରାକ ହୁଏ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଦୂରାହୁତରୁ ପ୍ରାକ ହୁଏ ହୋଇଥାଏ, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମୁଣ୍ଡବ୍ୟଥା, ମୁଣ୍ଡଗୁଲ, ହସ୍ତ ପଦ ବ୍ୟଥା, ଜୁଗାବ ପ୍ରଭାବ ଅଛି, ବା ଯେଉଁ ସବୁ ସ୍ଥାଲୋକ ଦୂରାହୁତକାଳୀନ ବେଦନା (ବାଥକ) ଓ ପ୍ରଦର ଶେଷ ଶେଷ, ବନ୍ଧ୍ୟାହୁ ଅବଶ୍ୱାରେ ଉପଶ୍ଵିତ ହୋଇଥାଏନ୍ତି ସେମାନେ ଏହା ଭିଷଥ ବ୍ୟବହାର କଲେ ପୁନଃ ଗର୍ଜାଥାରଣରେ ସମର୍ଥ ହେବେ ।

ଏକ କୌଣ୍ଡା ଭିଷଥର ମୂଲ୍ୟ ୩ ୦ ଟଙ୍କା ।

୩ । ମାଳତୀ କୁସୁମାକର—ନୂତନ ଓ ପୁରୁତନ ସକଳ ପ୍ରକାର ପ୍ରମେହ ଓ ଗନେରିଆ ଶେଶର ସଦ୍ୟ ଫଳପ୍ରଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମହିଷିଷ୍ୟ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମୁନ୍ଦରିଯାଗ ସମୟରେ ଅସହ୍ୟ ଯହାରେ ନାହିଁ, ବା ମୂଦ୍ରପିଛିଲ ପୂଜ ରକ୍ତ ବା ଶୁଦ୍ଧପୁକୁ ସେମାନେ ଏହା ଭିଷଥ ସେବନରେ ସହର ଅଶ୍ୱେଗ୍ୟ ହେବେ । ‘ନୂତନ ପ୍ରମେହରେ ଏକ ଦିନ ବ୍ୟବନ୍ଧାରରେ କୁଳା ଯହାରୀ ଦୂର ହୁଏ, ଏକ ସପ୍ତାହରେ ସମୟ ଉପଦ୍ରବ ଦୂରାହୁତ ହୁଏ ପୁରୁତନ ଶେଶରେ କହି ବେଶି ଧନ୍ତ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହୁଏ ।

ଏକ ଶାଶୀର ମୂଲ୍ୟ ୩ ୦ ଟଙ୍କା ।

୪ । ନୟନସ୍ପଦ୍ଧା—ଏହା ଭିଷଥ ନେତ୍ର ପକ୍ଷରେ ପରମ ହିତକର । ଅଖିତ୍ତିରୁ, ଅଖିତ୍ତୁ ପାଣି ଗଢ଼ିବା, ଅଖି ହୁଏବା ଧୂଳ ବା ବାଲ ଅତିବା ପର ରଗନ୍ତି ହେବା, ଚକ୍ଷୁ ଲାଲ ହେବା ଏବଂ ଏହା ସବୁ ଉପସର୍ଗ ହେବୁ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିର ଅଳତା ତା କଣ୍ଠ, ତମିର, ପଣ୍ଡଳ, ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଵାରା ଅସ୍ଵକାର ପ୍ରାୟ ସତର ଦୂର ହୁଏ । ଏହା ନିଯମିତରୁ ପ୍ରାୟ ସତର ଦୂର ହୁଏ । ଏହା ନିଯମିତରୁ ପ୍ରାୟ ସତର ଦୂର ହେବେ ଏବଂ କୌଣ୍ଡି ପ୍ରକାର ନେତ୍ରଶେଷ ଅନ୍ତରମଶର ରଘୁ ରହେ ନାହିଁ । ଏକ ଡିବା ଭିଷଥର ମୂଲ୍ୟ ୩ ୦ ଟଙ୍କା ।

୫ । ସାରିସ୍ଵତ ଶୁତ—କଣ୍ଠସ୍ଵର ବର୍ଦ୍ଧକ, ସୁତ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ବଳବାହୀନ ଓ ପୁଣିତଜନକ । ଏହା ଶୁତ ବଳବାହୀନ ହୃଦି ଏକ ମେଥାର ପୁଣି ସାଧନରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପଯୋଗୀ । ଅଳ୍ପ ମେଥାର ପକ୍ଷରେ ଏହା ବିଶେଷ ହିତକର । ଅତିରିକ୍ତ ଅଞ୍ଚଲୀ ଯୋଗୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସୃତ ଶକ୍ତି ହୁଏ ଏବଂ ଶୈରର ଦ୍ଵିମଶି ଶକ୍ତି ହେଉଥାଏ ଅଭି ଚିତ୍ତ ଦୌରାନ୍ତ, ସୃତ ରୁଷ, ଶିରପୂର୍ଣ୍ଣନାଦ ଉପସର୍ଗ ଉପଶ୍ଵିତ ହୋଇଥାଏ ଏ ଶୁତ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବିଶେଷ ଫଳପ୍ରଦ ।

ଏକ ଶିଶି ଶୁତର ମୂଲ୍ୟ ୩ ୦ ଟଙ୍କା । ପାନ୍ଥ ଶ୍ରୀରାଧା, ପି, ୧୦ । ୧ ।

‘ଅମ୍ବ ନିକଟରେ ଅସୁଦେଖାକୁ ଏକଳ ପ୍ରକାର ଭିଷଥ ଦୁଇ, ତେଇ, ରଘୁ ଦିବାବା ବିହିଦ୍ୱାରେ ପ୍ରଦୃତ ଥାଏ, କୌଣ୍ଡି ଗ୍ରେଗର ବ୍ୟବହାର ପଥ ନେବାକୁ ହେଲେ ଦୂର ପଇଦିଥି ଇକଟେଷବ ପଦ ଦେଲେ ବିଜାମଳରେ ବ୍ୟବହାରକ ଦୟାଏ ।

ଆଦିଆୟର୍ବେଦୀୟ ଔଷଧାଳୟ ।

କବିରାଜ ଶ୍ରୀପାରଚାନ୍ଦୀ କବିରଞ୍ଜନ, ବାଲୁବଜାର, ପୋଖ ଅଧିକାରୀଙ୍କ କହିଛନ୍ତି ।

ଅଳ୍ପ ପଢ଼ିଗଲା ବର୍ଣ୍ଣ ହେବ ଆହାର ହେ ଭାଷାଳୟ ଯାଏଇ ଗୋର ଓଦ୍‌ଦାର ବନ୍ଦଳୀ ଭାଷାଳୟର ଅନ୍ତରେ ସବୁ ପ୍ରଥମ ହର ହୋଇଥିବା । ଏହି ଭାଷାଳୟର ଆଖାର ଅଧିକାରୀ ଅବଦିମ ଓ ସୂଳର । ମୋହରର ବେଳିମାନେ କଟିବା, ଦେରେ ଦକ୍ଷରଣ ସହି ଏହା ଲେଖିଲେ ବା: ତିଃ ହାକ ଯୋଗେ ସବୁର ସବୁରଣ ସହି ଆଖାର ଠାର୍ଯ୍ୟ । ପ୍ରତାହିତ ହେବାର କୌଣସି ଅବୋ ନାହିଁ । ହାତକର ନାମ, ପାତା, ପୋଖାପିତ୍ର, କଳ ୧୫ ବୁଦ୍ଧରେ ଲେଖି ଗଠାଇଛି ।

ପ୍ରମେହ ସୁଧା—ଶବ୍ଦରେ ବା ପ୍ରମେହ ରେଗର ଏପରି ଦିଦି ପଳିତ୍ରଦ ଭିଷଣ ଅଭି ନାହିଁ । ଏ '୪ ଶାରେ ପ୍ରସ୍ତାବର ଜ୍ଞାଲା ଯଦ୍ଦିଶା ନିବାରିତ ହୁଏ । ମୁସ ନାଳରୁ ପୂଜ୍ୟତାବା, ଲିଙ୍ଗରେ ହଳଦିଆ ବା ଏପେଦ ଦାଗ ଲାଗିବା, ସୁତା ପରି ପତ୍ରବା, ସଡ଼' ବିନା ଛୁଟକା ପ୍ରରୁତି କଞ୍ଚକର ଅବସ୍ଥାରେ ଆଶ୍ରମ୍ୟ ଉପକାର ହୁଏ । ଏକ ଶିଶିର ମୂଲ୍ୟ ୫ ଟଙ୍କା ।

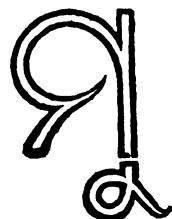
ଜୁରଣାଙ୍କୁ—ପଦ୍ମସ୍ତୁର ପଶ୍ଚାତ୍ତା କର ଦେଖା ଯାଇଅଛି । ଜୁରଣ, ପୁରୁତ୍ତନ, କଷି, ଦାହ, ଏକୁଆ ବା ପାଳ, ମାଲେରିଆ ଓ ବାତକୁ ପ୍ରରୁତି ପ୍ରାୟ ଏ ୪ ଶା ମନ୍ଦରେ ଆଗେଗ୍ୟ ହୁଏ; ଏବ ଏକ ଶ୍ରୀପାହରେ ଦ୍ଵୀନା ଯକ୍ଷକୁ, ଅମସୁଲ ଭଲ ହୁଏ । ବୁରମାରନ ଶାର ବା ତାକୁର ଓ ବୈଦ୍ୟକର ବହୁତକ୍ଷୟରେ ଯେ କୁର ଭଲ, ହୁଏ ନାହିଁ ସେ କୁର ମନ୍ଦ ଏହାହାର ଅଗେଗ୍ୟ ହୁଏ । ଏହା ରକ୍ତ, ବଳ ଓ କୁଥାଦର୍କିଳି ଏବ କୋଷ୍ଟପୁରିଷ୍ଟାରକ । ଧାନ ତିରା ଟୋଳ; ବଡ଼ ତିରା ଟୋଣ ।

ବୃଦ୍ଧ ଅଧ୍ୟଗନ୍ଧା ରସାୟନ—ଅତିକୁ ସୀପଦିବାପ, ସୁପ୍ତଦେଶ, ହସ୍ତମେଥୁନ ବା ପ୍ରମେହାଦ ସ୍ରୋଗ-ହାତ ଯେଉଁମନଙ୍କର ଶୁନ୍ତରଗଲ, ତନ୍ମୁଗୁଣିଥିଲ, ଧାରୁଦୌର୍ଯ୍ୟକୁ, ସୀମୋକ ଦର୍ଶନ ବା ଧ୍ରୁଣମାତ୍ରେ କର୍ମ୍ୟ ମୁଳନ, ଧୂରଜେ ପ୍ରରୁତି ଶୁନ୍ତି କହୁତ ହୋଇ ଦିନକୁ ଦିନ ଦେହ ଶୁନ୍ତ, ଦୁଃଖ ଓ ଦିବଣ୍ଡି ହେଉଥାହୁ ସେମାନଙ୍କ ପାର୍ଦ୍ଦ ଏହି ଭିଷଣ ଅମୃତ ଭୁଲେ । ସବଧି ସେଗ ନିବାରଣ କର ଦେହ ସୁନ୍ଦର, ବଳଷ୍ଟ ଓ ତେଜମ୍ବୀ କରିବାକୁ ଏହା ଅବ୍ୟଥିତ ଅଟେ । ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁରଣାଙ୍କୁ ଓ ଶୁନ୍ତିବର୍ଦ୍ଧକ ଏକ କୋଷ୍ଟ ପରିଷାରକ ଓ କୁଥାଦର୍କିଳି । ଏହା ସୁନ୍ଦର ଓ ତୁମ୍ଭ ହକର ଅବସ୍ଥାରେ ସେବନୀୟ । ଏକ ଶିଶିର ମୂଲ୍ୟ ୫ ଟଙ୍କା ।

ଅମୁତାଦିକଷାୟ—ଏହା ଷେବନ କଲେ ପାରଦ ବିଷ, ଗର୍ଭ କଷ ବା କୁର, ଅଜ୍ଞାନ୍ତ ପ୍ରରୁତି କାରଣରୁ ଦେହର ରକ୍ତ ଦୂର୍ବିତି, ହୋଇ ବାତ, ଶୁଣ୍ଟି ଅ, ବାତୁ, ବଥ, ଶିଲ୍ପୀ, ବାତୀ ଓ ଗର୍ଭ ବା ପ୍ରରୁତି ନାନାବିଧ କ୍ଷତି ଅଗେଗ୍ୟ ହୋଇ ଦେହରେ ନୂତନ ନିଶ୍ଚିକ ରକ୍ତ କାତ ହୁଏ ଏକ ବଳଧର୍ମ୍ୟ, କ୍ଷଥା ବୁକି ହୁଏ । ସବପ୍ରକାର ରକ୍ତ ଦୋଷର ଅବ୍ୟଥିତ ଦେଖିଯୁ ସାଲସା । ଏକ ଶିଶିର ମୂଲ୍ୟ ୧୧ ଟଙ୍କା; ୩ ଶିଶିର ମୂଲ୍ୟ ୩୫ ଟଙ୍କା ।

ମହାଶାକ୍ରି—ନାଲିବା, ପନ୍ଧା, ରଗନର, ବିଷ୍ଣୋତକ ଓ ସୁନର ଦା, ମୁହିଁ ଓ ନାକର ଦା, କୁଣ୍ଠିଅ କାରୁ ଓ ବିଷର ଦା ଓ ପାରଦାଦ ବିଷକିତ ଦା ଓ ବହୁମୂର୍ତ୍ତ ଚୈଗର ଦା ପ୍ରରୁତି ଯାବଣୀୟ ପୁକୁଶା ବହୁକାଳର କଷ୍ଟ ସାଧ ଦା ଅନ୍ତରମ୍ଭା କାନ୍ତରେବେଳେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବୁଝେ ଅନ୍ତକାଳରେ ଅଗେଗ୍ୟ ହୁଏ । ତୃତୀୟବା ପୁଷ୍ଟରେ ସବଧି ବିଥ, ବର୍ଣ୍ଣିତ ପୁଷ୍ଟକୁଣ୍ଠ, ବାତୀ, ଶିଲ୍ପୀ ଦା ଜେଣେଶି ସ୍ଵାନରେ ରକ୍ତ ଜମ୍ବୀ ପୁଲଲେ ବା ଅତଶ୍ୟ ଦିନା, ଛୁଟିକା, ଦ୍ଵାଳ ପ୍ରରୁତି ମେଲେ ଏହି ଭିଷଣ ମାରିଶବାର ସବଧ ଯନ୍ତ୍ରିତ ହୁଏ ଏବଂ ନିଲେଇଯାଏ । ଏହାର ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣିତାପ୍ତ । ଏବ ଶିଶିର ମୂଲ୍ୟ ୧୫ ଟଙ୍କା ।

ଆଦିଆୟର୍ବେଦୀୟ ଅମୁତାଦିକଷାୟ ମୋଦକ—ଅଗ୍ନିମାନ୍ୟ, ଅଜ୍ଞାନ୍ତ, ପ୍ରଦେଶ ଓ ଅମୁତାଦିକଷାୟ ମୋଦକ ।

୪୨ ଭାଗ ।

ପାଲୁନ ଓ ଚେତ୍ର, ୧୯୧୭ ।

୧୧୧ ସଂଖ୍ୟା

ପ୍ରକଳ୍ପବୁଦ୍ଧ ମତାନ୍ତ ନିମ୍ନେ ଲେଖିବାକୁ ଦାୟୀ ।

ଫଣ୍ଡୁ ଓ ଲେଖକଙ୍କର ନାମ ।

- ୧ ବୋଲିପାତ୍ର (ପଦ୍ୟ), ୨ ସଙ୍ଗୀତ (ପଦ୍ୟ), ୩ କୃତିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅଂଶକଚିତ୍ତ,
- ୪ ବିଷ୍ଵାଗର (ମେଲାନ), ୫ ଜିବ୍ରାମାଳ (ମହାଲତା) ପ୍ରବୁତ କେବେ-
- ଗୋଟି ଶୀର୍ଷପାତ୍ର, ୬ ହଳକାରୀ, ୭ ପ୍ରକଳ୍ପ
ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ୮ ନିଧାନତ, ୯ ଆର କହ ନା (ପଦ୍ୟ),
- ୧୦ ଉତ୍ତରଧାରୁତ୍ତବୁଦ୍ଧ, ୧୧ କବବର ଏଥାନାଥ
- ୧୨ ସାଗରବାଲା, ୧୩ ଚନ୍ଦ୍ର (ପଦ୍ୟ),
୧୪ ହେଲିଲଙ୍କା (ପଦ୍ୟ),
- ୧୫ ଏହ କି ବନ୍ଦରକିନ୍ଦ;
ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ
- ୧୬ ଦୃଷ୍ଟମୋହନ ପଂଚାୟୁକ୍ତ,
୧୭ ନନ୍ଦକଣ୍ଠବଳ, ୧୮ ଏ, ୧୯ ଏ, ୨୦ ଏ
- ୧୧ ଗୋପାଳକରଣ ପଂଚାୟୁକ୍ତ ବି, ୨୧ ନନ୍ଦକଣ୍ଠ
ମୋହନ ପ୍ରଥାନ, ୨୨ ଓ ୨୩ ଶତରୂପଣ ଭୟ,
- ୨୪ ଗୋପିନାଥ ନନ୍ଦ ଶର୍ମା, ୨୫ ମୁଖୁଜ୍ଞୟ ରଥ ବାନ୍ଦର୍ଥୀ,
୨୬ ଜନୋଥବୁଦ୍ଧ ଘୋଷ, ୨୭ ଜନୋଥ ନନ୍ଦପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ରୂପୀ ।

Printed and published by B. S. Das,

MUKUR PRESS, CUTTACK.

ମୁକୁର

ଶର୍ତ୍ତ ଭଗ ।

ପାଲୁନ, ଚେତ୍ତ, ୧୯୬୭ ।

୧୨୩ ଓ ୧୨୪ ସଙ୍ଖ୍ୟା ।

ଦୋଳ-ଯାହା ।

(ବେଶକାରଠାରେ ।)

ଅନ୍ତର ପଞ୍ଜି ତ ଦେବେ ପର୍ବତିମ ବିମାନେ
ଦୋଳି ଦୋଳି ବିଳସନ୍ତି ମଧୁ ଦୋଳଲାଳା ;
“ଡୁମା ଡୁମୁ ହଁଇ ହଁଇ” — ନାମ ସକାର୍ତ୍ତନେ
ଉଦ୍ଧିଳେ ଗ୍ରାମ, ନର ; ପ୍ରକୃତି ଚଥଳା ।

ପ୍ରାନ୍ତରେ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଲୁଗେ “ମେଳଣର” ଘଟା,
ଢାଳରେ କଷିର ଭାବ, ମୂଳେ ସ୍ଵିଟୁ ଛୁଯା
ଯେତଣ ତୋଷଇ ଲୋକେ ଏଥ୍ ଅମ୍ବ ତୋଟା ;
ନନ୍ଦିଶେଷେ ପିତିକାର ମଣ୍ଡେ ପ୍ରଦିକାୟା ।

ନୋହିବ କି ଏ ଉସବ ଜାଗିଯୁ ଶେଷରେ—
ଏ ମୀଳନ—ଆନ୍ଦୋଳନ— ଏ ଆନନ୍ଦ ମେଳ ?
ନାହିଁ କି ଏ ଜନ ସଂତ୍ରେ, ଉସାହ, ଦେଶରେ,
ଅଥବା ନାହିଁ କି ତାର ପୋଟେ ସ୍ତଳ-ବେଳ ?

ଠାକୁରଙ୍କ ଥିଲେ ରନ୍ଧି ଲୁଗେ ଦୋଲୋସ୍ତବ ;
ନମୁଣ୍ଡିଥ ଏ କାନ୍ତର ଜୀବନ—ଆହବ ।

ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ ।

~~ ୧୮ ~~~

ସଙ୍ଗୀତ ।

(କଲ୍ପିତାଠାରେ ।)

ସଙ୍ଗ୍ୟା ଦେବା ଦିନେ ଅସି ହେଲେ ଧୀରେ ଧୀରେ,

ଜଳ ଉଠେ ସନ୍ଧ୍ୟାଦାପ ମନ୍ଦରେ ମନ୍ଦରେ

ପାପମଳେ ଝଲମଳ ବଙ୍ଗରଜଧାନୀ,

ମାଣିକ୍ୟ ମଣ୍ଡିତ କିବା ନାଗଶଙ୍କମଣୀ ।

ଦିନଶ୍ରମ ଥନ୍ତେ ଅସି ପ୍ରବେଶିଲି ଘରେ,
ବହିଲି ବିଶ୍ଵାମ ସୁଖ ମନାସି ଅନ୍ତରେ ।

ଚୌଦିଗୁଁ ସଙ୍ଗୀତ ସ୍ଵରଥୟାଥୁଅଛୁ ଭସି,
ଘରେ ଘରେ ମାଉଛନ୍ତି ବନ୍ଦି ବଙ୍ଗବାୟା ।

କୋହି ରକ୍ତ କରେ ଦୁଷ୍ଟ ସଙ୍ଗୀତ ଗାୟନ,
ସୁଦେଶୀ ସଙ୍ଗୀତ କାହିଁ ବେଖଇ ଶୁବଶ ।

ରମଣୀ ସକଣ୍ଠ କାହିଁ ଉଠେ ପ୍ରେମଗୀତ,
ଧର୍ବର ସଙ୍ଗୀତ-ସୁଧାର ପ୍ରବାହତ ।

ବଙ୍ଗ-ମାତା-ଘର ସୁଖ-ସଙ୍ଗୀତେ ପୂରତ,
କପାଳ ଉଚ୍ଚଲ ଦୁଃଖେ ମୁକବତ ସ୍ଥିତ ?

ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦିଶୋଇ କଳି ।

~~ ୧୯ ~~~

ବୁଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟର ଆଂଶିକ ଚିତ୍ର ।

ଦୟା କରେ ତା ଶୁଣୁମା ନେବା
ରଦ୍ଧା ପଣେମ ଅନ୍ତର୍ଵଦିଗା
ହୁଏ ରଙ୍ଗେ ପ୍ରଶ୍ନାପଣକର
ବ୍ୟଶେମ ଦେବତାଙ୍କ ଯଦାପୁଃ ।

(ହେ ଦେବଗଣ, ଜ୍ଞାନୟକ୍ଷ, ଜ୍ଞାପନ୍ଧି ପ୍ରତିତରେ ରତ୍ନ
ହୋଇ ଅମ୍ବୋମାନେ ଯେହି ରତ୍ନଦା ଦୃଦ୍ଧି ଦିବ ଶ୍ରବଣ କରୁଁ,
ଏବଂ ରତ୍ନକୁଳେ ରତ୍ନଦା ରତ୍ନକଷ୍ଟ ରଜ୍ଞି କରୁଁ । ସ୍ମୀର
ଠଙ୍କ ପ୍ରତିଞ୍ଜି ଦେହରେ ରମ୍ଭମନକର ସ୍ଵବ ପାଠ କର
ଯେପରି ଦେବ ବାହୁଦିତ ଅନ୍ଦୁସ ପ୍ରାୟ ହେଉଁ ।)

ଏହି ଭାବରେ ଏହି ଦିନ ଥିଲା ଘେରେବେଳେ
ଦିବ୍ୟ ମଧୁର ଗ୍ରାହୀ ମୁହଁର୍ତ୍ତରେ ଉଦାତ୍ତବୀ ସ୍ଵର ମୂର୍ଖନା ହାରା
କଳ, ପୁଲ, ଅମୃତଳେ ପ୍ରତିଧୂନତ କରି ଏବଂ ବିଧ
ପ୍ରାର୍ଥନା ଓ ଆଶିର୍ବାଦ ମଧୁରେ ଅନୁଭବିତ ଅନୁପ୍ରାଣିତ
ଶୁଭଶିଷ୍ୟ ନିଜ ଅଦର୍ ଓ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କରିବା
ନିମିତ୍ତ ଏବଂ ଅପଣା ବ୍ରତ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ କରିବା ନିମିତ୍ତ
ଦେଇନମନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନରେ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ହେଉ
ଥିଲେ; କେତେ ବାଲ୍ମୀକି-ବାଦରୀୟ ପ୍ରମୁଖ ପିକକୁଳ,
କେତେ ଉତ୍ତରଙ୍ଗ-ନଚିକେତା ଅମୃତାୟମନ ସ୍ଵର ସାଯୋଗରେ
ଧାରସ୍ତତ୍ସଧନନିର୍ମଳ୍ଲଙ୍କ ଧଙ୍ଗିତମୟ କରୁଥିଲେ । ଏବେ
ସେହି ଦେବର୍ଷି ମହାର୍ଷିରୁଦ୍ଧର ବ୍ରଦ୍ଧ ସଦଳ, ଅମରବାହୁତ
ଦେବସଜନଭୂମି, ବିନ୍ଦୁମାରଳକିଶ୍ଚିନୀ ଗଙ୍ଗାୟମୁନାଦି-
ମାଲୁପ୍ରଣି ଉଦ୍‌ଧରଣୀ-ମନ୍ଦୋତ୍ତବିଲାସିନୀ ଭାରତଭୂମି ମଣି-
ମଣିକ୍ଷେତ୍ରମୁନାଳକନ୍ତୁତ୍ପଦ ତଳେ ଶଜରକେଣାରୂପେ
ଅଜି ମଧ୍ୟ ବିଶକାନ । ଆୟ ବ୍ୟାୟ ଓ ଶକାଳମୁଢ଼ୁରେ
ଫେର, ମହାମାର୍ଯ୍ୟ ଅତିଧୂର୍ମ୍ଭି ଓ ଅନାବୁଦ୍ଧିର ପ୍ରକୋପ ହାରା
ପ୍ରାଚୀନଭାବରୁ ଅବସ୍ଥା ଦିନକୁ ଦିନ ପରିବର୍ତ୍ତିତ
ହୋଇ ଯାଉଥିଲୁ—ଧତ୍ୟ, ତଥ୍ୟ ଏହାର ନୈରିକ
ଦେହକାନ୍ତି ପ୍ରାୟ ସମତବରେ ବିଦାମନ ରହିଥିଲୁ, ତେବେ
ଏହି ଦୁଃଖକୁଳଶ ଓ ପତ୍ର ତା'ପର କାରଣ କଅଣ ?
ସେ ଶଣା ଅନ୍ତି ନାହିଁ, ସେ ସମ୍ବେଦନାଧୀନ ଅନ୍ତି ନାହିଁ,
କି ସେ ଶାନ୍ତିତୋ ଅନ୍ତି ନାହାନ୍ତି; ତେଣୁ ସେ ସ୍ତର-
କୁ ନିମେ ଅନ୍ତିର୍ଦ୍ଦିତ ହେଉଥିଲୁ । ବଂ ସେହି ଶ୍ରେଷ୍ଠ-

ମଧ୍ୟ ହାତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଶୁଣି ଯାଉଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ ଭରତ,
ତୋହର ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟ, ତୋହର ଜ୍ଞାନାଳୁଣୀଳଙ୍କ ସମସ୍ତଦେ
ଅଭିନ୍ଦନ ଓ ଆର୍ଥ୍ୟ କଳକ ।

“ଆହୁର୍ଯ୍ୟାବଜ୍ଞା କୁଣଳୋଧ୍ୟଲବ୍ୟ
ଶୁର୍ଯ୍ୟା ଜ୍ଞାତା କଣଳନଶିଷ୍ଟୁ”

ଦେଶ ବନ୍ଦରେମ୍ବଳେ, ବୃଦ୍ଧାଶ ଶିଖ୍ୟାଗୁରୁମ୍ଭବା

ଗୁରେସ୍ତ୍ର ମୌନଂ ବାଣ୍ୟାନଂ ଶିଷ୍ୟସ୍ତ୍ର ଛିନ୍ଦିଶିଥ୍ୱାଃ
(ବିଟ ତରୁମୂଳର ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ଅଭ୍ୟୁକ୍ତ, ଯୁଗ ଗୁରୁ) ଏବଂ
ଚକ୍ରନମ୍ପଣିରବର୍ଷାନ୍ତିନ ଶିଷ୍ୟଗଣ, ଗୁରୁଙ୍କର ଉତ୍ସାହନ
ଶାସ୍ତ୍ରବାଣ୍ୟାନା ଶିଷ୍ୟମନଙ୍କ ର ହଶ୍ୟ ଛେଦନ କରୁଥିଲା ।)

ତୋହର ପୃତ ବନ୍ଧୁଙ୍କରେ କେତେ କେତେ ଅଭ୍ୟାସ ଲୁଳା ଅଭିନନ୍ଦ ହେଉଥାଏ ।

ଦେବ ଗୁରୁନନ୍ଦନ ନନ୍ଦନକାନନ ଶ୍ରୀ ଶିଖ
ଲାଭର୍ଥ ଦେବିତ୍ରୁତୁଙ୍କନକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ । ଯଥାର୍
ଅଧିକାରୀଙ୍କ ଶିଖ ଦେବା ନମିତ୍ର ପର୍ବତୀଷ୍ଟପରବର୍ତ୍ତାଶ୍ରଦ୍ଧା-
ଗୂର୍ଯ୍ୟ ପାଞ୍ଚ ଶ ନୁହନ୍ତି । କୁତ୍ର, ତୁମେ ଅର୍ରିଷ୍ଟଦିଦ୍ୟା-
ଲୁଚ କଳ, ଧନ୍ୟ ତୁମୂର ଗୁରୁଦେବଙ୍କର ମହାନୁଭବକତା,
ଆଉ ତୁମେ ମଘ ଧନ୍ୟ; ତୁମୂର ମଦମ ମଘ ଧନ୍ୟ;
କେତେଥର ମୃତ୍ୟୁ ତୁମୁ ନିକଟରେ ପରଜଣ୍ୟ ସ୍ଥିକାର କଲା ।
ଶୁଭେଦେବଙ୍କର ଯଶସ୍ୱି ଦୁହତା, ଜଗତଳମଭୂତା,
ବୈଜ୍ଞାନିକ୍ୟସୁନ୍ଦରୀ, ଦେବଯାମାଙ୍କର ଅପାର୍ଥିବ ତୁପରାଣ୍ମି
ଅନୁମ ଗୁମାଧରୀ ଅଯାତର ପଢ଼ ଅନୁରୋଧ, ପଢ଼,
କାତରୋକ୍ରୁ ତୁମୂର ଦୃଢ଼ ଫଳକଲୁକୁ ଠଳାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ।
ତୁମୂର ଏହି ଦୃଢ଼ ପାଧନାଦ୍ଵାରା ଅଜି ଦେବତାମାନେ
ଦୁର୍ଗମ୍ଭେଲେ ଏବଂ ସ୍ଵର୍ଗ ନିରୁଣ୍ଡବ ହେଲା ।

ପୁନଃ କେବାର ଛନ୍ଦନରେ ଅକୁଞ୍ଜକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ
ତେଣଃ ଯୁଦ୍ଧ ଦେହ ଯଶ୍ଚ ତାଲିଦେଇ ସ୍ମୃତବେଗ ରୈଧ
କରିବାକୁ ବେଶ୍ୟାକରୁ ଅଛୁ ; ଏ ନରନ କିଶୋର ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କାଏ ?
ଏ ମନୁଷ୍ୟ ହରଣ ପର ବିଷୟକୁ ଆଇତଳେନରେ
କେଉଁ ଥିଲେ ଯାଉଥି ? ହଁ , ତିହିଅଣ୍ଡ ତୁମେ ଥିଶି ।
ମୃଗ ଯେପର ବ୍ୟାଧର ବଂଶୀରବଣ୍ଣର ଉନ୍ନତ ହୃଦ ତୁମେ
ଯେହପର ଗୁରୁଦେବଙ୍କର ମଧ୍ୟର ଅନ୍ତରେ ଉତ୍ତର ହୋଇ

ଦୌତ୍ତୁଅଛି । ଅହୋ ! କି ବିଚାର ଦୃଶ୍ୟ ଏହି ବ୍ୟାଖ୍ୟା ସମେତାନାଶରେ ବିକଷୋର ତୁମ୍ଭର ମାୟାନଶାତକା ଦୂରକୁ ପଳାୟନ କଲା । ଅହମିକା ନାଶଫେଲ୍-ପୁରୁ କହିଲେ ବସ୍ତି ! ତୁମ୍ଭର ଶୃଷ୍ଟିଶାରେ ମୁଁ ପରମ ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରିଥାଏ ତୁମ୍ଭର ପରିବଦ୍ୟା ଉଭାୟିତ ହେଉ, ତୁମ୍ଭେ ମହା ମୋହକୁ ଦଳନ କରିଥାଏ ଅଜି ତୁମ୍ଭର ନାମ ଉଦାଳକ । ଅହୋ ଶିର୍ଯ୍ୟ ନିମିତ୍ତ ପୁରୁର କି କଥାକୁଳତା !

ଆରଣ୍ୟାମ ସମାନ୍ତର ବିଜନ ପ୍ରଦେଶରେ ପାଶମେଯି ପରୁମୁଣ୍ଡି ଜାବନ୍ତୁକର ଅବ୍ୟାର୍ଥ ଧନର୍ଦିଧା ଶିକ୍ଷା କରୁଥିଲୁ-ଏ ଜଟକୁଠାରୀ, ଆଜାନ୍ତୁଲମ୍ବିତବାହୁ, ମୁଗେନ୍ଦ୍ରଗାମୀ ସାଧନ ସମ୍ପଦ, ବଳିଶୁଦେହ ନରକେଶବ କିଏ ? ନିଷାଦ-କୁଳ ତଳକ ଏକଳବ୍ୟ ? ବିଦାବମଳିନଶିରବାତ ମୁଖ-କମଳ ଅଜି ବଢି ବିକଶିତ, ଅଜି ତୁମ୍ଭର ଯରମାଶାଖ ପୁରୁ-ଦେବ ସ୍ଵତ୍ରବରେ ଉପସ୍ଥିତ, ଅଜି ଦାର୍ଢକାଳବ୍ୟାପୀ କଠୋର ବ୍ରତର ଉଦ୍‌ବାପନ, ଅହୋ ! ଏହା ନଦୀରୁଣ-ଦୃଶ୍ୟ । ତୁମ୍ଭର ଅଜୁଳ ପର୍ବତୀ ଚୁଧର ଧାର ଝରୁ ପ୍ରବୃତ୍ତି ହେଉଥାଏ । ତଥାପି ତୁମ୍ଭେ ସହିସ୍ୟ ମୁଖରେ ଅହୋତ୍ୟାଂ ଅହୋଭ୍ରାଣ୍ୟ ଘନୀ ଉତ୍ତାରଣ କରୁଥାଏ । ଏହା ମହାମୂ-ମାନଙ୍କ ଜାବନର ବିଚିତ୍ର ଚିତ୍ର । ବକ୍ରାଦପି କଠୋରଣୀ, ମୁଦ୍ରାକୁ କୁମ୍ପାଦପି । ଲୋକୋଭ୍ରାଣା ତେତାସି କୋ ନୁ କଞ୍ଚିତ୍ ମର୍ମତ । ଅଜି ସଂଗ୍ରହ ପର୍ବତୀଷ୍ଟି ହେଉଥାଏ । ଦେବ-ଦୂର୍ଭୁବି ନିନାଦିତ ହେଉଥାଏ ସ୍ଵର୍ଗରେ ରମ୍ଭ ସକାଶେ ସ୍ଥାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥାଏ । ଶୁଭୁ ଦ୍ରୋଣ ! ତୁମ୍ଭର ବା କି ଦାରୁଣ ପଣ, ଅଜୁଳ ନକୁ ସର୍ବ ପ୍ରଥମ କରିବାକୁ ଦେବ ଏହି ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଭାବେ ହେଲା ନାହିଁ । ଏ ଶିକ୍ଷା ସେହି ଧଳ୍ୟ । ଶିଦ୍ଧୁ ଏକଳବ୍ୟ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥିତଦୟିତାର ପ୍ରସ୍ତବ ଉକ୍ତି ଓ ଅଭ୍ରତ । ତୁମ୍ଭର ଚରିତ ଜାହିନ ଓ ରହମ୍ୟମ୍ୟ ଦୋଧ-ବଶରେ ବାଜା ଘୁରୁଦ ଦୁଃପଦର ସରକାଶ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଅସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସାୟୀ ହେଲ ; ପୁନର୍ବାର ଅଦର କର ଗେହ ଦୂର୍ଦ୍ଵାରା ଶଳିତନୟକୁ ଅସ୍ତ୍ର ଶିକ୍ଷା ଦେଲ । ତୁମ୍ଭର ଅମର ପୁରୁର ମୁଣ୍ଡି ବାର୍ତ୍ତା ଶ୍ରବନକର ଯେତେବେଳେ ତୁମ୍ଭେ କୁରୁଷେଷ ରଣ ଭୂମିରେ ଦୂର୍ବିଷହ ମୃତ୍ୟୁଯନ୍ତାରେ ଛଟପଟ ହେବ ଓ ଯେତେବେଳେ ତୁମ୍ଭର ଶିକ୍ଷିତ ବିଦ୍ୟାପ୍ରଭାବରେ

ଦୁଦନନ୍ଦନ ତୁମ୍ଭର ବୁଦ୍ଧି କରିବାକିରିବ ; ତେବେଳେ ଏହି ଦଳର ଗୁରୁ ଦଶିଶାର କଥା ମର୍ମନ୍ତିଦ ଶତ-କାଳକୁଠ ପର୍ବ ଦାଶନ ପର ପ୍ରତ୍ୟମାନ ହେବ ।

ବ୍ୟାପଦେବ ତୁମ୍ଭର ବ୍ୟାପ କଟୁ କିଏ ବୁଝି ପାରିବ ? ଅହୁର ମଧ୍ୟ ସମିତ୍ରପାଣି ଗଦଗଦକଣ୍ଠକ୍ରୋପାମୂଳ କୁମାର “ସାଧ୍ୟବ୍ରତମ୍ଭରମିଦି” କଥମରୁଥିତଂ ପୁରୋହିତ” ରୋଲ ଭାର୍ଷିକନକଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ । ସୁଦୂର ଅଜତକୁ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କଲେ ବାଲୀକି-ରହିବାଜ-ସମାଦ ଯନ୍-ନନ୍ଦିକେତ-ପଞ୍ଚିନ ଉତ୍ତରପ୍ରମୁଖ ବିଷିକୁମାରମାନଙ୍କର ରହମ୍ୟମ୍ୟ କଠୋର ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରତର ଉଦ୍‌ବାପନ, ସେତେକେତୁ ପ୍ରତିକର ବ୍ରତନିଷ୍ଠା ପ୍ରତିର ଅନେକ ପ୍ରକାର ଦିଦି ଅମ୍ବାନଙ୍କ ମାନସ ପଟରେ ଚିନ୍ତିତ ହେବ ।

ଭାରତ ସନ୍ତୁତ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଜୟନ୍ତିଜନ୍ମି । ତୁମ୍ଭେମ ନେ ଯେଉଁ ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କର ବଂଶଧର ମେହ ମହାମୟକାର୍ତ୍ତି ଅର୍ଥ୍ୟବ୍ରତମାନେ କେତେ ପ୍ରକାରରେ ଓ କେତେ କୌଣ୍ଠରେ ପ୍ରଥମାତ୍ରମର ସେହି ଅମଳ ଧବଳ କାର୍ତ୍ତିଲାହାଣୀ ବିଦ୍ୟେଷିତ କଷ ଯରାଇଛନ୍ତି । ସେହି ମହା-ମହିମୋହିନୀ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ଜାବନ୍ତୁ ଜ୍ଞାନକୁ ହୁବ ଯଥିର୍ଥ ଭାବରେ ତହାକରିବା ଶକ୍ତି ମୋହନାହିଁ । ଭାବେ ବିଜଳ ଭେଳକାଥ ସତ ଦେହ ସ୍ଵର୍ଗରେ ଧାରଣ କର ଅମ୍ବରପୁରୁ ତ ହୋଇ ନୁହି କର ଥିଲେ ; ଏହି ବୈଷ୍ଣବ ଶକ୍ତି ପ୍ରଭାବରେ ଏକ ସତ ନେହରୁ ଅନେକ ମୋହନୋଜୁଳା ପାଇଲା ପ୍ରସ୍ତବ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଓ ନାଟକର ତେଳ ଦ୍ଵାଣରେ ସେହି ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ସତ ଦେହ ବିର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସତେଜ ପହିଅଛି ।

ଅର୍ଯ୍ୟକାତର ଏହି ଅଜତ ଚୌରବ ଦଳରେ ବ୍ରଦ୍ଧିର୍ଯ୍ୟ ଅଶ୍ରୁ ସରବର୍ଧ କଳ୍ୟାନେ ମୂଳିତୁତ କାରଣ ଥିଲା । ଜାବନର ପ୍ରତ୍ୟେ ସମୟରେ ପାହା ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ହୋଇଥାଏ ଅମେରଣ ହେବା ଦେହରେ ରତ୍ନ ପରିଚାଳନା ହୁଏ । ପ୍ରଥମରୁ ଶେଷୀ ଦିନକୁ ଅବନନ୍ତ କରିଯାଏ, ଲଭକା ସେହି ଭାବରେ ବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଥାଏ । କଥା ପାଦରେ ଯେଉଁ ହେ ଦଅଯାଇଥାଏ, ରେକାଳ ତାତ୍ତ୍ଵା

ଏହିପରି ରହି ଥାଏ । ଉତ୍ତି ଉଳ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଉପରିଷ୍ଠା ପଦାର୍ଥ ସବୁ ବଲ ଭାବରେ ରହି ପାରେ ନାହିଁ । କାଳର ନିର୍ମମ ଅନ୍ତିମଣ ତୁମିକଙ୍ଖ ଓ ଜଳବାୟୁ ପ୍ରଭତ ଭୂତ ପ୍ରପଞ୍ଚର ଦାରୁଣ ଅନ୍ତ ଆନ୍ଦୋଶ ବାର୍ଯ୍ୟକାଳ ସହ୍ୟ କରିପାରେ ନାହିଁ । ବାଜ ପରିପକ୍ଷ ନ ହେଲେ ସ୍ଵଫଳର ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରିବା ଦୃଥା । ବୃଦ୍ଧିର୍ବ୍ୟ ଠୀକ୍ ନ ହେଲେ ଶାର୍ଦ୍ଦ୍ରୀ ସହ୍ୟ ଠୀକ୍ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ଏହି ସମ୍ବାର ସମାଜପ୍ରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିକର ଅଷ୍ଟିମକ୍ଲାନ୍ତି ଥିଲା ।

ଏହି ସମ୍ବାର ବଣାରୁ ଛୋଟ ବଡ଼ ଉତ୍ତମ ଅଧିମ ଭାବରେ ସମୟ ନରନାଶ ଏକାନ୍ତ ରକ୍ତି ସହକାରେ ବୃଦ୍ଧିର୍ବ୍ୟମାନଙ୍କର ସକ୍ଳାରୁ ସମ୍ବାଧଣ ଓ ଭରଣପ୍ରୋତ୍ସବ କରିବାକୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଧର୍ମ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ । କପର୍ଦକ-ସ୍ତରାନା କୁଳକାମିନାଶଣ “ତାକୁଡ଼ି କାଟି” କପାରେ ପଞ୍ଜୋପବାତ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ମୁଣ୍ଡି-ମେୟୁ ତଣ୍ଡଳ ପଦିତ ଏହାକୁ ବୃଦ୍ଧିର୍ବ୍ୟ ଦସ୍ତବେ ଅର୍ଦ୍ଦ କରି ପାରିଲେ କିଳକୁ କିତାର୍ଥ ମନେ କରୁଥିଲେ : ଅଭୂର ମଧ୍ୟ ବଜାଧର୍ବଜ ଚନ୍ଦବର୍ଷୀ ବାଟରେ ସାତକ ବୃଦ୍ଧିର୍ବ୍ୟକୁ ଶଶିବ୍ୟରେ ପଥ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ସମ୍ବାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରଭୁତର ନିର୍ଭତ କଷରେ ଜନପଦର ଅନ୍ତର ଦୂରରେ, ନଦୀ ପର୍ବତ, ଫଳ ସ୍ଵାଭାବଣ ଶୋଭିତ ତପୋବନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିଲା । ଶକ୍ତା, ମହାଶକ୍ତା, ଧନ, ଦିନ୍ଦୁ ସମ୍ବାର ସାହରରେ ଦଗଧ ବିଦଗଧ ହୋଇ ଏହି ଶାନ୍ତି ନିକେତନରେ ଅଣ୍ଟ୍ୟ ପ୍ରକଳ୍ପ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଇଙ୍ଗୁତାବଟାଏଚୁକ୍କାୟା-ମୁଗ୍ଧ ଏହି ତପୋବନର ପର୍ତ୍ତକୁଟୀରମାନଙ୍କରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ-ମାନେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଶତ ସହସ୍ର ଶିଷ୍ୟ ଏକ ଗୁରୁର ଅଧୀନିଷେ ତାହାଙ୍କର ପ୍ରସାଦବତ୍ତ ଅନ୍ତରେ ପ୍ରତିପାଳିତ ହୋଇ ବୈଦିକ ଓ ଲୌକିକ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରୁଥିଲେ । ମଧ୍ୟ ମୟିକ-ସମ୍ବାଦ ମଧ୍ୟ ଚକ୍ରପରି ମଧ୍ୟ ଦେବ ଧୂକରେ ଆଶ୍ରମାବଳୀ ଅର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମୁଖେତ ହେଉଥିଲା ।

ଉପନୟନ ସମ୍ବାର ନବ ଜୀବନର ପତ୍ରନ ତୁମି । ବେଦ ମାତାର ସହିତ ପରିଚୟ ସଙ୍ଗେ ଭୋଗ ଦିଳାପରେ ପରିପାଳିତ ଶିର୍ଷାସ୍ତରୁମାର ବନ୍ଦମେରେ ମାତୃକୋତ୍ତ ଶାନ୍ତ ତତ୍ତ୍ଵଦର୍ଶୀ କାର୍ଯ୍ୟାର୍ଥ କୁଶଳ ଅର୍ଥାତ୍କର ତରଣ ପ୍ରାନ୍ତରେ କଠୋର ବୃଦ୍ଧିର୍ବ୍ୟ ବୃତ୍ତରେ ଦ୍ୱିଦ୍ୟାପନ ମିନ୍ଦୁ ଶୁଭକୁଳକୁ ପ୍ରେରିତ ହେଉଥିଲେ ।

ଏହି ବୃତ୍ତର୍ହି ମନୁଷ୍ୟର ଉପସ୍ଥିତ ମନୁଷ୍ୟର ବିଧ୍ୟାମୂଳି । ଯୋଗ୍ୟ ହେଲେ ଅକଣ୍ଟାଳ କେହି ଏହି ବୃତ୍ତର୍ଯ୍ୟା ଅଧିକାରରୁ ବହୁତ ହେଉ ନ ଥିଲେ । ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ର ଶିରେମଣି ଯାଙ୍କିବଲ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ଏହି ମହତ୍ତମତ୍ତ୍ଵର ଅଭ୍ୟସ ପୂର୍ଣ୍ଣମାଦାରେ ମିଳେ । ଉପନୟନର ଶୁଭ ମାହେନ୍ଦ୍ର ଷଣଠାରୁ ପରିଷ୍ଠଦ୍ବ୍ୟ, ଅଭରଣ, ଅଗ୍ନ ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ, ଅନ୍ତର ଓ ବାହାରରେ ଗୋଟିଏ ବିପୁଲ ପଣବର୍ତ୍ତନ ଅମୟ ହେଉଥିଲା, ବା ହେବାର ଉପରିମ ହେଉଥିଲା; ଶିରୁ ଯେତର ବୃତ୍ତଥିଲା ଯେ ତାହାର ରକ୍ତ ବଦଳ ଯାଇଥିଛି-ବୁଢ଼ିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ବହିଥିଛି । ତାହାର ଗାମ୍ଭୀର୍ୟ ବ୍ୟଞ୍ଜକ ମୁଖେଣ ଦିନକୁ ଦିନ ଉପରିଧୂମନ ମନୁଷ୍ୟଦ୍ଵାରା ପରିଚୟ ପ୍ରାବାନ କରୁଥିଲା । ମାନନ ଏକ ମହାନ୍ ପଦାର୍ଥ—ମାନବ ଏକ ଅଭୂତ ରହସ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଅର୍ଯ୍ୟରଣିମାନେ ତାରପରରେ କହି ଯାଇଥିଲା “ଅହାଦେବୋ ନଗନେୟ-ମୟୁ”—ପାଶାତ୍ୟ ଜଗତର କର୍ଲାଇଲ ପ୍ରମୁଖ ଶୁଦ୍ଧିବୁନ କହିଥିଲା “The true shekinah is man.” । “ମନୁଷ୍ୟ ଭଗବଦ୍ବିବୁତର ଜାଗତ ବିଗ୍ରହ ।” ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ସଦ୍ଗୁରୁ କିମ୍ବାରୁ ରହସ୍ୟମୟ ଜୀବନର ଉନ୍ନତ ଅର୍ଦ୍ଦା ଓ ଉତ୍ସବର ପରିଚୟ କରୁଥିଲେ ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭେ ପଥରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର କିନ୍ତୁ ସାଧନରେ ସେ ପରିଷ୍ଠା ହୁଏ ନାହିଁ । ସବୁ ଅସମ୍ବନ୍ଧ ସେତେବେଳେ ମୂଳବ ହୋଇ ଥିଲେ । ଜଗତର ପ୍ରତି ଉତ୍ସବମାନ ଜାତର ଉତ୍ସବମାନ ଏହାର ଜୀବନ୍ତ ସାଧ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିବ ।

ଉପନୟନାନ୍ତେ ଏହି ବୃତ୍ତଧାରା ବାଲକମାନେ ସାଧାରଣ ବସ୍ତ ପରିଧାନ କରି ଦଶକମଣ୍ଡଳ ସହିତରେ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ନମିତ ଗୁରୁ ଗୁହରେ ଉପର୍ତ୍ତି ହେଉ ଥିଲେ । ଦ୍ୱାଂସା ଦ୍ୱେଷ ଶୂନ୍ୟ ଗୁରୁ ଅଶ୍ରୁମର ରମଣୀୟ ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭା ନଦନ ବୃଦ୍ଧିର୍ବ୍ୟମାନଙ୍କର ମନ ନୟନ ମସ୍ତକ କରୁଥିଲା । ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟ ସର୍ବାର୍ଥମାନଙ୍କର ଅଗ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିବାର, ଅଦର ଯହିରେ ସତ୍ତ୍ଵ ଦଙ୍ଗର ମହିମାରେ ତପୋବନ ତୁମି ନନ୍ଦନ କାନନ ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟେମାନ ହେଉଥିଲା । ଅନୁରାଗର ଅଳମନରେ ଶାଧନାର କୁକୁରା ମଧ୍ୟରତ୍ନମ୍ ବୋଧ ହେଉଥିଲା । ମନେ ହେଉ ଥିଲା ତପୋବନରେ ମେଷତ୍ତୁ ଧୂମପୁଷ୍ପ ସନ୍ଦର । ଶୁଭ ଦୃକ୍କର ଅତିର ଓ ବାସନ୍ତ ବୋଧ ହେଉଥିଲା ; ଶୁଭ କୁମାର ଓ କୁମାରମାନଙ୍କର

ଯେଦର ଗୋହରେ ଏମାନେ ଯିତା ମାତା, ଘର ଦ୍ୱାର, ଭାଇ ବନ୍ଦି, କୁଟୁମ୍ବ ପ୍ରାୟ ସମ୍ପଦ ଭୁଲି ଯାଉଥିଲେ । ସର୍ବଶ୍ରୀପର ଶୁଭବେଳର ମୌମମୁହଁ, ମଧୁର ଉପଦେଶପୂର୍ଣ୍ଣ ବାଣୀ, ପ୍ରମଳ ମୌର ଭାବେକ୍ଷଣ, ଜନ୍ମ ଉପସାଙ୍ଗ ଓ ନିଃସ୍ଵାର୍ଥ ପରଦ୍ୱାରେଖଣାବୁଦ୍ଧର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରେ ଶିଶୁ ମନ ପ୍ରାଣ ବିଚଳିତ ଓ ବିବୁଦ୍ଧିତ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା ।

ଏହୁ ଅବସ୍ଥାରେ ବ୍ରତର ନିୟମ ଓ ଜୀବନର ଅବଶ୍ୟକ ଏବଂ ଉପଦେଶର କଥା ମନ୍ତ୍ର ମୁଖ୍ୟ ପର ଶିଖ୍ୟ ଗୁରୁ ମୁଖ୍ୟ ଶବଣ କନ୍ତୁଥିଲେ । ସେହି ପ୍ରଶାନ୍ତ ପବିତ୍ରତୋ ଗୁରୁମୁଖ କମଳରୁ ଯେଉଁ ବାଣିପରିଷ୍ଠରା ନିୟତ ହେଉଥିଲା ତାହା କାହାର ଅବିଦ୍ୟାଏ ଫିବାର ନୁହେ । ଗୁରୁ ଯାହାଙ୍କ କହି ଯାଉଥିଲେ ଶତ ଶିଖ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରାଣ ତାଳି ଦେଇ ବାକ୍ୟରେ ଓ କର୍ଯ୍ୟରେ ଚାହାର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରୁଥିଲେ ।

ଆଶ୍ରମରେ ସେପରି ଭାବରେ ସାଧନା ବିଷୟରେ ଉପଦେଶ ଦିଥ ଯାଉଥିଲା ତାହାର ସମ୍ପଦ ବିବରଣ ନିମ୍ନରେ ଗୁରୁ ମୁଖରେ ଅବତାରଣା କରାଚିଲା । “ବାଳକଣ ! ତୁମେ-ମାନେ ସର୍ବ ସମ୍ବାରମଞ୍ଜଳ ପିତାମାତାଙ୍କର ସନ୍ତୁନ ; ଦେବୀ ସମ୍ମଦରେ ତୁମ୍ଭୁ ମାନଙ୍କର ଜନ୍ମ ହୋଇଥାଏ । ତୁମ୍ଭେମାନେ ସର୍ବଦିପ ପ୍ରଭୁଶାର୍ଥ ସାଧନରେ ସମର୍ଥ । “ଆଜରେ ଦୟାବିଗାଣାଂ ଜନ୍ମ କାତମଣେ କୁଟି” । ମୋର ବାକ୍ୟରେ ବିଦ୍ୟା ରଖ ; ମଙ୍ଗଳ ସାଧତ ଦେବ । ବୁଦ୍ଧମୁଖ ଭନ୍ଦୁମନେ ଅଶାନ୍ତ ହୋଇ ବର୍ଷମୁଖରେ ଗମନାଚମନ କରୁଣାନ୍ତି । ନିଷାମ କର୍ମର ଛର ଏମାନଙ୍କ ହଦ୍ଦରେ ନ୍ୟୟ କର । ଏମାନେ କ୍ରମରେ ଅଧିନ୍ତ ହେବେ ।

ମାତାକ ପାର୍ବତୀ ଦେବୀ ଦିତା ଦେବୋ ମହେଶ୍ୱର ।

ବାନିବାଣି ବିବ୍ରତାକ୍ଷ୍ମେ ସ୍ଵଦେଶୋ ଭୁବନବନ୍ଧୁ ।

ପାର୍ବତୀ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ଅମୁମାନଙ୍କର ପିତାମାତା ଗନ୍ଧବ୍ଦ ଭର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଅମୁମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁ କିଭୁବନ ଅମୁମାନଙ୍କର ସ୍ଵଦେଶ । ଏହି କିଭୁବନର ମଙ୍ଗଳ କାମନା ବ୍ରତରେ ଲଭ୍ୟ ମାନଙ୍କୁ ବ୍ରତକର । ଏହି ନିୟମିତ କୌଣସିର ନ ମର୍ଜନ୍ଯପୋଗା । ବନବତ୍ ଉପାସନାର ରସ ପାନକର ତୁମ୍ଭେମାନେ ମନ ଓ ପ୍ରାଣର ପିପାସା ନିବାରଣ କର ମନେ ରଖ—

ଯୋଗରତୋ ବା ଭୋଗରତୋ ବା ସଙ୍ଗରତୋ ବା |

ସଙ୍ଗ ମୁନଙ୍କ ସମ୍ପଦ ବ୍ରତିଶି ରମତେ ତଡ଼ିଂ ନନ୍ଦତ ନନ୍ଦତ ନମ୍ବରେବା” (ସୋରେ ଆସନ୍ତ ହେଉ ଭୋଗ ବିଲାସରେ ଉନ୍ନତ ହେଉ ପଙ୍କରେ ଅସନ୍ତ ବା ସଙ୍ଗମୁନ ହେଉ ଯେ ଜନ ସେ ପରମ ବ୍ରତ ପଦାର୍ଥରେ ନିୟମ ଅଛି ସେ ସର୍ବଦା ନିୟମ ଅନନ୍ତ ଉପଭୋଗ କରି) ସେହି ଅନନ୍ତ ସ୍ଵରୂପରେ ମନ ପ୍ରାଣ ଥରେ ମାତ୍ର ଅସନ୍ତ ହେଲେ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ଅନନ୍ତ ଉତ୍ସ ହୁବଦ୍ୱରେ ଉତ୍ସାହର ହେଉଥିବ । ଏହାହି ରକ୍ତିପୋଗ ।

ତଥାର୍ୟସ ପ୍ରଶାନ୍ତ ଅବକମଳ କର ବୁଦ୍ଧିକୁ ଜ୍ଞାନୋକ୍ତୁଳାକର । ବୁଦ୍ଧି କ୍ରମରେ ଅଗନ୍ଧୟ ତତ୍ତ୍ଵ ଉପଲବ୍ଧି କର ପାରବ । ଯାହା ଲୁବକଲେ ଆଉ ଲକ୍ଷ୍ମିକ୍ୟ କିନ୍ତୁ ରହେ ନାହିଁ ତାହାକୁହିଁ ପାରବ । “ୟଂଲକ୍ଷ୍ମୀ ଗ୍ରହର ଲାଭ ମନ୍ତ୍ରରେ ନାଥକଂ ତତଃ । ତଃ ବିଦ୍ଵି ଦୂଷି ସଂଯୋଗ-ବିଦ୍ୟାଗୀ ଯୋଗ ପଞ୍ଚିତ” । ଏହାହିଁ ଜ୍ଞାନ ଯୋଗ । ଏହି-ରୂପରେ ସର୍ବ ଦୂଷି ନିତ୍ୟକିରଣ ପରମାନନ୍ଦରେ ସ୍ଥିତ ଲାଭ କରିବ । ଯେଉଁ ପ୍ରକାରେ ଏହି ସାଧନାରେ ସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିବ ମୁଁ ସଂଶେଷରେ ତାହାହିଁ ଉତ୍ସିଷ୍ଟ କରୁଥାଇ ।

ବ୍ରତ ପ୍ରାପ୍ତି ଅନୁକୂଳ ବ୍ରତର ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ବ୍ରତିର୍ଯ୍ୟ କହନ୍ତି । ବ୍ରତସଂପଦ ନିଷ୍ଠିଲ ତତ୍ତ୍ଵରେ ଶାନ୍ତାଲୋଚନା କଲେ ପଦ୍ମଜରେ ତତ୍ତ୍ଵାର୍ଥ କୁରାଣ କୁଏ । ଏହିପରି ବ୍ରତାଧ୍ୟନ ଧନ୍ତି ଲାଭ କରି ତୁମ୍ଭେମାନେ ବ୍ରତିବର୍ତ୍ତୟ ପଞ୍ଜଳ ହେବ । ଏ ବିଷୟରେ ଉତ୍ସିନାନଙ୍କ ଆୟା ବାକ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଥାଇ ପ୍ରକାର କର ।

ନ ତପସ୍ୱପ ତତ୍ୟାକ୍ଷ୍ମେ ବ୍ରତିର୍ଯ୍ୟଂ ତପୋଭରମ

ଉତ୍ସୁରେତା ଉବେଦ ପ୍ରସ୍ତୁ ପଦେବୋ ନତ ମାନୁଷଃ ।

ପଳକ ତପସ୍ୟାହିଁ ପ୍ରକତ ତପସ୍ୟା ଶବ୍ଦବାଚମ ନୁହେ ; ବ୍ରତିର୍ଯ୍ୟହିଁ ପ୍ରକଷ୍ଟତମ ତପସ୍ୟା ଅଟେ ।

“ବ୍ରତିର୍ଯ୍ୟପ୍ରତିଷ୍ଠାୟ ବର୍ଣ୍ଣନାରି”

ବ୍ରତିର୍ଯ୍ୟନାନରେ କିମ୍ପେଲୁହ କୁଏ । “ମରଣ ବିଦୁ-ପାତେନ, ଜାବନ ବିନ୍ଦୁଧରଣାତ” କୁପଣ ସେପରି ବ୍ୟୁତିକୁଣ୍ଠ ହୋଇ ପରମ ଆଦର ଓ ସ୍ଵରୂପର ଧନ ରହାଦି ସଞ୍ଚିତ କରୁଥାଏ ବ୍ରତିଗୁରୁରାମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅଳ୍ପ କର ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସାଧନାର ଉପକର ଶକ୍ତି ସମ୍ଭବ ସଞ୍ଚିତ କରିବେ ।

ଉପନ୍ୟାନ ସମ୍ବନ୍ଧର ସମ୍ମନ ସନ୍ତୁନାଗତି ! ତୁମ୍ଭୁ ନାହିଁ

ସାବଧାନ ହେବାକୁ ହେବ । ବେଦରଖା ନିମିତ୍ତ ତୁମେ ମାନେ ପଞ୍ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଦାୟୀ । ବେଦ ରଖାହେଲେ ଏବଂ ବ୍ରାହ୍ମିର୍ଯ୍ୟ ବିଧନ ପଞ୍ଜୀର୍ଣ୍ଣପେ ପାଳିତ ହେଲେ ସମାଜ ରଖା ହେବ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମାଜର ମସିଷ୍ଟ ସ୍ଵରୂପ । ମସିଷ୍ଟର ଫକାର ହେଲେ ସମାଜ ଦେବ ଜ୍ଞାନୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଅଥବା ପଢ଼ିବ ହେବ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ନିର୍ବିକାଶ ଅଥ ତ ନିରଭମାନ ହେବେ । “ବନ୍ଦ ଯେବେ ହେବାକୁ ଶୁଣ୍ଟ । ସାନ ହୋଇ ପରେ ଧାଁ ।”

“ସାନାଦ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ନିତ୍ୟ ମୁଦ୍ଦିଜେତ ବିଶାଦବ ।

ଅମୃତସେଖବକାଟେଦିବମାନସ୍ୟ ତ ସର୍ବଦା ।

ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମାନକୁ ବିଷ୍ଣୁର ସର୍ପ ଦିଣନ ପରି ଅନୁଭବ କରିବେ । ଅଛୁ ଅବମାନନାକୁ ଅମୃତଧାରପର ଆକାଶକ୍ଷା କରିବେ । ତୁମେମାନେ ସର୍ବଦା ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନ୍ ହୋଇ ରଷି ମାନଙ୍କର ଏହି ପରମ ସତ୍ୟକୁ ଅନୁଭବରେ ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଉପଲବ୍ଧ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ ।

ଏହି ତୁମ୍ଭୁକରେ ଯାହା କିଛି ବିଦ୍ୟାନାନ ଅଛି, ଯେହି ସମସ୍ତ ପଦାର୍ථ ପରମେଶରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନୁର୍ବଦ୍ଧଃ ଓଡ଼ିପ୍ରେତ ଭବରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ରହୁଥିଲା । ଅମ୍ଭେମାନେ ଏହି ଚେତନ୍ୟ ସମ୍ବୁଦ୍ଧରେ ଭାଗୀମାନ ହୋଇ ରହି ଥାଇଁ । ବିଦ୍ୟେ କରିବା କାହା ପଣ୍ଡରେ ? ବିଦ୍ୟେ କଲେ ଯେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ହେବାକୁ ହୁଏ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ସାରବିକ ଧର୍ମ ଉତ୍ତରର ଧାମତ୍ରୀ ବାହାରକୁ ଅଣି ପରମ ତତ୍ତ୍ଵ ଲାଭ ନ କରଇ ଜୀବାମ୍ଭାର ସର୍ବନାଶ କରିବା । ମଧୁ ମାଧ୍ୟାଦ ଉତ୍ତରେଜକ ଖାଦ୍ୟ ଓ ଅବୈତ ଅନୁଭବ ଉତ୍ତର୍ମୁଖ ଏହି ବୃତ୍ତିର ବିଶେଷ ସହାୟତା କରେ । ଏକେତ ସହଜ-ଚନ୍ଦ୍ରକ ତତ୍ତ୍ଵରେ ଉତ୍ତର୍ମୁଖ ପ୍ରବଳ ଅବନ ପ୍ରବାହିତ ହେଲେ କୌକା ଦୁଃଖୀରା କିଛି ବିଚିହ୍ନ କଥା ନୁହେ ।

ବିଶ୍ଵରାଗ ! ତୁମେମାନେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ହୋଇ ମୋ ନିକଟକୁ ଅଗମନ କରିପାର । ଏହି ଅଶ୍ରୁମରେ ପ୍ରଥାନ ସାଧନହିଁ ଅନ୍ତର୍ମୁଳ । ଶାସ୍ତ୍ର କହେ—“ଯେଉଁ ବିପ୍ର ଅଧ୍ୟବ୍ଦିନଶୀଳ ନୁହେ ସେ କାଷମ୍ବ ହତ୍ତୀ ରମ ସ୍ଵର୍ଗମ୍ବ ମୁଗ ପରି କେବଳ ନାମ ମାତି ପ୍ରତିପାଦିତ ।” ବ୍ରାହ୍ମଣ ପରେ ଶଶିଶ୍ରାନ୍ତକଲର ଚେଷ୍ଟା ଅନୁଷ୍ଠାନ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବିଦ୍ୟା ଉତ୍ପାର୍ଜନ ଶମ୍ଭୁର୍କଣ୍ଠ ନିର୍ମିତ କାଳିଶେଷ କରନ୍ତି; ଯେ ଶିଶ୍ରୀ ଏବଂତରେ

ଶୁଦ୍ଧି ପ୍ରାୟ ହୁଅନ୍ତି । ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞନ ଓ ବିଦେୟାପାର୍ଜନ ଉପରେ ବ୍ରାହ୍ମରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିର୍ଭର କରେ । ଏହାହିଁ ନିର୍ଭଟ ଧୂର ପଢ଼୍ୟ ।

ବଳବାନ୍ ଇନ୍ଦ୍ରମାନେହିଁ ତୁମ୍ଭମାନକର ଏହି ସାର୍ଗନ୍ତର ପ୍ରଥାନ ଅନୁରୂପ । “ବଳବାନ୍ଦ୍ରୟ ଗ୍ରାମୋ ବିଦ୍ୟାପମପିକର୍ତ୍ତର ।”

ବଳବାନ୍ ଇନ୍ଦ୍ରମାନେ ତତ୍ତ୍ଵଜ୍ଞମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସାମ୍ଭାଗ୍ର କରନ୍ତି । ଦେବିନଦନ ଯେପରି ଅନୁଷ୍ଠାନ କଲେ ଇନ୍ଦ୍ରମାନେ ଦିମିତ ହେବେ ସେ ବିଷ୍ୟ ଉତ୍ତେଷ କରିଯାଉଥିଲା । କେବଳ କଥାର ନୁହେ; ଯେପରି ତୁମେମାନେ କୁତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବ ତ ହାର କୌଣ୍ଠଳ ମଧ୍ୟ ଦିଲ ତୁମେରେ ରୂପାଲିଙ୍ଗକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲା । ତୁମେମାନେ ଉପନିଷଦ ଧର୍ମର “ମଦିବା ସ୍ଵର୍ପିତୀ” (ଦିନରେ ଶେଇବ ତାହାଁ) “ମିଥ୍ୟାଭାଷଣ ନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ” (ମିଥ୍ୟା ବନ୍ଦବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟା ନୁହେ) ପ୍ରତିତ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବାକ୍ୟ ମଧ୍ୟବାକ୍ୟ ମଧ୍ୟବାକ୍ୟ ହୋଇ ଭବନାନକର ନାମ ତୁହଣ କରିବ, ଦେବ ପାଠ କରିବ ଏବଂ ଅଗାତ ଓ ଅନ୍ତାରତ ଜବନର କିନ୍ତୁ ଅଲୋଚନା କର ଅପରାପର ପ୍ରାତିକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଞ୍ଚାଦନ କର ପ୍ରାତଃ ମ୍ରାନାଦ କରିବ । ମନୁ ମଧ୍ୟର୍ମି କହିଅଛନ୍ତି—

“ନିତ୍ୟ ସହା ଶୁଣି କୁର୍ମାଦେଵିଷିପିତୃତର୍ପଣଂ ଦେବିତାର୍ଥନଷ୍ଟେବ ସମିଦ ଧାନ ମେବ ର”

ବର୍ଣ୍ଣମେଲଧୂମାଧ୍ୟାପତ୍ର ଗନ୍ଧମଳା ରମାନ୍ତିଷ୍ଟଃ ଶୁକ୍ରାନ୍ତି ଯାନି ସର୍ବାଣି ପ୍ରାଣିନାଷେବ ଦ୍ୱାରନଂ ।

ଅଭ୍ୟାମନ୍ତରନିଷ୍ଠା ଶ୍ରେଷ୍ଠମଳାଧ୍ୟାପତ୍ର ଧ୍ୟାନଂ

କାମ କୋଧିଷ୍ଠ ଲୋଭିଷ୍ଠ ନର୍ତ୍ତନଂ ଗୀତବାଦିନଂ ।

ଦୂତିଷ୍ଠ ଜନବାଦିଷ୍ଠ ପରାବାଦଂ ତଥାନ୍ତନଂ

ଶ୍ରୀଶାଷ୍ଟ ପ୍ରେଷଣାଳମୁମୁପଦାତଂ ପରସ୍ୟ ଗ ।

ଏକଃ ଶିଶ୍ରୀ ସର୍ବଦିନ ରେତଃ ସ୍ଵନ୍ଦେହିତ କଟିତ୍ତ କାମଶି ସ୍ଵନ୍ଦେହିନ ରେତୋ ହିନ୍ଦୁପିତୃତମାନ୍ତଃ ।

ଏହିପର ସାଧନ ଦ୍ୱାରା ତିର୍ତ୍ତ କିମରି ହେବ ଏବଂ ଅଧିତବ୍ୟ ଶାଶ୍ରୀ ଅଲୋଚନା ସନ୍ତେଷ କରିବାକୁ ସୁଧାରିତ ସବୁ ହୁଅନ୍ତି ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହେବ ।

ଶିଶ୍ରୀମନେ ଏହିପର ଭାବରେ ଯଥା ନିଯମରେ ବ୍ରାହ୍ମନମାନ ପାଳନ କର ତୃଷ୍ଣାର୍ଥ ଗୃତକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଯଥା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମ୍ବୁଦ୍ଧରେ ତନ୍ମୟ ହୋଇ ଗୁରୁଦେବକର ଉପଦେଶମୁକ୍ତ ପାନକରନ୍ତି ।

ସବୁ ସମୟରେ ସମସ୍ତ କଥା ସମସ୍ତେ ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ ସତ୍ୟ କିମ୍ବା
ଶୁଭୁବାକ୍ୟ ପାଳନରେ ସମୟକୁ ପ୍ରାଣରେ ଏକ ଅନ୍ଦମ୍ୟ
ପ୍ରତଙ୍ଗଳୀ ଜାଗରି ହୁଁ । ତଥାପି ନ ହୁଁ କେବଳ ଶୁଭୁବାକ୍ୟ
ବୋଲି ତତ୍ତ୍ଵକୁ ମାନ୍ୟ ନେବା ଅର୍ଥ୍ୟ ଜାଗରି ହାତ ନ ଥିଲା ।
ଯାହାର ଫଳ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ହୃଦୟଜ୍ଞାନ କରିବାକୁ ହୁଁ ଏ
ତାହା ଶୁଭୁବାକ୍ୟରେ ନିବେଦିତରେ କରା ଯାଉଥିଲା ଏବଂ
ଯାହା ଯୁକ୍ତି ତର୍କର ବିଷୟ ତାହା ନେଇ ଯୁକ୍ତି ତର୍କ କରା
ସେଇଥିଲା ।

ଯୁଗ୍ମି ଯୁଗ୍ମ ମୁଧାଦେହୁ ବଚନ ବାଲକାଦି
ଅନ୍ତର୍ଗତ ମିଳାଗାହ୍ୟ ମୁଖ୍ୟକ ପଦଜନନ

ଥର ଯେଉଁ ଧୀଗୁଣ ଅଳ୍ପନ କରିବାହିଁ ବିଦ୍ୟାମୀମ୍.ନଙ୍କର
ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟତାହାହିଁ ସ୍ଵକ୍ଷରିତର୍କ ମୂଲକ । ଶୃଷ୍ଟିଷ୍ଠା
ପ୍ରତିକଳୁ ଧୀଗୁଣ ବୋଲିଯାଏ । ଅଗ୍ରହ ସହକାରେ ଗୁରୁ ଓ
ଶାସ୍ତ୍ରଗାନ୍ୟ ଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବକ ଗୁରୁଙ୍କ ସମ୍ମତ ସ୍ଵକ୍ଷରିତର୍କ ଦ୍ୱାରା
ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ବିଷୟ ଉପାଳବ୍ୟ କର ନିଜେ ଯୁକ୍ତିତର୍କର
ସାହାଯ୍ୟରେ ଶାସ୍ତ୍ରର ଅର୍ଥ ହୃଦୟରେ କର ଶିଖ ଶାସ୍ତ୍ର-
ଚିନ୍ତାରେ ତନ୍ୟ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ । ଏହିପରି ଶ୍ରବଣ
ମନେନ ଓ ଦିଦ୍ୟାନନ୍ଦ ଗୁଣ ଅଳ୍ପନ କରିବାହିଁ ଧୀଗୁଣ ଲାଭ
କରିବା । ଗୁରୁ ଶିଖ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଦୁ ନାଦ ପ୍ରତିବାଦ ନଳ୍ଲ
ଥିଲା । ଉତ୍ତରାନ୍ତ ଚାତାରେ କହି ଅଛନ୍ତି;—

“ବାଦ୍ୟ ପ୍ରବଦ୍ଧତା ମହି” । କିନ୍ତୁ ଶୁଣୁଙ୍କ ସହତ କୁତରକ୍
ବା ଫାଲିଲମ୍ବି କରିବାର ନିୟମ ନା ଥିଲା । ତେବେ କୁତରକ୍-
କାରକୁ କିପରି ପରାୟ କରିବାକୁ ହେବ ତାହାର କୌଣସି
ଶିଖା ଦିଅ ଯାଉଥିଲା । ସୁଣିଷା ଓ ତ୍ରୈଯୋବନ ପ୍ରଭାବରେ
ଅଛୁଦିନ ମଧ୍ୟରେ କିଦ୍ୟାଥିମାନେ ପଞ୍ଚଶତଲକ୍ଷଣମୁକ୍ତ ହେବାର
ଦେଖା ଯ ଉଥିଲା ।

କୌକିତେଷ୍ଟା ବକ୍ତ୍ୟାନଂ ଶୁଣେ'ନିଦ୍ରା ତଥେବେଳ
ଲୋକାଣିମେତ୍ରଭ୍ରାତା ତ ବଦ୍ୟାରୀ ପଞ୍ଚଲସଙ୍ଗ ।

ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀଠାରେ ଏହି ପାଞ୍ଚେଟି ଲକ୍ଷଣ ଲେଖିତ ହେଉଥିଲା ।

ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଦୁଇସଂକାର ଥିଲେ । ନୈଷିଳ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରିମ ନେ
ଧୂରୁକୁଳରେ ରହନ୍ତି ଏବଂ ଅଧ୍ୟନ ଓ ଅଧ୍ୟପନାବାୟୀ
ଜଗତର ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ କରନ୍ତି । ଉତ୍ତରବିନ୍ଦ, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରିମନେ
ସମାଜକଞ୍ଚାଣସାଧନ କାମନାରେ ଶୁଦ୍ଧାଶ୍ରମ ଅବଳମ୍ବନପର୍ବତୀ

ପ୍ରଦୂତି ଓ ନିର୍ମାଣ କର ଜୀବତୋଦେଶ୍ୟ ସାର୍ଥକ
କରନ୍ତି । ଏମନଙ୍କର ବାଧନାବାଜି ସମ୍ମଳରେ ନିର୍ମଳ ହୋଇ
ଦେଇର ଆକାଶ୍ୟା ସମ୍ମର୍ତ୍ତବ୍ୟପ ପରିଚ୍ଛ୍ଵ ହେଉଛି ନ ଥାଏ
ବୋଲି ବିଷମ ନେ ଏମନଙ୍କର ତିର ବ୍ରଦ୍ରଚର୍ଯ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା
କରନ୍ତି ନାହିଁ । ନୌଷିକ ବ୍ରଦ୍ରଚର୍ଯ୍ୟର ଅଧିକାର ଜଣେ ଦୁଇ
ଜଣକର ମାତ୍ର ହେଉଥିଲା । ଉପକୁରବନ୍ ବ୍ରଦ୍ରଗ୍ରହିମାନେ
ତିନି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିରକ୍ତ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ବ୍ରତାନୁସ୍ଥାନ
ପଥା ରୂପେ ସୁମେଳ ହୁଏ ସେମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟବସାରକ
ବ୍ରଦ୍ରଗ୍ରହ ବୋଲାଯାଏ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅଧ୍ୟୁନରେ ଉକ୍ତିଶ୍ଵର
ଲୁହରୁଏ ମୋନଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟାସ୍ଥାତକ ବୋଲାଯାଏ ଅତି ଯେଉଁ
ଖୋଜିଗ୍ରେନ୍ଦ୍ରାନ୍ ବ୍ୟବସାନଙ୍କର ଏ ଉତ୍ସୁ ସମ୍ମର୍ତ୍ତବ୍ୟପେ
ଲୁହରୁଏ ସେମାନଙ୍କୁ ନିଦ୍ୟା-ବ୍ରଦ୍ରଗ୍ରହକ ବୋଲାଯାଏ ।
ଏହିର ଅସ୍ମଳକ ବ୍ରଦ୍ରଚର୍ଯ୍ୟପଞ୍ଜଳ ସାତକମାନେ ବେଦ-
ବେଦାଙ୍ଗସମ୍ବ ଅନ୍ତରିଃ ସ୍ତ୍ରୀୟ ବେଦଶାଖା ଯଥାଧାତିଅଧ୍ୟୟନ
କରନ୍ତି । ଭାରତର ନନ୍ଦନା ଓ ପ୍ରବର୍ତ୍ତମାଳା ପର ଏହି ଶିଖ
ଧୟାର ମଧ୍ୟ କିଛି ବିଶେଷତ୍ବ ଥିଲା । ଏ ଦେଶରେ ଧର୍ମ ବୋଲି
କୌଣସି ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର କାକନ୍ମକ ପଦାର୍ଥ ନ ଥିଲା ; ଶାର ରକ୍ଷା
ଧର୍ମ, ଅର୍ଥକାର ଅଲୋଚନା ମଧ୍ୟ ଧର୍ମ, ଅନ୍ତର ବେଦପାଠ ଓ
ଧନିଷ୍ଠତା ମଧ୍ୟ ଧର୍ମ; ଯାହା ଥିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକର ମନୁଷ୍ୟ
ଶଦବାଚୀ ହୁଏ ଏବଂ ଯାହା ନ ଥିଲେ ମନୁଷ୍ୟର ମନୁଷ୍ୟର
ରହେ ନାହିଁ, ସେହି ଅଧ୍ୟାତରରୁହିଁ ମନୁଷ୍ୟର ଧର୍ମ । ଅଗ୍ନି
ଶିଖାର ବାହିକାଶକ୍ତି ଧର ମନୁଷ୍ୟ ଓ ଧର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ନିତ୍ୟ
ସମ୍ବନ୍ଧ ଦିନିମାନ ରହିଥିଲା । ଯାହା ବିଶ୍ୱମନବର ଧର୍ମ
ତାହାହିଁ ଅର୍ଯ୍ୟଜାତର ଧର୍ମ । ତେବେ ଯାହା ଏହି ଧର୍ମର
ମୂଳ ଭରି ତାହା ମଧ୍ୟ ଗୋଣଭାବେ ଧର୍ମ ବୋଲି ଗଣ୍ୟ ।
ବର୍ଣ୍ଣଧର୍ମ ବୋଲ, ଅତ୍ୟମ୍ପର୍ମ ବୋଲ ବା ବର୍ଣ୍ଣମ୍ପର୍ମ ବୋଲ
ଏହାପରି ଏହି ଧର୍ମ ସାଧନର କୌଣସି ମ.ବ । “ଯୋବେ
ତୁମା ତତ୍ତ୍ଵଙ୍କ ନାଲେ ସୁମୁଦ୍ରି” । ମେଘ କାର୍ଯ୍ୟ ପେହି
ବୁନୀର ଉଦେଶ୍ୟରେ କରିବାକୁ ହେବ । ସେହି ମହାନ୍,
ପେହି ଅନ୍ତର, ସେହି ବିଭିନ୍ନ ଭାଲି ଯାହା କରିବ ତାହା
ପାପ । “ମେଘ ପାର୍ଥ ସଜୁବତି” ଏକ କଥାରେ ଅନ୍ତର-
ମୁଖୀନାଚରିତଃ ଏହି କାତର ଜାତନାର ମୂଳମତ୍ତ ଥିଲା । ତୁମ୍ଭ-
ଦେଶୀୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ କହିଅନ୍ତର ;—

“ନିକଳୁ ଜାଣ”, ଅର୍ଯ୍ୟରସିମାନେ ମଧ୍ୟ କହିଥିଲୁ ଦେଖ

ଅଭ୍ୟାସ କରିବାକୁ ହେବ “ଆସନ୍ତରାମ୍ବୁ ନମଃ” । ବିଦ୍ୟାତତ୍ତ୍ଵର ଯାହାପଥରେ ଅମୃତତ୍ତର ଉତ୍ତଳବ୍ୟଥ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହି ପର ତୁମେମାନେ ଶିବତତ୍ତର କଲ୍ପାମୟ କଲୁଚିବୁ ମୂଳରେ ବିଶ୍ଵମ ସ୍ମୃତି ଲୁଚି କରି ପାରିବ । ଏହି ସମୟମୂଳକ ତତ୍ତ୍ଵକୁ ରଖିମାନେ ଦଶାତରରେ ବିଭକ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଧୂତାଃ ଷମା ଦମୋପ୍ରେସ୍ୟ ଶୌରମୀକ୍ରୟ ନିରବଃ,
ଧୀର୍ବଦ୍ୟା ସତ୍ୟମତ୍ତାଧୋଦଶକାଂ ଧର୍ମଲକ୍ଷଣଃ ।

ଏହି ଅଧ୍ୟାୟକଣ୍ଠରେ ଲୌକିକ ଜ୍ଞାନର ଅନୁଭବ୍ୟଷ୍ଟୁଯ ନ ସଜ୍ଜି । ସମ୍ବାଦରେ ରହିବା ସମୟରେ ଯାହା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକରିତ ସମ୍ବାଦର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହୁଏ, ତାହା ଏହି ଶିକ୍ଷାତ୍ମକ ବାଧା ପ୍ରାୟ ହେଉ ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସବୁ ଅନ୍ତରୁ ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ପଦ୍ମମିତିମୂର୍ତ୍ତିପା” ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେଉଥିଲା ।

“ସ୍ଵର୍ଗାଃ କର୍ମଶାଖାଃ ବିଦ୍ୟାଃ ଯଥା କୁର୍ବନ୍ତି ଭାବରେ ।

କୁର୍ବନ୍ତାଦ୍ୟ ବିଦ୍ୟାପ୍ରାପନକୁର୍ବନ୍ତିଲୋକ ସପ୍ରବନ୍ଦ”

(ହେଉଥିଲା, ମୂର୍ତ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅସ୍ତ୍ର ହୋଇ ଯେପରି କରେ ପଣ୍ଡିତ ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆସନ୍ତୁ ନ ହୋଇ ଲୋକମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ବିଧାନ କରିବାକୁ ଲଜ୍ଜା କରି ସେହିପରି କରେ :)

“ଅଷ୍ଟବଦିଷ ପୁରୁଣେଷୁ ବ୍ୟାପେନ ଭାଷିତଂ ଦ୍ୱୟ

ପୁଣ୍ୟ ଚ ପରେପକାରଃ ପାପଃ ଚ ପରପିତ୍ତନଃ ।”

ଶୁଭ ମନୋଦେଶରେ ଏହି ମହଦ୍ଵାଳ୍ୟ ମୋନଙ୍କ ଦୂରଦ୍ଵାର ପ୍ରତିବ୍ୟକ୍ତ ତତ୍ତ୍ଵୀରେ ପଦନ ଜାତ କରିଥିଲା । ଏ ନଷ୍ଟିଲଙ୍ଘ ନର୍ମଳହୃଦୟ ତତ୍ତ୍ଵୀର ପଦନ ପ୍ରିୟ ହେବାର ନୁହେ । ଏହା ଅନୁଭାବନ୍ତିକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଦ୍ୟମାନ ରହି “ପରେପକାରୟ ଦ୍ୱାର୍ଗ୍ୟାଃ” । “ପରେପକାରୟ ଦ୍ୱାର୍ଗ୍ୟାଃ ବିଭୂତି” ପ୍ରତିତ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିମାନ ଉତ୍ସାଦନ କରି ବିଦ୍ୟ ଜଗତର ସେହି ମହାପଦନରେ ଲୋକ ଦେଉଥିଲା । ଏମାନେ ସମ୍ବାଦ ସେବରେ ଅବର୍ତ୍ତ ହେଉ, ମୟ୍ୟା ମୋହରେବିଜନ୍ତିତ ହୋଇ ସକା ନିଜର ପ୍ରାଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ “ଜଗବିତାୟ” ପ୍ରଦାନ କରି ପାରିଲେ ନିଜକୁ କୃତାର୍ଥ ମନେ କରୁଥିଲେ ।

ତୁମ୍ଭୁଷ୍ଟମାନେ ଭିନ୍ନାର୍ଥ ବହୁର୍ଗତ ହେଉଥିଲେ । ପ୍ରଲୋଭନ ପୂର୍ବ ମୁନିକନ୍ଦର ବିଳାୟ ରଖି ତୁରୁଣ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ବିଦ୍ୟୀମନଙ୍କର ତୁମ୍ଭୁଷ୍ଟ ସନ୍ଧିଧାନରେ ନିତ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେଉଥିଲା । ତୁମ୍ଭୁଷ୍ଟ ଓ ତୁମ୍ଭୁଷ୍ଟ ସମ୍ବନ୍ଧ କେତେହୁର ଦେଇ ପ୍ରତିବନ୍ଦନ ପରାମାର ଦେଉଥିଲା । ସମାନର ନିକଣ୍ଠେପନରେ

ଦୈନିକନ ସାଧନାର ବିଶୁଦ୍ଧ ସୁରକ୍ଷା ଚକ୍ରକ୍ରି ଦେଖା ଲୋକ ନା ପ୍ରତିବନ୍ଦନ ତାହାର ମୀମ ସବୁ ଦେଉଥିଲା । ଶୁଭ ଦିନେ ଓ ଶିଷ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକ ସାହାଯ୍ୟର ଏହାର ପରାମାର କରୁଥିଲେ, ବୃତ୍ତ ଭଗରେ ଅବଳକ୍ଷ୍ମୀ ବ୍ୟବହାର ଏହାର ପରାମାର ବ୍ୟବହାର ଦେଉଥିଲା । କଣ୍ଠର କେବେ କିଶୋର ନିର୍ମୟ ଦୂରନ୍ତ ଶାଳକ ପ୍ରତି ଶବ୍ଦକ ବା ଦଂଶ ଦଶର ସାହାଯ୍ୟରେ ହୋଇଥିଥିଲା ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଶିକ୍ଷାରେ ଚରଣ କିମ୍ବୁ କରିବାର ବା କିମ୍ବୁ ଦମନ କରିବାର କୌଣସି କୌଣସି ଶିକ୍ଷା ଦିଅ ଯାଉ ନାହିଁ ; କେବଳ ମୌଖିକ ଉପଦେଶ ଦିଅ ଯାଉଥାରୁ । ଚରଣ କିମ୍ବୁ ନ ହେଲେ କେବଳ ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷାଭାବ ସମାଜର ଉପକାର ହେବା ଦୂରେ ଥାଉ ବରଂ ଅପକାର ସାଧୁତ ହୁଏ । ମାଜ କେତେ ଶୁଦ୍ଧିଶିକ୍ଷିତ ବା ଅର୍ଥଶିକ୍ଷିତ ପରମାନନ୍ଦ Learned beasts) ହାର ପର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ । ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକ ଟିକିଏ ଶିକ୍ଷାତ ହେଲେ ବା ଶିକ୍ଷାର ଅବଶ୍ୟକ ପରିଧାନ କଲେ ଅଜର ଦୂରି ବଳରେ ଦୂରିଥ ଲୋକଙ୍କଠାରେ ବିଶ୍ଵାସ ନିଜାର ମହାଦୂପକାର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବାରେ କୁଣ୍ଡିତ ହୁଏ ନାହିଁ ।

“ମଣିଃ ତୁମ୍ଭିତଃ ପର୍ଯ୍ୟ କିମ୍ବୋ ନ ଦୃଷ୍ଟିକଂରଃ ।” ଫ୍ରୋଧ ଏମାନଙ୍କର ଚିର ସବର ହୁଏ । ବର୍ତ୍ତମାନେ କେ ଧରି ଚିଲ ଅନୁଷ୍ଠାନ କର କହି ଯାଇଥାରୁ । “କାମାତ୍ମ କ୍ରୋଧ୍ୟେଣ୍ଟିରିଷ୍ଟିତେ ।” ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଭାବରେ କହିଥାରୁ ହେଉଥିଲା “ଅପକର ପ୍ରତି ତୁମ୍ଭର କ୍ରୋଧ୍ୟେଣ୍ଟିରିଷ୍ଟିତେ ।” ଅର୍ଥାତ୍ ଯଦି ଅପକାରର ପ୍ରତି ତୁମ୍ଭର କ୍ରୋଧ୍ୟେଣ୍ଟିରିଷ୍ଟିତ ହୁଏ, ତେବେ କ୍ରୋଧ ଉପରେ ତୁମ୍ଭର ହୋଥ ନ ହୁଏ କାହିଁକି ? ହୋଥି ପରମ ଅପକାର ଏହାର ଧର୍ମ କାମମୋଷାଶାଃ କର୍ତ୍ତ୍ତାଂ ପରାନ୍ତିନି ।” ଅର୍ଥାତ୍ ଯଦି ଅପକାରର ପ୍ରତି ତୁମ୍ଭର ହୋଥି କରୁବାରେ ସାଧନର ପ୍ରତିକୁଳ । ଯେପରି ଅହାର, ବ୍ୟବହାର ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଦେବମନ ପରିଶ୍ରଦ୍ଧା ହୋଇ ନିଜାଶ ପଥର ଅନୁକୂଳ ଦେବ ତାହାର ସୁର୍ଯ୍ୟରେ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ସାଧନର ପରିଶ୍ରଦ୍ଧା ହୋଇଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ବର୍ତ୍ତର ପରର ସହି କି ମୂଳ ତାହା ପୁରୁଷ ପ୍ରତିକୁଳ ଭାବରେ ଦେଇଥିଲେ ! ରାଜା, ମହାରାଜା, ବୈଦିଶ୍ୟ ଓ ଶୁଦ୍ଧ ଅଧିକ ସମୟରେ ଶାନ୍ତି ଲୁଚି ଅଧାରେ ତୁପୋବନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଉଥିଲେ । ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟ ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟମନଙ୍କ ପରିଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଯାତ୍ୟକ୍ଷମ ବିଦ୍ୟା ପାର୍ବିତ୍ୟରେ ଏବଂ ବିକାର ନିର୍ମିତ

ପ୍ରହଣ ନିମିତ୍ତ ଜନପଦପ୍ଲଟ ନାନାଳାକ୍ରିତ ଶୁଦ୍ଧପ୍ଲଟ ଶୁଦ୍ଧରେ ଉତ୍ସମ୍ପତ୍ତି ହେଉଥିଲେ । ଏହିପରି ସମ୍ବିଳନରେ ପରିଷର ପରିଷର ସହିତ ସମ୍ପର୍କର ସଂସାର ହେଉଥିଲା ।

ଆସିବେଗ ସୁଖ ଇତ୍ତାର ନାମ କାମ । ରଗବତ୍ ପ୍ରୀତିର ଇତ୍ତାର ନାମ ପ୍ରେମ । ଏହି ବର୍ଣ୍ଣମାତ୍ର ଧର୍ମ ପ୍ରେମମୂଳକ । ବ୍ରାହ୍ମିଣ ଅପର ଜାତ ସକାଶେ, ଅପର ଜାତ ସବୁ ପରିଷର ନିମିତ୍ତ ଓ ସର୍ବୋପରି ବେଦ ଓ ବ୍ରାହ୍ମିଣର ପରିରକ୍ଷଣ ଓ ସ୍ଵର୍ଗିଧା ସହିତ ନିମିତ୍ତ ବ୍ୟାସ ହେଉଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଣ୍ଡିତରେ ଏବଂ ସମାଜର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଣ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଭାବ ପରି ଲାଭିତ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରେମ ପରି ସେବା କରିବାକୁ ବ୍ୟାସ । ପ୍ରେମ ପର ନିମିତ୍ତ ମରିପାରେ କିନ୍ତୁ ନିଜ ନିମିତ୍ତ ପର ମନ୍ଦିରାର ଦେଖିବା ସହ ପାରେ ନାହିଁ । ସେହି ସମୟରେ ଭାବତବର୍ଷର ସବୁ ପ୍ଲାନରେ ଏହି ଶିବ ଏକ ଭାବରେ ବିଦେଶୀନ ଥିଲା ।

ବ୍ରାହ୍ମିତିମାନେ ଅପନ, ବ୍ୟାସାୟ ଓ ପ୍ରାଣ୍ୟମ ଦ୍ୱାରା ଶାଶ୍ଵରକ ବଳ ଦୂରି ଓ ସ୍ଵାପ୍ନର ସଂକ୍ଷାନ କରୁଥିଲେ ।

“ନାୟମାନ୍ବ ବଳପ୍ଲାନେନ ଲଭ୍ୟ,”

“ଶାଶ୍ଵର ମାଦ୍ୟମ ଶକ୍ତି ଧର୍ମ ସାଧନ୍ମ ।”

ଅଶ୍ରୁମବାସିଗଣ ସମସ୍ତେ ଏହି ତତ୍ତ୍ଵର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରୁଥିଲେ ।

ଏମାନେ ଗୋପାଳନ କରୁଥିଲେ । ରଷିକୁମାର ଉପମନ୍ତୁର କଥା ଏହି ପ୍ରତିକାରରେ ସମସ୍ତକୁ ମନରେ ଉଦ୍‌ଦିତ ହୋଇ ପାରେ । ଗବ୍ୟ ଦୁଷ୍ଟ ଓ ଗବ୍ୟ ଦୃଢ଼ ଅଭିବରେ ଆୟୁମାନଙ୍କର ଚିଯ କି ଦୂରଦ୍ଵାରା ହେଉଥିଛି ତାହା ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଉପଳକ୍ଷି କର ପାରୁଥିବେ । ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଅବନନ୍ତ ସଙ୍ଗେ ଗୋକାଳର ଅବନନ୍ତ ଦକ୍ଷ ଅଛି ।

ବ୍ରାହ୍ମିତିମାନେ ରବିଷ୍ୟତ ଜୀବନରେ ଯେ ନାଟକର ଅଭିନ୍ୟା କରୁଥିଲେ, ଏହି ତପୋବିନରେ ତାହାର ପୂର୍ବାଭିନ୍ୟା ବା rehearsal ହେଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହା ଶୁଣିବାକୁ ଗାଲଗାନ୍ତ ବୋଲି ପ୍ରତିଯେମାନ ହେଉଥିଛି ଦିନେ ତାହା ଧୂବ ସତ୍ୟ ଥିଲା । ଆଉ ତାହାହିଁ ଥିଲା ବୋଲି ଭାବତର ଏତେ ମହିମା; ସେ ଦିନ ଆଉ ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ନାହିଁ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ୟାମୀ ହୃଦୟରେ ତାହାର ଲାବଣ୍ୟମୟୀ ଶ୍ଵେତା ଅଣା ସଞ୍ଚାର କରେ । ସେ ଦିନ ମଧ୍ୟ ଅସିପାରେ । ସମୟ ସମୟରେ ପ୍ରତିକଳ ଥିଲେ ସ୍ଵଦା ସତ୍ୟ କେବେହେଁ ଧ୍ୟାନ ହୃଦୟ ନାହିଁ । ଯାହା ଥିଲା ତାହାହିଁ ପୁନର୍ବାର ଫେର ଆସିବ ।

ଏହି ନୂତନ ଯୁଗରେ ପ୍ରାଚୀନ ଅଦର୍ଶରେ ଅଶ୍ରୁମ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲେ ଧର୍ମ ଜୀବନର ସଞ୍ଚାର ହେବ । ପ୍ରାଚୀନ ମହିମା ପୁନର୍ବାର ଫେର ଆସିବ । ସୁଖର ବିଦ୍ୟା ସ୍ଵାନେବେ ସେହି ବ୍ରାହ୍ମିତିମାତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଛି । ନବୟତର ନୂତନ ଶିଷ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗର ଏ ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହେଉ ଅଛି ।

ଶେଷରେ ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନା ଯେ କାଳଚନ୍ଦ୍ର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହକାରେ ପୁରୁଷଙ୍କର ନୂତନ ହେଉ, ଅତିରି ବିନିଷ୍ଠାର୍ ହେଉ, ମଙ୍ଗଳ ମୟୁରଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ଇତ୍ତା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉ ।

କାଳେ ବର୍ଣ୍ଣନା ପର୍କିନ୍ୟା
ପୃଥିବୀ ଶିଷ୍ୟଶାଳୀମା
ଦେଶୋଧ୍ୟ ଶୋର ରହିଛେ ।
ମାନବାଶ ସନ୍ତୁ ନିର୍ଭୟା ।

ଚିତ୍ର ସାଗର ।

(କିମ୍ବଦନୀ)

ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାଁଳା ତ୍ରାମରେ ଯେଉଁ ପୋଖର ଅଛି, ତାହାର ନାମ ଚିତ୍ରସାଗର । କଥିତ ଅଛି, ଓଡ଼ିଶାର ମହାରାଣୀ ତିଥିକୁଳା ଦେଶ ଶୁଦ୍ଧଧାରୂରରେ ଥିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କ ଅଦେଶନ୍ତୁପାରେ ଏହି ପୋଖର ଖୋଲା ହୋଇଥିଲା । ଉଚ୍ଚ କାର୍ତ୍ତିପିଧାରୀ ମୟୁରାଶୀଳୀ ମଧ୍ୟ, ଉଚ୍ଚ ପୁଷ୍ପରଣୀ ହୃଦ୍ବାରେ ଏକ ଶିବ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ଅଦେଶ ଦେଇ ଥିଲା । ଏହି ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟଭାବ ତକ୍କାଳୀନ ଦାଣୀ ମାଳ ସରଦାର କେବଳ ସାମନ୍ତ ସିହାରକ ଉପରେ ନ୍ୟୁନ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ, ଅର୍ଦ୍ଦଲୋକୁ ସରଦାର, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧନକୁ କିଛି ଆସିଥାରୁ, ଉଚ୍ଚ ଶିବ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ

କର୍ତ୍ତୃତ ନ ହୋଇ, ଏକ ସାମାଜିକ ମନ୍ଦିରରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଏହି ଯାମଳ କାହିଁ ଯୋଗୁଁ ପୋଖରୀ ଏବଂ ଦେଉଳ), ଏହି ଗ୍ରାମ ଯୀଳା ନାମରେ ଅଚୁବ୍ରତ । ପୋଖରୀ ଏବଂ ଦେଉଳର ବର୍ତ୍ତମାନାବସ୍ଥାରୁ ଅନୁମିତ ହେବ ଥୁଁ, ଗ୍ରାୟ ତନଶତ ରର୍ଷପୂର୍ବ ଏମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାହିତ ହୋଇଥିବ । ସେମାନଙ୍କର ଆଧୁନିକ ଶୋର୍ଜନ୍ୟ ଅବସ୍ଥା ଏହି ନିମ୍ନଲିଖିତ ପଦ୍ୟର ଉପାଦାନ ।

୧

କି ଦୁର୍ଦ୍ଵା ତୋର ହେ ତିଥିପାରି,
ବାରିପଣ୍ଡିପୂଣ୍ଡ ତୋର କଲେବର !
ମଧ୍ୟଦେଶବ୍ୟାପୀ ନର ଆପୁରଣ
ଧର ନାହିଁ କିପୀ ନାଲିମା ବରଣ ?
ଶୋଥରେଣୀ ଦେହ ରୂପର ବିହ୍ଵାଳ
ହୋଇ, ଯଥା ଦିଶେ ଆପାବ ମଳକ,
ସେହପର ତୋର ବସ୍ତ ପରିପର
ଗରୀରତା ମୁନେ ଦିଶେ ଅସୁନ୍ଦର ;
ସେଉଁ ଗରୀରତା ନାଲିମା କାରଣ
ପଞ୍ଜମଳ ତାର ହୃସ୍ତା ପାଧନ
କର, ତୋର ସ୍ଵାଭାବିକ ଜ୍ୟୋତିଷରଣି
ଦ୍ରମେ ଦ୍ରମେ ଦେଇଥିବୁ ସେ ବିନାଟି ।

,

ତୋ ହୃତାର, ଅହା, ହୋଇଛି ଯେ ଦଶା,
ଦେଖିଲେ ମୋ ମତ ବିଷାଦେ ବିବଶା
ହୁଁ, ତାଙ୍କୁ କରେ ବହୁ ତିରସାର,
ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଵାର ଯେ ମୂଳ ଅଧାର,
ସେହି ସ୍ଵାର୍ଥଅନ୍ତ ଗ୍ରାମବାସୀ ଜନେ
ତୋ କଥା ପେ ନ ଭବନ୍ତି ଦିନେ ମନେ ;
ନିରେଷ୍ଟ, ଅଳସ, ସପଠୁ ବ୍ୟସନେ,
ନ ବଳାନ୍ତି ମନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ସାଧନେ,
ଭଦ୍ରବଂଶଜାତ ଗ୍ରାମବାସୀ ଜନେ,
ଗ୍ରାମପତି ଅଦି ରଜିତୁତ୍ୟଗଣେ,
ତୋର ଏ ଅବସ୍ଥା ଫେଡ଼ିବାକୁ ମନ
କରିଥାନ୍ତେ ଯଦି ମିଳିତ ଯତନ,
ଏତେ ଦିନ ଯାଏ ଏ ଯୋର କ୍ଷଣ
ନ ଥାଅନ୍ତ୍ର ପୁଣି ସହାୟ ବଦନ
କର, ଜେତୁଥାନ୍ତା ତୋର ସ୍ତରନଳ
ହୁଅରୁଣୀ ତୋର କଳୟର ତଳ ।

କଷ୍ଟକେ ଆକାଶ୍ୱ ବନ୍ୟ ତରୁଳତା-
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଘେହ, କାହିଁ ଉତ୍ତରା ନରତା
କାହିଁ ବିଲହୃତା ସଙ୍ଗେ ତା ସମାନ,
କାହିଁ ଶୋଧେ ହଣା ହୋଇଛି ମୁହାସ,
ସେପର ତୋ ଦେହୁ ରକତ ଶୋଷଣ
ହୋଇ ଶୂଳଯିବ ତୋହର ଜୀବକ
ପ୍ଲାନେ କାହିଁ ମଳ ବିଷକ୍ତନ
କରିବାକୁ ଅଳୁଣ୍ଠିତ ହୋଇ ଜନ,
କରିଛନ୍ତି ତୋର ପୂତ କଲେବର
ଅପବଦ ଯହିଁ ପବିଦାସ୍ତା ନର
କରୁଥିଲେ ଉଷେ ପ୍ରଦୋଷେ ସେବନ
ଅମୁକଣୟିକ୍ତ୍ର ଶୀତଳ ପବନ
ଯହିଁ ମହାଯୋଗୀ ଶିବ ସମ୍ମାପନ
କର, କରୁଥିଲେ ନାନା ପ୍ରତିଗାନ ;
ନିତ୍ୟ ପ୍ରାତିଃ ସନ୍ଧା ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟେ
ପୂଜୁଥିଲେ ଦେବ ବିଲୁ କିଶଳୟେ ।
ରତ୍ନଥିଲେ ଯହିଁ ପୁଷ୍ପଉପବନ,
ଯାର ପ୍ରତ୍ୟୁଷେ ମଳୟ ପବନ
ସମ୍ପରଣ, ବହ ନେଇଶ ସୁରକ୍ଷା
କର ଅଳଗଣ ସୁରକ୍ଷାରେ ଅନ୍ତ,
ଦରୁଥିଲୁ ଶିବ ଶଙ୍କଷାଙ୍କ ମନ
ନିର୍ଭତ ଭ୍ରମଣେ, ମନ୍ଦର ପ୍ରାଙ୍ଗଣ,
କାହିଁ ଆଜି ସେହି ଭବିଳ ଅଙ୍ଗଣ ?
ଜୀବ୍ରି ଶିର୍ତ୍ତ ହୋଇ ଶିବଙ୍କ ରବନ
ପଡ଼ିଥିବୁ, ମାବ, କହ ଦିନ ପରେ
ପଢ଼ିଥିବୁ ସେ ସ୍ତାନ୍ତ ମପ୍ରକରେ ;
ସାହାକର ନାହିଁ ଉପର୍ତ୍ତି କିନାଶ
ତାଙ୍କୁ ନାଶିବାକୁ କରିଛି ସେ ଆଶ ।
କିନ୍ତୁ, ପ୍ରତିପଳ ଏହାର ନିର୍ମୟ
ଭେଗିବେ ମାନବ ସମାଜ ନିର୍ମୟ,

ପ୍ରତିହିଂସା ପ୍ରତିହିଂସା କରି ରବ
ପ୍ରକୃତ ଏହାର ପରଶୋଧ ନବ,
ନିଷୟ ଏ ଅଟେ, ସତ୍ୟ ପରେ ସତ୍ୟ
ଜାଣିଥାଅ, ସର୍ବେ, ଏହି କଥାଚଥ୍ୟ । ୩୯ ।
୩

ଶ୍ରୀଷ୍ଟବାଲେ, ଆହା, ତୋର ଯେ ଦୁର୍ଦ୍ରଶ୍ଯା
ଦେଖିଲେ ମୋ ମନ କାନ୍ଦଇ ସହସା ।
ଜଳମୂଳ ହୋଇ ଦିନ୍ୟ ତୁ ଅବଳ
ପୂର୍ବ ଜନ ପୂର୍ଣ୍ଣ, ପୁଣି ତ ପଞ୍ଜିଲ ।
ମଧ୍ୟ କହୁପାଦ ସମସ୍ତ ହସଇ
କାନ୍ଦୁଆଉ ହା ହା, ରବେ ହୋଇ ବାଇ ।
ତୋର ପୁନକନ୍ୟା ବଧନ୍ତି ଯେ ଜନ ।
ଯୋର ଅର୍ଦ୍ଧଶାପ କରଣ ବର୍ଣଣ
ତାଙ୍କଣିରେପର, କହୁ ତୁ ସମନେ
ଧକ୍କ ତୁମ୍ଭ ମାନବ ଜାବନେ;
ସାହା ଛ୍ୟକି ଦିବ୍ୟ ସାହିକ ଭୋଜନ
କରୁଅଛ ମୀନ କହୁପ ଉଷଣ
ଜଠର ଅନଳ କରିବାକୁ ତୁଷ୍ଟ
ଯେ ତୁଥିନ୍ତୁ ଅର୍ଷମାଦ୍ୟ ବିନା ରୂପ;
ଦୂର ଦୂର ମଧ୍ୟ ଯାହାକ ଅଶନ
ବିନା ହେବ ନାନା ବୈଶର କାରଣ ।

୪

ସୁଣି ଅନ୍ତର ଭାଗ୍ୟସ୍ଥ ତ ମନେ
ପଡ଼ି, ତୁହି କାନ୍ଦୁ ଅଛ ଉଛ ସୁନେ
“ବିଲଶାଖମାସେ କାହିଁ ମୋର ଜଳେ,
ଅପରହ୍ନ ମାନ କର କୁତୁହଳେ,
ତରଣିରେ ବସି ହରହର ସଙ୍ଗେ
ଖେଳିବାର ଭକ୍ତଜନ ନାନାରଙ୍ଗେ
ବାଦବନ୍ୟନେ ସାରଙ୍ଗର ଧନ
ସାହା କରୁଥିଲ ଦିଗ ପ୍ରକଳ୍ପନ ।
ମତାଇଶ ଥିଲ କେତେ ଧର୍ମ ପ୍ରାଣ,
ତାତ୍ତ୍ଵପ୍ରକଳ୍ପନ କେତେ ଧର୍ମଭବମାନ,

ପାପକଳ୍ପିତ ନାସ୍ତିକ ହୃଦୟ
କରୁଥିଲ ଫଶରବେ ଜନମୟ,
କେଉଁଥାତେ ଗଲୁ ଏହି ସବୁ ଆହା !
ସାହାଥିଲ ମୋର ଜାବନର ସାହା,
ଏହିପର ତୋର ଦୁଃଖର କାହାଣି
ସମବ୍ୟକ୍ଷୀ ମୁହଁ ନ ପାରେ ବଜାଣି ।
ପୁଣି ଚିନ୍ତକଳା ତୋହର ଜନନୀ
ସୁର କେତେ କାନ୍ଦୁ ଦିବସ ରକମୀ । ୪୫ ।

୫

ଆହା, ମହାଦେବ । ଶରୀ ଚିନ୍ତକଳେ,
ଜାଣିଥିଲ କି ଗୋ, ପ୍ରକୃତ ଉକ୍ତଳେ
ହେବେ ଉବିଷ୍ୟତେ ଏତେ ଧର୍ମଭାନ,
ସଂଶୋଭିଲପ୍ତା ତୁରକୁ ପିଙ୍ଗିଶ,
କରିଦେବେ ତୁମ୍ଭ ଜାରି ରଣ୍ୟାର
ନ କରଣ ଧନେ ତାହାର ସମ୍ମାନ,
ଭବ ଧାରୁ ଚେର ମୂଳ ଉପାତ୍ନ
ଯେପର ଦେଖିବ ବିନାଶପଦନ !
କରିଥିଲେ ତୁମ୍ଭେ ଉବିଷ୍ୟ ଦର୍ଶନ,
ତୁମ୍ଭ ଜାଣିଥିଲ ରକ୍ଷଣାଦେଶନ
ଦେଇ ନ ଥାନ୍ତି ଏ ଗ୍ରାମବାସିହେସ୍ତେ,
କର୍ମଭାନ ଯେହୁ ହେବେ ଉବିଷ୍ୟତେ ;
ବୁଦ୍ଧାଇବେ ମର୍ତ୍ତ୍ରେୟ ତୁମ୍ଭର ସୁନାମ,
ଅମରେ ଗାଥନ୍ତ୍ର୍ୟ ଯାର ଗୁଣ ଧାମ । ୪୬ ।

୬

ଅଶକା କାରଣ ନାହିଁ ମହାଦେବ,
ତରଦନ ଥବ ତୁମ୍ଭ ଜାଣିରବ ।
ସବ ରକାପଟୁ ହେବ ଅନ୍ତର୍ହିତ
ମାତ୍ର ରହିବ ସେ ସାହିତେୟ ଚିନ୍ତି
ହୋଇ, ଯେତେ ଦିନ ଥିବ ଏହି ଭବ
“କାନ୍ତିର୍ଯ୍ୟସ୍ୟ ସଃ ଜାବତି”ରକ୍ତଧୂପ । ୪୭ ।

ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳଚରଣ ପୃତ୍ତନାୟକ ।

ଜିୟାନାଳ (ମନ୍ତ୍ରାଲତା) ପ୍ରଭୃତି କେତେଗୋଡ଼ି ଜୀବିତସାର

ବନ୍ଦରିଧାତା ବିଶ୍ଵେଷରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୀବଙ୍କୁ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟମିତ କରିବେ ଦୋଲି ମନସ୍ତ କର ସୁଷ୍ଠି କରିଅଛନ୍ତି । ତଦନ୍ତୁସ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତିଶର୍ତ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ମନୁଷ୍ୟଠୋରୁ ଅରମ୍ଭ କରି ଅଣ୍ଟାନାଶନିକ କାଟାଣ୍ଟାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତେକି ପ୍ରତ୍ୟେକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟମିତ । କିନ୍ତୁ କିଏ କି କାର୍ଯ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାଦନ କରୁଅଛି ତାହା ବୁଝିବା କଷ୍ଟସାଧ । ମେଟରେ କୁହା ଯାଇ ପାରେ ଯେ, କେହି ନିରାର୍ଥକ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ନାହିଁ । ଜିୟାନାଳ ଓ ପୁହିଟାରେ ପ୍ରତିକି ହାତ କିଂ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଥିତ ହେଉଥାଏ ତାହା ଏହି ଉପର୍ଫିଚ ପ୍ରବନ୍ଧର ଅଲୋଚନ୍ୟ ବିଷୟ ।

ଜିୟାନାଳ ଅମ୍ବେମାନେ ସମସ୍ତେ ଦେଖିଥାଏଁ । ସେମାନେ ଯେ ଅଳକିତବୁବରେ ଅମ୍ବୁନାନକର ଏବଂ ଉତ୍ତିବଜାଗତର କି ମହଦୁର୍ବଳାର ସାଧନ କରୁଅଛନ୍ତି ତାହା ବୁଝିବାରୁ ସଜ୍ଜ ଲୋକ ଅଗ୍ରଭାବ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଏହି ବୃଦ୍ଧାଶ୍ରମ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବସ୍ତୁ ତାହାର ହୃଦୀ ନିର୍ମିତ ପରମର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଉତ୍ତିବ ତାହାର ଅବହୃତ ପାଇଁ ଜୀବର ଯେପରି ସାହାଯ୍ୟ ଅବଶ୍ୟକ କରେ, ପ୍ରାଣିମାନେ ମଧ୍ୟ ତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରାଣଧାରଣ ପାଇଁ ଉତ୍ତିବ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରନ୍ତି ।

ଜିୟା ବର୍ଷାବତ୍ରୁରେ ଭୂପୁଣ୍ଡେମର ଦଶେଷ ପରମାଣରେ ଜନ୍ମନ୍ତି । ଏବଂ ମୟ ଅନ୍ତାନ୍ୟ ସମୟରେ ସନ୍ତୁମନ୍ତ୍ରିଯା ଏବଂ ଜଳାହୁମିରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ବର୍ଷାପନ୍ଥରେ ମାଟି ଖୋଲିଲେ ଏତେ ଦଶେଷ ପରମାଣରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି ଯେ, ମନେହୁଏ, ମୋନେ ଭୂକଳେବର ଦୃଷ୍ଟି ଶିର ପ୍ରଶିର ପରି ! କିନ୍ତୁ ରବେଶାରପର ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପରୀତ ହେବାକୁ ହୁଏ ଯେ, ବାସ୍ତବିକ ସେମାନେ ତତ୍ତ୍ଵରିନ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହନ୍ତି । ଜିଦ୍ଧାର ଅମ୍ବୁନାଳ ଦେହରେ ଶାରପୋଷକ ରକ୍ତ ଯେପରି ପରବେଷିତ ହୁଏ ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତତ୍ତ୍ଵ ପୂର୍ବାର୍ଥକରିବାରେ ପାର ବନ୍ଦନ କର ହୁଏ ।

ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ଛୋଟ ମୃଦୁ ସତାପର ହୋଇଥାନ୍ତି ।

ଜେହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ବିତ୍ତିବାର ଦେଖାଯାନ୍ତି ।

ପ୍ରାଣୀଜଗତରେ କେଉଁ ଜାତ୍ୟ ତାହା ପ୍ରାଣିବଜ୍ଞାନୀୟ । କିନ୍ତୁ; ଯାହାହେଉ ସେମାନେ ଯେ,

ଗୋଟିଏ ବନ୍ଦ ଜାତ ଏଥରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଶଶର ସଙ୍କୋରନ ଏବଂ ପ୍ରସାରଣ କର ଗତ କରନ୍ତି, ଏବଂ ପ୍ରତି କଳମାଦକେ ଶୁଣେଇ ହୋଇଯାନ୍ତି । ସେମାନେ, ଦେମାନଙ୍କ ଆବଶ୍ୟକତାନୁସାରେ ଦିନ କିମ୍ବା ରୁଦ୍ଧିରେ ଏକ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଅନ୍ୟପ୍ରାନ୍ତକୁ ଗତ କରନ୍ତି । ଦେମାନଙ୍କ ଅବୋଦ କଲେ ସେମାନେ ଦଂଶନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ସେହି ଜାଗାୟ ଆଉ ଏକ ପ୍ରକାର ଜୀବ ଅଛନ୍ତି ଯେ, ଦେମାନଙ୍କର ଦଂଶନ ମାରସ୍ବକ ହୋଇଦିଲେ । ସେହି ଶ୍ରେଣୀୟ ଜୀବ ଦୋଷାନ୍ତିଯୁ ସାପ । ନିରାଶର କର ନ ଦେଖିଲେ ଜିୟା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରଭେଦ ଦେଖା ପାଏ ନାହିଁ । ଦୋଷାନ୍ତିଯୁଙ୍କ ଦେହ ଜିୟାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ସାମାନ୍ୟ କଳା ; ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଦୂଇଦିଗରେ ମୁଖ୍ୟମୁକ୍ତ ପର ଜଣାଯାଏ । ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କର ବହୁଲୋଧୂତି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।

ଜିୟାନାଳମାନଙ୍କୁ ଅମ୍ବେମାନେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଘୁଣା କରୁଁ । କାରଣ ସେମାନେ ମଳାଟଳ ଏବଂ ଥାବକ୍ରନ୍ତା ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାନ୍ତରେ ବିଶେଷତଃ ଜନନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ସୁନ୍ଦରୀ ଦର୍ଶା ଏବଂ ତତ୍ତ୍ଵଜିଜ୍ଞାସୁ ଲୋକ ପ୍ରତ ଏକ ସମ୍ବାନାର୍ଥ ପ୍ରାଣୀ ।

ଭୂପୁଣ୍ଡର କୌଣସି ପ୍ରାନ୍ତରେ ମଳ ପଡ଼ିଲେ ତାହା ଅଧିକାଂଶ ବୃକ୍ଷଜଳରେ ଭାବିଯାଇ ପ୍ରାନାନ୍ତରିତ ହେଉ ଥାଏ । ମାତ୍ର ଜିୟାଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ତାହା ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରାନାନ୍ତରିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଯେଉଁ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଥାଏ ନାହିଁ ସେଠାରେ ମଳ ପଡ଼ିଲୁ ମାଦକେ, ସେମାନେ ତାକୁ ତଳକୁ ନେଇଯାନ୍ତି ଏହିପର କରିବା ଦ୍ୱାରା, ସେହି ମଳପାର ସେ ପ୍ରାନ୍ତର ମାଟି ସଙ୍ଗେ ମିଶିଯାଏ ; ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଶୈଦର ଗୁରୁ ଥିଲେ ବିଷହୋଇଯାଏ । ଯେଉଁ କେବଳେ ମଳ ସାର ଦିଅ ହୋଇଥାଏ, ସେମାନେ ଏହିପର ତାକୁ ପ୍ରାମ୍ଭ ଏକହାତ ଗାରୀର ଭୂମି ମଧ୍ୟରେ ମିଶାଇ ଦିଅନ୍ତି ; ଏବଂ ତଳମାଟି ଉପରକୁ ଏବଂ ଉପର ମାଟି ତଳକୁ ନିଅନ୍ତି । ସେମାନେ ନିମ୍ନପୁ ପଢ଼ିମାଟିକୁ ମେହି କର ଉପରକୁ ବାହାର କରନ୍ତି । ଓଦ୍‌ପ୍ରାନ୍ତରେ ଶୁଣୁ ପଦ ପ୍ରତିକିର୍ତ୍ତ ପଢ଼ିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ତଳକୁ ନେଇ ଯାନ୍ତି । ଏହିପର ଯେ ସେମାନେ ଅମ୍ବୁନାଳର କୁଣ୍ଡିଷେଷରେ କି ମହତ୍ତ୍ଵକାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରୁଅଛନ୍ତି ତାହା ପ୍ରିଯ କରିଯାଇ ନ ପାରେ ।

ସେମନୋନ ଯେ ତୁମିରେ ଜନ୍ମନ୍ତ୍ର ନାହିଁ, ସେ ମାତି ଅନୁଭ୍ବର । ଅମ୍ବାନଙ୍କର ଏହି ଖୋରଧା ଅଞ୍ଚଳରେ ସ୍ଥାନେଁ ଏକ ପ୍ରକାର ନାଲିମାଟିଯୁ ସ୍ଥାନ ଅଛି ଯେ, ସେଠାରେ ବାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁଦ୍ଧା ଜନ୍ମେ ନାହିଁ । ସେପରି ସ୍ଥାନ ଖୋଲ ଦେଖିଲେ, ଜିୟୁ ଅଦୌ ଦେଖାଯାନ୍ତି ନାହିଁ ।

କେତେକ ମନେ କରନ୍ତୁ ଯେ, ସେମାନଙ୍କ ହାତ ଶରୀର ଅନ୍ତର୍ଭୂତ ଅନ୍ତର୍ଭୂତ । ମାତି, ସେମାନେ ଶରୀରକାଣ୍ଠ ଶୈଶ୍ଵରିକୁ ନୁହନ୍ତି । ପ୍ରାଣିତୃତ୍ୱ (naturalist) ଗିଲବିଟ୍ ହ୍ୟାର୍ଟ୍ ମହୋଦୟ (Mr. Gilbert White) କହିଥିଲୁ :—”Earth-worms, though in appearance a small and despicable link in the chain of Nature, yet, if lost, would make a lamentable chasm. Worms seem to be great promoters of vegetation ... ... by boring, perforating, and loosening the soil and rendering it pervious to rains and fibres of plants. That earth without worms would soon become cold, hard-bound and void of fermentation; and consequently sterile.” Natural History of Selborne (ଅର୍ଥାତ୍, ଅକ୍ଷତ ନେଇ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ, ଜିୟୁନାଳ ଯଦିତ ପ୍ରକତର ଜୀବ ଶୂନ୍ଘଳରେ ଏକ ଛୁଦ୍ର ଓ ଶୃଣ୍ୟ ଗଣ୍ଠ, ତଥାପି, ମାନେ ବିନଷ୍ଟ ହେଲେ, ଉତ୍ତର ଶିକୁଳରେ ଏକ ଶୋଭମୟ ଶୂନ୍ୟମୂଳନ ହୋଇ ଉଠିବ । ଜିୟୁ ପ୍ରତିତ ମାଟିକୁ ଛିଦ୍ରବିଦ୍ୱିଷ୍ଟ ଏବଂ ପରିପ୍ରୟୟୀଯ କର ଦୃଷ୍ଟିକଳ ଏବଂ ଦୂର ଲାଜାଦିର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଚେର ପ୍ରବେଶ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ହାତ ଉଭିଦିର ପ୍ରଧାନ ଉନ୍ନତ୍ୟାଧିକ ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୁଅନ୍ତି । ପୁଅଶ କାଟ ବିନା ଶାତ୍ର୍ଵ ନିର୍ମାଣ, କଟିନ ଏବଂ ସମାନନ ବିଜ୍ଞାନ ହୋଇ ଉଠି ପରିଶାମରେ ଅନୁଭ୍ବର ହୋଇ ଉଠିବ ।

ଏହି ଜାଗମ୍ବ ଏକପ୍ରକାର କାଟମାନଙ୍କ ହାତ ଅମ୍ବାନଙ୍କର ଶରୀରରେ ବିଶେଷ ଉପକାର ସମାହିତ ହେଉଥିଲା । ଦରିପୋକ (କୃମି) ମାନବ ଦେହର ଏଇ ଉପାଦେସ୍ୱ ଜୀବ । ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ସୁବେଳେ ଅନ୍ତର୍ଭୂତ

ନାହାଇରେ ଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମାଦା ବେଶି ନ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କିଛି କଣ ସଧତ ହୁଏ ନାହିଁ । ବଢ଼ି କେଷ୍ଟୁଆ (କିଷ୍ଟକଳ) ପଦି ବିଷ୍ଟା ସଙ୍ଗେ ପଡ଼ନ୍ତି, ତେବେ ଶାଶରକ ଦୌର୍ବଳ ସୂଚିତ ହୁଏ । ସେମାନେ ଶାଶରର ବଳଧାରକ ବୋଲି ଶାଧିରଙ୍କର ପ୍ରତାତ । ଦ୍ୱାରଦର୍ଶନ (colon), ସେମାନଙ୍କହାର ଶୂଦ୍ରଅନ୍ତନାହାର (duodenum) ପରିଚ୍ୟାଜଣ ଖାଦ୍ୟବସ୍ତୁର ପାକକାର୍ଯ୍ୟ ଅନେକାଂଶରେ ଶାଧତ ହୁଏ, ବିଶେଷତଃ, ପଶୁମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଭୂତରେ ସେମାନେ ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ।

ଜିୟୁନାଳ ଛାଡ଼ା, ଏକପ୍ରକାର ପକ୍ଷୟକୁ କୁଣ୍ଡର୍ଭର୍ତ୍ତ୍ତୁଦ୍ର ପୋକ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଅମ୍ବେମାନେ ଶୁଭଗତେଇ କହୁଁ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବିଷ୍ଟା ପଡ଼ିଥାଏ, ସେଠାରେ ସେମାନେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ସେମାନେ ତୁମିରେ ଶୂଦ୍ର ଛୁଦ୍ର କର ସମୟ ମଳ ତୁଳକକୁ ନେଇଯାନ୍ତି । ଏପରିକି ବର୍ଷାସମୟରେ କାଲ ପେଉଁଠାରେ ମଳ ପରିଚ୍ୟାଗ କରିଥିବ, ଆଜି, ସେଠାରେ କେତେ ଛୁଦ୍ର ବ୍ୟତାତ ମଳର ସତ୍ର ସୁଦ୍ଧା ଦେଖା ଯିବ ନାହିଁ । ସେମାନେ ମଳକୁ ଖାଦ୍ୟରୁପେ ବ୍ୟକ୍ତହାର କରୁଥିଲେହେଁ, ପରେଷରେ ଯେ, ତୁମିର ଉଦ୍‌ବରତା ବହୁଳ ପରିମାଣରେ ସଙ୍ଗାଦନ କରୁଥିଲୁ, ଏଥରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଗ୍ରୀନ୍ଡରରେ ସେମାନେ ତୁମିରେ ଛୁଦ୍ର କରି ନାହିଁ ପାରିବା ଯୋଗୁଁ, ମଳକୁ ବନ୍ଧିକାରାରରେ ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟଶ୍ରାନ୍ତକୁ ନେଇଯିବାର ଦେଖାଯାନ୍ତି, ତଥାରୁ ମଳଧାର ତୁର୍ଣ୍ଣରେ ଚାରିଥାତେ ବୁଝି ହୋଇଯାଏ । ଏହିପରି, ସେମାନଙ୍କ ହାତ ଅମ୍ବାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୱତ ଉପକାର ସଙ୍ଗାଧିତ ହେଉଥିଲା ।

ଉଭିଦିର ଶରୀର ପୋଖଣୋପୋଟି ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ ଯବନାରଯାନ, ତୁଳକୁ ପୋଟିଯିଯୁସ୍ (potassium), ମାଗ୍ନେସିୟମ୍ (magnesium), କାଲସିଅମ୍ (calcium) ଏବଂ ଲୌହ, ନାଇଟ୍ରୋଟ୍ରେଟ୍ସ (nitrates) ନାଇଟ୍ରାଇଟ୍ସ (nitrites) ଆକାରରେ ଏବଂ ଅମୋକାଥିଟି ଯୌଗିକ ପଦାର୍ଥରୁପେ ଥାନ୍ତି । ସବୁକର୍ତ୍ତା ଉଭିଦି ଯବନାରଯାନ ଅହରଣ ପାଇଁ ଏମାନଙ୍କ ସାନ୍ତତଭାବରେ ପ୍ରତିକର୍ତ୍ତା କର ପାରେ ନାହିଁ । ମାଟିରେ ଏକପ୍ରକାର ଛାଡ଼ ଜାଗମ୍ବ ଅଣାନ୍ତରିକ ଉଭିନ୍ତାଗ୍ରୁ (bacterium) ଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଦୁଇଶେଣୀ ଭୁଲ, ଏକକାର ଯୌଗିକ ଅଣାନ୍ତରି-

ପଦାର୍ଥକୁ ନାଇଟ୍ରାଇଟ୍ସରେ ପରିଣତ କରନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଜାତ ନାଇଟ୍ରାଇଟ୍ସରୁ ନାଇଟ୍ରୋ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି । ଘେମାଳଙ୍କର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ପରିଷାଇପାନକରଣ (nitri-fication) ବୋଲିପାଏ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଇଟ୍ରୋଜେନିବହୁଳ ଅମୋନିସ୍ଟ୍ ପଦାର୍ଥ
ନାଇଟ୍ରୋଟ୍ସ୍କ୍ରେ ପରିଣତ ନ ହେଲେ ଉଭ୍ୟଦମାନଙ୍କର
କୌଣସି ବ୍ୟବହାରରେ ଅଧେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ, ଏହି
ନାଇଟ୍ରୋଟ୍ସ୍କ୍ରେଜରଣ କେବଳ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଉଭ୍ୟକାଣ୍ଡିଆରୀ
ସମ୍ପଦିତ ହୁଏ । ସେମାନେ ନ ଥିଲେ, ସବୁଜବଞ୍ଚି ଉଭ୍ୟଦ
ଯକ୍ଷମାନର ଅଗ୍ରବରେ ବିନଶ୍ଚ ହେଉଥାନ୍ତା । ଯେଉଁ
ଜମିରେ ଦେମାନଙ୍କର ମାଦା ଅଧିକ, ସେ ତୁମି ବିଶେଷ
ଉର୍ବର ।

ଏହିପରି ସାଧାରଣ ଦିନମାନେ ସବୁକ୍ଷାରୟାଙ୍କ ବ୍ୟବହାର

କରନ୍ତି, ଏହାଛିବା ଶିମ୍ବିଜାଗୟ (Legumenosur) କେତେକ ଉଭିଦ ବାୟୁମ୍ବଳମ୍ବ ଯବକ୍ଷାରଯାନ ମଧ୍ୟ ପ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏହି ଶିଖେଷ ଫମତା ସେମାନଙ୍କର ଦିନର ନୂହେ ; ଏକଜାଗୟ ଉଭିଜୀଣ୍ଟର ଗଛର ଚେର ଦିକ୍କୁ ଉଭିଜୀଣ୍ଟର ସାହାଯ୍ୟରେ ଏକପ୍ରକାର ଗୁଡ଼ିକାକାର ପଦାର୍ଥରେ ଅଛାଦିତ ହୁଏ । ଏହି ଶିଖେଷକୁ ବସ୍ତୁଦ୍ୱାର ସେମାନେ ବାୟୁମ୍ବ ଯବକ୍ଷାରଯାନ ପ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପରିର୍ଥ ହୁଅଛି ।

ଏହିପର, କାଟକାଣ୍ଠ ଏବଂ ଉତ୍ତିଜ୍ଞାଣୁ ସାଥୀ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର
ବନ୍ଦ ଉପକାର ସାଧତ ଦେଉଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ସଂଗରେ
ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ସମ୍ମନ ଦୂରବଢ଼ୀ ହେଲେହେଁ, ଦେମାନଙ୍କ
ଯେ ଘନଶ୍ଵର କନ୍ଦୁ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ, ଏହା କହିଲେ ଅଭୁକ୍ତ
ଦେବ ନାହିଁ । ଉତ୍ତି ।

ଶ୍ରୀଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ ।

କବିତା ଚାଣ ।

କୁଣ୍ଡି ଅମୃତାନଙ୍କ ପ୍ରାଣପୋଷକ । ଏଣୁ ନୂତନ ନୂତନ
ଘୃତରେ ମନୋନିବେଶ କରିବା ପାଇଁ ପାଠକବର୍ଗଙ୍କୁ ଦେକାନ୍ତ
ପାର୍ଥକା ।

ହଲପା ପ୍ରତେକ ପରିବାରର ପେପର ନିତ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ
ଜିମ୍ବା ବସ୍ତୁ, ସେହିପର ତ୍ରବୁର ପରିମାଣରେ ଏହାର ଗୁଣ
କରିଯାଉ ନାହିଁ । ଏହାର କାରଣ ଏହି ଯେ, ଅମ୍ବ ଦେଶର
କୃଷକମାନେ ପୁରୁଣାନନ୍ଦମେ ଯେଉଁ ମେତ୍ର ଗୁଣ କରି
ଆସୁଥିବାକୁ ଉଚିତ କୌଣସି ନୂତନ ଗୁଣ କରିବାକୁ ଅନିତ୍ରି ।
ଯେତେ ପରିମା ଓ ଲଗଭାନ୍ୟ ହେଉ ପଛକେ ଯେଉଁ ଗୁଣ
ସ୍ଵରୂପାନୁନ୍ଦମେ ତଳି ଆସସବ, ତହିଁରେ କୃଷକଙ୍ଗ ଯେପରି
ମନୋକିଳବେଶ କରିଥାନ୍ତି, ଅନ୍ତାମୂୟ ସାଥ ଓ ଲୁଖନନକ
କୁଠନ କୁଣ୍ଡି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯଦି ସେପର ଭାବରେ ପ୍ରବୃତ୍ତି ବଲାଉ
ଆନ୍ଦୋଳନେ ତେବେ ଧେମାନଙ୍କୁ ପାରିବାରକ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ
କରିବାକୁ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ଏବଂ ସଙ୍ଗେଁ କୃଷି ଓ
ବ୍ୟକ୍ତି ବରନ୍ତେ ।

ଏହା ବାଣିଜ୍ୟ କଦମ୍ବି ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ଲୁହ କରିପାରେ

ନାହିଁ । ସୁତରଂ କୃଷି ବାଣିଜ୍ୟର ଭିତ୍ତିସ୍ଥରୂପ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଉ ମଳଧି ଚାଷ କେଉଁ ପ୍ରାଳୀରେ କରିବାକୁ ହୁଁ ।

ଅଳ୍ପ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟାନ ପ୍ରତିକି (ଠେଣ) ଦୋରଷା ଅର୍ଥାତ୍ ବାଲୀ
ମିଶ୍ରିତ ମୁଗ୍ଧିକା ହଳଦୀ ଗୃଷ୍ମ ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେ । ପର୍ଯ୍ୟ ଗୋବର
ଅର୍ଥାତ୍ ଖର, ପଙ୍କ ଓ ପିତିଆ ଏହାର ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ସାର । ପିତିଆ
ମାଣସତ (ଏକର ପ୍ରତି) ୧୦ ମହିଣ ପ୍ରସ୍ତୋଗ କଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ।
ବାଜ ଲଗାଇବା ପୂର୍ବରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଚେଷ୍ଟ ଓ ବୈଶାଖ
ମାସରେ ପଙ୍କ ଓ ଗୋବର ସାର (ଖର) ଦେଇ ଏବଂ ଥରେ
ବା ଦୁଇଥର (ଓହରେ ବା ଦୁଇ ଓହର) ହଳ ଓ ମଇ
ଦେଇ ଷେଷକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ହୁଏ । ପ୍ରସ୍ତୁତ ଜମିରେ
ଜଳ ଯେପରି ନମା ହୋଇ ରହି ନ ପାରେ ତହିଁର ଡିବିମୁକ୍ତ
କରିବା ଉଚିତ । ଜେଷ୍ଠ-ମାସ ବାଜ ଲଗାଇବାର ଉପସ୍ଥିତ
ସମୟ । ସତରଂ ଏହି ସମୟରେ ଜମିରେ ପୁନର୍ଵାଙ୍କ ଓହରେ
ଦୁଇ ଓହର ହଳ ଓ ମଇ ଦେଇ ଦେଇ ପୁଣି ବା ଦୁଇଘଟ ।
ଅନୁରରେ କୋଡ଼ି ଫାର୍ମ ବା ୪ ଇଞ୍ଚ ଗରୀର ସିଆର
(Furrows) କରିଯାଏ । ଏହି ସିଆର ମଧ୍ୟରେ ପିନ୍ଧିଆ

ବିଷ ଦେଇ କୋଡ଼ି ହାତ ଉଚ୍ଚ ସିଆର ଗୁଡ଼ିକୁ ହାଶି ମୁଢ଼ିକାକୁ ଚର୍ଚ୍ଛ କରିବା ଉଚିତ । ତଥାରେ ୧ ପୁଣ୍ଡ ବା ଦେବି ପୁଣ୍ଡ ଅନୁରରେ ସିଆର ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ହଳଦୀ ବାଜ ଲାଗା ଯାଏ । ବାଜ ଲାଗାଇବା ସମୟରେ ମନେ ଘଣିବାକୁ ହେବ ଯେ, ବାଜର ଚଷ୍ଟ ଗୁଡ଼ିକ ଉଚ୍ଚକୁ ରହିବ । ସାଧାରଣତଃ ପ୍ରତି ମାଣରେ ପ୍ରାୟ ୨୫ ମହିନା ବାଜ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ । ବାଜ ଲାଗାଇବା ଉତ୍ତରେ ସିଆର ଉତ୍ସ ପାର୍ଶ୍ଵରେ ମୁଢ଼ିକାହାର ହଳଦୀ ବାଜ ଗୁଡ଼ିକୁ ପୋତ ଦିଆ ଯାଏ ।

ପେତେବେଳେ ହଳଦୀ ବାଜ ଅକୁରିତ ହୁଏ ଏବଂ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ତୁଣାଦିରେ ଅବୃତ ହୋଇ ଯାଏ ତେତେବେଳେ ତଣେମୁଖିନ କରିବା (ବାହିବା) ଅଭିପ୍ରାୟରେ କୋଡ଼ି ହାତ ଜମିକୁ ହଣା ଯାଏ । ତଥାରେ ତୁଣ ଗୁଡ଼ିକୁ ଅନୁର କରି ହୃଡ଼ା ଦିଅୟାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ପାର୍ଶ୍ଵର ମୁଢ଼ିକାକୁ ଦୂଷ ମୂଳକୁ ଅନୁନେଇ ଦିଅୟାଏ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ବାଜ ବୁଣିବାର ପ୍ରାୟ ଏକମାସ ପରେ ଥାଣାଢି ବା ଶ୍ରାବଣ ମାସରେ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଉପରେକ୍ତ ନିୟମରେ ଉତ୍ସବ ମଧ୍ୟରେ ଫୁନର୍ବାର ହୃଡ଼ା ଦେବାକୁ ହୁଏ ।

ଯଦି ହୃଷ୍ଟି ନ ହୁଏ ତେବେ ଅନ୍ଧିନ ଓ କାର୍ତ୍ତିକ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ବା ଦୂରଥର ନଳ ସେବନର ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ । ଥରେ ନଳିଷେନ କଲେ ପ୍ରାୟ ଏକମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଳର ଆବଶ୍ୟକତା ହୁଏ ନାହିଁ । ତହିଁରୁତ୍ତାରୁ ହଳଦୀ ଖୋଲା ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିଛି ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ମାଘ ଓ ଫାଲୁଣ ମାସ, ହଳଦୀ ଖୋଲିବାର ଉପରେକ୍ତ ସମୟ । କେହିଁ ଏହାର ପୂର୍ବରୁ ମଧ୍ୟ ଖୋଲ ଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ବିଳମ୍ବରେ ଖୋଲିଲେ ଉତ୍ସବ ହଳଦୀ ଉପର ହୁଏ । ଦୂଷ ମର ଗଲେହିଁ ବୁଝିବାକୁ ହେବ ଯେ ହଳଦୀ ପକୁ ହୋଇଥିବା ।

ଉପରେକ୍ତ ନିୟମରେ ଗୃଷ କଲେ ପ୍ରତି ମାଣରେ ପ୍ରାୟ

୧୦ ମହିନ ହଳଦୀ ଉପର ହୋଇଥାଏ । ହଳଦୀ ୧୦ ମହିନା ଠାରୁ ୧୦ ମହିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଦାୟ କରି ଯାଇ ପରେ । ଯଦି ହଳଦୀ ମହିନ କଞ୍ଚା ଅର୍ଥାତ୍ ଅଦ୍ରୁ ସମୟରେ ୫ ଟଙ୍କା ଦରରେ ବିନ୍ଦୁ ହୁଏ, ତେବେ ପ୍ରତି ମାଣରେ ୮ ୫୦ ଟଙ୍କା ମଳିର ହଳଦୀ ଅଦାୟ ହୋଇ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏକମାଣ ଜମିରେ ହଳଦୀ ଗୃଷ-କଲେ, ଗୃଷ ଉତ୍ସବ ସମସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚ ପ୍ରାୟ ୫ ୮୦ ଟଙ୍କା ପଡ଼େ । ସୁତରଂ ହଳଦୀ ତୁଳା ଲୁଭଦ୍ୟକ ଓ ଅନ୍ତ୍ୟମାସ ସାଧ ଗୃଷ ପୁଥିବାରେ ଅତି ବିରଳ ।

ପେଉଁ ହଳଦୀକୁ ଅମ୍ବେମାନେ ନିତ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରୁଁ ତାହା ବାଜରୁପରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଯାଇ ନାହିଁ । ପାରିବାରିକ ବ୍ୟବହାରେପ୍ରେସେଗୋଟି ହଳଦୀ ଉତ୍ସବ ପ୍ରଣାଳୀରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଯାଏ; କିନ୍ତୁ ପେଉଁ ଗୁଡ଼ିକୁ ବାଜ ନିମିତ୍ତ ରଖିବାକୁ ହୁଏ, ଖୋଲିଲୁ ଉତ୍ସବରୁ ମେହି ସମସ୍ତକୁ ପରିଷ୍ଵାର କରି ପୋକ ଉତ୍ସବାଦାରୁ ରଖା ପାଇଁ ଗୋବର ମିଶ୍ରିତ ଜଳରେ ସ୍ଵର୍ଗ କରି ଏକ ବା ଦୁଇ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖରରେ ଶୁଣାଇବାକୁ ହୁଏ । ତଥାରେ ଶୁହ ତଳରେ ବା ମଞ୍ଚ ଉପରେ ବାଲ ବିଷ ବାଜ ହଳଦୀ ଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରତ୍ୟେ କରି ରଖି ତଦୁପର ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ପୁନର୍ବର ଚାଲି ବିଜ୍ଞା ଯାଏ । ଗୁଣ୍ଠ ହଳଦୀ ସର୍ବୋତ୍ତମା ବାଜ ଏହି ବାଜ ଗୁଡ଼ିକୁ ନେମ୍ବି-ମଧ୍ୟରେ ଲାଗା ଯାଏ । ମେଉଁ ହଳଦୀକୁ ଅମ୍ବେମାନେ ବ୍ୟବହାର କରୁଁ, ଖୋଲିଲୁ ଉତ୍ସବରୁ ତାହାକୁ ପରିଷ୍ଵାର କରି ସିଦ୍ଧ କରିଯାଏ । ଏହି ସିଦ୍ଧ ହଳଦୀକୁ ରୌଦ୍ରିତର ଶୁଷ୍କ କରି ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ହଳଦୀ ଖଣ୍ଡକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନିମ୍ନେ ଶିଳରେ ଚର୍ଚ୍ଛ କରି ସେହି ସମସ୍ତ ହଳଦୀରେ ଲେଖନ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଏହି ହଳଦୀ ଶୁଷ୍କ ହୋଇ ଗଲେଯାଇବାରୁ ବ୍ୟବହାରେପ୍ରେସେଗୋଟି ହୁଏ ।

ଶ୍ରୀ ମଦନମୋହନ ପଧାନ ।

ପ୍ରକୃତି-ଅଧ୍ୟୁନ ।

ମୋଦର ଗୋଟିଏ ଅଧ୍ୟୁନର ନାମ ପ୍ରକୃତି-ଅଧ୍ୟୁନ । ମୁଁ ବିକାଶ ପ୍ଲାନିଟ ଓ ବିରଧ ବହୁର ବିଚିତ୍ର ଶୋଭା ମନ୍ଦିର ହୃଦୟରେ ଅଧ୍ୟୁନ କରେଁ । ବେବେଜ ନିରାକାର, ଅଭୁରେବା ପର୍ବତର, ଶାମଳଶପାନେର, ପ୍ରଶାନ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧର, ବିହର ମୁଖର କାନନର ବିଚିତ୍ର ଦୃଶ୍ୟ ମୁଁ ଅଧ୍ୟୁନ କରେ ।

କେତେବେଳେ ମୁଁ ଅକୁଳ ଶିଖର ଉପରେ ଉତ୍ସବ କେତେବେଳେ ଥିବା ଅସ୍ତ୍ରଚିରର ମୁକୁଟ-ତୁଳନା ଦିନ ଦେବକୁ ଦର୍ଶନ କରି ପରମ ପୁଲକତ ହୁଏ । କେତେବେଳେ ଶାଗର ବନ୍ଧରେ ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ଥିବା ପ୍ରାଣି

ସ୍ଵର୍ଗପତି ପ୍ରାୟ ଉଷମାନ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଦେଖି ବସୁସ୍ଥାବିଷ୍ଟ ତିରରେ
ସ୍ଵର୍ଗାଙ୍କ ପୁରୁଷାନ କରୁଥାଏ ।

ମୁଁ କେତେବେଳେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ-କୁଳରେ ଦଶ୍ୟାୟମାନ ହୋଇ
ଉପରେ ଅନନ୍ତ ଜଳାକାଶ ଏବଂ ପଦକଳରେ ଅନନ୍ତ
ବିଶାଳ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଦେଖି ଅନନ୍ତର ଆଶ୍ୟ ପାଏ ।

ଚନ୍ଦ୍ର-ନିଷଟ-ଶାଳିନୀ-ନିଶ୍ଚିଥନାର ନାରବ ହାସ୍ୟମହୀ
ଜ୍ୟୋତିଷ୍ଠାରେ ଜୀବନ ତାଳ ଦେଇ କେତେବେଳେ ଦୁଲ୍ଲୋକ
ଏବଂ କେବେ ଅବା ଦୁଃଲ୍ଲୋକର ମନୋମୋହକର ଶୋଭ
ମୌଗ କରେ ।

ସନ୍ଧାରସାନରେ ପୁଷ୍ପ ବନରେ ବୃମଣ କରୁଁ । ଥରେ
ପୁଅନ୍ତର ଓ ଥରେ ଆଶର ପୃଥିବୀ କୁଷମର୍ଣ୍ଣିର ଶୋଭ
ନିରାଶ କରେ । ଜୀବନ ଥରେ ଆକାଶ ପ୍ରାୟ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ
ଥରେ କୁଷମ ସମ କୋମଳ ହୁଏ ।

ନିଶ୍ଚିଥର ନାରବ ନିସ୍ତର୍ଣ୍ଣ ଗାୟିର୍ଯ୍ୟରେ ମୋହର ମନ
ଉଦାର ହାତରେ ପରିଣ୍ଟ୍ର୍ଣ ହୁଏ । ବିବସର କୋଳାହଳ
ନିବଜାବନ ପ୍ରଦାନ କରେ ।

ମୁଁ ଜଡ଼ ପ୍ରକୃତ ପର ନର ପ୍ରକୃତ ମଧ୍ୟ ପାଠ କରେ ।
ବାଳକ-ଚରିତରେ ସରଳତା, ଯୁବକ-ଚରିତରେ ଉତ୍ସାହ
ଏବଂ ଉଦ୍‌ଦିନଶୀଳତା, ପ୍ରୌଢ଼ ଚରିତରେ ଦୃଢ଼-ପ୍ରତିଜ୍ଞା
ଏବଂ କର୍ମତ-ରାବ ଓ ଦୃଢ଼ ସ୍ଵାରରେ ପ୍ରମାଣତା ଏବଂ
ସହିଷ୍ଣୁତା ଅବଲୋକନ କରେ । ମନ୍ତ୍ରୀର ମୁଖ-ନିଶ୍ଚରେ
ତାଙ୍କର ଚରିତ ପାଠ କରେ, ବାକ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ-
ଦିନ ଦେଖୁ ଥାଏ ।

ପ୍ରାତିକାଳର ବାଲ-ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣ ଯେତେବେଳେ
ପଦପର୍ଦ୍ଦ ପକ୍ଷଦିଶ୍ରୀ ଅଥବା ଦୂର୍ବ୍ଲାଦିତ ଉପତ୍ୟକା
କ୍ଷର୍ଷ ବର୍ଷରେ ରକ୍ଷିତ କରେ, ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ବାୟୁ ହିଙ୍ଗୋଳରେ

ମେହ ଅନନ୍ତ ପାଦପଣ୍ଡଣୀରୁ ସ୍ଵନ୍ଦର ମର୍ମର ଶବ୍ଦ ନିସ୍ତୁତ
ହୁଏ ଏବଂ ପର୍ବତ ଓ ଉପତ୍ୟକା ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣରେ ନବମାତା
ହୋଇ ଜୋତା ପାଉଥାଏ, ଅଥବା ଦ୍ଵିପ୍ରହରର ସୂର୍ଯ୍ୟର୍ଭଣୀ
ନିବଜ ପଦ୍ମମୁଖ ହେଦ କରିବାକୁ ସମ୍ମ ନ ହୋଇ ପ୍ଲାନେ,
ଗୋଟିଏ ସୂର୍ଯ୍ୟ ରେଖା ପ୍ରାୟ ଭୂମି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲନ୍ଧିତ ରହେ
ଏବଂ ଦ୍ଵିପ୍ରହର ଦିବାରେ ସେହି ଶାନ୍ତ ଶବଧାନ୍ୟ ବନ-
ଭୂମିରୁ ଗୋଟିଏ ପୋଡ଼ିଏ ବନ ବିହଙ୍ଗୀର ସ୍ଥିମିତି ରବ
ଶୁଣି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ପ୍ରକୃତର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ ।

ପ୍ରଭୃତି ଏବଂ ଦନ୍ତନାର ବିହଙ୍ଗ-କାଳି, ବିଷନ୍ତ-କୋଣୀଳ
କଳକଷ, ଭରତଥା-ପଣୀର ଚନ୍ଦଳ-ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ-ସ୍ଵରଳହରୀ, କପୋ-
ତର ଗରୀର ବୈରାଣ୍ୟ-ଧୂନ ମୋହ ହୃଦୟରେ ନବ ନବ
ଜୀବନ, ଭାବ ଏବଂ ଶୁଭତା ଉଦ୍ବିଧନ କରେ ।

କେତେବେଳେ ଜନ୍ମ-ଶାଳରେ ଜୀବ ଜନ୍ମକ ବିଚିନ୍ତି
ଘୋନିର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରକୃତ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଅନନ୍ତ ଜୀବନ
ସାମଜିକ୍ୟ ଦେଖି ବିଧାତା-ପୁରୁଷଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରେ ।

ମୁଁ ଏକାନ୍ତରେ ଯେତେବେଳେ ତେବେନାରେତନ
ସମଗ୍ର ପ୍ରକୃତ-ଶିଖ୍ୟ ଚିନ୍ତା କରେ, ଯେତେବେଳେ ତତ୍ତ୍ଵ
ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଅନନ୍ତ ଇଚ୍ଛା, ଏକ ଅନନ୍ତ ଶକ୍ତି, ଏକ
ଅନନ୍ତ ଉତ୍ସାହ ଏବଂ ଏକ ଅନନ୍ତ ପାମଙ୍ଗ୍ୟ ଦେଖି
ମୋହର ପରମାଣୁଧରମ ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ଅମ୍ବଳ ବିବନା ।

“ଦିତି ଦୃତି ଲୋ ନିଜପଥ ହୃଦ୍ର
ପତ୍ର ଜଳ ସେହି ମହାଭାବେ ରୁଦ୍ଧ”

ଅଦୃତି କରୁଥାଏ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପଦେଶ,
“ଅନନ୍ତ ଶାନ୍ତି ବହୁବେଦତରିଣ୍ୟ, ସଲ୍ଲୁଷ କାଳୋ ବହବନ୍ତ
ବିଶ୍ୱାସ” ଏତକ ଭାବୁ ଥାଏ ।

ଶ୍ରୀ ଶିତୁଷ୍ଣ ଶର୍ମୀ ।

ମତାମତ ।

ସହାରରେ ଥାର ଅମ୍ବୋମାନେ ସଙ୍କଦା କହୁଁ “ଏହା
ହୋଇ ନାହିଁ” “ତାହା ଲକ୍ଷ ହୋଇଥାଏ”, “ଅମୁକ
ଥାଏ ଲକ୍ଷ” “ଅମୁକ ଲୋକ ଲକ୍ଷ ନୁହେଁ” ।

ଯିକହିବା ବୋମ୍ବହୁଁ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । କାରଣ ତୁମ୍ଭର
ପ୍ରକାଶ ଅନବାର୍ଯ୍ୟ । “ଅମୁକ ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଅମୁକ ଲକ୍ଷ” ।

ତୁମ୍ଭେ ଯାହା ବଳ ନୁହେଁ ବୋଲି କହିଥାର, କେହି କାହା
ହୁଏଇ ତାହା ଭଲ ବୋଲି କହିଲେ । ଲୋକର ଭଲ,
ରୂପ ଏବଂ ପ୍ରଦୃତି ଅନୁସାରେ ଏପରି ହୋଇଥାଏ ।

ତେବେ ସହାରରେ ରହିବାକୁ ହେଲେ ମତାମତ
ପ୍ରକାଶ ଅନବାର୍ଯ୍ୟ । “ଅମୁକ ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଅମୁକ ଲକ୍ଷ” ।

“ଏ ଶ୍ରୀକ ଅସୁଳ ଗ୍ରୁପର ହୋଇଥିଲୁ” କିମ୍ବା “ଅସୁଳ ଗ୍ରୁପର ପର ହୋଇନାହିଁ” । ଏହିପର ଗୋଟିଏ ଅଦର୍ଶ ରଖି ମନ୍ତାମତ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଉଚିତ, ସ୍ଵୟଂ ଅଦର୍ଶ ହେବାର ନୁହେ । ତୁମେ ସବ ସଂଖ୍ୟା ଅଦର୍ଶ ହୁଅ, ତୁମ୍ଭର କହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, ଲୋକେ କହନ୍ତୁ । ଅଦର୍ଶ କେତେବେଳେ କହ ପାରିବେ ନାହିଁ “ମୁଁ ଅଦର୍ଶ” ଦର୍ଶଣ କେତେବେଳେ କହିବ ନାହିଁ “ମୁଁ ଦର୍ଶଣ” । ଲୋକେ କହନ୍ତି “ଦର୍ଶଣ” ।

ଅଥବା “ଏହା ମୋହ ମନକୁ ଅସିଲୁ ନାହିଁ” କିମ୍ବା

“ଏହା ମୋତେ ଭଲ ବୋଧ ହେଲା”—ଏହିରୁଗ ମିଠାମତ ଅଭାବ ପକ୍ଷରେ ଭଲ । ଏଥରେ “ସମସ୍ତକ” ସହିତ ସମ୍ମନ ନାହିଁ । କେବଳ ତୁମ୍ଭ ପକ୍ଷେ ସମ୍ମନ ! ଏହିପର ପ୍ଲଟରେ ତୁମ୍ଭର ଉଚିତା ଦେଖିଲେ ହିଁ ସବୁ ନିଷ୍ଠାରି ହେଲା !!

ଫଳତଃ ସାଧାରଣେ ରୁହି ସ୍କ୍ରିପ୍ଟ ମତ ଦେବାକୁ ହୁଏ, ନକେତ୍ ଏକାବେଳକେ ଜାରି ରହିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ !

ଶ୍ରୀ ଶିଶୁଭୂଷଣ ରାସ୍ ।

ଆଉ କହନା ।

ଅଗଟାର କେବେଳୁଛି, ନାହିଁ ତା’ କଳନା,
ନିଶାନ୍ତ ସ୍ପନ୍ଦନ ସମ
ଅସି ଭୟ ହୁଦେ ମମ-
ହସାଇ କନ୍ଦାଇ ମୋତେ, ପଳାଏ ଅଜଣା;
କହନା କଲୁନା ! ଆଉ ସେ କଥା କହନା । ୧ ।
କଲୁନେ ! ଅଜ୍ଞ ମୁଁ, ତୋର କୁଦକ-ଅବେଶେ
ଛବଳ ରାଇଲେ ପଣି
ବିଚରିଲି ଦୟି ଦୟି
କେତେ ଦିନ, କେତେ ରାତ, ଅଶାର ଉଦେଶେ;
କହନା କୁହକି ! ଆଉ ସେ କଥା ଏଦେଶେ । ୨ ।
ଶକ୍ତ ତୋର ଲାଲାୟିତି ଚିର-ବସନ୍ତରେ,
ସ୍କାଣ୍ଡ ପଣୀ-କାକଳ
ରଟେ ତବ ଶୁଣାବଳୀ,
ସେ ଅକାଶ ବିରାପିତ ଶତ ଶଣୀ-କରେ,
କୁଞ୍ଜ କୁଞ୍ଜେ ପୁଷ୍ପରଣି କହିଲେ ନ ସରେ । ୩ ।
ସକୁମାର ସକୁମାର ବିଳସନ୍ତୁ ତହିଁ,—
ନିତ୍ୟ-ପ୍ରେମେ ସଞ୍ଚାରିତ,
ରଖାରେ ଝୁରେ ସଙ୍ଗୀତ,
ଫଳେ ଜଳେ ଧୂଧା ସ୍ଵାଦ, ରୋଗ ଶୋକ ନାହିଁ
କହନା ସେ ସବୁ ଆଉ ବୁଥା ମାଘ୍ୟମୟୀ । ୪ ।

ଶାନ୍ତି, କାନ୍ତି କଠୋରତା ନାହିଁ ସେଠି ସିନା,
କିନ୍ତୁ ନାହିଁ ଦୃଷ୍ଟି ଲେଖ,
ବାଣନାର ନାହିଁ ଶେଷ ।
ଅନନ୍ତ ଅଶାନ୍ତି ମାତ୍ର ହୁଏ ବିକା—କିଣା ।
କହନା, ସୁଖୀ ମୁଁ ତୋର ମୋହ ମନ୍ତ୍ର ବିନା । ୫ ।
ଉତ୍ତାନ୍ତ ପଥକ ତୋର ହେଲେ କରଗତ,
ତୋଳି ନେଉ ଦିଶା ଭୋଲେ
ମହାଶୂନ୍ୟ ଲୁହୁହଲେ,
ଶେଷରେ ଆଶାଳ ପୁଣି କରୁଟି ଆହତ ।
କହନା,—କରନା ମୋତେ ଅତି ବିରକତ । ୬ ।
ନିର୍ମଣ ଲୁବଣ୍ୟ ତୋର ପଳାଶ-ଉପମେ !
ତୋ’ ସର୍ବତ୍ର ମୋହଠାରେ
ରେଦିତ୍ତ ଅସ୍ତ୍ର ମଜ୍ଜାରେ ;—
ଅପାତ ମଧୁର ମାତ୍ର ବିଷାକ୍ତ ବୁରମେ ।
କହନା ତୋ’ କଳକ, ମୁଁ କଳଇ ସରମେ । ୭ ।
ଯାହୁକର ! ମୁଖ ତୋର ଲୁହୁଅ ଅଞ୍ଜଳେ ;
ମୁଁ ଲୋଭେ କଙ୍କର, କଣ୍ଠା,
ଧଙ୍ଗା, ଅମା, ମନ୍ତ୍ର ଘଟା ;—
ମୁଳେ-ତତ୍ତ୍ଵ ପଳେ-ମଧୁ ସାଧନା-ମନ୍ଦଳେ ।
କହନା; ମଦିର ଆଉ ତ୍ରାଳନା ତରଳେ !
ଶ୍ରୀ କଷ୍ଟମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ ।

ଓଡ଼ିଆ-ଧାତ୍ରୁତତ୍ୱ-ଶାସ୍ତ୍ରର ।

ପୂର୍ବାନୁଷ୍ଠାନି ।

ଦେଶଜ ଧାରୁ ।

ଯେଉଁ ଧାତୁମାନଙ୍କର ମୂଳ ପ୍ରକୃତି ସମ୍ମୂତ କିମ୍ବା ପ୍ରାକୃତ ଶଳଖରେ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିବା ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ ତଥାକ କର୍ତ୍ତଣୀ ନିୟମକ ପରିଣାମ ଫିଲେ ସମ୍ମୂତ ବା ପ୍ରାକୃତ ଧାତୁରୁ ଉପ୍ରତିକିମ୍ ସ୍ମୃତି ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ ତାତୁଣ ଧାତୁରୁତକୁ ଦେଶଜ ବୋଲିବାକୁ ହେବ—ଯଥା ଅଢ଼ି, ଅଡ଼ି, ଇଡ଼ି, ଏଡ଼ି କାମୁଡ଼ି ପ୍ରକୃତ ଅପରମିତ ସାସ୍ତ୍ରକ ବା ପ୍ରାକୃତକ ପ୍ରକୃତ ବିମ୍ବାନ କେବଳ ବ୍ୟବହାର-ସାକ୍ଷେତକ ଧାତୁରୁତକ ଦେଶଜ । ଏପରି ଧାତୁମାଳାର ନାମରୂପାବର ଅମୂଳାନ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କର୍ତ୍ତଣୀ ପ୍ରକାର ଅବସ୍ୟକତା ନାହିଁ । ସେ ସବୁ ସହଜେ ଜଣାଯାଏ । ତଥାପି ସମ୍ପତ୍ତି ଦେଶଜ ଧାତୁ ଯେ ନିତାନ୍ତ ଅମୌଲିକ ବା ପ୍ରକୃତ ବିମ୍ବାନ ତାହା ନୁହେ । ଏତେ ତୁଣ କେତେକ ଧାତୁର ବ୍ୟବହାର ତତ୍ତ୍ଵ ତତ୍ତ୍ଵ ତୁଳାର୍ଥ କର୍ତ୍ତଣୀ ସାସ୍ତ୍ରକ ଧାତୁ କିମ୍ବା ଶଦର “କେତେକିମ୍ବଳେ ଡେଅଥ ଶଦର ମଧ୍ୟ” ଏକ ଦେଶାନ୍ତକରଣରେ ହୋଇ-ସବାର ଜଣାଯାଏ । ଏହରଳେ ଭାବାନ୍ତକରଣକ ଦେଶଜ ଧାତୁମାନଙ୍କରେ ମୂଳ ପ୍ରକୃତର ଶାମ୍ଯ ଅଭିଷତ୍ତଃ ମାତ୍ର ରହି-ଥାଏ । ଏହିମ୍ବଳେ ତେତେକ ଅନ୍ତରକରଣକ ଦେଶଜ ଧାତୁର ସ୍ତରବଳ ବିବରଣ ଦିଗ୍ବିନ୍ଦନ କିମତଃ ଲେଖା ଯାଇଥାଏ । ଭାଷାତତ୍ତ୍ଵ ବିଶାରଦ ବନ୍ଦଦର୍ଶୀ ପ୍ରତିଭାପନ ମହୋଦୟମାନେ ଏତତ୍ତ୍ଵମାନତ୍ତ୍ଵାର୍ଥାରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶଜ ଧାତୁମାନଙ୍କର ଉପ୍ରତିକିମ୍ବଳ ଗବେଷଣା କରିବେ ।

ଏମ୍ବଳେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ରଖିବା ଅବଶ୍ୟକ ଯେ ଅନେକ ଧାତୁର ଅନ୍ତରେ କେବଳ ମୁଖ୍ୟମଣ୍ଡଳାତାରଣାର୍ଥ ଆକାରର ଯୋଗ ହୋଇଥାଏ; ପ୍ରତ୍ୟେକିମ୍ବଳେ ସମୟେ ପ୍ରୋକ୍ତ ଅକାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ । ତଥାକ ବୋବା ଧାତୁ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିବ୍ୟଞ୍ଚଳମ୍ବଳ ଓ ଅଦିମ-ସ୍ମରମ୍ବଳ ଆକାରନ୍ତ ଧାତୁମାନଙ୍କର କୁଦନ୍ତ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ଯେ କର୍ତ୍ତଣୀ ପ୍ରତ୍ୟେ ଯୋଗେ ଅକରର ଲୋପ ହୁଏ ନାହିଁ । “ବୋବା” ଧାତୁର ମଧ୍ୟ

ବୋବଲୁ ପ୍ରକୃତ କିମ୍ବାରୂପରେ ଏବଂ ର ପ୍ରତ୍ୟେକ କୁଦନ୍ତ ପଦ (ବୋବି) ଧାଧନରେ ଆକାର ଲାଗୁ ହୁଏ । ପ୍ରୋକ୍ତ ଦ୍ଵିବ୍ୟଞ୍ଚଳମ୍ବଳ ଓ ଅଦିମ-ସ୍ମରମ୍ବଳ ଆକାରନ୍ତ ଧାତୁମାନଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତୋକନାର୍ଥ କିମ୍ବାରୂପ ସ୍ମରା ହୁଏ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଏକବ୍ୟଞ୍ଚଳମ୍ବଳ ଆକାରନ୍ତ ଧାତୁମାନଙ୍କର ହୁଏ—ଯଥାକିମେ ଉଦାହରଣ ।

ଧାତୁ	କିମ୍ବାରୂପ
ଗୋଡ଼ା ‘ଅ’	ଗୋଡ଼ାଉଥାରୁ ।
ଗତା ‘ଥ’	ଗତାଉଥାରୁ
ଗ୍ରେବା	ଗ୍ରେବାଉଥାରୁ
* ପଜା	ପଜାଉଥାରୁ
ସମ୍ବା ‘ଅ’	ସମ୍ବାଉଥାରୁ
କୁତ୍ରା	କୁତ୍ରାଉଥାରୁ
ବୋବା	ବୋବାଉଥାରୁ, ବୋବିଲୁ
ଅନା	ଅନାଉଥାରୁ
ଅଢ଼ି ‘ଅ’	ଅଢ଼ିଉଥାରୁ
ଉଦା	ଉଦାଉଥାରୁ
ଉତ୍ତା	ଉତ୍ତାଉଥାରୁ
ଉଜା	ଉଜାଉଥାରୁ
ଉତ୍ତା ‘ଥ’	ଉତ୍ତାଉଥାରୁ
ଉଧା ‘ଅ’	ଉଧାଉଥାରୁ
ଓଜା	ଓଜାଉଥାରୁ
ଓଲା ‘ଅ’	ଓଲାଉଥାରୁ
ଶା	ଶାଉଥାରୁ,
ଶା	ଶାଉଥାରୁ,
ପା	ପାଉଥାରୁ,
	ପୁଅଉଥାରୁ ।
	ଇତ୍ୟାଦି ।

ପୋବା—ଏକାଇଅଛି, ପଢ଼ିଥୁବି କିମ୍ବାର ପ୍ରସ୍ତୋକନାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୋକ ପକାଇରାଇ । ଏପରି ଧାତୁରୁତକ ଚନ୍ଦଳ ପ୍ରସ୍ତୋକନାର୍ଥ ମାତ୍ର ।

ଅଜାତ୍

ତୁମେ ପୁଣି ଦିଅ ଏହାକର ପଦେ ଅଜାତ୍ ଘୋରଗ୍ରଣୀ,
ପାର୍ବତୀ ।

ବୋଧକୁଏ ଏହି ଧାତୁଟି ନିଷେଧାର୍ଥକ “ଅ” ଉପଦେ
ମହିତ ବନନାର୍ଥ ଜଟ (ଜଟବନନେ) ଧାତୁର କିମ୍ବା ଉତ୍ସୁ-
କ୍ରାର୍ଥବୋଧକ ଅଜଟ ପଦର ଅର୍ଥର ଭାବାନ୍ତକରଣରେ
ବ୍ୟବହୃତ ।

ଉଳର

ଉଳର ଅନଶ ଥିଲା ଯେଉଁ କେଣ ଫୁଲର ତଇଲେ ସାମଳି,
ସ୍ଵ., ପ,

ଏହି ଧାତୁଟିର ଅର୍ଥ ଏଣେକେଣେ ବିଶେଷ, ଅଏତବ
ଉଶ୍ରୋଳ ଶର୍ଦ୍ଦିର ଭାବାର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ ସୃଷ୍ଟି ବୋଲି ବହିବା
ଅସଙ୍ଗତ ନୁହେ ।

କୁନ୍ଦ

କୁନ୍ଦ ରଖିଛି ବିଧୁ-କଣ୍ପାଗୁଲି, ର, ପ,

ସ୍ଵପ୍ନ ରାଷ୍ଟାରେ ମୁଣ୍ଡିକର ଅନ୍ୟତମ ନାମ କୁନ୍ଦ—
କୁ + ଦୁ + ଉ = କୁନ୍ଦ—(ରକାରର ଲେପ) ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀକରଣ କୁନ୍ଦ ନାମ ପାଇଅଛି । ପ୍ରେକ୍ଷ
ଯୋପପଦ ଧାତୁର କିମ୍ବା କୁନ୍ଦ ଶବ୍ଦର ଭାବାର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ
ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀକରଣ ଠର୍ଣ୍ଣବ୍ୟାପକ କୁନ୍ଦ ଧାତୁ ଓଡ଼ିଆ ରାଷ୍ଟାରେ ସୃଷ୍ଟି
ହୋଇ ଥାଇପାରେ ।

ଖରତ୍

ପାଶ ଖରତ୍ତିଲା ।

° ଶର୍କ ମାର୍କନେନ୍ତବ୍ୟଥନେ—(ଅମରକୋଷର ବ୍ୟାଖ୍ୟା
ସୁଧାନାମକ ଟୀକାରେ ଏପର ଲେଖାଅଛି) ମାର୍କନାର୍ଥ ଓ
ବ୍ୟଥାର୍ଥକ ଶର୍କ (ଅପରୁଣ ଦେଲେ ଖରତ) ଧାତୁର
ଅନ୍ତକରଣରେ ଓଡ଼ିଆର ଧାତୁର ସୃଷ୍ଟି ଅନୁମିତ ।

ଗର୍ଭି

ଗାହକୁଦ—ଏହିପଦର ଅର୍ଥ ନୁହୁତରେ ଏହି ଧାତୁଟି
ବ୍ୟବହୃତ ।

ଶକ୍ର

ଏହି ଧିନ୍ତୁର ଅର୍ଥ ଅକ୍ଷୁତ ଦେବା । ଶକ୍ରରିଲ୍ = ଅକ୍ଷୁ-
ରିତଦେଲ୍ । ଏହିଟି ଓଡ଼ିଆର ଶକ୍ରା ଶବ୍ଦର ଭାବାର୍ଥାନ୍ତ-
କରଣରେ ବ୍ୟବହୃତ ।

ଶେତମ୍

ଏହି ଧାତୁଟି ପ୍ରାୟଶଃ ତୁଳ୍ଯାର୍ଥକ ବୁଶ ଧାତୁର ଅର୍ଥ ଓ
ବର୍ଣ୍ଣର ଅନ୍ତକରଣରେ ଗଠିତ ହୋଇ ଥାଇ ପାରେ ।

ଶଣ

ଅମୁଥ ମିଶାଇ ବାଟି ଶଣିଲ୍ । ବ, ଚ, ମ,
ବୋଧକୁଏ ମୁଣ୍ଡ ଶବ୍ଦର ଭାବାନ୍ତକରଣରେ ଏହି ଧାତୁଟି
ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଅଛି ।

ଛେତ

ଯେଉଁରୁପେ ତାଙ୍କୁ ପୁଣି ଛେତିଲ ପଥରରେ ।
ଯେତୁପେ ଛେତ ମୁଣ୍ଡ ଗାତକ ଉପରେ । ଛ, ତ,
ଛିଦ୍ଧାତୁର ଅର୍ଥକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ଛେତଧାତୁର ସୃଷ୍ଟି କରି
ଅଛନ୍ତି ।

ଠରି

କି ନଳି କି ଜାତିଶୀଳ, କି ଝୁଲବରତ ଫଳ, ଠରି ନ
ପାରେ ମୋ ମତ । ବ, ଚ, ମ,

ଶ୍ଵା ଧାତୁକ ଶ୍ଵାବର ଶବ୍ଦର ଭାବାର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ ଏହି
ଧାତୁର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଅଛି ।

ନିରତ

ସରୁ ଆଳିଟା ବନାଇ, ଘରକୁ ନେଲେ ଅନ ନିରତିର ।

ନିର୍ମଳନା ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଗ୍ରହଣରେ ଏହି ଧାତୁଟିର ସୃଷ୍ଟି
କରିଅଛନ୍ତି ।

ପହୁତ

ମନୁତୀ ବାଣୀ, କୌକୈମୀରଣୀ, ଶୁଣି ଦ୍ରୋଧେ ମନରେ
ପହୁତିଲେ । ବ, ର,

ନିତ୍ରା ବେଶାର୍ଥବୋଧକ ପ୍ରମାଳ ଶବ୍ଦର ଅନ୍ତକରଣରେ
ଓଡ଼ିଆର ପହୁତ ଧାତୁର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଅଛି ।

ବାଉନ

ବାଉନକୁଅଛି ଯେତେ ରମଣୀଯେ । ବୈ, ବ
ବଳା ଗ୍ରାମଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ । ବାଉନ ଥାଇ ପ୍ରଭୁଗୁଣ ।

ବା, ର,

ଏହି ଧାତୁଟି ଆବାଦନ ଶବ୍ଦର ଭାବାର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ ସୃଷ୍ଟି
ହୋଇଅଛି ।

ବାର୍ଥ

ନାଶ ଶିରେମଣି ତାକୁ ବାର୍ଥ ରେଇ ଦେଲ୍ । ବୈ, ପ

ଏହି ଧାତୁଟି ବସୁର ଶଦର ଅର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ ବ୍ୟବହୃତ ।

ବିଲୁଳ ।

ଏହି ଧାତୁର ଅର୍ଥ ସ୍ଵପ୍ନକ୍ରିତ ଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟରେ ଘାଣିବା କିମ୍ବା ଅସ୍ତ୍ରବ୍ୟସ୍ତ କରିବା ।

ବିଲୁଳିଲା=ଅସ୍ତ୍ର ବ୍ୟସ୍ତ କିଲା

ବିଲୁଳ ବା ବିଲଗ ଶଦର ଅର୍ଥ ସାମ୍ୟରେ ଏହାଟି ବ୍ୟବହୃତ ।

ବିଲୋହ ।

ବିଦେହ ରଜନ ରୋଜି ଯ୍ମୁର ରିଆଇ ।

ବିଲୋହିଲେ ଦଶରଥ କଷି ବର୍ଣ୍ଣ ନେଇ । ବୈ, ବି, ବିଲୋହ ଧାତୁଟି ବି ଉପର୍ଗପୂର୍ବକ ଲ୍ୟ ଧାତୁରୁ ଜାତ ବିଲାସ ଶଦର ଅର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ ପୃଷ୍ଠା ହୋଇଥାଏ ।

ବୁଲ୍ ।

ଅବଶେ ମୁଁ ଅଖି ବୁଲ୍ଲିଲି ଛନକେ । ନ, କେ, ବୋଧକ୍ଷେ ମୁଦ୍ରଧାତୁ କେବଳ ଆଦିମ କେତେକ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ମୁଖରେ ପଡ଼ି ଦିମେ ଦିମେ ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵରୂପେ ବୁଲ ହୋଇଯାଇ ଅନ୍ୟ ଧାତୁରୁକୁ ପାଇଥାଏ ।

ଭୁଷତ୍ତ-ଭୁଷଳ ।

ଭୁଷତ୍ତବଟି ସତ ବୁଦ୍ଧ ନିୟମ ଧୂତ । କି, ଚ, ଚ, ଭୁଷଳକୁ ଅନୁସର ଏହି ଧାତୁଟିର ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି ।

ମଙ୍ଗ ।

ଶଶି କିରଣରେ ଗୁର୍ଜପ୍ରାଣଶରେ * * ମଙ୍ଗାଇବ ।

ବି, ଚ, ମ,

ଅଙ୍ଗୀକାର ଶଦକୁ ଅନୁସର ତଥାୟ ଭାବାର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ ଏହି ଧାତୁର ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି ।

ସର

ପରୁଁ ପାରସ ସରିଲାଶି ଚ, ଚ, ମ ।

ସୁ ଧାତୁର ଅର୍ଥର ଭାବାନ୍ତକରଣରେ ଏହି ନିଃଶେଷ ବେଳାର୍ଥ ବୋଧକ ସର ଧାତୁଟି ଓଡ଼ିଆରେ ବ୍ୟବହୃତ ।

ସାଉତ୍

ଏହି ଧାତୁର ଅର୍ଥ ସାତ୍ତ୍ଵ ପୂର୍ବକ ରଖିବା ।

ପାଉତୁଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ସହ ପୂର୍ବକ ରଖିଅଛନ୍ତି ।

ଏହି ଧାତୁର ବୁଦ୍ଧ ଓ ରବିଷ୍ୟତ୍ ଫିମ୍ବୁରୂପ ସାଧନାର୍ଥ “ଧରଇ” ଅଦେଶ ହୁଏ ଯଥା—

ଏ କଥା କହିଲେ ମୋତେ ଗାନ୍ଧାର ଲୃପତି,

ମୁରୁଁ କାଳରୁ ତାହା ମୁଁ ରଖିଛୁ ସାଇତ । ଯା, ଭା ସଯନ୍ ଶଦର ଅର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ ଏହି ଧାତୁଟି ପୃଷ୍ଠା ହୋଇଥାଏ ।

ସିଂ

ଦେଖିଲା ପୁଦ ମାଂସ ସିଂ, ରହିଛି ପକୁ ପ୍ରାୟ ଭଜି । ଦା, ର ସିଂ ଧାତୁ କିମ୍ବା ସିଂ ଶଦର ଅର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ ଏହି ଧାତୁର ପୃଷ୍ଠା କରି ଯାଇଥାଏ ।

ସେକ

ଏହି ଧାତୁଟିର ଅର୍ଥ ଅଗ୍ନି ହାତ ତାପ ଦେବା । ଏହାଟି ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ସିଂ କିମ୍ବା ସିଂ ଧାତୁର ଅର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ ଓଡ଼ିଆରେ ବ୍ୟବହୃତ । ଇତ୍ୟାଦି ।

ପ୍ରଥମତଃ ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧର ମୁଖ୍ୟବିନରେ କହିଅଛି କ ଓଡ଼ିଆରେ ଧାତୁସମ୍ବୂଦ୍ଧ ପ୍ରାକୃତ, ସମ୍ବୂଦ୍ଧ, ତଭବ, ଦେଶଜ, ବିମିଶ୍ର ଓ ଲାକ୍ଷଣିକ ଦେବତଃ ପଟ୍ଟିଧ; ସତରାଂ ଶେଷୋକ୍ତ ଉତ୍ସୁ ପ୍ରକାର ଧାତୁ ପ୍ରକରତଃ ଧାତୁ ନ ହେଲେହେଁ କାଳୁନିକ ଧାତୁହରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଥମେକ୍ତ ପ୍ରଧନଭୂତ ଚତୁର୍ବିଧ ଧାତୁମାନକର ତହିଁ ବିର୍ଗର ଶେଷ ହୋଇଥାଏ । ଏପ୍ରଳେ କାଳୁନିକ ଶାସ୍ତ୍ର ଉତ୍ସୁ ପ୍ରକାର ଧାତୁମାନଙ୍କର ବିର୍ଗ ଦଶବର୍ଷନିରୂପେ ଉନ୍ନେଖ କରି ପ୍ରାସାର ଦ୍ରବ୍ୟ ଗା ସମ୍ଭର୍ତ୍ତର ବିରମ କରିବୁଁ ।

ମିଶ୍ର ଧାତୁ

ସାସ୍ତ୍ରତକ ଭାବବାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତିଯ୍ୟ ହାର ରଚିତ କହନ୍ତି ଶଦରେ ଓଡ଼ିଆର ନରଧାତୁ ମିଳିତ ହେଲେ ଯେଉଁ ଧାତୁ ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ନିଷଳ ହୁଏ, ସେ ଗୁଡ଼କୁ ବିମିଶ୍ର ଧାତୁ କହନ୍ତି, ଏତାଦୁଶ କାଳୁନିକ ଧାତୁମାନଙ୍କରେ ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ଓ ଓଡ଼ିଆର ବିଲନଶ ସତ୍ରା ଏକାସ୍ତ୍ରବରେ ମିଶ୍ରିତ ଥାଏ ବୋଲି ଏ ଗୁଡ଼କର ନାମ ମିଶ୍ର ଧାତୁ ।

ଯଥୀ

ଭେଜନକର X ଉଥାନ୍ତି=ଭେଜନକରୁ ଅଛି

ରେବନକର୍ X ଉଥାନ୍ତି=ରେବନକରୁ ଅଛି

ପଠନକର୍ X ଉଥାନ୍ତି=ପଠନକରୁଅଛି

ଗମନକର୍ X ଉଥାନ୍ତି=ଗମନକରୁଅଛି

ନବେଦନକର୍ X ଉଥାନ୍ତି=ନବେଦନକରିବି

ଶୟନ କର + ଉଚ୍ଚିତି = ଶୟନ କରିବ । ଉଚ୍ଚିତି
ଭୋଜନ କର , ଭୋଦନ କର ଉଚ୍ଚିତି ଗୁଡ଼ିକ କେବଳ
ଧାରୁ ନ ହେଲେ ସୁକା ଧାରୁତ୍ତରେ ନିବନ୍ଧ ରହନ୍ତି ; ଅଛେବ
ଭୋଜନ ପ୍ରତିତ ସାସ୍ତ୍ରିକ କର୍ମତ୍ତୁ ପଦନାନ ଓଡ଼ିଆର
କର ଧାରୁଷତ୍ତ ଏକାମ୍ବ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବିମିଶ୍ରଧାରୁ-
ରୁପେ ପରିଣିତ ହୁଅନ୍ତି ।

ଲକ୍ଷଣୀକ ଧାରୁ ।

ଧାରୁରେ ପ୍ରୟୋଜନକାର୍ଥରେ “ଅ” ପ୍ରତ୍ୟୁ ଯୋଗେ
ଦେଉଁ ଯେଉଁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟଭିନ୍ନ ଧାରୁମାନ ଉଚ୍ଚିତି ହୁଅନ୍ତି ସେ
ଗୁଡ଼ିକୁ, ତଥାର ନାମଧାରୁ ହିମେ ଯେଉଁ ଶବମାନେ କିମ୍ବା
ବିଭକ୍ତିରେ ସତ୍ତି ହୋଇ ଫିମ୍ବାରେ ପରିଣିତ ହୁଅନ୍ତି ସେହି
ଶବ କିମ୍ବା କାମ ଗୁଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷଣୀକ ବା ପ୍ରତ୍ୟୁଷାନ୍ତାରୁ
କହନ୍ତି * ।

ପ୍ରୟୋଜନକାର୍ଥରେ—ସଥା

ଶ୍ଵେ—ଶୟା,—ରପାବୁଦ୍ଧରୁ ଲତାକୁ ଶୟା—କ—ଚମ୍ପୁ ।
ଧୀ—ଧୂଥୀ—କହିଥାଲ ନଥାଇ ଘୋଡ଼ାକୁ ରଚିକର
ଧୂଥୀରବାବୁ କିପ୍ପା ଅଛୁ ଇଚ୍ଛା କରି । କୃ, ଭ,
ପି—ପିଆ—ମ.ତା ଟିଲକୁ ଦୁଧ ପିଅର ଅଛି ।

ନେ—ନିଆ—ବିଲେକନ ଅର୍ଥରେ ଉରତ ଶବ୍ଦମାନ ।

ବପ୍ରା—କେକେଶ୍ଵୀର ନିଅଇଲେ ତୋଷ ମନ । ବୈ, ବ,
ଧୋ—ଧୂଥୀ—କଳକ ଧୂଥାଇ ଦିଅ ।

କହ—ରୂହା—ଏପର ସମସ୍ତକ ମୁଖରେ କୁହାଇଲେ ।

ରହ—ରୂହା—ଶଶପ୍ରଭ ପ୍ରଭାତି ପ୍ରିର କର ମୁଁ ରୂହାଇବି ।

ପ୍ରେ, ସ୍ତ୍ରୀ, ନି, ଉଚ୍ଚିତି ।

ଏ ପ୍ଲଳରେ ପ୍ରୟୋଜନକାର୍ଥକ ଶୟା, ଧୂଥୀ, ପିଆ, ନିଆ,
ଧୂଥୀ କୁହା ରୂହା ଉଚ୍ଚିତି ଗୁଡ଼ିକ ଲକ୍ଷଣୀକ ଧାରୁ ।

ନ ମଧାତୁରେ—ସଥା ।

୧ ରୂହା ରହ ଦେଇ ପୁଣ ଉଠନ୍ତି—ନି, ଶ୍ଵେ,
୨ ବିଲକ୍ଷ ପୁଣି ତନ୍ତ୍ରକା କି ପେହି ଶତିମଣି ମନ୍ଦରମେ ।

ଉର୍ବଣୀ ।

୩ ଅନନ୍ତେ ସେବୁପେ କଞ୍ଚାରେ ନୁହୁ ବଜନଗର—ଉଷା

୪ ଉତ୍ତରରେ ଅଗ୍ନି ଏହା ନାଳାଗଲ ଧାମ—ମ, ଯା,

- * ବିକ୍ରିକ କେବେ କି ଅଳି, ଗରରେ ମଞ୍ଜିଲ ପୁଣ ବାସି
ହେବା ଯାଏ । ମ, ଯା,
- ୨ ଏ ସରଣୀ ସଙ୍ଗମିତ୍ତ ଯହିଁ ଶକ୍ତିଧାନ
ଅବସ୍ଥାର ବାରପଦା ଯାକୁ ଶର୍ମାନ । ତି, ପ୍ରଭା,
- ୩ ନବନାଗରୀ ଏଣୁ ତନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗାନ୍ତି । ବି, ଚି, ମ,

ଉଚ୍ଚିତି ।

ଉପର ଉଚ୍ଚିତ ପଦ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଅଣୁ “ଆ” କନଳ,
କଞ୍ଜଳ, ଉତ୍ତର, ବିଳମ୍ବ, ଅରଧାନ ଓ ଶ୍ରେମାନ୍ତ ଶବ
ନାମଧାରୁରେ ପରିଣିତ ହେବାରୁ ଲକ୍ଷଣିକଧାରୁ ଅଟେ ।

ଉଚ୍ଚିତି ।

ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏତାବୁଣ ନାମଧାରୁମାନଙ୍କର
ପ୍ରଗରି ବା ପ୍ରୟୋଗ ଅତି ବାରିଳ । ସାପ୍ରତିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ
ମନ୍ୟକରଣ ସମ୍ବୂଧ ପ୍ରତି ସାଧେଶ ରହୁ ଥିବାରୁ ତଥାର ଅଧୁ-
ନିକ ଲେଖକରୁବ ସମ୍ବୂଧ ଭାଷା ପ୍ରତି ଅଧିକ ନିର୍ଭର ରହୁ
ଥିବାରୁ ଉଦାହନାତନ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସାହିତ୍ୟକ ଲେଖାରେ
ସମ୍ବୂଧନ୍ତରେ ନାମଧାରୁର ପ୍ରୟୋଗ ଟିକିଏ ଅଧିକ
ମାମାରେ ଲକ୍ଷାନ୍ତି । ଏପର ପ୍ରୟୋଗ ସଥାନ୍ତମେ ଓଡ଼ିଆ
ଭାଷା ମହାର ଅବରେତେ ଚଳାଇବା ହି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; କିନ୍ତୁ
ସାସ୍ତ୍ରିକ ଯାବନ୍ଦୀ ନାମଧାରୁ କିମ ଓଡ଼ିଆରେ ଚଳନ ନ
ପାରେ । ସମ୍ବୂଧରେ ନାମଧାରୁ ପ୍ରୟୋଗ କିମ ଅନେକ ପ୍ରକାର
ସେଥିରୁ କେତେକ ଏ ପ୍ଲଳେ ପ୍ରଦିତ କରିଗଲ ।

୧ କୁଷ୍ଣରବ ଅଚରତ୍ତ=କୁଷ୍ଣତ୍ତ ।

୨ ମାଳାଇବ ଅଚରତ୍ତ=ମାଳାତ୍ତ ।

୩ ଓଜନ୍ମୀବ ଅଚରତ୍ତ=ଓଜନ୍ମୀତ୍ତ ଦୁର୍ବଳି ।

ଅନ୍ତର୍ମୟରେ ଉଚ୍ଚିତ ।

ସୁମନାମ୍ବରେ ଧୂଷ୍ମ ରୁକ୍ଷ ।

୪ କବରୁବ ଅଚରତ୍ତ=କବରୁତ୍ତ ।

୫ ପିତାଇବ ଅଚରତ୍ତ=ପିତାଇତ୍ତ ।

୬ ଶେନଇବ ଅଚରତ୍ତ=ଶେନାଇତ୍ତ କାକଃ ।

୭ ପଣ୍ଡିତର ଅଚରତ୍ତ=ପଣ୍ଡିତାଇତ୍ତ ମୂର୍ଖ ।

୮ ପୁରୁଷ ଅଚରତ୍ତ=ପୁରୁଷିତ୍ତ ଶିଶ୍ୟ ମୁପାଧ୍ୟାନ୍ତ ।

* ସମ୍ବୂଧ ଭାଷାରେ ନାମଧାରୁ ଏବ ଧ୍ୱନିବ୍ୟବ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧାରୁ ହାତୁରୁ ।

୧ ପ୍ରାପାଦିକ ଅଚନ୍ତ = ପ୍ରାପାଦୟତ କୃତ୍ୟାଂଭଷ୍ଟ ।

୧ ଉତ୍ସାଙ୍ଗ ଉତ୍ସବମତ = ଉତ୍ସାମୃତେ, ଧୂମାମୃତେ,
ବାଷାମୃତେ ।

୧ ସୁଖ ବେଦମୃତେ = ସୁଖମୃତେ ।

, ଦୁଃଖ ବେଦମୃତେ = ଦୁଃଖମୃତେ ।

୧ ଶଦ୍ଵ କରେତ = ଶଦାମୃତେ ।

, ବୈରଂ କରେତ = ବୈରମୃତେ ।

୩ କଳହ କରେତ = କଳହମୃତେ,

ଅମ୍ବମୃତେ, ମେବାମୃତେ

୪ ଯୁବାନଂ କରେତ = ଯୁବମୃତେ ।

* ଘଟଂ କରେତ = ଘଟମୃତ, ଘଟମୃତ, ଉତ୍ୟାଦ ।

ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥନନ୍ଦ ଶର୍ମା ।

କବିବର ରାଧାନାଥ ।

ମୁଁ ଶତବର୍ଷ ପ୍ରଥମସାମ୍ବୁଦ୍ଧରକ ଶ୍ରାବିଦିକସରେ ସ୍ତରୀୟ
କବିବରଙ୍କର କବିତା ଯତ୍କିନ୍ତର ପରିଚୟ ଦେଇ ଆମ୍ବ-
ତର୍ପଣ ସମ୍ମାଦନ କରିଥିଲା । ଅଜି ସେପରମନରେ ବିଜ୍ଞାନ
ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ମୁଁ ଯାଉ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଜଦପେଣା ଅଧିକ
ଜାଣି ପ୍ରକାଶ କରିବାର ବିଭବ ମୋହର ନାହିଁ । ତେବେ
ଅଜି ଏହି ଶ୍ରାବିବାସରରେ ସେହି ସ୍ଵର୍ଗବାସୀଙ୍କର ଗୁଣାନ୍ତାଦ
ପରମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମନେ କରୁଅଛୁ । ଅଉ ତାହା ନକଳେ
ଅଜି ଏ ରସନା ନିରୟ ହେବ-ଏମୁଖ ମୁକ୍ତହେବ ଏବଂ
ହୃଦୟ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ହେବ । ମହା-କବି ଶ୍ରାବିର ସମ୍ମନରେ
ଦିନମୁଦ୍ରୀଙ୍କ ମୁଖରେ ଯଥାର୍ଥ କହିଅଛନ୍ତି-ବାଗଜନ୍ମ ବୈପଞ୍ଜ
ମନସ୍ଥ ଶଳ୍ମଂ ଗୁଣାଧିକେ ବ୍ୟକ୍ତି ମୌନିତା ଚେତ୍ର ଅର୍ଥତ୍
ଶୁଣିର ଗୁଣକାର୍ତ୍ତନରେ ଯଦି ମୌନାବିଜ୍ଞନ କର୍ଯ୍ୟାଏ,
ତାହା ହେବେ ବାଗ୍ ଜନ୍ମର ନିଷ୍ଠ୍ୟେ ଫଳତା ହେବ ।

କବି ଅଧ୍ୟନକ ଉକ୍ତିଲ ସାହୁତ୍ୟ ଯେତରେ କିପରି ଜଣେ
କୁଣ୍ଡକ, ଏ ଅନୁର୍ବର ଉକ୍ତିଲରେ ସେ କିପରି ଶକ୍ତିମତ୍ତା
ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଏ ନିବ୍ୟଗରେ ନିବନ୍ଧନର
ଆବାହନାହାର କିପରି ଉକ୍ତିଲବାସୀଙ୍କ ହୃଦୟକୁ ନବ ଜାଗରଣ
ଅଣି ଅଛନ୍ତି ତାହା ଅଜି ଏ ନବ ଶ୍ରାବିପ୍ରିଲିଙ୍ଗରୁ
କିମ୍ବରେ ସୂଚିତ ହେଉଅଛୁ । ତାହାକର କବିତା ଓ
ପ୍ରତିପରିପ୍ରେସ ବାକ୍ୟାବଳୀ ଅଜି ଅନୁରେ ଅନ୍ତରେ
କବିତା ପୂର୍ଣ୍ଣରସ ବାକ୍ୟାବଳୀ ଅଜି ଅନୁରେ ଅନ୍ତରେ
କବିତା ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଫ୍ରିମଣି ବୁଦ୍ଧିଲାଭ କରୁଅଛୁ ।

ରାଧାନାଥଙ୍କ କବିତା ନିବାନଶିଷ୍ଟରେ ଢିଳା ହୋଇଥିଲେହେ
ତାହା ଏକାବେଳେକେ ଶ୍ରାବିନାମାତ୍ରବିର୍ତ୍ତ ନୁହେ । ତେଣ
ଅଲ୍ଲାକାଳ ମଧ୍ୟରେ ତାହା ସାଧାରଣଙ୍କୁ ଆକର୍ଷଣ କରିବାକୁ
ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲା । ସୁଦର୍ଶନ କବି କେଉଁଠି କବି କୁଳଗୁରୁ
କାଲଦାସଙ୍କ ଭାଇଜରେ ଅସାଧାରଣ ରତ୍ନବିଶ୍ଵତ୍ୱ, କାହିଁ
ଅମର କବି ଶେଷ୍ମୁକିଷ୍ଟରଙ୍କ ବୈଚିନ୍ୟ ନିର୍ବାଚନ ଏବଂ
ତୁଳାମନ ତେନିଷନଙ୍କ ବୈଲମ୍ବଣ୍ୟ ପ୍ରହଣରେ, କାହିଁବା ବୁଝି
କବି ଉକ୍ତିକ ମଧ୍ୟଦନଙ୍କ ଭାବ ଓ ଭାଷାର ଅନୁମୋଦନ ଏବଂ
ସ୍କୁଲ ନିବାନଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନନ୍ଦନଦ୍ଵୀ ରକ୍ଷାଦ୍ଵାରା, କେଉଁଠି
କବିଶିର୍ଷମନ୍ତି ଶ୍ରାବିରଙ୍କ ମାର୍ଗ ଶର୍ଣ୍ଣ କର, କାହିଁବା ଉକ୍ତିବନନ୍ଦତ
କବି ବଳଦେବ ଏବଂ ଉଞ୍ଜଳରବରଙ୍କ ସରଞ୍ଜମରେ ସ୍ତରୀୟ
କବିତାକୁ ପରିପୁଷ୍ଟକର ବୈଚିନ୍ୟମୟ କରିଅଛନ୍ତି । କବି
ଏହିପରି ନାନା କାବ୍ୟୋଧବନରୁ ମଧ୍ୟକରବି ସଦା ପୁଷ୍ପାର
ସପ୍ତର କରିଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ ପୁଷ୍ପରସ ଏହିଷଣି ସେହି ପୂର୍ବ
ଆକାରରେ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନେ ତାହା ମଧ୍ୟକରମୁଣ୍ଡରେ ତୁମ୍ଭୁ
ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ମଧ୍ୟକର ପ୍ରାୟ କେଉଁଠି କବି ତାହାର
ବୁଦ୍ଧିପରିବର୍ତ୍ତନ କରିଅଛନ୍ତି । କେଉଁଠି ମାଧ୍ୟମ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି କରି-
ଅଛନ୍ତି କେଉଁଠି ବା ବହନତା ସମ୍ମାଦନ କରିଅଛନ୍ତି ।
ପେଞ୍ଜମାନେ ସେ ମଧ୍ୟକରମୁଣ୍ଡରେ ଏହା ଉତ୍ତରମୁହୂର୍ତ୍ତ
ଅନୁଭବ କରିଅଛନ୍ତି । ଅଧୁକ ଦୂରକୁ ସିବାର ପ୍ରୟୋଜନ
ନାହିଁ । ମେଘନାଦବିଧକାବ୍ୟରେ ମାଇକେଲ ମଧ୍ୟଦନଙ୍କରେ
କେତୋଟି ଆପ୍ରସ୍ତୁତାକ କବି ବେଣିଦ୍ଵାରରେ ସ୍ତରୀୟ

ଭାଙ୍ଗରେ କପର ପ୍ରସ୍ତୁତର କରିଅଛନ୍ତି ତାହା ଅନେକଙ୍କର ସୁରଣ୍ଗକୁ ଅସିପାରେ । ୧୦୦ରେ ଉଦ୍‌ବଗ୍ରର ପ୍ରସ୍ତୁତକଳ ନ ଦେଖି ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବର୍ଜନ କରୁଥାନ୍ତି । ସର୍ବଦ କବି ଏହି ପ୍ରସ୍ତୁତା ପ୍ରତି ବଡ଼ ପାଦଧାନ । ତେଣୁ ମୃଦୁଦନ୍ତ ପର ଏହାଙ୍କ ରଦନାରେ ଭାବର ଅଷ୍ଟପ୍ରତା ଓ ଦୂରନ୍ଦୟପ୍ରତା ଦେଖ ପରଦୁଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ତାହାବ୍ୟତର କବିଙ୍କର ବାଣୀବିରବଟି ଅଭ୍ୟାସବାନ୍ ଓ ଅନନ୍ୟ ପାଖାରଣ । ସେହି ବିରଦ୍ଧରେ ସେ ଅନେକଙ୍କ ପରଦବ୍ଦ କରିପାରନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ହେତୁରୁ ତଥାଯୁ କବିଙ୍କା ବାଗନ୍ତୀ ପୂର୍ଣ୍ଣମ୍ବା ଚନ୍ଦ୍ର ପର ସର୍ବମନ୍ଦିରକାଶର । କେବଳ ତେମା ସମ୍ମନ ମନୋହର ନୁହେ, ତାହାଙ୍କ କବିଙ୍କା କୁହିଁ ନନ୍ଦୀବନାଢିଆ ଯୁବତୀ ପର ଚିତ୍ରକୁ ବିମୋହିତକରେ, କେଉଁଠି ପୁଣି ସରଳ ସ୍କୁଲର ସାନ୍ତୁମର ବାଳକ ପର ପ୍ରତିବର୍ଦ୍ଧନକରେ, କାହିଁ ତାହା ତତ୍ତ୍ଵଧାରୀ ସନ୍ଧ୍ୟାଧୀୟ ସମ ଉପଦେଶତ୍ୱର ଏବଂ କାହିଁ ତାହା ତେଜୋବାର୍ଯ୍ୟବନ୍ତ ମୁଗାପ୍ରାୟ ଓଜୋଗାମ୍ବୀର୍ଯ୍ୟବ୍ୟଞ୍ଜକ ।

ପ୍ରକୃତିର ଅନୁଶୀଳନ କବିହର ଗୋଟିଏ ସ୍କ୍ରାମ ଏବଂ ମୁଖ୍ୟ ପନ୍ଥ । କାଳବାସ ପ୍ରମୁଖ ମହାକନିମାନେ ଏହି ପଥର ପ୍ରସ୍ତକ ହୋଇ ନବପାକରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି । ଯଥାର୍ଥରେ ନିସର୍ଗ ସେବକର ବାଣୀବରବ ଅଧିକ । ଅମ୍ବମନଙ୍କର ଏହି ସ୍ଵର୍ଗୀୟ କବି ଉଚ୍ଚ ପନ୍ଥର ନାମର ସ୍ପର୍ଶକ ସର୍ବକ । ସେ ସମତ ଉକ୍ଳିଲ ଏବଂ ଭାରତର ନାନାପ୍ରାନ୍ତ ଭ୍ରମଣ କରିଥାଏ । କାହିଁ ନନ୍ଦାକୁଳ-କାହିଁ ଦୂର ମୂଳ, କାହିଁ ଦୋର କାନ୍ଦାର, କାହିଁ ବା ମରୁ ପ୍ରାନ୍ତର, କାହିଁ ନିର୍ଝର ମୁଖର ଗିରିଶର, କାହିଁ ବା ଲୁପ୍ତବିଦିପ ପୂର୍ବ ନଗର, କାହିଁ ମହାଜନାରଣ୍ୟ, କାହିଁ ମନୋହର କୁଞ୍ଜବନ ସର୍ବଦ ବିଜରଣ କରି କବି ସେହି ସବୁ ଚିରବିଦ୍ଵିତ ଅପରିଚିତ ଜନ୍ମ ବସ୍ତୁଜାତର ମାଧ୍ୟମ ନିଷାଣ କରିଥିଲେ, ଏବଂ ତହିଁର ଶୁଣାନ୍ତର ଲାଗି ବାଣୀ ହେଲାଥିଲେ । ଭଗବାନଙ୍କ କୁପାରୁ ଯୋଗ୍ୟ ପାଦଙ୍କୁ ପୋଗ୍ୟ କର୍ମ ମୟ ମିଳିଥିଲା । ସେ ଉକ୍ଳିଲ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଜଣେ ପୁଣିପ୍ରତି ପ୍ରଦର୍ଶନ ଥିଲେ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ପର ଉକ୍ଳିଲ-କମଳାଳମ୍ବର ଦ୍ଵିତୀୟ ପରଦର୍ଶକ ହେବି ନ ଥିଲେ କି ଏହିଶଶି ମୟ ନାହାନ୍ତି । ତୁମ୍ଭିର ରାଜଦେଶ କର୍ମ ଅପେକ୍ଷା ସେ ବିଶ୍ୱାସପ୍ରଦତ୍ତ କର୍ମରେ ଅହୁର ଦର୍ଶତା ଏବଂ କୃତିତ୍ତି

ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଅଛନ୍ତି । ପରଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଗଲ୍ଲବେଳେ ସେ ସେ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର କର୍ତ୍ତାରୁଷେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ବେବଳ ଶୁଣି ଓ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପରିଶା କରୁଥିଲେ, ତାହା ନୁହେ । ସେଥିରେ ସେ ମୟ ଅଭିନବ ଶିଳ୍ପର ଗ୍ରହଣ କରି ନାନାମୁଖୀ ନାନା କଥା ଶିକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । କେଉଁଠି କଳରବ ଶୁଣି ପକ୍ଷିର ପରିଚୟ, କାହିଁ ପୁଣ୍ୟବାଦିତର ଅକୁଣ୍ଠ ହୋଇ ଦୂଷର ପରିଚୟ ଗ୍ରହଣ, କାହିଁ ବା ପ୍ଲାନେଟ୍ ନାମରେ କୌତୁହଳୀ ହୋଇ କମଦନ୍ତ୍ରୀ ସମ୍ପଦ ଏବଂ ଲୋକ ମୁଖୀ ନୂତନ ଶବ୍ଦ ବା କଥା ଶୁଣି ତହିଁର ଅଲୋଚନା ଉତ୍ସାହ ନାନାଭାବରେ ସେ ନିଜର ଅଭିବଳୁ ଦୂରକୁ ପକାଇ ଅଶେଷବାଣିର ଅମନ୍ତର କରୁଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ଅସାଧାରଣ ଗୁଣ ତାହାଙ୍କ ଏ ପଥରେ ବିଶେଷରେ ଅଗ୍ରପର କରିଥିଲା, ତାହା ଚିନ୍ତାଶୀଳତା । ଏହି ଚିନ୍ତାଶୀଳତା ଶୈଶବରୁ ତାହାଙ୍କ ଶଶିରରେ ଦିବାନଶି ନିଶାପର ଜରି ରହିଥିଲା । କି ସ୍ଵାକ, କି ଭ୍ରାନ୍ତି, କି ଭ୍ରମଣ, କି କଥୋପକଥନ କେତେବେଳେ କବି ତହିଁର ରହିଥିଲ ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଏ ଜଞ୍ଜାଳମୟ ସପାର ତଥା ବହୁଜନାଳାଙ୍ଗ୍ରେ ଶାକପଥ ଏହୁ ତାଙ୍କର ସ୍ଵରବତ୍ତି ଅପ୍ରିୟ ଥିଲା । ସଜାପଥରେ କବି ଅବରତ ଯାନବାହନର ଧକ୍କାରେ ମଣିକ ସେହି ନିଶାବଜର ଅଶକ୍ଳା ଦେଖି ଚୋଧିଏ ପଥର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାନ୍ତରେଣା ବାହି ମାତ୍ର ଗଲ୍ଲପର ନାରବରେ ଯାଉଥିଲେ । ଲୋକଙ୍କ ନିଧରେ ଅଞ୍ଜଳରେ ସେ ସେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ ବାଟ କାହିଁଥିଲେ, ତେତେବେଳେ ଅମେମନେ ରୁଣିଅଛି ଯେ, ହିନ୍ଦୀଥକ ପନ୍ଥା ଏ ଲୋକରେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପାଠକଦୂନ ! ବିଧାନାଥ ଏ ଉକ୍ଳିଲର କି ଉପକାର କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଏ ସ୍କ୍ରାମ ନୁହେ, କି ମୁଁ ପାହ ନୁହେ । ଅବଶ୍ୟ ରଧାନାଥ ଶ୍ରୀଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ଏଣ୍ଟର ଅବର ପେଟ୍ରୋମର ମାଧ୍ୟ ସପ୍ରକାଶ ଦିବସପୂର୍ବରେ ନ ଥିଲେ କିମ୍ବା ୧୯୮ ଅପ୍ରେଲର ସପ୍ରଦଶପରେ ଅଭି ସ୍ଵଦେହରେ ନାହାନ୍ତି । ଏହି ପଣ୍ଡି ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ସେ କଷ୍ଟ ପଥରରେ ସ୍କ୍ରେପ୍ରେଣା ପ୍ରାୟ କାଳମାମ୍ବ ଏ କାଳବନ୍ଧରେ ସ୍କ୍ରାମରେ ଗୋଟିଏ ଉକ୍ଳିଲ ରେଣା ଅଙ୍କନ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହି ପଣ୍ଡି ଅନ୍ତେ ଆଉ ତାଙ୍କପର ଅଭ୍ୟନ୍ତରର ଅନ୍ତ୍ରବାସୀ, ଗନ୍ଧକାଠ ପାଠକ ଏବଂ ଶାନ୍ତ ପ୍ଲାନ୍ ପ୍ରତିଭାନୀ ବାନ୍ଦୁ

ଏ ଉକ୍ତବନ୍ଧରେ କାହାକୁ ? ଯେଉଁମାନେ କିଛିଦିଲ
ତାହାଙ୍କ ସର୍ବଗ ପାଇଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ମେହି
ନିର୍ବଳମୂର୍ତ୍ତିର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟରୁ ଜୀବନ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତି ବେଷ୍ଟି ଯଥେଷ୍ଟ ଶିଖା
ଲଭୁଥିବେ । ସେହି କମନ୍ସମ୍ମ ମୁଖମୃଗ୍ରଳ ଅଧେ ଦୟା ଏବଂ
ଅଧେ ଭବକାରେ ଅଞ୍ଚିତ । ଲଲାଟରେ ପ୍ରତିଭାବ୍ୟଙ୍କକ ଶିର୍ଯ୍ୟା
ଏବଂ ହୃଦୟରେ ମହାକୁର୍ବାବତା ଶୁଣ୍ଟି ପ୍ରତିଭାବ । ତାହାଙ୍କର
ଏହି ଦୟାଜନିତ ଦାନଶୀଳତା ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପ ନ ସିଲ୍ଲ । ସେ
ଶ୍ରୀ ଅନୁସାରେ ଅଭ୍ୟାସରେ ଯାତନ ଏବଂ ଦୟାର୍ଥଲୋକଙ୍କୁ
ଦାନ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଏହି ତାହାଙ୍କର ଦାନ
ସାଧାରଣଙ୍କ କର୍ତ୍ତାଙ୍କରେ ଦେଉ ନ ସିଲ୍ଲ । ହେବ ବା କିପରି ?
ସେ ନଗର ପ୍ରାନ୍ତରେ ବରି କାଠପୋକୀର ଉପରେଥିବାରେ
ଅତିରୁଣରେ କଷା କାଠ ଯେନ ଧାବତ ଦୁଃଖୀଙ୍କର ଦୁଃଖ
ଦେଖି ଦୟାର୍ଥୀ ଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ମିଶ୍ରବଚନ ସହ ମିଶ୍ରାନ୍ତ
ପ୍ରଦାନ କର ସେ ସାହୁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ହୃଦ ଶୀତଳ କରୁଥିଲେ
ତାଙ୍କର ସେ ଦୟା ଦାନର କଥା ବା ନଗରର କର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ଅର୍ଥିବ
କିପରି ? କେବଳ ଏହି ଦାନକୁ ସେ ସେ ପ୍ରତ୍ୟେ ରଖି-
ଥିଲେ ତାହା ନୁହେ, ସେ ସ୍ତ୍ରୀୟ ସମାନକୁ ସର୍ବଦା ପ୍ରତ୍ୟେ
ରଖିବାରେ ଅଭ୍ୟାସ ଥିଲେ । ରଧାନାଥ ନିଜର ସମାନ ବା
ପଦମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ ସମାଜ ସମାଜରେ କିପରି ବିଳଦିନ କରିଅଛନ୍ତି
ଏବଂ ସେହି ବିଳରେ ସମାଜକୁ କିପରି ଅଧର୍ମ କର ଯାଇ-
ଅଛନ୍ତି ତାହା ଅମ୍ବେମାନେ ଉଣା ଅଧିକରେ ପ୍ରତ୍ୟେ କର-
ଅଛୁ । ଅବଶ୍ୟ ସେ “ଇହିକତାହି ଦିବ କୋହିଦାୟି”
ନୈତିକ କବିକ ଏହି ଶ୍ରୀ ପଳକରେ ତାହାର କୋଟି ଶୁଣ
ପନ୍ଥାନ ସର୍ବରେ ଥାର ପ୍ରାପ୍ତ ହେବେ ଏବଂ ଏ ସମାଜ ତାହା
ୟୁନଃ ପୁନଃ ପରିଶୋଧ କରିବାକୁ ବାଧ ହେବ ଏଥରେ
ସମେହ ଜାହି । ତାହାଙ୍କ ସମାନର ସମୟ ଏଣିକି ଅସୁଅନ୍ତି
ଅମ୍ବେମାନେ ଦ୍ୱୟାପ କର ।

କବାପି ପେର ଅବଜ୍ଞାତ ବା ଅନାଦୃତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି ।
ତେବେ ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ ଉକୁଳରେ ତାହାଙ୍କୁ ଛାବା ରଳି
ଲୋକ ଏକାଳରେ ଅନ୍ତରିଲ । ଏଥିଗାର୍ଥ ଧ୍ୟାନଥକ
ସ୍ଵାକ୍ଷର କବାପି ଏ ଅନ୍ତର୍କାଳ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟୁତି ଦୂଲୋକରେ
ଲୁପ୍ତ ହେବ ନହିଁ । ସେ ଦିନେ ଉକୁଳର ସାହିତ୍ୟବ୍ରତ-
ମାନଙ୍କର ପ୍ରାତିସ୍ଵରୂପୀୟ ହେବେ । ଏଥିରେ କାହାର ବା
ଅପ୍ରତ୍ୟେ ହେବ ।

ଅଧୂନିକ ସର୍ବ୍ୟକଗତର ଅନୁକରଣରେ ରଧାନାଥଙ୍କ
ପାଷାମେମୟୀ ମୂର୍ତ୍ତି ବା ଅଲେଖ୍ୟ ସ୍ଥାପନହ୍ୱାର ସେ ପ୍ରତିକ୍ରି-
ବ୍ୟକ୍ତକ ଅକାରରୁ ଦର୍ଶକମଣ୍ଡଳର ଶୋଷା ହୋଇପାରେ ଅଥବା
ତଢ଼ାରୁ ଉଚ୍ଚକ୍ରଭାଗାନବିକ୍ରି ଅଗେନ୍ଟ୍‌କ ତାହାକର ନାମ
ଜାରିପାରେ, କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁ କାହିଁ କଳନାରେ ତାହାଙ୍କୁ ତିର-
ସୂରଣୀୟ କରିବାର ପ୍ରସ୍ଥାୟ ଅଛି ଅଛିଷ୍ଠିତ କର । ସୁଯସ୍ତ-
ଶାଶ୍ଵତ ପାଷାମେମୟୀ ମୂର୍ତ୍ତିଅପେକ୍ଷା ସବୁ ସେହି ବିନାଶୀଳ
ବାଗ୍ ପଞ୍ଚ ଶାଶ୍ଵତ ବାଣୀର ଆୟୁ ଅଧିକ । ଯଥାର୍ଥରେ ତାମ୍ଭେ
ତ୍ରିଲୁବଳୀ ଅପେକ୍ଷା ଅଉଦ୍ବିଦ୍ଧ ମଦତ୍ତର କାହିଁ ଭୂତଳରେ
ସ୍ଥାପନ କରୁଥାଇପାରେ କିମ୍ବା ଯାତର ଏ ଲେକମୁଖରେ
ଉଷା ଥିବ, ସେ ଯାଏ କବି ତଢ଼ାରୁ ଅନର, ଏଥରେ କିନ୍ତୁ
ମାତ୍ର ସଂଶୟ ନାହିଁ । ରଧାନାଥ ନିଜକେଜରେ ଘେନ୍ତୁସ୍ତି ।
ତାଙ୍କୁ ହେଖାବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ କାର୍ତ୍ତିକରୁନା ମୋହ ମଟରେ
ରବିକ ପ୍ରତି ଚର୍ବିବର୍ତ୍ତି ଧରିଲୁ ପର ହେବ ।

ହଁ ରେବ ପୃଷ୍ଠିମା ! ତୁହି ଉକ୍ଳୁଷ୍ଟାହିତ୍ୟାବାଶର ସେହି
ଜୀବ ଜ୍ୟୋତିକୀ ଦ୍ଵରଣ କର ଆଜି ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଲୁବନ୍ୟେ
ବର୍ଣ୍ଣନ କରିଥିଲୁ । ତୋହର ଏହି ଅମୃତକରରେ ଏବେ
କବିଙ୍କର ସେହି ଅମୃତ ଭାରତ ଦିତରଣ କର । ହେ ପୂର୍ଣ୍ଣ-
ଚନ୍ଦ୍ର ବିଧନାଥ ! ତୁମେ ଆଜି ଏ ଚନ୍ଦ୍ରମା ନଧିରେ ପ୍ରକାଶିତ
ହେଉ ଉକ୍ଳୁଷ୍ଟ ଅଭୟ ଆସାଏ ପ୍ରଦାନକର ଏବଂ
ଉକ୍ଳୁଷ୍ଟମରର ସୁରୁକ୍ଷି ଲାଗି ସ୍ଵର୍ଗରୁ ସନ୍ତୁତ ଅଶୀର୍ବଦ
ବର୍ଣ୍ଣନକର । ଏହି ରେବ ପୃଷ୍ଠିମାର ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଲୋକରେ
ତୁମୁର ନାମ ଜନ୍ମିତ ହୋଇଥାଏ । *

ମୁଦ୍ରଣ ରଥ ।

ସାଗରବାଳୀ ।

(ପୂର୍ବାଳୁତ୍ତି ।)

ଟାୟୁର ରାଜନୀତି ମେରଇନା ଦୁଇଦୁଷ୍ଟବଣତଃ ବେଶ୍ୟାର ଦାସୀ ହୋଇ ରହିଲେ କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧାର ଅର୍ଥ ପ୍ରଲୋଭନ, ରୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ ଓ ନାନାପ୍ରକାର ଅତ୍ୟାଚାର ତାଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡଳମିଳା କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଶୁଣର ଅଦର ସବୁ ପ୍ରାନ୍ତରେ ହୋଇଥାଏ । ଅତିଅଛୁଟ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ମେରଇନାର ଗୁଣ୍ଠର ବିବରଣ ନଗର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ନଗରବାସୀ ସମୟେ ମେରଇନାର ଅଦର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ମେରଇନା ସମ୍ବାଦ ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ଓ ସିବନ କାର୍ଯ୍ୟମାନ ଶିଶ୍ବ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତଥାର ଯାହାକିଛି ଉପାର୍ଜନ କରୁଥିଲେ ତତ୍ତ୍ଵମୁଦ୍ରା ସ୍ଵର୍ଗରେ ବୁଦ୍ଧାକୁ ଦେଉଥିଲେ । ଅର୍ଥ ପାଇ ବୁଦ୍ଧା ମଧ୍ୟ ମେରଇନାର ବିଶେଷ ଅଦର ଓ ଯତ୍ନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିମେ ମେରଇନାର ରୂପ ଓ ଶୁଣର ବିବରଣ ମିଟେଲୁଇନର ତତ୍ତ୍ଵକାଳୀନ ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଲିଖିମେନସଙ୍କ କର୍ତ୍ତାଗାନର ହେଲା । ଲିଖିମେନସଙ୍କ ରାଜିଲେ ଯେଉଁ ବାଲକାର ପ୍ରଶନ୍ତି ସମୟ ନାଶରାଯିକ ଶୁଣକୁ ଶୁଣ ହେଉଥାଇ ସେ ବାଲକାର ନିଷ୍ପତ୍ତି କିନ୍ତୁ ଅଧାରାନ୍ୟ ଶୁଣ ଥିବ । ଏହା ଭାବ ମେରଇନାକୁ ଦେଖିବା ନମନ୍ତେ ସ୍ଵାଧ୍ୟ ମେରଇନା ପୁରୁଷ ଗମନ କଲେ । ମେରଇନା ଲିଖିମେନସଙ୍କ ଟଞ୍ଚି ତାଙ୍କୁ ବିଶେଷ ସମ୍ବଦ୍ଧ ପୂର୍ବକ ନିଜ କଷକୁ ଘେଲାଗଲେ । ପ୍ରଥମେ ମେରଇନାର ଚରଣ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଲିଖିମେନସଙ୍କର କିନ୍ତୁ ସନ୍ଦେହ ହୋଇ ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ମେରଇନା । ସଙ୍ଗେ ଅଳ୍ପଶମ୍ଭବ କଥୋପକଥନ କରି ତାଙ୍କର ସେ ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ସେ ଦେଖିଲେ ସତ୍ୟ ମରୁଭୂମିରେ ପଦ୍ମ ପ୍ରକୃତି ହୋଇ ଅଛି । ମେରଇନା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଯାହା ଶୁଣିଥିଲେ ତାହା ପ୍ରତି ଅକ୍ଷରରେ ସତ୍ୟ ଅଟେ । ମେରଇନା ମାନବ ନୁହେ ଦେବା, ସେ ଯେପରି ରୂପବନ୍ଧ ସେହିପରି ଶୁଣିବା । ସେ ବିନ୍ଦୁ, ଘୋଜକମ ଓ ପ୍ରରଳତାର ପ୍ରତିମୁଣ୍ଡି । ମେରଇନାର ରୂପ ଓ ଶୁଣ ଦେଖି ଲିଖିମେନସଙ୍କ ମୋହିତ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ତତ୍ତ୍ଵ ଦୂଦୟ ମେରଇନା କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଅଧିକତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ମେରଇନା ଅଞ୍ଜଳିକୁଳଶୀଳା ବାଲକା । ପିତା ମାତାର ନାମ

ପରିଶଳେ କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦାନ ନ କର କେବଳ ନରବରେ ବସି ରୋଦନ କରୁଥିଲେ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଲିଖିମେନସଙ୍କ ମେରଇନାକୁ ପ୍ରକାଶି ଭାବରେ କିନ୍ତୁ କହିବାକୁ ସାହସୀ ହେଲେ ନାହିଁ । କେବଳ ବିଦାୟ ହୋଇ ଅସିବା ସମୟରେ ଏତିକାମାଦ କହି ଅସିଲେ “ମୁଁ ଆଶା କରେ ତୁମ୍ଭେ ଯେଉଁ ସତ୍ୟପଥ ଅବଲମ୍ବନ କରିଅଛ ତାହା କେବେ ପରିଦ୍ୟାଗ କରିବ ନାହିଁ । ମୋତି ନିକଟରୁ ଯଦି ପୁନର୍ବାର କୌଣସି ସମ୍ବାଦ ପାଇବ ତାହା ହେଲେ ତାହା ତୁମ୍ଭର ମଙ୍ଗଳ ନିମନ୍ତେ ଜାଣିବ” । ଏହା କହି ମେରଇନାକୁ କେତେକ ସ୍ଵର୍ଗମୁଦ୍ରା ପ୍ରଦାନ୍ୟବ୍ରକ ଯେତୋତୁ ପ୍ରପ୍ରାନ୍ତ କଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଦୂଦୟ ମେରଇନା ନିକଟରେ ରହି ଗଲା ।

ଟାୟୁର ରଜ ଧେରକ୍ଷେ ବହୁଦରଷ କନ୍ୟାର କୌଣସି ସମ୍ବାଦ ନ ପାଇ ଅଣିଯୁ ଚନ୍ଦ୍ରକ ହେଲେ । ସେ ଅଭି ସରଜନ୍ୟରେ ପ୍ରିୟ ହୋଇ ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲକେନସଙ୍କ ସମରବ୍ୟାହାରେ ପୋଟାରେହଶପୂର୍ବକ ପୁନର୍ବାର ଆରସ୍ୟ ଅଭିମୁଖରେ ଯାଦା କଲେ । ଉଦେଶ୍ୟ କଳାଙ୍କୁ ସ୍ଵରଜକୁ ଧେନ ଅସିବେ । ଜାହାଜ ଯଥା ସମୟରେ ଆରସ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚିଲା । କିନ୍ତୁ ହାୟ ! ବିଧର ବିଧନ ଅନ୍ୟରୂପ ! ବହୁଦନପରେ କଳାଙ୍କୁ ଦେଖିବେ ଏହି ଅଶାରେ ପେରିଲୁଷଙ୍କର ଦୂଦୟ ଅନନ୍ଦରେ ନୃତ୍ୟ କ୍ରୂତିଲୁ, କିନ୍ତୁ ଆରସ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚି ଯେତେବେଳେ ଶୁଣିଲେ କଳାଙ୍କ ମୁତ୍ର୍ୟ ହୋଇଥାଇ ଯେତେବେଳେ କଳାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରମାଣରେ ଦେଖିଲେ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଶୋକର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ, ଯେଉଁ ପ୍ରାନ୍ତରେ ତାଙ୍କର ଶେଷ ଅଶା, ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟତମା ପହିର ଏକମାତ୍ର ସୂତ୍ରରେ ପ୍ରୋଥିତ ହୋଇଥାଇ ସେ ପ୍ରାନ୍ତର ଦୂରି ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ୟରେ ବୋଧ ହେଲା । ସେ ଏକ ମୁହଁର୍ଦ୍ଦ୍ଵାରା ପୋଟାରେହଶପୂର୍ବକ ସେ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ପ୍ରପ୍ରାନ୍ତ କଲେ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ତାଙ୍କର ଏକ ବିମର୍ଶରୁବ ଉପପ୍ରିୟି ହେଲା । ତାଙ୍କର ବାହ୍ୟଙ୍କାଳ ଲୋପ୍ତ ହେଲା

ସେ କାହାରକୁ ଚଷୁ ମେଲି ଗଢ଼ିଲେ ନାହିଁ, କିମ୍ବା କାହାର ମଙ୍ଗେ କଥା ସ୍ଵକୀ କହିଲେ ନାହିଁ । ପେରକ୍କିଷଳିର ପୋତ ନାନାଦେଶ ଅତିକ୍ରମ କର ଭାବମାଧ ପରେ ମିଟେଲୁଇନ ବନ୍ଦରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ମିଟେଲୁଇନର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଲିପିମେଳକ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ତତ୍ତ୍ଵରେ ଦୂମଶ କରୁଥିବା ସମୟରେ ପେରକ୍କିଷଳି ଜାହାଜ ଉପରେ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଗଲା । ଦେଖିଲେ ଜାହାଜର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ରାଜ ପତାକା ଉଡ଼ିଥିଲା । କାହାର ଜାହାଜ ଏବଂ କିଏ ଜାହାଜରେ ଅସିଅଛନ୍ତି ଉତ୍ସାଦ ବିବରଣ ଜାଣିବା ନିମନ୍ତେ କୌତୁଳୀ ହୋଇ ଲିପିମେଳକ ଗ୍ର୍ଯୁଏ ଷ୍ଟୁଡ୍ କୌକା ଯୋଗେ ଜାହାଜ ନିକଟକୁ ଗଲେ । ହେଲିକେନସ ତାଙ୍କୁ ବିଶେଷ ସମ୍ବନ୍ଦରପରକ ଜାହାଜକୁ ସେନିଗଲେ ଏବଂ ଲିପିମେଳକର କର୍ତ୍ତା ଜିଜ୍ଞାସିତ ହୋଇ କହିଲେ “ଏ ଜାହାଜ ଟାମ୍ଭାର ରାଜ୍ୟରୁ ଅସିଥିଲୁ ଏବଂ ଏଥରେ ଟାମ୍ଭାର ରାଜ ପେରକ୍କିଷ ଅଛନ୍ତି । ସେ ଅଜାନୁ ତନ ମାସ ହେଲୁ ପାନାହାର କରି ନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା କାହାର ଘଙ୍ଗେ କଥା ସ୍ଵକୀ କହିନାହାନ୍ତି, ଏଥର ସମ୍ବନ୍ଦାୟ ବିବରଣ କହିବାକୁ ଗଲେ କେବଳ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଶୋକ ଦୃଢ଼ି ହେବ । କେବଳ ଏତିବି ମାତ୍ର କହିପରେ ଯେ ପ୍ରିୟତମା ପଢ଼ି ଓ କନ୍ୟାର ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଏଥର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ଅଟେ ।” ଲିପିମେଳକ ସମ୍ବନ୍ଦାକୁ ଦେଖିବାର ଜଣ୍ଠା ପ୍ରକାଶ କରିଗାରୁ ମହି ତାଙ୍କୁ ପେରକ୍କିଷଳି ନିକଟକୁ ଦେନ ଗଲେ । ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଲିପିମେଳକ ପେରକ୍କିଷଳି ଅଭିବାଦନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ପେରକ୍କିଷ କୌଣସି ଉତ୍ତର ପ୍ରଦାନ କଲେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଜଣେ ଅପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଦରେ ଦ୍ୱାୟମାନ ତାହା ମଧ୍ୟ ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଅନସ୍ତା

ଦେଖି ଲିପିମେଳକ ସ୍ଵ ଅତିଶ୍ୟ ବ୍ୟଥତ ହେଲେ । ଏହି ସମୟରେ ମେରାଇନାର କଥା ତାଙ୍କର ସୁରଣ ହେଲା । ସେ ଭାବିଲେ ହୃଦୟ ମେରାଇନା ଏଠାକୁ ଅସିଲେ କିନ୍ତୁ ଫଳ ହୋଇ ପାରିବ । ତାହାର ମଧ୍ୟର ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣି ପେରକ୍କିଷଳି ଭାବ ଭାବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ପାରିବ । ଏହା ଭାବ ମେରାଇନାକୁ ଅଣିବା ନିମନ୍ତେ ମହି ହେଲିକେନସଙ୍କ ଅନ୍ୟମତ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ମହି ଭାବରେ ବାଜାଙ୍କୁ ଶୋକମୁକ୍ତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅନେକ ଉପାୟ କରା ହୋଇଥାଏ କିନ୍ତୁ କାହିଁରେ କିନ୍ତୁ ଫଳ ହୋଇ ନାହିଁ ଯାହାବେଉ ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଥରେ ଚେଷ୍ଟା କରିଯାଉ । ଯଦି କିନ୍ତୁ ହୋଇପାରେ ।” ଏହା ଭାବ ଲିପିମେଳକର ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମ୍ଭବ ହେଲେ । ଲିପିମେଳକ ଅଦେଶମତେ ମେରାଇନା କିନ୍ତୁ ହେଲେ । ଲିପିମେଳକ ମେରାଇନାକୁ ତାଙ୍କ କହିଲେ “ଏ ଜାହାଜରେ ଏକ ରାଜ ଅଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ରସ୍ତକର ଶୋକ ଉପସ୍ଥିତ । ଶୋକଭ୍ରତ୍ତ ହୋଇ ସେ କାହିଁର ସଙ୍ଗେ କଥା କହୁ ନାହାନ୍ତି । ମୋହର ବିଦ୍ୟା ତୁମ୍ଭର ମିଷ୍ଟକଥା ଶୁଣିଲେ ତାଙ୍କର ଶୋକ ଦୂର ହେବ ସେ ନିଷ୍ଠା ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ ବାକ୍ୟାଲାପ କରିବେ । ମେରାଇନା କହିଲେ “ମୁଁ ବାଜାଙ୍କୁ ଶୋକମୁକ୍ତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଯଥାସାଧ ଲେଖା କରିବ । କିନ୍ତୁ ଏତିକି ପ୍ରାର୍ଥନା ପେ ମୁଁ ଓ ମୋହର ସଫରବା ଦିନ ଅଛ ଅନ୍ୟ କେହି ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ରହିବ ନାହିଁ । ମହି ଓ ଲିପିମେଳକ ତହିଁରେ ସମ୍ଭବ ହେଲେ । ମେରାଇନା କିନ୍ତିକ ସହଚରକୁ ଦେନ ପେରକ୍କିଷଳି ନିକଟରେ ରହିଲେ । ଆଉ ସମସ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ ।

[କ୍ରମଶିଳ୍ପ]

ଜଗନ୍ନାଥଚନ୍ଦ୍ର ଦୋଷ ।

“ଚିନ୍ତା ।”

ଗ୍ରୀଷ୍ମ ତାପେ ପ୍ରେ ପ୍ରାଣୀ ଧନ୍ୟ ଅଗମନ ଜାଣି,
ଦୁନ୍ଦୁନ୍ଦୁ ଯେଣ୍ଟାସୁଖେ ସେବ ପରୀକ୍ଷଣ ;
ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପୀମାପାରେ ବସି ଅନନ୍ତ ଅନାବେ,
ଦୁଃଖର ତେଜିବାରେ ବ୍ୟକ୍ତ କେହି ଜନ ।
ଆମ୍ବା ଅନୁଷ୍ଟ ଅନିପ ପୁଷ୍ଟେ ତମ ଅନଳିପ,
ଦୁଦେ ପୁଣି ଗାଢ଼ ଅମା-ଅନକାର ରଶି ।

ନାହିଁ ପାଶେ କେହି ଜନ ନାହିଁ ପ୍ରଦୀପ କରଣ,
କୁନ୍ତ କୁନ୍ତା ପୋକଟିଏ ଉତ୍ତେ କାହିଁ ଅସି ।
ଉଦ୍ଦେଲିଲ ଦେଦସିନ୍ ଘରରୁ ଲୋତକ ବିନ୍,
ଦୀର୍ଘବ୍ୟାପ ଛାଡ଼ ଦୁଃଖୀ କହିଲା କାତରେ ,
“କେହି ବିନ୍ ନାହିଁ ମୋର ଛିଲ ସବୁ ପ୍ରେମ ତୋର,
ପିଟାରବ ଖେଦ ଖେଦ କାହାର ଅଗରେ,

କେହି ନଥିଲେ ନଥାଉ   ଭରତ ଭରସା ଥାଉ,
 ଦୁଃଖେର ଦୁଃଖର ତାଙ୍କୁ ଆଶା କର ;
 ଯୁଗୀ ବଢ଼ି ଦିନ ଶଣି   ଅନ୍ତରେ ଦୁଃଖର ଶଣି,
 ମୁଦରଶିଥୀ ଥାଉ କେତେକାଳରି ।
 ଚିରଦିନ ଦୁଃଖାନଳେ .   ଜନ୍ମିତ୍ର ମୁଁ ଅବରଲେ,
 କେତେକାଳ ଥାଉ ବିରୋ ! କଟିବ ଏପର ;
 ଦିବେ କି ଏହିବି ଥଣା ?   ପ୍ରାଣିର କି ଏହି ଦଶା ?
 ନାହିଁ ନାହିଁ କେହି ଦୁଃଖୀ ନାହିଁ ମୋହ ପର ।
 ଶିଶୁଏ ହୁଲନ୍ତି ସୁଖେ   ହରଷେ ପବନ ମୁଖେ,
 ଯୁବକେ ଫେରନ୍ତି ଘରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ମାଦି ;
 ଅନନ୍ଦେ ହୁଣୀତ ଗାଇ   ପଣୀ ଯାଏ ନାହେ ଧାର
 ମଶକହୁଁ ସୁଖେ ମାତ୍ର ହୁଏ ମୋରେ ବାଦା ।
 ଗାହିଏ ଫେରନ୍ତି ସୁଖେ   ହମ୍ମାଳ ହମ୍ମାଳ ସୁଖେ
 ପରେ ଥେବେ ସ୍ଵେଚ୍ଛନକେ ଗୋପାଳ ନନ୍ଦନ,
 ଚରତାରୁ ଶୁଣରଣି   ଅଚରେ ଭୁଲନ୍ତି ବେଶି
 ନବ ଫୁଲ ଫଳ ଦଳେ ପୂରିଅଛି ବନ ।
 ମୁହଁର ଅଛି ଭରସା   ପରୁର ଜାବନେ ଥଣା
 ତେବେ କିମ୍ବା ମୋହପର ହେବ କିଏ ଧାନ ;
 ବସିଛି ଗୋଟିଏ ପୁଣି   ଅନ୍ଧର କଣରେ ଲୁଚି,
 ହୋଇଥିବ ଅବା ପେହି ଭବ ତାପେ ଶାଶ ।
 ଛଞ୍ଚିତରେ ଯେବେ ପୁଣି   ନାହିଁ ତୋର ମନେ ଖୁସି,
 ସମଦୁଃଖୀ ହୋଇ ଶୁଣ ମୋ ଦୁଃଖ କାହାଶି ;
 ଥାଥ, ଯେବେ ଶଠାରେ   ମୌନ ଅବଳମ୍ବିବାରେ,
 ଧରାକୁ ମୂରିକକୁ ପାଇଅଛି ପାଶି ।
 ନିରଶେ ମୁଁ ଦୁମେ ଭବେ   ନାହିଁ ପ୍ରାଣେ ସୁଖ ଲବେ
 ନାହିଁ ପରିଜନ କେହି ନାହିଁ ବନ୍ଧୁଭାବ ;
 ସହଁ ଦେଖେ ଅପଶାର   ତହିଁ ସ୍ଵାର୍ଥର ବିକାର,
 ସ୍ଵାର୍ଥର ଶୁଣିଲପରେ ପ୍ରେମର କଳାର ।
 ଯଥାଶକ୍ତି ଉପକାର   କରିଛି ମୁହଁ ଯାହାର,
 ଶଶ ପାଇଁ ମୋ ଦୁଃଖେ ସେ ଦୁଃଖୀ ହୋଇ ନାହିଁ ;
 ଦେଇ ଥିଲ ଯହଁ ଭରି

ହେଲି ଲିଙ୍ଗ ।

ନୂଠି ପୁଞ୍ଜବ ଭରତ ସମୀକ୍ଷା
ବୃଟାନ୍ମୟ ରଜା ସାମରାଜ୍ୟ ବିରାଟ—
ଅଧୀରଙ୍କୁ ରୁ କରିବାକୁ ଗ୍ରାସ
ଅସେସି, କିଲୋ, ଭରତ ଆକାଶ ?
ଅଶୁଭ ନିଦାନ, ତୋ ମୁହିଁ ବିକଟ
ଦେଶାଥ ନା ଅଉ ପୂର୍ବାଶା ଲଙ୍ଘଟ ।
ନିଷଦ୍ଧିଶାର, ତୋର ଅଭିଷକ
ଜଣାଗଲୁ ଲୁଚିଥିଲୁ, ଯା ଅବଧ ।
ନର ରତ୍ନପାନେ ସଦ ଅଭିଲାଷ
ଭରତୟ କୋଟି କୋଟି ପ୍ରକା ଗ୍ରାସ
କର, ରୁ ଶୋଖିବ—ଲୋକୁପ ପରାମ୍ର
ସନ୍ଦୋଷ ସମ୍ମାଦ ଥାନ୍ତୁ ଅଜାବନ ।
ଛ୍ୟକ କିପା ଏତେ ପ୍ରଣ୍ଟ୍ ଭୋଲନ
ନାଶିଲୁ ଭରତ ମୁହୁର୍ତ୍ତ ନଶ୍ଵନ ?
ଥରେ ମାତ୍ର ତୋର ଗୁଡ଼ ଅଭିପ୍ରାୟ
କଳ୍ପନା ବଳରେ ଜାଣିଆନେ, ହାୟ !

ଭରତୟ ସଙ୍କ ବଳରକ୍ତ ପ୍ରଜା
ଅମୃତଲଦାନେ ଶୁଭ୍ରାତି ଧୂଜା
ଉତ୍ତାର, ପରିବ ଅର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତ ନର
ରକ୍ଷା କରଥାନ୍ତେ ପରାଣ ଦୁର୍ବିର
ବାଳାଧରକଙ୍କ, କିମ୍ବୁ ବିଧ ମନ
ସାଧନେଲୁ, କରିଥିଲୁ ଯା ପରାମ୍ର ।
ଅଶୁଭ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଏବେ ତୋର ପଥ
ଅନୁଷ୍ଠର ଯାଥ, କରଣ ଶଗଥ
ନ ଫେରିବୁ ଅଉ କେବେ ଏହି ଦେଶ,
ପ୍ରଭୁରବା ପାଇଁ ଦାରୂଣ ସନ୍ଦେଶ ।
ଯେବେ * ପଞ୍ଚସପତିତ ବଂପରେ
ଉଦିତ ହେବୁ ତୁ ଭରତାକାଶରେ,
ତରପୁର ଅର୍ଯ୍ୟ ଦେଶରେ ଘୋଷିତ ।
ପେହିଦିନ ହେବ ଭରତ ବାସ୍ତିତ
ଓପନିବେଶିକ ସନ୍ଧାନ ସାତ
ଇଂଲଙ୍ଗ୍ରେ ଯାହା ବିରମନ ନାତ ।

ଶ୍ରୀ ମାଧ୍ୟାଳିତରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ।

ଏହି କି ରାମରାଜ୍ୟ ।

How small, of all that human hearts endure,
That part which laws or kings can cause or cure !

—Goldsmith.

ଯେଉଁ ଭରତଭୂମି ଏକଦା ପୁଅସାର ଅଦରି ସ୍ଥାନାୟ
ସ୍ଥଳ, ଯେଉଁ ଭରତବର୍ଷରେ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର, ଗଣିତଶାସ୍ତ୍ର
ଜ୍ଞାନଶାସ୍ତ୍ର, କିଞ୍ଚିତ୍ବା ଶାସ୍ତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ଗୁରୁତର ବିଜ୍ଞାନାନ୍ତର
ସର୍ବଦା ଅଲୋଚିତ ହେଉଥିଲୁ, ଯାହାର ଗମନ ମଣ୍ଡଳୀ
ସର୍ବଦା ଯନ୍ତ୍ରଧୂନରେ ଅଛନ୍ତିଥାଏ, ଯେଉଁ ଭରତଭୂମି ଶିଲ୍ପ
କ୍ଷତ୍ରଶରେ ତ୍ରୀକ ଓ ବୈମାନିକ ବିଦ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ କରି
ଥିଲୁ, ଯେଉଁ ଦେଶରୁ ପାଦାଦୌ ସର୍ବତ୍ରା ଅନ୍ତରୁତ ହୋଇ
ଦିନକେ ଅଛୁଟ୍ଟି ହେବ ନାହିଁ, ଯେଉଁ ଦେଶ ଗରବତ୍

ଅବତାରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚିର ଅଧ୍ୟଷ୍ଠିତ, ପୁଣି ଯେଉଁ ଦେଶ
ହିମଚନ୍ଦ୍ରକର ଜଳଦ୍ଵା କାଳରେ ସର୍ବ ବିଷୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣତା
ପାପ୍ର ହୋଇଥିଲୁ, ଅଜି ସେହି ଦେଶର ଧାନ, ମାନ,
ଜନ୍ମତାପନ୍ଥ ଏବଂ ଅନ୍ତରିତ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି କିଏ କହିବ ଯେ
ଏହି ଭାଜ୍ୟ ରାମ-ରାଜ୍ୟ ?

ରାମରାଜ୍ୟ କି ମିମିତି ସର୍ବାଦରଣୀୟ, ରାମରାଜ୍ୟର ପୂର୍ଣ୍ଣତା
କେଉଁଠାରେ, ଏବଂ ରାମରାଜ୍ୟ ଭାବ ମାନବସମାଜ ସକାଳେ
କି ଅମୂଳ୍ଯ ରହ ରଖି ଯାଇଥିବୁ-ଅମ୍ବେ ତାହାର ଯତ୍କିଷ୍ଣ
ଅର୍ଥାତ୍ ଏଠାରେ ଦେବାପାଇ ଚେଷ୍ଟା କରିବୁ ।

* ହେଲିଥୁମ୍ବେଦୁ ସବୁ ଦେଖ ୨୫ ବର୍ଷରେ ଥରେ ଭ୍ରମନ କରେ ।

ବୁମେଳାଙ୍କର କଥା କହଁ କହଁ ପ୍ରଥମରେ ରମେଶର ପିତୃଭ୍ରତ ଅନୁମାନଙ୍କର ମାନସପଥାରୁଚି ହୁଏ । ଏହାର କାରଣ ଏହି ଯେ ରମେଶର ପିତୃଭ୍ରତ ସହିତରେ ଅଧିକାରିତ ଯୁବକମାନଙ୍କର ପିତୃଭ୍ରତ ତୁଳନା କଲେ ସର୍ବ ଏବଂ ବିଷାକ୍ତର ଯୁଗପଥ ଥାରୁ ହୁଏ । ମୁଁ ବନକୁ ନ ଗଲେ କାଳେ ପିତାଙ୍କର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଭାଗୁ ହୋଇ ଯିବ ପିତା ନିରୟତାମୀ ହେବେ, ଏହି ରମେଶର-ପିତାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳାମଙ୍ଗଳର ସମ୍ବନ୍ଧକୁ କରି ରମେଶରୁ ଅତୁଳ ରଜେଣ୍ଟର୍‌ର କାମନା ଏବଂ ପ୍ରକ୍ଲେବନ କାକ ବିଷ୍ଟାବତ୍ ପରିଚ୍ୟାଗ କଲେ । କିନ୍ତୁ ହେ ଉଚ୍ଚବାନ ! ଅଜି କାଳ ଏତେ ସ୍ଵାର୍ଥତ୍ୟାଗ ତ ସ୍ଵପ୍ନର କଥା, ବୃଦ୍ଧ ପିତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡିଏ ଅନ୍ତର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣକ କରିଦେବା ପୁନ୍ରମାନଙ୍କ ପଥରେ ଦୁରୁଷ ବ୍ୟାପାର ହୋଇଥାଏ । କେହି କେହି କହିଥାଏ, ରମେଶରୁ ଏତେ ବଜ ରୁଦ୍ଧିମାନ୍ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଭୁଲିତାର କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଅଛନ୍ତି । ତାହାର ବନ ଗମନଦ୍ୱାରା ପିତାଙ୍କର ଦେହ ତ୍ୟାଗ ଅବଶ୍ୟକ ଜାଣି ସେ କିପରି ବୁଦ୍ଧିତ୍ୟାଗ କଲେ ? ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣିଲେ ହିଁ ପଠିକମାନେ ଜାଗିଯାଇବେ ସେ କେବଳ ଜନବାଦମାନେ ଏହିପରି ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥାଏ । ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନେଭୂର ଏହି—ରମେଶରୁ ପିତାଙ୍କର ଯୌବନ ମଙ୍ଗଳ—ଏହି କଣ୍ଠ-ଭଙ୍ଗର ଜାଗନ୍ତର ମଙ୍ଗଳକାମନା ପରିଚ୍ୟାଗ କରି କି ଉପାୟରେ ପିତାଙ୍କର ପାରଦିକ ମଙ୍ଗଳ ସାଧତ ହୋଇ ପାରିବ, କଥାଙ୍କ କଲେ ପିତା ସତ୍ୟଭଙ୍ଗ-କନ୍ଦିତ ପାପର କରିଲକବଳରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇ ପାରିବେ, କଥାଙ୍କ କଲେ ଉଚ୍ଚବାନଙ୍କର ଉଦେଶ୍ୟ ସାଧତ ହୋଇ ପାରିବ, ଏହି ସବୁ ବିଶ୍ୱର କରି ଅତୁର୍ପତ୍ତି, ଅଶ୍ରୁପତ୍ତି, ଅତିନ୍ଦ୍ରିୟ ପୂର୍ବ, ଅବମ୍ୟ ସାହସ ଦୃଷ୍ଟରେ ନିର୍ଭର କରି ନିରାକର ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଉତ୍ସବ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ରଖି ରାଜବନ ପରିଚ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ତାହାର ପରିଶାମ କଥା ହେଲା ? ଅନ୍ତମନଙ୍କ ଅଭିଶାପର ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ ସମ୍ମାଦନ ବା ଦଶରଥକର ପୁନ୍ରଶୋକରେ ମୁହଁ ଏବଂ ପରିଦ୍ୱାଶୀଯ ସାଧୁକାମ୍-ବିନାଶୀଯ ବି ଦୁଃ୍ଖତାମ୍-ଅବତର୍ଣ୍ଣ ରମ୍ପୁପା-ରଜବାନଙ୍କର ରଜବାଦ ଦୁଷ୍ଟଦିମନ ଓ ସୁତୀର୍ବ, ବିଶୀଶାଦ ତିଷ୍ଠ-ପାଳନ । ରମେଶରୁ ପ୍ରଥମେ ଗୁହ୍ୟତ୍ୟାଗ କରିବା ସମୟରେ ଏହି ସବୁ ଭାବା ତିଥି ତାହାଙ୍କର ସୁଖରେ ଦୂର୍ମୁଢ଼ି ହୋଇ ଥିଲା କି ନାହିଁ, ସେ ବିଷ୍ୟରେ ଅମ୍ବାନଙ୍କର

ଅଲୋଚନା କରିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହି କଥା ସ୍ଵତଃପିତା ସେ ରମେଶରୁ ପ୍ରଥମେ ପିତୃପଥରେ ପାଲନ କରିବାକୁ ଯାଇ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟର ଅଦର କଲେ ଏବଂ ଅତିଃପର ଯେଉଁ ସବୁ ଦୁଷ୍ଟ ଦମନ ଶିଶୁପାଲନରୂପ କାର୍ଯ୍ୟମାନ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇଗଲୁ, ଅମ୍ବୋମାନେ ତାହାକୁ ସତ୍ୟ-ପ୍ରସ୍ତୁତ ବୋଲି ନିଷ୍ଠିତରେ କହିପାରୁ । ରମେଶରୁ ଏହି ପିତୃଭ୍ରତର ଅର୍ଦ୍ଦ ଯଦି ଇଂର୍ଜି-ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ମଣ୍ଡଲୀଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରାଗତ ହୋଇ-ଯାନ୍ତା, ତେବେ ଭାବର ପୁନର୍ବାର ଦଶପ୍ରାଣରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୃଦୟାନ୍ତା ନାହିଁ କି ? କେହି କେହି କହନ୍ତି ଦଶରଥକ ପରିଚ୍ୟାଗ ହୋଇ ପାରିବେ । ଅମ୍ବୋମାନେ ଏକଥା ସମ୍ମର୍ତ୍ତ ଭାବରେ ସୀକାର କରୁ । କିନ୍ତୁ ତହିଁ ସଂଖ୍ୟା ଏ କଥା ମଧ୍ୟ କହଁ “ଭାଇ, ତୁମ୍ଭର ପିତା ମହାଶୟ ଭଲ ଦିଶ୍ୟକଣିପୁ ସ୍ଵର୍ଗବା-ପଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରକ୍ଳାଦ-ସ୍ଵର୍ଗବାପଳ ହୃଦୟ ! ସମୟରେ ତୁମ୍ଭେ ମଧ୍ୟ ଦୁଇ ଶତ୍ରୁଷି ପିଲାର ଜିନିକରୁଣ୍ଟିପରିଣାମରେ ପରିଣତ ହେବ, ତାହା ହେଲେ ତୁମ୍ଭେ ଅନୁତଃ ଦଶରଥକ ପରି ପିତା ହୋଇ କେତେ ରମେଶରୁଙ୍କ ପରି ପୁନି ପ୍ରସବ କରି ପାରିବ । ପଣି, ପିତା ଅଦର କଲେ, ସେହି କଲେ, ତାହାଙ୍କର ସେହାଦର ପାଇ ତୁମ୍ଭେ ପିତୃଭ୍ରତ ହେଲ, ଏହାତ ସାଭାବିକ । ତୁମ୍ଭର ସ୍ଵାର୍ଥତ୍ୟାଗ କିଅଣ ଦେଖାଇଲୁ ?” ପେଉଁ ଯୁବକମାନେ ଦଶରଥପ୍ରତିମ ପିତୃ ଅନ୍ତେଶରେ ବ୍ୟପ୍ତ ନିଜର ସାଧୁ ଅଶ୍ରୁ ବ୍ୟବହାରକୁ ସେହିପରି ପିତୃ-ପ୍ରାପ୍ତି ସାପେକ୍ଷ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି, ଅମ୍ବୋମନେ ସେହି ଯୁବକମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ କଥା କହିବୁ । ପରଳ ପ୍ରାଣରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଅଜି କାଳ ପିତୃଭ୍ରତର ଦଶରଥକ ଯେପରି ଅନୁତଃ ପେହିପରି କୁରୁଚି ଧୂର୍ମ । ଏ ବିଷମ ସମୟରେ ପୁନଃମନେ ଯଦି ମନ ବସନ୍ତ ଯେ ଅମ୍ବୋମନେ ପିତାଙ୍କର ଅର୍ଦ୍ଦ ଅନୁକରଣ କରୁଥିଲୁ, ସକଳ ସେଥିରେ ଦୋଷ କଥାଙ୍କ ଭାବର ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବାକୁ ହେବ ଯେ; ଜଣେ ତାହାର ରତ୍ନ ଦେଇ ବସନ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଯାଏ, ଏବଂ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକ ତାହା ଉପରେ ପାଇ ହୋଇ ଯାଏ । ସୁତରଂ ହେ ଭାବରୀ ସ୍ଵର୍ଗପୁରୀ ଯୁବକମଣ୍ଡି ! ରମେଶରୁଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରି ଅନ୍ତରମାନେ କି ନିଜର ଲକ୍ତ ଦେଖାଇନ୍ତି

ସ୍ଵାର୍ଥତ୍ୟାଗ ସୀକାର କରି ଭାବିବ-ଶକ୍ତ ନମନ୍ତେ ପେଣୁ ରଚନା କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ? ଯଦି ‘ନାହିଁ’ କରନ୍ତି ତେବେ ‘ନାନ୍ୟ’ ପନ୍ଥା ବିଦ୍ୟତେଷ୍ଟନାୟ’ ଏକଥାଟି ମଧ୍ୟ ଜାଣି ରଖିବେ । ଆଜି କାଲ ଭାରତ ଯୁବକ ପ୍ରାଣରେ ଯେପରି ନବବଳର ସଂଶାର ହୋଇଥାଇ, ଯେଥରେ ମହାନ୍ କର୍ମମାନ । ସଞ୍ଜଳ ହେବ, ଏଥରେ ଯନ୍ଦେହ କଥଣ ? ଅମ୍ବେମାନେ କେବଳ ଏତିକ କହିବୁ, ଭାଇ charity begins at home ଅର୍ଥାତ୍ ବଦାନ୍ୟତା ପ୍ରଥମେ ଗୁହରୁ ଥରୁଛି ହୁଏ । ଅପମାନେ ସର୍ବାଦୌ ଗୁହରୂପ କିଣିବେ ଥାଇ ସାଂଘାରିକ ବହୁଦିଧ ଯୁକ୍ତରେ ଜୟନ୍ତର କରି ତଦନ୍ତର ସାଂଘାରକୁ ବାହାର ପଡ଼ନ୍ତି, ଯତ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯେ ଗୁହରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ବଳତାର କବଳରୁ ମୁକ୍ତ ନୁହେ, ତାହା ପରିରେ ବହୁଯୁକ୍ତ ପ୍ରଶନ୍ତ କି ?

ପିତୃବକ୍ତ୍ତିର କଥା ଶେଷ କରୁ କରୁ ସ୍ମିଦାନନନଙ୍କର ଭ୍ରତ୍ବକ୍ତ୍ତିର କଥା ସ୍ଫଳି ମନରେ ଉଦିତ ହୁଏ । ଯେତେବେଳେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରର ରାଜେଯର୍ଥ ବେଶ୍ଟିତ ଯେତେବେଳେ ସ୍ମିଦାନନନଙ୍କର ପୌହାର୍ଦ୍ୟ ସନ୍ଦର୍ଭନ କରି କେଉଁ ସୂର୍ଯ୍ୟଦର୍ଶୀ ଏ କଥା ମଧ୍ୟ ମନରେ ନିର୍ମିତ କରି ପାରିବେ ଯେ ରାମଙ୍କର ଚତୁର୍ଦଶ ବର୍ଷ ବନବାସର କଥା ଶୁଣି ମଧ୍ୟ ସେହି ଭ୍ରତ୍ବକ୍ତ ଲକ୍ଷଣ ଅମ୍ବାନ ବଦନରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଚିତ୍ରରେ ତାହାଙ୍କର ଅନୁଗାମୀ ହେବା ସକାଶେ ଛଞ୍ଚା ପ୍ରକାଶ କରିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ଭ୍ରତ୍-ଅନୁଗାମୀ ନ ହେଲେ ପ୍ରାଣପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଣ କରିବାକୁ ପଣ୍ଡାତ୍ମଦ ହେବେ ନାହିଁ ? ଶ୍ରୀଯା ଯେପରି କାମ୍ପାର ଅନୁସରଣ କରେ, ଅମ୍ବାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଦେବ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଧ୍ୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସେହିରୂପ ଅନୁଗାମୀ । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ଭ୍ରତ୍-ଭକ୍ତିଜନିତ କଷ୍ଟମାନ ମାନସ ପଥରେ ପଡ଼ିଲେ ଲୋତକଥାର କଷ୍ଟ ଅନୁର୍ଦ୍ଦେଶରେ ପ୍ଲାନ ନ ପାଇ ଦରବିଚାଳିତ ଧାରରେ କୋହି ଧାଡ଼ି । ଦନେ ବନବାସ ସମୟରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୃଗ୍ନୀର୍ଥ କର୍ତ୍ତାଗତ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଙ୍କ ଦାର ସୀତାଙ୍କର ପ୍ରହରଣରୂପ ଯିନ୍ଦ୍ରିୟ ବହିଅବ୍ରତ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଅଗମନର ବିଳମ୍ବ ଦେଖି ସୀତାଦେବୀ ବହୁରଗମନର ଛଞ୍ଚା ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭ୍ରତ୍-ଶାଶ୍ଵତ ଗ୍ରହ ହେବା ଦୟରେ ଭୀତ ହୋଇ ତାହା କିଲେ । ବାରଣ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସୀତାଙ୍କର ସୁଗର୍ବ୍ରତ

ଅନୁଗାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ଧ୍ରୁକୋମଳ ପ୍ରାଣକୁ ବିଦି କରିବାକୁ

ଲାଲିଲୁ !! ସୀତାଦେବୀ କହିଲେ, ‘ଜ୍ୟେଷ୍ଠ କେଉଁଥେ ଗଲି ଗଲେ ତୁମେ ମୋତେ ସମ୍ବେଦ କରିବ ଏ ଲକ୍ଷଣରେ ଶାତ୍ରୁ ନାହିଁ—ନା ? !! ହେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ! ତୁ ପର ଭ୍ରତ୍ବକ୍ତ କପାଳରେ ଯେତେବେଳେ ଏ ଶାତ୍ରୁ ଅମ୍ବେମାନେ ଯେ ଏବକାର ଭ୍ରତ୍ବଜମାନଙ୍କ ବିଶାଶ ବାଣୀ, ମର୍ଯ୍ୟାହତ ହେବା, ଏଥରେ ଆଉ ବୈଚିହ୍ୟ କଥଣ ? ତୁ ତୁମ୍ଭର ଅନୁଷ୍ଠାରେ ଥିଲା ମାତୃସମା ସୀତାଦେବାଙ୍କୁ ବାସରେ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା !! ଯାହା ହେଉ, ଲକ୍ଷ୍ମାନ ବଦନରେ ସବୁ ସହ୍ୟ କରି ଦେଖାଇଲେ ଭ୍ରତ୍ବକ୍ତ ହେବାକୁ ଗଲେ କି କି କଷ୍ଟମାନ ଅନ୍ତିମ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଅନୁଜଙ୍କର ଭକ୍ତିଭାଜନ ହେବାକୁ ଗଲେ ଅଗ୍ରଜଙ୍କର କି ପରିମାଣରେ ହୃଦୟବନ୍ଦ୍ରା ଏବଂ ପ୍ରେସ୍ ପ୍ରେସ୍ ଜଳନ, ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଜାବନରେ ତାହା ସୁନ୍ଦରରୂ ପ୍ରଫେଲିତ । ବାତ୍ରିବରେ ଯେଉଁ ଅଗ୍ରଜମାନେ ଅନୁଜଙ୍କ ଯେବା ଗ୍ରହରେ ପଣ୍ଡ, ଏବଂ ଯେବାର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅଭିଭାବ ବର୍ଣ୍ଣରେ ତଦନ୍ତକ ପଢ଼ୁ, ଏତିକ ନହେ—ପୁଣି ଯେ ଅଗ୍ରଜମାନେ ଅନୁଜମାନଙ୍କୁ କୁପରମଣ୍ଡ ଦେବାରେ ନିଜା ଲକ୍ଷ୍ମିତ ବୋଧ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ଅମ୍ବେମାନେ ତାହାଙ୍କ ଏତିକ ମାତ୍ର କହି ନାରବ ରହିବୁ, ଯେ ଯଦି ଅଗ୍ରଜ ପ୍ରାଣ ଦାତା କରିବାର ରଜା ଥାଏ ତେବେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଅନ୍ତିମ ପୁଣି ପୁଣିର ଶୁଣାବଳୀ ଅନସରଣ କରନ୍ତି, ନାତୁବା ଯଦି ଆପ ଅପଦସ୍ତ ହୁଅନ୍ତି, ଥେହଁର ଆପଙ୍କର ଅନୁଜ ଯେ ପରିମାଣରେ ଦାସୀ, ଆପଣ ତଦନ୍ତକ ପରିମାଣରେ ଦାତା ଜାଣିବାକୁ ହେବ । ଅମ୍ବେମାନେ ଦେଖୁଁ, ଯେଉଁ ଗୁହରେ ଅଗ୍ରଜ ପିତୃ ତୁମ୍ଭ ପେଣ୍ଟ ଏବଂ ଚରିଦାନ, ଯେହି ଗୁହରେ ଅନୁଜମାନେ ଦୁଷ୍ଟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରମୁଦ୍ର ପର୍ବତୀର ବଣିତ୍ବିତ । ଧୂତଙ୍କ ପେଣେ ଗୁହ ବିବନ୍ଦ ଇତ୍ୟାଦି ଶୁଣା ଯାଏ, ଏଥର ମୂଳ କାରଣ ଅଗ୍ରଜଙ୍କର ସାମର୍ଥ୍ୟ-ପ୍ଲାନଟା ଏ ଅଗ୍ରଜେତ ଶୁଣମ ନନ୍ଦର ଅଭିବା । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନୁଜ ମାନେ ଯେ ଏକାଦେଲେକେ ଦୋଷମୁକ୍ତ, ସେ କଥା କେବେ କହି ନ ପାରିଲେହେଁ, ଅଗ୍ରଜ ଭଲ ହେଲେ ଅନୁଜମାନେ ସାଧାରଣତଃ ରଲ ହୋଇଥାନ୍ତି, ଏହି କଥା ନିଃନେହିହେଁ କୁହା ଯାଇ ପାରେ । ହେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଥରେ ନେତ୍ର ଭନ୍ଦୁଲନ କର ଗୁହୁଁ, ଥରେ ଏହି ଭ୍ରତ୍-କଳରବ ଆଜ୍ଞାକୁ କର୍ଷ୍ଣ୍ଯତ

କର—ଶୁଣିବ ୧୦ାରେ ତୁମ୍ଭୁ ସେ ଭୃତ୍ୟକ୍ରିୟାକ୍ଷରଣମାତ୍ର ନାହିଁ, ତତ୍ପରିବର୍ତ୍ତେ ‘ଭାଇ ଭଗାର’ ଡାକର ଚଫଳ ପଡ଼ି ଥାଏ ! ଅଜିକାଲି ଭାଇମାନେ ନିଜର ପ୍ରାଣରକ୍ଷା ସକାଶେ ଭଦ୍ର ଲୋକମାନଙ୍କ ଶରଣାଗତ ହେଉଥିଲା !! ପୁଣି ଏହି ଭରତୀୟମାନେ ଏକତାମାନେକ ଜନତା ସ୍ଵାଧୀନତା ସକାଶେ କୋଳାହଳ କରୁଥିଲା !! ଯେଉଁମାନେ ଏ ଘୋରତର ମେୟାଛନ୍ତି ସମୟରେ ସକା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଭୃତ୍ୟକ୍ରିୟାକ୍ଷରଣ ସୁଖସାଜ୍ଜନ୍ୟ, ତାହାଙ୍କର ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନର ଉଦ୍‌ଦେଶ, ଭାବାଙ୍କର ଯତ୍କିନ୍ତି ସ୍ଵାର୍ଥତଥାଗ ଏବଂ ତକ୍କନିତ ଅନନ୍ଦର ଶ୍ରୀ ଦେଖି ମଧ୍ୟ ପରମାର୍ଥ କଳାହରେ ରତ ଥାଇ ଦିନକୁଦଳ ଦୂରଳ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା, ତୁମ୍ଭେ ଥରେ ସେମାନଙ୍କ ବଳ ପ୍ରଦାନ କର । ଏହି ଭାଇର ତୁମ୍ଭିରେ ପୁନର୍ବାର ସ୍ଵର୍ଗଭାବ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣତି ହେଉ ।

ପୁଣି ସୀତାଦେବଙ୍କର ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ ପାତ୍ରବ୍ରତ୍ୟ । ପୁଥିକ-ସମ୍ମନ୍ତରା ସୀତାଙ୍କର ଏହି ପାତ୍ରବ୍ରତ୍ୟ ସକାଶେ ପୁଣି ପ୍ରସ୍ତୁତର ଅନ୍ତର୍ଭାବ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେ କି କଷ୍ଟ ପରମର୍ଥ, ତାହା ଭାବୁକ ପାଠକ ଥରେ କଲ୍ପନା ଚମ୍ପୁରେ ପରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲା । ଧାମଗନ୍ତ ବିଦେହ ରାଜରବନରେ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରାଥମିକ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍‌ଦେଶ, ଅମ୍ବେମ ନେ ଯେତେ-ବେଳେ ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖୁଥିଲୁଁ,—ସେ ପ୍ରାସାଦ ଉଥରେ ଅଗୋହଣ କର ଜନମନୋହାଶ ରମଣୀୟ ରମମୁଣ୍ଡି ନିର୍ମିମେଷ ନାୟନରେ ଦର୍ଶନ କରୁଥିଲା । ତତ୍ପରେ ପଥରେ ଆୟୁ ପର୍ମର୍ମରମଙ୍କର ଭୟ ପ୍ରଦର୍ଶନରେ ସୁକୋମଳ ପ୍ରାଣରେ କି ପ୍ରକଣ୍ଟ ଅଦ୍ୟାତ୍ମଲାଗିଲା ତାହା ଥରେ ମନେ କରନ୍ତୁ; ତଦନ୍ତର ରାଜକନ୍ୟା ସୀତା ଅସେଧାରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ବଧୁ ହେବେ ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ବିଧୁନ୍ତବ ବିଧୁ ଗ୍ରାସ କଲାପନ, ପଢ଼ ବନବାସ ବିଷାଦ-କୀଳମା ବୈଦେହୀଙ୍କର ସେହି ବିଧୁନ୍ତବନରେ ଚିତ୍ତ ପଦ୍ମାରଜନା ! ଏତିକରେ ଶେଷ ନାହିଁ !! ପୁଣି ରକ୍ଷାକାରୀ ବନ୍ଦଶ ସେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣମୟୀ ପ୍ରତିମାକୁ ଗେର କର ଦେଇଗଲା !! କୁତ୍ତି ! ଏତିକ ହେଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତା ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ସୀତା ଦେବୀ ପାତ୍ରବ୍ରତର ଚିରଶ୍ଵାସୀ ପ୍ରମର୍ଦ୍ଦେଶ ପୁଥିକରେ ବନ୍ଦମାନ ରହିବେ, ବୋଧନ୍ତୁ ଏ ରଗବାନ ଅପଣାର ଏହି ଶିଦେଶ୍ୟ ରତାର୍ଥ କରିବା ସକାଶେ ଏକ ଅପୂର୍ବ ଜୀବାର ଅବତରଣ କଲେ । ଅପୋଧୀ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନାନ୍ତେ ପ୍ରକାଶିତ

ସୀତାଦେବଙ୍କର ଚରିତରେ ସନ୍ଦେହାପନ ହେବାରୁ ତାହା-ଙ୍କର ଅଗ୍ନିପରାକ୍ରମ ଥରୁ ହେଲା । ପତ୍ରବ୍ରତା ପାତ୍ରବ୍ରତ୍ୟର ଜୀଳନ୍ତ ପରାକ୍ରମ ଦେଇ ସଦର୍ପରେ ପୁଥିକର ପାପ, ରୂପା, ସନ୍ଦେହାଦ ଉପରେ ପଦାଦାତ କର ବିଶୁଦ୍ଧରୁ କୋଳରେ ପୁନର୍ବୁଦ୍ଧବେଶନ କଲେ । ଏହି ଗଲା କେବଳ ସୀତା-ଚରିତର ବାହାର ଚିତି । ତାହାର ତିତରେ ପ୍ରବେଶ ଲୁର କର ସୀତା ଚରିତ ଅକରରେ ରତ ଖୋଜିଲୁ ଅନ୍ତରଣକାଶଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ହୁଏ ! ଏବଂ ତତ୍ପରିକେ ମୁଦୁଶକ୍ତି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମାତ୍ରକେ ଅପରିଚିତ ହୋଇପାଏ !! ସତ୍ରା ବୁଦ୍ଧିଯାଏ ! ଅବଶେଷରେ ସଞ୍ଜାଲଭାନ୍ଦେ ସୀତା ଚରିତ ଗୋଟିଏ ମାନସିକ-କଲ୍ପନା କି ପ୍ରକୃତ ହବି, ଏହି ବିଷୟରେ ସନ୍ଦେହ ଉପର୍ତ୍ତି ହୁଏ । ଅଜିକାଲି ରମଣୀମାନଙ୍କର ପଢ଼ ସେବାରେ ଔଦ୍‌ବାହୀନ୍ୟ, ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନାଦର, ପୁଣି ପ୍ଲାନେ ପଢ଼ ପର୍ମିକର ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵ-ସୁଦିଶ ଶୁଣି କେହିଁ ସୁଧା ନିଃସନ୍ଧାନ ଚିତ୍ରରେ କହି ପାର ବ ଯେ, ଯେ ଅଯୋଧ୍ୟ ରମ-ସୀତାଙ୍କର ଆବାସ ପ୍ଲାନ ଥିଲ, ତାହା ଭାବରକର ଉତ୍ତରରେ ପ୍ରବାହିତ ସର୍ପ ନିପାର ଅଙ୍ଗସ୍ତିତ ? ରାବଣ ଯେତେବେଳେ ଝନ୍ଦଜାଲିକ ଉପାୟରେ ଛାନ ରମ ମୟ ଅଶୋକବନରେ ବନ୍ଦିତା ବୈଦେହୀଙ୍କର ପଞ୍ଚମୁକ୍ତ କଲେ, ପତ୍ରବ୍ରତା ପ୍ରଥମେ ସଞ୍ଜାଲଭାନ୍ଦ ହୋଇ ଗଲେ । ପୁଣି କୌଣସି ରଣୀ ଦ୍ଵାରା ସତ୍ୟ ପଣ୍ଡା ଜାଣିପାର ସଞ୍ଜାଲଭାନ୍ଦ କଲେ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ରମକର ମୃତ୍ୟ ସଂବାଦରେ ପ୍ରଥମେ କିଧିମା ହୋଇ ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କାହିଁକି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ ନ କଲେ, ଏହି ଅନୁତ୍ତାପାନଳ ତାହାଙ୍କୁ ଦିହବାକୁ ଲାଗିଲା ! ଧନ୍ୟ ପାତ୍ରବ୍ରତ୍ୟ ! ଧନ୍ୟ ପତ୍ରବ୍ରତା ସୀତା !! ସମ୍ମୁଦ୍ର ପ୍ରକଳିତ ଗୋଟାଏ କଥା ଶୁଣି ହାସ୍ୟ ସମ୍ବରଣ କର ହୁଏ ନାହିଁ । ଦୁଃଖ ମଧ୍ୟ ହୁଏ; ସୀତା ଦେବୀ ଏତେ କଷ୍ଟ ସହିଥିଲେ, ପାତ୍ରବ୍ରତା ତାହାଙ୍କର ଅମ୍ବିମାଂଧକୁ ଜର୍ଜରୁତ କରିଥିଲୁ ସତ୍ୟ ରାଜମୟାନେ ଅପଣା କିନ୍ତୁ ‘ସୀତା’ ନାମରେ ଅଭିଭବ କରିବେ ନାହିଁ ! କେବଳ ଅନୁଭବ ମାଦେହିଁ ଜାଣନ୍ତି ଯେ, ସତ ବରହରେ ଯେ ସୁଖର ସ୍ଵର୍ଗ ମଧ୍ୟ ଦେଖି ପାରନ୍ତି, ନାହିଁ । ସତରଂ ବୈଦେହୀଙ୍କର ସେହି ଦୂର୍ଦେଖ କଷ୍ଟ ସତ୍ରେ ଯେ କି ସଜ୍ଜର ପ୍ରସ୍ତର ହୃଦୟରେଣ୍ଟ ଆସ୍ତି କରି ପକାଇ ଥିଲା, ମୁଁ ଯଦି ସୁଦାମ ତିବକର ହୋଇଥାନ୍ତି, ତାହାରୁ

ଦେଲେ ଏଣିକି ସମୟେ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତେ “ମେ ର କନ୍ଥା ପାତରୁଚିତ୍ୟ ଜନିତ କଷ୍ଟମନ ପାଉ ପହକେ, ତଜ୍ଜ୍ଞନତ ସଖେରୁ ବହୁତ ନ ହେଉ ।” ତାହାହେଲେ ‘ସୀତା’ ନାମ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରିୟମ କରଇ ଦେଇ ପାରନ୍ତି । ଯାହାହେଉ, ଭାବୁଳ ପାଠକ, ଆଧିନ ଥରେ ଏ ଚିତ୍ର ମୂଳଦୟପଠରେ ଅଙ୍ଗନ କରନ୍ତୁ— ଥରେ କରୁନାର ଯଥାଧ ଶତ୍ରୁ ପ୍ରସ୍ତୋଗ କରନ୍ତୁ ଦେଖିବେ ଶୀତା ସେହି ଅନନ୍ତ କଷ୍ଟ ମଧ୍ୟରେ ସେହି ଅସୀମ ସମ୍ପାଦ ମରୁ ପ୍ରଦେଶରେ କିପରି ଖଣ୍ଡିଏ ସଖେର ଓୟେସିମ୍ ପାଇ ନିଜ ଜୀବନକୁ ଧନ୍ୟ କରି ଯାଇଥରୁନ୍ତି ! ହେ ଭାରତୀୟ ମହିଳା-ମନ୍ଦିଳ ! ଆଧିନାନେ ସୀତାଦେଶଙ୍କର ଦେଖା ଚରିତ ଅନୁଭବଣ କରି, ତାହାଙ୍କପର ସମ୍ପାଦ ସାଗରର ଉତ୍ତାଳ-ତରଙ୍ଗମାଳା ସହ୍ୟ କରି, ତାହାଙ୍କପର ପତି ନମିତ୍ର ସମଗ୍ର ଭୋଗାକାଷ୍ଟ୍ରା ପରିଚ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ପତି ସେବାରେ ବୃତ୍ତ ହୋଇ ଏହି ମର ସମାରରେ ଅମର ହୃଥନ୍ତୁ ଏତିକି ଅମୂଳନକର ଅନୁରକ୍ତ ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଅମ୍ଭୋମାନେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପ୍ରଜାବାସନ୍ଧାନ-ପ୍ରସଙ୍ଗର ଅବତାରଣା କରିରୁଁ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯେଉଁ ପ୍ରଜାବାସନ୍ଧାନ ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି ତାହା ସହ୍ୟତମ ଦେଶ ମହାଦେଶର ଇତିହାସରେ ସୁନ୍ଦର କୁଣ୍ଡପି ଦେଖା ଯାଏ ନାହିଁ । ଅଲେକ୍‌ଜେନ୍ଟ୍ରେ କୁଷତ୍ତୁ ଅକବର କୁଷତ୍ତୁ, ନେପୋଲିୟନ କୁଷତ୍ତୁ, ଏଲିଜାବେଥ କୁଷତ୍ତୁ ଏପରି ପ୍ରଜାବସଳ ମୂର୍ତ୍ତି ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟତ ଦେଖା ଯାଏ କି ? ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପ୍ରଜାବାସନ୍ଧାନ ନିକଟରେ ପୃଥିବୀର ଭୂତ, ବର୍ତ୍ତମାନ, ଭବିଷ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୀ ନିତ୍ୟସ୍ଵର୍ଗ ନୁହନ୍ତି କି ? ଅଲେକ୍‌ଜେନ୍ଟ୍ରେ, ଅକବର ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରଜାରଙ୍ଗକ ସମ୍ରାଟମାନଙ୍କ କଥା ଦୂରେ ଥାଉ, ଧର୍ମବାର ଯୁଦ୍ଧବ୍ରିତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ବିଷୟରେ ଦାଶରଥଙ୍କ ନିକଟରେ ପରିପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଆପନ୍ତୁ, ପାଠକବର୍ଗ, ଥରେ ସେହିଷ୍ଵଦ୍ଵର ଅଗନ୍ତର ଚିତ୍ର ଶତ୍ରୁକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ଧରି ଅଗ୍ରଯର ହେବା । ଦାର୍ଢିକାଳ ପଦ୍ମବିରହରେ ବିରହାନ୍ତର ହୋଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅବଶେଷରେ ଶୀତାଙ୍କର ରାଶକଟ୍ଟିକ ଅପହୁତ ହେବାର ଏବଂ ଅଶୋକ ବନରେ ଥିବାର ସମ୍ବାଦ ଯାଇଲେ । ପ୍ରବଳ ପରିହାନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧପତି ରାଶକ ଦହିତ ଘୋରତର ଯୁଦ୍ଧ କର ନିଜର କୁଣ୍ଡପି ପୁନର୍ଲାଭ କଲେ । କବି କାଳଦାସ ରାମବାନଶରେ କଥରେ କହିଥିଲୁ ଯେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପରିପ୍ରକାଶରେ କରିବାର ନ ଥିଲେହେଁ ପ୍ରତିଶେଷ ପ୍ରଦେଶ କରିବା ନମିତ୍ର ଦଂଶନ କରେ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପେହିମା ରାଶକ ତାହାର ଦୁସ୍ତିତାର ଉପଯୁକ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ର ଦେବା ସକାଳେ ତାହାକୁ ସମ୍ମଳେ ବିନାଶ କଲେ, ଶୀତା ପ୍ରାସି ତାହାଙ୍କେ ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ ପୁଣି କବିବର ଅନ୍ତର୍ଭାବ ଗୋଟିଏ କଥା କହ ଜାନକୀ-ଭକ୍ତିର ମର୍ମରେ ଅବ୍ୟାପ କରିଥିଲୁନ୍ତି । ତାହା ଏହି ଯେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଶୀତାଙ୍କୁ ରହିଥିଲୁ ଲାଲମା ପରିତୁ କରିବା ସକାଶ ପାଣିଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । କବିବରଙ୍କୁ ଭକ୍ତମାନେ ଯାହା କହିଲେ ସୁନ୍ଦର ଜାନକୀ-ଭକ୍ତମାନେ ଏକ ସମକଣରେ ସୀତାର କରିବେ, ଯେ ଏହି କଥା କହ କବି ବର ଏକ ଦିଗରେ ଯେପରି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ସାର୍ଥିତ୍ୟାଗରେ ଅବମାନନା କରିଥିଲୁନ୍ତି, ଅପର ଦିଗରେ ସୀତାର ଉପରେ ଗୋଟାଏ ଭୟନକ କଟାଯିପାଇ କରିଥିଲୁନ୍ତି । ଶୀ ଜାତ ଏତିକି କଥା ରୁହିଲେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବେ ଯେ ଏହି କଥା ଦ୍ୱାରା ତାହାଙ୍କର କିଛି କିମ୍ବା ହୋଇନାହିଁ, ପରନ୍ତ କବିର ନିଜ ମାନସିକ ଦୂରବନ୍ଧୁ ଲୋକ ସମୟରେ ଦେଖାଇ ରୁହିଲୁ ତାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲୁନ୍ତି । ଯାହାହେଉ ପାଠକେ ଧୀର ମନରେ ଏହାର ବିଗ୍ରହ କରି ମୋର ଯଦି କୌଣସି ଧୃଷ୍ଟିଦ୍ୱାରା ହୋଇଥାଏ ନିଜ ଶୁଣରେ କ୍ଷମା କରିବେ । ଅମ୍ଭୋମାନ କବିଙ୍କର କଥା ଉପେକ୍ଷା କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ରମାଯଣର ଅନ୍ୟାୟ ହେଲୁଁ । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଶୀତା ଦେଖା ଅଶୋକବନର ବାହାର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଅଗ୍ନି ପରାମା ଦେଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହାଙ୍କର ରିହିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶାର୍ଦ୍ଦୀ ହୋଇ ସମ୍ମିକ ଅପେ ଧାରୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ସବାଦ ନ ନେଲେ ବିଦ୍ୟା ନାହିଁ । ଦିନେ ଗୋଟିଏ ରବରୁ ଦ୍ଵିତୀୟ ପ୍ରାସାଦ ଉପରେ ନେଇ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ସମ୍ମନରେ ସ୍ରୀ କଲେ । ରବର କହିଲୁ “ପ୍ରଜାମାନେ ସମସ୍ତ ବିଷୟରେ ଆଖି ଶକ୍ତି ଠାରୁ ଅର୍ଥରେ ଅନୁରାଗ ଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ରବର କାଶାରର ବନମା ଶୀତାଙ୍କର ପୁନର୍ଗ୍ରହଣରେ ତାହାଙ୍କର ରିହିରେ ଉପରେ କୈକି-ଏ ବିରକ୍ତିର ଦେଖା ଯାଉଥିବୁ ।” ଏହି କଥା ଶୁଣୁଁ ନ ଶୁଣୁଁ ରମାଭ୍ୟାବାନଙ୍କ ସହିତରେ ପରମର୍ଶ କରି ଗୋଟିଏ ନିଷ୍ଠ କର୍ମ ସମ୍ବାଦନ କଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପ୍ରଜାବାସନ୍ଧାନର କି-

କୁଳ 'ନିଷ୍ଠୁର' ବା କିପରି କହିବା ? ଅମ୍ବାନଙ୍କର ଧାରରେ ଏପରି ପ୍ରଜାବାସ୍ତ୍ରଜୀର ଧାରଣା ହୁଏ କି ? .. 'ହା କେବେ ଦେଖିଥିଲୁ, ନା କର୍ତ୍ତା କେବେ ଶୁଣି ଶୁଣ୍ୟକ ରଜାଶାପନାର୍ଯ୍ୟ ଅମ୍ବେମାନେ ସେ ପ୍ରକାରି କଲୁନା କିପରି କରିବୁ ? ଯାହାହେଉ, ରମଚନ୍ଦ୍ର ଶେ କଲକିତ ହେବା ଭୟରେ ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ର କାରଣ ଅପନୋଦନ କରିବାକୁ ଦୃଢ଼ିଷ୍ଠକଲୁ ହୋଇ ଛି ଜାନୀକୀଙ୍କୁ ଗଣା ନମର ପରିପାରରେ ଶତବାର ଦିଲେ ! ଏହି ଅଞ୍ଜାବହନ କରିବାର ଭାର ପୁଣି ସୀତା କର ପୁଣି ସମ "ଅଞ୍ଜାବହ ଶୌମିଷି ରଥୀ'ଙ୍କ ଉପରେ !! ବିଧର ବିଧାନ !! ଏହା ଦୁରୁଷ, ଅତ ଦୁରୁଷ !!! ଶ ପାଠକ ମନେ ଜାଣନ୍ତି, ସୀତା ଦେବୀ ବାଲ୍ମୀକି ର ଥାର ଲବ କୁଣି ନାମକ ଯମନ ପୁନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ପ୍ରସବ । ରମଙ୍କର ଅଶ୍ଵମେଧ ଯଙ୍କ ସମୟରେ ଭ୍ରାତୃଭ୍ରାତା ଅଦମ୍ୟ ର ପହଞ୍ଚ ଅଶ୍ଵ ଧର ଜାନକୀଙ୍କର ସତରବାନା ଉତ୍ତାର ନ । ରମଚନ୍ଦ୍ର ପରଜାୟ ସୀକାର କଲେ । ସର ମଧ୍ୟରେ ଜାଗ୍ରଣୀତି ରାମାୟଣ ଗାନରେ ବାଲକଦ୍ଵାର୍ଯ୍ୟ ସମସ୍ତ ସଭାସଦ୍ୱାର୍ଯ୍ୟ କର ପକାଇଲେ । ରମଚନ୍ଦ୍ର ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜ ପୁଣି ସମେହ କର ପରିଚୟ ପ୍ରହଣ କଲେ । ପରିଶେଷରେ ମେହ ହୂର ହେଲା । ଏବେ ବ.ଲ୍ଲୀକ ସମ୍ବନ୍ଧ ସୀତା-ପୁନର୍ଗ୍ରହଣ କରିବା ସକାଶେ ରମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ । ରମଚନ୍ଦ୍ର ସେତେବେଳେ ସ୍ତରା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ ଭାର ଅର୍ପଣ କଲେ । ବାଲ୍ମୀକି ମୁନି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଦୂପି ବିଧାତ କରିବାର ଭାର ପ୍ରହଣ କଲେ । ଅଯୋ-

ଗୋଟିଏ ନିରାଟ ସର ଆହୁତ ହେଲା । ସେଠାରେ ର ସୀତାକର ପାତର୍ବ୍ୟାଣ ଏବଂ ସତର ବିଷୟ ବୁଝାଇ ମୁଣ୍ଡିଲେ କହିଲେ ତେବେ "ରମଚନ୍ଦ୍ର ସୀତାଙ୍କୁ ପୁନି କରନ୍ତୁ ।" ଲିଙ୍ଗୁକୁଷ୍ମଦ୍ଵାରା, ସନ୍ଦର୍ଭ ଚିତ୍ତ ଲୋକଙ୍କର ଚିରକାଳ ଏ ପୁଅବାରେ ମନ୍ଦିର । ସୁତରା ଅନେକ ଅନ୍ତର ଲିଙ୍ଗରେ ଦେଖାଇବାକୁ ସୁହି କଲେ ନାହିଁ । କୁରୁକୁ ଅବସ୍ଥା ଟିକିଏ ଦ୍ଵର୍ଷମାନ ପାଠକମାନଙ୍କୁ କହିବା । ଯାହାଙ୍କୁ ପରକାଷ୍ଟା ଏହଠାରେ ଦେଖନ୍ତି । ବିଦ୍ୟୁତ ଶାଖରେ ସୁନ୍ଦରିଣୀ, ରଷ୍ମି ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଠାରେ ସମ୍ବନ୍ଧକ ନାନ୍ଦାତି, ପୁଣି ବାଲ୍ମୀକି ମୁନଙ୍କର ବିଶେଷ ଅନୁଭାତ

ରମଚନ୍ଦ୍ର ଅଜି ସୁନ୍ଦରଙ୍କର କେହି ନୁହନ୍ତି, ଅଜି ଗୁରୁଜିନ୍-କର କଥା ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁ, କେବଳ ଏକମାତ୍ରଙ୍କ୍ୟ ପ୍ରଜାବାସ୍ତ୍ର ଉପରେ !! ସୁତରା ପ୍ରଜାମାନେ ଯାହା କହିବେ ତାହାହିଁ କରଣୀୟ ବୋଲି ରମଚନ୍ଦ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ କଥଣ କହିଲେ ? ତିର ସନ୍ଦର୍ଭ, ଦୁରୁରିଦ, 'ଆତ୍ମବିତ ମନ୍ୟରେ ଜଗତ୍' ସତ୍ୟ-ପାଳକ କେତେ ଶୁଦ୍ଧିଏ ପ୍ରଜା ସୀତାଙ୍କର ପୁନର୍ବାର ପରିଷା ଗ୍ରହଣ ସକାଶେ ଅଭିମତ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ରମଚନ୍ଦ୍ର କଥଣ ଏତେବେଳେ ସଭାରେ ସୀତାଙ୍କର ପରିଷା ପରିଷା କରିବାର ସମୟରେ ଯେ ପ୍ରଜାରଙ୍ଗନ ନିମିତ୍ତ ପଚୀଙ୍କୁ ବନବାସ ଦେଲେ, ଅଜି ପୁଣି ସେହି ପ୍ରଜାରଙ୍ଗନ ନିମିତ୍ତ ପରାମା ଗ୍ରହଣ କରିବେ, ଏଥରେ ଥର ବୈଚିଦ୍ୟ କଥଣ ? କିନ୍ତୁ ସୀତାଦେବୀ ସେତେବେଳେ କଥଣ କହିଲେ ଉତ୍ତର ରମ ଚିତ୍ତର ମଂକି କିତପ୍ପୁ ଉପହାର ନଦେଇ ରହିପାରୁ ନାହିଁ । ଅଗ୍ନିପଣ୍ୟ ପ୍ରଦାନୋଦ୍ୟତା ସୀତା ସକରୁଣ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ ;—

"ଯଥାହଂ ରାଘବାଦନ୍ୟ ମନସାପି ନ ଚନ୍ଦ୍ରଯେ ।
ତଥା ମେ ମାଧ୍ୟମ ଦେବୀ ବିବରଂ ଦାତୁମର୍ହତ ॥
ମନସା କରଣା ବାହୁ ଯଥା ରମଂ ସମର୍ପ୍ୟେ ।
ତଥା ମେ ମାଧ୍ୟମ ଦେବୀ ବିବରଂ ଦାତୁମର୍ହତ ।
ଯଥେତେ ତେ ଧତ୍ୟନ୍ତୁ ମେ ବେଦ୍ବୁ ରମାଚିପରଂ ନ କ ।
ତଥା ମେ ମାଧ୍ୟମ ଦେବୀ ବିବରଂ ଦାତୁମର୍ହତ ॥"

ସୀତାଙ୍କୁ ମାଧ୍ୟମ ଦେବୀ ପ୍ରହଣ କଲେ । କିନ୍ତୁ ରମଙ୍କ ସହିତରେ ଭାରତ ସେହି ଦିନରୁ କାନ୍ଦ ଅସୁଅଛି । କେବେ ଯେ ସୀତା-କରିଷ୍ଟରେ ସମେହାରେଧ-ପାପର ପ୍ରାୟସ୍ତିତ୍ର ହେବ ଏବଂ ଦିନନ୍ତର ଦିନୁକାତିରୁ ମୁଖୋଚ୍ଛୁଲ ହେବ ତାହା ଭଗବାନହିଁ ଜାଣନ୍ତି । ସେ ପ୍ରଜାବାସ୍ତ୍ର ଆତ୍ମ ନାହିଁ । ସେ ରମ ନାହାନ୍ତି—ସେ ଅଯୋଧ୍ୟା ମନ୍ଦ ନାହିଁ !

ଅମ୍ବେମାନେ ଲକ୍ଷ୍ୟଙ୍କର ଭ୍ରାତୃଭ୍ରାତା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ତାହାଙ୍କର ସ୍ଵାର୍ଥତ୍ୟାଗର ଅଭ୍ୟାସ ଦେଇ ସ୍ଥଳେହେଁ ଟିକିଏ ସଧିନ ଭାବରେ ତାହାଙ୍କର ସ୍ଵାର୍ଥତ୍ୟାଗର କଥା ଅଲୋଚନା କରିବାକୁ ହେବ । କାଳ ପୁରୁଷ ରମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସହିତ କଥା ବାହ୍ରୀ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ରମଙ୍କୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରଇ ନେବେ ଯେ ମେମାନଙ୍କର କଥାବାହ୍ରୀ ସମୟରେ ଯେ କେହି ଭ୍ରାତୁ-

ହେବେ, ତାହାକୁ ପ୍ରାଣଧର୍ଜନ କରିବାକୁ ଦେବ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପେର୍ହ ଶୁଣରେ କାଳପୁରୁଷଙ୍କ ସହିତରେ କଥାବାର୍ତ୍ତ କରିବେ, ଯେହ ଶୁଣରେ ଦ୍ୱାରରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଵରୂପ ନୟକୁ ହୋଇ ରହିଲେ । କିନ୍ତୁ ବିଧର କି ବିଜମନା । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ କୋଧନର୍ମୟତ ଦୂର୍ବାସାମୁନ ଦ୍ୱାରମ୍ଭ ୧ କୋଧନର୍ମନ ସ୍ଵରେ ରାମଦର୍ଶନାଭିଲାଶୀ ହୋଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ କହୁଁ ଅଛନ୍ତି—“ଶାପଂ ଦାସମିକାକୁସ୍ତ ରାମଂ ଯଦି ନ ଦର୍ଶ୍ୟେ ! ଭୟନକ ବିଦଦି ? କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟମୂଳ ରାମନୁଜ ଅବଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ମୀମାଂସରେ ଉପନ୍ନ ହେଲେ ! ଯଦି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାକିବାକୁ ବା ସବାଦ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଯାଆନ୍ତି, ତେବେ ତାଳ ପୁରୁଷଙ୍କର ପ୍ରତିଜ୍ଞାନୁପାୟୀ ଯେ ନଜିର ପ୍ରାଣ ବଳଦେବେ । ଯଦି ଦୂର୍ବାସାଙ୍କର କଥା ଅବମାନନା କରନ୍ତି, ତେବେ ରଘୁବାଣ ଏକାବେଳକେ ଧ୍ୟେ ପ୍ରାପୁହେବ । ସ୍ଵତରଂ ଯେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସବାଦ ଦେଇ ସରୟ ଜଳରେ ଆତ୍ମବିର୍ଜନକର ସାର୍ଥତ୍ୟାଗର ଯେଉଁ ଦିକ୍ଷାନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତେ ଦେଖାଇ ଯାଇ ଅଛନ୍ତି ଅଜ୍ଞ ଭାରତର ଅବସ୍ଥା ଦେଖିଲେ ଏହଦେଶ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ପ୍ରିୟ ରୂପିଥିଲା ବୋଲି କିଏ କହିବା ?

ରମରଜନ୍ୟର ଲୋକଙ୍କର ଦୃଢ଼ଧାରଣା ବାଜାର ପାପରେ ରଜ୍ୟର କଷତି, ଅଜିକାଲ ଲୋକେ ଏପରିକଥା ଶୁଣିଲେ ତାଳମାର ଉତ୍ତାଇଦେବେ । ଯାହାହେଉ ରାମ-ରଜ୍ୟ ଯେ କପର ପର୍ଦା ପାପଶନ୍ୟଥିଲ ଅମ୍ବେମାନେ ତାହାର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ନିରାଶନ ଦେଇ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଯେହ ଫଣକରେ ଦୃଢ଼ ଧାରଣା କରଇ ଦେବୁଁ । ଯତ୍ତର କୌଣସି ମୁକ୍ତାନରେ ଟିକିଏ ଅତ୍ୟଥ ହୋଇ ଗଲେ ଯେପରି ତତ୍କଷଣାତ୍ର ତାହାର ଗତ ବନ୍ଦହୋଇ ଯାଏ, ରମରଜନ୍ୟର ଯେ କୌଣସି ଅଶରେ କିଛି ପାପାବରଣ ହେଉଥିଲେ ସମ୍ର ଦେଶକୁ ତାହାର ବର୍ଷମୟଫଳ ଭୋଗକରିବାକୁ ହେଉଥିଲା । ଏହାହିଁ ସତ୍ୟ ! ଏହାହିଁ ତିରନ୍ତନ ସତ୍ୟ ! ଯେ ମାନିଲେ ତାକୁ ଠାକୁର, ଯେ ନ ମାନିଲେ ତାଙ୍କୁ କୁକୁର !! କିନ୍ତୁ ଶୁଧାମୟ ବା ବିଷମୟ ଫଳଦ୍ରୋଗ ହସ୍ତରୁ କେହି ରକ୍ଷା ପାଇ ପରିବେଳାହିଁ । କର୍ମଫଳ ସମସ୍ତଙ୍କୁଁ ହେଲ କରିବାକୁ ହେଲେ ରମରଜନ୍ୟର ଲୋକଙ୍କର ଦାର୍ଯ୍ୟ ଆୟ ଏବଂ ଦାର୍ଯ୍ୟ କଥାକର କଥା ଗାହା ଶୁଣାଯାଏ, ତାହାକୁ ଅଳୀକ ମନେ

କରିବାର କୌଣସି କାରଣନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆବଶ୍ୟକ ବାଇଗଣ ଗରୁକୁ ଅକୁଡ଼ି ଚାଇଲ ରଳ ଏବଂ ବର୍ଷମ ଏ ପରମାୟ ବିଶିଷ୍ଟ ମନୁଷ୍ୟ ମାନଙ୍କୁ କୁହାଯାଇଲା ପୂର୍ବର କଥା—(ନ ଦେଖିବା କଥା) ମହଜରେ ବିଶାଖା ବିମର୍ଶନ୍ୟର ପାପ ଶୂନ୍ୟତାର ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଏବଂ

ଥରେ ଅଧୋଧାରେ ଗୋଟିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାଳକ ଟେ ବପ୍ତାରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲା । ହୃଦ ପୁଷ୍ଟ ପିତା ମୃତ କୋତରେ ଧେନ ହୃଦୟ ନିଦାରକ ସ୍ଵର୍ଗରେ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏବଂ ‘ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଶାସନ ବିଷ ଅଣଟ’ ଏହି କଥା ଦୋଷାକାରୀ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅଜିକା ବଜନ୍ୟବର୍ଗ ହେଉଥିଲେ କଥା କରିଥାନେ ପହଜେ ! ଅନୁମେୟ ! କିନ୍ତୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପର୍ବତୀରେ ତାହାଙ୍କର ଦ୍ୱାରା ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଶାନ୍ତିନା ଟିକିଏ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ କହିଲେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ହୃଦୟର ଉପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶାଖୀ । ସ୍ଵତରଂ ବ୍ରାହ୍ମଣ ମରଣ କେବଳ ଯନ୍ତ୍ରେବତାଙ୍କର ଦୋଷ ଜନିତ ପ୍ରିୟ ତାହାଙ୍କ ବରୁକରେ ଅତ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧୂରଣ କର ଗମନେ ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଅକାଶ ବାଣୀ ହେଲା “

ଶୁଦ୍ଧ ଶାସ୍ତ୍ରବିରେଧୀ ହୋଇ ତୁମ୍ଭ ବଳ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଜଳିବାରୁ ଏହି ଅମଙ୍ଗଳ ବିଶିଷ୍ଟି !” ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତରୁ ପ୍ରକଳ୍ପକଯାନରେ ଚଢି ଯେହ ଶୁଦ୍ଧର ଅନ୍ତେଷ୍ଟରେ ହେଲେ । ଦୟିତ ଦେଶରେ ଅସି ଦେଖିଲେ ଯେ ନାମରେ ଜଣେ ଶୁଦ୍ଧ ଦର୍ଶପଦ ଏବଂ ନତ ମସ୍ତ୍ରକ ତିଷ୍ଠୟା କରୁଥିଲୁ ତାହାର ଶୁଦ୍ଧରୁଙ୍କି ଧୂମ୍ରାବାତରେ ଜଳିବାରୁ ଥିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତତ୍କଷଣାତ୍ର ତାହାର ଶିକଳେ । ତାହାଙ୍କ ରାଜରବନ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନର ବ୍ରାହ୍ମଣ ତତ୍ତ୍ଵାବିତ ହୋଇଥିଲା ! ରଙ୍ଗକୁ ପାଠକ ବର୍ଣ୍ଣ ! ରଙ୍ଗକୁ ଭାଷାର ସାହାମ୍ୟର ଅଜ୍ଞନାଙ୍କେରୁ ପୁଥିବାର ଉତ୍ସବାର ଅନ୍ତମାଙ୍କେରୁ କରିବଳ ଏପରି ପାପଶନ୍ୟଥିଲା ରଜ୍ୟର ତୁଳନା କୌଣସି ପ୍ରାଣରେ ଅଛ କି ? ଅମ୍ବେମାନେ ଅଲୁଜ୍ଜାନବ୍ରାହ୍ମ ଯାହା ଯେଥିରେ ନିଃଶବ୍ଦ ତିର୍ଯ୍ୟକେ ଦୃଢ଼ବିବୁ କହି ପ୍ରାଣି ରମରଜନ୍ୟ, ତାହାର ଏ ପୁଥିବା ଦେଖି ନାହିଁ, ଦେଖି ନାହିଁ ଅଥବା ଦେଖି ନାହିଁ ।

ଟିକିଏ ଦାର୍ଢତର ହୋଇଗଲା । ରମରଜନ୍କ ବା ର ଶର୍ଵର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ସଂଖ୍ୟାଙ୍କନ୍ ସହିତରେ ଅଧିନିକ କଳନା କରିବାକୁ ଚାଲିଲ ଆକାଶ ପାତାଳ ପ୍ରଦେହ ମାତ୍ର ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ହେବ ନାହିଁ । ପ୍ରବନ୍ଧର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାମାଜିକ ଛବି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସମ୍ମରଣେ ଧରି ଜୀବନ ଅଗ୍ରସର ହେବା । ଅମୁମାନଙ୍କ ନିକଟରେ କୌଣସି ଗାର ଅର୍ଥ ସେହି ବିଷୟକୁ ସମ୍ବଲ୍ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲୁହା । ଅମ୍ବେମାନେ ବାସ୍ତବକ ଯଦି ରମେଶନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଭ୍ରାତୃତକ୍ତି ଏବଂ ସୀତାଙ୍କର ପତିତତକ୍ତିର ବା ପାଇଁ ତୀକ୍ ତୀକ୍ ଅଭିଜାତୀ ହୋଇ ଥାଉଁ, ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍ ସୀତାଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜା କଲେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କି ନାହିଁ, ଅମ୍ବେମାନେ ତତ୍ତ୍ଵରୀ କେବଳ ଅମ୍ବୁକରି ମାତ୍ର । କିନ୍ତୁ ଯଦି ରମଙ୍କ ପର, ପିତାଙ୍କର ଦୀର୍ଘ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଭ୍ରାତୃତକ୍ତ ହେଉଁ, ଏବଂ ସୀତାଙ୍କ ପତତ୍ରାଣା ହେଉଁ, ତେବେ ହେ ପାଠକ ପାଠିକା !

ପୁନର୍ବାର ଫେର ଅସିବ । ଏବଂ ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଲେ ରମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପର ପ୍ରଜାନାଶଳ ରଜାର ଯୋଗ୍ୟ ପାରିବୁ । ଏ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଅହୁର ଅନେକ କଥା ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପ୍ରବନ୍ଧର ଦର୍ଶକା ଉପରେ ନିରସ

ହେଲି ପଥ୍ୟ, ପରଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ସମ୍ବୋଚିତ କଥା ନ କହି ପ୍ରବନ୍ଧର ଉପରେ କର ପାରିବୁ ନାହିଁ । ଅପଣମାନଙ୍କ କହିଅଛି ଯେ ଲବକୁଣ୍ଡଳ ଅନ୍ତରେ ସମଗ୍ର ଅଯୋଧ୍ୟା ମୁଣ୍ଡ ହୋଇ ଗଲା ଏବଂ ସେମାନେ ଅଯାଧାରଣ ବରହ ପ୍ରଭାଗରେ ରମଙ୍କ ପର ଭାରତ ସମ୍ରାଟ୍ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଞ୍ଚିତାରଣ କର ପାରିଥିଲେ ! ! ଏହି କଥାଟି ଅନ୍ତରେ ଗବେଷଣାର ବିଷୟ । ଟିକିଏ ଅନୁଷ୍ଠାନକ କଲେ ସହଜେ ବୁଝି ପାରିବେ ଯେ, ଯେ ଅଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟରେ ଲବକୁଣ୍ଡ ରମଚନ୍ଦ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମୀଦି ମହାଶରମାନଙ୍କ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ, ଯେ ଅଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟରେ ସମଗ୍ର ଭାରତ ତାହାଙ୍କର କର କବଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା, ଯେ ଅଷ୍ଟ ଶୈଶବାବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କୁ ପର୍ମି ଯୌବନର ବର୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା, ଯେହି ଅଷ୍ଟ ଶ୍ରୀକର ନାମ ବ୍ରତ୍ରାର୍ଥ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ରୀ ! ! ଦୁଃଖର ବିଷୟ ପ୍ରବନ୍ଧର ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ ଅମ୍ବେମାନେ ଭରତକର ଅଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟନକ ଭ୍ରାତୃତକ୍ତି ଏବଂ ଉମ୍ମିଳାଙ୍କର ଅର୍ଦ୍ଧକୁତ ଅବସ୍ଥାରେ ଅବସ୍ଥାତ ପତି ତକ୍ତିର ଉଲ୍ଲେଖ କର ପାରିଲୁ ନାହିଁ । ପାଠକ ପାଠିକାମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ରମ ରାଜନ୍ତର ଚିତ୍ର ହୃଦୟପଟରେ ଅଳିତ କରି ଧନ୍ୟ ହେଉନ୍ତୁ ଏତକି ବାହୁନୀଯ ।

ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଘେନ ପ୍ରତି

ମୂଲ୍ୟତ୍ୱାବ୍ଦୀ ।

ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥିବା ବାହ ଓଳିଲ କଟକ	ଟ ୨୯୯	ଗ୍ରେନ୍ଡ୍ ରାମଲୁଷ୍ଟ୍ ମିଶ୍ର	ଗଜିନ୍ଦ୍ରଶୋଧନ ଟ ୧୩
„ ଲକ୍ଷ୍ମୀଚନ୍ଦ୍ର ଧମନ୍ତ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ	ଗୋରାର୍ଥି	” ଗୋପୀନାଥ ବଳଶ୍ଵର	ସାନଖେମୁଦ୍ର ଟ ୧୫
„ ଶ୍ରୀପ୍ରଣ୍ଣା ବି. ଏ.	ଶାର୍ମିଳ	” ବନମାଳୀ ପାଠୀ (ଶ୍ରୀ)	ପୁଜାମାର ଟ ୧୬
„ ବିଶ୍ଵାସ ବିବେଶ	ଅଳ୍ପଶ୍ଵରୀ	” ଶ୍ରୀପ୍ରଣ୍ଣା	”
„ ସୁଧିଶ୍ଵର କର	ତୁଡ଼ିକିଆ	” ବାଳମୁକୁନ୍ଦ ସାମନ୍ତରୟ	କଟକ
„ କର୍ମଚନ୍ଦ୍ର ପରତା	କଟିବଟା	” ରମାକାନ୍ତ ମିଶ୍ର	ବିଦ୍ରଶ
„ ଦରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦାସ ମହାପାତ୍ର	କଲେଶ୍ଵର	” ଶତୀନାଥ ଦାସ (ଶ୍ରୀ)	ବାଲେଶ୍ଵର ଟ ୧୭
„ ବୈଶ୍ଵବିରଣ ମିଶ୍ର	ମିଶ୍ରତା	” ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ ଗୌଧ୍ୟ	କଟକ
„ ପାତିବାସ ପ୍ରଧାନ (ଶ୍ରୀ)	ଦଶପଞ୍ଜୀ	” ପ୍ରବୋଧଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ	”
„ ପ୍ରାଣକୁଷ୍ଠ ପଢ଼ିଦିଲ୍ଲା ହେ: ପ:	କରିଶ୍ଵର	” ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ଦିପାଠୀ ଶ୍ରୀ	ପୃତ୍ତାମାର ଟ ୧୮
„ ବାଳମୁକୁନ୍ଦ ସାମନ୍ତରୟ (ଶ୍ରୀ)	କଟକ	” ତାରଣୀ ଚରଣ ରଥ ବ. ଏ.	କିନ୍ଧୁପତ୍ର ଟ
„ ଗଜାଧର ଦାସ (ଶ୍ରୀ)	ଶାନ୍ତିନାଥ	” ଗୋପ୍ସନ୍ଦର ଟ ୧୯	ପାରଲାଙ୍ଗେଛୁତ ଟ ୧୯
„ କର୍ମନାଥ ମିଶ୍ର ”	ପୁଷ୍ପ	” ଅପନା ପରାମା	ମହିଳା ଟ ୨୦
„ ବିମଳେଶ୍ଵର ନନ୍ଦ ଶିକ୍ଷକ	ପମଳପୁର	” ଶ୍ରମନ ସ୍ଵରକ	ପାରଲାଙ୍ଗେମୁଦ୍ର ଟ ୨୧
„ ଶକ୍ତିପ୍ରସାଦ ମିଶ୍ର (ଶ୍ରୀ)	ଟ ୧୯	” ଗୋପିନ୍ଦ୍ରାଥ ନନ୍ଦଶର୍ମା	”
„ କଣ୍ଠନାନ୍ଦରୂପୀଣ ସିଦ୍ଧି ”	ଟ ୨୦	” ମଦନମୋହନ ମଠାଧକାରୀ	ହେତୁ
„ ପଞ୍ଚରମୋହନ ସେନାପତି	ଟ ୨୧	” ଆଦିକମ୍ପୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ବାରିପଦା	ଟ ୨୨
„ ଟେଗାକୁଳାନନ୍ଦ ପଣ୍ଡା	ଟ ୨୨	” ଅଳ୍ପଶ୍ଵରୀ ଶ. ଏ.	ଟ ୨୩
„ ଅନନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ	ରମେଶ୍ବର	” ଛକତିଶ୍ଵରାନ୍ତିରୀ	”
„ ନନ୍ଦସ୍ତବ ମିଶ୍ର ଶିକ୍ଷକ	କଟକ	” ଯଦୁମଣି ପଟ୍ଟନାୟକ	ଟ ୨୪
„ ଅପୁନାଥ ପନ୍ଦ୍ରା ମୁଦ୍ରା ପ:	ବାଲେଶ୍ଵର	” ବିମନାରୂପୀ ପଟ୍ଟନାୟକୀ	ଟ ୨୫
„ M. G. Patnaik	ଟ ୨୫	” ତିନ୍ଦ୍ରମଣି ମିଶ୍ର ଦର୍ଦାର	ଟ ୨୬
„ ଉପେନ୍ଦ୍ରନାଥ ପାତୀ	ହରିହରି	” ରାଜେଶ୍ଵର ମହାପାତ୍ର	ବାରିପଦା
„ ବ୍ରଜମୋହନ ପଣ୍ଡା (ଶ୍ରୀ)	ଏମ୍	” ରଧ ମୋହନ ବେହେର	”
„ ବ୍ରଜମୋହନ ଶ୍ରୀ	ପମଳପୁର	” ଗୋକୁଳଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ ରେଣ୍ଡର	ଟ ୧୧
„ ବିଲଦ୍ଵୀ ରଥ	ଟ ୨୬	” ଚିନ୍ଦ୍ରମଣି ସିଦ୍ଧି	ରଦ୍ରଶ
„ ଗୋପୀନାଥ ମିଶ୍ର	ଟ ୨୭	” ଅନନ୍ଦପ୍ରସାଦ ଦାସ	ଟ ୧୨
„ ଜୟଗୋପାଳ ଦାସ	କେନ୍ଦ୍ରଶ୍ଵର	” ଗଣପତି ଦାସ ବି.ଏଲ.	ଟ ୧୩
„ ଗୋପାଳପ୍ରସାଦ ସ୍ବ.ଏ	ଯାକପୁର	” ଉନ୍ନମଣି ମହାନ୍ତି (ଶ୍ରୀ)	”
„ ପୁରୋଷ୍ଠମ୍ ମହାନ୍ତି	ଟ ୨୮	” ଦଦିଧର ମହାନ୍ତି	କଟକ
„ ବ୍ୟାମନାଥ ପାତୀ	ରମବାଗ	” ଅର୍ଦ୍ଧବନ୍ଦୁ ମହାନ୍ତି ”	ରତ୍ନାର୍ଥ
„ ବିନମାଳୀ ପଟ୍ଟନାୟକ	ଟ ୨୯	” ବାସୁଦେବ ମିଶ୍ର	ଅମ୍ବଲପୁର ଟ ୧୫
„ ରମନାଥ ମହାନ୍ତି (ଶ୍ରୀ)	କଟକ	” ଅର୍ଦ୍ଧବନ୍ଦୁ ପଟ୍ଟନାୟକ	କଟକ
„ ବିନମାଳୀ ଗୌଧ୍ୟ	ବିରହମୁକୁର	” ଗୋପବନ୍ଦୁ ମିଶ୍ର	”
„ ଅଳକୁଣ୍ଡ ବେହେର (ଶ୍ରୀ)	କଟକ	” କିଶୋରାଂଗରଣ ଦାସ	ଟ ୧୬
„ ଅମ୍ବଲପୁର ପଟ୍ଟନାୟକ ”	ଶାନ୍ତିନାଥ	” ରଜା ପାତୀ । ଶନ୍ତିନାଥ	ଟ ୧୭
		” ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରସାଦ ପଟ୍ଟନାୟକ	ପମଳପୁର ଟ ୧୮